BOGOSLOVNA BIBLIOTEKA

IZDAJE FRANJEVAČKA VISOKA BOGOSLOVNA ŠKOLA — MAKARSKA

Knj. 1. CRNICA Dr. O. A., Kanonsko pravo kat. Crkve, sv. 1. Uvod i Opća pravila, Split 1937, str. XXIV-797.

Knj. 2. CRNICA Dr. O. A., Naša Gospa od Zdravlja i Njezina slava, Šibenik 1939, str. XV-701 sa 139 slika.

Knj. 3. BOŽITKOVIĆ Dr. O. J., Život i rad filozofa Antuna Petrića, Beograd 1939, str. 76.

Knj. 4. CRNICA Dr. O. A., Commentarium theoretico-practicum Codicis iuris canonici, Vol. I. Normae generales et de personis, Šibenik 1940, pag. XXX-513.

Knj. 5. ČAPKUN Dr. P. P., De organizatione curae pastoralis Franciscanorum apud Croatorum gentem, Šibenik 1940, pag. XXVIII-295.

Knj. 6. ŠETKA Dr. O. J., Hrvatska kršćanska terminologija. Prvi dio: Hrvatski kršćanski termini grčkoga porijekla, Šibenik 1940, str. X-207.

Knj. 7. BALIĆ Dr. O. K., Tomizam u svijetlu naučne i nenaučne kritike, Šibenik 1941, str. VIII-188.

Knj. 8. CRNICA Dr. P. A., Commentarium theoretico-practicum CIC, Vol. II, P. I. De sacramentis et sacramentalibus, Šibenik 1941, pag. VII-313.

Knj. 9. CRNICA Dr. O. A., Kanonsko pravo kat. Crkve, sv. 2, ul. 1. Hierarhija kat. Crkve, Šibenik 1941, str. VIII-290.

Knj. 10. CRNICA Dr. O. A., Kanonsko pravo kat. Crkve, sv. 2, ul. 2. Redovničko i laičko pravo, Šibenik 1941, str. XI-305.

Knj. 11. CRNICA Dr. O. A., Priručnik kanonskoga prava kat. Crkve, Zagreb 1945, str. XIX-442.

BOGOSLOVNA BIBLIOTEKA
IZDAJE FRANJEVAČKA VISOKA BOGOSLOVNA ŠKOLA, MAKARSKA
KNJIGA 11.

PRIRUČNIK KANONSKOGA PRAVA KATOLIČKE CRKVE

NAPISAO

O. ANTE CRNICA

DOKTOR BOGOSLOVLJA I OBAJU PRAVA
PROFESOR KAN. PRAVA NA FRANJEVAČKOJ VISOKOJ BOGOSLOVNOJ ŠKOLI U MAKARSKOJ

NAKLADA KNJIŽARE SV. ANTUNA, ZAGREB

ZAGREB 1945

TISAK ŠTAMPARIJE „VJESNIK"

PROVINCIJALAT FRANJEV. PROV. PRESV. OTKUPITELJA

Br. 49/45

Zagreb, 16. veljače 1945.

Može se tiskati

Dr. Fra VENCESLAV NAKIĆ
cenzor

NEKA SE TISKA!

M. P.

Fra PETAR Dr. GRABIĆ
provincijal

NADBISKUPSKI DUHOVNI STOL, ZAGREB

Br. 3470/45

Zagreb, 4. svibnja 1945.

Može se tiskati

Dr. DRAGUTIN HREN, kanonik,
cenzor

NEKA SE TISKA!

M. P.

Dr. JOSIP LACH, posv. biskup,
gen. vikar

DOZVOLOM VOJNE CENZURE KOMANDE GRADA ZAGREBA
br. 32 od 6. VIII. 1945.

PREDGOVOR

God. 1937. počeo sam objelodanjivati »Kanonsko pravo kat. Crkve«, a god. 1940. »Commentarium theoretico-practicum Codicis iuris canonici«. Od prvoga djela, koje je zasnovano u 3 opsežna sveska, izašao je god. 1937. prvi svezak: »Uvod i Opća pravila, a g. 1941. od drugoga sveska izašla su dva ulomka: »Hierarhija kat. Crkve« i »Redovničko i laičko pravo«. Od drugoga djela, koje je također zamišljeno u 3 sveska, izašao je g. 1940. prvi svezak »Normae generales et de personis«, a g. 1941. od drugoga sveska prvi dio: »De sacramentis et sacramentalibus«.

Prilike ili bolje neprilike, koje su međutim nastale, onemogućile su nastavak jednoga i drugoga djela. Prijatelji, koji su s veseljem pozdravili njihovu pojavu, željno su očekivali daljnje sveske. Ali, uz najbolju volju, nisam im mogao udovoljiti. Da ipak s jedne strane donekle odgovorim njihovoj želji, a s druge strane bogoslovnim učilištima što prije podam jedan zgodan udžbenik, pospješio sam izdanje »Priručnika kan. prava kat. Crkve«, koji je imao izaći nakon tih djela.

U »Priručniku« sam sažeto, ali vjerno izložio sve postojeće kanonske propise, od osnovnih pravila do završnih kaznenih mjera. Uz odnosne kanone donio sam ili napomenuo sva službena razjašnjenja, rješenja, nove naredbe, naputke i ustanove, kojih ima preko 700 i bez kojih same odredbe Zbornika kanonskoga prava gotovo ne bi više bile dovoljne. Sve sam to prikazao ukratko, jer sam o dotičnim odredbama opširnije raspravljao ili ću, ako Bog dopusti, raspravljati u navedenim djelima. Da ipak čitatelj, koji želi, uzmogne o pojedinim pitanjima više doznati, prigodno sam ga uputio na odnosna mjesta u svojim kao i u drugim brojnim djelima, većinom iz najnovijega vremena. Nastojao sam, gdje mi je bilo moguće, upozoriti i na državne propise, navlastito ondje, gdje nas kanoni na njih upućuju. Nažalost, to nije moglo biti kako sam želio, jer su državni propisi, koji su važili do 6. IV. 1941., ukoliko nisu u skladu s odlukom Predsjedništva AVNOJ-a br. 132 od 3. II. 1945., kao cjelina izgubili važnost, a drugi odnosni zakoni još nisu doneseni, pa ne znamo što bi trebalo navesti kao važeće državne propise.

Čitatelj će na prvi mah opaziti, da se i u »Priručniku« služim istom metodom kao i u navedenim djelima. Čitava je knjiga razdijeljena na brojeve, koji se nižu od početka do kraja. Pored naslova i podnaslova, što ih upotrebljava

zakonodavac, ja sam svakom broju označio posebni naslov, koji se kadšto dijeli na podnaslove. Time je knjiga postala mnogo preglednijom, a čitatelj odmah vidi, o čemu se radi i brzo se upoznaje s čitavim predmetom. Tekst zakona donesen je redovito većim slovima, pa je uza nj u zaporkama označen odnosni kanon, dok su kasnija razjašnjenja i odredbe doneseni manjim slovima. Manjim slovima obično sam dodavao i svoje primjedbe, razjašnjenja i druge navode. Ako sam ih unosio u tekst, onda su redovito u zaporkama. Na svršetku sam dodao kazalo imena i stvari, da se čitatelj može lakše upoznati s odnosnom pravnom ustanovom.

Pri izrađivanju ovog Priručnika morao sam svladati jednu veliku poteškoću, s kojom sam se morao boriti već pri pisanju spomenutog Kanonskoga prava. Poznato je, da mi Hrvati još nemamo izrađenoga crkvenopravnoga nazivlja. Budući da se je kanonsko pravo u školama predavalo i učilo na službenom crkvenom ili latinskom jeziku, na kojem se je obavljalo i dopisivanje sa Sv. Stolicom, nikakvo čudo što nije bilo priručnika crkvenoga prava na hrvatskom jeziku. Mogli bismo navesti veći broj rasprava o pojedinim granama crkvenog prava, napose iz pera nadbiskupa Antuna Kačića, biskupa Marka Dobretića, Franjevca Mije Dragičevića, kanonika Josipa Pavlovića-Lučića, prof. Jos. Ljubojevića i drugih; ali priručnika, u kojima je sustavno prikazano crkveno pravo, bila su samo dva. Ti su: »Zakon czarkovni«, što ga je god. 1778. objelodanio u 2 sveska kanonik, profesor kan. prava i ravnatelj nadbiskupskog sjemeništa Anđeo Dalla Costa, i »Katoličko crkveno pravo«, što ga je god. 1893., odnosno 1901. objelodanio sveuč. prof. Dr. Ferdinand Belaj. Radovi bilo jednih bilo drugih pisaca za nas su dragocjeni za utvrđivanje crkvenopravnog nazivlja. No ipak nisu dovoljni: 1) jer ni jedni ni drugi nisu obradili svih pravnih ustanova; 2) jer u mnogo slučajeva upotrebljavaju latinski izraz ili riječ, kojoj je samo dočetak hrvatski, a korijen latinski; 3) jer se služe kovanicama, stvorenima u duhu stranih jezika, gdje je pisac krivo shvatio značenje riječi, ili su već zastarjele. Radi toga sam morao u najviše slučajeva tražiti čisto hrvatske ili druge riječi i izraze.

Mnogo su mi pri tome pomogli radovi naših crkvenih pisaca kao i bogoštovne knjige i odredbe nakon objelodanjenja Zbornika kan. prava. Od pomoći su mi bili i svjetovni zakoni, koliko sadašnji toliko iz prošlih vremena, koji se navode u raznim zbirkama hrvatskih pravno-povijesnih spomenika, što ih je izdala naša Akademija. Dosta riječi i pravnih izraza donosi i Vladimir Mažuranić u svojim »Prinosima za hrvatski pravno-povjesni rječnik« kao i »Rječnik« Akademije. Ali ni tu nije sve, pa sam morao još dosta toga pronaći.

Naglasujem, da to nije bilo lako, jer ni drugi neromanski jezici nemadu još za svaki latinski pravni izraz i riječ svoga odgovarajućeg naziva. Ipak sam polazio sa stanovišta, da je bolje stvoriti makar i opisno prilično dobar hrvatski naziv, nego li se služiti stranima, koje i onako treba čitatelju protumačiti. Tim sam izbjegao nepriliku, u koju su upali Jone i Odar, kad su, prevađajući Zbornik na njemački i slovenski jezik, prenašali latinske nazive, koji su se kadšto mogli lijepo prevesti. Za uzor, pri stvaranju novih naziva, služilo mi je Mörsdorfovo djelo: Die Rechtssprache des Codex Iuris Canonici, i Köstlerov: Wörterbuch zum Codex Iuris Canonici. Pitao sam za mišljenje i pojedine pravnike i jezikoslovce. Dobro mi je došao i Odarov slovenski prijevod Zbornika, premda je knjiga uglavnom već bila gotova, kad sam za nj doznao. Ipak sam zadržao one pohrvaćene nazive, koji su se u svima živućim jezicima tako udomaćili, te više nikomu ne izgledaju kao strani, a možda se neki od njih ne bi mogli ni prevesti, a da im se ne promijeni ili ne pokvari smisao. Ti su nazivi na pr.: Papa, patrijarh, biskup, klerik, kanonik, sakramenat, misa, kapela, procesija, doktor i t. d. U dosta slučajeva, osobito pak uz nove nazive, stavio sam u zaporkama latinsku riječ ili izraz, da čitatelj, koji znade latinski, stvar lakše shvati.

Držim, da mi je u nekim slučajevima pošlo za rukom naći zgodan izraz i riječ. Pokoja se riječ valjda ne će svakomu svidjeti, te će mu izgledati kao provincijalizam ili kao zastarjela. Gledom na to mogu reći, da sam imao pred očima naše starije crkvene pisce, kao Babića, Šitovića, Pavlovića (Fra Bernardina), Terzića, Kneževića, Grabovca, Kačića, Filipovića i druge, koji su upotrebljavali dotične izraze i koje Rječnik Akademije navodi za potvrdu, da su odnosne riječi i izrazi poprimljeni kao narodni izrazi i u književni jezik. U svojoj knjizi služio sam se njihovim riječima, premda toga na odnosnim mjestima ne spominjem. Kadšto sam za isti pojam upotrebio riječ, koja se govori u drugom kraju, da čitatelju ne bude možda neugodno susretati se s izrazima, na koje nije navikao. Napominjem, da sam stvarajući nove hrvatske crkvenopravne nazive u više slučajeva napustio nazive, koje sam upotrebljavao u drugim djelima i koji su se mogli zamijeniti s ljepšim hrvatskim nazivima.

Ovo je prvi opći pokušaj stvaranja crkvenopravnog nazivlja. Ne tvrdim, da sam uspio za svaku stvar pronaći najbolji izraz i najpoželjniji naziv, jer se živući jezik može uvijek razvijati u bolje. Ali držim, da će moj pokušaj tome prilično doprinijeti, a da će ova knjiga dobro doći onima, koji nisu udomaćeni s latinskim jezikom, a treba im poznavati crkvene zakone.

Svima, koji su mi pri izrađivanju ove knjige na bilo koji način bili pri ruci, i ovim putem najljepše zahvaljujem.

PISAC

SADRŽAJ

Dio II

SVETA MJESTA I VREMENA

Odsjek I

Sveta mjesta

Odsjek II

Sveta vremena

Dio III

BOGOSLUŽJE

Odsjek II

Posebne odredbe za neke postupke

Dio II

PROGLASIVANJE BLAŽENIH I SVETIH

Dio III

SKRAĆENI POSTUPAK

Strana

KNJIGA V

KAZNENO PRAVO

Dio I

ZLOČINI

Dio II

KAZNE

Odsjek I

O kaznama uopće

Odsjek II

Pojedine vrste kazna

Dio III

KAZNE PROTIV POJEDINIH ZLOČINA

Strana

KRATICE

Mjesto čitavog imena u knjizi na mnogo mjesta upotrebljavamo slijedeće kratice, koje znače:

ZSS	— Zbor Svete službe (S. Congregatio S. Officii).
ZK	— Zbor Konsistorijalni (S. Congr. Consistorialis).
ZS	— Zbor Sakramenata (S. Congr. Sacramentorum).
ZSab	— Zbor Sabora (S. Congr. Concilii).
ZR	— Zbor Redovnika (S. Congr. de Propaganda Fide).
ZŠV	— Zbor za Širenje Vjere (S. Congr. de Propaganda Fide).
ZO	— Zbor Obreda (S. Congr. SS. Rituum).
ZSveč	— Zbor Svečanosnih Čina (S. Congr. Caeremonialis).
ZIP	— Zbor za Izvanredne Crkvene Poslove (S. Congr. pro negotiis ecclesiasticis extraordinariis).
ZSSveuč	— Zbor za Sjemeništa i Sveučilišta (S. Congr. de Seminariis et Universitatibus studiorum).
ZIC	— Zbor za Istočnu Crkvu (S. Congr. pro Ecclesia Orientali).
SP	— Sv. Pokorničarna (S. Poenitentiaria).
PT	— Povjerenstvo za mjerodavno tumačenje ZKP.
ZKP	— Zbornik kanonskoga prava (Codex iuris canonici).
K.	— Kanon.
Decisiones	— S. Romae Rotae Decisiones seu Sententiae, s oznakom sveska.
Sylloge	— Sylloge praecipuorum documentorum recentium Summorum Pontificum et S. Congr. de Prop. Fide necnon aliaum Congregat. Rom. Ad usum missionariorum. Cum auctoritate Praefecti S. C. de Prop. Fide 30. Junii 1938, Romae 1939.
AAS	— Acta Apostolicae Sedis, službeni list Sv. Stolice.
PNŽ	— Naputak ZS od 15. VIII. 1936. za postupak o nevaljanosti ženidbe.
PRVNŽ	— Naputak ZS od 7. V. 1923. za postupak o razrješenju valjane nedovršene ženidbe.
AKR	— Archiv für kathol. Kirchenrecht.
SV	— Službeni Vjesnik Zagrebačke Nadbiskupije.
KL	— Katolički List.
OGZ	— Opći Građanski Zakonik.

Odluke i rješenja pojedinih nadleštava Sv. Stolice, koja nisu objelodanjena u AAS, navedena su prema časopisima i zbirkama, koje su ih donijele, napose prema AKR; S a r t o r i, Enchiridion; C o r o n a t a, Interpretatio; O d a r, Zakonik.

UVOD

1. KANONSKO PRAVO

1. POJAM KANONSKOGA PRAVA. — Riječ »kanonski« dolazi od grčke riječi κανών, koja je izvorno označivala oruđe, što su ga upotrebljavali zidari pri zidanju, ili ravnalo za izvađanje ravnih crta. U prenesenom smislu ona je označivala ravnalo ili pravilo (regula, norma) ljudskog djelovanja. Budući da ta riječ sadrži blaži izražaj, nego grčka riječ νόμος ili latinska riječ »lex«, Crkva je najprije na istoku, pa onda na zapadu prihvatila tu riječ za oznaku svojih zakona. Tijekom vremena primljena je ta riječ u sve jezike, i sada se u svima jezicima crkveno pravo nazivlje kanonskim pravom.

Uz te nazive, bilo je i drugih. Tako su se crkveni zakoni u prošlosti nazivali, a dobrano se i sada nazivlju: i u s s a c r u m, ius d i v i n u m, i u s p o n t i f i c i u m i t. d., radi svetih stvari o kojima rade, radi božanskih zakona koje sadrže, i jer ih stvara u prvom redu Sv. O. Papa. No najčešći i najobičniji nazivi bili su: crkveno i kanonsko pravo.

Neki su pisci tvrdili, da bi nazivi: crkveno i kanonsko pravo, imali različito značenje. Kanonsko pravo označivalo bi zakone, koje je donijela crkvena oblast ili ih je preuzela iz Sv. Pisma i Predaje, a crkveno pravo one zakone, što ih je donijela državna oblast a Crkva ih usvojila i unijela u Corpus iuris canonici. Ta razlika ne može biti točna. Državna oblast ne može donositi zakona za Crkvu; ako ih pak donese, to oni nemaju vrijednosti za Crkvu nego tek onda, kad ih Crkva usvoji, a u tom slučaju postaju crkveni zakoni, ravni ostalim crkvenim zakonima. Stoga i Zbornik kanonskoga prava upotrebljava jedan i drugi izraz u istom smislu.

Kanonsko ili crkveno pravo nekoć su kanonisti označivali na razne načine, jer su u oznaku unosili nepotrebne sastavine, kao: crkvene zakonodavce, ustrojstvo i značaj Crkve, svrhu crkvenih zakona, i t. d. Ako ispustimo sve što ne spada na bitnu oznaku, kanonsko ili crkveno pravo možemo označiti, kao: »S k u p z a k o n a, k o j i m a s e r a v n a k a t o l i č k a C r k v a«. U toj oznaci sadržano je sve, što je kanonskom pravu zajedničko sa zakonodavstvima bilo koje druge zajednice (genus proximum), naime: Skup zakona, kojima se ravna neka zajednica, i što pripada njoj napose (differentia specifica), a to je u našem slučaju: katolička Crkva.

2. DIOBA. — Iz ove opće oznake kanonskoga ili crkvenoga prava proizlazi njegova posebna dioba. Kanonsko pravo možemo dijeliti gledom na zakone, osobe, mjesta, vrijeme i predmet. Gledom na zakone dijeli se na: a) p i s a n o (ius scriptum) i b) o b i č a j n o p r a v o (ius consuetudinarium). — Gledom na osobe imamo: a) z a j e d n i č k o (commune) i p o s e b n o (speciale): ukoliko se odnosi na sve vjernike ili na pojedine vrste vjernika, na pr. klerike, kanonike, biskupe, stožernike. — Gledom na mjesto imamo: a) o p ć e (universale) i b) p o d r u č n o (particulare) pravo: ukoliko vrijedi svagdje na svijetu ili u pojedinim mjestima. — Gledom na predmet, imamo p o s e b n e o g r a n k e p r a v a, na pr. osobno pravo, redovničko pravo,

postupno pravo i t. d. — Gledom na vrijeme, prije nego je Zbornik kan. prava stupio na snagu, dijelilo se na: a) staro, b) novo i c) najnovije pravo. Staro je pravo obuhvatalo crkvene zakone do Gracijana (12. v.), novo: od Gracijana do Tridentskog sabora (16. v.), najnovije: od Tridentskog sabora do ZKP. Budući da ZKP sve zakone prije njega nazivlje starim pravom, to sada, gledom na vrijeme, postoji dioba samo na: staro i novo kanonsko pravo.

3. ZNANOST KAN. PRAVA. — A. Premda kan. pravo postoji otkad postoji Crkva, ipak je znanost kanonskog prava, t. j. uredno izlaganje i poznavanje crkvenih zakona, novijeg postanka. Njezin je osnivač kamalduľez Gracijan, koji je oko g. 1140. napisao djelo: »Concordia discordantium canonum«. To je djelo imalo i drugih naziva, no najobičniji je bio »Decretum Gratiani«. Gracijan je u tom djelu sustavnim redom poredao razne crkvene zakone, koji su u prijašnjim zbirkama bili navedeni više vremenskim redom, svojim ih bilješkama popratio, razjasnio i nastojao odstraniti protivnosti među njima. Djelo je bilo primljeno s najvećim veseljem, učilo se i tumačilo u školama. Iz početka su tumačitelji upotrebljavali oblik »glosa«, radi čega su se zvali i »glosatorima«; no kasnije su došla i sustavna djela pod naslovima: Apparatus, Commentarii, Ordines, Summae, Tractatus. Taj se način upotrebljavao i u kasnijim službenim zbirkama, s tom razlikom, da su se tumačitelji Gracijanovi zvali Dekretisti, a tumačitelji drugih zbirka Dekretalisti.

B. U 16. st., pod uplivom humanizma, uvedena je u pisanje i proučavanje prava povijesno-kritična metoda. Ta je metoda primijenjena najprije rimskom, pa onda kanonskom pravu. U Španjolskoj ju je najjače zastupao Antonius Augustinus, taragonski nadbiskup († 1586), u Francuskoj Ljudevit Thomassin († 1697), u Italiji Prosper Lambertini, kasniji Papa Benedikt XIV. († 1758).

C. Kanonisti su u svojim djelima imali pred očima trostruku svrhu znanosti kanonskoga prava: a) da izlože postojeće zakone, b) da prikažu njihov postanak i povijesni razvoj, c) da pokažu njihov duh i sklad s duhom Crkve. Tomu je odgovarala trostruka metoda ili način pisanja kanonskoga prava: pozitivna, povijesna i filozofska. Ipak se je najbolje sačuvala pozitivna metoda ili običaj sustavnog izlaganja postojećih crkvenih zakona. To nam pokazuju i djela znamenitih kanonista, kao što su: A. Barbosa, I. Wiestner, A. Reiffenstuel, O. F. M., H. Pirhing, D. I., F. Schmalzgrueber, D. I., V. Pichler i drugi.

4. ODNOŠAJ I KORIST. — Već je po sebi jasan odnošaj kanonskoga prava bilo prema pojedinim bogoslovnim strukama bilo prema svjetovnom pravu. Mnogo je dodirnih točaka između bogoslovnih struka i kanonskoga prava s jedne strane, kao i između kanonskoga i svjetovnoga prava s druge strane. Dosljedno, kako je za jednog kanonista od velike koristi dobro poznavanje ostalih bogoslovnih struka i svjetovnoga prava, tako je za bogoslove i svjetovne pravnike od velike koristi dobro poznavanje kanonskoga prava. Crkovnjacima pak u raznim crkvenim službama kao i svima onima, koji rješavaju razna kanonska pitanja, dobro poznavanje crkvenih zakona neophodno je potrebito, kako za savjesno vršenje službe tako i za pravilno rješavanje odnosnih kanonskih pitanja.

2. IZVORI KANONSKOGA PRAVA

5. CORPUS IURIS CANONICI. — Prije ZKP mnogo se raspravljalo o izvorima ili zbirkama, u kojima su se nalazili pojedini crkveni zakoni. To je bilo potrebito, jer je bila sva sila zakona, kojekuda razasutih, a nije se znalo, koji su od njih još na snazi, koji li su je izgubili. Kad je 19. svibnja 1918. stupio na snagu ZKP, sve zbirke i svi zakoni prije njega izgubili su snagu, izuzevši one zakone, koji su izričito ili uključivo sadržani u ZKP. Radi toga nema svrhe, da se potanje raspravlja o zbirkama prava prije ZKP, to više, što su i zakoni, koje je upotrebio ZKP, nastojanjem stožernika Gasparri-a i Szeredi-a, skupljeni u zbirku od 9 svezaka pod naslovom: »Fontes Codicis iuris canonici«. No ne će biti bez koristi, ako spomenemo glavne prijašnje zbirke, da bi se netko mogao s njima poslužiti.

Najvažnija zbirka crkvenih zakona zvala se je: »Corpus iuris canonici«. To je zapravo bio skup od drugih 6 zbirka, od kojih su jedne bile službene, druge neslužbene. Te su zbirke: 1. Decretum Gratiani, 2. Decretales Gregorii IX, 3. Liber VI Bonifacii VIII, 4. Clementinae, 5. Extravagantes Ioannis XXII, 6. Extravagantes communes. Od ovih zbirka službene su bile: Decretales Gregorii IX, Liber VI i Clementinae. Ostale su bile neslužbene.

Decretum Gratiani sastoji od 3 dijela: prvi od 101 distinctiones, koje se dijele na kanone; drugi dio sačinjavaju 36 causae, a svaka causa dijeli se na quaestiones, svaka quaestio na kanone, jedino causa 33 quaestio 3 s naslovom: »Tractatus de poenitentia« dijeli se na distinctiones, a ove na kanone. — Zbirku Decretales Gregorii IX priredio je; po naredbi Pape Grgura IX., njegov kapelan, bivši profesor kanonskoga prava u Bologni, sv. Rajmund de Pennafort, O. P., a objelodanio ju je isti Papa 5. rujna 1234. Razdijeljena je na 5 knjiga kao i one zbirke, koje su postojale od Gracijana do nje, a kojima je Grgur IX. oduzeo vrijednost. U tim knjigama raspravljalo se o predmetima, što su ih označivale riječi: iudex, iudicium, clerus, connubium, crimen. Kako je Dekret Gracijanov imao u školi silan ugled, te se smatrao kao knjiga zakona, Grgurova zbirka nazvala se »Liber extravagantium«, t. j. Liber Decretalium extra Decretum Gratiani vagantium, pa se pri navađanju označivala slovom »X«, što znači extra. Na pr. c. 2. X (t. j. extra), I, 4. — Liber VI jest zbirka, što ju je dao prirediti Papa Bonifacij VIII., sa željom, da se doda dekretalima Grgura IX. kao šesta knjiga. Odatle joj je i ime. Ona je razdijeljena kao i Grgurova na 5 knjiga. Objelodanjena je 3. ožujka 1298. Navodi se jednako kao i Grgurova, samo mjesto slova »X«, stavlja se na svršetku »in VI«. — Zbirku: Clementinae objelodanio je Papa Klement V. u konsistoriju u Monteaux-u 21. ožujka 1314.; ali kako je on malo iza toga umro, nešto ju je popravio Papa Ivan XXII. i poslao sveučilištima u Parizu i Bologni, da se upotrebljava u školama i sudovima. I ona je razdijeljena na 5 knjiga. Navodi se kao i predašnje zbirke, samo se na svršetku stavlja: »in Clem.« — Extravagantes Ioannis XXII sadrže 20 dekretala Pape Ivana XXII., a Extravagantes communes dekretale nekih drugih Papa. Njih je priredio Ivan Chapuis, kad su svršetkom 15. v. pariški izdavači Ulrih Gering i Bertold Rembold izdavali »Corpus iuris canonici«. Druga od ovih zbirka razdijeljena je također na 5 knjiga; ali kako nema gradiva za 4. knjigu, to na njezinu mjestu stoji: »Quartus liber vacat«. Prva se zbirka navodi s oznakom: »Extrav. Ioann. XXII«, druga s oznakom: »Extrav. comm.«

6. KASNIJE ZBIRKE. — Te zbirke sadrže u prvom redu odredbe Papa i sveopćih sabora od 10. do 15. v. Međutim, kroz to je vrijeme izdano mnogo drugih odredaba, koje nisu preuzete u zbirke, a kojima ove zbirke nisu oduzele snage. Osim toga, i nakon ovih zbirka izdano je mnogo drugih

zakona. Tako je na pr. sam Tridentski sabor izdao vrlo mnogo odredaba osobito na sjednicama 5, 6, 7, 11, 12, 13—25, kojima je Papa Pijo IV. dao snagu zakona pečatnicom »Benedictus Deus« 26. siječnja 1564. Napominjem, da je prvo potpuno izdanje spisa Trident. sabora izašlo tek g. 1874., i to kod nas u Zagrebu. Priredio ga je Augustin Theiner (KL 1945, br. 8—9).

Poslije Tridentskog sabora Pape su također izdavali zakone. U tome se ističu napose: sv. Pijo V., Grgur XIII., Siksto V., Klement VIII., Grgur XV., Urban VIII., Inocent X., XI., XII., osobito pak Benedikt XIV., a u najnovije doba Grgur XVI., Pijo IX., Lav XIII. i Pijo X. Njihovi su zakoni skupljani u posebne zbirke, navlastito u t. zv. »Bullaria«; ali je samo prvi svezak »Bullarii Benedicti XIV« (1740—1758) imao vrijednost službene zbirke. Službena je bila i ona zbirka, u kojoj su se nalazile odredbe Pija X.

K ovim zbirkama možemo dodati zbirke odlukâ sveopćih i pokrajinskih sabora, koje su priređivali razni izdavači, napose Labbé, Hardouin, Coleti, Mansi. U njima je nagomilana sva sila svakojakih zakona, pa se zaista nije moglo znati, koji se od njih mogu, a koji ne mogu smatrati postojećim crkvenim zakonima.

3. ZBORNIK KANONSKOGA PRAVA

7. PRIPREMANJE I PROGLAŠENJE. — Iz toga se može razumjeti, kako se živo osjećala potreba jednoga novog zbornika, u kojem bi se nalazili svi nesumnjivi crkveni zakoni. Bilo je prijedloga, a i pokušaja, da se ostvari jedan takav zbornik. Ostvarili su se tek onda, kad se je Pijo X. odlučno za to zauzeo. Već na početku svoga papinskog vladanja, dogovorivši se s raznim stožernicima, napose pak sa zauzetnim tajnikom Sv. Zbora za Izvanredne Crkvene Poslove Petrom Gasparri, najavio je s motu proprio »Arduum sane munus« od 19. III. 1904. čitavom svijetu, da će početi rad oko nove kodifikacije crkvenog prava. U tu svrhu ustanovio je više odbora, u koje su ušli ne samo stožernici, nego i brojni kanonisti svega katoličkog svijeta. Pojedini biskupi bili su pozvani, da pošalju svoje pismene prijedloge i mišljenja, što bi trebalo staviti u novi zbornik, odnosno što bi se u nacrtu, koji im je poslan na uvid, imalo ispraviti, brisati, dodati i t. d. Sav posao vodio je Gasparri najprije kao tajnik, kasnije kao pročelnik spomenutog Zbora, odnosno kao predsjednik odbora, koji je pripremao zbornik.

Odbori su radili bez prestanka, pa i onda kad je nastao prvi svjetski rat. Kad je posao bio sretno priveden kraju, nasljednik Pija X. Papa Benedikt XV. svečano je ustan. »Providentissima mater Ecclesia« na Duhove 27. svibnja 1917. proglasio ZKP kao jedini službeni zakonik kat. Crkve latinskog obreda. Da se mogu svi što bolje upoznati s njegovim propisima, odredio je, da stupa na snagu na Duhove slijedeće godine (19. svibnja 1918.). Da ne bi tko na svoj način tumačio njegovih odredaba i kvario im smisao, 15. rujna 1917. ustanovio je posebno Povjerenstvo, kojemu je povjerio službeno ili mjerodavno tumačenje ZKP.

8. SUSTAV. — ZKP zadržao je razdiobu prijašnjih zbirka, ukoliko je zakonsko gradivo razdijelio na 5 knjiga. Ali u svakoj knjizi ne raspravlja o istom predmetu kao one zbirke. U prvoj knjizi donesena su Opća pravila (Normae generales), u drugoj Osobno pravo (De personis), u trećoj Stvarno pravo (De rebus), u četvrtoj Postupno pravo (De processibus), u petoj Kazneno pravo (De delictis et poenis). Svaka je knjiga razdijeljena na naslove (Tituli), koji se redaju od početka do kraja, iako neke knjige imadu i druge razdiobe, na pr. na dijelove i odsjeke. Što je u ZKP najvažnije, jest

to, da su pojedine zakonske odredbe sastavljene u obliku kratkih, savremenih zakonskih članaka ili paragrafa, s nazivom kanona. Gdje je zakonski predmet opširniji, tu je kanon razdijeljen na dva, tri i više paragrafa. Kanoni se nižu neprekidno od početka do kraja, te ih ima usve 2414.

Mora se priznati, da u ZKP, kao u svakom ljudskom djelu, ima i nedostataka. Iz početka ih je bilo više, ali su tijekom vremena ispravljeni. Ima nedostataka gledom na izraz, na smisao pojedinih odredaba, i zato što nema odredaba za svaki pojedini slučaj. Mnogo toga odstranilo je Povjerenstvo za službeno ili mjerodavno tumačenje, pojedini Sv. Zborovi ili sami Sv. OO. Pape svojim odgovorima, rješenjima i odlukama, kojih dosada ima ukupno preko 700. No ipak, uza sve to, ako se usporedi ovaj crkveni zakonik sa zakonicima bilo koje države, vidi se, da je on mnogo dotjeraniji i savršeniji, negoli ikoji drugi.

9. KNJIŽEVNOST. — Shvaćanju i određivanju smisla pojedinih odredaba novoga ZKP kao i promicanju znanosti kan. prava mnogo su doprinijela mnogobrojna veća i manja djela i radovi kanonista svih katoličkih naroda. ZKP bio je povodom, da je crkvenopravna znanost silno napredovala. Kod svih naroda i na svima jezicima, osobito pak na latinskomu, imamo kanonističkih radova, koji služe na čast dotičnim piscima i njihovu narodu. Predaleko bi nas odvelo, kad bismo navodili sve te pisce i njihove radove. Dobar broj njih navest ćemo tijekom knjige, a ovdje ćemo spomenuti glavnije pisce i časopise, u kojima se raspravljaju pojedina kanonska pitanja. Ti pisci jesu: Augustine, Ayrinhac, Baczkovicz, Badii, Bareille, Bargilliat, Berutti, Beste, Cance, Cappello, Chelodi, Cicognani, Ciprotti, Claeys-Boúúaert, Cocchi, Coronata, Creusen, Dalpiaz, Dausend, Eichmann, Fanfani, Felici, Fliesser, Goyeneche, Grabowski, Haring, Hilling, van Hove, Jone, Knecht, Köstler, Kurtscheid, Kušej, Larraona, Maroto, Meester, Michiels, Močnik, Mörsdorf, Mothon, Muniz, Noval, Odar, Oesterle, Ojetti, Pejška, Perathoner, Prümmer, Raus, Regatillo, Roberti, Romani, Santamaria, Sartori, Sägmüller, Schaaf, Schäfer, Scheuermann, Siménon, Sipos, de Smet, Staffa, Toso, Triebs, Vidal, Vermeersch, Vromant, Woywod i drugi. Od časopisa spominjemo: Angelicum, Antonianum, Apollinaris, Archiv für kath. Kirchenrecht, Archivo di diritto ecclesiastico, Bogoslovni Vestnik, Commentarium pro religiosis et missionariis, Ephemerides theol. lovanienses, Il diritto ecclesiastico, Il monitore ecclesiastico, Jus, Jus pontificium, Le canoniste contemporain, Nederl. kathol. Stemmen, Palestra del clero, Perfice munus, Periodica de re morali, canonica et liturgica, Sal terrae, Salesianum, The ecclesiastical Rewiew, The homil. and pastor. Rewiew, The irish ecclesiast. Rewiew, Theologie und Glaube, Theologisch-praktische Quartalschrift, i drugi.

4. HRVATSKA CRKVENOPRAVNA KNJIŽEVNOST

10. DJELA. — Novi crkveni zakonik doprinio je unapređenju crkvenopravne nauke i kod nas Hrvata. Mi smo imali i prije njega vrijednih kanonističkih radova. Ali smo imali samo dva priručnika kanonskoga prava. Ti su, kako smo već rekli: Z a k o n c z a r k o v n i s l o x e n i u p r a v g l i e n z a n a u ç e n i e i p r o s v i t g l j e n i e r e d o v n i k o v h a r v t s k o g a n a r o d a, 2 sveska, što ih je napisao i g. 1778. u Mlecima objelodanio splitski kanonik i upravitelj sjemeništa, doktor obaju prava Anđeo dalla Costa, i K a t o l i č k o c r k v e n o p r a v o, što ga je objelodanio sveučilišni profesor u Zagrebu Dr. Ferdinand Belaj, prvi put g. 1893., drugi put g. 1901.

Nakon što je objelodanjen ZKP već imamo početke triju većih i manjih priručnika uz druge brojne manje radove. Prvi priručnik, koji bi zapravo imao biti opsežno djelo kanonskog prava, potječe od mene. God. 1937. objelodanio sam u Splitu prvi svezak pod naslovom Kanonsko pravo kat. Crkve, Uvod i Opća pravila, str. XXIV—797. Od drugog svezka objelodanjena su g. 1941. u Šibeniku 2 ulomka: Hierarhija kat. Crkve, str. VIII—290, i Redovničko i laičko pravo, str. XI—305. Prilike, koje su međutim nastale, onemogućile su daljnje izlaženje.

Drugi priručnik potječe od Dra Ivana Rogića, profesora kan. prava na Biskupskoj visokoj bogosl. školi u Đakovu. On je g. 1939. objelodanio u Đakovu svoja predavanja, i to prvu knjigu: Kanonsko pravo, Opća pravila s kratkim uvodom.

Treći priručnik počeo je izdavati Dr. Fra Roko Rogošić, bivši profesor na Franjev. visokoj bogosl. školi u Makarskoj. I njegov je priručnik zamišljen u 3 svezka. God. 1941. objelodanio je u Zagrebu prvi svezak pod naslovom: Priručnik crkvenoga prava s posebnim obzirom na župnike, sv. I. Pristup, opće i osobno pravo.

Ovdje moram spomenuti i svoj naučno-praktični tumač Kodeksa na latinskom jeziku: Commentarium theoretico-practicum Codicis iuris canonici, što sam ga počeo izdavati god. 1940. Tumač je predviđen u 3 sveska. God. 1940. izašao je u Šibeniku prvi svezak: Normae generales et de personis. God. 1941. izašao je samo prvi dio drugog sveska: De sacramentis et sacramentalibus, pa je daljnje izdavanje moralo biti obustavljeno.

God. 1930. preveo je Dr. Milan Novak s njemačkoga priručnik crkvenoga prava od Grossa-Schüllera i objelodanio ga u Zagrebu pod naslovom: Udžbenik crkvenoga prava kat. Crkve. Ovo djelo, iako nije izvorno, ipak zaslužuje da se spomene radi osvrta na posebne državne odnose u našim krajevima.

11. MANJI RADOVI. — Odmah nakon što je objelodanjen ZKP, počeli su naši ljudi o njemu pisati i donositi njegove odredbe za pojedine pravne ustanove, odnosno razlike između dotadašnjega i novoga prava. Tako je Dr. J. Carević, ondašnji kanonik i župnik splitski, kasniji biskup dubrovački, god. 1918. objelodanio u Splitu: Promjene u novom crkvenom zakoniku. Splitsko-makarski biskup Dr. J. Carić objelodanio je iste godine također u Splitu: Priručnik crkvenih zakona po Kodeksu za splitsko-makarsku biskupiju. Ja sam g. 1919. objelodanio u St. Maurice-u u Švicarskoj: Modificationes in tractatu de censuris per Codicem iuris canonici introductae. Dr. J. Čuka, prepozit splitskoga kaptola i opći biskupski namjesnik, objelodanio je g. 1925. u Splitu: Instructio super iure matrimoniali. A. Curinaldi, D. I., profesor kan. prava na Nadbiskupskoj visokoj bogosl. školi u Sarajevu, objelodanio je g. 1930. u Splitu: Priručnik parbenog postupka kod crkvenih ženidbenih sudova po novom crkvenom zakoniku. Dr. O. V. Jeličić, prof. kan. prava u Sarajevu, objelodanio je g. 1930. u Sarajevu prvo izdanje: Kanonsko ženidbeno pravo kat. Crkve, drugo popunjeno izdanje g. 1940. Dr. M. Belić, sveučilišni profesor u Zagrebu, objelodanio je g. 1937. u Zagrebu: Zbirka kanonskih propisa o braku. Dr. Fra K. Karin, prof., objelodanio je g. 1939. u Zagrebu: Redovničke župe i župnici redovnici prema sadašnjem crkvenom pravu, a Dr. O. H. Makvić g. 1940. također u Zagrebu: Klerici i vojna služba.

Spomenut ćemo i one radove, koji spadaju u povijesno područje kanonskog prava. Ti su: Rupčić Dr. P. B., O. F. M., Entstehung der Franziskanerpfarreien in Bosnien u. der Herzegovina u. ihre Entwicklung bis zum Jahre 1878, Breslau 1937; Čapkun Dr. P. P., O. F. M., De organizatione curae pastoralis Franciscanorum apud Croatorum gentem, Šibenik 1940; Cvetan Dr. F., Constitutiones Maximiliani Vrhovac, episcopi zagrebiensis, Zagreb 1942.; Brlek Dr. P. M., O. F. M., De evolutione iuridica studiorum in Ordine Fratrum Minorum, Dubrovnik 1942; Živković Dr. E., De personalitate iuridica Ecclesiae ante decretum Gratiani, Đakovo 1942.

Veći broj rasprava i članaka o raznim kanonskim pitanjima izašao je kroz ovo vrijeme iz pera naših kanonista u raznim domaćim i stranim časopisima. Od časopisa napose spominjemo: Bogoslovsku Smotru, Katolički List, Glasnik biskupije bosansko-srijemske, Vrhbosnu, Mjesečnik, Novu Reviju, Franjevački Vjesnik, List za biskupiju splitsko-makarsku, List za biskupiju šibensku, i t. d. A od pisaca treba da budu istaknuti: Dr. I. Ruspini, Dr. J. Pazman, Dr. M. Lanović, Dr. F. Herman, Dr. M. Belić, Dr. E. Lovrić, Dr. S. Brajša, Dr. J. Cenkić, Dr. O. V. Jeličić, Dr. U. Krizomali, Dr. J. Buturac.

12. BISKUPSKI SABORI, PREDAVANJA I PRIJEVODI. — Kroz ovo vrijeme održano je među Hrvatima nekoliko biskupskih sabora ili sinoda, koje su donijele i svoje zaključke. Tako je g. 1925. održan u Zagrebu prvi biskupski sabor. Iste godine bio je prvi sabor i u Banjaluci. God. 1928. bio je treći sabor u Krku, a g. 1936. prvi sabor u Subotici. Zagreb. biskup. sabor objelodanio je svoje zaključke, odnosno svoje posebne zakone na hrvatskom, a ostali na latinskom jeziku. U odredbama zagrebačkog sabora posebnu pažnju zaslužuju dva dodatka, koji su zapravo dvije važne rasprave: Naputak u ženidbenom pravu (str. 241—309) i Naputak u upravljanju crkvenim dobrom (str. 310—398).

God. 1929. izdao je Zbor Duh. Mlad. Zagrebačke litografirana predavanja sveuč. prof. Dra I. A. Ruspini-a: Crkveno pravo (skripta). U tim predavanjima obrađena su neka poglavlja iz prve, druge, treće i pete knjige ZKP. Isti Zbor izdao je god. 1942. litografirana predavanja sveuč. prof. Dra F. Hermana: Institucije kanonskoga prava (skripta). Ta predavanja obrađuju propedeutiku ili osnovna pitanja pojmovna ili filozofska, povijesna i vjersko-politička kanonskoga prava. Uzdamo se, da će za ovima uslijediti i sustav kanonskoga prava.

Prvi prijevod ZKP priredio je g. 1919. sveuč. prof. Dr. J. Pazman. Prijevod je dosad ostao u rukopisu. Jedan primjerak nalazi se u Hrv. Zavodu Sv. Jeronima u Rimu, drugi pripada zajedno s ostalom imovinom Dra Pazmana nadarju župe Sv. Petra u Zagrebu. Dr. Herman kaže o tom prijevodu, da je vrlo dobar; ali budući da prevoditelj nije imao onih pomagala, koja su nadošla kasnije, osobito gledom na pravne nazive, da bi ga trebalo preraditi, a taj posao da bi po svoj prilici iziskivao gotovo veći trud, negoli posve novi prijevod (KL 1944., br. 10). — Drugi prijevod priredio je isti Dr. Herman. Posao je gotovo u cijelosti bio dovršen, kad je Dr. Herman saznao za prijevod Dra Pazmana i za slovenski prijevod, što ga je priredio sveuč. prof. u Ljubljani Dr. A. Odar (Ljubljana 1944). Dr. Herman misli svoj rad, kad prilike dopuste, objelodaniti.

KNJIGA PRVA

OPĆA PRAVILA

(NORMAE GENERALES, k. 1—86)

13. PREDMET. — Prva knjiga Zbornika kanonskoga prava: Opća pravila, radi u 6 naslova ili poglavlja: o crkvenim zakonima, o zakonskom običaju, računanju vremena, otpisima, povlasticama i oprostima. Prije toga donosi 6 uvodnih kanona, koji uređuju odnošaj Zbornika prema vjernicima i prema zatečenom pravnom stanju, a u 7. kaže, što se ima razumjeti pod imenom Apostolske ili Svete Stolice. Mi sve te kanone stavljamo u posebno poglavlje pod naslovom: Djelokrug Zbornika kan. prava. Za njim druga poglavlja slijede po redu.[1]

POGLAVLJE I

DJELOKRUG ZBORNIKA KAN. PRAVA (k. 1—7)

14. ZBORNIK I ISTOČNA CRKVA. — Kanonsko pravo, sadržano u Zborniku kan. prava, vrijedi samo za zapadnu Crkvu, odnosno za vjernike latinskog obreda. Za istočnu Crkvu, t. j. za vjernike koji pripadaju priznatim istočnim obredima — aleksandrijskom, antiohijskom, armenskom, bizantskom i kaldejskom — pripravlja se od g. 1929., odnosno od 17. srpnja 1935., posebni zakonik, koji će biti sličan našemu Zborniku, s posebnim odredbama, koje odgovaraju njihovim obredima. Ipak ima slučajeva, kad naš Zbornik obvezuje i istočnu Crkvu. Te slučajeve sadržavaju, kako se kaže u kan. 1, oni kanoni, koji se po svojoj prirodi odnose i na istočnu Crkvu. To su: 1) kanoni, koji donose božansko pravo bilo naravno bilo objavljeno (pozitivno), na pr. o temeljnom ustavu Crkve, sakramentima, Sv. O. Papi kao glavi Crkve, i t. d.; 2) kanoni, koji tumače ili primjenjuju božansko pravo, na pr. k. 864 i 866 § 3 o poputbini, 222 sl. o sveopćem saboru, 1555 o štovanju Presv. Trojstva, Bl. Dj. Marije i Svetaca, i t. d.; 3) kanoni, u kojima se spominju pojedini obredi i uređuju njihovi odnošaji, a takovih je dosta, na pr. k. 98, 257, 542 br. 2, 622 § 4, 756 §§ 1, 2, 733 § 2, 804, 819 i t. d.; 4) kanoni 2320, 2343 § 1, 2367 § 1 i 2369 § 1, koje je ZSS zajedno sa ZIC i SP 12. srpnja 1934. protegao na istočnu Crkvu, a Pijo XI. to potvrdio.[2]

15. ZBORNIK I BOGOŠTOVNI (LITURGIJSKI) ZAKONI. — ZKP načelno ne dira u bogoštovne ili liturgijske zakone, jedino se prigodno dotakne kojega propisa. Stoga svi bogoštovni zakoni u odobrenim bogoštovnim knjigama zadržavaju svoju snagu, ako kojega ZKP izričito ne ispravlja (kan. 2). Budući da je ZKP objelodanjen g. 1917., takovi su zakoni u bogoštovnim knjigama već ispravljeni.

[1] Potanje o tim pitanjima v. moje: Kanonsko pravo kat. Crkve, sv. 1, str. 53—761, i Commentarium thor.-pract. CIC. v. 1, 1—109; Van Hove A., Commentarium Lovaniense CIC, v. 6, Mechliniae 1928—39; Michiels P. G., O. M. Cap., Normae generales iuris canonici, v. 2, Lublin 1929; Coronata P. M. OMC, Institutiones iuris canonici, v. 1, ed. 2, Taurini 1939; Cocchi A., Commentarium in universum Codicem I. C., ed. 5, Taurini 1938; Wernz-Vidal, Ius canonicum, v. I, Romae 1938; Cappello P. F., S. I., Summa iuris can., v. I. Romae 1930; Berutti P. C., O. P., Institutiones iur. can., v. I, Taurini-Romae 1936; Rogić Dr. I., Kanonsko pravo, I; Rogošić Dr. O. R., Priručnik crkv. prava, I, 39—140; Cicognani-Staffa, Commentarium ad l. I. CIC, v. 2, Romaet 1939—40; Jone P. H., O. M. Cap., Gesetzbuch des kan. Rechtes, B. I, Paderborn 1939. Iste pisce v. i za slijedeće knjige.

[2] Koji kanoni napose vrijede za ist. Crkvu, v. moj Commentarium, I, 2 sl.

16. ZBORNIK I UGOVORI SA SV. STOLICOM. — ZKP ne dira ni ugovore, koje su pojedine države sklopile sa Sv. Stolicom, prije nego je on stupio na snagu. Stoga, iako pojedine točke ugovora glase drukčije, nego je u ZKP određeno, ipak za dotične krajeve vrijedi ono što je bilo ugovoreno (k. 3).

Prije nego je ZKP stupio na snagu, između Sv. Stolice i pojedinih država bila su sklopljena 133 ugovora. Od njih je ostalo na snazi još samo 7, i to oni, koji su sklopljeni u posljednje vrijeme.

Sv. Stolica uvijek je išla za tim, da uredi odnošaje između Crkve i države u dotičnoj državi. Jedna i druga oblast ima iste podložnike, a i poslovi im se nerijetko dodiruju u t. zv. mješovitim pitanjima. Kao što duša i tijelo sačinjavaju istog čovjeka, pa ne smiju biti među sobom u sukobu, nego se moraju pomagati i popunjavati za zajedničko dobro, tako i Crkva i država sačinjavaju isto čovječanstvo i zajedničkim silama moraju surađivati oko njegove dobrobiti i blagostanja. Stoga je Crkva uvijek zazirala i osuđivala nauke i struje, koje idu za poremećenjem njihovih dobrih odnošaja ili traže prevlast jedne nad drugom, odnosno rastavu jedne od druge. Nastojala je pak, da se njihova zajednička ili mješovita pitanja urede međusobnim sporazumom, koji se sada obično zove konkordat. Konkordat je naime ugovor između Sv. Stolice i neke države o zajedničkim ili mješovitim pitanjima.

Kat. Crkva polazi sa stanovišta, da je ona od Boga ustanovljena kao savršeno društvo, da upravlja i vodi ljude k vječnom spasenju. Njoj su podložni i državnici kao vjernici, pa je kao takovi moraju slušati u duhovnim ili vjerskim stvarima. Ona nije pozvana, da rješava vremenite, svjetske poslove, ali se ne može odreći svoga božanskoga podrijetla, svoga božanskoga značaja sveopće i svima ljudima za spasenje potrebite Crkve. Isto tako ne može se izjednačiti s drugim crkvama ili vjerskim sljedbama, koje ustanovljuju ljudi, koje su ograničene na koji narod ili državu, a od objavljenih istina i propisa imaju samo jedan veći ili manji dio, prema volji njihova zemaljskog utemeljitelja ili onoga, koji im je dao zakonsku opstojnost. Kat. Crkva traži, da se nju prizna kao Bogom osnovano društvo za sve krajeve svijeta, za sve ljude i za sva vremena, društvo, kojemu je sam Bog isključivo povjerio vođenje vjerskih poslova, odnosno uređivanje odnošaja između Boga i ljudi. Već je iz toga očita nužda uređivanja međusobnih odnošaja između Crkve i države, što se ne može provesti voljom same jedne, nego zajedničkim sporazumom jedne i druge oblasti.

Predmet konkordata obično su pitanja: 1) sloboda Crkve u vršenju njezina božanskog poslanja ili misije, t. j. slobodno vršenje vanjskog i nutarnjeg djelovanja na slavu Božju, dobrobit Crkve i spasenje duša; 2) određivanje granica biskupija i nadbiskupija u državi; 3) postavljanje biskupa i drugih crkvenih dostojanstvenika u državi; 4) uzdržavanje crkvenih službenika kao i vremenita potpora države Crkvi; 5) prava i povlastice klerika, redovnika i drugih crkvenih naravnih i pravnih osoba; 6) crkvena dobra, koja su privatnici ili sama država prisvojili ili namijenili drugim, necrkvenim svrhama; 7) sloboda osnivanja, širenja i rada redovničkih i drugih vjerskih zadruga, u novije doba i društava Kat. Akcije; 8) sloboda općenja bilo crkvenih osoba bilo pojedinih vjernika sa Sv. Stolicom; 9) odgoj svećeničkog i redovničkog pomlatka kao i potpora države pri tome; 10) prava Crkve na vjerski i moralni odgoj u školi i izvan škole, kao i pravo osnivanja i uzdržavanja vjerskih škola; 11) prava Crkve na vjerske zgrade, kao crkve, kapele, samostane, groblja i ostalo, te na stjecanje, posjedovanje i upravljanje vlastitih dobara; 12) prava Crkve na ženidbu, koja je ne samo ugovor, nego i sakramenat, pa je od najvažnijih posljedica koliko za državu toliko i za Crkvu[1].

Ova i neka druga pitanja raspravljaju se pri uređivanju odnošaja između Crkve i države. Rješavaju se prema prilikama osoba i mjesta u dotičnoj državi, i što su srdačniji odnošaji između jedne i druge oblasti, to je i povoljnije rješenje tih pitanja.

Nakon što je ZKP stupio na snagu, sklopljeno je između Sv. Stolice i pojedinih država 14 ugovora i konkordata. Posljednji je sklopljen s kralje-

[1] Crnica, Važnost konkordata između kraljevine Jugoslavije i Sv. Stolice, pretisak iz »Nove Revije« 1938, str. 9 sl.

vinom Jugoslavijom 25. srpnja 1935. Bio je izglasan u narodnoj skupštini 23. srpnja 1937.; ali, radi protivnosti srpske pravoslavne crkve, nije donesen pred senat, i tako nije stupio na snagu.

17. ZKP I STEČENA PRAVA. — Na snazi ostaju i zakonito stečena prava, a tako i povlastice i otpusti, koje je Sv. Stolica dala bilo naravnim bilo pravnim osobama i koje one još uživaju, a nije ih ZKP izričito opozvao (k. 4). — Mnogo je povlastica i otpusta, koje ZKP opozivlje, na pr. u kan. 343 § 2, 396, 403, 460 § 2, 519, 522, 544 § 2, 654 i t. d. Ali nije opozvana, na pr. povlastica, dana redovnicima Prosjačkih Redova i Družbe Isusove, da ih biskup ne može udariti zavezama (censurae) ni u onim slučajevima, kad su mu podložni, osim kad bez njegove dozvole propovijedaju svjetovnjacima ili ih ispovijedaju, i kad javnom štovanju izlažu neobične ili sablažnjive slike.[1]

18. ZKP I PROTIVNI OBIČAJI. — Ima običaja, protivnih propisima ZKP, koje on i dalje ostavlja na snazi; ima ih i takovih, o kojima kaže, da se mogu trpjeti, navlastito ako su stoljetni i nezapamćeni, a ne mogu se razborito odstraniti; ali ih ima i takovih, koje zabacuje i ne dozvoljava, da opet ožive (k. 5). Mnogo je običaja, koje ZKP zabacuje. V. na pr. k. 343 § 2, 346, 396 § 2, 403, 409 § 2, 418 § 1, 433 § 1, 455 § 1, 460 § 2, 774 § 1, 818 978 § 3 i t. d.

19. ZKP I DOSADAŠNJI ZAKONI. — ZKP je uglavnom zadržao dosadašnje kanonske odredbe, iako im je dao oblik savremenih zakona; ali je donio i novih odredaba ili stare zadržao samo djelomično. Kan. 6 upozorava, kako nam se u tim slučajevima vladati. On kaže: 1) zakoni bilo opći bilo posebni, protivni propisima ZKP, dokidaju se, ako za posebne nije što drugo izričito određeno; 2) kanoni, koji prenose staro pravo u cijelosti, imaju se tumačiti po starom pravu, t. j. prema primljenim tumačenjima odobrenih pisaca; 3) kanoni, koji se djelomično slažu sa starim pravom, u čemu se slažu, imaju se tumačiti po starom pravu; u čemu se razlikuju, treba ih tumačiti po njihovu vlastitom smislu; 4) u sumnji, da li se koji propis kanona razlikuje od starog prava, ne smije se odstupati od starog prava; 5) što se tiče kazna, koje se ne spominju u ZKP, bile duhovne ili vremenite, ljekovite (medicinales) ili osvetne (vindicativae), izrečene (latae sententiae) ili koje treba izreći (ferendae sententiae), imaju se smatrati dokinutima; 6) ako se koji od dosadašnjih stegovnih zakona ne nalazi u ZKP ni izričito ni uključivo, treba reći da je izgubio svu snagu, osim ako se nalazi u odobrenim bogoštovnim knjigama ili se radi o božanskom bilo objavljenom bilo naravnom zakonu.

Prijašnji priznati pisci, na koje se imamo osloniti pri tumačenju dosadašnjih crkvenih zakona, preuzetih u ZKP, jesu u prvom redu: Prosper Fagnani (1598—1678), Augustin Barbosa (1589—1649), Luka Ferraris, O. F. M. († oko 1670), Jakov Wiestner (1640—1709), Anaklet Reiffenstuel, O. F. M. (1641—1703), stožernik Ivan Krst. de Luca (1614—1683), stožernik Vicenc Petra (1662—1747), Franjo Schmalzgrueber, D. I. (1663—1735), Henrik Pirhing, D. I. (1606—1679), Ljudevit Engel, O. S. B. († 1764), Prosper Lambertini, kasniji Papa Benedikt XIV. (1675—1758), Ivan Devoti (1744—1820), Dominik Bouix (1808—1871), stožernik Ivan Soglia (1779—1856), Filip de Angelis († 1881), Franjo Santi († 1885), Franjo Ks. Wernz, D. I. (1842—1915), stožernik Petar Gasparri (1852—1934), i drugi.[2]

[1] Crnica, Kanonsko pravo, I, 64 sl.; Isti, Commentarium, I, 7; Cappello, Tractatus can.-mor. de censuris, ed. 3, Taurinorum-Romae 1933, 24; Coronata, Institutiones, v. IV. Taurini 1935, 108; Wernz-Vidal, Ius canonicum, T. III. De religiosis, Romae 1933, br. 406, bilj. 37.

[2] Neuberger, Canon 6 or the Relation of the Codex J. C. to preceding legislation. Washington 1927, 76, gdje se navode pisci spomenuti u »Acta Apost. Sedis« g. 1918—1924; Crnica, Commentarium, I, 10.

20. SMISAO RIJEČI: »APOSTOLSKA STOLICA«. — ZKP već u prvoj knjizi a i kasnije bezbroj puta upotrebljava izraz: »Apostolska Stolica« ili »Sveta Stolica«. Prema kan. 7, pod tim izrazima razumije se, ako drugo ne kaže sama narav stvari ili sklop govora, ne samo Sv. O. Papa, nego i Sv. Zborovi (Congregationes), Sudišta i Uredi, s pomoću kojih Sv. O. Papa običava rješavati poslove čitave Crkve.

POGLAVLJE 2

CRKVENI ZAKONI (k. 8—24)

21. POJAM ZAKONA. — Zakon možemo uzeti u širem i užem smislu. U širem smislu zakon je propis, kojim se trajno ravna neka zajednica, bez obzira od koga propis dolazi. Ako je propis donijela zakonadavna oblast, tad se pod njim razumije zakon u užem smislu.

U širem smislu pod imenom zakona dolaze i pravila nabožnih društava, bratovština, ustanove, kaptola, redovnika, i t. d. Ta pravila i ustanove vrijede za njihove članove kao pravi zakoni, primjenjuju se i tumače kao takovi. U užem smislu zakoni su one odredbe, koje mjerodavni zakonodavci propisuju podređenim zajednicama, da se po njima trajno ravnaju. Takove su na pr. odredbe, koje Sv. O. Papa i sveopći sabor propisuju za cijelu Crkvu, pokrajinski i međupokrajinski sabori za svoja područja, biskupi za svoje biskupije. Prema tome možemo crkveni zakon označiti kao: odredbu mjerodavne crkvene oblasti, koja crkvenu zajednicu trajno obvezuje.

Ima više vrsta zakona. Tako imamo zakone: a) osobne, koji podložnika prate kud god pođe; b) mjesne, koji ga vežu dok je u nekom mjestu ili području; c) zajedničke, koji vrijede za sve vjernike; d) posebne, koji vrijede za neki stalež, na pr. za redovnike, klerike, i t. d.; e) opće, koji vrijede za svu Crkvu; f) područne, koji vrijede za neko crkveno područje. Ovi posljednji nerijetko se zovu i posebnim zakonima (leges particulares).

Ima i drugih razlika crkvenih zakona. Neki na pr. nešto naređuju, drugi zabranjuju, drugi opet propisuju kazne, čin proglašuju ništetnim, osobu nesposobnom da nešto učini, i t. d. No te i druge razlike po sebi su jasne.

22. PROGLAŠENJE ZAKONA. — Da se zakon može izvršiti, treba da podložnici za nj doznadu. Zakonodavac im ga ima službeno proglasiti. Tek tada njegova odredba postaje zakonom, jer se zakoni donose onda kad se proglasuju (k. 8 § 1).

Svi podložnici ne mogu upoznati zakona odmah čim je proglašen, pogotovo ne mogu se uživjeti u njegove pojedine odredbe. Radi toga zakon obično ne stupa na snagu odmah čim se proglasi, nego nakon nekog vremena, kako to odredi zakonodavac. Taj rok između proglašenja zakona i njegova stupanja na snagu zove se mirovanje ili počivanje zakona (vacatio legis)[1].

Sv. Stolica svoje zakone proglasuje u svom službenom listu: »Acta Apostolicae Sedis«, osim ako u pojedinom slučaju propiše koji drugi način. Njezini zakoni stupaju na snagu nakon tri mjeseca od nadnevka na dotičnom broju lista, osim: a) ako se radi o zakonima, koji po svojoj prirodi stupaju na snagu odmah,

[1] V. o tome potanje A S. Fè M., De quiescentia iuris in vigenti canonica disciplina, Romae 1941.

kao što su zakoni, koji sadrže ili tumače božansko pravo, osuđuju krive nauke, zle knjige, slike, društva i t. d., ili je b) u samom zakonu označen dulji ili kraći rok (k. 9). Zakoni pokrajinskih i međupokrajinskih sabora proglasuju se i stupaju na snagu, kako to odrede članovi sabora (k. 291 § 1). Za biskupske zakone način proglasivanja određuje biskup, a stupaju na snagu odmah, ako biskup drukčije ne odredi (k. 335 § 2, 362).

Službeni list Sv. Stolice donosi zakone Sv. Stolice *u raznim oblicima*, prema važnosti predmeta, o kojem se radi. Ti oblici odrazuju se i u pismenima, koje upotrebljava Sv. Stolica, kad ih izdaje. Tako imamo: *Bullae* ili pečatnice, t. j. najsvečanija Papina pisma, koja se od g. 1920. zovu *Litterae Decretales*. Za njima dolaze *Litterae Encyclicae* ili okružnica; *Epistola Encyclica* ili okružna poslanica; *Constitutio Apostolica* ili apostolska ustanova; *Epistola Apostolica*, odnosno samo *Epistola* ili apostolska poslanica, koja se prije zvala *Breve* radi kratkog oblika pisma; *Motu proprio* ili pismo, upravljeno na vlastitu pobudu Sv. O. Pape; *Chirographum* ili vlastoručno pismo; *Sermones* ili govori, koje drži Sv. Otac; *Sacrum Consistorium* ili sastanak, što ga drži Sv. Otac zajedno sa stožernicima; *Conventiones* ili ugovori Sv. Stolice s pojedinim državama; *Notificationes* ili obavijesti.

23. PODLOŽNICI ZAKONA. — A. U Crkvi ima dvije vrste zakona: *božanski*, koje je dao sam Gospodin Bog, i *ljudski*, koje je donijela nadležna crkvena oblast. *Božanskim zakonima* podložni su svi ljudi, makar i ne bili kršteni, jer je te zakone dao stvoritelj i posvemašnji gospodar sviju ljudi. Na ljudske ili čisto crkvene zakone dužni su samo oni, koji su njezini članovi, a to su oni, koji su kršteni, ako dovoljno raspolažu razumom, te su navršili sedmu godinu, osim ako pravo za koji slučaj drukčije odredi (k. 12). Svi kršteni, koji su došli do razuma, makar i ne navršili sedmu godinu, dužni su vršiti zakone, koji nisu čisto crkveni, nego su razjašnjenje ili primjena božanskih zakona, kao što su zakoni o krštenju, ispovijedi, pričesti, zadnjoj pomasti djece, koja su došla do razuma (k. 745 § 2 br. 2, 752, 854 § 2, 859 § 1, 906, 940).

B. *Opće crkvene zakone* dužni su vršiti svi vjernici, za koje su dani, gdje god se našli. Na *područne* su dužni oni, za koje su dani, a na tom području imadu zavičaj ili samo poluzavičaj (v. niže br. 73) i ujedno tu borave (k. 13). — *Stranci*, t. j. oni koji su privremeno napustili svoj zavičaj ili poluzavičaj (k. 91), nisu dužni na zakone svoga kraja, dok su odsutni, osim ako kršenje tih zakona nanosi štetu njihovu kraju ili se radi o osobnim zakonima. Isto tako nisu dužni na zakone kraja, gdje se nalaze, osim ako se radi o zakonima javnoga reda ili ako ti zakoni propisuju uvjete, pod kojima se neki čin ima obaviti. Ali su dužni na opće crkvene zakone, iako oni ne obvezuju u njihovu kraju; nisu pak na njih dužni, dok borave u mjestu, gdje ti zakoni ne obvezuju, na pr. na zakon posta, nemrsa, svetkovanja blagdana. — *Beskućnici*, t. j. oni koji nigdje nemaju zavičaja ni poluzavičaja (k. 91), dužni su na opće i na posebne zakone, koji važe u mjestu, gdje borave (k. 14).

24. ODNOS NA BUDUĆNOST. — Zakoni se daju, da se podložnici po njima ravnaju i uređuju svoje čine. To znači, da se zakoni odnose na buduće, a ne na prošle ili svršene čine. Na prošle čine mogu se odnositi, ako nisu potpuno svršeni ili još traju njihove pravne posljedice. Ali u tom slučaju treba da zakonodavac posebno naglasi, da se zakon odnosi i na prošlost (k. 10). — Kako je izjavilo PT 2—3. lipnja 1918., nikakav propis ZKP ne odnosi se na prošlost (AAS 1918, 345).

25. NEPOZNAVANJE ZAKONA. — Može se dogoditi, da podložnik ne zna, da postoji zakon, ili da mu krivo shvati smisao. Za takove slučajeve

crkveni zakonodavac razlikuje, da li se radi o običnim ili o ništećim, odnosno onesposobljujućim zakonima. Ako se radi o ništećim i onesposobljujućim zakonima, onda kršitelja ne ispričava nikakvo neznanje, osim ako je za koji slučaj što posebno određeno. Tako je na pr. ženidba, sklopljena sa ženidbenom zaprekom ili bez propisanog načina sklapanja, nevaljana, iako vjerenici nisu toga znali. Ako se radi o drugim zakonima, zakonodavac uopće ne predmnijeva neznanja ili krivog shvaćanja gledom na zakon, na kazne, na vlastiti čin ili na tuđi razglašeni čin (factum notorium); gledom na tuđi nerazglašeni čin predmnijeva ga, dok se ne dokaže protivno (k. 16). Tko bi se u tim slučajevima pozivao na neznanje ili na krivo shvaćanje (error), da opravda prekršaj zakona, taj bi to morao dokazati. Inače mu se prekršaj ubraja u krivnju. Ako se radi o tuđem nerazglašenom činu, neznanje i krivo shvaćanje opravdavaju ga od krivnje, dok se ne dokaže protivno.

26. TUMAČENJE ZAKONA. — A. Tumačenje zakona jest izlaganje njegova smisla, ustanovljenje onoga što je zakonodavac njime naredio. Razumije se, da se tumači zakon, koji je *nejasan*, dvojben, t. j. onaj koji je takav *u sebi*, a ne koji je nejasan i dvojben nama. Neki zakon može biti u sebi nejasan s više razloga, na pr. kad neka riječ ili izraz ima više značenja, a zakonodavac ne kaže, koje im značenje daje; kad je smisao djelomično siguran, te ne znamo dokle se proteže, da li obuhvata i druga stanja ili čine, na koje bi se inače protezao; kad nije jasno, da li zakonodavac neki čin naređuje ili zabranjuje, da li ga zabranjuje u običnom smislu ili pod kaznu nevaljanosti, i t. d. U tom je slučaju pravna nejasnost ili dvojba (dubium iuris). Kad je zakon tako nejasan, tad on uopće ne obvezuje, makar bio i ništeći ili onesposobljujući zakon. Kad se pak radi o stvarnoj, t. j. činjeničnoj nejasnosti (dubium facti), na pr. da li neki slučaj spada pod dotični zakon, da li neki razlog oslobađa od vršenja zakona, onda oblasnik (ordinarius) može od toga zakona oprostiti, samo ako se radi o zakonima, od kojih Sv. O. Papa običaje dati oprost (k. 15).

B. Zakon može biti *nejasan nama*. Do njegova pravoga smisla doći ćemo, ako ga shvaćamo prema značenju njegovih riječi u rečenici i u sklopu govora. Ako nam je to značenje još nejasno, treba gledati paralelna, t. j. srodna mjesta u ZKP ili drugom zakonu, ako ih ima, ona naime gdje je govor o istoj stvari pod drugim vidom ili o sličnoj stvari; zatim treba uzeti u obzir svrhu i okolnosti zakona, pa misao zakonodavca (k. 18). — Misao zakonodavca mnogo pomaže pogađanju smisla zakona. Ona drži zakon u potrebitim granicama, jer riječi zakona imadu služiti misli zakonodavca, a ne obratno. Kad na pr. kan. 142 zabranjuje klericima trgovanje, misao je zakonodavca, da im zabrani trgovanje u pravom smislu, t. j. kupovanje i preprodavanje raznih predmeta, a ne prodavanje prihoda njihova nadarja i kupovanje potrebitih životnih namirnica.

C. Ima zakona, koje treba *strogo* (stricte) shvaćati i tumačiti, dok se drugi mogu shvaćati i tumačiti blago ili *široko* (late). Strogo tumačiti neki zakon znači primijeniti ga isključivo onoj osobi i slučaju, koji su spomenuti u zakonu; blago ili široko tumačiti znači primijeniti ga svima osobama i slučajevima, koji se pod dotičnim izrazom podrazumijevaju, iako nisu spomenuti. Prema kan. 19, treba strogo tumačiti one zakone: 1) koji određuju kaznu, 2) koji ograničuju slobodno vršenje prava, 3) koji sadrže izuzetak od zakona. Svi drugi zakoni mogu se tumačiti široko ili blago, t. j. mogu se primijeniti i drugim slučajevima, ako nije očito, da se njima ne smiju primijeniti.

D. Zakoni, doneseni da se predusretne opća pogibelj obvezuju, iako nema pogibelji u pojedinom slučaju (k. 21). — Tko na pr. nema dozvole čitati zabranjene knjige, ne smije ih čitati, iako njemu ne bi škodilo.

E. Tumačenje zakona može biti četverostruko: a) razjašnjujuće (interpretatio declarativa, comprehensiva), b) izlagajuće (int. explicativa), c) proširujuće (extensiva), i d) ograničujuće (restrictiva). Razjašnjujuće je tumačenje, kad je zakon u sebi jasan, pa se navode osobe, koje su u njemu sadržane, ili slučajevi, na koje se odnosi, odnosno koji su u njemu već uključeni. Izlagajuće tumačenje jest onda, kad je zakon u sebi nejasan, dvojben, pa se određuje njegov pravi smisao. Proširujuće tumačenje jest ono, koje odredbu zakona proširuje, t. j. proteže na druge osobe i slučajeve, koji u zakonu nisu sadržani, dok ograničujuće tumačenje isključuje neke osobe i slučajeve, koji su u zakonu sadržani.

F. Zakoni se mogu tumačiti: a) službeno ili mjerodavno (interpr. authentica), b) naučno (doctrinalis), c) praktično (usualis). Službeno ih tumači sam zakonodavac, njegov nasljednik i onaj, koga on na to ovlasti. Spomenuli smo, da je Benedikt XV. 15. rujna 1917. ovlastio posebno Povjerenstvo, da službeno ili mjerodavno tumači propise ZKP. Naučno pak crkvene zakone tumače crkveni pravnici ili kanonisti. Njihovo je tumačenje to vrijednije, što su jači razlozi, na kojima se osniva. Zakone se može tumačiti i praktično, t. j. njihovom primjenom na život. Tako ih tumači običaj (v. niže br. 33 C).

G. Službeno tumačenje može se dati: a) u obliku zakona, b) kao sudbena presuda, c) kao otpis u posebnom slučaju. Ako se daje kao zakon, ima istu snagu kao i zakon; pa ako je tumačenje samo razjašnjujuće, onda ne treba da bude proglašeno, a vrijedi unatrag; u svima drugim slučajevima ne vrijedi unatrag, i treba ga proglasiti. Ako se tumačenje daje kao sudbena presuda ili kao otpis u posebnom slučaju, onda nema snage zakona i vrijedi samo za osobe i stvari, za koje je dano (k. 17). — Tumačenje kao sudbena presuda daje se samo u sudbenim parnicama, pa vrijedi samo za stranke, iako razlozi, na kojima se osniva presuda, mogu služiti kao uputa i drugima. — Tumačenje kao otpis daje se u odgovoru, kad se netko obrati na crkvenog poglavara ili na koji Sv. Zbor. Ako odgovor ima naslov, na pr. Zagrebiensis ili Ordinis Fratrum Minorum, onda on vrijedi samo za zagrebačku nadbiskupiju, odnosno samo za franjevački Red. Ali ako ima naslov: Zagrabiensis et aliarum, ili: Urbis et Orbis, tad je odgovor općenit i vrijedi za svu Crkvu.

27. ZAKONSKE PRAZNINE. — Zakonske praznine jesu oni nepredviđeni slučajevi, za koje zakonodavac nije donio nikakva propisa. Može se dogoditi, da baš u takovim slučajevima nastane spor među podložnicima i da se od crkvenog sudca ili poglavara traži rješenje. Ali kako će ga riješiti, kad nema zakonskog propisa? Kan. 20 pruža za takove slučajeve 4 sredstva. Ako o nekoj stvari nema izričitog propisa ni općega ni posebnog zakona, pravilo za rješenje spora ima se uzeti, osim ako se radi o primjenjivanju kazne: 1) od zakona donesenih za slične slučajeve, 2) od općih pravnih načela, držanih s kanonskom pravičnošću, 3) od stila i prakse Rimskog Dvora (Curia Romana), 4) od općeg i postojanog mišljenja naučitelja.

Svjetovni zakonici upućuju sudca obično na prvo i drugo od tih sredstava, koje pravnici nazivlju: a) zakonskom i b) pravnom analogijom. Kanonsko pravo vrlo uputno upućuje i na dva druga sredstva, jer se s pomoću njih može riješiti

velik broj slučajeva. Ali uz ova sredstva mogu se upotrebiti, iako to osporavaju neki naučitelji, i druga sredstva, koja su iste naravi kao i spomenuta. Ta bi bila na pr. posebni zakoni, postojeći u nekom drugom kraju, stil i praksa vlastitoga ili kojega drugoga crkvenog dvora[1].

28. DOKIDANJE ZAKONA. — Novi zakon, donesen od nadležne oblasti, dokida prijašnji: 1) ako se to u njemu kaže izričito, 2) ako mu je izravno protivan, 3) ako potpuno preuređuje predmet prijašnjeg zakona. Ali novi opći zakon nipošto ne dokida ustanovâ posebnih mjesta i osoba, ako to nije u njemu izričito rečeno (k. 22). Ako nije jasno, da novi zakon dokida prijašnji, novi zakon ima se, koliko je moguće, dovesti u sklad s prijašnjim (k. 23).

29. ZAPOVIJEDI. — Zakoni se daju zajednici, a zapovijedi ili naredbe pojedincima. Stoga, dok su zakoni po svojoj naravi trajni, zapovijedi se daju za jedan ili drugi slučaj, odnosno za neko prolazno vrijeme. Područni zakoni također nekoga vežu dok je na njihovu području, a zapovijedi ga prate kuda god pođe. Razliku između zakona i zapovijedi naglasuje kan. 24, kad kaže, da zapovijedi, dane pojedincima, obvezuju svagdje, ali da se njihovo vršenje ne može tražiti sudbeno, te da prestaju, kad prestane vlast onoga, koji ih je dao, ako nisu dane zakonitom ispravom ili pred dvama svjedocima. Uostalom zapovijed se ima primjenjivati i tumačiti kao i zakon.[2]

POGLAVLJE 3

ZAKONSKI OBIČAJ (k. 25—30)

30. OPĆE NAČELO. — Svjetovna zakonodavstva, ograničena na jedan ili drugi narod, redovito ne pripuštaju običajnog prava. Kat. Crkva, koja obuhvata sve države i sve narode svijeta, uzimlje u obzir njihove posebne prilike, pa, uz stalne uvjete, pripušta i njihove opravdane običaje, pače vjernike kadšto upućuje, da ih se drže, na pr. u načinu obdržavanja posta (k. 1251 § 1; v. niže br. 790).

31. POJAM OBIČAJA. — A. U običaju razlikujemo dvije stvari: a) dugotrajno ponavljanje istih čina sa strane zajednice, što je njegova tvarna strana; b) obveznu snagu, koju dobiva sa strane crkvenog poglavara, što sačinjava pravnu stranu običaja.

Običaj stoji mjesto zakona. Kao što se zakon daje zajednici, tako i običaj uvodi zajednica. Ona to čini trajnim ponavljanjem nekih čina s nakanom, da to ponavljanje bude za nju obvezno, da joj bude zakon. Ali kao što zakon može donijeti samo nadležni crkveni poglavar, tako i običaj može dobiti snagu zakona samo uz odobrenje nadležnoga crkvenog poglavara (k. 25).

Nadležni crkveni poglavar različit je prema raznolikosti običaja. Ako se radi o običaju za cijelu Crkvu, onda treba da ga odobri Sv. O. Papa ili sveopći sabor; ako o običaju za jednu biskupiju, onda dotični biskup, i t. d. Njihovo odobrenje može biti prethodno i naknadno, opće i posebno, izričito i uključivo.

B. Običaj razlikujemo gledom: 1) na opseg, 2) na vrijeme, 3) na zakon. Gledom na opseg, običaj je: a) opći, ako vrijedi za svu Crkvu ili za sve

[1] Crnica, Kanonsko pravo, I, 281—337; Isti, Commentarium, I, 34—44; Isti, De lacunis legum supplendis ad normam CIC, »Jus Pontificium« 1936—1940.

[2] Kako ZKP u različitom smislu upotrebljava riječ »praeceptum«, v. Odar, Zakonik cerkvenega prava, 33.

vjernike; b) *posebni*, odnosno *područni*, ako vrijedi za neku vrstu osoba ili za neko pdoručje. — Gledom na vrijeme, običaj je: a) *redoviti*, ako je trajao 40 godina; b) *stoljetni*, ako je trajao 100 godina; c) *nezapamćeni* ili *od pamtivijeka* (immemorabilis), ako se nitko od živućih ne sjeća, kad je nastao, ili koji je postojao barem dva pokoljenja, t. j. 70—90 godina. — Gledom na zakon, običaj je: a) *protiv zakona* (contra legem), ako se protivi postojećem zakonu; b) *mimo zakona* (praeter legem), ako nema zakona, a on ga uvodi; c) *po zakonu* (iuxta legem), kad se čini ono, što zakon naređuje.

32. TKO MOŽE UVESTI OBIČAJ. — Naglasili smo, da običaj uvodi zajednica. Ali koja? Kan. 26 odgovara: zajednica, koja je sposobna barem primiti zakon. Jasno je, da ona zajednica, koja može donijeti zakon, može uvesti i zakoniti običaj. Ali nije jasno, koja zajednica ne može donijeti zakona, a može uvesti običaj. Tu su mišljenja kanonista podijeljena. Po našem mišljenju, to je ona zajednica, koju pravo priznaje moralnom ili pravnom osobom i za koju se donose zakoni i opće ustanove. Takove su ne samo cijela Crkva i pojedine biskupije, Redovi i redovničke pokrajine (provincia), nego i nadbiskupije, okružna namjesništva (decanatus), kaptoli, redovničke kuće, zajednice Trećega Reda, bratovštine i t. d. Sva ta pravna tijela mogu uvesti zakoniti običaj, razumije se u stvarima, koje odgovaraju njihovoj naravi.

33. U ČEMU SE MOŽE UVESTI OBIČAJ. — A. Običaj se *ne* može uvesti *u svakoj stvari*. Tako se ne može uvesti nikakav običaj, koji bi bio protivan Božjem zakonu, bilo naravnomu bilo objavljenomu, kako kaže kan. 27 § 1. Ali isti kanon ne pripušta ni običaja protiv crkvenog zakona, ako nije razložit (rationabilis) i nije trajao 40 potpunih i neprekidnih godina. Ako koji zakon zabranjuje buduće protivne običaje, onda se taj zakon može dokinuti samo razložitim stoljetnim ili nezapamćenim običajem. Ako zakon neki običaj izričito osuđuje ili zabacuje, taj običaj nije razložit (k. 27 § 2), dosljedno ne može se ni zavesti.

Prema odgovoru ZSab od 4. prosinca 1918., stari običaj (preko 170 god.), da svjetovnjaci sudjeluju u crkvenim sudovima, ne smije se dopustiti, jer je zloporaba. Crkvena oblast nije mogla za nj privoljeti, jer se protivi slobodi Crkve, pa je i nerazložit (AAS 1919, 128 sl.).

B. Da se zavede običaj *mimo zakona*, potrebito je: a) da je razložit, b) da ga zajednica uvodi znajući i s nakanom obveze, c) da traje 40 potpunih i neprekidnih godina (k. 28).

C. Običaj *po zakonu* nije drugo do izvršivanje zakona. Ako je zakon nekako nejasan, treba ga shvaćati i primjenjivati onako, kako ga već kroz 40 godina shvaćaju i primjenjuju razboriti i bogobojazni članovi dotične zajednice. Kroz to je vrijeme njegov smisao određen i utvrđen. Radi toga kaže kan. 29, da je običaj najbolji tumačitelj zakona (v. gore br. 26 F).

34. PRESTANAK OBIČAJA. — Običaj protiv zakona i mimo zakona opozivlje se protivnim običajem ili zakonom. Ali novi zakon ne opozivlje stoljetnih i nezapamćenih običaja, niti opći zakon opozivlje posebnih običaja, ako ih u jednom i drugom slučaju izričito ne spomene (k. 30). — Običaj po zakonu, budući da se istovjetuje sa zakonom, prestaje istim onim načinima, kojima prestaje zakon.[1]

[1] Potanje o običaju v.: Bertola A., Note sulla dottrina canonistica della consuetudine, Roma 1930.

POGLAVLJE 4

RAČUNANJE VREMENA (k. 31—35)

35. DVOSTRUKO RAČUNANJE. — U Crkvi je dvostruko računanje vremena: bogoštovno i kanonsko. Budući da bogoštovlje (liturgia) ima svoje zakone, to zadržaje i svoje računanje vremena, ako za koji slučaj nije što izmijenjeno (k. 31), kao na pr. gledom na dobivanje oproštenja. Ovdje dolazi u obzir samo kanonsko računanje.

36. DAN, TJEDAN, MJESEC I GODINA. — Pod imenom dana razumije se vrijeme od 24 neprekidna sata, računana od pola noći; pod imenom tjedna ili sedmice, vrijeme od 7 dana; pod imenom mjeseca, vrijeme od 30 dana; pod imenom godine, vrijeme od 365 dana — ako se mjesec i godina ne imaju uzeti kako se nalaze u kalendaru (k. 32). U posljednjem slučaju mjesec može imati 28, 29 i 31 dan, a godina (pristupna) 366 dana.

37. RAČUNANJE SATI. — A. Za računanje sati treba se držati *običaja* u mjestu, gdje se tko nalazi. Ali u posebničkom govorenju mise ili moljenju kanonskih časova, u primanju svete pričesti i vršenju zakona posta i nemrsa, svak može, iako se u mjestu drukčije računa vrijeme, držati se: a) *mjesnog* vremena bilo pravoga bilo srednjega, ili b) *zakonskoga* bilo područnoga bilo kojega drugog izvanrednoga (k. 33 § 1).

Kulturni svijet računa vrijeme po kretanju zemlje oko sebe i oko sunca. Ono vrijeme, kroz koje se zemlja okrene oko sebe i povrati se na isto mjesto ili meridian, s kojega je jučer u isti čas pošla, zove se dan. To je pravi sunčani dan ili *pravo mjesno vrijeme*. Vrijeme, kroz koje se okrene oko sunca, jest sunčana godina. Budući da zemlja na putu oko sunca ne prevali svaki dan točno jednaki put — jer to ovisi od njezine udaljenosti od sunca i jer ne stoji na polarnoj osi upravno, nego je nagnuta prema ekvatoru — pravi sunčani dan nije jednak svakog dana u godini ni na svakom mjestu. Radi toga je g. 1820. izmišljeno *srednje vrijeme*, koje zamišlja, da svi dani u godini jednako traju. To je vrijeme vrijedilo za jednu cijelu državu, a još i danas drži ga se Nizozemska. Ovo vrijeme bilo je dobro za jednu državu, ali je od male koristi bilo za međunarodni saobraćaj, jer je druga država imala drugo vrijeme. Stoga je g. 1883., na poticaj Amerike, uvedeno t. zv. *svjetsko vrijeme*. Čitava je zemlja podijeljena na 24 pojasa (zone), svaki od 15° ili 1 sat udaljenosti jedan od drugoga. Sve one zemlje, koje se nalaze unutar toga pojasa, imadu isto vrijeme, t. j. imadu u isti čas podne, ponoći i ostale satove. One zemlje, koje se nalaze u susjednom pojasu, koje su od pređašnjega udaljene za 15° prema istoku (—1) ili prema zapadu (+1), imadu vrijeme različito za 1 sat; koji su udaljeni za 30°, imadu razliku od 2 sata, i t. d. Početni je meridian zvjezdarna Greenwich blizu Londona. To je t. zv. *zakonsko područno vrijeme* (tempus legale regionale). — Europa je razdijeljena na 3 pojasa, pa ima 3 različita vremena: zapadno-europsko, srednje-europsko i istočno-europsko vrijeme. Mi spadamo na srednje-europski pojas i imamo srednje-europsko vrijeme. Naš meridian ide kroz Termoli ili preko brda Etne na Siciliji, preko Dugog otoka i Paga, između Karlobaga i Senja i preko Bjelašnice na Velikoj Kapeli. Lako se može vidjeti na svakoj zemljovidnoj karti. Koliko je stupanja koje mjesto udaljeno od dotičnog meridiana na istok, pomnoži se sa 4 — jer svaki stupanj ima 4 časa — toliko časa pravo mjesno vrijeme dolazi prije našega zakonskoga područnog vremena, odnosno možemo s obavljanjem spomenutih čina početi toliko časa prije. Koliko je stupanja naše mjesto udaljeno od dotičnog mjesta na zapad, toliko časa pomnoženo sa 4 možemo ove čine dovršiti kasnije, jer tu pravo mjesno vrijeme počinje i svršava kasnije negoli zakonsko područno vrijeme. — Zakonsko *izvanredno* vrijeme jest ono, što ga države propisuju, na pr. zimi, ili kad se satovi pomaknu za 1 ili 2 sata naprijed.

U posebničkom obavljanju spomenutih čina može netko računati vrijeme jednim od ta 4 načina, kako hoće. Ali u javnom ili službenom djelovanju, na pr. sudovanju,

koralnom moljenju kanonskih časova, govorenju koralne i župske mise, i t. d., treba se držati općeg računanja u mjestu, makar se radilo i o zakonskom izvanrednom vremenu. Prema odgovoru PT od 10. studenoga 1925., može se svuda držati područno vrijeme (tempus zonarium), ako je zakonom propisano (AAS 1925, 582).

B. Što se tiče vremena za izvršenje ugovornih obveza, treba se držati, ako nije izričito drukčije ugovoreno, propisa svjetovnog prava u dotičnom mjestu (k. 33 § 2).

OGZ § 902 ima istu oznaku dana, mjeseca i godine kao i kan. 32. Još dolaze u obzir §§ 903 i 904 za stjecanje prava i ispunjavanje obveza kao i za ispunjavanje ugovora. Gledom na državne propise za ugovore, na koje nas upućuje k. 33 § 2 kao i k. 1529, još treba imati pred očima propise mjeničnog i trgovačkog zakona.

38. POČETNI I ZAVRŠNI ROK. — Jedan i drugi rok uređuje kan. 34. Po tom kanonu, ako se mjesec i godina označe vlastitim imenom ili jednakoznačno, na pr. mjeseca veljače, slijedeće godine, imaju se uzeti kako su u kalendaru. Ako početni rok nije označen ni izričito ni uključivo, na pr. obustava govorenja mise za mjesec dana ili dvije godine, tri mjeseca praznika u godini, i t. d., vrijeme se ima računati od časa do časa (de momento ad momentum); pa ako je vrijeme neprekidno, kao u prvom primjeru, mjeseci i godine imaju se uzeti kako su u kalendaru; ako je prekidno, kao tjedan ili sedmica razumije se vrijeme od 7 dana, kao mjesec vrijeme od 30 dana, a kao godina vrijeme od 365 dana. Ako vrijeme sastoji od jednoga ili više dana, a početni je rok označen izričito ili uključivo, onda: a) mjeseci i godine imaju se uzeti kako su u kalendaru; b) ako se početni tok podudara s početkom dana, t. j. s ponoći, na pr. 2 mjeseca praznika od 15. kolovoza, prvi dan ima se računati za ispunjenje broja, a vrijeme ima svršiti početkom posljednjeg dana istog broja (to znači: praznici počinju 15. kolovoza u ponoći, a svršavaju 14. listopada u ponoći); c) ako se početni rok ne podudara s početkom dana, na pr. 14 godina života, godina novaštva, 8 dana od ispražnjenja biskupske stolice, 10 dana za priziv, i t. d., prvi se dan nema računati, a vrijeme ima svršiti svršetkom posljednjeg dana istog broja (t. j. ne računa se dan, kad je počela 14. godina života ni godina novaštva, a računa se posljednji dan, kad svršava); d) ako mjesec nema dana istog broja, na pr. 1 mjesec od 30. siječnja, tada, prema različitom slučaju, vrijeme ima svršiti početkom ili svršetkom posljednjeg dana u mjesecu (u ovom slučaju: početkom ili svršetkom 28. ili 29. veljače, prema tome da li se radi o običnoj ili pristupnoj godini); e) ako se radi o činima iste vrste, koji se imaju obnavljati u određene dana, na pr. 3 godine za doživotne zavjete nakon privremenih, 3 godine za obnovu izbora, i t. d., vrijeme svršava nastupom istog dana kad je počelo, ali se novi čin može obaviti tijekom toga čitavoga dana. (Tako, ako su jednostavni privremeni zavjeti položeni 15. kolovoza, svečani ili doživotni mogu se položiti nakon 3 godine isto 15. kolovoza; dočim, ako je netko počeo novaštvo 15. kolovoza, ne može privremene jednostavne zavjete položiti slijedeće godine 15. kolovoza, jer mu se prvi dan ne računa, nego ih mora položiti 16. kolovoza).

39. KORISNO I NEPREKIDNO VRIJEME — Korisno je ono vrijeme (tempus utile), koje nekomu za vršenje ili obranu prava tako pripada, da mu, ako za nj ne zna ili ako je zakonito zapriječen, ne ističe, t. j. ne prolazi, dok za nj ne dozna ili dok ne svrši zapreka; a neprekidno je ono, koje ne trpi prekidanja (k. 35). Primjeri za korisno vrijeme nalaze se u kan. 155. 161, 338 § 2, 418 § 1, 465 § 2 i t. d.; za neprekidno u kan. 32 § 1, kanoni o blagdanima, o postu i nemrsu, o zakonitom običaju, zastari, i t. d.

POGLAVLJE 5

OTPISI (k. 36—62)

40. POVIJESNE CRTE. — Kao što rimsko tako je i kanonsko pravo dobrim dijelom nastalo iz otpisa. Rimski su vladari odgovarali prefektima, pretorima i tribunima na pravna pitanja i rješavali pravne slučajeve, a tako su činili i Sv. OO. Pape na pitanja biskupa i drugih crkvenih dostojanstvenika. Odgovori jednih i drugih preuzeti su u zbirke, koje su sačinjavale za rimsko pravo Corpus iuris civilis, za kanonsko pravo Corpus iuris canonici. Već radi toga, a još više za praktični život ustanova otpisa od osobite je važnosti, te joj je Crkva već u 12. v. posvećivala osobitu pažnju. Sadašnja svjetovna zakonodavstva ne poznaju ustanove otpisa u strogom smislu.

41. POJAM OTPISA. — Otpis (rescriptum) jest pismeni odgovor nadležnoga crkvenog poglavara na molbu podložnika. On nastaje tako, da se podložnik obrati s molbom na poglavara, traži neku milost ili obranu svojih prava, u molbi navede razloge, radi kojih to traži, a poglavar, prema svojoj uviđavnosti, promotri razloge, na kojima se molba osniva, i molbu uvaži ili odbije. Odgovarajući na molbu, obično ukratko ponovi što podložnik traži. To se u otpisu zove pars expositiva. Zatim kaže, da li se molba uvažuje ili odbija. To se zove pars dispositiva. Ovu razliku treba imati na pameti, osobito kad se prosuđuju uvjeti, od kojih ovisi valjanost otpisa.

42. VRSTE. — Otpisi mogu biti različiti. Možemo ih promatrati: 1) gledom na zakon, na koji se odnose; 2) gledom na predmet, o kojem rade; 3) gledom na način, kojim se daju; 4) gledom na opseg, što ga obuhvataju.

1) Gledam na zakon, otpisi su: a) po zakonu, b) mimo zakona, c) protiv zakona: ukoliko daju nešto što je u skladu sa zakonom, na pr. dozvolu za čitanje zabranjenih knjiga; ili o čemu nema govora u zakonu, na pr. daju oproštenja; ili što se protivi zakonu, kao oprost od ženidbenih zapreka.

2) Gledom na predmet, otpisi su: a) otpisi milosti (gratiae) b) pravde (iustitiae), c) mješoviti (mixtum): ukoliko poglavar daje nešto što nije dužan dati, na pr. da se misa govori na moru; ili daje ono što je dužan dati, na pr. kad je podložniku nanesena nepravda, pa traži obranu svojih prava; ili mu daje jedno i drugo, na pr. kad se daje u posjed nezakonito posjedovano nadarje (beneficium), i ujedno se ovlašćuje izvršitelj, da nastupi protiv onih, koji bi to ometali.

3) Gledom na način, otpisi su: a) neposredni (in forma gratiosa), i posredni (in forma commissoria): ukoliko se daju bez posrednika, ili preko posrednika, koji će ih izvršiti. Posrednik može biti takav, da oprost ili odluku o oprostu jednostavno izvrši, na pr. da vjerenicima saopći, da im je udijeljen oprost od ženidbene zapreka (exsecutor necessarius); ili da se ostavi njemu na slobodu, da po svojoj uviđavnosti otpis izvrši ili ne izvrši, na pr. da oprost od ženidbene zapreke udijeli ili uskrati (exsecutor voluntarius).

4) Gledom na opseg, otpisi su: a) opći (generale) i b) posebni (speciale): prema tome da li se odnose na sve osobe i sve stvari, na pr. na odrješivanje od sviju pridržanih slučajeva ili ženidbenih zapreka, ili samo na jednu osobu i na jedan slučaj.

43. TKO DAJE OTPISE. — Iako se odgovor svakog poglavara, na kojega se podložnik obrati u slučaju potrebe, može nazvati otpisom u širem smislu, ipak, po kan. 36 § 1, otpisima u strogom smislu smatraju se samo odgovori Sv. Stolice i drugih oblasnika (Ordinarius), kakovi su biskupi, viši redovnički poglavari i ostali prema kan. 198 (v. niže br. 139).

44. TKO MOŽE DOBITI OTPISE. — A. Otpise, t. j. pogodnosti i prava, koja se po njima daju, može dobiti bilo od Sv. Stolice bilo drugih oblasnika, svatko, komu to nije izričito zabranjeno. Zabranjeno je onima, koji su navedeni u kan. 1654 § 1, 2291 br. 9, 2294 § 1. Milosti i oprosti bilo koje vrste, koje daje Sv. Stolica, valjani su i onima, koji su upali u kakvu zavezu (censura), samo ako nije proglašena prema kan. 2265 § 2, 2275 br. 3. 2283 (k. 36 §§ 1—2).

B. Netko može dobiti otpis i za drugoga, pa i mimo njegove privole (na pr. da moli krunicu mjesto kanonskih časova); pa premda se taj može i ne služiti milošću dobivenom po otpisu, ipak otpis vrijedi prije nego se prihvati, ako se drukčije ne kaže u otpisu (k. 37).

45. KAD OTPISI ULAZE U KREPOST. — Otpisi, po kojima se daje milost bez posrednog izvršitelja, imadu snagu od časa, kad su dani; ostali, od časa izvršenja (k. 38).

46. UVJETI ZA VALJANOST. — Uvjeti, koje poglavar stavlja u otpisima, samo se onda smatraju bitnima za njihovu valjanost, ako su izraženi česticama: ako (si), samo ako (dummodo) ili kojom drugom istog značenja (k. 39). — U svima otpisima ima se podrazumjeti, iako nije izražen, uvjet: »Ako se molba osniva na istini«. Ali ako se u otpisu stavi ograda (clausula): »Motu proprio«, otpis vrijedi, iako se u njemu prešuti istina, koja se inače mora izraziti: ali ne vrijedi, ako je u molbi naveden samo jedan odlučni razlog (causa finalis), a taj je neistinit (k. 45). U svakom slučaju otpis vrijedi, ako se njima daje oprost od ženidbene zapreke nižega stepena, makar i taj jedini odlučni razlog bio neistinit (k. 40, 45, 1054; v. niže br. 664). — U otpisima, gdje nema izvršitelja, molba se mora osnivati na istini, kad se daje otpis; u ostalima, u vrijeme izvršenja (k. 41). — Prešućivanje istine u molbi (subreptio) ne smeta, da otpis bude valjan, samo ako je u njemu izraženo ono, što se prema stilu Dvora (Curia) ima za valjanost izraziti. Ne smeta ni navađanje neistine (obreptio), samo ako je istinit navedeni razlog ili od više navedenih razloga istinit je jedan odlučni (k. 42 §§ 1—2).

Kad tražimo od Sv. Stolice dozvolu za sklapanje zajma ili za prodaju neke crkvene zemlje, da bi se mogla dograditi ili popraviti župska crkva, u molbi treba navesti, ako je već bio sklopljen kakav zajam ili prodana koja zemlja. To je ona istina, koju treba navesti po stilu Rimskog Dvora. Zatim treba navesti istinite razloge, radi kojih je potrebito sklapanje novoga zajma, prodavanje drugih zemalja. To su t. zv. odlučni razlozi. Ti bi bili, na pr. jer je sadašnja crkva premalena, previše trošna, porušena, i t. d. Razlozi, koji Sv. Stolicu sile, da nam dade traženu dozvolu, zovu se odlučni (causae motivae ili finales); koji je samo potiču ili pobuđuju, zovu se pobudni (causae impulsivae). Koji su u pojedinom slučaju odlučni, a koji pobudni razlozi, prosuđivanje spada na poglavara, koji daje otpis. Za neke razloge, radi kojih se daje oprost od ženidbenih zapreka, kazala je Sv. Stolica 9. svibnja 1877., da su odlučni. No ipak, kako je izjavio ZS 1. kolovoza 1931., nije svaki od tih razloga odlučan za svaku i pojedinu zapreku (AAS 1931, 414 sl.; v. niže br. 669).

47. SUKOB NADLEŽNOSTI U DAVANJU OTPISA. — Kad jedan Sv. Zbor ili Ured Rimskog Dvora uskrati koju milost, nevaljano je daje drugi Zbor ili Ured ili mjesni oblasnik, iako ima vlast, bez privole onoga Zbora ili Ureda, koji su je uskratili. Izuzimlje se Sv. Pokorničarna za nutarnje područje (k. 43). — Ako milost uskrati vlastiti oblasnik, nitko je ne smije tražiti u drugog oblasnika, a da ne spomene uskrate sa strane prvoga; ako ju je spomenuo, oblasnik ne smije dozvoliti milost, ako mu nisu poznati razlozi uskrate. — Ako je milost uskratio opći biskupski namjesnik, a kasnije je dobivena od biskupa, a da nije spomenuta uskrata, nevaljana je; milost pak, koju je uskratio biskup, ne može se bez biskupove privole valjano dobiti, makar se i spomenula uskrata (k. 44 §§ 1—2).

48. OTPISI PROTIV PRAVA. — Otpisi pa i s ogradom: »Motu proprio«, ako ih je dobila osoba, koja je po općem pravu nesposobna dobiti dotičnu milost, ili su dani protiv zakonitog običaja nekoga mjesta, ili protiv posebne ustanove, ili protiv nečijega stečenog prava, ne vrijede, ako im nije dodana izričita dokidna ograda (clausula derogatoria, k. 46).

49. POGRJEŠKE U OTPISIMA. — Otpisi nisu nevaljani, ako je u njima krivo napisano ime primaoca ili davaoca, mjesta boravka ili stvari o kojoj je govor, samo ako, po mišljenju oblasnika, nema sumnje o istoj osobi ili stvari (k. 47).

50. PREDNOST MEĐU OTPISIMA. — Ako se dogodi, da se za istu stvar dobiju dva protivna otpisa, posebni otpis ima prednost pred općim u onome, što se posebno određuje. Ako su oba jednako posebna ili opća, prednost ima onaj koji je prije dobiven, osim ako je u kasnijemu spomenut prijašnji ili ako se prijašnji dobitnik svojim otpisom nije služio zlonamjerno ili iz velike nemarnosti. Ako su izdani istog dana, a ne zna se, tko je prije isposlovao, oba su nevaljana, pa se, ako stvar dopušta, treba obratiti onomu koji ih je dao (k. 48 §§ 1—3).

51. TUMAČENJE OTPISA. — Otpise treba tumačiti prema vlastitom značenju riječi i općem načinu govora, a ne smiju se protezati na druge slučajeve osim spomenutih (k. 49). — U dvojbi treba strogo tumačiti otpise: 1) koji se odnose na sporove, 2) koji povređuju tuđa stečena prava, 3) koji se protive zakonu u korist posebnika, 4) koji su isposlovani za dobivanje crkvenog nadarja; sve ostale, široko (k. 50).

52. PROVEDBA OTPISA. — A. Ako netko dobije izravno otpis Sv. Stolice, u kojem nije označen izvršitelj, samo onda mora ga prikazati svom oblasniku; 1) kad se to naređuje u istom otpisu, 2) kad se radi o javnim stvarima, 3) kad treba ispitati neke uvjete (k. 51).

To bi bilo, na pr. kad netko dobije rješenje, da je njegova nedovršena ženidba razvrgnuta (PRVNŽ, br. 103, 105), ili kad bi dobio povlasticu kućne kapele (k. 1195 § 1).

B. Otpisi, u kojima nije određen rok prikazivanja, mogu se izvršitelju uručiti u svako doba, samo da ne bude varke ni zle namjere (k. 52).

To bi bilo, na pr. kad netko dobije rješenje, da je njegova nedovršena ženidba dobiven, pa dotičnik čeka dok se razlog ostvari, na pr. dok položi ispite.

C. Izvršitelj nevaljano obavlja posao prije nego primi otpis i ustanovi njegovu ispravnost, osim ako je o tome prethodno obaviješten po ovlaštenju otpisnika (k. 53).

D. Ako mu je u otpisu povjereno samo izvršenje (exsecutor necessarius), ne može ga uskratiti, osim: 1) ako je očito, da je otpis nevaljan

radi prešućenja istine ili navađanja neistine; 2) ili su u otpisu stavljeni uvjeti, za koje izvršitelj zna, da nisu ispunjeni; 3) ili je dobitnik otpisa, po mišljenju izvršiteljevu, tako nedostojan, da bi dopuštanje milosti bilo drugima na sablazan. U posljednjem slučaju izvršitelj će obustaviti provedbu i o stvari odmah obavijestiti otpisnika. Ako je u otpisu podjelba milosti povjerena izvršitelju (exsecutor voluntarius), on će po svom razboritom sudu milost udijeliti ili uskratiti (k. 54 §§ 1—2).

E. Izvršitelj mora provesti otpis onako kako je u njemu naređeno. Stoga, ako se ne drži bitnih uvjeta, koji su u njemu označeni, i ne postupa kako je naređeno, izvršenje je nevaljano (k. 55). — Izvršenje otpisa, koji se odnosi na vanjsko područje, ima biti pismeno (k. 56).

F. Izvršitelj može, prema svojoj uviđavnosti, povjeriti drugomu provedbu otpisa, ako mu to nije zabranjeno ili ako nije označena osoba zamjenika. Ako je izvršitelj odabran radi osobnih svojstava, tad može drugomu povjeriti samo pripravne čine (k. 57 §§ 1—2). Ali sve otpise može dati provesti i izvršiteljev nasljednik u dostojanstvu ili službi, ako izvršitelj nije bio odabran radi osobnih svojstava (k. 58).

G. Izvršitelju je slobodno, ako što u provedbi otpisa pogriješi, ponovno ih dati provesti (k. 59 § 1).

Ako je izvršitelju mučno otpis ponovno izvršiti ili bi to djelovalo sablažnjivo, može od otpisnika tražiti oprost, odnosno ukrijepljenje izvršenja.

H. Što se tiče pristojba za provedbu otpisa, treba se držati propisa kan. 1507 § 1, t. j. onih pristojba, koje odredi pokrajinski sabor ili biskupi dotične crkvene pokrajine sporazumno, uz naknadno odobrenje Sv. Stolice (k. 59 § 2; v. niže br. 923).

53. OPOZIV I PRESTANAK OTPISA. — A. Otpis, odnosno stvar udijeljena otpisom, može se opozvati posebnim činom poglavara i zakonom. Ako ga poglavar opozove posebnim činom, ipak traje sve dotle dok dobitnik dozna za opoziv. Protivnim zakonom ne opozivlje se nikakav otpis, osim ako je to rečeno u samom zakonu ili je zakon dao poglavar otpisnika (k. 60 §§ 1—2).

B. Ispražnjenjem Sv. Stolice ili biskupije ne dokida se nikakav otpis Sv. Stolice ili oblasnika, osim: 1) ako to slijedi iz dodanih ograda, na pr. kad se kaže: »Do naše volje« (ad beneplacitum nostrum), ili 2) otpis sadrži vlast, nekomu podijeljenu, da osobama označenima u otpisu udijeli milost, a stvar je još netaknuta (k. 61), t. j. još se nije počeo otpis izvršivati.

Posljednji uvjet razumije se za slučaj, kad se radi o slobodnom izvršitelju, gdje se milost može udijeliti ili uskratiti, a ne o nužnomu, gdje je milost već udijeljena, a izvršitelj ne treba nego da je saopći.

54. OTPIS I POVLASTICA. — Ako otpis ne sadrži običnu milost, nego povlasticu, tad treba uzeti u obzir i propise o povlasticama (k. 62).

Obrasce za sastav molbe kao i za otpis uopće, primjere bitnih uvjeta i ostalo, što spada na otpise, v. Crnica, Kanonsko pravo kat. Crkve, I, 532—603; Commentarium theoretico-practicum, I, 65—88.

POGLAVLJE 6

POVLASTICE (k. 63—79)

55. POJAM POVLASTICE. — Ni u rimskom ni u kanonskom pravu nije bilo stalne oznake povlastice (privilegium). Radi toga je među naučiteljima vladala velika raznolikost mišljenja, iz koje su se izvodili kojekakvi zaključci. ZKP ovdje je unio dosta svijetla, pa po njemu možemo označiti povlasticu kao: pogodnost, koju crkveni poglavar daje trajno podložnicima. — Prema tomu se povlastica razlikuje: a) od obične milosti, koja je prolazna, dok je povlastica trajna; b) od oprosta, koji je uvijek protivan zakonu i privremen, dok povlastica nije uvijek protivna zakonu, po svojoj je prirodi neprolazna i ide za stvaranjem posebnog prava. — (V. niže br. 163).

56. RAZNE VRSTE. — Povlastice su različite, ukoliko ih promatramo gledom na: 1) primaoca, 2) zakon, 3. predmet, 4) svrhu i 5) vrijeme.

1) Gledom na primaoca, povlastice su: a) osobne (personale), b) stvarne (reale), i c) mjesne (locale): ukoliko se daju neposredno osobama, na pr. ispovijedanje, propovijedanje svagdje na svijetu; ili se daju stvarima, na pr. slikama, kipovima; ili se daju mjestima, na pr. crkvama, kapelama, grobljima i t. d.

2) Gledom na zakon: a) protiv zakona, b) mimo zakona, c) po zakonu: prema tome, da li daju pogodnost, koja se protivi zakonu, na pr. liječnička služba, zabranjena klericima; ili se ne protivi zakonu, na pr. odrješivanje od slučajeva pridržanih Sv. Stolici; ili ih daje sam zakon, na pr. povlastice stožernika, biskupa, redovnika, kanonika i t. d.

3) Gledom na predmet: a) pogodne (favorabile), b) nepogodne (onerosum): ukoliko povlaštenik po njima dobiva pogodnost, a nitko drugi nepogodnost, na pr. nošenje prstena, odličja; ili uz pogodnost povlaštenika dolazi drugima teret, na pr. oslobođenje od danka za sjemenište.

4) Gledom na svrhu: a) milosne (gratiosum), b) nagradne (remuneratorium): ukoliko ih poglavar daje iz blagonaklonosti, bez posebnih zasluga povlaštenika, ili kao nagradu za usluge učinjene Crkvi.

5) Gledom na vrijeme: a) neprolazne (perpetuum), b) privremene (temporarium): ukoliko se daju za uvijek ili za stalni broj godina.

57. DOBIVANJE POVLASTICA. — Povlastice se mogu dobiti na 4 načina: a) izravnim podjeljivanjem sa strane poglavara, b) neizravnim podjeljivanjem ili udioništvovanjem s drugim povlaštenicima (communicatio), c) zakonitim običajem, d) presvajanjem (praescriptio). Ako netko povlasticu posjeduje već 100 godina ili od pamtivijeka, predmnijeva se, da mu je zakonito udijeljena (k. 63 §§ 1—2).

Netko može neizravno dobiti, odnosno biti dionikom tuđih povlastica na dva načina: a) glavnim načinom (in forma aeque principali), kad mu se daju iste povlastice kao i prvomu, ali bez obzira na prvoga; b) sporednim načinom (in forma accessoria), kad mu se daju radi prvoga i ovisno od njega. Na prvi način dobivali su prije povlastice Prosjački i svi drugi Redovi sa svečanim zavjetima, kad bi jedan od njih dobio koju povlasticu od Sv. Stolice. Na drugi način dobivaju oproštenja i povlastice pojedine bratovštine i nabožne udruge, kad se pripoje nadbratovštini i matici udrugâ.

Pri udioništvovanju povlastica, makar bilo i glavnim načinom, smatra se, da se drugom povlašteniku daju samo one povlastice, koje su prvom po-

vlašteniku dane izravno, za uvijek i bez posebnog obzira na neko mjesto, osobu ili stvar, uzevši ujedno u obzir sposobnost drugog povlaštenika, da dotične povlastice primi (k. 64). Kad netko postaje dionikom tuđih povlastica sporednim načinom, onda se te povlastice kod njega umnažaju, umanjuju i gube, kako se umnažaju, umanjuju i gube kod prvog povlaštenika; ali se to ne događa, kad ih dobiva glavnim načinom (k. 65).

58. TUMAČENJE POVLASTICÂ. — A. Povlastica se ima, po svojoj naravi, smatrati *neprolaznom*, ako protivno nije sigurno (k. 70).

B. Ovlaštenja (facultates habituales), koja se daju za uvijek ili za određeno vrijeme ili za stalni broj slučajeva, smatraju se povlasticama *mimo zakona*. Ako nekomu nisu dana radi njegovih osobnih svojstava, ili u podjeljivanju nije drukčije određeno, ovlaštenja, koja Sv. Stolica daje biskupima i drugim oblasnicima, ne svršavaju kad svrši vlast oblasnika, kojemu su dana, iako ih je počeo izvršivati, nego prelaze na njegova nasljednika u upravi. Isto tako ovlaštenja, dana biskupu, pripadaju i njegovu općem namjesniku. Udijeljeno ovlaštenje nosi sobom i sve druge ovlasti, potrebite za njegovu upotrebu. Stoga je u ovlaštenju opraštanja (facultas dispensandi) uključena vlast odrješivanja od crkvenih kazna, ako bi možda smetale; ali samo da se oprost može u djelo provesti (k. 66 §§ 1—3).

ZK oglasio je 8. XII. 1939. popis ovlaštenja, što ih je Pijo XII. dao vojnim oblasnicima (AAS 1939, 710).

C. Povlasticu treba *shvaćati* onako kako glasi, a ne smije se ni proširivati ni ograničivati (k. 67). U dvojbi treba strogo, prema kan. 50, tumačiti povlastice: 1) koje se odnose na sporove, 2) koje povređuju tuđa stečena prava, 3) koje se protive zakonu, 4) koje se odnose na dobivanje crkvenih nadarja; no uvijek ih treba tako tumačiti, da se vidi, da su povlaštenici darežljivošću davaoca dobili neku milost (k. 68).

59. — UPOTREBA POVLASTICA. — Nitko nije dužan služiti se povlasticom, koja je dana samo njemu u prilog, ako ne nastane obveza s druge strane (k. 69).

Tako nitko nije dužan moliti krunicu mjesto oficija, osim ako nema brevijara.

60. OPOZIV POVLASTICÂ. — Ako vrhovna crkvena oblast izda zakon, protivan povlasticama ZKP, tad se opozivlju povlastice u njemu sadržane. Što se tiče drugih povlastica, vrijedi kan. 60: a) povlastice, koje je podijedio poglavar posebnom odlukom, opozivlju se drugom njegovom odlukom, ali ostaju na snazi, dok se povlašteniku ne saopći opoziv; b) povlastice se ne opozivlju protivnim zakonom, ako to nije u zakonu rečeno, ili ako nije zakon izdao poglavar onoga, koji je dao povlasticu (k. 71).

61. PRESTANAK POVLASTICÂ. — Povlastice mogu prestati na razne načine: 1) odrekom, prihvaćenom od nadležnog poglavara. Svaki privatnik može se odreći povlastice, koja je dana samo njemu u prilog; ali se ne može odreći povlastice, koja je dana zajednici, dostojanstvu ili mjestu. Isto tako ne može se zajednica ni pravno tijelo odreći povlastice, koja im je dana kao zakon, ili kad bi odreka bila na štetu Crkve ili drugih (k. 72 §§ 1—4);

2) prestankom prava ili vlasti podjelitelja: povlastice prestaju samo onda, kad su dane uz ogradu: »Do naše volje« (ad beneplacitum nostrum), ili uz koju drugu jednakosnažnu (k. 73);

3) prestankom povlaštene osobe: prestaju osobne povlastice, jer one dotičnika slijede i s njime iščezavaju (k. 74);

4) prestankom stvari ili mjesta: prestaju stvarne povlastice, kad potpuno propadne dotična stvar ili mjesto; ali mjesne povlastice opet oživljuju, ako se dotično mjesto obnovi kroz 50 godina (k. 75);

5) neupotrebom ili protivnom upotrebom: ne prestaju povlastice, koje nisu drugima na teret; koje su na teret, prestaju, ako k tome pristupi zastara (praescriptio) ili prešutna odreka (k. 76);

6) povlastice prestaju i: a) kad se tokom vremena prilike, po mišljenju poglavara, tako promijene, da njihova upotreba postane nedopuštena; b) kad isteče vrijeme ili se ispuni broj slučajeva, za koje je dana. Ipak u posljednjem slučaju, prema kan. 207 § 2, ako je vlast dana za nutarnje područje, valjan je čin, učinjen iz nepažnje, iako je isteklo vrijeme ili je iscrpljen broj slučajeva (k. 77);

7) tko zlorabi vlast, dobivenu povlasticom, zaslužuje, da mu se povlastica oduzme. Stoga, ako tko teško zlorabi povlasticu, dobivenu od Sv. Stolice, oblasnik je dužan Sv. Stolicu o tome obavijestiti (k. 78).

62. USMENO DOBIVENE POVLASTICE. — Povlastica se može dobiti ne samo pismeno, nego i usmeno. Povlaštenik se može tako dobivenom povlasticom u savjesti služiti. Ali ako hoće da se njome služi i na vanjskom području protiv onih, koji mu je poriču, dužan je dokazati, da ju je zakonito dobio. To vrijedi i za povlastice usmeno dobivene od Sv. Stolice (k. 79).

POGLAVLJE 7

OPROSTI (k. 80—86)

63. POJAM. — Životne su prilike takove, da podložnici ne mogu zakona izvršiti u svakom slučaju. Tad je potrebito, da ih poglavar oslobodi od vršenja, naime da zakonu oduzme obveznu snagu. Tu je već sadržana oznaka oprosta (dispensatio), po kojoj je oprost oduzimanje snage (relaxatio) zakona u posebnom slučaju (k. 80).

Oprost se razlikuje: a) od dozvole (licentia), iako ne uvijek radi nestalnosti pravnog nazivlja u ZKP, jer se dozvola daje u suglasnosti sa zakonom,[1] na pr. dozvola čitanja zabranjenih knjiga; b) od razjašnjenja (declaratio), s kojim netko izjavljuje, da po volji zakonodavca, nema obveze zakona, na pr. da teški bolesnik posti; c) od epikeje, jer se po epikeji zakon ne primjenjuje ondje, gdje bi se po slovu zakona primjenjivao, na pr. da klerik liječnik obavi operaciju, iako kao klerik ne bi smio; d) od dokidanja (abrogatio) zakona, jer pri oprostu zakon ipak ostaje; e) od pričinjanja (dissimulatio), gdje poglavar vidi kršenje zakona, ali, da izbjegne gore zlo, pričinja se kao da ne vidi; f) od podnašanja (tolerantia), gdje poglavar vidi, da se krši zakon, pa to trpi i nekako dozvoljava; g) od povlastice protiv zakona, jer je oprost oslobađanje od zakona, a povlastica posebno pravo.

64. RAZNE VRSTE. — Oprost može biti različit: 1) *potpun i djelomičan*: ukoliko oslobađa od zakona potpuno ili samo djelomično, na pr. da bolesnik ne moli nijedan kanonski čas, ili da moli samo neke časove;

2) *nuždan i slobodan*: ako je razlog takav, da se mora ili ne mora udijeliti;

1 Neki pisci niječu uopće razliku između oprosta i dozvole. Tako Romani, Institutiones iur. can., v. I, Romae 1941, 130. S njim se slaže i Ciprotti (Apollinaris 1943, 162).

3) izričit i uključen: prema tome da li se daje izričitim riječima, odnosno znakovima, ili se nešto drugo reče i učini, što u sebi uključuje oprost; posljednji bi bio, kad bi poglavar rekao bolesniku, da ne moli oficija;

4) jednostručan i mnogostručan ili trajan (multiplex, habet tractum successivum): prema tome da li svršava s jednim činom ili traje dulje vremena, na pr. oprost od posta za jedan dan ili dok traje bolest;

5) osobni, mjesni, mješoviti: ukoliko se nekoga oslobađa od zakona bez obzira na mjesto, ili dok je u mjestu, ili se daje svima u mjestu, bili podložnici ili stranci.

65. TKO MOŽE DATI OPROST. — A. Od zakona može oprostiti: a) zakonodavac, b) njegov nasljednik, c) poglavar, d) onaj, koga oni na to ovlaste (k. 80).

B. Od općih crkvenih zakona ne mogu oblasnici ispod Rimskog Pape oprostiti ni u pojedinom slučaju, osim: a) ako im je ta vlast dana izričito ili uključivo, ili b) ako je težak saobraćaj sa Sv. Stolicom, a prijeti pogibao velike štete i ujedno se radi o oprostu, što ga Sv. Stolica običaje dati (k. 81).

Mnogo je slučajeva, gdje su oblasnici ovlašteni da oslobode od općih crkvenih zakona, na pr. u kan. 15, 459 § 3 br. 3, 638, 640, 990, 1043, 1045 § 1 i t. d. Prema odgovoru PK od 27. srpnja 1942., biskup može, prema ovom kanonu u vezi s kan. 1045, oprostiti od ženidbenih zapreka, iako nije sve pripravno za vjenčanje (AAS 1942, 241). — Težak je saobraćaj sa Sv. Stolicom ne samo onda, kad postoji pogibao otvaranja pošte sa strane nepozvanih, i t. d., nego i onda, kad se — kao kod nas — odgovor od Sv. Stolice ne može dobiti za 20—30 dana.

C. Biskupi i drugi mjesni oblasnici mogu oprostiti od biskupskih zakona, a od zakona pokrajinskih i međupokrajinskih sabora mogu oprostiti, prema kan. 291 § 2, u pojedinim slučajevima iz opravdanog razloga. Ako je Sv. Otac donio posebne zakone za njihovo područje, tad ne mogu oprostiti nego kao kad se radi o općim crkvenim zakonima (k. 82).

D. Župnici ne mogu oprostiti ni od općih ni od posebnih zakona, ako im ta vlast nije izričito dana (k. 83). — Izričito ih ovlašćuje kan. 1245 § 1, da mogu osloboditi pojedince od obdržavanja blagdana, posta i nemrsa; kan. 1044 ovlašćuje ih, da oslobode od ženidbenih zapreka i oblika na času smrti; kan. 1045 § 3, kad je sve pripravno za vjenčanje, a ne može se odgoditi bez velike štete, dok se dobije oprost od mjesnog oblasnika. Istu vlast imadu i svi oni, koji dolaze pod imenom župnika (k. 451 § 2; v. niže br. 666, 785).

66. OPRAVDAN RAZLOG. — Od crkvenih zakona ne smije se oprostiti bez opravdanog i razložitog uzroka, a treba uzeti u obzir težinu zakona, od kojega se oprašta. Inače je oprost, što ga dade niži poglavar, nedopušten i nevaljan. U dvojbi, da li je razlog dovoljan, oprost se može dozvoljeno tražiti, a može se dozvoljeno i valjano dati (k. 84 §§ 1—2).

67. TUMAČENJE OPROSTA. — Strogo treba tumačiti ne samo oprost prema kan. 50, nego i vlast opraštanja, danu za neki određeni slučaj (k. 85; v. također gore br. 51).

68. PRESTANAK OPROSTA. — Jednostručni oprost prestaje netom se izvrši, na pr. oprost od ženidbene zapreke. Mnogostručni ili trajni prestaje na iste načine kao i povlastica, a osim toga i stalnim i potpunim prestankom odlučnog razloga, na temelju kojega je udijeljen (k. 86). — Tako oprost od posta i moljenja kanonskih časova radi bolesti prestaje, kad bolesnik nesumnjivo i potpuno ozdravi.

KNJIGA DRUGA

OSOBNO PRAVO

(DE PERSONIS, k. 87—725)

69. PREDMET. — Katoličku Crkvu sačinjavaju vjernici, koji se, po božanskom pravu, dijele na klerike i obične vjernike ili svjetovnjake, a jedni i drugi mogu biti redovnici (k. 107). Radi toga je i knjiga o osobnom pravu razdijeljena na 3 dijela, u kojima se radi o klericima, o redovnicima i o običnim vjernicima ili svjetovnjacima.[1]

U sva 3 dijela radi se ne samo o naravnim ili fizičkim osobama, nego i o moralnim ili pravnim osobama, koje sačinjavaju pojedine vrste vjernika, te predstavljaju ustrojstvo ili organizaciju kat. Crkve.

U osobnom pravu promatramo osobe u pravnom smislu, te pod imenom osobe razumijemo: biće, koje ima prava i dužnosti, bez obzira na to kakva je ta osoba. Stoga svaki, koji je sposoban primiti prava i dužnosti, može postati osobom; tko nije sposoban za to, ne može postati osobom u pravnom pogledu.

U osobnom pravu, osim propisa, koji vrijede za pojedinu vrstu osoba, ima i općih načela, koja vrijede za sve uopće. Ta ćemo načela ovdje najprije istaknuti.

OPĆA NAČELA (k. 87—107)

70. OSOBA ILI ČLAN CRKVE. — Članom Kristove Crkve netko postaje krštenjem. Time stječe sva prava i dužnosti kršćana, ako mu, što se tiče prava, ne smeta zapreka, koja sprečava vezu s crkvenom zajednicom, ili crkvena kazna zaveze (censura, k. 87).

Krštenje je uvjet, vanjski znak, da netko postane članom Crkve. Ono ulijeva u dušu neizbrisivi biljeg (character), uslijed kojega kršćanin, makar vanjskim načinom i otpao od Crkve, ne prestaje biti članom duše Crkve. Stoga ostaje do smrti njezinim članom i ne može se oteti dužnostima, koje je krštenjem na se preuzeo, ako ga sama Crkva u pojedinom slučaju od njih ne oslobodi. Ali ako prekine vezu s Crkvom, t. j. ako od nje otpane i prijeđe na krivovjerstvo, raskolništvo, poganstvo ili bezvjerstvo uopće, ili ako ga crkvena oblast udari kaznom zaveze, tad gubi prava, koja kao vjernik uživa, a stječe ih ponovno samo onda, kad ga ista oblast opet primi u svoju zajednicu ili ga oslobodi od zaveze.

Tko nije kršten ne može biti članom Crkve kao vanjskog društva. Stoga makar se netko i prijavio državnoj oblasti za istup iz svoje vjerske zajednice a pristup u kat. Crkvu, te ga država priznavala katolikom, on to nije sve dotle dok se ne krsti i ne ispuni ostale uvjete, koje mu postavi crkvena oblast.

[1] V. o tome potanje: Crnica, Hierarhija kat. Crkve, Šibenik 1941; Isti, Commentarium, I; Kogošić, Priručnik, I; Hilling, Personenrecht des CIC, Paderborn 1924; Leitner, Handbuch des kath. KR, 2. Lief.; Maroto, Institutiones iuris canonici, Matriti-Romae 1919; Wernz-Vidal, Ius canonicum, II; Coronata, Institutiones, I; Toso, Ad Codicem I. C. commentaria minora, ed. 2. Romae 1921; Cocchi, Commentarium, v. 2 et 3; Sägmüller, Lehrbuch des kath. KR, 4. Aufl.; Vermeersch-Creusen, Epitome, I; Clayes-Bouúaert-Siménon, Manuale iuris canonici, v. I, ed. 3, Gandae et Leodii 1930; Vromant, Ius Missionariorum, de Personis, ed. 2, Lovanii 1935; Beste, Introductio in Codicem I. C., Collegeville 1938; Jone, Gesetzbuch des kan. Rechtes, I; Chelodi-Ciprotti, Ius canonicum de personis, ed. 3, Vicetiae-Tridenti 1942. Djela ovih pisaca mogu se pogledati i za slijedeće knjige.

71. RAZLIČITA DOB NARAVNE OSOBE I PRAVNE POSLJEDICE. — A. Naravna osoba, kad n a v r š i 21. godinu života, postaje punoljetna (maior); ispod te godine je maloljetna (minor). Maloljetni muškarac od navršene 14. godine života, a maloljetna ženska od 12. godine života smatraju se doraslima (zreo, pubes). Nedorasli, bio muškarac ili ženska, prije nego navrše 7. godinu, zove se dijete (puer, infans), i predmnijeva se, da nije umno razvijen; kad navrši 7. godinu, predmnijeva se, da je umno razvijen, t. j. da je došao do razuma. Njima su slični svi, koji su trajno (habitu) bez upotrebe razuma (k. 88).

Po našim sadašnjim državnim propisima punoljetnima se smatraju osobe, koje su navršile 18. godinu života. V. niže br. 1249 D.

B. Punoljetna osoba može sama v r š i t i sva svoja p r a v a, dok je maloljetnik u vršenju svojih prava podložan vlasti roditelja ili štitnika, izuzevši one slučajeve, gdje ga zakon izuzimlje od očinske vlasti (k. 89), na pr. gledom na primanje sakramenata, stupanje u Red, i t. d.

72. — RODNO MJESTO. — Rodno mjesto (locus originis) sina, makar bio kršten nakon što je došao do razuma, jest ono, gdje mu je otac, kad se sin rodio, imao zavičaj, t. j. trajno prebivalište, ili poluzavičaj, t. j. privremeno prebivalište ili, ako se radi o nezakonitom sinu ili rođenomu nakon očeve smrti, gdje ga je imala majka. Ako se radi o sinu beskućnika, njegovo je rodno mjesto, gdje se je rodio; ako o izloženomu ili nahodu (expositus), gdje je nađen (k. 90).

Prema tome netko se zove: stanovnik (incola) u mjestu, gdje ima zavičaj ili trajno prebivalište; došljak (advena), gdje ima poluzavičaj ili privremeno prebivalište; stranac (peregrinus), koji boravi izvan zavičaja i poluzavičaja; beskućnik (vagus), koji nema nigdje ni zavičaja ni poluzavičaja (k. 91).

73. ZAVIČAJ I POLUZAVIČAJ. — Zavičaj ili trajno prebivalište (domicilium) stječe se boravkom u nekoj župi ili polužupi (quasi-paroecia, u misijama) ili barem u biskupiji, apostolskom namjesništvu i predstojništvu. Taj boravak treba da bude spojen s nakanom ostati tu trajno, ako ne nastane kakva zapreka, ili da barem potraje čitavih 10 godina. Poluzavičaj (quasi-domicilium) stječe se boravkom u istim mjestima, s nakanom da se ostane barem veći dio godine, ako ne nastane zapreka, ili da barem potraje veći dio godine. Zavičaj i poluzavičaj u župi i polužupi zove se ž u p s k i, a u biskupiji, apost. namjesništvu i predstojništvu b i s k u p i j s k i (k. 92 §§ 1—3).

Žena, koja nije zakonito rastavljena od muža, nužno zadržava zavičaj svoga muža; umobolni, zavičaj staratelja; maloljetni, zavičaj onoga, kojega je vlasti podložan. Maloljetnik, koji je izašao iz djetinjstva, može steći vlastiti poluzavičaj. Isto tako i žena nezakonito rastavljena; zakonito rastavljena može steći i zavičaj (k. 93 §§ 1—2).

S posljednjom odredbom slaže se i odgovor PT od 14. srpnja 1922., da žena, koju muž zlonamjerno napusti, ne može steći svog zavičaja, osim ako od crkvenog suda dobije rastavu trajnu ili na neodređeno vrijeme (AAS 1922, 526; v. niže br. 1153).

Po zavičaju i poluzavičaju svatko dobiva svoga župnika i oblasnika. Župnik i oblasnik beskućnika jest onaj, gdje beskućnik upravo boravi. Isto tako onima, koji imadu samo biskupijski zavičaj i poluzavičaj, vlastiti je župnik župnik mjesta, gdje upravo borave (k. 94 §§ 1—3).

Zavičaj i poluzavičaj gube se odlaskom iz mjesta, s nakanom više se ne vratiti, izuzevši slučajeve navedene gledom na ženu, umobolne i maloljetne (k. 95).

74. PRIPADNOST OBREDU. — U kat. Crkvi ima raznih obreda: istočnih i zapadnih. Kojemu će obredu netko pripadati, određuje se krštenjem. Netko pripada onom katoličkom obredu, po kojemu je kršten, osim ako ga je krstio svećenik drugog obreda: a) s prevarom, ili b) u velikoj nuždi, jer nije bilo svećenika vlastitog obreda, ili c) dozvolom Sv. Stolice, da se krsti drugim obredom, a ipak mu ne pripada. — Klerici ne smiju nipošto navoditi vjernike latinskog obreda, da prigrle istočni obred, ni istočnjake, da prigrle latinski. — Nikomu nije dopušteno, bez ovlaštenja Sv. Stolice, prijeći na drugi obred ni, nakon zakonitog prelaza, povratiti se na prijašnji. Slobodno je ženi drugog obreda, pri sklapanju ženidbe ili za vrijeme ženidbe, prijeći na obred muža i nakon muževe smrti opet se vratiti na prijašnji obred, ako to nije gdje posebnim zakonom zabranjeno. — Običaj, makar i dugotrajni, primati pričest po drugom obredu (k. 866 § 1), ne nosi sobom promjenu obreda (k. 98 §§ 1—5).

Nesjedinjeni kršćani, koji bi se htjeli sjediniti s kat. Crkvom, mogu ostati u svom obredu ili prihvatiti latinski obred. To ne vrijedi za katolike, koji su otpalli od kat. Crkve, pa se kasnije u nju vraćaju. Što se tiče prelaza Rusa u kat. Crkvu, Povjerenstvo za Rusiju izdalo je 12. siječnja i 26. kolovoza 1929. opomenu i uputu, po kojima je primanje djakona i svećenika njemu pridržano. Prema motu proprio Pija XI. »Quam sollicita« od 21. XI. 1934., to vrijedi za Ruse u Rusiji, dok je primanje Rusa izvan Rusije pridržano ZIC, odsjeku za slavensko-bizantski obred (AAS 1929, 94; 1935, 65 sl.).

75. MORALNE OSOBE. — A. Osim naravnih ili fizičkih osoba, ima u Crkvi još i m o r a l n i h ili p r a v n i h osoba, a te se dijele na zborne i nezborne (k. 99). Katolička Crkva i Sveta ili Apostolska Stolica imadu značaj moralne osobe po božanskoj odredbi, a druge niže moralne osobe postaju takovima zakonskim propisom ili posebnim dopustom crkvenog poglavara. Dopust se daje izričitom odlukom u vjerske ili blagotvorne svrhe. Da se ustanovi moralna zborna osoba, hoće se barem tri naravne osobe. Moralne osobe bilo zborne bilo nezborne izjednačene su maloljetnima (k. 100 §§ 1—3).

Kod moralnih zbornih osoba dolaze u obzir u prvom redu naravne ili fizičke osobe, koje zajedno sačinjavaju posebnu moralnu ili pravnu osobu. Takove su osobe: redovničke zajednice, bratovštine, nabožna društva i t. d. Kod nezbornih osoba promatra se u prvom redu zgrada, ustanova, gdje se skuplja i djeluje stanoviti broj vjernika, prema svrsi, za koju je dotična ustanova osnovana. Takove su moralne nezborne osobe: crkve (zgrade), sjemeništa, škole, bolnice, sirotišta i t. d., što ih je ustanovila crkvena oblast. Jedne i druge moralne osobe imadu prava i dužnosti, koje im kao takovima pripadaju. Stoga mogu stjecati i posjedovati dobra, raspolagati s njima i obavljati druge čine, koje može obavljati svaka zakonom priznata osoba. Razlika je samo u tome, što su moralne osobe izjednačene maloljetnima, pa im se u tim činima primjenjuju propisi, koji vrijede za maloljetne.

B. Moralna je osoba po s v o j o j n a r a v i neprolazna (perpetua). Ipak je nestaje: a) ako je nadležna oblast dokine, ili b) ako kroz 100 godina prestane djelovati. Ali ako od moralne zborne osobe preostane i samo jedan član na životu, pravo sviju prelazi na njega (k. 102 §§ 1—2). Dosljedno, on je sam može obnoviti i ne treba ništa od onoga, što se tražilo za osnutak.

C. Gledom na d j e l o v a n j e moralnih zbornih osoba vrijede ova pravila: 1) ako opće ili posebno pravo što drugo izričito ne određuje, onaj se zaključak smatra pravovaljanim: a) što ga donese nadpolovična većina, odbivši nevaljane glasove; b) ako se u prvom i drugom glasanju nije mogla dobiti nadpolovična većina, onda u trećem glasanju odlučuje razmjerna većina; c) ako su u trećem glasanju glasovi jednaki, predsjedatelj ima svojim glasom odlučiti o većini; d) ako se radi o izboru, a predsjedatelj ne će da

svojim glasom odluči većinu, izabranim se ima smatrati onaj, e) koji je prije ređen; f) ako su ređeni u isto vrijeme, koji je prije položio zavjete; g) ako su isto vrijeme položili zavjete, koji je stariji po godinama; 2) što se tiče sviju kao pojedinaca, svi treba da odobre. — Gledom na moralne nezborne osobe, treba se držati posebnih ustanova i propisa općega prava, koji se odnose na te osobe (k. 101 §§ 1—2).

Kao primjer za slučaj izbora može poslužiti odgovor ZSab od 12. XI. 1921. i 10. VI. 1922: ako je u zboru 9 glasova, pa 4 glasuju za N., 1 preda praznu glasovnicu, a 4 se uzdrže od glasovanja, izbor je valjan i N. izabran (AAS 1922, 459). — Sviju kao pojedinaca tiče se, na pr. kad se radi o izboru redovitog ispovjednika za redovnice (k. 526). Tad treba da glasuju i one redovnice, koje inače nemaju prava glasa. Isti je slučaj, kad se radi o izboru putem nagodbe (per compromissum, k. 172 § 1).

76. NESLOBODNI I POGRJEŠNI ČINI. — Čini, koje obavlja osoba bilo naravna bilo moralna pod uplivom vanjske sile, kojoj se ne može oprijeti, imaju se smatrati za neučinjene. Ako su učinjeni pod uplivom velikoga i nepravednoga straha ili prevarno (dolus), valjani su, ako pravo drukčije ne određuje (kao na pr. za izbore, za ulazak i primanje u novaštvo, k. 160 § 1 br. 1, 185, 542 br. 1, 572 § 1 br. 4); ali ih sudac može, prema kan. 1684—1689, obeskrijepiti svojom presudom bilo na zahtjev stranke bilo po službenoj dužnosti (k. 103 §§ 1—2).

Pogrješka ili zabluda (error) čini neki čin nevaljanim, ako se odnosi na ono, što sačinjava bit čina ili se svodi na bitni uvjet (conditio sine qua non); inače je čin valjan, osim ako pravo drukčije određuje (kao što je slučaj kod sklapanja ženidbe, k. 1083); ali u ugovorima može se podnijeti raskidna tužba prema propisima prava (k. 104; v. niže br. 1017—1019).

77. POTREBA PRIVOLE ILI SAVJETA ZA POGLAVARA. — Kad zakon određuje, da je poglavaru potrebita privola ili mišljenje nekih osoba, onda: 1) ako se traži privola, a većina je protivna, poglavar, koji radi protivno, nevaljano radi; ako se traži mišljenje, na pr. posavjetovavši se sa savjetnicima (k. 426 § 3) ili saslušavši kaptol (k. 406 § 2), župnika (k. 476 §§ 3, 4), i t. d., dovoljno je za valjanost čina, da poglavar dotične sasluša; a premda nije dužan držati se njihova mišljenja, makar bilo i jednodušno, kad treba saslušati više osoba, ima mnogo držati do njihova složnog mišljenja i od njega ne odstupati bez važnijeg razloga, o čemu će sam prosuditi; 2) ako se ne traži privola ili mišljenje jedne ili druge osobe, nego više njih zajedno, svi treba da se propisno sazovu i kažu svoje mišljenje; poglavar ih može, prema svojoj razboritosti i važnosti posla, prisiliti na zakletvu o čuvanju tajne; 3) svaki, zapitan za privolu ili za mišljenje, treba da s dolićnim poštovanjem, vjerno i iskreno kaže što misli (k. 105).

78. OPĆA NAČELA O PREDNOSTI. — Na raznim mjestima ZKP nalaze se propisi o prednosti ili počasnom mjestu za pojedine vrste crkvenih osoba. Ima ih i nekoliko, koji vrijede za sve uopće. Ti su: 1) tko nekoga zastupa, ima po njemu i prednost; ali na saborima i sličnim sastancima zamjenik sjedi iza sviju istog stepena, koji osobno prisustvuju (k. 269 § 2); 2) tko ima vlast nad nekim, ima i prednost nad njim (k. 370 § 1); 3) među raznim crkvenim osobama, od kojih jedan nema vlasti nad drugim, onaj, koji pripada višem stepenu, ima prednost pred onim, koji je nižega stepena; koji su istoga stepena, ali ne istoga reda, koji je u višem redu, ima prednost pred onim, koji je u nižemu redu; ako pripadaju istom stepenu i istom redu, ima prednost onaj, koji je prije promaknut na stepen; ako su promaknuti u isto vrijeme, onaj koji je prije ređen, osim ako je mlađega redio Sv. O. Papa; ako su ređeni u isto vrijeme, koji je stariji po godinama (k. 236 §§ 1, 2; 239 § 21; 408); 4) gledom na prednost ne dolazi u obzir

razlika obreda; 5) među raznim moralnim osobama iste vrste i stepena ima prednost ona, koja je u mirnom posjedu prednosti; ako to nije sigurno, onda ona, koja je prije osnovana u mjestu, gdje je nastalo pitanje; među članovima neke zadruge pravo prednosti uređuje se po njezinim zakonitim ustanovama; ako ustanove o tome ne govore, onda po zakonitom običaju; ako nema ni običaja, onda po propisima općeg prava (k. 491 § 2; 701 § 1); 6) na mjesnog oblasnika spada, da u svojoj biskupiji uredi prednost među svojim podložnicima, držeći se načela općeg prava, zakonitih običaja i služba, koje obnašaju, te da sve sporove o prednosti, pa i za izuzete od njegove vlasti, ukoliko nastupaju zajednički s drugima, riješi u žurnim slučajevima, bez obustavnog prava priziva, ali bez štete za bilo čije pravo; 7) što se tiče osoba, koje pripadaju Papinskom Domu, njihova se prednost ravna posebnim povlasticama, pravilima i predajama istoga Doma (k. 106).[1]

Za članove Papinskog Doma sada vrijedi u prvom redu ustan. Pija XI. »Ad incrementum decoris« od 15. X. 1934. (AAS 1934, 495—521). V. također odluku ZSveč od 5. VIII. 1931. o prednosti između Malteškog Reda i Reda Sv. Groba, i od 24. VII. 1934. o prednosti između višeg stajnika (forrerius maior) i zapovjednika papinske plemićke straže (AAS 1931, 385; 1934, 523).

DIO I

KLERICI (k. 108—486)

ODSJEK 1

O KLERICIMA UOPĆE (k. 108—214)

79. PREDMET. — Prvi dio druge knjige ZKP razdijeljen je na dva odsjeka, u kojima se radi o klericima uopće i napose, naime o njihovu pripadanju nekoj biskupiji, o njihovim pravima i dužnostima, o crkvenim službama, o crkvenoj vlasti, te o raznim vrstama klerika, odnosno o raznim stepenima crkvenog starješinstva. Prije toga označuje se pojam klerika i kako se postaje klerikom.

80. POJAM KLERIKA I CRKVENOG STARJEŠINSTVA. — Vjernik, koji se posvećuje službi Božjoj barem primanjem prve ćelike (kavka, podstrig, prima tonsura), zove se klerik, crkovnjak ili, kako bi stari rekli, žakan (clericus). Svi klerici nisu jednaki, nego među njima postoji starješinstvo (hierarchia), po kojem su jedni drugima podređeni. Starješinstvo, odnosno hierarhija je dvostruka: reda i vlasti ili jurisdikcije. Hierarhija reda, po božanskoj ustanovi, sastoji od biskupa, svećenika i službenika (ministri); vlasti: od vrhovnog prvostolništva (supremus pontificatus) i podređenog biskupstva, a Crkva je ustanovila i ovima dodala druge stepene bilo reda bilo vlasti (k. 108 §§ 1—3).

81. PRIMANJE U HIERARHIJU. — Tko stupa u crkvenu hierarhiju ili starješinstvo, ne dolazi privolom ni pozivom naroda ili svjetovne oblasti; nego se pojedini stepeni reda dobivaju ređenjem, vrhovno prvostolništvo po samom božanskom pravu, netom se obavi i prihvati zakoniti izbor, a drugi stepeni kanonskim poslanjem (k. 109).

[1] Tko se želi potanje uputiti u opća načela o osobama, može pogledati Michiels P. G., O. M. Cap., Principia generalia de personis in Ecclesia, Lublin-Brasschaat 1932, str. XVI—578, kao i gore navedene pisce.

Odsječak 1

UPIS U BISKUPIJU (k. 111—117)

82. POTREBA UPISA. — Svaki klerik treba da bude upisan u neku biskupiju ili Red, tako da se nipošto ne pripuštaju lutajući (vagi) klerici (k. 111 § 1).

83. RAZNI NAČINI UPISIVANJA. — A. Prvi i najredovitiji način upisivanja klerika u biskupiju jest davanje prve ćelike (prima tonsura), čime se klerik prima (incardinatur) u biskupiju, kojoj je dodijeljen za službu (k. 111 § 2; v. gore br. 80).

B. U biskupiju se može primiti i klerik druge biskupije; ali je u tom slučaju za valjanost potrebito, da mu njegov oblasnik dade pismeni doživotni i bezuslovni ispis (excardinatio) iz svoje biskupije, a oblasnik druge biskupije pismeni doživotni i bezuslovni upis u svoju biskupiju (k. 112). Taj ispis i upis ne može dati opći biskupski namjesnik bez posebnog ovlaštenja, ni kaptolski namjesnik, osim nakon godinu dana od ispražnjenja biskupske stolice i uz privolu kaptola (k. 113).

C. Ispis iz jedne a upis u drugu biskupiju biva i onda, kad biskup dade svećeniku druge biskupije nadarje s obvezom na sjedište, uz pismenu privolu njegova biskupa, ili s pismenom dozvolom njegova biskupa, da može otići iz biskupije za uvijek (k. 114).

D. Ispis iz vlastite biskupije nastaje također polaganjem doživotnih zavjeta prema kan. 585 (k. 115). Redovnik, prije nego položi takove zavjete, pripada i dalje biskupiji, kojoj je pripadao kao svjetovnjak ili kao klerik. Ako istupi iz Reda, vraća se u svoju biskupiju. Kad položi doživotne zavjete, gubi svoju biskupiju, pa ako bi se vratio u svijet, ne smije vršiti redova, dokle ga koji biskup ne primi u svoju biskupiju (k. 641 § 1; v. niže br. 400).

84. RAZLOZI I ROK ZA ISPIS. — Ispis iz biskupije ne može biti bez opravdanih razloga, a stupa na snagu tek onda, kad uslijedi upis u drugoj biskupiji, o čemu će ovaj biskup što prije obavijestiti onoga (k. 116).

85. UVJETI ZA UPIS STRANOGA KLERIKA. — Stranoga klerika ne smije biskup upisati u svoju biskupiju: 1) ako to ne traži nužda ili korist biskupije, a ostaju netaknuti propisi o kanonskom naslovu (titulus) ređenja; 2) ako nije iz službene isprave jasno, da je već zakonito ispisan iz svoje biskupije, te ako nije dobio od biskupskog dvora (curia), koji ga otpušta, uz obvezu tajnosti, ako je potrebito, odgovarajuća svjedočanstva o rodu, životu, ponašanju i naucima dotičnoga klerika, osobito kad se radi o upisu klerika druge narodnosti; biskup, koji otpušta, treba da, uz strogu obvezu savjesti, pazi, da svjedočanstva budu istinita; 3) klerik treba da zakletvom pred istim biskupom ili njegovim odaslanikom izjavi, da se za uvijek posvećuje službi nove biskupije prema propisima kanona (k. 117).

ZK je odlukom »Magni semper« od 30. XII. 1918. dao posebne propise za ispis i upis svećenika, koji iz Europe ili iz Sredozemlja sele u Ameriku ili na Filipinske otoke (AAS 1919, 39—43). — Svjetovnjak se prvom ćelikom upisuje u biskupiju, a koju prima ređenje. ZSab 10. III. 1923. (AAS 1923, 51).

Za otpust iz jedne biskupije u drugu kod nas se plaća crkvena taksa (Pravilnik o naplaćivanju taksa, T. b. 46).

Odsječak 2

PRAVA I POVLASTICE KLERIKA (k. 118—123)

86. PRAVA KLERIKA. — Samo klerici mogu primiti vlast bilo reda bilo upravljanja vjernika (iurisdictio), kao i crkvena nadarja (beneficia) i beriva (pensiones) (k. 118).

Budući da su klerici posvećeni službi Božjoj, svi vjernici imadu im iskazivati poštovanje, prema njihovu stepenu i službi (k. 119).

Poštovanje uključuje u sebi četiri stvari: 1) počasni naslov, 2) počasno mjesto u crkvi, 3) počasno mjesto izvan crkve u procesijama, sprovodima i sličnim skupovima, 4) posebno odijelo, zabranjeno ostalim vjernicima.

87. POVLASTICE KLERIKA. — Povlastice klerika uglavnom su četiri. Njih uživaju svi klerici, a tako isto i redovnici i redovnice kao i njihovi novaci (k. 490, 614). Te povlastice jesu: a) povlastica nepovredivosti (canonis), b) povlastica suda (fori), c) povlastica sloboštine (immunitatis), d) povlastica prinadležnosti (competentiae).

A. Povlastica nepovredivosti sastoji se u tome, da nitko ne smije kleriku nanijeti tvornu uvredu (iniuria realis); radi toga onaj, koji je nanese, počinja svetogrđe (k. 119). On također upada u izopćenje iz Crkve, koje je to teže, što se klerik nalazi na višem stepenu (k. 2343).

Ova se povlastica latinski zove privil. canonis po kan. 15. Lateranskog sabora II od g. 1139., koji je odredio tu kaznu.

B. Prema povlastici suda klerike se može tužiti i suditi samo kod crkvenog suda, ako nije gdje drukčije providjeno. Da se tuži kod svjetovnog suda biskupe, vrhovne poglavare Redova papinskog prava kao i druge visoke crkvene dostojanstvenike i činovnike, potrebita je dozvola Sv. Stolice; za sve druge osobe, koje uživaju ovu povlasticu, dozvola biskupa, gdje bi se podigla tužba. Ako je netko bez te dozvole tužen, može se iz nužde, da izbjegne veće zlo, prikazati na sud; ali o tom ima obavijestiti poglavara, od kojega nije dobivena dozvola (k. 120 §§ 1—3). — Posebne kazne protiv onih, koji bi dotične osobe bez dozvole tužili svjetovnom sudu, predviđa kan. 2341 (v. niže br. 1340).

C. Povlastica sloboštine stoji u tome, da su klerici slobodni od vojne službe kao i svih drugih službi i zanimanja, koja nisu u skladu s kleričkim staležom (k. 121).

Ova se povlastica osniva ne samo na ljudskom, nego i na božanskom pravu; jer nije nikako dolično, da se oni, koji su se posvetili Bogu, sile na obnašanje službi i zanimanja, koja nisu u skladu s tom službom. Stoga je Pijo IX. osudio nauku, da je sloboština Crkve i crkvenih osoba nastala svjetovnim pravom (Syllabus, br. 30). — Sv. Stolica nastoji u konkordatima s pojedinim državama urediti ovo pitanje, kao i pitanja drugih povlastica.

D. Prema povlastici prinadležnosti, kad se kojem kleriku ima provesti pljenidba za podmiru duga vjerovnicima, treba mu ipak ostaviti ono što mu je, prema razboritom mišljenju crkvenog sudca, potrebito za pristojno uzdržavanje; ali ipak ostaje obveza, da vjerovnike što prije podmiri (k. 122).

88. GUBITAK I PONOVNO DOBIVANJE POVLASTICA. — Ovih se povlastica klerik ne može odreći; ali ih gubi, ako se vrati u svjetovno stanje ili mu se oduzme pravo nositi crkveno odijelo, prema kan. 213 § 1,

2304; ponovno ih dobiva, ako mu se ta kazna oprosti ili se opet primi među klerike (k. 123, 132 § 1, 136 § 3, 141 § 2, 211 § 2, 648, 669 § 2; v. niže br. 1305, 1308).

Odsječak 3

DUŽNOSTI KLERIKA (124—144)

89. DVIJE VRSTE. — Dužnosti su klerika jesne i niječne: ukoliko nešto naređuju ili zabranjuju. Jesne su: 1) krepostan i izgledan život; 2) neka djela pobožnosti; 3) duhovne vježbe; 4) poslušnost i poštovanje biskupu; 5) daljnji nauk; 6) trogodišnji ispiti; 7 rješavanje posebnih slučajeva; 8) čistoća; 9) moljenje časoslova; 10) zajednički život; 11) crkveno odijelo. — Niječne su: 1) zabrana jamčenja; 2) zabrana nedoličnih zanimanja; 3) zabrana stvari, koje ne odgovaraju klericima; 4) zabrana sablažnjivih stvari; 5) zabrana vojne službe; 6) zabrana trgovanja; 7) zabrana napuštanja biskupije.

90. KREPOSTAN I IZGLEDAN ŽIVOT. — Klerici moraju provoditi nutarnji i vanjski život svetiji negoli svjetovnjaci, kojima imaju biti na izgled krepošću i dobrim ponašanjem (k. 124).

91. NEKA DJELA POBOŽNOSTI. — Biskupi se imaju brinuti, da se svi njihovi klerici često ispovijedaju i da svaki dan neko vrijeme razmatraju, pohađaju svetotajstvo, časte Majku Božju moleći njezinu krunicu, i obavljaju ispit savjesti (k. 125).

Kanon ne propisuje, nakon koliko vremena treba se ispovijedati, koliko ima trajati razmatranje, i t. d. To je ostavljeno pojedinim biskupima, da odrede na biskupskim saborima. Zagrebački biskupski sabor od g. 1925. svjetuje, opominje i preporuča: ispovijedanje po mogućnosti svakog mjeseca, razmatranje svaki dan četvrt sata, svaki dan moljenje jednog dijela krunice, ispitivanje savjesti svake večeri (str. 172). — Franjevački trećoredci zadovoljavaju dužnosti moleći franjevačku krunicu 7 Radosti Bl. Dj. Marije.

92. DUHOVNE VJEŽBE. — Svi svjetovni svećenici moraju barem svake treće godine obaviti duhovne vježbe kroz vrijeme, što će ga odrediti njihov biskup, u nabožnoj ili redovničkoj kući, koju će on označiti. Od toga nije nitko izuzet, osim u pojedinom slučaju iz opravdanog razloga i uz izričitu dozvolu istog biskupa (k. 126).

Želja je Crkve, da se duhovne vježbe obavljaju što češće. Stoga nekima naređuje, da ih obavljaju svake godine (k. 595 § 1 br. 2, 1367 br. 4), drugima daje pogodnosti, da bi ih mogli obavljati svake godine (k. 420 § 1 br. 7, 465 § 3). Pijo XI. okružnicom »Mens nostra« od 20. XII. 1929. uvelike je preporučio duhovne vježbe, a okružnicom »Ad catholici sacerdotii« od 20. XII. 1935. preporučio je mjesečnu duhovnu obnovu (recollectio) (AAS 1929, 689; 1936, 5 sl.). — Za zagrebačko svećenstvo uvedena je duhovna obnova g. 1944. i drži se svake prve srijede u mjesecu (SV 1945, br. 1, 30).

93. POŠTOVANJE I POSLUŠNOST BISKUPU. — Svi klerici, a osobito svećenici, posebno su dužni iskazivati svakí svom biskupu poštovanje i poslušnost (k. 127). — Kad, po mišljenju biskupa, traži potreba Crkve, da se klericima povjeri koja služba, dužni su je, ako nema zakonite zapreke, primiti i vjerno obnašati (k. 128).

ZSab odgovorio je 15. III. 1927., da biskup ima pravo i dužnost zabraniti političko djelovanje crkovnjacima, koji se ne drže uputa Sv. Stolice; ako ne poslušaju, mogu ih i moraju kazniti prema propisima kanona (AAS 1927, 138).

94. NASTAVAK BOGOSLOVNIH NAUKA. — Klerici, nakon što se rede za svećenike, ne smiju prekidati nauka, navlastito bogoslovnih. U bogoslovnim strukama imaju slijediti od starih predanu, zdravu i opće primljenu nauku, izbjegavajući novotarije i lažnu znanost (k. 129). — Nakon dovršenih nauka, makar postali župnicima i kanonicima, ako ih biskup ne oslobodi iz opravdanog razloga, dužni su kroz tri godine svake godine polagati ispite iz raznih bogoslovnih struka, koje će se prije označiti, onako kako to biskup odredi. Pri podjeljivanju crkvenih služba i nadarja, treba uzimati u obzir, ako su u ostalim uvjetima drugima jednaki, one koji su na ovim ispitima bolje odgovorili (k. 130 §§ 1—2).

Redovnici su dužni ove ispite polagati kroz 5 godina. — Svećenike, koji ne bi htjeli polagati ovih ispita, biskup ima na to prisiliti primjerenim kaznama (k. 2376; v. niže br. 370, 1364).

95. RJEŠAVANJE SLUČAJEVA. — U biskupovu gradu i u pojedinim okružnim namjesništvima (dekanatima) imaju se češće puta na godinu, u dane kad odredi biskup, držati sastanci, na kojima će se raspravljati o moralnim i bogoštovnim pitanjima, a mogu se dodati i druge vježbe, koje biskup bude smatrao zgodnim za promicanje znanosti i pobožnosti među svećenicima. Ako je teško držati sastanke, imaju se poslati riješena pitanja, kako to odredi biskup. Sastanku su dužni prisustvovati ili, ako nema sastanka, pismeno rješenje slučajeva poslati, ako nisu prije od biskupa izričito oslobođeni, ne samo svi svjetovni svećenici, nego i redovnici, iako su izuzeti od biskupske vlasti, ako vrše dušobrižnu službu, a isto tako i ostali redovnici, koji su od biskupa dobili vlast ispovijedanja, ako se u njihovim kućama ne drži rješavanje (k. 131 §§ 1—3).

U nekim mjestima ovi se sastanci zovu korone (in corona fratrum). Na njima se raspravlja i o dogmatskim, kanonskim i dušobrižničkim pitanjima, o iskorjenjivanju zloporaba, dobrom tisku, i t. d. U nekim biskupijama tom prigodom drži se mjesečna duhovna obnova (recollectio), zajedničko klanjanje pred izloženim svetotajstvom, ispovijed i druga djela pobožnosti. — Prema odgovoru PT od 12. I. 1935., sastancima su dužni prisustvovati od redovnika župski pomoćnici ili kapelani, ali ne katehete, ako nisu u isti mah pomoćnici ili kapelani (AAS 1935, 92). — Svećenike, koji ne bi htjeli prisustvovati, ima biskup kazniti prema uviđavnosti (k. 2377, v. niže br. 1365).

U zagrebačkoj nadbiskupiji mora se držati svake godine po jedan ovakav sastanak ili korona. Mjesto i dan sastanka određuje dekan dogovorno sa svećenstvom. Oglasuje to mjesec dana unaprijed, a ujedno obavješćuje i nadležnog arhidjakona. Na koronama se raspravljaju pitanja duhovne pastve; nakon toga pitanja, koja je zadao oblasnik. Pitanja, koja zadaje oblasnik, dužni su pismeno riješiti svi, koji nisu 12 godina svećenici, te ih zajedno s 3 propisane propovijedi poslati dekanu 14 dana prije korone. Ako su svi svećenici kotara navršili 12 godina svećeništva, imadu ih izraditi dva najmladja člana u kotaru. Otpadne li koji sastanak, pitanja moraju pismeno izraditi svi, koji su obvezani da sastancima prisustvuju. Od dužnosti prisustvovanja oslobođeni su: pravi kanonici, sveučilišni profesori, poglavari i nastavnici sjemeništa, prebendari, službenici nadbiskupske kancelarije i samostalni katehete. Svećenike, koji su dužni prisustvovati, a ne dođu, ima dekan prijaviti oblasniku. Obrađena pitanja zajedno sa zapisnikom šalje dekan oblasniku. Izostane li koji sastanak, poslat će obrađena pitanja i ujedno navesti razlog, zašto sastanak nije održan (Prva sinoda, 174 sl.).

U splitsko-makarskoj biskupiji sastanci se drže dva puta na godinu. Od pismene izradbe oslobođeni su oni, koji su navršili 25 godina službe ili 50 godina života (Carić Dr. J., Priručnik crkvenih zakona po Kodeksu, 18). Za banjalučku biskupiju v.: Synodus Dioecesis Banialucensis, br. 155; za krčku: Synodus Dioecesana Veglensis III, br. 153 sl.; za sarajevsku: druga dekanatska konferencija (Vrhbosna 1920, 750); za senjsko-modrušku: Dekanatska konferencija (Senj 1926), 23. — U pojedinim deka-

natima zagreb. nadb. 2—3 puta godišnje drže se sastanci udruženja duhovnika Kat. Akcije.

96. NEŽENSTVO (CELIBAT) I ČISTOĆA KLERA. — Klerici u višim redovima, t. j. svećenici, djakoni i poddjakoni n e m o g u s e ž e n i t i, a dužni su čuvati čistoću tako, da počinjaju svetogrđe, ako je povrijede, izuzevši jedino slučaj kan. 214 § 1, t. j. kad se dokaže, da su ređeni pod uplivom velikoga straha. Klerici nižih redova mogu se oženiti; ali ako im ženidba nije nevaljana uslijed sile i straha, istog časa isključuju se iz kleričkog ili crkovnog staleža. Oženjeni, koji bez dozvole Sv. Stolice primi više redove, iako u dobroj vjeri, ne može tih redova vršiti (k. 132 §§ 1—3; 987 br. 2; v. niže br. 623).

U i s t o č n o j C r k v i nema obveze neženstva, kakva postoji u zapadnoj Crkvi. Kod većine obreda oni, koji su već primili djakonat i svećeništvo, ne mogu se ponovno ženiti, kad im umre žena; ali ako se ožene prije nego prime djakonat, mogu nastaviti ženidbeni život. Sada se i kod sjedinjenih istočnjaka sve više uvodi običaj, da svećenici budu neoženjeni. U Sjed. Amer. Državama i Kanadi ne mogu vršiti crkvene službe, ako su oženjeni ili ako su udovci s djecom. U papinskim zavodima u Rimu oni, koji hoće nastaviti nauke za svećenike, treba da, nakon prve godine boravka, obećaju, da će redove primiti neoženjeni[1].

B. Klerici ne smiju k o d s e b e d r ž a t i ni bilo kako pohađati ženske, o kojima bi mogla nastati sumnja. Mogu stanovati samo s onim ženskama, za koje naravni vez ne dopušta, da se što zla posumnja, kao što su majka, sestra, tetka i slične, ili od kojih svaku sumnju otklanja izgledno življenje s odmaklom dobi. Suditi, da li držanje i pohađanje ženskih, pa i onih, na koje redovito ne pada sumnja, može u posebnom slučaju biti na sablazan ili prouzrokovati pogibao neuzdržljivosti, spada na biskupa, koji će klericima to držanje i pohađanje zabraniti. Nepokorni smatraju se suložnicima (concubinarii), a kanoni predviđaju protiv njih posebni postupak kao i kazne (k. 133 §§ 1—4, 2176—2181, 2359; v. niže br. 1233—1235, 1351 C).

Kao osobe odmakle dobi većina naučitelja smatra ženske između 40 i 50 godina. — Prvi zagreb. bisk. sabor gledom na to zabranjuje klericima, bez izričite nadbiskupove dozvole, privatno poučavati ženske u glazbi, umjetnosti ili kojoj nauci. Nadalje zabranjuje drugovanje i intimniji saobraćaj sa ženskama uopće; kod svakdašnjeg stola da svećenik jede s kućanicom, osim ako je majka, sestra ili druga rodbina; da se svećenik sam vozi sa ženskom bilo na proštenje bilo kamo drugamo. Opominje svećenstvo, navlastito katehete, da ne idu ni na izlete sami sa ženskom mladeži (Prva sinoda, 180 sl.).

97. ZAJEDNIČKI ŽIVOT. — Običaj zajedničkog života među klericima treba hvaliti i preporučivati, a gdje postoji, koliko je moguće, čuvati (k. 134).

98. KANONSKI ČASOVI. — Klerici, koji su primili više redove, izuzevši one, koji su zakonito vraćeni u svjetovno stanje ili su na silu ređeni (k. 123, 214), dužni su svaki dan moliti kanonske časove u cijelosti, prema vlastitim i odobrenim bogoštovnim knjigama (k. 135).

Svjetovni klerici mole kanonske časove prema rimskom brevijaru i kalendaru svoje biskupije; redovnici, koji imadu vlastiti brevijar, prema brevijaru i kalendaru svoga Reda, a po njihovu brevijaru i kalendaru mole časoslov i redovnice, koje pripadaju njihovu Redu. Svjetovni klerici, koji pripadaju franjevačkom Trećem Redu, mogu moliti časove prema brevijaru i kalendaru franjevačkog Reda. — U istočnoj Crkvi ne postoji opća stroga dužnost moljenja kanonskih časova za sve klerike u višim redovima. — SP je dozvolila 18. V. 1933. za svaki čas 500 dana oproštenja, kad se moli pred svetotajstvom, a 23. X. 1930. potpuno oproštenje onima, koji izmole

[1] V. o tome potanje: B o b a k J., De caelibatu ecclesiastico deque impedimento ordinis sacri apud orientales et praesertim apud Ruthenos, Romae 1941.

čitav oficij pred svetotajstvom. Oproštenje dobivaju i redovnice kao i oni, koji mole stanovite molitve mjesto oficija (AAS 1930, 493; 1931, 23; 1932, 411; 1933, 322).

99. CRKVENO ODIJELO I ĆELIKA. — Svi klerici moraju nositi dolično crkveno odijelo prema zakonitim običajima i propisima biskupa dotičnog mjesta. Isto tako moraju nositi ćeliku ili kleričku krunu (tonsura), ako nije gdje, uslijed prihvaćenog običaja, te obveze nestalo, a kosi imaju posvećivati jednostavnu njegu. Ne smiju nositi prstena, ako im to nije dozvoljeno po zakonu ili povlasticom Sv. Stolice. Klerici nižih redova, koji svojevoljno bez opravdanog razloga napuste crkveno odijelo i ćeliku, te se, opomenuti od biskupa, kroz mjesec dana ne poprave, već po kanonskom pravu ispadaju iz crkovnog ili kleričkog staleža. Ako to čini klerik viših redova, nakon što prođe mjesec dana od opomene sa strane biskupa, gubi službu, koju obnaša, a biskup će mu, osim toga, obustaviti vršenje primljenih redova (k. 136 §§ 1—3; 188 br. 7, 2379; v. niže br. 134 C, 1367).

ZSab ponovno je 28. VII. 1931. upozorio na strogu dužnost klerika, da nose crkveno odijelo zajedno s ćelikom, ne izuzevši ni vrijeme ljetnih praznika, i tu dužnost povjerio posebnoj brizi biskupa, da protiv neposlušnih upotrebi crkvene kazne. — S odijelom i ćelikom spojeno je nošenje brkova i brade. O tome ZKP ne govori, a dužnost u zapadnoj Crkvi postoji po općem običaju. Prema odgovoru ZSab od 11. I. 1920., gdje nema tog običaja, ne mogu ga klerici uvesti na svoju ruku, niti im to biskup može dozvoliti (AAS 1920, 43 sl.; 1931, 336 sl.).[2] — Ćelavi klerici mogu nositi umjetnu kosu izvan mise, ali ne za vrijeme mise bez dozvole Sv. Stolice, koju može dati i poslanik Sv. Stolice.

Zagreb. bisk. sabor, gledom na odijelo i kosu, odredio je, da se pod crkvenim ili svećeničkim odijelom, kako je kod nas običajem uvedeno, razumije: kolar, reverenda i pojas. To odijelo moraju nositi svi, barem kad vrše crkvene funkcije, i uopće kad su u kakvom crkvenom službenom poslu ili u službenom posjetu. Izvan tih službenih slučajeva dopušteno je svećenicima, da budu bez reverende i pojasa, ali ne bez kolara, u kraćem kaputu tamne boje, koji seže barem do koljena. Građansko odijelo zabranjeno je. Kao što u odijelu, tako i u njegovanju kose i češljanju nije dozvoljeno duhovnim osobama, da se povode za svjetovnom modom (Prva sinoda, 183). Slično prvi bisk. sabor u Banjaluci, br. 88, treći na Krku, br. 65.

100. JAMČENJE ZA DRUGOGA. — Klerik ne smije jamčiti, pa ni sa vlastitim dobrima, za drugoga, ako se prije ne posavjetuje sa svojim biskupom (k. 137).

101. NEDOLIČNI POSLOVI I ZANIMANJA. — Klerici se imaju skroz čuvati svega, što ne dolikuje njihovu staležu. Tako ne smiju voditi obrta kao što je obrt mesara, krčmara, nosača, pometača, koje Crkva za klerika smatra nedoličnim (artes indecorae); ne smije igrati kockaste igre s novcem, nositi oružje, osim kad postoji opravdan razlog bojazni; ići u lov, pogotovo bučni ili sa hajkom; zalaziti u gostione i slična mjesta bez nužde ili drugog opravdanog razloga, odobrenog sa strane biskupa (k. 138).

ZSS zabranio je 26. III. 1942. klericima i redovnicima praktično se baviti s radioestezijom (AAS 1942, 148). — Prema odgovoru ZSab od 11. VI. 1921., biskup ne može zabraniti klericima pod kaznu obustave (suspensio) lov, bez važnih i posebnih razloga (AAS 1921, 498).

Gledom na igre zagreb. bisk. sabor naglasuje, da su zabranjene hazardne igre iz navade, a da su zabranjene i druge, ako se na njih troši mnogo vremena, te tako odnemari koju od svojih brojnih dužnosti. Što se tiče gostiona, kaže, da u gostione i slične lokale mogu ići i duhovnici, kad je to nužda ili koji drugi opravdani razlog; ali nikako da to postane dnevna navika ili da se preko mjere ondje zadržavaju ili se nečasno vladaju (str. 185).

[2] V. potanje: C e n k i ć Dr. J., Nošenje brade i današnja crkvena disciplina. (KL 1943, br. 15).

102. ŠTO NIJE U SKLADU SA SVEĆENIČKIM STALEŽOM. — I ono, što nije u skladu sa svećeničkim staležom, iako nije nečasno, klerici imaju izbjegavati. Bez oprosta Sv. Stolice ne smiju vršiti liječništva ni ranarništva; ne smiju biti bilježnici, osim na crkovnom dvoru (curia); ne smiju primati javnih služba, s kojima je spojena svjetovna vlast ili uprava. — Bez dozvole svog biskupa ne smiju preuzimati upravu dobara, koja pripadaju svjetovnjacima, ni svjetovnih služba, koje sobom nose dužnost polaganja računa (kao što bi bila služba ravnatelja, predsjednika, blagajnika u novčanim zavodima); ne smiju vršiti službu opunomoćenika ili odvjetnika, osim na crkovnom sudu ili na svjetovnom sudu, kad se radi o parnici njegovoj ili njegove crkve; na svjetovnom kaznenom sudu, kad se radi o teškoj osobnoj kazni za optuženika, ne smiju nikako sudjelovati, pa ni kao svjedoci, osim u slučaju nužde. Bez dozvole Sv. Stolice u mjestima, gdje postoji Papina zabrana, ne smiju ni tražiti ni primati izbora senatora ni zastupnika u saboru; a u drugim mjestima toga ne smiju pokušati bez dozvole kako svog biskupa tako biskupa mjesta, gdje bi se imao obaviti izbor (k. 139 §§ 1—4).

Prema odgovoru PT od 25. IV. 1922., nije potrebita posebna dozvola Sv. Stolice za stožernike, nadbiskupe i biskupe, koji su, prema ustavu svoje države, senatori. Oni mogu tu službu vršiti, samo ako putem općeg namjesnika ili na drugi način zadovoljavaju svojim dužnostima. U drugim slučajevima potrebita je dozvola Sv. Stolice. Pri davanju dozvole biskupi imaju biti radije teški nego laki (AAS 1922, 313). — ZSab odgovorio je 4. II. 1929., da nije uputno, da biskupi dozvoljavaju klericima stupanje ili prisustvovanje sastancima društava Rotary Clubs (AAS 1929, 42).

103. SABLAŽNJIVE PRIREDBE. — Klerici ne smiju prisustvovati predstavama, igrankama i svečanostima, koje se njima ne dolikuju ili bi njihova prisutnost bila na sablazan, osobito u javnim kazalištima (k. 140).

104. VOJNA SLUŽBA. — Budući da su klerici, po kan. 121, izuzeti od vojne službe, ne smiju se dobrovoljno prijavljivati ondje, gdje ih ili državni zakon, osim s dozvolom biskupa, da je se što prije oslobode. Ako bi se protiv te zabrane dobrovoljno prijavio u vojništvo klerik nižih redova, istog časa prestaje biti klerikom, a viši klerik gubi službu, koju obnaša (k. 188 br. 6; v. niže br. 134 C). Klerici takodjer ne smiju na bilo koji način sudjelovati u građanskim ratovima i unutarnjim javnim neredima (k. 141 §§ 1—2).

105. TRGOVANJE. — Klericima je zabranjeno voditi obrt ili trgovinu bilo osobno bilo preko drugoga, bilo u svoju bilo u tuđu korist (k. 142).

T r g o v a n j e se uzimlje u širem i užem smislu. U širem smislu trgovanje je kupovanje stvari ili sirovine, koja se prerađuje, pa se onda prodaje, na pr. drveta, od kojega se učini kip, okvir, sjedalica, i t. d. To je isto što i obrt, negotiatio. U užem smislu trgovanje je preprodavanje kupljene neprerađene robe. To je prava trgovina, mercatura. Jedna i druga biva uz višu cijenu robe, pa je jedna i druga klericima zabranjena.

Što se tiče d i o n i c a i o b v e z n i c a, po sebi ne bi bilo zabranjeno klericima imati ih: a) ako se radi o društvu s časnom svrhom; b) ako ne ulaze u upravu ili rukovanje novca kao predsjednici, tajnici, blagajnici; c) ako dionice kupuju svojim, a ne tuđim novcem; d) ako dionice nabavljaju bez nakane kasnije ih skuplje prodati, kao što rade poslovni ljudi.

Klerike i redovnike, koji bi se bavili obrtom i trgovinom protiv ove zabrane, ima njihov oblasnik k a z n i t i primjerenim kaznama prema težini grijeha (k. 2380; v. niže br. 1368).

106. DUŽNOST BORAVKA U BISKUPIJI. — Klerici, makar ne imali nadarja i službe sa sjedištem, ne smiju se iz svoje biskupije udaljiti znatno

vrijeme bez dozvole, barem predmnijevane, biskupa (k. 143). Tko s dozvolom svog biskupa prijeđe u drugu biskupiju, a ostane i dalje upisan u svojoj, može se pozvati natrag iz opravdanog razloga uz naravnu pravičnost. Pače i biskup druge biskupije može mu, iz opravdanog razloga, uskratiti dozvolu daljnjeg boravka na svom području, ako mu nije dao nadarje (k. 144).

ZSab okružnicom od 1. srpnja 1926. svećenike, koji radi zdravlja ili odmora borave izvan svoje biskupije, podvrgava posebnom nadzoru mjesnog biskupa. Ovi su svećenici dužni dobiti dozvolu svog biskupa, moraju se prijaviti biskupskom dvoru (curia), dekanu ili župniku, gdje dolaze, ponašati se dostojno; ako se ne ponašaju tako, dotični ih biskup može kazniti crkvenim kaznama i dojaviti ih njihovu biskupu, ako bi trebalo, i samom ZSab. — Sličnu poslanicu uputio je 15. srpnja 1926. ZR poglavarima sviju redovničkih ustanova za redovnike, koji idu iz zdravstvenih razloga u kupališta i druga slična mjesta (AAS 1926, 312; Acta Ord. Fr. Minorum 1926, 238 sl.).

O d s j e č a k 4

CRKVENE SLUŽBE (k. 145—195)

107. POJAM CRKVENE SLUŽBE. — Crkvena služba može se uzeti u širem i užem smislu. U širem smislu ona je svako duhovno zanimanje, koje se zakonito vrši. U užem smislu crkvena je služba stalno zanimanje, ustanovljeno od Boga ili od Crkve, koje sobom nosi barem neki udio vlasti reda ili uprave, a daje se po propisima kanona. Kad je govor o crkvenim službama, razumiju se službe u užem smislu, ako iz samih riječi drugo ne izbija (k. 145 §§ 1—2).

U Crkvi, osim običnih, ima i nadarnih služba. To su one službe, s kojima su spojena nadarja, da se njihovim prihodima dotični službenici uzdržavaju, na pr. službe biskupa, kanonika, župnika i t. d. Kad je govor o takovim službama, onda, uz kanonske propise o crkvenim službama uopće, treba imati pred očima i propise kan. 1409—1489, koji rade o nadarjima (k. 146; v. niže br. 880— 914).

POGLAVLJE 1

POPUNJANJE CRKVENIH SLUŽBA (k. 147—182)

108. KANONSKO POPUNJANJE. — Crkvena služba ne može se valjano dobiti bez kanonskog popunjanja (provisio canonica). Kanonsko popunjanje jest podjeljivanje crkvene službe sa strane nadležne crkvene oblasti, prema propisima kanona (k. 147).

109. RAZNI NAČINI POPUNJANJA. — Crkvene službe mogu se popuniti na razne načine: a) slobodnom podjelbom sa strane nadležnog poglavara; b) postavljanjem, kad nekoga predloži zaštitnik (patronus) ili ga tko imenuje; c) potvrdom, kad je obavljen izbor; d) pripuštanjem, u slučaju prošnje (postulatio); e) izborom i prihvaćanjem izabranoga, ako izbor ne treba potvrde. Kad se službe popunjaju postavljanjem, onda se treba držati i propisa kan. 1448—1471 (k. 148 §§ 1—2; v. niže br. 896—907).

110. SPOSOBOST SLUŽBENIKA. — Izabrane, prošene, predložene ili imenovane za crkvene službe sa strane bilo koga, ne smije poglavar niži od Sv. O. Pape potvrditi, pripustiti ni postaviti, ako ih nije prije našao

sposobnima njihov oblasnik, pa i putem ispita, ako to traži pravo ili narav službe ili oblasnik smatra uputnim (k. 149).

111. POPUNJENJE I OBEĆANJE NEISPRAŽNJENE SLUŽBE. — Popunjenje službe, koja nije pravno ispražnjena prema kan. 183 § 1, nevaljano je i ne postaje valjanim uslijed naknadnog ispražnjenja. A ni obećanje te službe nema kakvog pravnog učinka, makar tko to obećanje dao (k. 150 §§ 1—2).

112. POPUNJENJE NEZAKONITO POSJEDOVANE SLUŽBE. — Pravno ispražnjena služba, koju možda tko nezakonito posjeduje, može se podijeliti, ako se propisno ustanovi, da posjed nije zakonit, i to je spomenuto u ispravi, kojom se podjeljuje služba (k. 151). Bez toga je nevaljano.

Pri podjeljivanju stanovitih crkvenih služba plaćaju se pristojbe na odluku o postavljanju, bilo u korist Crkve bilo u korist države. Navode se u odnosnom Pravilniku, a visina im je nestalna (v. niže br. 923).

Čl. 1. SLOBODNA PODJELBA SLUŽBE (k. 152—159)

113. NADLEŽNI POGLAVAR. — Biskup ima pravo podjeljivati crkvene službe na svom području, ako mu to pravo nije u kojem pogledu ograničeno (kao na pr. kod redovničkih župa). Opći biskupski namjesnik nema toga prava bez posebnog ovlaštenja (k. 152).

114. POTREBITA SVOJSTVA. — Klerik, kojemu će se dati služba, treba da posjeduje svojstva, koja za dotičnu službu traži opće i posebno pravo kao i isprava, prema kojoj je ustanovljena. Uzevši u obzir sve, treba službu dati onomu, koji je podesniji bez povlašćivanja bilo koga. Ako netko nema potrebitih svojstava, koja opće i posebno pravo kao i zakladna isprava traže za valjanost, popunjenje je nevaljano; inače je valjano, ali ga nadležni poglavar može svojom odlukom poništiti (k. 153 §§ 1—3). Službe, koje sobom nose dušobrižništvo bilo na vanjskom bilo na nutarnjem području, ne mogu se valjano podijeliti klericima, koji još nisu svećenici (k. 154).

115. ROK ZA POPUNJENJE SLUŽBE. — Ako za popunjenje koje službe nije posebnim zakonom predviđen poseban rok, popunjenje se ne smije odgoditi preko šest mjeseci, korisnih otkad se sazna za ispražnjenje, izuzevši slučaj, da prilike mjesta traže, da se odgodi popunjenje koje župe (k. 155, 458; v. niže br. 289 E).

116. NESPOJIVE SLUŽBE. — Nikomu se ne smiju dati dvije nespojive službe (officia incompatibilia). Nespojive su one službe, kojih obveze ne može jedna osoba u isto vrijeme ispunjati. Kad netko obnaša jednu službu, pa još dobije drugu, makar mu to dala i Sv. Stolica, ne vrijedi, ako dotičnik nije u molbi spomenuo nespojivu službu ili ako nije u otpisu dodana ograda, koja oslobađa od ovog zakona (k. 156 §§ 1—3). — Ako bi primio novu službu, onda se, po kan. 188 br. 3, prešutno odriče prve. Ne bi li se htio odreći prve, nego bi htio zadržati jednu i drugu, tad je, po kan. 2396, istog časa lišen jedne i druge (v. niže br. 134 C, 1382).

117. POPUNJENJE SLUŽBE, ISPRAŽNJENE ODREKOM ILI ODUZIMANJEM. — Službu, ispražnjenu odrekom ili presudom oduzimanja, ne može biskup, koji prihvaća odreku ili donosi presudu, valjano dati ukućanima, rođacima i svojti svojoj ili onoga koji se odrekao, do drugog koljena uključivo (k. 157).

118. POPUNJENJE SLUŽBE U SLUČAJU NEMARNOSTI ILI ZAPREKE. — Crkveni poglavar, koji popuni neku službu u slučaju nemarnosti ili spriječenosti neposrednog poglavara, ne dobiva time nikakvu vlast nad imenovanim. Pravno stanje imenovanoga ostaje isto kao da je postavljen redovitim putem (k. 158, 274 br. 1).

119. NAČIN POPUNJANJA SLUŽBE. — Popunjenje bilo koje službe ima se obaviti pismeno (k. 159).

Čl. 2. IZBOR (k. 160—178)

120. OPĆE NAČELO. — Pri izborima za crkvene službe treba se držati propisa općeg prava kao i posebnih ustanova za pojedine službe, ako ih ima. Izbor Sv. O. Pape obavlja se isključivo prema ustan. Pija X. »Vacante Sede Apostolica« od 25. prosinca 1904. i motu proprio Pija XI. »Cum proxime« od 1. ožujka 1922. (k. 160; v. niže br. 152).

121. ROK IZBORA. — Kad neki skup ima pravo izbora, izbor se ne smije nikada odgoditi, ako pravo drukčije ne određuje, preko tri mjeseca korisna, otkad se doznalo za ispražnjenje službe. Ako taj rok uzalud prođe, službu ima slobodno popuniti crkveni poglavar, kojemu pripada pravo potvrde izbora ili naknadnog popunjenja službe (k. 161).

122. SAZIV IZBORNIKA. — Ukoliko posebne ustanove ili običaji drukčije ne određuju, predsjedatelj će sazvati sve članove na određeni način, mjesto i vrijeme. Poziv, kad mora biti osoban, vrijedi, ako je upućen u mjesto zavičaja, poluzavičaja ili boravka. Ako bi predsjedatelj propustio pozvati kojeg izbornika i ovaj bi radi toga bio odsutan, izbor bi bio valjan, ali bi ga nadležni poglavar na njegov zahtjev, kad bi on dokazao propust poziva i svoju odsutnost, morao poništiti, iako je uslijedila potvrda izbora, samo ako se pravno ustanovi, da je utok uložen kroz tri dana, otkad se saznalo za izbor. Ako bi se propustilo pozvati preko trećinu izbornika, izbor je već po pravu nevaljan. No propust poziva ne smeta, ako su izbornici ipak prisutni. Ako se radi o izboru za službu, koju izabrani obnaša do smrti, saziv izbornika prije nego se služba isprazni, nema nikakve pravne vrijednost (k. 162 §§ 1—5).

123. IZBORNICI I GLASOVANJE. — A. Kad je poziv zakonito obavljen, pravo biranja pripada onima, koji su p r i s u t n i na dan, označen u pozivu, a ne može se glasovati ni putem pisma ni po zamjeniku, ako poseban zakon ne određuje drukčije (k. 163).

B. Iako netko može u svoje ime glasovati iz više naslova, ipak ne može dati, nego j e d a n g l a s (k. 164).

C. Nitko se ne može pripustiti glasovanju, tko ne pripada i z b o r n o m t i j e l u, osim ako ima zakonito stečenu povlasticu; inače je izbor nevaljan (k. 165).

D. Ako bi se s v j e t o v n j a c i na bilo koji način umiješali u crkveni izbor protivno kanonskoj slobodi, izbor je već po zakonu nevaljan (k. 166).

E. N e m o g u g l a s o v a t i: 1) koji su nesposobni obaviti ljudski čin; 2) nedorasli; 3) koji su udareni zavezom (censura) ili pravnom beščasnošću (infamia iuris), nakon osude ili proglasne presude; 4) koji su se upisali u

krivovjersku ili raskolničku sljedbu ili su javno uza nju pristali; 5) koji nemaju djelatnog glasa bilo uslijed zakonite presude sudca bilo po općem ili posebnom pravu. — Ako se koji od tih pripusti na glasovanje, njegov je glas nevaljan, ali izbor vrijedi, osim: a) ako bez njegova glasa dotičnik ne bi dobio potrebiti broj glasova, ili b) ako je znajući pripušten izopćenik nakon osude ili proglasne presude (k. 167 §§ 1—2).

F. Ako se koji izbornik nalazi u kući, gdje se obavlja izbor, ali ne može prisustvovati radi b o l e s t i, njegov će glas zatražiti pregledavači glasovnica (scrutatores), ako nije drukčije provideno posebnim zakonima ili zakonitim običajima (k. 168).

124. UVJETI ZA VALJANOST GLASA. — Glas je nevaljan, ako nije: 1) slobodan; stoga je nevaljan glas, ako je izbornik velikim strahom ili prevarom (dolus) naveden, da bira jednu stalnu osobu ili više njih odvojeno; 2) tajan, stalan, bezuvjetan, određen. Uvjeti, koji se stavljaju prije glasovanja, smatraju se kao da nisu stavljeni (k. 169 §§ 1—2). Nitko ne može valjano dati glas samomu sebi (k. 170).

125. PREGLEDAVAČI GLASOVNICA. — Prije glasovanja imaju se tajnim glasovima odrediti, ako nisu već određeni posebnim ustanovama, iz sredine biračkog tijela dva pregledavača glasovnica, koji će zajedno s predsjedateljem, ako je i on iz te sredine, položiti zakletvu, da će vjerno vršiti službu i čuvati tajnu o svemu, što se čini na izbornim sjednicama, pa i nakon obavljenog izbora. Pregledavači glasovnica imaju se brinuti, da svaki izbornik glasuje tajno, pomnjivo i pojedinačno prema svojoj prednosti; pokupivši sve glasovnice, imaju pred predsjedateljem ustanoviti, kako propisuju vlastite ustanove ili zakoniti običaji, da li broj glasova odgovara broju glasača, pregledati glasovnice i javno kazati, koliko je tko dobio glasova. Ako je broj glasovnica veći od broja glasača, sve je nevaljano. — Glasovnice se imaju spaliti odmah nakon svakog glasovanja, ili nakon sjednice, ako je na jednoj sjednici bilo više glasovanja. Onaj, koji vrši službu zapisničara, sav će rad izbora točno zabilježiti i nakon što barem on, predsjedatelj i pregledavači glasovnica spise potpišu, spisi će se brižno čuvati u arhivu dotičnog tijela (k. 171 §§ 1—5).

126. BIRANJE PUTEM NAGODBE (COMPROMISSUM). — Izbor se može obaviti, ako pravo drukčije ne određuje, i putem nagodbe, kad izbornici jednoglasnim i pismenim dogovorom svoje pravo biranja prenesu na jednu ili više podesnih osoba iz svoje sredine ili izvan nje, da taj put u ime sviju obave izbor. Ako se radi o svećeničkom izbornom tijelu, nagodbeni birači (compromissarii) moraju biti svećenici; inače je izbor nevaljan. Nagodbeni birači moraju se držati uvjeta, koji su im stavljeni za valjanost izbora, a nisu protivni općem pravu; ako nisu stavljeni nikakovi uvjeti, imaju se držati općih propisa za izbore. Uvjeti, koji se protive pravu, smatraju se kao da nisu stavljeni. Ako izbornici odrede samo jednoga nagodbenog birača, taj ne može birati samoga sebe; ako ih je određeno više, nitko od njih ne može pristupiti drugima, koji njega biraju, da popuni broj glasova (k. 172 §§ 1—4). — Nagodba prestaje a pravo izbora vraća se izbornicima: 1) ako izbornici opozovu ovlaštenje prije nego nagodbeni birači počnu izbor; 2) ako se ne ispuni ili ne održi postavljeni uvjet; 3) kad svrši izbor, ako je nevaljan (k. 173).

127. PROGLAŠENJE, PRIHVAĆANJE I POTVRDA IZBORA. — A. I z a b r a n i m se ima smatrati i predsjedatelj ima proglasiti onoga, koji

dobije potrebiti broj glasova prema kan. 101 § 1 br. 1 (k. 174; v. gore br. 75 C).

B. Izbor se ima odmah s a o p ć i t i izabranomu, koji će barem kroz osam korisnih dana, otkad je obaviješten, izjaviti, da li izbor prihvaća ili odbija; inače gubi svako pravo stečeno izborom (k. 175). — Ako ne prihvati izbora, gubi svako pravo stečeno izborom, iako se kasnije radi toga pokaje, ali može biti ponovno izabran; izbornici pak imadu kroz mjesec dana, otkad doznadu za odreku, pristupiti novom izboru. Ako prihvati izbor, a izbor ne treba potvrde, odmah stječe potpuno pravo (plenum ius); ako izbor treba potvrditi, stječe samo pravo na stvar (ius ad rem), t. j. pravo, da mu se služba podijeli. Prije nego primi potvrdu, ne smije se pod izlikom izbora miješati u upravu službe ni u duhovnim ni u vremenitim poslovima; ako bi što učinio, sve bi bilo nevaljano, a on bi još k tome potpao pod velike crkvene kazne (k. 176 §§ 1—3, 2394; v. niže br. 1380).

C. Ako izbor treba potvrditi, izabrani mora barem kroz osam dana, otkad prihvati izbor, sam ili preko drugoga z a t r a ž i t i od nadležnog poglavara p o t v r d u; inače gubi svako pravo, ako ne dokaže, da je bio zakonito zapriječen. — Poglavar, ako izabranoga nađe za sposobna, a izbor je obavljen prema propisima zakona, ne može uskratiti potvrde. Potvrda se ima dati pismeno. Primivši potvrdu, izabrani stječe potpuno pravo u službi (plenum ius in officio), ako zakon ne određuje drukčije (k. 177 §§ 1—4), t. j. ako nije potrebito, da bude uveden u posjed ili ustoličen, kao što se traži za biskupe (k. 334 § 2), samosvojne opate i prelate (k. 322), župnike (k. 461), i t. d. (v. niže br. 218, 224, 291).

128. PRELAZAK POPUNJANJA NA POGLAVARA. — Ako se izbor ne obavi u propisanom roku ili izborno tijelo bude za kaznu lišeno prava biranja, slobodno popunjanje službe prelazi na onoga poglavara, od kojega je trebalo tražiti potvrdu izbora ili kojemu susljedno pripada pravo popunjanja (k. 178).

Pravo susljednog popunjanja nalazi se u onim slučajevima, gdje jedan put izbornici biraju naslovnika za ispražnjenu službu, a drugi ga put postavlja crkveni poglavar.

Čl. 3. PROŠNJA (k. 179—182)

129. — POJAM. — Kad izboru onoga, kojega izbornici smatraju podesnijim i vole ga negoli drugoga, smeta kakva zapreka, od koje se može i običaje oprostiti, mogu ga svojim glasovima, ako zakon ne zabranjuje, zaprositi (postulare) od nadležnog poglavara, iako se radi o službi, za koju izabrani ne treba potvrde. Nagodbeni birači ne mogu prositi, ako to nije izraženo u ovlaštenju ili nagodbi (k. 179 §§ 1—2).

130. ŠTO SE TRAŽI ZA VALJANOST PROŠNJE. — Da prošnja (postulatio) bude valjana, treba da za nju bude većina glasova; dapače, ako neki izbornici biraju onoga, koji nema zapreke, prošeni treba da ima dvije trećine glasova. Glas za prošnju treba izraziti riječju: p r o s i m ili jednakoznačnom; izraz: b i r a m i l i p r o s i m ili jednakoznačan vrijedi za izbor, ako nema zapreke; inače za prošnju (k. 180 §§ 1—2).

Prema odgovoru PT od 1. srpnja 1922., kad u nekom slučaju jedni izbornici prose, a drugi biraju, oni koji prose moraju u sva tri glasanja imati dvije trećine glasova; inače je u trećem glasanju izabran onaj, koji nema zapreke, a ima razmjernu većinu (AAS 1922, 406).

131. PRAVNI UČINAK PROŠNJE. — Prošnju treba najkasnije kroz osam dana poslati poglavaru, na kojega spada potvrda izbora, ako je vlastan oprostiti od zapreke; inače Sv. O. Papi ili onomu, koji ima ovlaštenje. Ako se prošnja ne uputi u propisanom roku, istog časa postaje ništetna, a izbornici su za taj put lišeni prava biranja ili prošnje, ako ne dokažu, da su bili zakonito spriječeni. Prošnjom prošeni ne dobiva nikakva prava, i poglavar je može slobodno odbaciti. Ali jednom prikazanu prošnju izbornici ne mogu više opozvati, bez privole poglavara (k. 181 §§ 1—4).

132. PRAVNI UČINAK ODBAČENE ILI UVAŽENE PROŠNJE. — Kod paglavar odbaci prošnju, pravo izbora vraća se izbornom tijelu, ako izbornici nisu znajući prosili onoga, koji je vezan takovom zaprekom, od koje se ne može ili ne običaje oprostiti. U tom slučaju popunjanje službe spada na poglavara. Ako se prošnja uvaži, treba to javiti prošenomu, koji će kroz osam dana odgovoriti, da li je prihvaća ili ne (k. 175). Ako je prihvati, odmah stječe potpuno pravo u službi (k. 182 §§ 1—3).

POGLAVLJE 2

GUBITAK CRKVENE SLUŽBE (k. 183—195)

133. RAZNI NAČINI GUBITKA. — Crkvena služba gubi se: 1) odrekom, 2) oduzimanjem, 3) uklanjanjem, 4) premještajem, 5) istekom određenog vremena. Ali se ne gubi prestankom vlasti poglavara, koji ju je dao, osim u dva slučaja: a) kad to zakon predviđa (na pr. za općeg biskupskog namjesnika, kad se isprazni biskupska stolica; v. niže br. 244); b) kad je pri podjeljivanju službe upotrebljena ograda: »Do naše volje« (ad beneplacitum nostrum), ili koja druga jednake vrijednosti (k. 183 §§ 1—2).

134. ODREKA. — A. Svatko, tko je pri svijesti, m o ž e s e, iz opravdanog razloga, o d r e ć i ili zahvaliti na crkvenoj službi, ako mu to nije posebno zabranjeno (k. 184), kao na pr. novacima (v. niže br. 365 G).

B. N e v a l j a n a je odreka, koja se podnosi: 1) iz velikog, nepravednog straha, 2) zlonamjerno (dolus), 3) iz bitnoga krivog mišljenja (error substantialis), 4) simonijačno (k. 185). — Da bude valjana, odreka se ima podnijeti p i s m e n o ili usmeno pred dvama svjedocima; ili po posebno ovlaštenom punomoćniku, a pismena isprava ima se čuvati u arhivu biskupskog dvora (k. 186). — Da odreka bude valjana, treba je u p u t i t i onomu, koji je ima prihvatiti ili, ako se ne traži da bude prihvaćena, onomu, od koga je klerik primio službu, ili njegovu zamjeniku. Stoga, ako je služba dana potvrdom, pripuštanjem ili postavljanjem, odreka se mora predati poglavaru, na kojega po pravu spada potvrda, pripuštanje ili postavljanje (k. 187 §§ 1—2).

C. P r e š u t n o m o d r e k o m priznatom u zakonu, svekolike službe ispražnjuju se istog časa i bez ikakve druge izjave, ako klerik: 1) položi redovničke zavjete, izuzevši gledom na nadarja kan. 584; 2) ako u propisanom roku ne preuzme službu, koja mu je podijeljena; 3) ako primi drugu službu, nespojivu s prvom i preuzme je u miran posjed; 4) ako javno otpadne od katoličke vjere; 5) ako sklopi ženidbu, makar samo građansku; 6) ako se dobrovoljno javi u vojsku protiv zabrane kan. 141 § 1; 7) ako sam na svoju ruku bez opravdanog razloga skine crkveno odijelo i ne preuzme ga kroz mjesec dana nakon što ga biskup opomene; 8) ako nezakonito napusti sjedište, na koje je dužan, i bez opravdane zapreke na biskupovu opomenu kroz primjereno vrijeme, koje odredi biskup, ne posluša niti odgovori (k. 188).

D. Bez opravdanog i odgovarajućeg razloga poglavari n e s m i j u p r i h v a t i t i odreke. Oblasnik je ima kroz osam dana ili prihvatiti ili odbaciti (k. 189 §§ 1—2).

E. Kad se jednom odreka zakonito preda i prihvati, služba je i s p r a ž n j e n a, nakon što se odricatelju prihvat dostavi do znanja. Odricatelj ima ostati u službi sve dok primi sigurnu obavijest, da je poglavar odreku prihvatio (k. 190 §§ 1—2).

F. Kad se odreka učini, nema mjesta k a j a n j u, iako odricatelj može dobiti službu iz drugoga naslova. Prihvat odreke treba na vrijeme d o j a v i t i onima, koji imadu pravo u popunjavanju službe (k. 191 §§ 1—2).

Prema odgovoru PT od 14. VII. 1922., može odricatelj opozvati odreku prije nego je prihvaćena (AAS 1922, 527).

135. ODUZIMANJE SLUŽBE. — Oduzimanje službe nastaje bilo odredbom samoga zakona bilo odlukom nadležnog poglavara. Ako se radi o nepomičnoj službi (officium inamovibile), biskup je ne može oduzeti nego kanonskim postupkom. Ako li o pomičnoj (officium amovibile), oduzimanje može odrediti iz bilo kojega opravdanog razloga, i bez prekršaja sa strane klerika, sačuvavši naravnu pravičnost; ali nije dužan držati se kakvog postupka, osim kad se radi o pomičnim župama. Ipak oduzimanje nema učinka, nego kad ga biskup saopći, a od njegove odluke ima se pravo utoka na Sv. Stolicu, ali bez obustavne moći (k. 192 §§ 1—3). O postupku za oduzimanje nepomične župe rade kan. 2147—2156, za oduzimanje pomične župe kan. 2157—2161 (v. niže br. 1223—1228).

136. PREMJEŠTAJ. — Premjestiti nekoga s jedne crkvene službe na drugu može samo onaj, koji ima pravo primiti odreku ili ukloniti s jedne službe i staviti na drugu. Za premještaj, ako biva uz pristanak klerika, dovoljan je svaki opravdani razlog; ako protiv njegove volje, traži se gotovo isti razlog i isti postupak kao i za oduzimanje, dok napose ostaju na snazi kan. 2162—2167 o postupku za premještaj župnika (k. 193 §§ 1—2; v. niže br. 1229—1230). Pri premještaju prva je služba ispražnjena, kad klerik propisno preuzme drugu, osim ako zakon što drukčije određuje (kao kod premještaja biskupa, v. niže br. 276). Prihode prve službe premješteni prima sve dotle dok ne preuzme drugu službu (k. 194 §§ 1—2).

137. NEOVISNOST SLUŽBENIKA OD IZBORNIKA I PREDLAGAČA. — Oni, koji klerika biraju prose ili predlažu za službu, ne mogu mu je oduzeti ili ga opozvati, maknuti ili premjestiti na drugu (k. 195).

O d s j e č a k 5

REDOVITA I POVJERENA VLAST (k. 196—210)

138. POJAM CRKVENE VLASTI. — Ljudskom društvu vlast je neophodno potrebita, da može postojati i djelovati prema svojoj svrsi. Ali kao što je svrha društva dvojaka, ukoliko teži za postignućem vremenitog blago-

stanja ili vječnog spasenja svojih članova, tako je i vlast u njemu dvostruka. Jedna i druga vlast dolazi od Boga, jer nema vlasti, koja nije od Boga (Rim. 13, 1). No dok prva vlast dolazi od Boga posredno, jer je Bog stvorio čovjeka kao društveno biće, a društvo ne može postojati bez vlasti, dotle druga vlast dolazi od Boga neposredno, ukoliko je Bog u osobi Isusa Krista, Boga-Čovjeka, ustanovio posebnu zajednicu, Crkvu, da nastavlja njegovo djelo spasavanja ljudi, i u tu ju je svrhu providio svima potrebitim sredstvima. Prva vlast jest društvena ili poglavarska vlast upravljanja podložnika, i zove se latinski potestas dominativa ili herilis; druga je duhovna ili vjerska vlast, t. j. vlast upravljanja vjernika, a kanonsko je pravo nazivlje posebnim imenom: iurisdictio. Drugu vlast imadu samo klerici, dok prvu mogu imati bilo klerici bilo svjetovnjaci.

Duhovna vlast ili iurisdictio može biti: a) redovita i b) povje-Vanjsko je ono, koje je pristupačno drugima, t. j. svjedocima; nutarnje, koje se zove i područje savjesti, ono, gdje nema svjedoka. Nutarnje može opet biti dvostruko: sakramentalno i izvansakramentalno, ukoliko se vlast vrši u sakramentu ispovijedi ili izvan ispovijedi (k. 196).[1]

Duhovna vlast ili iurisdictio može biti« a) redovita i b) povjerena. Redovita (ordinaria) je ona, koja je spojena sa službom; povjerena (delegata, commissa), koja se povjerava osobi. Prva se nalazi na pr. kod župnika, koji po svojoj službi može ispovijedati svoje župljane; druga, kod drugih svećenika, koji nisu župnici, a ovlašteni su, da ispovijedaju njegove župljane. — Redovita vlast može biti također: a) vlastita (propria) i b) namjesnička (vicaria), ukoliko je netko vrši u vlastito ime, kao na pr. biskup, ili u ime drugoga, kao što je slučaj kod biskupova općeg namjesnika (k. 197 §§ 1—2).[2]

139. CRKVENA OBLAST I OBLASNIK. — Latinske riječi: »ordinarius« i »ordinariatus« označuju redovitu duhovnu vlast i nosioca te vlasti (iurisdictio ordinaria). Mi u hrvatskom jeziku nemamo zgodnih riječi, s kojima bismo preveli te dvije riječi. Naši su stari riječ ordinarius prevađali sa: naredbenik, a ordinariatus sa naredbeništvo. Ovaj prijevod nije točan, jer predpostavlja, da riječi dolaze od glagola: ordinare, hrvatski: naređivati, naredba. Stoga su te riječi napuštene, a za oznaku onoga, što te riječi znače, upotrebljavaju se razni izrazi. Tako na pr. u Dalmaciji, Bosni-Hercegovini, Slavoniji, Mariboru, Crnoj Gori i Srbiji upotrebljavaju se pohrvaćene riječi: ordinarij i ordinarijat, u zagrebačkoj nadbiskupiji i bačkom apostolskom upraviteljstvu riječi: ordinarij i duhovni stol, u senjsko-modruškoj, krčkoj i ljubljanskoj biskupiji: ordinarij i biskupski konsistorij. Jasno je, da ni jedna od tih riječi i izraza ne odgovara onomu, što kažu latinske riječi, odnosno da nisu hrvatske. Budući da je kat. Crkva razdijeljena na oblasti, koje se zovu biskupije, apostolska namjesništva i predstojništva, samosvojne opatije, Redovi, redovničke pokrajine, i t. d., a svaki od upravitelja tih oblasti ima redovitu vlast i dolazi pod imenom »ordinarius«, smatramo najuputnijim, da predstojnike tih oblasti, odnosno nosioce redovite vlasti označimo hrvatskom riječju: oblasnik, a ono, što se označuje riječju: ordinarijat, duhovni stol, biskupski konsistorij, nazovemo: crkvena oblast. Te riječi, po našem mišljenju, najbolje odgovaraju i duhu jezika i samoj stvari. Stoga ćemo mi te riječi upotrebljavati.

Prema kan. 198, pod imenom oblasnika (ordinarius) razumije se, ako nije tko izričito izuzet, osim Sv. O. Pape, svaki za svoje područje ustoličeni

[1] O nutarnjem području v. potanje: Hahn J., Das Forum internum, Würzburg 1941.

[2] O značenju duhovne vlasti v. potanje: Tirado V., De iurisdictionis acceptione in iure ecclesiastico, Romae 1940.

biskup, samosvojni opat ili prelat (dostojnik) i njihov opći namjesnik (vicarius generalis), apostolski upravitelj, namjesnik i predstojnik, kao i oni, koji njih po zakonu ili vlastitim ustanovama nasljeđuju u upravi, a za svoje podložnike viši redovnički poglavari u svećeničkim Redovima, neovisnima od biskupa. Pod imenom mjesnog oblasnika (ordinarius loci), dolaze svi nabrojeni, osim redovničkih poglavara (k. 198 §§ 1—2).

140. POVJERAVANJE VLASTI DRUGOMU. — Tko ima redovitu duhovnu vlast (iurisdictio), može je drugomu povjeriti (delegare) u cijelosti ili djelomično, ako zakon toga izričito ne zabranjuje (v. niže br. 261 C). I duhovna vlast, koju je povjerila Sv. Stolica, može se drugomu dalje povjeriti (subdelegare) bilo za jedan čin bilo trajno (habitualiter), ako osoba, kojoj je vlast povjerena, nije posebno izabrana, ili je daljnje povjeravanje zabranjeno. Vlast, koju povjerava za sve poslove (ad universitatem negotiorum) onaj, koji ima redovitu vlast ispod Sv. O. Pape, može se u pojedinim slučajevima dalje povjeriti. U drugim slučajevima povjerena vlast može se dalje povjeriti, samo ako je to izričito dozvoljeno; ali sudci, kojima je povjerena vlast, mogu nekomu povjeriti, da obave koji čin, što ne spada na duhovnu vlast, iako im to nije izričito dozvoljeno. Nikakva dalje povjerena vlast (subdelegata potestas) ne može se ponovno dalje povjeravati (iterum subdelegari), ako to nije izričito dozvoljeno (k. 199 §§ 1—5).

141. TUMAČENJE VLASTI. — Redovita duhovna vlast kao i povjerena za sve poslove ima se tumačiti široko ili blago; svaka druga strogo. Ipak komu je povjerena vlast, razumije se, da mu je dozvoljeno i sve ono, bez čega se ta vlast ne bi mogla izvršiti. Onaj, koji tvrdi, da mu je povjerena vlast, dužan je to dokazati (k. 200 §§ 1—2).

Tako se tumači i društvena ili poglavarska vlast (potestas dominativa), a i ovlaštenje, po kojem župnik prisustvuje vjenčanju.

142. VRŠENJE VLASTI. — A. Duhovna vlast može se izravno vršiti samo nad podložnicima. Sudbena vlast bilo redovita bilo povjerena ne može se vršiti u vlastitu korist ni izvan vlastitog područja, osim u slučajevima, o kojima kan. 401, 881 i 1637 (v. niže br. 261, 564, 994). Ako iz naravi stvari drugo ne proizlazi ili zakon ne kaže drukčije, netko može dobrovoljnu ili nesudbenu vlast vršiti i u svoju korist, ili izvan svoga područja, ili nad podložnikom odsutnim s područja (k. 201 §§ 1—3).

B. Čin vlasti bilo redovite bilo povjerene, koja je dana za vanjsko područje, vrijedi i za nutarnje područje; ali ne obratno. Vlast, dana za nutarnje područje, može se vršiti i na nutarnjem nesakrementalnom području, ako se ne traži sakramentalno. Ako područje, za koje je dana vlast, nije označeno, razumije se, da je dana za jedno i za drugo, ako drugo ne kaže sama narav stvari (k. 202 §§ 1—3).

C. Kad onaj, komu je povjerena vlast, prekorači granice ovlaštenja, bilo gledom na stvari bilo gledom na osobe, sve je bez vrijednosti. Ali se ne drži, da ih je prekoračio, kad ono, za što je bio ovlašten, obavi na drugi način, negoli želi ovlastitelj, osim ako je taj način propisan kao uvjet (k. 203 §§ 1—2).

D. Kad se tko obrati višem poglavaru, mimoišavši nižega, nije time nižemu obustavljena nesudbena vlast, bila redovita ili povjerena. Ipak se niži poglavar ne smije miješati, osim iz važnog i žurnog razloga, o čemu će višeg poglavara odmah obavijestiti (k. 204 §§ 1—2).

E. Kad se posao povjeri višem broju osoba, a nije jasno, je li ovlaštenje dano zasebno, t. j. svakom napose (in solidum) ili zajednički, t. j. svima zajedno (collegialiter), predmnijeva se, da je u nesudbenoj stvari dano zasebno, a u sudbenoj zajednički (t. j. u prvom slučaju može posao riješiti sam jedan, a u drugome rješavaju ga svi zajedno. Kad ih je više, koji su ovlašteni zasebno, tko prvi uzme posao u ruke, isključuje druge, osim ako on kasnije bude spriječen ili ne će više da se njime bavi. Kad ih je više ovlašteno zajednički, za valjanost moraju svi zajedno obaviti posao, ako u ovlaštenju nije drukčije određeno (k. 205 §§ 1—3). Kad ih je više, koji su ovlašteni susljedno (successive), onaj mora obaviti posao, kojega je ovlaštenje starije, a u kasnijem otpisu nije izričito opozvano (k. 206).

143. PRESTANAK VLASTI. — Povjerena vlast prestaje: 1) kad se izvrši naredba; 2) kad isteče rok, ili se 3) iscrpi broj slučajeva, za koje je dana; 4) kad prestane svrha ovlaštenja; 5) opozivom sa strane ovlastitelja, izravno upućenim ovlaštenomu; 6) odrekom sa strane ovlaštenoga, izravno upućenom ovlastitelju i od njega prihvaćenom; ali ne prestankom vlasti sa strane ovlastitelja, osim 7) u dva slučajeva, o kojima govori kan. 61 (v. gore br. 53). Ali ako je vlast dana za nutarnje područje, čin obavljen iz nepažnje valjan je, iako je istekao rok ili je iscrpljen broj slučajeva. Kad ih je više, koji su zajednički ovlašteni, pa ovlaštenje prestane kod jednoga, prestaje i kod sviju drugih, ako se drukčije ne kaže u ovlaštenju (k. 207 §§ 1—3).

Prema kan. 183 § 2, redovita se vlast ne gasi, kad prestane vlast onoga, koji je dao službu, s kojom je vlast spojena; ali prestaje, kad se izgubi služba; miruje, kad se uloži zakoniti priziv, osim ako se radi o prizivu bez obustavne snage, dok na snazi ostaje propis kan. 2264 i 2284 (k. 208; v. niže br. 1287 F, 1295 E).

144. DOPUNA VLASTI SA STRANE CRKVE. — U općem krivom mišljenju (error communis) i u pozitivnoj vjerojatnoj dvojbi (in dubio positivo et probabili) bilo pravnoj bilo stvarnoj (sive iuris sive facti) Crkva dopunja vlast i za vanjsko i za nutarnje područje (k. 209).

Opće je krivo mišljenje ili zabluda na pr. onda, kad vjernici drže o nekom svećeniku, da može ispovijedati, pa ga za to zamole, a on nema vlasti. U tom slučaju svećenik, iako radi nedozvoljeno, ipak radi valjano, jer Crkva dopunja vlast. — Dvojba je pozitivna, kad netko ima razlog, radi kojeg misli, da ima vlast, iako je stvarno nema. K tome je i vjerojatna, kad je razlog takav, da uza nj može pristati razborit čovjek. Taj bi razlog bio, kad bi netko uz neko mišljenje pristajao, jer tako kaže neki crkveni naučitelj. U tom slučaju, iako bi mišljenje bilo stvarno neispravno, tko bi na temelju njega radio, radio bi valjano, jer u tom slučaju Crkva dopunja vlast.[1]

145. POVJERAVANJE VLASTI REDA. — Vlast reda, koju nadležni crkveni poglavar spaja sa službom ili nekomu povjerava, ne može se dati drugemu, ako to nije izričito dozvoljeno zakonom ili otpustom (k. 210).

Tu se radi o davanju vlasti, da se podijele mali redovi, krizma i t. d., kakvu vlast imadu stožernici, apostolski namjesnici i predstojnici, iako nisu biskupi.

[1] V. o tme potanje: Salvador A., Iurisdictionis suppletio ab Ecclesia in errore communi, Manila 1939; Wilches P. F. A., O. F. M., De errore communi in iure romano et canonico, Romae 1940.

Odsječak 6

POVRATAK KLERIKA U SVJETOVNO STANJE (k. 211—214)

146. RAZNI NAČINI POVRAĆANJA. — Iako sveti red, jednom valjano primljen, nikada ne može postati nevaljan, ipak se klerik u višim redovima može vratiti u svjetovno stanje; 1) otpisom Sv. Stolice; 2) odlukom ili presudom prema kan. 214; 3) kaznom oduzimanja redova (degradatio).

Klerik nižih redova vraća se u svjetovno stanje ne samo: 1) istog časa s razloga predviđenih u zakonu (k. 132 § 2, 136 § 3, 142 § 2, 648, 669 § 2), nego i 2) svojom vlastitom voljom obavijestivši svog biskupa, ili 3) odlukom biskupa iz opravdanog razloga, kad, promotrivši sve, razborito drži, da se klerik ne može na čast svećeničkom staležu promaknuti u više redove (k. 211 §§ 1—2).

Klerik, koji primi viši red pod uplivom velikoga straha, a kasnije, kad prestane strah, ne odobri ređenja barem mučke, vršeći red s nakanom, da se na taj način podloži crkvenim obvezama, ima se presudom sudca vratiti u svjetovno stanje; ali treba da se zakonito dokaže, da je bio prisiljen i da nije bilo naknadnog odobrenja. Dotičnik nije više dužan ni na neženstvo ni na kanonske časove. Prisiljenost i nedostatak odobrenja imaju se dokazati prema kan. 1993—1998 (k. 214 §§ 1—2).[1] — ZS propisao je 9. srpnja 1931. posebna pravila za postupak o nevaljanosti ređenja ili obveza iz ređenja (v. niže br. 1172—1174).

147. UČINAK POVRATKA. — Svi, koji se iz kleričkog staleža zakonito vrate u svjetovno stanje, istog časa gube sve kleričke službe, nadarja, prava i povlastice, te im je zabranjeno nositi crkveno odijelo i čeliku. Ipak je klerik u višim redovima dužan čuvati neženstvo, osim u navedenom slučaju, kad se dokaže, da je prisilno ređen (k. 213 §§ 1—2).

148. PONOVNO PRIMANJE MEĐU KLERIKE. — Da klerik nižih redova, koji se iz bilo kojeg razloga vrati u svjetovno stanje, ponovno bude primljen među klerike, hoće se dozvola biskupa biskupije, u koju je bio upisan ređenjem, a ta se ne smije dati nego nakon pomnjive istrage o životu i ponašanju, kao i primjerene kušnje, po mišljenju istog biskupa. Klerik viših redova, koji se vrati u svjetovno stanje, da opet bude primljen među klerike, treba dozvolu Sv. Stolice (k. 212 §§ 1—2).

ODSJEK II

POJEDINE VRSTE KLERIKA (k. 215—486)

149. RAZNA CRKVENA PODRUČJA. — Kat. Crkva razdijeljena je na crkvene pokrajine, pokrajine na biskupije, biskupije na okružna namjesništva ili dekanate, dekanati na župe. Na čelu cijele Crkve stoji Sv. O. Papa, na čelu crkvene pokrajine nadbiskup (metropolit), na čelu biskupije biskup, i t. d. Pod imenom biskupije razumije se u pravu i samosvojna opatija ili prelatura, apostolsko namjesništvo i predstojništvo, a pod imenom biskupa samosvojni opat ili prelat, apostolski namjesnik i predstojnik, ako drugo ne slijedi iz naravi stvari ili sklopa govora (k. 215 § 1).

[1] V. o tome: Ruspini Dr. I. A., O smislu kan. 214. Zakonika, »Bog. Smotra« 1929, 1 sl.

Isključivo na vrhovnu crkvenu oblast spada osnivanje, mijenjanje granica, dioba, ujedinjivanje i dokidanje crkvenih pokrajina, biskupija, samosvojnih opatija i prelatura, apostolskih namjesništva i predstojništva (k. 215 § 2). Na biskupa spada, da svoju biskupiju razdijeli na župe, kojima pripada stanoviti broj vjernika s vlastitom crkvom i dušobrižnikom, a od nekoliko župa da stvori posebna područja, koja se zovu okružna namjesništva, dekanati ili kako drukčije. Isto se čini u misijama, gdje se župe zovu polužupe (quasi-paroeciae). Ne mogu se unaprijed bez posebne dozvole Sv. Stolice u istom mjestu ni na istom području osnivati posebne župe za vjernike drugoga jezika ili narodnosti, kao ni čisto obiteljske ili osobne župe. Gdje takove župe već postoje, ne smije se ništa mijenjati bez znanja Sv. Stolice (k. 216 §§ 1—4, 217 §§ 1—2).

150. CRKVENA PODRUČJA KOD NAS. — U našim krajevima sada postoji uglavnom 5 crkvenih pokrajina: hrvatsko-slavonska, dalmatinska, bosansko-hercegovačka ili vrhbosanska, slovenska i srpska. Svaka od njih obuhvata nekoliko biskupija, u Bačkoj i Banatu imamo i 2 apostolska upraviteljstva. Nadbiskup u Baru neposredno je podložan Sv. Stolici. Pojedinim biskupijama još nisu uređene granice, a nemamo kod sviju ni jednake razdiobe na manja područja ni jednakog naziva za ista područja.[1]

Odsječak 1

VRHOVNA VLAST I NJEZINI DIONICI (k. 218—328)

POGLAVLJE 1

SV. O. PAPA (k. 218—221)

151. SLUŽBA. — Sv. O. Papa ili Rimski Prvostolnik (Romanus Pontifex) jest nasljednik sv. Petra, poglavice Apostola, i kao takav namjesnik Kristov na zemlji. Sv. Petru Krist je obećao, da će na njemu sazidati svoju Crkvu i da je vrata paklena ne će nadvladati; da će mu dati ključe kraljevstva nebeskoga, i što god on sveže na zemlji, da će biti svezano i na nebu, a što god odriješi na zemlji, da će biti odriješeno i na nebu (Mat. 16, 18 sl.). Krist je to obećanje ispunio i učinio sv. Petra pastirom svega stada svoga, kad mu je malo prije svog Uzašašća pred svima učenicima tri puta rekao: »Pasi janjce moje, pasi ovce moje« (Iv. 21, 16 sl.). U tim riječima sadržana je služba sv. Petra i njegovih nasljednika, služba vrhovnog pastira stada Kristova, vrhovnog poglavara Kristove Crkve. Budući da je vrhovno poglavarstvo ili pastirstvo Crkve neophodno potrebito za opstanak i jedinstvo Crkve, a sv. Petar je u isti mah bio i biskup grada Rima, to se je odmah nakon Petrove smrti, njegov nasljednik u biskupstvu smatrao i njegovim nasljednikom u vrhovnom poglavarstvu Crkve, pa je rimski biskup, po božanskoj ustanovi (k. 100 § 1), vrhovni pastir stada Kristova, vrhovna glava Kristove Crkve.

152. IZBOR. — A. Izbor Sv. O. Pape obavlja se, kako je rečeno, u redovitim prilikama isključivo prema ustan. Pija X. »Vacante Sede Apostolica« od 25. prosinca 1904. i motu pr. Pija XI. »Cum proxime« od 1. ožujka 1922. U izvanrednim prilikama, kako se veli u istoj ustanovi, izbornici se drže propisa ustan. Lava XIII. »Praedecessores nostri« s dodanim naputkom od

[1] V. o tome: Draganović Dr. K., Opći šematizam, na raznim mjestima.

24. svibnja 1882. Uz te zakone treba pred očima držati ustan. Pija X. »Commissum nobis« od 20. siječnja 1904., kojom je strogo zabranjen t. zv. »Veto«, što su ga neke države mogle uložiti protiv izbora kojega stožernika za Papu.

B. Prema ovim ustanovama, pravo izbora imadu samo stožernici, propisno izabrani i proglašeni u konsistoriju, prisutni u izbornim prostorijama. Poslije smrti Sv. O. Pape čekaju 15 dana, dok prispiju strani stožernici; ako svi ne stignu, mogu čekati još 3 dana. Kroz to se drže zadušnice za preminulog Papu i pripravlja sve potrebno za izbor novoga. U izborne prostorije (conclave) ulaze stožernici s činovništvom i osobljem potrebitim za poslužbu. Svaki stožernik može sa sobom povesti dva poslužnika: klerika ili svjetovnjaka ili, ako voli, jednoga, i to svjetovnjaka. Bolesnom stožerniku može se dati i treći. Kad uđu svi, najprije se strogo pregledaju prostorije, da nije možda ušao netko, tko ne smije biti prisutan. Zatim se zatvore iznutra i izvana, a ključe čuvaju: stožernik komornik Sv. Rimske Crkve, predvodnik svečanosnih čina (magister caeremoniarum) i dostojnici (praelati) čuvari izbornih prostorija. Nitko ne smije izaći, osim u slučaju teške bolesti. S bolesnim stožernikom moraju izaći i njegovi poslužnici. Isto tako nitko ne smije ući, osim ako se radi o stožerniku, koji nije stigao na vrijeme, ili onome, koji je bio izašao radi bolesti. Ništa se ne smije slati u izborne prostorije ni iz njih, osobito pisma, novine i časopisi. Svi, koji uđu, imaju položiti zakletvu, da će čuvati tajnu.

C. Tri su načina biranja: 1) nadahnućem (quasi per inspirationem), 2) nagodbom (per compromissum), 3) glasovanjem (per scrutinium). Prvi način bio bi, kad bi koji stožernik, nakon što svi uđu u izborne prostorije, a da nisu još raspravljali o kandidatu, rekao: »Ja biram za Papu Prepoštovanoga Gospodina Našega N. N...«, pa bi svi drugi stožernici bez iznimke isto za njim ponovili. — Drugi je način, kad bi svi, također bez iznimke, pismeno ovlastili trojicu, petoricu ili sedmoricu (ne više) stožernika, da oni izaberu Papu, kojega će svi kao takova priznati. — Treći i najredovitiji način biva glasovanjem. Glasovanje ima više čina, koji se svode na to, da izbornik napiše tajno, izvrnutim rukopisom, da se ne može prepoznati, na posebnoj cedulji, na sredini uz riječi: »Biram za Papu Prepoštovanoga Gospodina moga stožernika...« ime dotičnoga stožernika, kojega hoće. Zatim na vrhu cedulje napiše svoje ime i prezime, a na dnu cedulje svoj znak, na pr. koju rečenicu iz Sv. Pisma, broj ili što drugo. To je potrebito za kasniji pregled glasovnica, da nije možda tko dao glas za se, jer je taj glas nevaljan. Prije nego preda glasovnicu, previje je i zapečati tako, da se vidi samo ime predloženika, a ime i znak izbornika ostaju prikriveni crnim prugama (fregi) s protivne strane. Glasovnice se polažu na pliticu, koja je na kaležu, s plitice u kalež, koji stoji na oltaru u kapeli izbornih prostorija. Prije nego će položiti glasovnicu na pliticu i u kalež, stožernik klekne pred oltar i malo se pomoli. Zatim ustane i povišenim, jasnim glasom, da svi čuju, izgovori zakletvu: »Prizivljem za svjedoka Krista Gospodina, koji će me suditi, da biram onoga, koga po Bogu smatram, da se ima birati«. Tad glasovnicu stavi na pliticu, a s plitice u kalež. — Kad je koji stožernik bolestan i ne može doći u kapelu, idu do njega tri stožernika bolesničara (infirmarii), nose mu nekoliko cedulja i praznu zatvorenu žaru. Tad bolesnik položi spomenutu zakletvu i na jednoj cedulji napiše ime svoga predloženika, stavi cedulju u žaru, a bolesničari je nose u kapelu, pred svima stožernicima otvore žaru i cedulju stave u kalež.

D. Za Papu može biti biran svaki katolik muškarac. No iz praktičnih razloga i potreba Crkve biraju se samo stožernici. Netko, da bude izabran,

treba da ima dvije trećine prisutnih glasova, na pr. od 60 treba da ima 40 valjanih glasova. Glasovanje se ima ponavljati sve dotle, dok se ne dobije ta većina. Nekoć je bilo dozvoljeno pristupanje (accessus), po kojemu je onaj, koji je glasovao za jednoga, mogao od njega odustati i pristupiti drugomu. Budući da je to bilo spojeno s posebnim teškoćama radi pregledavanja glasovnica, Pijo X. zabranio je pristupanje, a dozvolio, da na jednoj sjednici mogu biti dva i tri ponovna glasovanja, ako ima vremena, što se prije nije moglo. — Ako ima više glasova nego glasača, ništa ne vrijedi: treba birati iznova. Kad broj odgovara, uzimaju pregledavači glasovnica (scrutatores) jednu po jednu glasovnicu i gledaju imena kandidata. Tad najmlađi među njima glasno izreče ime dotičnoga kandidata, da svaki stožernik može na posebnoj cedulji kraj imena dotičnog stožernika — koja su sva tiskana na cedulji — zabilježiti, koliko je dobio glasova. Isto bilježi svaki pregledavač na svojoj cedulji. Na koncu isti pregledavač javno kaže, koliko je koji stožernik dobio glasova, a počinje s onim, koji je dobio najmanje. Ako je dobivena potrebita većina, izbor je dovršen; ne dobije li se, treba iznova. Na kraju sjednice ili na koncu svakoga glasovanja, ako je bilo samo jedno, zapale se sve glasovnice. Prema dimu, koji izlazi kroz dimnjak izbornih prostorija, znade narod, koji čeka pred zgradom, da li je Papa izabran ili ne. Ako je dim crnkast (cedulje spaljene na vlažnoj slami), znak je, da nije izabran; ako je bjelkast (cedulje spaljene na suhoj slami), znak je, da je izabran. Tada, u ime stožerničkog zbora, stožernik dekan pristupi k izabranomu i pita ga, da li prihvaća izbor. Ako prihvati, pita ga dalje, koje ime želi uzeti. Kad kaže ime, stožernik prvi u redu djakona objavi narodu, što čeka pred zgradom, izbor novoga Pape i njegovo ime. Ako novi Papa nije svećenik ili biskup, redi ga i posveti stožernik dekan. Inače se obavi krunjenje, kad to odredi novi Papa.

153. PAPINA VLAST. — A. Čim se propisno izabere novi Papa i on prihvati izbor, odmah, po božanskom pravu, dobiva puninu najviše duhovne vlasti (k. 219). Krunisanje je samo čin, koji ne daje, nego vanjskim načinom pokazuje tu najvišu vlast. Papa, kao nasljednik sv. Petra u prvenstvu (primatus), ima ne samo prvenstvo časti, nego i najvišu i potpunu duhovnu vlast (iurisdictio) nad svom Crkvom, koliko u stvarima vjere i ćudoređa, toliko u stvarima, koje spadaju na stegu i upravu Crkve, raširene po svemu svijetu. Njegova je vlast u pravom smislu biskupska, redovita i neposredna, bilo prema svima i pojedinim crkvama, bilo prema svima i pojedinim pastirima i vjernicima, neovisna od bilo koje ljudske vlasti (k. 218 §§ 1—2).

B. Prema tome, jedini Papa može rješavati t. v. »causae maiores«, t. j. najvažnije crkvene poslove, koji su bilo po svojoj naravi bilo pozitivnim zakonom njemu pridržani (k. 220). Ti su poslovi peterostruki: 1) učiteljski, ukoliko se odnose na vjeru i ćudoređe (k. 247, 252, 1325, 1367, 1395 i t. d.); 2) zakonodavni, ukoliko jedini on može donositi zakone za cijelu Crkvu i od njih opraštati (k. 81, 218 i t. d.); 3) upravni, ukoliko se tiču uprave cijele Crkve ili njezinih pojedinih dijelova (k. 215 § 1, 492 sl., 1145 i t. d.); 4) sudbeni, ukoliko jedini on može suditi neke osobe (k. 1557 § 1); 5) kazneni, ukoliko su neke kazne samo njemu pridržane (k. 894, 2295, 2296, 2305 i t. d.).

C. Papa je, kako smo rekli, u isti mah biskup rimski. Njegova biskupija obuhvata Rim s okolicom. Dok se kao glava Crkve bavi upravom cijele Crkve, rimskom biskupijom upravlja njegov opći namjesnik, stožernik zvan Vicarius Urbis, kojega je pravni položaj jednak položaju općeg

namjesnika u drugim biskupijama. — Papa je ujedno nadbiskup rimske crkvene pokrajine, primas Italije, patrijarh zapada. No te vlasti manje dolaze do izražaja, jer su uključene u vrhovnoj vlasti, koju ima po božanskom pravu kao nasljednik sv. Petra i namjesnik Kristov.

D. Radi toga obično se upotrebljavaju nazivi, koji označuju puninu njegove vlasti, a ti su: a) Papa, ime iz početka zajedničko svima biskupima, a od 5. v. pridržano samo rimskom biskupu; b) Nasljednik sv. Petra; c) Namjesnik ili Zamjenik Kristov (Vicarius Christi); d) Vrhovni ili Sveopći Prvostolnik (Summus Pontifex); e) Biskup katoličke Crkve. Od vremena sv. Grgura Velikoga, kad je carigradski patrijarh Ivan Isposnik prisvojio naziv ekumenskog ili sveopćeg patrijarha, Papa se obično služi nazivom: »Servus servorum Dei« (Sluga slugu Božjih). Vjernici mu daju naslov: Sv. Otac, Presv. Otac (Beatissimus, Sanctissimus Pater), Njegova Svetost i t. d., a on sve vjernike, pa i stožernike, nazivlje sinovima i kćerima, a biskupe braćom.

E. Znakovi poštovanja, koje mu se iskazuje radi njegova dostojanstva, jesu: 1) njegovo se ime spominje u kanonu mise i u svim drugim javnim molitvama; 2) čini mu se poklon, t. j. ljubi mu se noga, odnosno križ ušiven u sandalama, mjesto čega on sada obično pruža ruku na poljubac; 3) ima prednost pred svima vladarima, kraljevima i carevima, a njegovi poslanici imadu prvo mjesto u diplomatskom koru, barem na katoličkim dvorovima.

F. Vanjsko obilježje njegova dostojanstva jest: 1) tiara, t. j. trostruka kruna (triregnum), koju nosi samo u nekim najsvečanijim prigodama, a označuje njegovu trostruku službu: učitelja, zakonodavca i sudca, ili bolje trostruku Crkvu: vojujuću, trpeću i slavnu; 2) biskupski štap, nesavijen, koji završava u obliku križa, znak potpune i vrhovne pastirske službe; 3) naramenik (pallium), znak potpune biskupske vlasti, koji stavlja na se uvijek i svagdje na svečanoj misi. — Njegovo svakidašnje odijelo jest: bijela haljina (talar, pojas, kapica), crveni šešir i sandale, prsten s likom sv. Petra kao ribara i križ na prsima.

G. Sv. O. Papa ujedno je i svjetovni vladar. On zapravo ne bi mogao uspješno vršiti svoje duhovne vlasti, kad ne bi bio potpuno neovisan od svjetovne vlasti ne nekom području, koje je podložno isključivo njegovoj vlasti. Radi toga je Papa već od najstarijih vremena imao svoju posebnu državu, koja se zvala »Patrimonium S. Petri«. Talijanski revolucionarci oteli su mu državu g. 1870., pri pokretu za ujedinjenje Italije. Slijedeće godine 13. svibnja izdala je talijanska vlada zakon »Legge delle guarentiggie«, kojim je htjela ispraviti nanesene nepravde i naknaditi otimačinu, te je priznala Sv. Stolici neka prava. Sv. Stolica je protiv otimačine prosvjedovala, nije priznala toga zakona i, u znak prosvjeda, Sv. Otac nije više od tog vremena izlazio iz Vatikana. Lateranskim sporazumom, sklopljenim 11. veljače 1929. između Sv. Stolice i talijanske vlade, riješeno je ovo mučno pitanje i uspostavljena mala Vatikanska država (Città del Vaticano), u kojoj je Sv. Otac priznat kao suveren i vrši sva prava potpuno neovisnoga svjetovnog vladara.

H. Ako se dogodi, da se Sv. O. Papa odreče službe, za valjanost odreke nije potrebito, da je prihvate stožernici ili tko drugi (k. 221). On vlast dobiva po božanskom pravu, a ne po stožernicima. Stoga je i gubi onog časa, kad više ne će da bude rimski biskup ili poglavar Kristove Crkve, a stožernici tada imadu pristupiti izboru novoga Pape.

POGLAVLJE 2

SVEOPĆI SABOR (k. 222—229)

154. POJAM. — Sveopći sabor jest sastanak biskupa svekolike katoličke Crkve zajedno sa Sv. O. Papom na čelu. Na tom sastanku zbor biskupa predstavlja apostolski zbor i riješava pitanja, koja se tiču čitave Crkve. Kao što su Apostoli imali svoga poglavicu Petra, tako i biskupi imadu svoga poglavicu, Petrova nasljednika, Sv. O. Papu. Dosljedno, kao što ne može biti uprave čitave Crkve bez vrhovnog poglavara Crkve, tako ne može biti ni sveopćeg sabora, na kojem bi se stvarale odluke za čitavu Crkvu, bez vrhovnog poglavara Crkve, Sv. O. Pape. Stoga i kan. 222 naglasuje, da se ne može dati sveopći sabor, ako ga ne sazove Sv. O. Papa, na kojega također spada istom saboru osobno ili po drugima predsjedati, odrediti mu predmet kao i tok raspravljanja, sabor prenijeti na drugo mjesto, obustaviti, raspustiti i odluke mu potvrditi.

Od početka Crkve do danas bilo je 20 sveopćih sabora: 8 na istoku, 12 na zapadu. Prvih vremena Crkve na njima su imali učešća i carevi, bilo radi počasti, bilo radi zaštite i čuvanja vanjskog reda, bilo da se zaključcima sabora pribavi jamstvo za izvršenje protiv nepokornih.

155. ČLANOVI SABORA. — Odlučni glas na saboru imadu: 1) stožernici, makar i ne bili biskupi; 2) patrijarsi, primasi, nadbiskupi i biskupi ustoličeni, iako još nisu posvećeni; 3) samosvojni opati i prelati; 4) opat primas, opati poglavari monaških Skupina (Congregatio) i vrhovni poglavari svećeničkih Redova, neovisnih od biskupa. Ti moraju biti pozvani na sabor. Naslovni biskupi ne moraju biti pozvani; ali ako su pozvani, imadu odlučni glas, ako se drukčije ne kaže u sazivu. — Savjetni glas imadu bogoslovi i kanonisti, ako se možda pozovu na sabor (k. 223 §§ 1—3). — Ne može li koji od onih, što moraju biti pozvani, iz opravdanog razloga prisustvovati, ima poslati zamjenika i opravdati se. Zamjenik, ako je inače član sabora, ne može imati dva glasa; ako nije, može prisustvovati samo javnim sjednicama, ali bez glasa. Kad svrši sabor, ima pravo potpisati spise (k. 224 §§ 1—2). Nikomu od onih, koji moraju prisustvovati, nije slobodno udaljiti se prije nego sabor propisno završi, ako mu predsjednik ne odobri razloga i ne da dozvole (k. 225).

156. PREDMET RASPRAVLJANJA I OBVEZNA SNAGA ZAKLJUČAKA. — Pitanjima, koja Sv. Otac predloži saboru na raspravljanje, mogu članovi sabora dodati druga, samo treba da ih predsjednik sabora prije odobri (k. 226). — Odluke sabora dobivaju konačnu obveznu snagu samo onda, kad ih Sv. Otac Papa potvrdi i proglasi (k. 227). — Sveopći sabor ima vrhovnu vlast nad čitavom Crkvom. Ali nema mjesta prizivu od odlukâ Sv. O. Pape na sveopći sabor (k. 228 §§ 1—2). Pače, tko bi se usudio to učiniti, istog časa upao bi u izopćenje, na poseban način pridržano Sv. Stolici, a pravna tijela, koja bi to učinila, upala bi u zabranu bogoslužja (interdictum), jednako pridržanu Sv. Stolici (k. 2332; v. niže br. 1332).

157. PREKID SABORA. — Dogodi li se, da, za vrijeme sabora, umre Sv. O. Papa, sabor se istog časa prekida, dok novi Papa ne odredi, da se preuzme i nastavi (k. 229).

POGLAVLJE 3

STOŽERNICI SV. RIMSKE CRKVE (k. 230—241)[1]

158. POJAM. — Imenom stožernika (cardinalis) označivali su se u staro doba svećenici, koji su pripadali glavnim crkvama u biskupiji. U Rimu u 25 (28) glavnih crkava glavni svećenici zvali su se stožernici. Isto tako u 7 djakonalnih crkava bili su na čelu djakoni, koji se od 8. v. službeno nazivlju stožernici djakoni. Istim imenom zovu se od 8. v. i biskupi iz okolice Rima, jer se držalo, da pripadaju lateranskoj crkvi, koja je stolna crkva Sv. O. Pape. Papa sv. Pijo V. pridržao je ime stožernika samo tim biskupima, svećenicima i djakonima. Prema tome tri su reda stožernika: biskupski, kojemu pripada 6 okolišnih biskupa (dioeceses suburbicariae), svećenički sa 50 stožernika svećenika, djakonski sa 14 stožernika djakona. Stožernicima svećeničkog i djakonskog reda doznačuje Sv. Otac u Rimu posebnu crkvu kao crkvu njihova svećeničkoga i djakonskoga naslova (k. 231 §§ 1—2). Stožernici svi skupa sačinjavaju senat Sv. O. Pape, te su njegovi glavni savjetnici i pomagači u upravljanju Crkve (k. 230).

159. IMENOVANJE STOŽERNIKA. — Za stožernika Sv. O. Papa slobodno postavlja muževe iz čitavog svijeta, koji su barem svećenici, a odlikuju se naukom, pobožnošću i razboritošću u djelovanju. Stožernicima ne mogu biti: 1) nezakoniti, iako su pozakonjeni nakhadnom ženidbom roditelja, a isto tako i drugi, koji se po kanonskim propisima nisu smjeli rediti, iako ih je Sv. Stolica od toga oslobodila, da bi mogli primiti redove i dostojanstva, pa i biskupsko; 2) koji imadu djece ili unučadi, pa bilo i iz zakonite ženidbe; 3) koji su u rodstvu prvog ili drugog koljena s kojim živućim stožernikom (k. 232 §§ 1—2). — Stožernike Sv. Otac odabire i proglasuje u konsistoriju. Tako izabrani i proglašeni imadu pravo na izbor Sv. O. Pape kao i na druge povlastice stožernika. Ako Sv. Otac najavi u konsistoriju izbor kojega, a njegovo ime ne kaže (eius nomine in pectore reservato), dotičnik ne uživa nikakvih prava ni povlastica stožernika, prije nego mu se ime proglasi u konsistoriju, a pravo prednosti ima od časa, kad mu je izbor najavljen (k. 223 § § 1-2).

Konsistorij je sastanak Sv. O. Pape sa stožernicima prisutnima u Rimu. Može biti: a) javan ili izvanredan, b) polujavan, c) tajan ili redoviti. Javni se saziva za izvanredne svečanosti i prigode, na pr. za proglasivanje Svetaca, a mogu biti prisutni, osim stožernika i drugih crkvenih dostojanstvenika, i obični vjernici. Polujavni se saziva za raspravljanje pitanja u vezi s proglasivanjem Svetaca, a mogu biti prisutni, osim stožernika, još i biskupi i opati prisutni u Rimu. Tajni, kojemu prisustvuju samo stožernici sa Sv. Ocem, sastaje se više puta godišnje za rješavanje nekih važnijih crkvenih poslova, na pr. imenovanje biskupa, nadbiskupa, stožernika i t. d.

Stožerniku, koji nije u Rimu pri imenovanju, šalje se stožernički šešir. Primajući ga treba da položi zakletvu, da će kroz godinu dana, ako ne bude zakonito spriječen, doći na poklon Sv. O. Papi (k. 234). — Kad netko postane stožernikom, istog časa gubi sve druge službe, nadarja i dostojanstva, ako Sv. Stolica za pojedine slučajeve drukčije ne odredi (k. 235), kao što je slučaj kod imenovanja stožernika biskupa i nadbiskupa u gradovima izvan Rima.

160. NATJECANJE PO ŽELJI (OPTIO). — Kad se isprazni mjesto stožernika biskupskoga i svećeničkoga reda, stožernik svećeničkog reda može

[1] V. o tome potanje: Martin V., Les cardinaux et la Curie, tribunaux et offices; la vacance du Siège Apostolique, Paris 1930.

u konsistoriju izraziti Sv. Ocu želju, da mu se dade u naslov ispražnjena biskupska ili druga svećenička crkva. Stožernik djakon može zaželjeti drugu djakonsku crkvu, a i svećeničku, ako je deset godina bio stožernik djakon. Kad stožernik djakon prelazi u svećenički red, dobiva mjesto pred svima svećenicima, koji su poslije njega postali stožernicima. To vrijedi i za slučaj, da stožernik djakon prijeđe u svećenički red prije nego navrši deset godina u djakonskom redu, prema izjavi predsjednika PT od 29. V. 1934. (AAS 1934, 493). — Kad više stožernika svećenika želi koju biskupsku stolicu, prednost ima onaj, koji je prije postao stožernikom. Stožernik biskup ne može tražiti druge biskupske stolice. Ali kad postane dekanom stožerničkog zbora, uz svoju biskupiju dobiva i ostijsku, tako da je ta biskupija u osobi stožernika dekana uvijek ujedinjena s nekom drugom biskupijom (k. 236 § § 1-4).

161. DEKAN I PODDEKAN STOŽERNIČKOG ZBORA. — Stožerničkom zboru stoji na čelu dekan, t. j. stožernik najstariji po promaknuću na kcju biskupsku stolicu u predgrađima Rima. On nema nikakve vlasti nad drugim stožernicima, nego je prvi među jednakima. Kad se isprazni dekanska stolica, istog časa nasljeđuje poddekan, iako se slučajno nalazi izvan Rima radi posla, što mu ga povjeri Sv. O. Papa (k. 237 § § 1-2).

162. ČUVANJE SJEDIŠTA. — Stožernici su dužni boraviti u Rimskom Dvoru (Curia Romana), i ne smiju se iz njega udaljivati bez dozvole Sv. O. Pape, osim u dva slučaja: a) stožernici biskupi rimskih predgrađa ne trebaju dozvole, da pođu u svoje biskupije, kad to smatraju uputnim; b) stožernici biskupi koje biskupije izvan Rima, nisu dužni na boravak u Rimskom Dvoru; ali kad dođu u Rim, moraju se prikazati Sv. Ocu i ne smiju napustiti Rima, prije nego od njega dobiju dozvolu (k. 238 § § 1-3).

163. POVLASTICE STOŽERNIKA. — A. Zajedničke povlastice. Osim drugih povlastica, o kojima je govor na svojim mjestima (k. 600, 1189, 1401 i t. d.), svi stožernici mogu od dana promaknuća u konsistoriju: 1) svagdje na svijetu ispovijedati, pa i redovnike obojega spola, i odrješivati od svih grijeha i zaveza (censurae) također pridržanih, izuzevši zaveze, koje su na najposebniji način pridržane Sv. Stolici, i one koje prate očitovanje tajne Sv. Službe (S. Officii); 2) za se i za svoje ukućane izabrati ispovjednika, koji, ako nema vlasti, istog je časa dobiva, pa i gledom na pridržane grijehe i zaveze, izuzevši spomenute pod br. 1); 3) svagdje pripovijedati riječ Božju; 4) odslužiti ili drugomu dozvoliti, da pred njim odsluži jednu misu na Veliki četvrtak a tri na Božićnu noć; 5) svagdje blagoslivati samim znakom križa, sa svima oproštenjima koja Sv. Stolica običaje dati: krunice, križeve, medalje, kipove, naplećke, odobrene od Sv. Stolice, i stavljati ih bez obveze upisa; 6) jednim blagoslovom podignuti u crkvama i kapelama, pa i posebničkima i drugim nabožnim mjestima, postaje Križnog Puta sa svima oproštenjima, koja se daju za obavljanje te pobožnosti; kao i blagoslivati križeve za vjernike, koji, radi bolesti i druge zakonite zapreke, ne mogu pohađati postaje Križnog Puta, sa svima oproštenjima, koja Sv. OO. Pape daju toj pobožnosti; 7) misiti na prenosnom oltaru ne samo u kući, gdje stanuju, nego i gdje god borave, kao i dozvoliti, da se u njihovoj prisutnosti reče druga misa; 8) misiti na moru uz dužne mjere opreznosti; 9) u svima crkvama i kapelama misiti po svom kalendaru; 10) uživati svakodnevni povlašteni oltar; 11) dobivati u svojim kapelama oproštenja, za koja je propisan pohod neke crkve ili javne zgrade u gradu ili mjestu, gdje borave, a tom povlasticom mogu se služiti i njihovi ukućani; 12) puk svagdje blagoslivati kao biskupi;

ali u Rimu samo u crkvama, nabožnim mjestima i skupovima vjernika; 13) kao biskupi nositi križ na prsima i povrh mozete, služiti se mitrom i pastirskim štapom; 14) misiti u posebničkoj kapeli bez štete za onoga, koji ima dopust; 15) obavljati biskupske čine (pontificalia) s prijestoljem i nebnicom (baldachinum) u svima crkvama izvan Rima, upozorivši prije biskupa, ako se radi o stolnoj crkvi; 16) kud god pođu uživati počasti, koje se izkazuju biskupima; 17) mjerodavno tumačiti za javnost Papine riječi; 18) držati kapelu, koja je izuzeta od pohoda biskupa; 19) slobodno, pa i oporučno raspolagati s prihodima svojih nadarja, ali držeći se propisa kan. 1298 (v. niže br. 809); 20) svagdje na svijetu, držeći se propisa, obavljati posvete i blagoslove crkava, oltara, svetih predmeta (supellex), opata i druge slične, izuzevši posvetu ulja, ako stožernik nije biskup, uz privolu odnosnog oblasnika prema kan. 1157 (v. niže br. 744); 21) imati prednost pred svima prelatima i patrijarsima, pa i samim Papinim poslanicima, ako poslanik nije stožernik, koji boravi na svom području; stožernik pobočni poslanik (legatus a latere) ima izvan Rima prednost pred svima drugima; 22) davati čeliku (tonsura) i male redove samo ako dotičnik ima otpusnicu svog oblasnika; 23) podjeljivati krizmu, uz obvezu da se ime krizmanika upiše kako propisuje kanonsko pravo; 24) davati 300 dana oproštenja (SP 20. VII. 1924., AAS 1924, 240), koje se može dobiti koliko se hoće puta (toties quoties), u mjestima, ustanovama i za osobe, nad kojima imadu vlast ili pokroviteljstvo; tako isto i na drugim mjestima, ali ta oproštenja mogu dobiti samo prisutni i samo onda kad se oproštenje daje.

Prema odgovoru predsjednika PT od 29. V. 1934., gledom na br. 12, 14 i 24, stožernici se ne mogu služiti pastirskim štapom, blagoslivati puk kao biskupi ni davati oproštenja od 300 dana u patriarhalnim bazilikama u Rimu (AAS 1934, 493).

B. Posebne povlastice. Stožernik dekan ima povlasticu da novoga Papu redi i posveti, ako možda nije svećenik ili biskup, a tad se služi naramenikom. Ista povlastica u odsutnosti dekana pripada poddekanu, a kad je i on odsutan, najstarijem stožerniku biskupu u okolici Roma. — Stožernik prvi u redu djakona stavlja, mjesto Sv. O. Pape, naramenik nadbiskupima i biskupima, koji imadu tu povlasticu, te puku najavljuje ime novoga Pape (k. 239 §§ 1—3).

164. PRAVA POJEDINOGA STOŽERNIČKOG REDA. — Stožernik biskup kojega rimskog predgrađa, kad propisno preuzme biskupiju, pravi je biskup svoje biskupije, te ima svu onu vlast, koju imadu ustoličeni biskupi u svojim biskupijama. Drugi stožernici u svojim naslovnim i djakonskim crkvama, nakon što ih propisno preuzmu, mogu sve što mogu biskupi u svojim crkvama, izuzevši sudbeni postupak i bilo koju duhovnu vlast (iurisdictio) nad vjernicima; ali imadu vlast što se tiče stege, popravljanja ćudorednog ponašanja i službe crkve. Stožernik svećeničkog reda može u svojoj naslovnoj crkvi obavljati biskupske čine (pontificalia); stožernik djakonskog reda može u svojoj djakoniji biskupski dvoriti (pontificaliter assistere), a nitko drugi toga ne može bez njegove privole. U drugim rimskim crkvama ne mogu se služiti prijestoljem ni nebnicom bez dozvole Sv. O. Pape (k. 240 §§ 1—3).

ZSveč odlukom od 2. XII. 1930. odredio je, kad se stožernici mogu pozivati za obavljanje bogoštovnih čina i koje čine mogu, a koje ne mogu obavljati (AAS 1931, 56).

165. VLAST STOŽERNIKA NAKON SMRTI PAPE. — Kad umre Sv. O. Papa, vlast stožerničkog zbora kao i Rimskog Dvora mnogo je ograničena i mogu samo ono, što im dozvoljava ustan. Pija X. »Vacante Sede

Apostolica«. Pojedina nadleštva rješavaju samo manje važne poslove, koje su mogla rješavati za života Pape; sve važnije treba odgoditi dok se izabere novi Papa. Stožernici izabiru između sebe dva povjerenstva: opće, koje sačinjavaju svi, i posebno, koje sačinjava stožernik komornik Sv. Rimske Crkve i po jedan, t. j. prvi od triju stožerničkih redova. Ta se tri mijenjaju svaka tri dana, dok komornik ostaje trajno. Komornikova vlast zapravo ulazi u djelo, kad se isprazni Sv. Stolica. Opće povjerenstvo rješava važnije poslove, posebno manje važna pitanja. Jednomu i drugomu glavna je svrha: doličan pokop preminuloga Pape i priprava za izbor novoga (k. 241).

166. ZNAKOVI STOŽERNIČKOG DOSTOJANSTVA. — Stožernicima pripadaju naslovi: Uzoriti Gospodin, Uzoritost, Knez (Eminentia, Eminentissimus Dominus, Princeps). Nose grimizno odijelo, crveni šešir, skrletnu kapicu i križaricu (bireta). Redovnici stožernici zadržavaju boju svoga Reda: Benediktinci crnu, Dominikanci bijelu, Franjevci smeđu, i t. d. Na grb svoje obitelji stavljaju stožernički šešir sa svojim vrpcama i resama s jedne i druge strane, kojih broj ne smije prijeći 15. Ukoliko im nisu dovoljni prihodi njihovih nadarja za uzdržavanje, Sv. Stolica stožernicima u Rimu nadoknađuje razliku u dohodcima.

167. PRESTANAK STOŽERNIČKE SLUŽBE. — Kanonsko pravo ne govori posebno, kako svršava služba i dostojanstvo stožernika. Iz općih pravila zaključujemo, da svršava kao i druge službe: smrću, oduzimanjem sa strane Sv. Oca Pape, kao i svojevoljnom odrekom, prihvaćenom od istoga Sv. Oca.

POGLAVLJE 4

RIMSKI DVOR (k. 242—264)

168. POVIJESNE CRTE. — Rimski dvor (Curia Romana) sastoji se od Sv. Zborova, Sudišta i Ureda, s pomoću kojih Sv. Otac Papa upravlja Crkvom (k. 242). U prva vremena Sv. Otac za rješavanje crkvenih poslova služio se rimskim svećenstvom, od kojega je nastao stožernički konsistorij. Među tim svećenstvom postojali su razni odbori, kojima su bile povjerene razne vrste poslova. U 14. v. nastala su sudišta: Okrugli Stol i Pokorničarna ili Sudište za Pitanja Savjesti, dok su uredi Više i Niže Pisarne i Komore nastali još prije. Prvi Zbor u pravom smislu nastao je 21. VII. 1542., kad je Pavao III. ustanovio t. zv. S. Congregatio Inquisitionis za obranu vjere. Ali pravim osnivačem Zborova može se nazvati Papa Siksto V., koji je sve crkvene poslove (ustan. »Immensa« od 22. I. 1588.) razdijelio na 15 Zborova poput ministarstava u državama. Njihov broj i djelokrug tokom vremena mijenjao se je. Posljednju važnu promjenu proveo je Pijo X. ustan. »Sapienti consilio« od 29. VI. 1908., kojoj je dodao »Lex propria« za Okrugli Stol i Vrhovno Sudište kao i »Ordo servandus« za Zborove, Sudišta i Urede. Odredbe Pija X. preuzete su gotovo u cijelosti u ZKP, dok je Pijo XI. nešto preudesio pravila za Okrugli Stol 29. VI. 1934., a za Pokorničarnu 25. III. 1935.

169. POSLOVANJE I STEGA. — Pojedini Zborovi, Sudišta i Uredi dužni su držati se propisa, koji vrijede za njihovo poslovanje. Svi, koji njima pripadaju, moraju čuvati tajnu, kako je komu propisala Sv. Stolica (k. 243 §§ 1—2). Najstrožija je tajna Zbora Sv. Službe (S. Officii). Tko nju prekrši, upada u izopćenje, od kojega može odriješiti samo Sv. O. Papa. Ista tajna veže i pripadnike ZK kao i ZIP (AAS 1926. 69). — Nikakav važniji ili izvanredni posao ne smiju obaviti Zborovi, Sudišta, i Uredi, ako njihov

pročelnik o tome ne obavijesti Sv. O. Papu. Milosti bilo koje kao i odluke moraju dobiti potvrdu Sv. Oca, izuzevši one, za koje su pročelnicima dana posebna ovlaštenja, kao i presude Okruglog Stola i Vrhovnog Sudišta (k. 244 §§ 1—2. — Ako nastane spor o njihovoj nadležnosti, rješava ih odbor stožernika, što ga Sv. Otac odredi za pojedini slučaj (k. 245).

Čl. 1. SV. ZBOROVI (k. 246—257)[1]

170. USTROJSTVO. — Pojedinim Zborovima (Ss. Congregationes) stoji na čelu stožernik pročelnik, a trima sam Sv. O. Papa. Za one, kojima je na čelu Sv. O. Papa, službu tajnika vrši stožernik, koji ih također vodi. Uz pročelnika svaki Zbor ima po nekoliko stožernika, tajnika i više drugih viših i nižih dužnosnika ili činovnika, koje sve imenuje Sv. Otac. Svaki Zbor ima i po nekoliko savjetnika (consultores) ili stručnjaka u pitanjima dotičnog Zbora, koje također imenuje Sv. Otac (k. 246). — Važnija pitanja rješava čitav Zbor, a manje važna pročelnik s višim dužnosnicima. Odlučni glas imadu samo stožernici. Ali u jednom i drugom slučaju prije se pita mišljenje savjetnika; ako su teža pitanja, i po više njih; pa se o njima raspravlja, i donosi konačni zaključak.

Sv. Zborovima može se obratiti izravno svaki vjernik. Ali redovito pitanja pojedinaca uzimlju se u pretres, samo ako su upućena preko biskupa, kod redovnika preko vrhovnog poglavara Reda. Ako nisu upućena preko njih, onda se obično njih pita za mišljenje, prije nego se dade odgovor.

171. ZBOR SV. SLUŽBE (S. Congregatio S. Officii). — Prvi i najčasniji Zbor jest Zbor Sv. Službe ili S. Officii. Zove se tako, jer je njegova služba, da štiti pravu nauku o vjeri i ćudoređu. Na čelu mu je Sv. O. Papa. Ovaj Zbor ne samo rješava pitanja upravnim putem, nego i sudbeno vodi postupak protiv zločina, koji se tiču nauke o vjeri i ćudoređu i koji su njemu pridržani, kao što su pitanja otpada od vjere, krivovjerstva, raskolništva, obeščašćivanja euharistije, idolopoklonstva, vračanja, napastovanja na ružni grijeh u ispovijedi, i t. d. Njih rješavaju kako u slučaju poziva od biskupskog suda tako i u prvoj molbi, ako mu se upute izravno. — Samo ovaj Zbor ispituje sve, što se odnosi bilo kako na t. zv. Pavlovu povlasticu, na ženidbene zapreke razlike vjere i mješovite ženidbe, i samo on može dati oprost od njih. Stoga se ta pitanja imaju upućivati isključivo njemu, a on može rješenje povjeriti kojem drugom Zboru ili Okruglom Stolu. — Na ovaj Zbor spada ispitivati i zabranjivati knjige kao i druge sastavke, davati dozvolu čitanja i držanja, kao i propise potrebite u tom pogledu. — Također jedini je ovaj Zbor nadležan za sve, što se tiče posta svećenika prije mise (k. 247 §§ 1—5).

172. KONSISTORIJALNI ZBOR (S. Congreg. Consistorialis). — I ovom je Zboru na čelu Sv. O. Papa. Osim drugih stožernika, njemu po pravu pripadaju: stožernik tajnik Zbora Sv. Službe, pročelnik Zbora za Sjemeništa i Sveučilišta i stožernik državni tajnik, a njegovim savjetnicima predsjednik (assessor) Zbora Sv. Službe, tajnik Zbora za Izvanredne Crkvene Poslove i tajnik Zbora za Sjemeništa i Sveučilišta. — Ovaj Zbor rješava pitanja i poslove, koji se raspravljaju u konsistorijima, pa mu je odatle i ime. Ta pitanja jesu, na pr. osnivanje novih biskupija, nadbiskupija i kaptola, postavljanje novih biskupa, njihovih pomoćnika, apostolskih upravitelja, kao i sve što je u vezi s time; ispitivanje, da li biskupi vrše svoje dužnosti, nji-

[1] V. tome potanje: Martin V., Les Congrégations Romaines, Paris 1930.

hova izvješća o stanju biskupija, koja se onda upućuju na daljnji postupak drugim Zborovima prema predmetu, o kojem se radi (k. 248 §§ 1—3).

Prema odluci stožerničkog odbora od 13. i 27. stud. 1922., ovaj je Zbor nadležan za postavljanje i davanje oprosta dostojanstvenicima u kaptolima i u stvarima, koje se tiču imovine i dohodaka biskupskih stolova (mensa). Pijo XI. s motu pr. »Post datam« od 20. IV. 1923. odlučio je, da ovaj Zbor daje petgodišnja ovlaštenja biskupima, koji ne spadaju na Zbor za Širenje Vjere (AAS 1923, 39, 193).

173. ZBOR SAKRAMENATA (S. Congr. Sacramentorum). — Ovom Zboru pripadaju propisi gledom na stegu sedam sv. sakramenata; izuzevši ono što je pridržano Zboru Sv. Službe i Zboru Obreda. Prema tome, na nj spada određivati i dozvoljavati sve što se odnosi na ženidbu, na ostale sakramente kao i govorenje mise, isključivši ono što je pridržano drugim Zborovima. Jedini on ispituje činjenicu, da li je ženidba dovršena ženidbenim činom i da li postoje razlozi za davanje oprosta, te svega što je u vezi s time. Njemu se mogu podastrijeti pitanja o valjanosti ženidbe, a on će ih, ako je potrebita istraga i izviđanje, uputiti nadležnom sudištu. — Isto tako on ispituje ili šalje drugom sudu pitanja o valjanosti svetog reda, o obvezama, što iz toga proizlaze, a tako i o drugim sakramentima (k. 249 §§ 1—3, 214, 1960—1998; v. gore br. 145, niže br. 1151—1174).

Spomenuti stožern. odbor istog dana riješio je, da na ovaj Zbor spadaju sva pitanja, koja se tiču valjanosti reda i dužnosti iz reda, makar se radilo i o klericima redovnicima (AAS 1923, 39).

174. ZBOR SABORA (S. Congr. Concilii). — Zbor ima odatle ime, što je iz početka bio ovlašten, da mjerodavno tumači odluke Tridentskoga sabora. Sada se može reći, da mu ime odgovara radi toga, što pregledava i potvrđuje odluke pokrajinskih, međupokrajinskih sabora i drugih biskupskih sastanaka izvan područja Zbora za Širenje Vjere. — Na ovaj Zbor spadaju pitanja svekolike stege klera i kršćanskoga puka. On se brine, da se vrše propisi kršćanskoga života, rješava pitanja, koja se tiču župnika i kanonika, nabožnih društava, makar bila ovisna od redovnika ili ustanovljena u njihovim crkvama i kućama; pitanja, koja se odnose na ostavštine, nabožne ustanove, doprinose za mise, nadarja, službe i crkvena dobra bilo pokretna bilo nepokretna, daće u biskupijama, pristojbe, i t. d.; pitanja poravnanja gledom na crkvena dobra, oteta sa strane svjetovnjaka ili svjetovne oblasti, makar ta dobra pripadala i redovnicima. Rješava pitanja crkvenih sloboština, sporove o prednosti, izuzevši one koji spadaju na Zbor Redovnika i na Svečanosni Zbor. Te poslove rješava upravnim putem; ako ih treba riješiti sudbenim putem, upućuje ih nadležnom sudu (k. 250 §§ 1—5).

Navedeni odbor stožern. riješio je istom prigodom, da na ovaj Zbor spada odrediti sve što se odnosi: 1) na svećenike bilo učenike bilo nastavnike na svjetovnim školama; 2) na udruženja među klericima i njihove saveze (AAS 1939, 30 sl.). — Benedikt XV. ustanovio je 28. list. 1919. kod ovog Zbora »Studium« ili praktičnu školu, u koju se primaju mladići s doktoratom bogoslovlja, a Pijo XI. 29. lip. 1923. posebni Ured, kojemu je briga ravnanje katehizacije u čitavoj Crkvi (AAS 1920, 50 sl.; 1923, 327).

175. ZBOR REDOVNIKA (S. Congr. Religiosorum). — Jedini je ovaj Zbor nadležan za sva pitanja, koja se tiču redovnika bilo jednostavnih bilo svečanih zavjeta, kao i drugih zajednica, što provode život sličan redovničkomu, ali bez zavjeta, te Trećih svjetovnih Redova, njihove uprave, nauka, dobara i povlastica, izuzevši ona pitanja, koja spadaju na Zbor za Širenje Vjere. Ta pitanja Zbor rješava upravnim putem; ako ih treba riješiti sudbenim putem, upućuje ih nadležnom sudu. Ako je spor između redovnika i

neredovnika, spor se može uputiti, navlastito na molbu stranke, i drugom Zboru ili sudu. Ovaj Zbor daje redovnicima potrebite oproste, izuzevši one, koji su pridržani Zboru Sv. Službe (k. 251 §§ 1—3, 247 § 5).

Prema rješenju odbora stožern. od 24. ožujka 1919., na ovaj Zbor spada davanje oprosta za ređenje redovnika, opraštanje obveza na ostavštine u njihovim crkvama, jako ih redovnici upravljaju samo privremeno, kao i drugi oprosti potrebiti redovnicima (AAS 1919, 251; 1923, 39).

176. ZBOR ZA ŠIRENJE VJERE (S. Congr. de Propaganda Fide). — Upravlja misijama u nekatoličkim i nekršćanskim krajevima, gdje još nije provedena redovita crkvena hierarhija. Dosljedno, postavlja potrebno osoblje, mijenja ga, osniva nova crkvena područja, t. j. crkvene pokrajine, biskupije, apostolska namjesništva, predstojništva, samostalne misijske postaje, i t. d. Njemu su podređena i crkvena društva i sjemeništa, u kojima se uzgaja misijski pomladak, osobito što se tiče njihovih pravila, uprave i dozvola potrebitih za ređenje pitomaca. Redovnici kao redovnici podložni su Zboru Redovnika, ali kao misionari podložni su ovom Zboru; pa je, dosljedno, njemu podložno i sve što se tiče redovnika kao misionara (k. 252 §§ 1—5).

U našim krajevima na ovaj Zbor još spadaju biskupije u Bosni, Hercegovini i Crnoj Gori.

177. ZBOR OBREDA (S. Congr. SS. Rituum). — Ovaj Zbor ima pravo određivati sve, što pobliže spada na svete obrede i svečanosne čine (caeremoniae) Crkve, a ne što se iz daljega na to odnosi, kao što su prava prednosti i slično, o čemu se raspravlja bilo sudbenim bilo upravnim putem. Prema tome, na nj poglavito spada paziti, da se vjerno vrše obredi i svečanosni čini pri govorenju mise, podjeljivanju sakramenata, moljenju kanonskih časova, te napokon o svemu što se odnosi na crkveno bogoslužje; davati potrebite oproste, odlikovanja i počasne povlastice, bilo osobne i privremene, bilo mjesne i neprolazne a odnose se na obrede i svečanosne čine, te se brinuti, da se u to ne uvuku zloporabe. Na nj napokon spada sve, što se tiče proglašivanja Slugu Božjih blaženima i svetima, kao i svetačkih moćiju (k. 253 §§ 1—3).

Pijo XI. ustanovio je 6. veljače 1930. povijesni odsjek za proučavanje starih rasprava za proglašivanje blaženih i svetih, a taj odsjek treba saslušati prije nego se ponovno izdadu bogoštovne knjige (AAS 1930, 87).

178. ZBOR SVEČANOSNIH ČINA (S. Congr. Caeremonialis). — Ravna svečanosne čine u Papinoj Kapeli i Dvoru, te bogoštovne obrede (functiones), što ih obavljaju stožernici izvan Papine Kapele. Rješava pitanja prednosti među stožernicima i poslanicima stranih država kod Sv. Stolice (k. 254).

179. ZBOR ZA IZVANREDNE CRKVENE POSLOVE (S. Congr. pro negotiis ecclesiasticis extraordinariis). — Na nj spadaju poslovi, koje obavlja Konsistorialni Zbor, kad ih treba rješavati sporazumno s državnim oblastima. U tim slučajevima on se brine za uspostavljanje i diobu biskupija kao i za popunjanje ispražnjenih biskupija. Osim toga, rješava i one poslove, koje mu dostavi Sv. Otac preko stožernika državnog tajnika, osobito pak one, koji su u vezi s državnim zakonima i odnose se na ugovore s državama (k. 255).

Po odluci Pija XI. od 5. VII. 1925., stožernik državni tajnik je pročelnik ovoga Zbora (AAS 1925, 89).

180. ZBOR ZA SJEMENIŠTA I SVEUČILIŠTA (S. Congr. de Seminariis et Universitatibus studiorum). — Bdije nad svime, što

se odnosi na duhovnu i vremenitu upravu, stegu i nauke u sjemeništima, izu-
zevši sjemeništa na području Zbora za Širenje Vjere. Isto tako on je nadležan
za pitanja uprave i nauka na sveučilištima i fakultetima, koji ovise od crkvene
oblasti, makar bila pod upravom redovnika. Ispituje i odobrava nove usta-
nove, daje ovlaštenja za podjeljivanje akademskih stepena i propisuje pravila,
po kojima će se ti stepeni podjeljivati, a može ih i on sam dati, kad se radi
o čovjeku, koji se posebno odlikuje naukom. — Među njegove stožernike
spada tajnik Konsistorijalnog Zbora, a među savjetnike prisjednik istog Zbora
(k. 256 §§ 1—2).

Prema navedenom rješenju stožerničkog odbora od 13. i 27. stud. 1922., na ovaj
Zbor spada davati dozvole za otuđivanje sjemenišnih dobara (AAS 1923, 40). —
Prema ustan. Pija XI. »Deus scientiarum Dominus« od 24. svib. 1931., sva sveučilišta
i fakulteti za crkovne nauke spadaju na ovaj Zbor, makar gdje se nalazili (AAS 1931,
241). — Isti je Papa 2. trav. 1931. postavio kod ovog Zbora redovitog pohoditelja za
talijanska sjemeništa. Pohoditelj po pravu spada među savjetnike Zbora, a ima svake
godine obaći pojedina pokrajinska i međubiskupijska sjemeništa (AAS 1931, 151). —
Pijo XII. ustanovio je 4. stud. 1940. kod ovog Zbora papinsko društvo za svećenička
zvanja (AAS 1941, 1).

181. ZBOR ZA ISTOČNU CRKVU (S. Congr. pro Ecclesia
Orientali). — Na čelu mu je Sv. Otac Papa. Sve ovlasti, koje imadu drugi
Zborovi za vjernike latinskog obreda, ima ovaj Zbor za vjernike istočnih
obreda, izuzevši samo ovlasti Zbora Sv. Službe i Zbora za Sjemeništa i Sve-
učilišta, a tako i ovlasti Sv. Pokorničarne. Svoja pitanja rješava upravnim pu-
tem; ako je potreba rješavati ih sudbenim putem, to čini sudište, koje sam
Zbor imenuje. — Što se tiče podložnika, Pijo XI. ustan. »Sancta Dei Ecclesia«
od 25. ož. 1938. znatno je povećao njegovu nadležnost, jer mu je podložio i
neke krajeve, koji su prije spadali pod Zbor za Širenje Vjere. Po toj ustanovi
Zbor ima potpunu i isključivu vlast u Egiptu i na sinajskom poluotoku, u Eri-
treji i u sjevernom dijelu Etiopije, u južnoj Albaniji, Bugarskoj, Cipru, Grčkoj
Dodekanezu, Iranu, Iraku, Libanu, Palestini, Siriji, Transjordaniji, u turskoj
republici u Aziji i u Traciji pod turskom vlašću. U tim krajevima nadležan
je ne samo za vjernike istočnih obreda, nego i za vjernike latinskog obreda.
Izvan tih krajeva njemu pripadaju poslovi, koji se tiču vjernika istočnih
obreda, bilo koje vrste, makar bili i mješoviti, t. j. koji se po stvari ili oso-
bama tiču i vjernika latinskog obreda (k. 257 §§ 1—3; AAS 1938, 154 sl.).

Benedikt XV. ustanovio je 15. list. 1917. zavod za promicanje nauka o istočnim
pitanjima i podredio ga ovom Zboru. Taj zavod može davati i akademske stepene
(AAS 1917, 531; 1020, 440). — Pijo XI. ustanovio je 21. pros. 1934. posebno Povjeren-
stvo za Rusiju i podredio ga Zboru za Izvanredne Crkvene Poslove. Tom prigodom
osnovao je kod Zbora za Istočnu Crkvu »Odsjek« za sve vjernike svijeta, koji slijede
slavensko-bizantski obred kao i za Ruse izvan domovine. Odsjek se ima brinuti za
izdavanje knjiga slavensko-bizantskog obreda (AAS 1935, 65). Isti je Papa 8. rujna
1928. pozvao sve biskupe, da nastoje oko promicanja nauka istočnih pitanja (AAS
1928, 278 sl.).

182. NADLEŽNOST SV. ZBOROVA ZA ISPRAŽNJENJA SV. STO-
LICE. — Kad je ispražnjena Sv. Stolica, pojedini Zborovi imadu, prema usta-
novi Pija X. »Vacante Sede Apostolica« br. 22—25, samo redovite ovlasti, a
ne izvanredne, t. j. one, za koje se i za živa Pape tražilo posebno ovlaštenje
i koje se označivalo s riječima: »facto verbo cum Ssmo«, ili »ex audientia
Ssmi«, ili na drugi sličan način.

Čl. 2. SUDIŠTA SV. STOLICE (k. 258—259)

183. BROJ SUDIŠTA. — Sv. Stolica ima tri sudišta: dva za vanjsko, jedno za nutarnje područje. Pitanja vanjskog područja rješava Okrugli Stol (Rota) i Vrhovno sudište (Signatura Apostolica), a pitanja nutarnjeg područja rješava Sv. Pokorničarna. Pitanja vanjskog područja rješavaju se sudbenim putem, pa će o jednom i drugom sudištu biti govora, kad budemo raspravljali o crkvenim sudovima (v. niže 969—973). Ovdje radimo samo o trećem sudištu ili o Sv. Pokorničarni, koja pitanja savjesti rješava upravnim putem.

184. SV. POKORNIČARNA (S. Poenitentiaria Apostolica). — Početke Sv. Pokorničarne nalazimo već za Pape Kornelija, koji je g. 254. odredio posebne ispovjednike za odrješivanje vjernika, koji su otpali od vjere žrtvujući idolima (lapsi). U srednjem vijeku Sv. OO. Pape služili su se posebnim ispovjednicima za odrješivanje vjernika, koji su dolazili u Rim prigodom jubileja. U 13. st. već se spominje Poenitentiaria Apostolica. Njezin pročelnik u 14. st. zove se Veliki Pokorničar (Poenitentiarius Maior) za razliku od malih pokorničara (poenitentiarii minores), koji borave kod patrijarhalnih bazilika u Rimu: lateranske, vatikanske i t. d., a službu vrše redovnici pojedinih Redova. Nadležnost ovog sudišta tokom vremena bila je različita. Nju kao i način obavljanja poslova konačno je uredio Pijo XI. ustan. »Quae divinitus nobis« od 25. III. 1935. (AAS 1935, 97 sl.).

Na čelu ovog sudišta stoji stožernik Veliki Pokorničar (Poenitentiarius Maior). Uza nj je nekoliko viših i nižih činovnika. Sudište ima odsjek za oproštenja. Vlast je sudišta ograničena na nutarnje područje, bilo sakramentalno bilo nesakramentalno. Za to područje ono daje odrješenja, oproste, zamjene, ukrijepljenja (sanationes), poravnjanja (condonationes (k. 258 §§ 1—2).

Za pitanja savjesti i oproštenja i vjernici istočnih obreda imaju se obraćati ovom sudištu (AAS 1930, 394; 1935, 379). — Svaki vjernik može se izravno na nj obratiti. Ako se obraća preko posrednika, onda molba ima biti dobro zatvorena i stavljena u posebni omot. Molba se upućuje na stožernika Velikog Pokorničara ili na samog Sv. Oca (Beatissime Pater). Može se pisati kojim se hoće jezikom. Ispovjednici, kad pišu, ne smiju stavljati pravo, nego neko drugo, izmišljeno ime pokornika, na pr. Titius, Sempronius (AAS 1935, 62). Kako se piše, v. gore br. 40—54 o otpisima. Evo i jedan uzorak:

Zagreb, d. 15. iunii 1945.

Eminentissime Domine,

Titius, tentationi cedens, species consecratas semel ex tabernaculo proiecit, ideoque in excommunicationem l. s. Sedi Apostolicae specialissimo modo reservatam et infamiam iuris, ex can. 2320, incurrit. Paulo postea sincera poenitentia ductus, accessit ad confessionem sacramentalem. Ego eundem, vi can. 2254 § 1 et 2290 § 1, ab utraque poena absolvi, imposito eidem onere intra mensem ad S. Poenitentiariam recurrendi standique eius mandatis. Onus istud ipse nunc per me infrascriptum confessarium exsequitur. Responsum, rogo, mittatur ad me.

Cum osculo s. Purpurae

Eminentiae Tuae Reverendissimae
addictissimus filius ac servus

Fr. Ferdinandus Ferdinandović, O.F.M.

ZAGREB, Vrbanićeva 35

Izvana se napiše:
Alla

SACRA PENITENZIERIA

Cittá del Vaticano
ROMA, Italia

Čl. 3. UREDI SV. STOLICE (k. 260—264)[1]

185. BROJ UREDA. — Uglavnom je šest ureda Sv. Stolice, i to: Viša i Niža Pisarna, Komora, Državno Tajništvo, Tajništvo pisama knezovima i Tajništvo latinskih pisama.

186. VIŠA PISARNA (Cancellaria Apostolica). — Na čelu joj je stožernik ravnatelj Pisarne Sv. Rimske Crkve. Uza nj je još regens, zamjenik, sedam apostolskih prabilježnika (protonotarii apostolici) i nekoliko drugih činovnika, koji se ubrajaju među »plumbatores«. Osim stožernika, spise potpisuju i dva prabilježnika. Pisarni je zadaća, da otprema apostolska pisma za poslove, koji se obavljaju u konsistoriju, kao što je osnivanje i mijenjanje stanja crkvenih pokrajina, biskupija i t. d., imenovanje biskupa i drugih crkvenih dostojanstvenika, te za obavljanje drugih važnijih poslova, koje joj povjeri Sv. O. Papa (k. 260 §§ 1—2).

187. NIŽA PISARNA (Dataria Apostolica). — Njezin latinski naziv dolazi od stavljanja nadnevka (datum apud S. Petrum). Vodi je stožernik ravnatelj Niže Pisarne (Datarius) Sv. Rimske Crkve uz nekoliko drugih činovnika i savjetnika. Bavi se otpremanjem apostolskih pisama za popunjanje nekonsistorijalnih nadarja, kad je popunjanje pridržano Sv. Stolici (k. 1435; v. niže br. 893). Dosljedno, ona ispituje sposobnost kandidata, oprašta potrebite uvjete i brine se za uplate i obveze, koje Sv. Otac stavlja podjeljujući takva nadarja (k. 261).

188. APOSTOLSKA KOMORA. — Na čelu joj je stožernik komornik Sv. Rimske Crkve, a brine se upravom vremenitih dobara i prava Sv. Stolice, osobito kad je ispražnjena Sv. Stolica. Pri tom se strogo drži propisa ustanove Pija X. »Vacante Sede Ap.« Službu, ovlasti i povlastice pojedinih dužnosnika konačno je uredio Pijo XI. ustan. »Ad incrementum« od 15. kolovoza 1934. (k. 262).

189. DRŽAVNO TAJNIŠTVO. — Obavlja i otprema poslove, koji spadaju u nadležnost ZIP. Vodi ga stožernik državni tajnik Njegove Svetosti. Tajništvo je razdijeljeno na 3 odjela. Prvi odjel vodi sam tajnik, a bavi se poslovima Zbora, kao što je osnivanje nuncijatura, odašiljanje pobočnih poslanika, sklapanje ugovora s državama i t. d., dok druge poslove upućuje ostalim Zborovima. — Drugi odjel vodi tajnikov zamjenik (substitutus). Bavi se redovitim poslovima, kao što je imenovanje ili opoziv nuncija, internuncija, njihovih preslušnika (auditores) i tajnika, otpremanje redovitih uputa i ovlaštenja, ispitivanje izvješća sa strane nuncija, izvršivanje ugovora s državama. Isti odjel daje odličja bilo crkovna bilo svjetovna, izuzevši ona, koja su pridržana glavaru (antistes) Papinskog Doma, kao što su naslovi komornika i kapelana. — Trećim odjelom upravlja ravnatelj Pisarne za apostolske breve i bavi se odašiljanjem istih pisama, obavlja poslove drugih ustanova Rimskog Dvora, šalje milosti i druge pogodnosti, koje se običavaju davati pismom jednostavnog oblika, zvanim breve (k. 263).

190. TAJNIŠTVA PISAMA KNEZOVIMA I LATINSKIH PISAMA. — Ako treba pisati knezovima, bilo svjetovnim bilo crkovnim, onda ta pisma u obliku breve-a otprema posebno Tajništvo. Posebno Tajništvo brine se za prijevod i ispravnu latinštinu pisama i sastavaka, koje mu povjeri Sv. Otac (k. 264). Oba su tajništva ovisna od stožernika državnog tajnika.

[1] Potanje v. gore navedeno djelo: Martin, Les cardinaux etc.

191. NADLEŽNOST UREDA ZA ISPRAŽNJENJA SV. STOLICE. — Netom umre Sv. O. Papa, prema ustan. »Vacante Sede Ap.«, prestaje djelatnost sviju Ureda Sv. Stolice. Razbije se Annulus Piscatoris, t. j. pečat, koji se stavlja na apostolska pisma (breve), kao i pečat Više Apostolske Pisarne; ravnatelj Niže Apost. Pisarne i tajnik apostolskih pisama ili njegov zamjenik predadu stožerničkom zboru zapečaćene sve molbe za milosti, koje su kod njih. Službu stožernika državnog tajnika vrši tajnik stožerničkog zbora.

POGLAVLJE 5

POSLANICI SV. O. PAPE (k. 265—270)

192. PRAVO NA SLANJE POSLANIKA. — Kako naglasuje kan. 265, Sv. O. Papa ima pravo, neovisno od svjetovne oblasti, slati svoje poslanike u sve krajeve svijeta, s crkvenom vlašću ili bez nje. To pravo osniva se na punini njegove duhovne vlasti, po kojoj su njemu kao Namješniku Kristovu podređeni u duhovnom pogledu svi ljudi i sve oblasti. Tu je vlast Papa vršio, bez prigovora, od najstarijih vremena (apocrisarii, responsales). Kad je u 15. v. uveden običaj, da jedna država drži poslanike kod vladara druge države, taj je običaj prihvatila i Sv. Stolica, pa je g. 1500. ustanovljena prva nuncijatura u Mlecima.

193. RAZNE VRSTE POSLANIKA. — Uglavnom su tri vrste Papinih poslanika: pobočni poslanik (legatus a latere), nuncij ili internuncij i apostolski odaslanik (delegatus). Pobočni poslanik je uvijek stožernik, kojega šalje Sv. Otac, da ga zastupa kao »alter ego«. Ima one ovlasti, koje mu za dotični slučaj dade Sv. Otac (k. 266). — Nunciji i internunciji imadu dvostruku službu: diplomatsku i crkvenu. Po diplomatskoj službi podržavaju, prema uputama Sv. Stolice, odnošaje između Sv. Stolice i državne oblasti, kod koje su postavljeni. Redovito su nadbiskupi i kao diplomati priznati dekanima ili pročelnicima diplomatskog zbora kod dotične države. Nuncij ima stepen poklisara ili ambasadora, a internuncij stepen opunomoćenog ministra. Po crkvenoj službi na području, koje im je povjereno, paze na stanje crkava i o tom izvješćuju Sv. Oca. Ali, osim tih dviju redovitih ovlasti, dobivaju i druga povjerena ovlaštenja, da se ne treba u slučaju potrebe obraćati Sv. Stolici. — Poslanici, koji se šalju kao odaslanici ili apostolski delegati, nemaju diplomatske, nego samo crkvenu službu, a ta im je jednaka kao kod nuncija i internuncija (k. 267 §§ 1—2). Šalju se u one države, gdje još nisu uspostavljeni službeni odnošaji između dotične države i Sv. Stolice.

Osim ovih poslanika, Sv. Stolica šalje i druge poslanike za jedan ili drugi slučaj, na pr. da izvide neku stvar ili riješe kakav spor. Njihova je vlast samo povjerena, i to samo za dotični slučaj. — Biskupi, koji se po svojoj stolici, iz prošlih vremena, nazivlju »nasljedni apostolski poslanici« (legati nati), nemaju nikakva posebnog prava (k. 270). Takav naslov nekoć je kod nas nosio splitski biskup.

194. ODNOŠAJ POSLANIKA I BISKUPA. — Poslanici, ako nisu posebno ovlašteni, moraju ostaviti mjesnim biskupima slobodno vršenje njihove vlasti. To se razumije i za redovničke poglavare ili oblasnike. Iako sami nisu možda biskupi, imadu prednost pred svima oblasnicima, koji nisu

stožernici. Ako su još i biskupi, mogu i bez dozvole oblasnika, u svima njihovim crkvama, izuzevši stolnu, blagoslivati puk i obavljati službu Božju kao biskupi s prijestoljem i nebnicom (k. 269 §§ 1—3).

195. PRESTANAK POSLANIČKE SLUŽBE. — Služba poslanika sa svima ovlaštenjima ne prestaje smrću Sv. O. Pape ili ispražnjenjem Sv. Stolice, ako nije drukčije određeno pri imenovanju. Ali svršava: 1) izvršenjem povjerene zadaće, 2) opozivom sa strane Sv. Stolice, 3) odrekom s njihove strane, prihvaćenom od Sv. Oca (k. 268 §§ 1—2). Ako je nuncij imenovan stožernikom, prestaje biti nuncij (k. 235). Ostane li i dalje u službi, zove se pro-nuncij (Pro-Nuntius).

POGLAVLJE 6

PATRIJARSI, PRIMASI, NADBISKUPI (k. 271—280)

196. PATRIJARSI. — Dok je istočna crkva bila sjedinjena sa zapadnom, bilo je u cijeloj Crkvi 5 patrijarhata: rimski, aleksandrijski, antiohijski, carigradski i jeruzalemski. Naziv patrijarh (otac otaca) imali su biskupi dotičnih mjesta: Rim i Antiohija radi sv. Petra, koji je u njima bio biskup; Aleksandrija radi sv. Marka, učenika Petrova; Jeruzalem, jer su se u njemu odigrala glavna otajstva našeg otkupljenja; Carigrad, kao novi Rim. Uslijed provale Arapa pojedini patrijarsi na istoku ostali su bez značenja, pa je porastao ugled carigradskoga. Za vrijeme križarskih vojna Sv. Stolica priznala je carigradski patrijarhat i dala mu mjesto odmah do Sv. O. Pape. No raskol između istočne i zapadne crkve kao i zaposjednuće patrijarhata s turske strane doveli su sve istočne patriarhate do propasti. Povratkom pojedinih krajeva u jedinstvo Crkve nastali su na istoku posebni patrijarhati prema raznim obredima, dok je na zapadu Sv. Stolica prijestolnice nekih država počastila tim naslovom. Tako imamo na istoku 10 katoličkih patrijarhata, na zapadu 4 (mletački, lisabonski, istočne i zapadne Indije). Dok patrijarsi pojedinih istočnih sjedinjenih obreda imadu posebnu vlast, na zapadu, prema kan. 280, nemadu nikakve vlasti, osim prednosti pred primasima i nadbiskupima, ako im gdje kakva vlast ne pripada posebnim pravom.[1]

197. PRIMASI. — Primas označuje biskupa prvostolnika u prijestolnici ili važnijem gradu države. Tim imenom i naslovom počastila je Sv. Stolica razne nadbiskupe na zapadu, kao vienskoga, lionskoga i reimskoga u Francuskoj, pizanskoga u Italiji za Sardiniju, mainčkoga i salcburškoga u Njemačkoj, kanteburiskoga u Engleskoj, gniezno-pozanjskoga u Poljskoj, ostrogonskoga u Ugarskoj, i t. d. I splitski nadbiskup nekoć je nosio naslov: primas Dalmatiae et totius Croatiae, barski: primas Serbiae. Na istoku tom dostojanstvu odgovarao bi naziv: ekzarh, katolikos i mafrian.[2] — Po općem pravu nema primas nikakva prava, osim časti i prednosti pred nadbiskupima. Ako gdje ima kakvu vlast, to je ima po posebnom pravu (k. 271). Tako neku vlast ima u Ugarskoj.

198. NADBISKUP. — Nadbiskup (metropolit) izvorno označuje biskupa glavnoga ili matičnoga grada. Stvarno, to je biskup one biskupije, koja, po odredbi Sv. Stolice, stoji na čelu crkvene pokrajine, odnosno nekolicine drugih biskupa (k. 272). U Crkvi ima i naslovnih nadbiskupa, koji su takovi više za počast, jer nemaju pod sobom nikojeg područnog biskupa (episcopus suffraganeus). Oni nemaju naziva metropolita.

[1] O patrijarsima u istočnoj sjedinjenoj Crkvi v. Coussa A., Epitome praelectionum de iure ecclesiastico orientali, vol. I, Vaticani 1940, 76 sl., 105 sl.; Crnica, Hierarhija kat. Crkve, 248 sl.
[2] Crnica, Hierarhija, 256 sl.

199. PRAVA I DUŽNOSTI NADBISKUPA. — U svojoj biskupiji nadbiskup ili metropolit ima ista prava i dužnosti kao i svaki drugi biskup u svojoj (k. 273). U biskupijama svoje crkvene pokrajine, t. j. u područnim biskupijama (dioeceses suffraganeae) može samo: 1) stavljati na ispražnjena nadarja klerike predložene po zaštitniku, ako to područni biskup propusti bez opravdanog razloga u propisanom roku; 2) davati oproštenje 200 dana kao i u svojoj biskupiji (SP 20. VII. 1942., AAS 1942, 240); 3) postaviti kaptolskog namjesnika, kad ga kaptol ne izabere u propisanom roku; 4) paziti da se brižno čuva vjera i crkvena stega, te o zloporabama obavijestiti Sv. O. Papu; 5) obaviti kanonski pohod, uz prethodno odobrenje Sv. Stolice, ako to zanemari područni biskup; za vrijeme pohoda može propovijedati, ispovijedati i odrješivati od slučajeva pridržanih biskupu, povesti istragu o životu i ponašanju klerika, ozloglašene klerike prijaviti njihovu biskupu, neka ih kazni, razglašene zločine, očite i razglašene uvrede, nanesene njemu ili njegovima, kazniti primjerenim kaznama, ne isključivši ni zaveze (censurae); 6) u svima crkvama, pa i izuzetima, obavijestivši prije biskupa, ako se radi o stolnoj crkvi, obavljati crkvene biskupske čine, kao biskup na svom području blagoslivati narod, stupati javno tako da se pred njim nosi križ; ali ne može nešto drugo, što u sebi uključuje duhovnu vlast (iurisdictio); 7) primati prizive od presuda, donesenih na sudovima područnih biskupa (k. 1594 § 1); 8) već u prvoj molbi rješavati sporove, kad se radi o pravima ili vremenitim dobrima biskupa, njegova stola ili dvora (k. 274, 1572 § 2; v. niže br. 955, 967).

200. NADBISKUPSKI NARAMENIK. — Nadbiskup ne smije, mimo posebne dozvole Sv. Stolice, vršiti nadbiskupske vlasti ni obavljati čina biskupskog reda, za koje se traži nošenje naramenika, ako prije ne dobije od Sv. O. Pape naramenik (navratnik, pallium), koji označuje nadbiskupsku vlast. Kroz tri mjeseca otkad je posvećen ili, ako je već posvećen, od imenovanja u konsistoriju, treba da osobno ili preko drugoga traži naramenik (k. 275, 276) (instanter, instantius, instantissime). Može ga upotrebljavati u bilo kojoj crkvi, pa i izuzetoj, svoje crkvene pokrajine, za svečane mise, u dane označene u Biskupskom Obredniku (Pontificale) i druge, kad mu je možda dozvoljeno; ali ne izvan svoje crkvene pokrajine, makar na to i privolio odnosni biskup (k. 277). Ako ga izgubi ili se premjesti na drugu nadbiskupsku stolicu, treba mu novi naramenik (k. 278). Naramenik se ne može ni posuditi ni darovati niti na smrti drugomu ostaviti; ako ih je nadbiskup imao više, svi se moraju s njim ukopati (k. 279).

Naramenik je bijela 3—4 prsta široka vunena stola ili pojas s dva traka, ukrašena sa 6 svilenih i crnih križića, od kojih su 2 na trakovima, ostali naokolo. Stavlja se na ramena oko vrata poviše biskupskih haljina tako, da jedan trak visi na prsima, drugi na leđima. Napravlja se od vune janjaca, koje Sv. Otac blagoslivlje na dan sv Janje (Agneze).

201. PREDNOST. — Nadbiskup ima prednost pred svima biskupima svoje crkvene pokrajine, ako koji od njih nije stožernik ili Papin poslanik. Istu prednost ima pred njima i izvan svog područja, ali ne pred biskupima, koji nisu pod njegovom vlašću (k. 280, 347).

POGLAVLJE 7

MEĐUPOKRAJINSKI I POKRAJINSKI SABORI (k. 281—292)

202. POJAM. — Pod imenom pokrajinskog sabora razumije se sastanak biskupa neke crkvene pokrajine, na kojem vijećaju o crkvenim poslovima pod predsjedanjem odnosnog nadbiskupa. Ako se sastaju biskupi iz više crkvenih pokrajina, tad se taj sastanak zove međupokrajinski sabor (concilium plenarium). Pokrajinskih sabora bilo je u Crkvi tijekom vremena bezbroj, a od međupokrajinskih u posljednje vrijeme posebno se ističu sabori sjeverne i južne Amerike pri svršetku prošlog stoljeća.

203. MEĐUPOKRAJINSKI SABOR. — Budući da nijedan nadbiskup nema vlasti nad biskupima i nadbiskupima drugih crkvenih pokrajina, da bi ih mogao sve sazvati na sabor i predsjedati mu, to, kad ovi biskupi i nadbiskupi žele održati sabor, treba da zatraže dozvolu Sv. O. Pape, koji će im poslati svog odaslanika, da sabor sazove i da mu predsjeda (k. 281). Međupokrajinskom saboru dužni su prisustvovati s odlučnim pravom glasa, osim Papinog odaslanika, nadbiskupi, ustoličeni biskupi, koji mjesto sebe mogu poslati i svoga pomoćnog biskupa, apostolski upravitelji biskupija, samosvojni opati i prelati, apostolski namjesnici i predstojnici i kaptolski namjesnici. Ako Papin odaslanik, prema primljenim uputama, pozove i naslovne biskupe, koji borave na području, i oni moraju prisustvovati te imaju odlučni glas, osim ako se u sazivu izričito kaže drukčije. Drugi crkovnjaci bilo svjetovni bilo redovni, ako su možda pozvani, imaju samo savjetni glas (k. 282 §§ 1—3).

204. POKRAJINSKI SABOR. — U svakoj crkvenoj pokrajini ima se držati pokrajinski sabor barem svake dvadesete godine (k. 283). Sazivlje ga i predsjeda mu nadbiskup ili, ako je on spriječen ili je ispražnjena nadbiskupska stolica, područni biskup najstariji po promaknuću na stolicu. Ali treba da prije sasluša sve, koji su dužni prisustvovati s odlučnim glasom, gledom na mjesto, gdje će se držati. Ako nema zakonite zapreke, ne smije se mimoići nadbiskupska crkva (k. 284). Na sabor se imaju pozvati i moraju doći s odlučnim glasom svi područni biskupi, apostolski upravitelji, samosvojni opati i prelati, apostolski namjesnici i predstojnici te namjesnici kaptola. Predsjedatelj može, uz privolu većeg broja članova s odlučnim glasom, pozvati i naslovne biskupe; ako ih pozove, imadu odlučni glas, ako se drukčije ne kaže u sazivu. Imaju se pozvati i stolni kaptoli i biskupski savjetnici svake biskupije, koje biskup mora biti pozvan; pozvani poslat će dvojicu članova kaptola ili savjetnika, izabranih između sebe, a ti imadu samo savjetni glas. Treba pozvati i više poglavare svećeničkih neovisnih Redova i monaških Skupina, koji borave u pokrajini; ako su pozvani, moraju prisustvovati ili saboru obrazložiti, zašto ne mogu doći. Ali koliko oni toliko drugi crkovnjaci jednoga i drugoga klera, ako su pozvani, imadu samo savjetni glas (k. 286 §§ 1—4). — Biskupi, koji nisu podložni nikojem nadbiskupu, samosvojni opati i prelati i nadbiskupi bez područnih biskupa moraju jedan put za uvijek izabrati, uz prethodno odobrenje Sv. Stolice, kojega bližega nadbiskupa, prisustvovati njegovu pokrajinskom saboru, držati i nastojati, da se drže njegovi zaključci (k. 285).

205. ZAMJENICI NA SABORIMA. — Oni koji moraju prisustvovati međupokrajinskom i pokrajinskom saboru s odlučnim glasom, ako su opravdano spriječeni, dužni su poslati zamjenika i obrazložiti odsutnost. Zamjenik, ako pripada članovima sabora s odlučnim glasom, nema drugoga glasa; ne pripada li, ima samo savjetni glas (k. 287 §§ 1—2).

206. PREDMET RASPRAVLJANJA. — Za jedan i za drugi sabor odredit će predsjedatelj dnevni red pitanja, o kojima će se raspravljati; ali ako se radi o pokrajinskom saboru, učinit će to u sporazumu s članovima sabora. Isti predsjedatelj otvara sabor, prenosi ga na drugo mjesto, odgađa i zaključuje (k. 288). — Članovi sabora raspravljaju o svemu, što smatraju svaki za svoje područje uputnim za umnoženje vjere, popravak života, iskorenuće zloporaba, rješenje sporova kao i za uvađanje ili održanje jednolične stege (k. 290). — Nikomu od onih, koji moraju prisustvovati, nije slobodno, kad je sabor već započeo, otići bez opravdanog razloga, odobrenoga sa strane Papina odaslanika ili drugih članova, ako se radi o pokrajinskom saboru (k. 289).

Prema odgovoru ZSab od 19. velj. 1921., ne može sabor zabraniti slanje priručnih misa (AAS 1921, 228).

207. ODOBRENJE I PROGLAŠENJE ODLUKA. — Kad svrši sabor, predsjedatelj će sve spise i odluke poslati Sv. Stolici, a ne će se proglasivati prije nego ih ispita Sv. Zbor Sabora. Sami članovi sabora odredit će način proglasivanja odluka i vrijeme kad stupaju na snagu. Proglašene odluke obvezuju na čitavom području, a mjesni oblasnici ne mogu od njih oprаštati, nego u pojedinim slučajevima i iz opravdanog razloga (k. 291 §§ 1—2; v. gore br. 65 C).

208. BISKUPSKE KONFERENCIJE. — Ako Sv. Stolica ne odredi za koji kraj što drugo, nadbiskup ili, kad nema njega, područni biskup najstariji po godinama promaknuća na područnu stolicu, nastojat će, da se biskupi sastanu barem svake pete godine kod nadbiskupa ili kojeg pokrajinskog biskupa, da izmjenom misli upoznadu, što bi trebalo učiniti u pojedinim biskupijama za unapređenje duhovnog dobra, te pripraviti gradivo, o kojem će se raspravljati na budućem pokrajinskom sobaru. Ovim sastancima imadu prisustvovati i biskupi, koji nemaju nadbiskupa, nadbiskupi bez područnih biskupa kao i samosvojni opati i prelati, koji su jednom za uvijek izabrali nekog nadbiskupa prema kan. 285. Članovi sabora tako sabrani određuju mjesto budućeg sastanka (k. 292 §§ 1—3).

Kod nas se na ovakim sastancima sastaju biskupi iz cijele države. Sazivlje ih i predsjeda im, po odredbi Sv. Stolice, zagrebački nadbiskup. Sastanci se zovu Biskupske konferencije. Imadu dva odbora: širi i uži. U širi spadaju svi biskupi; u uži ili poslovni trojica, koje biraju između sebe. Predsjedništvo provađa zaključke.

Ovi sastanci nemaju zakonodavne vlasti. Stoga njihovi zaključci vrijede kao upute ili savjeti. Snagu zakona mogu dobiti samo onda, kad za cijelu crkvenu pokrajinu određuju pristojbe za razne čine nesudbene vlasti, za izvršenje otpisa Sv. Stolice ili prigodom podjeljivanja sakramenata, posveta i blagoslova; ali da zaključci dobiju snagu zakona, moraju biti odobreni od Sv. Stolice (k. 1507 § 1; v. niže br. 923).

POGLAVLJE 8

APOSTOLSKI NAMJESNICI I PREDSTOJNICI (k. 293—311)

209. POJAM. — Apostolski namjesnici i predstojnici (Vicarius et Praefectus Apostolicus) nalaze se u misijskim krajevima. Kad se u nekom kraju, bilo među poganima, bilo među nekatolicima, dobije stanoviti broj vjernika, osniva se samostalna misija (missio sui iuris), kojoj je na čelu misijski starješina, redovito iz kruga onih, koji vode misiju, a ti su obično redovnici. Kad se broj obraćenika poveća i život među njima ustali, osniva se apostolsko predstojništvo (praefectura apostolica) s apostolskim predstojnikom na čelu.

Taj redovito nije biskup. Kad se apostolsko predstojništvo dobrano razgrana, pretvara se u apostolsko namjesništvo (vicariatus apost.) s apost. namjesnikom na čelu. Taj je obično naslovni biskup.

Njih postavlja Sv. Stolica, kojoj je jedinoj povjerena briga oko misija (k. 1350 § 2). Ona tu brigu vrši preko Sv. Zbora za Širenje Vjere. Apost. namjesnik preuzimlje svoje područje, kad pokaže apostolsko pismo, a apost. predstojnik, kad pokaže odluku ili otvoreno pismo (litterae patentes) Sv. Zbora upravljaču područja prema kan. 309 (k. 293 §§ 1—2; v. niže br. 212, 849).

210. PRAVA I POVLASTICE. — Apostolski namjesnici i predstojnici imadu na svom području ista prava i ovlasti kao i ustoličeni biskupi u svojim biskupijama (k. 294). Svi su im misionari, pa i redovnici svečanih zavjeta, podložni što se tiče misija, i od njega treba da dobiju potrebite dozvole (k. 295, 296). Namjesnici i predstojnici, ako nemaju svjetovnih svećenika, mogu pozvati redovnike, dodijeljene misijama, da pomažu u dušobrižništvu, saslušavši prije njihove poglavare (k. 297). Oni rješavaju i sporove, koji nastanu gledom na dušobrižništvo (k. 298). — Ako su biskupi, imadu sve počasne povlastice naslovnih biskupa; ako nisu, imadu, dok im traje služba i na vlastitom području, odličja i povlastice pravih prabilježnika (k. 308).

211. DUŽNOSTI. — Apostolski namjesnici (ali ne predstojnici) dužni su pohađati grobove sv. Petra i Pavla (Limina) jednako kao i ustoličeni biskupi (k. 341); ali to mogu učiniti i preko opunomoćenog zamjenika u Rimu (k. 299). — I namjesnici i predstojnici dužni su kao i biskupi svake pete godine slati Sv. Stolici potanko izvješće o stanju misija. Izvješće mora potpisati još barem jedan njihov savjetnik. Svake godine imaju poslati Sv. Stolici popis obraćenika, krštenika i podjelbe sakramenata kroz godinu, te dodati druge važnije obavijesti (k. 300 §§ 1—2). — Moraju boraviti na svom području, od kojega se ne smiju udaljivati duže vrijeme bez opravdanog razloga i bez znanja Sv. Stolice. Svoje područje imadu pohađati (k. 301). — Moraju imanovati vijeće od najmanje triju starijih i razboritijih misionara, koje će saslušati u važnijim i težim poslovima, barem pismeno (k. 302). — Jednom na godinu sazvat će barem glavne misionare, da se s njima posavjetuju što bi trebalo bolje odrediti (k. 303). — Što propisuju kanoni o arhivu, toga treba da se drže i namjesnici i predstojnici, a namjesnici treba da se drže i propisa o međupokrajinskom, pokrajinskom i biskupskom saboru, samo im nije propisan nikakav rok za održavanje sabora (k. 304). — Posebnu brigu treba da posvećuju uzgoju urođeničkoga klera (k. 305). — Barem na veće svetkovine u godini moraju govoriti misu za vjernike svoga područja (k. 306). — Ne smiju, bez znanja Sv. Stolice, otpuštati misionare, koje je ona poslala, niti ih odstranjivati, osim u slučaju javne sablazni (k. 307 §§ 1—2).

212. NJIHOVI PRIVREMENI NASLJEDNICI. — Namjesnici i predstojnici, netom dođu na svoje područje, odredit će jednoga ili drugoga svećenika kao zamjenika (Pro-vicarius, Pro-praefectus), koji za njihova života nema nikakve vlasti, osim ako mu je oni dadu; nego, u slučaju njihove smrti ili da im bude spriječena vlast, preuzimlju upravu. Isto tako zamjenik će, kad preuzme vlast, odmah odrediti jednoga crkovnjaka, koji će njega u sličnom slučaju zamijeniti. Ako nitko ne bude tako određen, onda se smatra kao po zakonu određen misionar, koji je najprije došao u taj kraj; ako ih je došlo više zajedno, onaj koji je stariji po svećeništvu (k. 309 §§ 1—4). Oni, koji tako preuzmu vlast, dužni su o tome što prije obavijestiti Sv. Stolicu. Kroz to imadu sve ovlasti, koje su imali namjesnici i predstojnici, ako ovima nije što bilo posebno povjereno (k. 310 §§ 1—2). — Koji je stavljen na čelo

namjesništva ili predstojništva za neko vrijeme, mora ostati na upravi sa svima ovlastima, iako mu je istekao rok, dok njegov nasljednik ne preuzme upravu (k. 311).

Benedikt XV. ovlastio je 6. pros. 1919. namjesnike i predstojnike, da mogu izabrati općeg namjesnika (vicarius delegatus) s ovlastima općih biskupskih namjesnika (AAS 1920, 120).

POGLAVLJE 9

APOSTOLSKI UPRAVITELJI (k. 312—318)

213. POJAM. — Kadšto se događa, da Sv. Stolica, bila biskupska stolica popunjena ili ispražnjena, iz osobitih razloga povjeri upravu biskupije posebnom upravitelju, i to trajno ili privremeno (k. 312). Taj upravitelj upravlja biskupijom u ime Sv. Stolice i zove se apostolski upravitelj (administrator apostolicus).

Dok je biskupija popunjena, postavlja se upravitelj na pr. kad je biskup izagnan iz biskupije, utamničen, teško bolestan duševno ili tjelesno, i t. d. Kad je ispražnjena, imenuje se posebni upravitelj, kad se kaptol ne može složiti u izboru namjesnika, ili je veći broj njih odsutan, pa ne mogu provesti izbora, ili izaberu nesposobnoga, ili kad između Sv. Stolice i države nisu uređene granice biskupija, i t. d., kao što se obično događa nakon rata, kad se mijenjaju granice država.

214. PREUZIMANJE VLASTI. — Apostolski upravitelj, ako je dan popunjenoj biskupiji, kanonski preuzimlje vlast, kad pokaže pismo svog imenovanja biskupu, ako je pri svijesti i nalazi se u biskupiji, i kaptolu; ako je stolica ispražnjena, ili biskup nije pri svijesti, ili ne boravi u biskupiji, preuzimlje vlast kao i ustoličeni biskup (k. 313 §§ 1—2, 334 § 3, v. niže br. 224).

215. PRAVA I DUŽNOSTI. — Prava, dužnosti i povlastice apostolskog upravitelja označuju se u odluci imenovanja. Ako tu nije ništa rečeno, onda vrijede ova pravila: 1) upravitelj, postavljen trajno, ima ista prava, počasti i dužnosti kao i ustoličeni biskup; 2) ako je dan privremeno: a) ima ista prava i dužnosti kao i namjesnik kaptola; ali ako je stolica popunjena, može pohađati biskupiju kako propisuje pravo, a nije dužan namjenjivati misu za puk, jer to spada na biskupa; b) što se tiče počasnih povlastica, ima iste kao i apostolski namjesnici i predstojnici; ali biskupu, koji je premješten na drugu stolicu, pa zadrži upravu prijašnje, i u ovoj pripadaju sve počasne povlastice ustoličenih biskupa (k. 315 §§ 1—2); 3) kad se apostolski upravitelj daje popunjenoj biskupiji, obustavlja se vlast biskupa i njegova općeg namjesnika; upravitelj, iako nije podložan vlasti biskupa, ipak se ne smije miješati u sporove, koji se tiču samoga biskupa, niti protiv općeg namjesnika poduzimati postupak ili kakvu mjeru radi njegove prijašnje uprave (k. 316 §§ 1—2, 314).

216. PRESTANAK VLASTI. — Ako se dogodi, da bude spriječena vlast apostolskog upravitelja, ili umre, treba o tome odmah obavijestiti Sv. Stolicu. Međutim, ako je biskupija ispražnjena ili biskup nije pri svijesti, vrijede propisi kan. 429 sl. (k. 317; v. niže br. 275). — Vlast apostolskog upravitelja ne prestaje smrću Sv. O. Pape kao ni smrću dotičnog biskupa. Ali prestaje, kad biskup propisno preuzme upravu ispražnjene biskupije prema kan. 334 § 3 (k. 318; v. niže br. 224).

POGLAVLJE 10

NIŽI PRELATI (k. 319—328)

217. POJAM. — Pod imenom nižih prelata ili dostojnika (praelati inferiores) razumiju se oni crkveni dostojanstvenici, koji ne pripadaju nikojoj biskupiji, imadu svoj kler i puk, a zovu se samosvojni opati ili prelati (abbates vel praelati nullius), prema tome da li je njihova crkva opatska ili prelatska (k. 319 § 1). — Ako te crkve s pukom vode redovnici monasi, znak je, da se radi o opatijama; vode li ih svjetovni svećenici ili drugi redovnici, znak je, da se radi o prelatskim crkvama. — Ako jedna takova ustanova nema pod sobom barem tri župe, onda se na nju ne odnose slijedeći kanonski propisi (k. 319 § 2).

Od ovih opatija i prelatura treba razlikovati one naslovne opatije i prelature, koje više ne postoje, a njezini se naslovi daju nekom crkovnjaku samo u počasni naslov. Takovih naslovnih opatija i prelatura pod imenom prelatura i prepozitura ima kod nas još dosta u zagrebačkoj, đakovačkoj, krčkoj, senjskoj biskupiji kao i u Dalmaciji, dok ih je dobar broj već nestao.[1]

218. POSTAVLJANJE. Samosvojne opate i prelate imenuje Sv. O. Papa, ako tko drugi nema prava izbora ili predlaganja. U posljednjem slučaju Sv. Otac potvrđuje ih i postavlja. Predloženici treba da imadu ista svojstva, koja pravo traži za biskupe (k. 320 §§ 1—2). Ako koje tijelo ima pravo izbora, za valjanost izbora hoće se nadpolovična većina valjanih glasova, osim ako posebno pravo traži veći broj glasova (k. 321). — U upravu ne smiju se miješati prije nego preuzmu kanonski posjed kao i biskupi. Oni opati i prelati, koji po naredbi Sv. O. Pape ili po redovničkim ustanovama moraju biti blagoslovljeni, imaju kroz tri mjeseca otkad prime odluku Sv. Stolice, kad prestane zapreka, primiti blagoslov od kojega hoće biskupa (k. 322 §§ 1—2).

219. PRAVA I DUŽNOSTI. — Samosvojni opat i prelat ima istu vlast, prava i dužnosti kao i biskup u svojoj biskupiji. Ako nije biskup a primio je blagoslov, može davati sve blagoslove kao i apostolski namjesnik ili predstojnik, a i posvećivati crkve i nepomične oltare. Može imenovati jednoga ili više općih namjesnika prema potrebi (k. 323 §§ 1—3). Njihov redovnički kaptol ravna se svojim zakonima i ustanovama, svjetovni općim pravom (k. 324) — Iako nisu biskupi, imadu pravo na svom području služiti se biskupskim odličjima s prijestoljem i nebnicom, te službu Božju obavljati kao biskupi. Križ na prsima, prsten s dragim kamenom i ljubičastu kapicu mogu nositi i izvan svog područja (k. 325). — Ako svjetovna prelatura nema kaptola, treba izabrati savjetnike prema kan. 423—428 (k. 326; v. niže br. 271—274). — Kad se isprazni opatija i prelatura, ako pripadaju redovnicima, uprava prelazi na redovnički kaptol; ako svjetovnjacima, na svjetovni. Jedan i drugi kaptol moraju, prema kan. 432 sl., kroz osam dana izabrati svog namjesnika, koji će voditi upravu do izbora novog naslovnika. Kad je spriječena uprava, treba se držati propisa kan. 429 (k. 327 §§ 1—2; v. niže br. 275 sl.).

Prema odgovoru PT od 29. I. 1931., samosvojni opat, ako nije biskup, ne može valjano posvećivati crkve na tuđem području s dozvolom tamošnjeg oblasnika (AAS 1931, 110).

220. NASLOVNI DOSTOJNICI. — Prema kan. 328, gledom na članove Papinskog Doma, bilo da uživaju naslov prelata, bilo da ga nemaju, treba se držati povlastica, pravila i predaja Papinskog Doma. Među njih spadaju

[1] G a š p i ć F., Naslovne opatije i prepoziture, KL, 1944, br. 12, 27, 28; S p o r š i ć M. A., Naše naslovne opatije, KL 1944, br. 15.

razni dužnosnici Rimskog Dvora i izvan njega, od kojih za nas dolaze u obzir u prvom redu: apostolski prabilježnici, kućni prelati, komornici i kapelani. P r a b i l j e ž n i c i (protonotarii apostolici) dijele se na 4 vrste: a) pravi (de numero participantium), kojih ima sedam i stoje u Rimskom Dvoru; b) prekobrojni (supranumerarii), među koje spadaju kanonici nekih rimskih crkava i stranih bazilika; c) slični pravima (ad instar), i d) naslovni ili počasni. Sve ih imenuje Sv. Otac, a posljednje ima pravo imenovati i zbor pravih prabilježnika. Među naslovne već po pravu spadaju opći biskupski i kaptolski namjesnici (k. 370 § 2, 439), a apostolski namjesnici i predstojnici imadu odličja i prava pravih prabilježnika (k. 308). — K u ć n i p r e l a t i (praelati domestici, antistites urbani) jesu oni, koji su takvima proglašeni apostolskim breve-om. — K o m o r n i c i se dijele na: a) tajne prave (de numero), b) tajne prekobrojne (supranumerarii), c) počasne i d) počasne izvan Rima. Kad umre Sv. Otac, koji ih je odlikovao, gube službu i sva počasna prava. —K a p e l a n i su: a) tajni pravi (de numero), b) tajni počasni, c) počasni izvan Rima. I njihova služba i počasna prava prestaju smrću Sv. O. Pape.

Prabilježnici i kućni prelati imadu naslov: Presvijetli i Prečasni Monsinjor (Illmo e Revmo Monsignore), a komornici i kapelani: Prečasni Monsinjor (Revmo Monsignore). — O njima napose rade motu pr. Pija X. »Inter multiplices« od 21. II. 1905. i ustan. Pija XI. »Ad incrementum decoris« od 15. VIII. 1934.

O d s j e č a k 2

BISKUPSKA VLAST I NJEZINI DIONICI (k. 329—486)

221. PREDMET. — Krist je ne samo predao Apostolu Petru vrhovnu vlast u Crkvi, sagradivši na njemu svoju Crkvu i povjerivši mu svoje janjce i ovce, nego je poslao i druge Apostole, da propovijedaju evanđelje i šire Crkvu po svemu svijetu. Apostoli su vršili svoje poslanje, u pojedinim mjestima osnivali su posebne crkve ili crkvene zajednice i na čelo im stavljali biskupe, da ih upravljaju i povjerene vjernike vode spasenju. Pojedini biskupi kao takovi nisu nasljednici pojedinih Apostola — kao što je rimski biskup nasljednik Apostola Petra — jer ih Apostoli nisu sve ni postavili, a mnoge biskupije, koje su oni osnovali, više i ne postoje; ali je, po prastarom shvaćanju Crkve, zbor biskupa nasljednik zbora Apostola, pa stoga u zajednici s Petrovim nasljednikom, Sv. O. Papom mogu na sveopćem saboru donositi odluke, koje vrijede za svu Crkvu. S drugim riječima: pojedini biskupi nisu nasljednici pojedinih Apostola u apostolstvu, ali jesu u biskupstvu. Iz stoga je jasno, da je biskupska vlast božanske ustanove i da su biskupi u prvom redu pozvani, da pomažu Kristova Namjesnika u upravi Crkve, pa se njihova ustanova ne bi mogla trajno nadomjestiti nekom drugom ustanovom, na pr. apostolskih namjesnika ili predstojnika. — Stoga, dok smo dosada raspravljali o vrhovnoj vlasti u Crkvi i njezinim dionicima, sad nam ostaje da govorimo o biskupskoj vlasti i njezinim pojedinim dionicima.

POGLAVLJE 1

BISKUPI (k. 329—349)

222. POSTAVLJANJE. — Budući da su biskupi pomagači Sv. O. Pape u upravljanju Crkve, Sv. Otac ih slobodno imenuje, a oni svoju vlast vrše pod njegovim ravnanjem. Ako je kojem tijelu dano pravo izbora biskupa, za

valjanost je potrebita nadpolovična većina, ako se gdje ne traži veći broj glasova (k. 329 §§ 1—3).

U državama, gdje su uređeni odnošaji sa Sv. Stolicom, postavljanje biskupa uređeno je tako, da je Sv. Stolica nekim katoličkim državama dala pravo predlaganja kandidata, koje ona imenuje za biskupe, ako nema kanonske zapreke; dok u drugim slučajevima pita dotičnu vladu, ima li što protiv imenovanja nekoga za biskupa.

223. SVOJSTVA. — Da netko bude podesan za biskupa, treba: 1) da je rođen od zakonitih roditelja, a nije pozakonjen makar i naknadnom ženidbom roditelja; 2) da ima najmanje 30 godina života; 3) da je barem 5 godina bio svećenik; 5) da je dobra ponašanja, pobožan, da se odlikuje revnošću za duše, razboritošću i ostalim svojstvima, koja ga čine sposobnim za upravu dotične biskupije; 5) da je doktor ili da je dobio barem licencijat iz bogoslovlja ili kanonskoga prava na kojem sveučilištu ili naukovnom zavodu, odobrenom od Sv. Stolice, ili da se barem u te struke dobro razumije; ako se radi o redovniku, da je od svojih viših poglavara dobio sličan naslov (na pr. lector generalis, magister), ili da ima svjedočanstvo o pravom poznavanju dotičnih struka. Suditi, da li je netko podesan, spada na Sv. Stolicu (k. 331 §§ 1—3).

Izvidi o podesnosti provađaju se prema uputama Sv. Stolice (k. 330), obično putem njezina poslanika u državi. Koga Sv. Stolica pita za mišljenje o nekom kandidatu, dužan je na tajnu ZSS. ZK 25. IV. 1917. (AAS 1917, 232).

224. PREUZIMANJE SLUŽBE. — Novoga biskupa najprije Papa proglasi u tajnom konsistoriju. Taj čin zove se praeconizatio. Zatim mu pošalje odluku imenovanja i o tome obavijesti njegova nadbiskupa, ako ga ima, kler i puk njegove biskupije. — Novoimenovani biskup, makar bio i stožernik, ako nije zakonito zapriječen, treba da bude posvećen kroz 3 mjeseca otkad primi Papinu odluku imenovanja, a kroz 4 mjeseca da pođe u svoju biskupiju (k. 333). Posvećenje je, po kan. 953, pridržano Sv. O. Papi. Ali on redovito za to odredi nekoga drugoga biskupa ili nadbiskupa, prema želji imenovanoga, koji s još dvojicom biskupa obavi posvećenje. Prije posvećenja dotičnik polaže vjeroispovijed i zakletvu vjernosti Sv. Stolici (iusiurandum fidelitatis) prema obrascu, odobrenom od Sv. Stolice (k. 332 § 2). — Prije nego kanonski preuzme posjed biskupije ili, kako se obično kaže, prije nego se ustoliči (inthronizatio), ne može se ni pod kojim naslovom stavljati u upravu biskupije; ali ako je, prije nego je imenovan biskupom, bio kaptolski namjesnik, predsjednik suda ili nadstojnik dobara, može te službe vršiti i nakon imenovanja. Kanonsko preuzimanje biskupije ili ustoličenje biva, kad osobno ili preko opunomoćenika kaptolu stolne crkve, u prisutnosti tajnika kaptola ili ravnatelja biskupske pisarne, pokaže odluku imenovanja, o čemu će tajnik ili ravnatelj pisarne izraditi službeni zapisnik (k. 334 §§ 2—3). Uz to se drže i druge svečanosti, koje predviđa biskupski Svečanosni Propisnik (Caeremoniale Episcoporum) i običaji mjesta.

225. BISKUPSKA VLAST. — Ustoličeni (residentiales) biskupi jesu redoviti i neposredni pastiri svojih biskupija (k. 334 § 1). Imadu pravo i dužnost upravljati, prema crkvenim kanonima, biskupijom kako u duhovnim tako i u vremenitim stvarima s vlašću zakonodavnom, sudačkom i prinudnom. Njihovi zakoni počinju obvezivati netom ih proglase, ako oni drukčije ne odrede. Kako će se proglasivati, sami oni određuju (k. 335 §§ 1—2). — U čitavoj svojoj biskupiji, ne isključivši ni mjesta izuzeta od njegove vlasti može biskup obavljati biskupske čine (pontificalia exercere); ali ne izvan svoje biskupije bez izričite ili barem razložito predmnijevane privole mjesnog

biskupa i, ako se radi o izuzetoj crkvi, bez privole redovničkog poglavara. Obavljati biskupske čine (pontificalia) pravno znači obavljati bogoštovne obrede, za koje bogoštovni zakoni traže biskupske znakove: štap i mitru. Biskup, dozvoljavajući nekomu, da na njegovu području obavlja biskupske čine, može mu dozvoliti, da upotrebi i prijestolje s nebnicom (k. 337 §§ 1—3).

226. DUŽNOSTI BISKUPA. — A. Crkveni zakoni. Biskupi su dužni promicati vršenje crkvenih zakona. Od općih zakona ne mogu opraštati nego u smislu kan. 81 (v. gore br. 65). Moraju paziti, da se ne uvuku zloporabe u crkvenu stegu, osobito gledom na podjeljivanje sakramenata, posveta i blagoslova, na bogoslužje, propovijedanje riječi Božje, oproštenja, izvršivanje ostavština. Imaju se brinuti, da se sačuva čistoća vjere i ćudoređa među klerom i pukom, da se vjernicima, osobito djeci i neukima daje hrana kršćanskog nauka, da se djeca i mladež u školama poučavaju prema načelima katoličke vjere (k. 336 §§ 1—3).

Prema odluci ZSab od 11. velj. 1936., moraju se brinuti, da hodočašća u poznatija svetišta imadu zaista vjerski značaj (AAS 1936, 167 sl.; v. niže br. 804).

B. Boravak u biskupiji. Iako imadu pomoćnog biskupa, biskupi su dužni boraviti u biskupiji. Iz nje mogu biti odsutni, iz opravdanog razloga, dva najviše tri mjeseca u godini, bilo neprekidno bilo prekidno, samo ako od njihove odsutnosti biskupija ne će imati nikakve štete. U tu odsutnost ne računa se pohod »ad Limina«, prisustvovanje saborima, kojima moraju prisustvovati, kao ni odsutnost radi svjetovne službe, koja je zakonito spojena s njihovom crkvom. Ali ni u kojem slučaju ne može se to vrijeme spojiti s vremenom, koje im je dozvoljeno prigodom imenovanja, putovanja »ad Limina«, prisustvovanja crkvenim saborima ili sa odsutnošću slijedeće godine. Od stolne crkve ne smiju se udaljivati, bez važnog i žurnog razloga, za vrijeme došašća i korizme, na Božić, Uskrs, Duhove i Tijelovo. Ako su neovlašteno odsutni preko šest mjeseci, nadbiskup će prijaviti Sv. Stolici biskupa, a stariji područni biskup, koji čuva sjedište, nadbiskupa (k. 338 §§ 1—4).

C. Misa za puk. Nakon što preuzme upravu biskupije, biskup je dužan, bez obzira na neznatnost prihoda ili na bilo koji izuzetak, namjenjivati misu za povjereni mu puk u nedjelje i zapovjedne blagdane, pa i dokinute. Kad Božić ili koji drugi zapovjedni blagdan padne u nedjelju, dovoljno je, da za puk namijeni jednu misu. Ako se koji blagdan prenese na koji drugi dan, tako da se tog dana ne samo govori misa prenesenog blagdana, nego se drže i propisi o slušanju mise i uzdržavanju od služničkih poslova, misa se ima namijeniti za puk na dan, na koji je blagdan prenesen; inače na dan, s kojega se prenosi. U spomenute dane dužan je biskup osobno misu namijeniti za puk; ako je zakonito zapriječen, ima se postarati, da to učini drugi mjesto njega; ako to nije moguće, što prije će je namijeniti sâm ili preko drugoga. U slučaju da mu je na upravu povjereno više biskupija, zadovoljava, kad za sav puk namijeni jednu misu. Ne zadovolji li toj dužnosti, dužan je što prije namijeniti za puk toliko misa koliko je propustio (k. 339 §§ 1—6).[1]

D. Petgodišnje izvješće. Svi su biskupi dužni svake pete godine podnijeti Sv. O. Papi izvješće o stanju svoje biskupije prema obrascu,

[1] V. o tome potanje: Lombardi E., De pastorum obligatione applicandi missam pro populo, Romae 1940.

propisanom od Sv. Stolice. Petgodište je određeno i zajedničko, a računa se od 1. siječnja 1911. Prve godine podnose izvješće biskupi Italije, Korsike, Sardinije, Sicilije, Malte i drugih manjih otoka; druge: biskupi Španjolske, Portugalske, Francuske, Belgije, Nizozemske, Engleske, Škotske, Irske sa susjednim otocima; treće: drugi biskupi Europe sa susjednim otocima, dakle i naši (g. 1913., 1943., 1948., 1953., 1958. i t. d.); četvrte: biskupi čitave Amerike sa susjednim otocima; pete: biskupi Afrike, Azije, Australije i pripadajućih otoka. Ako godina za podnašanje izvješća padne potpuno ili djelomično u prve dvije godine od preuzimanja uprave, biskup može taj put ne slati izvješće (k. 340 §§ 1—3).

ZK propisao je 4. XI. 1918., a ZSV 16. IV. 1922. novi obrazac za odašiljanje izvješća (AAS 1918, 487 sl.; 1922, 287 sl.).

E. Pohod »ad Limina«. One godine, kad podnosi izvješće, svaki je biskup dužan doći u Rim, pohoditi grobove sv. Petra i Pavla i prikazati se Sv. O. Papi. Biskupima izvan Europe to je dozvoljeno svake desete godine (k. 314 §§ 1—2). To se zove pohod »ad Limina«. Ovoj dužnosti može biskup udovoljiti i preko pomoćnog biskupa, ako ga ima ili, iz opravdanih razloga, odobrenih od Sv. Stolice, po kojem zgodnom svećeniku, što boravi u njegovoj biskupiji (k. 342).

F. Pohađanje biskupije. Da se sačuva zdrava i pravovjerna nauka, da se zaštiti neporočan i ćudoredan život, a slabi popravi, da se promiče mir, nevinost, pobožnost i stega u puku i kleru, kao i to da se prema prilikama odredi što služi za dobro vjere, biskup je dužan svake godine obaći svoju biskupiju čitavu ili jedan dio, tako da je barem kroz pet godina pohodi čitavu osobno ili, ako je zakonito zapriječen, preko općeg namjesnika ili koga drugoga. U tu svrhu slobodno je biskupu povesti sobom dva klerika iz stolnoga ili zbornoga kaptola, koja hoće, da ga na pohodu prate i pomažu, a zabačena je bilo koja protivna povlastica ili običaj. Ako bi to zanemario biskup, učinit će nadbiskup, prema kan. 274 br. 4, 5 (k. 343 §§ 1—3; v. gore br. 199). — Redovitom biskupskom pohodu podložne su sve osobe, stvari i nabožna mjesta, iako izuzeta, koja se nalaze unutar biskupije, ako ih Sv. Stolica nije od pohoda posebno izuzela. Ali izuzete redovnike biskup može pohađati samo u slučajevima, naznačenima u pravu (k. 344 §§ 1—2). — Pri pohodu, u stvarima, koje se odnose na predmet i svrhu pohoda, pohoditelj ima nastupati očinski, a utok protiv njegovih naredaba i odluka nema obustavne snage; ali u drugim slučajevima ima postupati prema propisima prava, pa i za vrijeme pohoda (k. 345 §§ 1—2). — Biskupi imadu nastojati, da pastirski pohod obave brižno, no bez nekorisnog razvlačenja. Imaju se čuvati, da ne bi suvišnim troškovima bili komu na teret, da ne bi ni oni ni tko od njihovih, radi pohoda, tražio ili primao za se ili za svoje bilo kakve darove, te je zabačen bilo koji protivni običaj. Što se tiče troškova za uzdržavanje i put biskupa i njegove pratnje, ima se držati zakoniti običaj mjesta (k. 346).

Prema odgovoru PT od 8. trav. 1924., ne može biskup pohađati crkve redovnika svečanih zavjeta (V. niže br. 795 C).

227. PREDNOST. — Na svom području ima biskup prednost pred svima biskupima i nadbiskupima, osim pred stožernicima, Papinim poslanicima i vlastitim nadbiskupom; izvan područja vrijede propisi kan. 106 (k. 347; v. gore br. 78).

228. NASLOVNI BISKUPI. — Naslovni biskupi jesu oni, kojima se ne povjerava na upravu nikoja biskupija, jer kao takova više ne postoji, nego im se daje samo njezin naslov. Isto vrijedi i za naslovne nadbiskupe. Prema

kan. 348, ovi biskupi ne mogu vršiti nikakve vlasti u tim biskupijama: što je i razumljivo, jer ne preuzimaju njihove uprave. Dolično bi bilo, kako veli, isti kanon, da iz ljubavi prema dušama, namijene koju misu za svoju biskupiju; no za to nema nikakve dužnosti.

Naslovni su biskupi obično umirovljeni biskupi ili oni, koji su takovima postali radi zasluga za Crkvu.

229. POVLASTICE BISKUPA. — Kad prime službenu obavijest o imenovanju, biskupi bilo ustoličeni bilo naslovni: 1) osim drugih povlastica na svojim mjestima, uživaju razne povlastice kao i stožernici prema kan. 239 § 1 br. 7—12 (v. gore br. 163); ali i one povlastice, koje se tu navode u br. 2—6, uz neznatna ograničenja; 2) imadu pravo nositi biskupska odličja prema propisima bogoštovnih zakona, ljubičastu kapicu, a kad se posvete, još i križ na prsima, mitru, štap, prsten s dragim kamenom. — Njihov je naslov od g. 1929.: Preuzvišeni Gospodin, Preuzvišenost (Excellentia Reverendissima). — Kad preuzmu službu, ustoličeni biskupi imadu, osim toga, pravo: 1) primati prihode biskupskog stola (mensa); 2) davati oproštenja 100 dana u mjestima svoje oblasti; 3) stavljati u svima crkvama svoje biskupije prijestolje s nebnicom (thronum cum baldachino, k. 349 §§ 1—2; AAS 1942, 240).

Benedikt XV. dozvolio je 25. IV. 1920. biskupima redovnicima, da nose roketu i da se oblače kao i ostali biskupi, ali da čuvaju boju i vrstu svoga odijela (AAS 1920, 140). — Biskupi ne mogu kao stožernici blagoslivati jednim znakom križa krunice, križiće, medaljice i t. d., nego moraju izgovarati propisane molitve. Ali, prema odgovoru PT od 12. III. 1929., to ne treba tako razumjeti, kao da ne bi mogli samim znakom križa blagoslivati stvari, za koje nema posebne molitve (AAS 1929, 170). — Prema odgovoru SP od 18. VII. 1919., ne mogu dati trajno ovlaštenje svećenicima svoje biskupije, spomenuto u kan. 349 § 1, da blagoslivlju krunice i t. d. s oproštenjima, koje je dala Crkva (AAS 1919, 332).

POGLAVLJE 2

POMOĆNI BISKUPI (k. 350—355)

230. POJAM. — Pomoćni biskup, kako samo ime kaže, jest onaj, koji ustoličenog biskupa pomaže u upravi biskupije. Sv. O. Papa kadšto daje biskupu pomoćnika radi njegove osobe, kad je na pr. star, iznemogao; ili radi biskupije, jer je prevelika ili je biskup ujedno nadbiskup, primas, stožernik. U prvom slučaju pomoćni biskup pomaže biskupa, u drugome biskupiju. Kadšto pomoćnog biskupa postavlja s pravom nasljedstva (cum iure successionis). Ako ga dade osobi biskupovoj bez prava nasljedstva, onda se obično latinski zove auxiliaris (k. 350 §§ 2—3, kod nas: posvećeni biskup; ako mu ga dade s pravom nasljedstva, onda se uz naslov biskupa ili nadbiskupa obično dodaje naziv: coadiutor.

231. POSTAVLJANJE. — Kao što ustoličene, tako i pomoćne biskupe slobodno postavlja Sv. Otac (k. 350 § 1). Ali u državama, gdje postoje odnošaji između Crkve i države, to se pitanje rješava kao kad se radi o ustoličenom biskupu, navlastito kad se radi o pomoćniku s pravom nasljedstva.

232. PREUZIMANJE SLUŽBE. — Pomoćni biskup, da kanonski preuzme službu, treba da biskupu pokaže odluku imenovanja. Pomoćnik s pravom nasljedstva i koji je dodijeljen stolici moraju je pokazati još i kaptolu, prema kan 334 § 3. Ako biskup padne u takovo stanje, da je nesposoban za ljudske čine, dovoljno je pokazati odluku samo kaptolu (k. 353 §§ 1—3; v. gore br. 224).

233. PRAVA I DUŽNOSTI. — Pomoćni biskup, dan osobi biskupovoj, ima ona prava, koja su naznačena u odluci imenovanja. Ako u odluci nije ništa rečeno, pomoćnik, koji je dan biskupu potpuno nesposobnomu, ima sva prava i dužnosti biskupa; ostali mogu samo ono što im biskup povjeri. Što pomoćnik može i hoće učiniti, biskup ne smije trajno povjeravati drugima, a pomoćni biskup, ako nije opravdano zapriječen, mora obaviti biskupske i druge bogoštovne obrede, na koje je dužan biskup, kad god ovaj to zatraži (k. 351 §§ 1—4). — Pomoćni biskup, dodijeljen stolici, može na svom području obavljati sve čine biskupskog reda, osim ređenja; u ostalim stvarima može samo ono, što mu povjeri Sv. Stolica ili biskup (k. 352). — Svaki je pomoćni biskup dužan kao i ustoličeni boraviti u biskupiji, iz koje, izvan vremena praznika prema kan 338, ne smije poći bez biskupove dozvole, osim na kratko vrijeme (k. 354; v. gore br. 226 B).

234. PRESTANAK SLUŽBE. — Pomoćni biskup s pravom nasljedstva, kad se isprazni biskupska stolica, odmah postaje oblasnikom biskupije, za koju je postavljen, samo ako je prije preuzeo službu pomoćnika; ako je nije preuzeo prije, može je, po mišljenju kanonista, preuzeti sada. Ako nema prava nasljedstva, svršava mu služba, osim da je drugo rečeno u odluci imenovanja. Ako je dodijeljen biskupskoj stolici, služba mu ostaje i dalje (k. 355 §§ 1—3); ali je, po nauci kanonista, u vršenju službe ovisan od kaptola i kaptolskog namjesnika, ako drukčije nije određeno u odluci imenovanja.

POGLAVLJE 3

BISKUPSKI SABOR (k. 356—362)

235. OPĆI PROPISI. — Biskupski sabor (synodus diocesana) jest sabor ili sastanak biskupa s istaknutijim svećenicima biskupije, na kojem se raspravlja o stvarima, što se odnose na svećenstvo i puk dotične biskupije. Mora se držati barem svake desete godine. Ako biskup upravlja više biskupija, koje su među sobom jednakopravno ujedinjene, ili mu je jedna dana u naslov, a druga na trajnu upravu, dovoljno je, da za sve biskupije drži samo jedan sabor (k. 356 §§ 1—2). Sazivlje ga i predsjeda mu biskup, ali ne opći namjesnik bez posebnog ovlaštenja, ni kaptolski namjesnik. Ima se držati u stolnoj crkvi, ako opravdani razlog ne preporuča drugo mjesto (k. 357 §§ 1—2). Kako će se držati, to potanje propisuje biskupski Svečanosni Propisnik (Caeremoniale).

Nakon proglašenja ZKP održano je u našim krajevima više takovih sabora, kao u Zagrebu, Banjaluci, Krku, Subotici i Ljubljani.

236. ČLANOVI. — Na sabor se moraju pozvati i moraju doći: 1) opći namjesnik, 2) kanonici stolne crkve i biskupski savjetnici, 3) ravnatelj biskupskog sjemeništa, barem bogoslovnoga, 4) okružni namjesnici (dekani), 5) odaslanik svake zborne crkve, kojega odabere kaptol iz svoje sredine, 6) župnici grada, gdje se drži sabor, 7) barem po jedan župnik iz svakoga okružnog namjesništva, kojega odaberu svi djelatni dušobrižnici dotičnog namjesništva; odabrani župnik mora za vrijeme odsutnosti ostaviti u župi zamjenika, 8) samostanski opati (abbates de regimine) i po jedan poglavar svakoga svećeničkog Reda, koji boravi u biskupiji, određen od pokrajinskog poglavara, ako kuća pokrajinskog poglavara nije u biskupiji i on sam ne prisustvuje. Biskup, ako smatra za uputno, može pozvati i druge, pa i sve kanonike, župnike, redovničke poglavare, pače i pojedine svjetovne svećenike svoje biskupije, izuzevši one, koji su potrebiti za dušobrižništvo na župama.

Pozvani imadu jednako pravo glasa kao i drugi, ako biskup ne odredi drukčije u pozivu (k. 358 §§ 1—2). — Tko mora doći, ako je zakonito zapriječen, ne šalje zàmjenika: ali mora obavijestiti biskupa o smetnji. Biskup može nemarne prisiliti primjerenim kaznama, da dođu, i kaznit ih, osim ako se radi o izuzetim redovnicima, koji nisu župnici (k. 359 §§ 1—2).

237. RASPRAVLJANJE I DONAŠANJE ZAKLJUČAKA. — Na saboru se raspravljaju pitanja, koja se odnose na posebne potrebe i prilike svećenstva i vjernika u biskupiji. Neka od tih pitanja spominje i ZKP, kao postavljanje ispitatelja i župnika savjetnika (k. 385 § 1), sudaca (k. 1574 § 1), određivanje doprinosa za mise (k. 830), pridržavanje grijeha (k. 895), određivanje najbliže župe za slučaj ispražnjenja (k. 472 br. 2), i t. d. — Biskup može, ako smatra uputnim, neko vrijeme prije održavanja sabora, među svećenstvom u gradu i biskupiji imenovati jedan ili više odbora, koji će pripraviti stvari za raspravljanje. Prije sjednica dat će svima učesnicima po jedan nacrt odluka, koje se misle donijeti (k. 360 §§ 1—2). Sva predložena pitanja imaju se, pod predsjedanjem biskupa ili njegova zamjenika, u pripravnim sjednicama podnijeti slobodnom raspravljanju (k. 361). — Na saboru jedini je zakonodavac biskup, a svi drugi imadu samo savjetni glas; jedini on potpisuje odluke, koje, ako se proglase na saboru, odmah stupaju na snagu, ako se izričito ne odredi drukčije (k. 362).

POGLAVLJE 4

BISKUPSKI DVOR (k. 363—390)

238. — SASTAV. — Biskupski dvor (curia dioecesana) sastoji od osoba, koje biskupa, odnosno upravljača biskupije, pomažu u upravi čitave biskupije. Ti su: opći namjesnik, predsjednik suda, ravnatelj pisarne, promicatelj pravde, branitelj ženidbenog veza, sudci, ispitatelji, župnici savjetnici, preslušnici, bilježnici, dostavljači, ovršitelji. Budući da neki od ovih spadaju na crkvene sudove, to ćemo o njima govoriti, kad se bude radilo o crkvenim sudovima, a ovdje ćemo se ograničiti na upravno osoblje (k. 363 §§ 1—2, 365).

Za oznaku latinskog izraza »curia dioecesana« upotrebili smo stari hrvatski naziv: »biskupski dvor«, jer on najbolje odgovara duhu hrvatskog jezika, jer se upotrebljavao u crkvenom i državnom pogledu u starini, i jer se u biskupskom dvoru redovito nalaze svi uredi, koji na nj spadaju. Ovaj izraz upotrebljavamo to radije, što nijedan drugi naziv nije među nama opće ustaljen, nego se upotrebljavaju ponajviše strani nazivi, kao: kurija, konsistorij, ordinarijat. — Biskupski dvor dijeli se na razne odjele, prema veličini i potrebama biskupije. Tako tu imamo: ženidbeni sud, ispitno povjerenstvo, školski odbor, odbor za stegu u sjemeništu, za upravu sjemenišnih dobara, računarski ured, preglednike knjiga, nadzorni savjet (consilium a vigilantia), da ne spominjemo općeg biskupskog namjesnika, pisarnu, bilježnike, arhiv i druge dužnosnike. U nekim biskupijama, uz ove odjele, postoji i biskupski konsistorij s različitom nadležnošću, premda o njemu nema govora u ZKP.

239. POSTAVLJANJE I OPĆE DUŽNOSTI. — Svi dužnosnici biskupskog dvora imaju se postaviti pismeno prema kan. 159 (v. gore br. 119). Svi moraju: 1) položiti zakletvu na ruke biskupa, da će vjerno vršiti službu bez posebne naklonosti bilo prema komu; 2) poslove, koji na njih spadaju, obavljati pod ravnanjem biskupa, prema propisima kanona; 3) čuvati tajnu u granicama i kako propisuje pravo ili biskup (k. 364 §§ 1—2).

Čl. OPĆI NAMJESNIK (k. 366—371)

240. POJAM. — Kad traži pravilna uprava biskupije, biskup ima postaviti općeg namjesnika (vicarius generalis), koji će ga pomagati s redovitom vlašću na čitavom području biskupije. On ga postavlja slobodno, a može ga slobodno i maknuti. Mora biti jedan, ako razlika obreda i veličina biskupije ne traže, da ih bude više. Ali ako je opći namjesnik odsutan ili spriječen u vršenju službe, može mu biskup postaviti zamjenika (pro-vicarius generalis, k. 366 §§ 1—3).

241. SVOJSTVA. — Opći namjesnik treba: 1) da bude svjetovni svećenik; ali ako je biskupija povjerena kojemu Redu, može biti i redovnik dotičnoga Reda; 2) da nema manje od 30 godina života; 3) da je doktor ili da je položio licencijat iz bogoslovlja i kanonskog prava, ili da je barem dobro upućen u te struke; 4) da ga preporuča zdrav nauk, poštenje, razboritost i iskustvo u vođenju poslova. Služba općeg namjesnika ne smije se povjeravati kanoniku pokorničaru, biskupovim rođacima osobito u prvom i drugom koljenu pomiješanom s prvim, ni, izvan slučaja nužde, župnicima i ostalim dušobrižnicima. Ali biskupu nije zabranjeno uzeti općeg namjesnika iz svoje biskupije (k. 367 §§ 1—3), što se je prije činilo samo gdje je postojao običaj.

242. VLAST. — Opći namjesnik ima, po službi, u čitavoj biskupiji vlast u duhovnim i vremenitim stvarima, koja po redovitom pravu pripada biskupu, izuzevši poslove, koje biskup sebi pridrži ili za koje pravo traži posebno biskupovo ovlaštenje. Ako nije izričito određeno drukčije, opći namjesnik može izvršiti sve otpise Sv. Stolice, upućene biskupu ili prijašnjem upravljaču biskupije, te uopće njemu pripadaju ovlaštenja, koja Sv. Stolica dade mjesnom oblasniku prema kan. 66 (k. 368 §§ 1—2; v. gore br. 58 B). Opći namjesnik dužan je izvješćivati biskupa o glavnim poslovima biskupskog dvora i obavješćivati ga o svemu, što je učinjeno ili treba učiniti, da se sačuva stega među svećenstvom i pukom. Ima se čuvati, da se svojom vlašću ne služi proti misli i volji biskupa. Ako bi dao kakvu milost, koju je biskup uskratio, bez biskupove privole ne bi bila valjana (k. 369 §§ 1—2).

243. POVLASTICE. — Opći namjesnik ima na javi i u posebničkom saobraćaju pravo prednosti, pa i u biskupovoj prisutnosti, pred svima klericima u biskupiji, ne isključivši ni dostojanstvenike i kanonike stolne crkve, i u koru i na kaptolskim sjednicama, osim ako je koji od njih posvećen za biskupa, a opći namjesnik nije biskup. Ako je biskup, uživa sve počasne povlastice naslovnih biskupa. Ako nije biskup, ima samo dok mu traje služba povlastice i odličja naslovnoga apostolskog prabilježnika (k. 370 §§ 1—2; v. gore br. 220).

Prema odgovorima ZO od 17. svib. 1919. i 15. pros. 1923., ako je kanonik, obučen u kanoničku opravu, ima prednost u crkvi pred svima dostojanstvenicima i kanonicima stolne crkve, pače na kaptolskim sjednicama ima tu prednost, iako sam nije kanonik (AAS 1919, 349; 1924, 371). Ali, prema odgovoru istoga od 10. svib. 1931., prednost ga ne oslobađa od dužnosti dvorbe biskupa na biskupskoj misi i drugim činima (AAS 1931, 235).

244. PRESTANAK VLASTI. — Služba općeg namjesnika svršava odrekom, opozivom sa strane biskupa i ispražnjenjem biskupske stolice; obustavlja se, kad se obustavlja vlast biskupu (k. 371).[1]

[1] V. o tome potanje: Caroli J., De munere vicarii generalis, seu de natura et ambitu eiusdem officii et iurisdictionis, Taurini 1939; Brack N., Inhalt u. Umfang der Iurisdictionsgewalt des Generalvikars, Eisfeld 1935.

Čl. 2. RAVNATELJ PISARNE, BILJEŽNICI I ARHIV (k. 372—394)

245. RAVNATELJ PISARNE. — U svakom biskupskom dvoru treba da bude ravnatelj pisarne (cancellarius). Za ravnatelja će biskup postaviti svećenika dobra glasa i iznad svakog prigovora. On čuva spise u arhivu (pismohrana), razređuje ih po vremenskom redu i pravi kazalo sadržaja. Ako je potrebno, može mu biskup dati i pomoćnika, koji se zove zamjenik ravnatelja pisarne (vice-cancellarius) ili podarhivar (vice-tabularius, k. 372 §§ 1—3, 373 § 4).

246. BILJEŽNICI. — Osim ravnatelja pisarne, može biskup imenovati jednoga i više bilježnika, kojih pismo, odnosno potpis svjedoči za vjerodostojnost spisa. Bilježnik može biti za sve poslove, ili samo za sudbene ili za neki određeni posao. Ako nema klerika, mogu biti i svjetovnjaci; ali u kaznenim parnicama protiv klerika bilježnik mora biti svećenik. I bilježnici moraju biti dobra glasa i iznad svakog prigovora. Sve ih može maknuti ili im obustaviti službu onaj, koji ih postavi, njegov nasljednik i starješina; ali ne kaptolski namjesnik bez privole kaptola (k. 373 §§ 1—5). — Posao je bilježnika: 1) sastavljati spise ili isprave o raspolaganju, obvezama, sudbenim pozivima i izrocima, odlukama, presudama i drugim poslovima, za koje se traži njihovo sudjelovanje; 2) vjerno bilježiti sve, što se događa, i to potpisati s oznakom mjesta, dana, mjeseca i godine; 3) uz potrebne uvjete, vaditi iz zapisnika onomu, koji zakonito traži, spise ili isprave, te izjaviti, da se njihovi prijepisi slažu s izvornikom. Bilježnik može izrađivati spise samo na području biskupa, koji ga imenuje, ili za posao, za koji je zakonito postavljen (k. 374 §§ 1—2).

247. ARHIV. — U biskupskom dvoru treba da bude i arhiv (pismohrana), na sigurnom i zgodnom mjestu. U arhivu se čuvaju uredno raspoređene i dobro zatvorene isprave i spisi, koji se odnose na duhovne i vremenite poslove čitave biskupije. Sa svom pomnjom i brižljivošću treba izraditi imovnik (inventarium) ili popis sviju isprava s kratkim sadržajem za pojedinu (k. 375 §§ 1—2). — Svake godine kroz prva dva mjeseca treba popisu dodati one spise, koji su izrađeni minule godine ili su inače propušteni. Oblasnici maju brižno tražiti isprave i spise, koji su možda kojekuga razbacani i razasuti, i sva sredstva upotrebiti, da se vrate u arhiv (k. 376 §§ 1—2). — Arhiv ima biti zatvoren i nikomu nije slobodno ući bez dozvole biskupa ili općeg namjesnika i ravnatelja pisarne. Samo ravnatelj pisarne ima ključ arhiva (k. 377 §§ 1—2). — Nije dozvoljeno nositi spise iz arhiva bez privole biskupa ili općeg namjesnika; ako su izneseni, imaju se kroz tri dana vratiti na svoje mjesto. Oblasnik može taj rok produljiti; ali produljenje mora biti umjereno. Tko uzme koji spis, ima dati ravnatelju pisarne potpisanu primnicu (k. 378 §§ 1—2).

248. TAJNI ARHIV. — Osim općeg arhiva, biskup mora imati i tajni, ili barem u općemu dobro zatvoren i zaključan spremnjak ili sanduk (armarium seu scrinium), koji se ne može maknuti s mjesta. U tom arhivu treba veoma brižno čuvati spise, koji se moraju tajno čuvati. Svake godine treba što prije spaliti spise kaznenih parnica u pitanju ćudoređa krivaca, koji su preminuli, ili su završene pred 10 godina konačnom osudom; ali treba ostaviti kratak sadržaj činjeničnog stanja sa slovom konačne osude. I za taj arhiv treba učiniti popis s kratkim sadržajem spisa. — Ovaj arhiv ima se zatvarati s dva različita ključa, od kojih će jedan biti kod biskupa ili apostolskog upravitelja, drugi kod općeg namjesnika ili, ako nema njega, kod ravnatelja pisarne. Samo biskup ili apostolski upravitelj može, kad ustreba, zatraživši

drugi ključ, a da nitko nije prisutan, otvoriti i pogledati tajni arhiv, i opet ga zatvoriti s jednim i drugim ključem (k. 379 §§ 1—4). — Biskup, netom preuzme upravu biskupije, ima odrediti svećenika, koji će, kad se isprazni biskupska stolica ili uprava bude onemogućena, preuzeti ključ tajnog arhiva, što je bio kod biskupa (k. 380). — Ako biskupiji nije dan apostolski upravitelj: 1) kad je onemogućena uprava biskupije prema kan. 429 § 1, a preuzeo ju je svećenik imenovan od biskupa, svećenik, kojega je odredio da preuzme ključ, ima taj ključ predati dotičnom svećeniku; ako ju je preuzeo opći namjesnik, pridržat će ga on sam; 2) kad je ispražnjena stolica ili zapriječena prema kan. 429 § 3, isti će svećenik predati ključ kaptolskom namjesniku, netom bude izabran; opći namjesnik ili ravnatelj pisarne predat će u isto vrijeme drugi ključ, koji je kod njih, prvom dostojanstveniku kaptola ili biskupskom savjetniku, starijemu po službi. Opći namjesnik ili ravnatelj pisarne i svećenik, koji čuva ključ, prije nego predadu ključ, zapečatit će arhiv ili spremnjak pečatima biskupskog dvora (k. 381 §§ 1—2). — Arhiv i spremnjak nikad se ne smiju otvarati ni pečati s njih skidati, osim u žurnoj potrebi. Tò može učiniti samo kaptolski namjesnik u prisutnosti dvaju kanonika ili biskupskih savjetnika, koji će paziti, da se ne bi koji spis iznio iz arhiva. Samo kaptolski namjesnik može, u njihovoj prisutnosti, pogledati spise, ali ih ne može sobom ponijeti. Arhiv, nakon pregleda, treba opet zapečatiti. Ako su pečati bili dignuti i arhiv ili spremnjak otvoreni, namjesnik kaptola saopćit će novom biskupu razlog prijeke nužde (k. 382 §§ 1—2).

Riječi kan. 379 § 1, da se ostavi kratak sadržaj činjeničnog stanja sa slovom konačne osude, prema odgovoru PT od 5. VIII. 1941., odnose se samo na parnice, svršene pred 10 godina, a ne gdje su optuženi umrli (AAS 1941, 378).

249. DRUGI ARHIVI. — Biskupi će nastojati, da se učini u dva pri-primjerka imovnik ili popis i za arhive svake crkve: stolne, zborne, župske, kao i za crkve bratovštinâ i nabožnih ustanova, i da se jedan od njih čuva u vlastitom, drugi u biskupskom arhivu. Ni iz tih arhiva ne smiju se iznositi izvorne isprave, nego kako je određeno za biskupske arhive (k. 383 §§ 1—2, 378).

250. PREGLEDAVANJE SPISA. — Isprave u župskim i biskupskim arhivima, koje se ne moraju čuvati tajno, može pogledati svak, koga se tiče. On ima pravo tražiti, da mu se na njegov trošak ispiše i preda ovjerovljeni prijepis. Ravnatelji pisarnâ, župnici i drugi čuvari arhiva imaju se, pri dostavljanju ispravâ i ispisivanju primjeraka, držati pravila, koja u tu svrhu propiše nadležna crkvena oblast, a u dvojbenim slučajevima imaju se posavjetovati s biskupom (k. 384 §§ 1—2). Tko se u tome ne bi držao postojećih propisa, može ga biskup kazniti prema težini krivnje (k. 2406; v. niže br. 1388).

Čl. 3. SABORNI ISPISATELJI I ŽUPNICI SAVJETNICI (k. 385—390).

251. POSTAVLJANJE I GUBITAK SLUŽBE. — U svakoj biskupiji treba da budu saborni ispitatelji (examinatores synodales) i župnici savjetnici (parochi consultores). Postavljaju se na biskupskom saboru, na prijedlog biskupa, uz odobrenje sabora. Toliko ih ima biti koliko biskup razborito smatra, da je potrebno; ali ne manje od četiri ni više od dvanaest (k. 385 §§ 1—2). — Kad u vremenu između jednoga i drugog sabora koji ispitatelj ili župnik umre ili izgubi službu, biskup će, posavjetovavši se sa stolnim kaptolom, mjesto njih imenovati druge izvansaborne (prosynodales). Toga pravila treba se držati i onda, kad nema sabora (k. 386 §§ 1—2). — Jednima i drugima, bili postavljeni na saboru ili izvan sabora, svršava vlast nakon 10 godina otkad je preuzmu ili prije, ako je sazvan sabor; ali mogu već započeti posao privesti kraju, a uz propisane uvjete mogu se i ponovno izabrati. Tako izabrani ostaju u službi samo toliko koliko bi ostali oni, koje zamjenjuju (k. 387 §§ 1—2). Biskup ih ne može maknuti, osim iz važnog razloga i po savjetu sa stolnim kaptolom (k. 388).

252. SLUŽBA. — Ispitatelji sudjeluju s biskupom navlastito u popunjanju župa, kad je po srijedi natječaj, i u posebnim postupcima protiv klerika, o kojima kan. 2147 sl. (v. niže br. 1221 sl.) Za ispite klerika prije ređenja i odobrenje svećenika, koji traže ovlaštenje za ispovijedanje i propovijedanje kao i za trogodišnje ispite nakon svršenih bogoslovnih nauka po kan. 130, može se biskup poslužiti s njima, ali i s drugima (k. 389 §§ 1—2). — Župnici savjetnici surađuju s biskupom u nekim postupcima protiv klerika (k. 2153, 2154, 2165; v. niže br. 1225, 1226, 1230). — Ista osoba može vršiti jednu i drugu službu, ali ne u istom slučaju (k. 390).

POGLAVLJE 5

KAPTOL KANONIKA (k. 391—422)

253. POJAM. — Kaptol (capitulum) je zbor kanonika bilo stolne bilo zborne crkve, ustanovljen u tu svrhu, da se u crkvi obavlja svečanija služba Božja i, ako se radi o stolnoj crkvi, da biskupa prema kanonima pomažu u upravi biskupije kao njegov senat i vijeće, a kad se isprazni biskupska stolica, da ga zamjenjuju u upravi biskupije (k. 391 § 1).

Kaptol može biti: a) stolni (cathedrale) i zborni (collegiale, collegiatum): prema tome da li se nalazi uz biskupovu ili drugu crkvu; zborni je kaptol kod nas na pr. čazmanski Sv. Duha sa sjedištem u Varaždinu, a tako i kaptol u Trogiru i Pagu; zborni kaptol može biti odličan (insigne) i preodličan (perinsigne), ako je taj naslov dobio od Sv. Stolice ili ga nosi od pamtivijeka (k. 391 §§ 1, 2); b) svjetovni ili redovni: prema tome da li pripada svjetovnim svećenicima ili redovnicima; c) zatvoren (clausum, numeratum) ili nezatvoren (non numeratum): prema tome da li ima određen ili neodređen broj kanonika; d) izuzet (exemptum) ili neizuzet (non exemptum): prema tome da li je izuzet od biskupske vlasti ili ne.

254. OSNIVANJE I MIJENJANJE STANJA KAPTOLA. — Osnivanje kaptola bilo stolnih bilo zbornih pridržano je Sv. Stolici, a tako i svaka promjena njihova stanja kao i dokidanje (k. 392). — U državama, gdje postoje odnošaji sa Sv. Stolicom, ta se pitanja rješavaju sporazumno s državom.

255. SASTAV KAPTOLA. — U svakoj kaptolskoj crkvi treba da budu dostojanstvenici (dignitates) i kanonici, među koje će se podijeliti razne službe; ali mogu biti i niža nadarja, pa i sa više stepena. — Tako u zagrebačkoj nadbiskupiji, osim dostojanstvenika i kanonika, postoje još i prebendari, u Dalmaciji koralni zamjenici (vicarii chorales). — Sam kaptol sastoji od dostojanstvenika i kanonika, osim ako su gdje, po kaptolskim pravilima, dostojanstvenici isključeni i sačinjavaju posebno tijelo; ali na kaptol ne spadaju niži nadarnici, koji pomažu kanonike, kakovi su t. zv. mansionarii. Bez posebne dozvole Sv. Stolice ne smiju se osnivati novi kanonikati bez odgovarajuće imovine (k. 393 §§ 1—3).

U zatvorenim kaptolima treba da bude toliko nadarnika koliko ima nadarja; u nezatvorenima toliko koliko biskup smatra, saslušavši kaptol, da se prihodima mogu pristojno uzdržavati. Osnivanje dostojanstva pridržano je

Sv. Stolici; ali je u biskupovoj vlasti, da, uz privolu kaptola, utrnuta dostojanstva obnovi i da nadarjima, koja već postoje, pridoda druga bilo kanonička bilo nekanonička. — U stolnim i zbornim odličnim crkvama, gdje su prihodi nadarja tako neznatni, da zajedno s koralnim dnevnicama nisu dovoljni za pristojno uzdržavanje kanonika, biskup će, saslušavši kaptol i uz prethodnu dozvolu Sv. Stolice, združiti nekoliko običnih nadarja s kanoničkima ili, ako se tako ne može pomoći, dokinuti nekoliko nadarja — s privolom zaštitnika, ako se radi o svjetovnom zaštitništvu — i njihove plodove s prihodima drugih nadarja dodati koralnim dnevnicama, smanjiti im iznos, ali tako da ostane toliko, da dolično odgovara bogoslužju i dostojanstvu crkve (k. 394 §§ 1—3).

Kod nas nema nezatvorenih kaptola. U svima kaptolima određen je broj dostojanstvenika i kanonika.

256. IMENOVANJE DOSTOJANSTVENIKA I KANONIKA. — Imenovanje dostojanstvenika u kaptolu bilo stolnom bilo zbornom pridržano je Sv. Stolici. Dostojanstvenicima nije dozvoljeno natjecati se (optio) na mjesto drugog dostojanstvenika, pa je zabačen i protivni običaj; ali se pripušta, ako je drukčije određeno pri osnutku dostojanstva (k. 396 §§ 1—2). Druga sva i pojedina nadarja i kanonikate u stolnim i zbornim crkvama daje biskup, saslušavši kaptol kojega se tiče. Zabacuje se svaki protivni običaj i opozivlje bilo koja protivna povlastica; ali ostaje drukčija odredba pri osnutku, te ako je imenovanje pridržano Sv. Stolici prema kan. 1435 (k. 403; AAS 1925, 582).

U državama, gdje postoje odnošaji sa Sv. Stolicom, kanonička se mjesta popunjuju u sporazumu s državom.

257. SVOJSTVA KANONIKA I DOSTOJANSTVENIKA. — Biskup ima davati kanonikate svećenicima neporočna nauka i života. Pri podjeljivanju uzimat će u obzir, ako su u drugim uvjetima jednaki: 1) doktore bogoslovlja ili kanonskog prava; 2) one koji su pohvalno obnašali crkvenu ili nastavničku službu; 3) one koji su s boljim uspjehom polagali trogodišnje ispite prema kan. 130 § 2 (k. 404 §§ 1—2). Ukoliko je moguće i uz jednakost u drugim uvjetima, barem prvi dostojanstvenik u kaptolu treba da bude doktor bogoslovlja ili kanonskog prava (k. 396 § 3).

Prema izjavi PT od 26. stud. 1922., dokinuti su svi posebni zakoni, povlastice i običaji, po kojima su se kanonikati davali samo onima, koji su rođeni u dotičnom mjestu; ali je ostala protivna odredba, ako je prihvaćena pri osnutku kanonikata ili u konkordatu s državom (AAS 1922, 128).

258. PREUZIMANJE SLUŽBE. — Dostojanstvenici, kanonici i drugi nadarnici preuzimlju službu, kada i kako to odredi biskup. Redovito, ako biskup ne odredi drukčije, biva svečano uvađanje u mjesto u koru (installatio). Prije toga dotičnik polaže pred kaptolom i biskupom ili njegovim odaslanikom vjeroispovijed, i to osobno, dok preuzimanje službe može biti i putem zamjenika (k. 405 § 2; 1406 § 1 br. 5; 1407, 1443—1445; v. niže br. 878, 895).

259. PRAVA POJEDINIH ČLANOVA. — Dostojanstvenici, kanonici i nadarnici, kad preuzmu nadarje, odmah stječu prema svom stepenu: a) odličja i povlastice, b) mjesto (stallum) u koru, c) pravo na primanje prihoda i dnevnica, d) glas u kaptolu, izuzevši počasne kanonike i dostojanstvenike, ako ne pripadaju kaptolu, e) prednost pred drugim svećenicima (k. 405 § 1, 408, 411 § 3).

Odličja i povlastice, koje pripadaju dostojanstvenicima i kanonicima, različite su prema kaptolima. Obično svi imadu križ i prsten. Osim toga imadu i posebnu opravu (rochetum, mozzetta, cappa magna) i naslov Reverendissimus, a uživaju i druga prava, o kojima je govor u ispravi osnutka.

260. KORALNE DNEVNICE. — Da kanonici što marljivije mole u koru kanonske časove, Tridentski je sabor već postojeću ustanovu, da se onima koji prisustvu u daje neka nagrada, ne samo odobrio, nego i učvrstio, ovlastivši biskupe, da kao opunomoćenici Sv. Stolice treći dio prihoda upotrebe za koralne dnevnice (distributiones quotidianae). Dnevnice su dvostruke: a) redovite, b) izvanredne (inter praesentes). Prve dobivaju kanonici prisutni, ali i zakonito odsutni; druge samo prisutni, uz neke iznimke.

Prema kan. 394, u crkvama bilo stolnim bilo zbornim, gdje nema dnevnica ili su tako neznatne, da se vjerojatno ne dobivaju, biskupi imaju odijeliti treći dio prihoda, koje primaju dostojanstvenici, kanonici i drugi nadarnici dotične crkve, i pretvoriti ih u dnevnice. Ako se dnevnice ne mogu uvesti s bilo kojega razloga, biskup će nemarnim dostojanstvenicima, kanonicima i nadarnicima udariti novčane globe, koje će odgovarati dnevnicama i biti mjesto njih. Dnevnice pripadaju marljivima, isključivši svaki potajni dogovor i opraštanje. Ako dostojanstvenici imadu prihode različite od gromade (massa) ili kanoničkih dobara, dnevnice, koje gube dostojanstvenici, pripadaju drugim prisutnim dostojanstvenicima, ako ih ima; inače idu crkvenoj imovini (fabrica ecclesiae), ako je potrebna, ili drugom nabožnom mjestu, prema uviđavnosti biskupa. Svaki će kaptol, prema svojim pravilima, izabrati jednoga ili više nadziratelja (punctatores), koji će svaki dan bilježiti one, koji ne prisustvuju službi Božjoj, položivši prije zakletvu pred kaptolom ili pred sjednikom kaptola o vjernom izvršivanju službe. Njima može biskup dodati i drugog nadziratelja. Ako su nadziratelji odsutni, zamijenit će ih stariji prisutni kanonik (k. 395 §§ 1—4).

U kaptolima, gdje nema dnevne službe kora, dvije trećine dnevnica, koje zamjenjuju nadarje, prema odgovoru ZSab od 4. velj. 1933., imadu se razdijeliti prema naravnim danima (365), a ne prema danima službe; naprotiv, gdje postoji dnevna služba, dnevnice treba razdijeliti prema danima službe, a ne prema naravnim danima (AAS 1934, 183 sl.). Isti Zbor kao i PT dali su više odgovora i razjašnjenja gledom na dnevnice (AAS 1919, 476 sl.; 1921, 476; 1925, 381; 1931, 83; 1933, 58).

261. KANONIK BOGOSLOV I POKORNIČAR. — A. U svakoj stolnoj crkvi t r e b a d a b u d e kanonik bogoslov, a gdje je moguće, i kanonik pokorničar (poenitentiarius). Te službe mogu biti i u zbornim crkvama, navlastito odličnima (k. 398 §§ 1—2). Za bogoslova i pokorničara imadu se izabrati oni, koji su podesniji prema prilikama mjesta; ali ako su u drugim uvjetima jednaki, imadu prednost, kad se radi o kanoniku bogoslovu, doktori bogoslovlja; kad o kanoniku pokorničaru, doktori bogoslovlja ili kanonskog prava. Prema odredbi Pija XI. od 27. IV. 1924., kanonik bogoslov treba da bude doktor ili da ima licencijat ili barem bakalaureat iz biblijskih znanosti, stečen na Biblijskom zavodu u Rimu (AAS 1924, 180 sl.). Poželjno je, osim toga, da kanonik pokorničar ima barem 30 godina. — Prije nego se povjere te službe, treba obaviti točan izvid o životu, ponašanju i nauku dotičnika; ako je gdje uveden natječaj, treba da se i on prije održi. Kanonik pokorničar ne smije primiti ni vršiti u isti mah drugu službu u biskupiji, koja sobom nosi vlast na vanjskom području (k. 399 §§ 1—3).

B. Kanonik b o g o s l o v, po svojoj službi, mora u dane i vrijeme, kad biskup, saslušavši kaptol, propiše, tumačiti javno u crkvi Sv. Pismo; ali biskup može, ako drži za korisnije, povjeriti mu, da u crkvi tumači druge točke kato-

ličke nauke. Ovu službu ima obnašati osobno ili, ako je za 6 mjeseci spriječen, na svoj trošak preko drugog svećenika, kojega odredi biskup. Iz važnog razloga može mu biskup dozvoliti, da, mjesto tumačenja u crkvi, predaje bogoslovne struke u sjemeništu (k. 400 §§ 1—3), kao što je običaj u mnogim biskupijama.

C. Kanonik pokorničar bilo stolne bilo zborne crkve ima već po pravu redovitu vlast, koje ne može povjeriti drugomu, da odrješuje i od grijeha i kazna pridržanih biskupu, u biskupiji i strance, a pripadnike biskupije također izvan biskupije. U svojoj ispovjedaonici treba da bude na raspolaganje vjernika u vrijeme, koje biskup smatra podesnijim, te da ispovijeda i one, koji dolaze na ispovijed za vrijeme službe Božje (k. 401 §§ 1—2).

Prema odgovoru ZSab od 10. ož. 1923., kanonik bogoslov i pokorničar nisu oslobođeni od službe djakona i poddjakona na biskupovoj misi, a imadu se držati biskupskog Svečanosnog Propisnika (AAS 1923, 588).

262. SLUŽBA BOŽJA. — A Svaki je kaptol dužan svaki dan propisno obavljati službu Božju u koru, osim ako je drukčije određeno pri osnutku kaptola. Služba Božja obahvata dnevno moljenje kanonskih časova i pjevanje koralne mise, osim drugih misa prema obrednim propisima (rubricae) misala i zakladnim ustanovama. Ako u crkvi biskup ili tko drugi mjesto njega govori misu biskupskim obredom, tad je nedjeljniku (hebdomadarius) slobodno reći tihu misu (k. 413 §§ 1—2). — Svi i pojedini nadarnici dužni su službu Božju obavljati u koru svaki dan, osim ako Sv. Stolica dozvoli zaporednu službu (per turnum) ili je tako ustanovljeno od početka (k. 414). — U kaptolskim pravilima treba odrediti pravedno, kako će kanonici i nadarnici vršiti kod oltara službu svećenika (celebrans) i posluzbu djakona i poddjakona. Od posluzbe su isključeni dostojanstvenici, kanonik bogoslov i pokorničar i, ako su različita nadarja, kanonici svećeničkog reda (k. 416). — Misa se ima namjenjivati za dobročinitelje uopće. Član kaptola, koji radi bolesti ne može odslužiti mise, kad je njegov red, nije dužan dati misnog doprinosa onomu, koji ga zamijeni,, ako drukčije ne propisuju pravila ili nije uvedeno posebnim običajem. Može se držati običaj, da se svećeniku, koji služi misu, dade doprinos ili iz svote dnevnicâ ili iz prihoda sviju nadarja (k. 417 §§ 1—3).

B. U crkvama, gdje su dužni prisustvovati koru svi zajedno, koji su na nju obvezani ne mogu zadovoljiti po drugome, osim u pojedinim slučajevima iz opravdanog i razložitog uzroka i kad zamjenjivač nije u isto vrijeme dužan na kor, te je u toj crkvi kanonik, ako se radi o zamjeni kanonika, nadarnik, ako o zamjeni nadarnika.[1] — Koji nisu dužni na kor, nisu dužni na boravak u mjestu nadarja, kad su odsutni od kora. — Tko je dužan istoga dana namijeniti misu za puk i koralnu, koralnu će namijeniti on, a za puk će je na njegov trošak namijeniti drugi ili slijedećeg dana on sâm (k. 419 §§ 1—2).

C. Kanonici i nadarnici, obvezani svaki dan na kor, mogu biti odsutni samo tri mjeseca u godini, bilo neprekidno ili prekidno, samo ako pravila njihove crkve ili zakoniti običaj ne traže dulju službu, a zabacuje se protivni običaj. Bez opravdanog razloga i posebne biskupove dozvole nije im slobodno ići na praznike u vrijeme korizme i došašća, ili na glavne svetkovine u godini:

[1] O zamjeni u koru v. potanje: Barile A., De chorali substitutione in Capitulis, Romae 1928.

Božić, Uskrs, Duhove i Tijelovo; niti smije u isto vrijeme biti odsutno preko trećine članova kaptola. Za vrijeme praznika gube se dnevnice svih vrsta, iako bi ih drugi članovi dopuštali; ali se primaju prihodi nadarja ili dvije trećine dnevnica, ako svi prihodi nadarja sastoje od dnevnica (k. 418 §§ 1—3).

263. PRAVILA KAPTOLA. — Svaki kaptol treba da ima svoja pravila, koja će vjerno vršiti svi: dostojanstvenici, kanonici i nadarnici. Kaptolska pravila, donesena zajednički na kaptolskim sjednicama, ima biskup potvrditi, a bez njegove privole ne mogu se više ni dokidati ni mijenjati. Ako kaptol, na biskupov poziv, da se donesu pravila, zanemari to učiniti, kroz 6 mjeseci od poziva, izradit će ih biskup i nametnuti kaptolu (k. 410 §§ 1—2).

264. SJEDNICE KAPTOLA. — Kanonici se imadu u određeno vrijeme i na stalnom mjestu sastajati, da raspravljaju o poslovima svoje crkve i kaptola. Osim toga mogu držati i druge sastanke, kad to smatra uputnim biskup ili predsjednik kapola ili većina kanonika. U vijećanjima imadu pravo glasa kanonici, ali ne počasni, i dostojanstvenci, ako s kanonicima sačinjavaju kaptol prema kan. 393 § 2 (k. 411 §§ 1—3).

Prema odgovoru PT od 24. stud. 1920., na sjednicama nemaju prava glasa niži nadarnici i pomoćnici kanonika (mansionarii) ili koralni vikari, iako im to pravo pripada po pravilima kaptola (AAS 1920, 573).

265. POČASNI KANONICI. — Biskup, ali ne opći ni kaptolski namjesnik, posavjetovavši se s kaptolom, kojega se tiče, ima pravo imenovati počasne (začasne) kanonike bilo u biskupiji bilo izvan biskupije; ali će se tim pravom rijetko i oprezno služiti. Kad hoće da imenuje svećenika strane biskupije, treba da, pod kaznu nevaljanosti, osim savjeta sa svojim kaptolom, dobije privolu njegova biskupa, te da istom biskupu saopći, koja će odličja i povlastice dotičnik uslijed toga uživati. Počasnih kanonika, koji borave izvan biskupije, u kojoj su imenovani, treba da bude za trećinu manje od pravih kanonika (k. 406 §§ 1—3). — Počasni kanonici koje bazilike ili zborne crkve u Rimu mogu se služiti povlasticama i odličjima samo unutar iste bazilike ili zborne crkve i njezinih podružnica; počasni kanonici drugih crkava izvan Rima uživaju odličja i povlastice samo u biskupiji, gdje su imenovani, a izvan nje samo kad prate ili zastupaju biskupa i kaptol na saborima i drugim svečanostima. Počasni kanonici, osim odličja i povlastica ili počasnih prava, imadu i mjesto u koru (k. 407 §§ 1—3).

266. PREDNOST KAPTOLA I NJEGOVIH ČLANOVA. — A. Stolni kaptol ima prednost pred zbornim, makar ovaj bio i odlični, pa i u samoj njegovoj crkvi. Odlični kaptol ima prednost pred onim, koji nije takav. U istom kaptolu, ne dirajući u posebna pravila i zakonite običaje, dostojanstvenici, držeći među sobom red prednosti, imadu prednost pred kanonicima, stariji kanonici, t. j. koji su prije postali kanonicima, pred mlađima, kanonici pravi pred počasnima, počasni pred nadarnicima. Dostojanstvenici i kanonici posvećeni za biskupe imadu prednost pred svima dostojanstvenicima i kanonicima, koji su samo svećenici. U kaptolima, gdje se razlikuju nadarja svećenička, djakonska i poddjakonska, ima se držati prednost reda; u istom redu prednost primanja u red, a ne u kaptol (k. 408 §§ 1—2).

B. U svakoj crkvi stolnoj i zbornoj oni, koji su u biskupskom dostojanstvu, treba da u koru nose biskupsku opravu, svi drugi: dostojanstvenici, kanonici i nadarnici opravu, koja im je doznačena zakladnom odredbom ili

dozvolom Sv. Stolice. Inače se smatraju odsutnima. Koralnu opravu ili posebna kaptolska odličja mogu upotrebljavati u čitavoj biskupiji, kojoj pripada kaptol; ali ne izvan biskupije. Osuđen je protivni običaj, osim kad prate biskupa i kad biskupa ili kaptol zastupaju na saborima i drugim svečanostima (k. 409 §§ 1—2).

267. ODNOŠAJ KAPTOLA PREMA BISKUPU. — Ako kaptolska pravila drukčije ne određuju, dostojanstvenici i kanonici, prema redu prednosti, imadu pravo i dužnost: 1) zamjenjivati biskupa u obavljanju bogoštovnih obreda na veće svečanosti u godini; 2) biskupu, kad obavlja biskupske čine, pri ulazu u crkvu pružiti škropilo i vršiti službu svećenika dvornika (presbyter assistens); 3) biskupu na smrtnoj postelji podijeliti sakramente, kad umre obaviti sprovod; 4) sazivati i predsjedati sjednicama kaptola, propisivati i određivati sve što spada na ravnanje kora, samo ako dostojanstvenik pripada kaptolu (k. 397). — Kad biskup drži svečanu misu ili obavlja biskupske čine u drugim crkvama u gradu ili predgrađu i pozove kanonike bilo stolne bilo zborne crkve, moraju doći i posluživati mu, ako je samo, po mišljenju biskupa, dovoljan broj kanonika i službenika ostao u crkvi. Dužni su ga pratiti prema propisima biskupskog Svečanosnog Propisnika (Caeremoniale), kad pristupa u stolnu crkvu i vraća se iz nje. Biskup može dvojicu iz bilo kojega kaptola uzeti i zadržati, da mu budu pri ruci pri obavljanju crkvene službe i upravljanju biskupije (k. 412 §§ 1—2).

Prema odgovoru ZSab od 9. velj. 1924., kanonici su dužni dvoriti biskupa i pri bogoštovnim činima, koje ne vrši biskupskim obredom (AAS 1925, 245 sl.).

268. ODNOŠAJ PREMA ŽUPNIKU KAPTOLSKE CRKVE. — Ako je s kaptolom spojena dušobrižna služba, za vršenje službe postavlja se, prema kan. 471, župnički zamjenik. Kad je stolna ili zborna crkva u isti mah župska, pravni odnošaj između kaptola i župnika — ako Sv. Stolica nije što posebna odredila i nije pri ustanovljenju župe drukčije ugovoreno a od biskupa odobreno — ima se ravnati prema slijedećim pravilima. Na župnika spada: 1) namjenjivati misu za puk i u određeno vrijeme propovijedati i kršćanski nauk vjernike poučavati; 2) čuvati župske knjige i iz njih davati posvjedočenja; 3) obavljati župničke bogoštovne obrede, o kojima govori kan. 462; od ovih na kaptol spada obaviti sprovod, ne izuzevši misu, samo ako se radi o sprovodu kojeg dostojanstvenika, kanonika, makar i počasnoga, ili nadarnika; 4) obavljati druge bogoštovne obrede, koji nisu strogo župnički i koji se običavaju držati u župama, samo ako ne smetaju koralne službe i kaptol ih ne obavlja; 5) sabirati milostinju za župljane, istu milostinju izravno ili neizravno poklonjenu primati, upravljati i prema volji darovatelja dijeliti. — Na kaptol spada: 1) čuvati svetotajstvo, ali drugi ključ svetohraništa ima biti kod župnika; 2) paziti, da župnik vrši bogoštovne propise pri obavljanju bogoštovnih obreda; 3) brinuti se za crkvu i upravljati njezina dobra s nabožnim ostavštinama. — Ni župnik kaptola ni kaptol župnika ne smije smetati u obavljanju bogoštovnih obreda i služba. Ako nastane sukob, riješit će ga biskup, koji se prije svega ima brinuti, da se drži pouka u kršćanskom nauku i tumači evanđelje u vrijeme zgodnije za vjernike. Kaptol ne samo ne može priječiti župnika u vršenju dušobrižne službe, nego članovi kaptola moraju znati, da su dužni iz ljubavi, osobito kad nema imenovanih pomoćnika, pružiti mu pomoć onako, kako to odredi biskup (k. 415 §§ 1—5).

269. OSLOBOĐENJE OD KORA I DNEVNICE. — A. Oslobođeni su od kora, a primaju prihode n a d a r j a i k o r a l n e d n e v n i c e: 1) isluženi

nadarnici (iubilati) prema kan. 422 §; 2) kanonik bogoslov svaki dan, kad vrši službu; 3) kanonik pokorničar, kad ispovijeda u vrijeme kora; 4) zamjenik župnika ili drugi iz kaptola bilo župnik bilo pomoćnik, određen od biskupa, dok vrši župsku službu; 5) koji vrše papinsko poslanstvo ili osobno tog časa poslužuju Sv. O. Papu; 6) koji obavljaju duhovne vježbe prema kan. 126, ali samo jedan put u godini; 7) koji idu s biskupom ili mjesto njega »ad Limina«; 8) koje biskup ili kaptol pošalje na sveopći, međupokrajinski, pokrajinski ili biskupski sabor; 9) koji su dozvolom kaptola, a bez protivnosti sa strane biskupa, odsutni radi dobra kaptola ili svoje crkve; 10) koji poslužuju biskupa dok obavlja svete čine prema kan. 412 § 1; 11) koji prate biskupa pri pohodu biskupije ili obavljaju pohod u njegovo ime i po njegovu nalogu; 12) koji sudjeluju pri provađanju postupaka za proglašenje blaženih i svetih, prema kan. 1999 sl., ili su na te postupke pozvani kao svjedoci, u dane i satove kad vrše službu; 13) župnici savjetnici, ispitatelji i sudci, dok vrše službu. — Izvanredne dnevnice (inter praesentes) primaju samo oni, koji su navedeni u br. 1, 7, 11, 13, ako se ne protivi izričita volja zakladnika (k. 420 §§ 1—2).

Prema odredbi Pija XI. od 7. III. 1924., kanonici i nadarnici, koji s dozvolom biskupa sudjeluju na euharistijskom kongresu, oslobađaju se od kora, a primaju dnevnice, pa i izvanredne (AAS 1924, 154).

B. Oslobađaju se od kora, a primaju s a m o p r i h o d e n a d a r j a, ali ne dnevnice: 1) koji s dozvolom biskupa javno predavaju bogoslovlje ili kanonsko pravo u školama priznatima od Crkve; 2) koji s dozvolom biskupa uče bogoslovlje ili kanonsko pravo u šoklama odobrenima od Crkve; 3) kaptolski i opći namjesnik, predsjednik suda i ravnatelj pisarne, ako pripadaju kaptolu, dok vrše službu; 4) kanonici, koji poslužuju biskupa u crkvenoj službi ili upravi biskupije prema kan. 412 § 2. — Ako svi prihodi nadarja sastoje od dnevnica ili su tako neznatni, da ne dosižu trećine dnevnica, tad svi ovi dobivaju dvije trećine dnevnica, skupno uzetih iz prihoda nadarja i dnevnica (k. 421 §§ 1—2).

Prema odgovoru PT od 24. stud. 1920., pod onima, koji predavaju bogoslovlje ili kanonsko pravo, razumiju se ne samo oni, koji predavaju badava, nego i za plaću; a pod bogoslovljem i kanonskim pravom razumiju se bogoslovske i kanonske znanosti u širem smislu. Ali kanonik pokorničar, prema odgovoru ZSab od 9. srp. 1923., ne dobiva dnevnicâ, ako za vrijeme kora predaje moralno bogoslovlje. — Ni kanonici, koji po kan. 421 § 1 br. 4, poslužuju biskupa, prema odgovoru istog ZSab od 15. stud. 1930., ne dobivaju dnevnica (AAS 1920, 573; 1925, 510 sl.; 1933, 83).

270. ISLUŽENI NADARNICI. — Nadarnici, koji su 40 godina neprekidno i pohvalno vršili službu kora u istoj crkvi ili u različitim crkvama nekoga mjesta ili biskupije, mogu dobiti samo od Sv. Stolice povlasticu isluženog nadarnika (indultum emeriti seu iubilationis). Isluženik, iako ne boravi u mjestu svog nadarja, prima i prihode svog nadarja i dnevnice, pa i izvanredne, ako se ne protivi izričita volja zakladnika ili darovatelja, pravila crkve ili običaj. Ako se, po propisu zaklade, nadarnici mogu natjecati za više mjesto, to pravo ne pripada isluženom nadarniku (k. 422 §§ 1—3).

Prema odgovoru PT od 16. list. 1919., isluženi kanonici oslobođeni su, iako postoji protivni običaj, od službe oltara, koju bi morali vršiti kad dođe njihov red (AAS 1919, 477).

POGLAVLJE 6

BISKUPSKI SAVJETNICI (k. 423—428)

271. POJAM. — U onim biskupijama, gdje se još nije mogao osnovati ili obnoviti kaptol kanonika, imaju biskupi, ako Sv. Stolica nije što posebno odredila, postaviti za biskupske savjetnike (consultores dioecesani) svećenike, koji se preporučuju pobožnošću, ponašanjem, naukom i razboritošju (k. 423).

Prema odgovoru PT od 29. I. 1931., pod imenom svećenika ne razumiju se redovnici, koji su se povratili u svijet (AAS 1931, 110). — U našim krajevima biskupski savjetnici nalaze se u biskupiji banjalučkoj i mostarskoj i u dijelu zadarske nadbiskupije, kojim upravlja šibenski biskup. Tako i u Beogradu, Skoplju, Baru, Bačkoj i Banatu.

272. POSTAVLJANJE I TRAJANJE SLUŽBE. — Biskup slobodno imenuje savjetnike. Treba da ih bude 6; u biskupijama, gdje je malo svećenika, barem 4. Svi moraju boraviti u istom mjestu, gdje i biskup ili barem u bližim mjestima. Prije nego preuzmu službu, imadu položiti zakletvu, da će službu vjerno vršiti bez ikakvog povlašćivanja (k. 424, 425 §§ 1—2). — Služba im traje 3 godine. Nakon toga ili se imenuju novi ili potvrde prijašnji. Tako se čini svakog trogodišta. Kad prije isteka trogodišta netko s bilo kojeg razloga izgubi službu, biskup će mu imenovati zamjenika, posavjetovavši se s drugim savjetnicima, a taj ostaje u službi dok se navrši dotično trogodište. Ako se navrši trogodište, kad je ispražnjena biskupska stolica, savjetnici ostaju u službi do dolaska novog biskupa, koji će u roku od 6 mjeseci od preuzimanja službe potvrditi dotadašnje ili imenovati nove. Ako koji savjetnik umre ili se zahvali dok je ispražnjena stolica, kaptolski namjesnik, posavjetovavši se s drugim savjetnicima, imenovat će drugoga. Taj, da ostane u službi i za novog biskupa, treba njegovu potvrdu (k. 426 §§ 1—5).

273. SLUŽBA. — Zbor savjetnika zamjenjuje stolni kaptol kao biskupov senat. Stoga što kanoni govore o stolnom kaptolu gledom na upravu biskupije, bilo dok je popunjena bilo kad je spriječena ili ispražnjena, to se ima razumjeti i o zboru biskupskih savjetnika (k. 427).

274. PRESTANAK SLUŽBE. — Služba biskupskih savjetnika svršava na sve načine kao i ostale crkvene službe, a osim toga kad isteče rok, za koji su postavljeni. Ali, kako naglasuje kan. 428, prije nego isteče taj rok, biskup ih ne smije maknuti bez opravdanog razloga, te ako se prije ne posavjetuje s ostalim savjetnicima.

POGLAVLJE 7

UPRAVA BISKUPIJE DOK JE ONEMOGUĆENA ILI PRAZNA BISKUPIJA, KAPTOLSKI NAMJESNIK (k. 429—444)

275. ONEMOGUĆENJE BISKUPSKE VLASTI. — Može se dogoditi, da biskupu bude onemogućena uprava biskupije, naime da bude zarobljen, zatočen, odveden u progonstvo, ili da bude doveden u stanje, te sa svojim podložnicima ne može općiti ni pismeno. U takovim slučajevima, ako Sv. Stolica drukčije ne providi, uprava prelazi na biskupova općeg namjesnika ili drugog crkovnjaka, kojega odredi biskup. Biskup ih može, iz važnog razloga, odrediti i više, koji će jedan drugoga nasljeđivati u službi. Ako ih nema ili su i oni spriječeni, stolni kaptol postavit će svog zamjenika, s vlašću kaptolskog namjesnika. Tko na jedan od ovih načina preuzme vlast, ima što prije obavijestiti Sv. Stolicu o spriječenju uprave i svom preuzimanju službe. Upadne li biskup u kaznu izopćenja, zabrane bogoslužja ili obustave, nadbiskup ili, ako njega nema ili se radi o njemu, stariji područni biskup odmah će se obratiti Sv. Stolici, da ona providi. Ako se radi o biskupiji ili prelaturi, o kojima govori kan. 285, ta dužnost pada na izabranog nadbiskupa (k. 429 §§ 1—5; v. gore br. 204).

276. UPRAVA ISPRAŽNJENE BISKUPIJE. — A. Biskupija se i s p r a ž n j u j e: a) smrću biskupa, b) odrekom prihvaćenom sa strane Sv. O. Pape, c) premještajem i d) oduzimanjem dostavljenim biskupu. Ipak sve, što čini opći namjesnik, izuzevši podjeljivanje nadarja i služba, prije nego primi sigurnu vijest o smrti biskupa, ili što čini biskup i opći namjesnik prije nego prime sigurnu obavijest o prihvaćanju odreke, premještaju i oduzimanju službe, sve je valjano. Biskup, kad primi sigurnu vijest o svom premještaju, ima kroz 4 mjeseca poći i preuzeti novu biskupiju, a od dana kad je preuzme, prijašnja je biskupija ispražnjena. Kroz to biskup u njoj: 1) ima prava i dužnosti kaptolskog namjesnika, a prestaje vlast njegovu općem namjesniku; 2) pridržava počasne povlastice ustoličenih biskupa; 3) prima u cijelosti prihode biskupskog stola (mensa, k. 430 §§ 1—3).

B. Kad se isprazni biskupska stolica, ako Sv. Stolica ne imenuje apostolskog upravitelja, ili ne providi drukčije, uprava biskupije p r e l a z i n a k a p t o l stolne crkve. Ako gdje nadbiskup ili koji drugi biskup, po posebnoj odredbi Sv. Stolice, imenuje upravitelja ispražnjene biskupije, on ima sve ovlasti, koje pripadaju kaptolskom namjesniku, s istim obvezama i prinudnim mjerama (k. 431 §§ 1—2).

277. IZBOR KAPTOLSKOG NAMJESNIKA I NADSTOJNIKA DOBARA. — Kad se isprazni biskupska stolica, kaptol stolne crkve, kroz 8 dana otkad sazna za ispražnjenje, mora postaviti kaptolskog namjesnika (vicarius capitularis), koji će mjesto kaptola upravljati biskupijom, i jednoga ili više vjernih i marnih nadstojnika dobara (oeconomus), ako na nj spada posao primanja prihoda. Ako ih kaptol ne izabere kroz to vrijeme s bilo kojega razloga, postavljanje prelazi na nadbiskupa; ako je ispražnjena nadbiskupska crkva ili u isto vrijeme nadbiskupska i područna, pravo prelazi na starijega područnog biskupa. Isto vrijedi, kad je ispražnjena biskupija ili drugo moralno tijelo, koje nema nadbiskupa, osim ako se radi o redovničkoj opatiji i prelaturi, a njihove redovničke ustanove određuju drukčije. Kaptol mora što prije obavijestiti Sv. Stolicu o smrti biskupa, a kaptolski namjesnik o svom izboru (k. 432 §§ 1—4). — Samo jedan može biti kaptolski namjesnik, a zabacuje se protivni običaj; inače je izbor nevaljan. Izbor namjesnika i nadstojnika mora se obaviti nadpolovičnom većinom, prema općim propisima kanona 160—182. Ali ista osoba može biti kaptolski namjesnik i nadstojnik (k. 433 §§ 1—3).

278. SVOJSTVA KAPTOLSKOG NAMJESNIKA. — Za kaptolskog namjesnika može se valjano izabrati samo svećenik, koji je navršio 30 godina života, a nije izabran, imenovan ni predložen na ispražnjenu stolicu. Ako bi kaptol izabrao nekoga, koji nema tih uvjeta, nadbiskup ili stariji područni biskup ima pravo imenovati drugoga, a sve, što bi učinio izabranik kaptola, bilo bi nevaljano. Osim toga, kaptolski namjesnik treba da bude doktor ili da ima licencijat bogoslovlja ili kanonskog prava ili barem da se u te struke dobro razumije, da je u njemu združeno sa zdravom naukom neporočno vladanje, pobožnost i razboritost (k. 434 §§ 1—3).

279. VLAST. — Prije postavljanja kaptolskog namjesnika sva redovita biskupova vlast u duhovnim i vremenitim stvarima prelazi na kaptol, izu-

zevši ono, što pravo izričito zabranjuje. Isto tako, nakon izbora namjesnika, sva ta vlast prelazi na njega. Stoga kaptol, a kad se izabere namjesnik, on može izvršiti sve otpise Sv. Stolice, upućene prijašnjem upravljaču na izvršenje, i uopće ima sva ovlaštenja, koja je Sv. Stolica dala prijašnjem upravitelju prema kan. 66 (v. gore br. 242). Osim toga, može bilo kojem biskupu dozvoliti vršenje biskupskih čina (pontificalia); pače, ako je namjesnik biskup, može ih i sam vršiti, ali bez prijestolja i nebnice. Kaptolu i njegovu namjesniku nije dozvoljeno učiniti nešto, što bi bilo na štetu biskupije ili biskupskih prava. Poimence ni namjesnik ni bilo tko drugi, pripadao kaptolu ili ne, bio klerik ili svjetovnjak, ne smije ni osobno ni preko drugoga iznositi, kriti ili mijenjati bilo koje isprave biskupskog dvora (k. 435 §§ 1—3, 3682). — Dok je ispražnjena biskupska stolica, ne smije uvoditi ništa nova (k. 436). — Pri postavljanju namjesnika ne može kaptol sebi pridržati nikakve vlasti, niti označiti rok dokle će mu trajati vlast, ni stavljati koje drugo ograničenje (k. 437). — Kaptolski namjesnik, netom položi vjeroispovijed prema kan. 1406—1408, odmah dobiva vlast, a nije mu potrebita nikoja druga potvrda (k. 438).

280. PRAVA I DUŽNOSTI. — A. Ako nije drukčije zakonito provideno, kaptolski namjesnik i nadstojnik dobara imadu pravo na primjerenu n a g r a d u, koja se određuje na pokrajinskom saboru ili je uvedena zakonitim običajem, a uzima se iz prihoda biskupskog stola (mensa) ili drugih prihoda. Ostali prihodi, dok je ispražnjena biskupska stolica, pridržavaju se budućem biskupu za potrebe biskupije, ako bi pripadali biskupu dok upravlja biskupijom (k. 441). Ako je kanonik, za vrijeme službe oslobođen je od kora, a ima pravo na prihode nadarja, ali ne na dnevnice (k. 421 § 1 br. 3).

B. Kaptolski namjesnik ima ista p o č a s n a p r a v a kao i opći namjesnik, t. j. ima prednost pred svima svećenicima u biskupiji, ne isključivši dostojanstvenike ni kanonike stolne crkve, pa i na kaptolskim sjednicama, osim ako je koji od njih posvećen za biskupa, a on to nije. Ako je posvećen za biskupa, ima počasne povlastice naslovnih biskupa; nije li, za vrijeme službe, uživa samo povlastice i odličja naslovnog apostolskog prabilježnika (k. 439, 370). — D u ž a n je boraviti u biskupiji i namjenjivati misu za puk, jednako kao i biskup (k. 440), prisustvovati međupokrajinskom i pokrajinskom saboru (k. 282, 286), novom biskupu dati račun o upravljanju kao i o crkvenim ispravama, koje su došle u njegove ruke (k. 444).

Nadstojnik dobara brine se i upravlja crkvene stvari i prihode pod ravnanjem kaptolskog namjesnika (k. 442).

281. PRESTANAK SLUŽBE. — Namjesnika i nadstojnika može svrgnuti samo Sv. Stolica. Ako se hoće odreći, odreku upravljaju kaptolu; ali za valjanost nije potrebito, da je kaptol prihvati. Kad se namjesnik ili nadstojnik odreče, umre ili makne, kaptolu pripada pravo izabrati drugoga, a izbor se obavlja kao i za njihova predšasnika. Osim toga, njihova služba prestaje, kad novi biskup preuzme vlast prema kan. 334 § 3 (k. 443 §§ 1—2).

282. RAZLOG UPRAVE. — Novi biskup dužan je tražiti od kaptola, kaptolskog namjesnika, nadstojnika dobara i drugih dužnosnika, koji su postavljeni dok je bila ispražnjena biskupska stolica, razlog upravljanja i službovanja i poduzeti mjere protiv onih, koji su što skrivili u službi ili upravi, ako su, nakon položena računa, dobili od kaptola ili kaptolskih odaslanika odrješenje ili oslobođenje. Oni imadu novom biskupu dati razlog i za crkvene spise, ako je tko do njih došao (k. 444 §§ 1—2).

POGLAVLJE 8

OKRUŽNI NAMJESNICI (k. 445—450)

283. POJAM. — Okružni namjesnik (vicarius foraneus) ili dekan jest svećenik, kojega biskup stavi na čelo nekog okružja, o kojem govori kan. 217 (k. 445). Za okružnog namjesnika biskup stavlja svećenika, kojega smatra podesnim, redovito iz sredine dušobrižnoga klera. Može ga i maknuti po volji (k. 446 §§ 1—2).

Okružni namjestnik ili dekan, po svojoj službi, posreduje između biskupa i župnika nekog okružja. U nekim našim biskupijama, kao zagrebačkoj, senjsko-modruškoj, đakovačkoj i sarajevskoj, posrednu službu između biskupa i dekana vrši arhidjakon, u drugima opet, kao bačkoj, arhipresbiter.

284. SLUŽBA. — A. Osim posebnih ovlaštenja, koja okružnom namjesniku daje pokrajinski ili biskupski sabor ili sam biskup, on ima u prvom redu pravo i dužnost p a z i t i: 1) da li crkovnjaci njegova okružja žive po propisima kanona i marno ispunjaju svoje dužnosti, osobito gledom na čuvanje sjedišta (residentia), propovijedanje riječi Božje, poučavanje u kršćanskom nauku djece i odraslih, i dvorbu bolesnika; 2) da li vrše odluke, koje donosi biskup u kanonskom pohodu; 3) da li se upotrebljavaju mjere opreznosti gledom na tvar euharistijske žrtve; 4) da li se drži pristojno i čisto crkva i sveti predmeti, navlastito gledom na čuvanje presv. sakramenta i govorenje mise; da li se bogoštovni obredi obavljaju prema bogoštovnim propisima; da li se marljivo upravljaju crkvena dobra i propisno ispunjaju s njima spojene obveze, osobito sv. mise; da li se župske knjige uredno pišu i čuvaju. — Da se o svemu tome osvjedoči, pohađat će župe svog okružja u vrijeme kad to odredi biskup. — Na njega spada i to, kad čuje, da je koji župnik njegova okružja teško obolio, pobrinuti se, da ne bude bez duhovne i vremenite pomoći, a kad umre, bez pristojnog pokopa; te se postarati, da ne bi, za vrijeme njegove bolesti ili prigodom smrti, propale ili bile odnesene knjige, isprave, sveti predmeti ili što drugo, što pripada crkvi (k. 447 §§ 1—3).

B. Na njega spada u dane, kad odredi biskup, sazivati svećenike svog okružja na s a s t a n k e ili slučajeve (collationes), o kojima govori kan. 131, i predsjedati im; gdje u okružju ima više sastanaka, brinuti se, da se propisno drže. Ako nije župnik, dužan je boraviti na području namjesništva ili kojem ne mnogo udaljenom mjestu, kako odredi biskup (k. 448 §§ 1—2).

C. Barem jedan put na godinu i z v j e s t i t ć e biskupa o stanju svog okružja, izloživši ne samo što je učinjeno dobra kroz godinu, nego i što se zla dogodilo, koje su nastale sablazni, a koja upotrebljena sredstva, da se zlu doskoči, te što bi još trebalo poduzeti, da se zlo iskorijeni (k. 449).

D. Svaki okružni namjesnik ima svoj p e č a t, kojim se služi pri službenom uredovanju (k. 450 § 1).

U pojedinim biskupijama postoje posebne upute i propisi bilo za pohađanje okružja bilo za odašiljanje izvješća kao i gledom na druge dužnosti namjesnika.

285. PRAVA I POVLASTICE. — Osim navedenih prava, koja su spojena sa službom, okružni namjesnik ima pravo: 1) sudjelovati na biskupskom saboru (k. 358 § 1 br. 4); 2) u žurnom slučaju dozvoliti upraviteljima crkvenih dobara, da poduzmu parnicu ili se odazovu pozivu (k. 1526); 3) da im se dade ovlaštenje odrješivati od grijeha pridržanih biskupu (k. 899 § 2). Imadu prednost pred svima župnicima i svećenicima svog namjesništva (k. 450 § 2).

U pojedinim biskupijama imadu i druga prava i povlastice. Prema odgovoru PT od 10. stud. 1925., nema okružni namjesnik, koji je ujedno kanonik, prednosti pred ostalim kanonicima u koru i na kaptolskim sjednicama (AAS 1925, 582).

POGLAVLJE 9

ŽUPNICI (k. 451—470)

286. POJAM ŽUPE I ŽUPNIKA. — Pojam župnika nije tako jednostavan, kako na prvi mah izgleda. Pod imenom župnika dolaze ne samo naravne, nego i moralne osobe, a kod jednih i drugih osoba nije uvijek jednako pravno stanje. Radi toga nalazimo u kanonima razne pojmove bilo za jedne bilo za druge. — Pod imenom župnika, kako veli kan. 451 § 1, dolazi svećenik ili moralna osoba, kojoj je dana u naslov župa s dušobrižnom službom, a ta se vrši pod ravnanjem biskupa. Župnicima su izjednačeni sa svima pravima i dužnostima, i pod imenom župnika dolaze: 1) misijski župnici ili polužupnici (quasi-parochi), koji upravljaju polužupama (quasi-paroeciae) ili župama u misijama (kan. 216 § 3); 2) zamjenici župnika (vicarii paroeciales), ako imadu potpunu vlast župnika. — Gledom na vojne kapelane, bilo više bilo niže, treba se držati posebnih propisa Sv. Stolice (k. 451 §§ 1—3).

287. DIOBA ŽUPA I ŽUPNIKA. — Župnici se dijele na: 1) s v j e t o v n e i r e d o v n e: prema tome da li je župa svjetovna ili redovnička. Župa je redovnička, kad je punopravno (pleno iure) ujedinjena s redovničkom kućom. U tom slučaju redovnička zadruga ima naslovno ili pričuvno dušobrižništvo, a djelatno vrši jedan njezin član s naslovom župničkog zamjenika (vicarius paroecialis, k 452, 471, 1423 § 2). Ako župa nije ujedinjena s Redom, nego samo povjerena brizi Reda, redovnik, koji vrši dušobrižništvo, jest pravi župnik. — Kod nas je velik broj župa, navlastito u Dalmaciji, Bosni i Hercegovini, koje su ujedinjene s franjevačkim Redom;

2) p o m i č n e (amovibiles) i n e p o m i č n e (inamovibiles): prema tome da li su na pomičnim ili nepomičnim župama. Svaki je svjetovni župnik u nekom smislu nepomičan, iako ga biskup može maknuti iz kanonskih razloga. Ali da se maknu oni koji su postavljeni na nepomičnu župu, hoće se stroži postupak. Nepomične župe ne može biskup pretvoriti u pomične bez dozvole Sv. Stolice; pomične može biskup, ali ne kaptolski namjesnik, proglasiti nepomičnima, posavjetovavši se sa stolnim kaptolom. Nove župe imaju biti sve nepomične, ako biskup, po svojoj razboritosti, s obzirom na prilike mjesta i osoba, saslušavši kaptol, ne smatra boljim, da budu pomične i takovima ih proglasi. Sve su polužupe pomične, a pomični su, radi svoje osobe, i redovnici. župnici i zamjenici, bilo sa strane biskupa, bilo sa strane redovničkog poglavara. I biskup i redovnički poglavar imadu jednako pravo maknuti ih, obavijestivši o tome jedan drugoga, a nisu dužni tražiti privolu niti obrazložiti svoj postupak; ali jedan i drugi imadu pravo utoka na Sv. Stolicu bez obustavne moći (k. 454 §§ 1—5);

3) m j e s n e i o s o b n e: prema tome da li vode dušobrižništvo u nekom mjestu, ili nemaju stalnog područja, te su postavljeni za neku vrstu osoba, na pr. iste narodnosti, plemena, staleža, obreda i t. d.;

4) n a s l o v n e i d j e l a t n e. Kad je župa ujedinjena s moralnom osobom, na pr. s kaptolom ili s Redom, moralna je osoba naslovni ili pričuvni župnik, a djelatnu službu vrši jedan njezin član.

288. SVOJSTVA ŽUPNIKA. — Da netko valjano može biti župnikom, mora biti svećenik. Osim toga, treba da bude dobra ponašanja, da posjeduje nauk, revnost za duše, razboritost i ostale kreposti i svojstva, koja opće i posebno pravo traži za uspješnu upravu ispražnjene župe (k. 453 §§ 1—2).

289. POSTAVLJANJE ŽUPNIKA. — A. P r a v o imenovanja i postavljanja župnika pripada biskupu, izuzevši župe pridržane Sv. Stolici. Zabacuje se svaki protivni običaj, ali se priznaje pravo izbora ili predlaganja, komu zakonito pripada. Kad je ispražnjena ili spriječena biskupska stolica prema kan. 429, na kaptolskog namjesnika ili drugog upravljača biskupije spada: 1) postaviti župničke zamjenike prema kan. 472—476; 2) potvrditi izbor ili prihvatiti predloženoga na ispražnjenu župu, te jednoga i drugoga postaviti za župnika; 3) dati župe slobodne podjelbe, ako je biskupska stolica bila ispražnjena najmanje godinu dana. Od toga ništa ne može opći namjesnik bez posebnog ovlaštenja, osim ako upravlja biskupijom prema kan. 429 § 1 (k. 455 §§ 1—3; v. gore br. 275).

B. Kad se radi o r e d o v n i č k i m ž u p a m a, poglavar, kojemu to pripada po redovničkim ustanovama, prikazuje biskupu svećenika svoga Reda, a biskup mu, ako ga nađe sposobnim prema kan. 459 § 2, daje vlast župnika (k. 456).

C. P o l u ž u p n i k e iz svjetovnoga klera postavlja apostolski namjesnik ili predstojnik, saslušavši svoj savjet (k. 457, 302); kad se radi o redovnicima, isti je postupak kao kod redovničkih župa.

D. Biskup je strogo dužan ispražnjenu župu dati onomu, kojega smatra za nju p o d e s n i j i m, a da ne povlašćuje bilo koga. Pri stvaranju suda o nečijoj podesnosti, treba paziti ne samo na umnu sposobnost, nego i na sva druga svojstva, koja se traže za pravilnu upravu dotične župe. Radi toga: 1) pogledat će sve isprave kao i izvješća u arhivu, pa i tajna, ako ih ima, a odnose se na dotičnog svećenika; pače, ako smatra uputnim, razborito će ih potražiti i izvan biskupije; 2) imat će pred očima propis kan. 130 § 2 (v. br. 94); 3) klerika će podvrći pred sobom i pred ispitateljima župničkom ispitu, od kojega može, uz pristanak istih ispitatelja, oprostiti onog svećenika, kojega preporuča bogoslovna naobrazba (k. 459 §§ 1—3).

E. Ispražnjenu župu ima biskup popuniti kroz š e s t m j e s e c i (k. 155), ako prilike mjesta i osoba, po njegovu mišljenju, ne svjetuju, da se odgodi postavljanje redovitog župnika (k. 458; v. gore br. 115).

F. Prema kan. 156, župnik može dobiti samo j e d n u ž u p u, ako se ne radi o župama, koje su ujedinjene jednakopravno (aeque principaliter). U jednoj župi može biti samo jedan župnik, koji će vršiti djelatnu dušobrižnu službu, a zabacuje se protivni običaj i opozivlje svaka protivna povlastica (k. 460 §§ 1—2).

290. NATJEČAJ PRI POSTAVLJANJU ŽUPNIKA. — U mjestima, gdje se župe popunjaju natječajem, bilo posebnim prema ustanovi Benedikta XIV. »Cum illud« od 14. pros. 1742., bilo općim, taj se način popunjanja ima zadržati sve dotle, dok Sv. Stolica ne odredi drukčije (k. 459 § 4). — Opći je natječaj onda, kad se više svećenika natječe na više popunjenih župa, pa onaj koji dobije natječaj, ako ima ostala potrebita svojstva, dobije župu, koja se prva isprazni. Posebni je natječaj onda, kad se isprazni jedna župa, pa se više svećenika natječe, da nju dobije.

Natječaj nije potrebit, kad se prvi put popunja nova župa. Tako PT 25. lip. 1932. (AAS 1932, 224). Natječaj ne treba ni za popunjanje pomičnih župa, redovničkih župa, ili kad se radi o župniku, koji je po zakonu maknut sa župe (k. 2151, 2161) i premješten na drugu župu, ili se radi o premještaju po službenoj dužnosti (k. 2162 sl.), ili bi uslijed natječaja nastale svađe i stranke. — Ali natječaj se drži i za župe, koje podjeljuje Sv. Stolica ili su njoj pridržane. U tom slučaju biskup šalje uspjeh natječaja Apostolskoj Nižoj Pisarni (Dataria), a ona prosuđuje, tko je podesniji.

Prema odredbama Benedikta XIV. natječaj se čini ovako. Biskup oglasi, da će se stalnog dana držati natječaj na neku župu i pozove sve, koji bi je željeli dobiti, neka pošalju svoje isprave i sva svjedočanstva, koja bi ih za nju preporučivala. Biskupska pisarna učinit će od tih isprava i posvjedočenja i drugih svjedočanstva u biskupskom dvoru kratak prikaz (pro-memoria) u toliko primjeraka, koliko je članova ispitnog povjerenstva, da mogu donijeti sud kako o znanju tako o životu, ponašanju i drugim svojstvima, potrebitima za dotičnu župu. Uz biskupa ili općeg namjesnika, ako ga zamjenjuje, moraju biti barem 3 ispitatelja. Na ispitu: 1) treba dati svima natjecateljima iste upite, iste slučajeve, isti tekst evanđelja, o kojem će napisati propovijed, da dokažu sposobnost propovijedanja; 2) slučajeve i upite treba svima dati u isto vrijeme, a tako i tekst evanđelja; 3) svima treba odrediti isti rok, kroz koji će riješiti slučajeve, odgovoriti na upite, sastaviti malu propovijed; 4) svi natjecatelji imaju biti zatvoreni u istom prostoru, odakle, dok pišu, nikomu nije slobodno izaći ni ući, osim kad sve napišu i predadu; 5) svi imadu svojom rukom napisati i potpisati bilo odgovore bilo propovijed; 6) odgovori moraju biti pisani latinski, a propovijed domaćim jezikom; 7) svaki odgovor i svaku propovijed imadu potpisati: natjecatelj, zapisničar natječaja, ispitatelji i biskup ili opći namjesnik, ako ga zastupa. — Protiv biskupove odluke natjecatelj, koji se smatra zapostavljenim, može se prizvati na nadbiskupa; ali taj priziv ne obustavlja izvršenja. Nadbiskup će stvar rasuditi na temelju spisa ispitnog povjerenstva, koje će mu dostaviti biskupski dvor.

Kod nas se obično drži župnički ispit, koji nije jednak u svima biskupijama (v. Prva sinoda, 194 sl.). Redovito se obavlja dva puta godišnje ili kad to odredi biskup. Ispit se obavlja usmeno i pismeno iz pojedinih bogoslovnih struka. Tko s uspjehom položi ispit, dobiva svjedočanstvo o položenom župničkom ispitu (za koje plaća odnosnu pristojbu). Kad se radi o popunjenju koje župe, biskup, uz ovo svjedočanstvo, prosuđuje i druga spomenuta svjedočanstva i dotičnikova svojstva, koja ga čine podesnim za upravu dotične župe.

291. PREUZIMANJE SLUŽBE. — Dušobrižnu službu župnik može vršiti od onog časa, kad preuzme upravu župe prema kan. 1443—1445. Prije toga ili u tom času treba da položi vjeroispovijed prema kan. 1406 § 1 br. 7 (k. 461).

Preuzimanje uprave župe obično je spojeno s vanjskom svečanošću, navlastito kad se radi o nepomičnom župniku. Tom prigodom župnik se, kako se kaže, ustoličuje. Za tu prigodu biskup šalje svog odaslanika, a pozivlju se i crkveni oci ili crkovinari, t. j. upravitelji crkvenih dobara, da budu prisutni primo-predaji crkvene imovine, u nekim krajevima još i zaštitnik, ako je crkva zaštitničkog prava. Na vanjsku svečanost u crkvi pozivlju se predstavnici oblasti, vjerskih društava, redovničkih zadruga, i t. d. — Glavna stvar u preuzimanju župničke službe jest preuzimanje župskog ureda s popisom dobara nadarja i crkvene imovine. Pri tome treba da bude prisutan koliko odstupajući toliko nastupajući župnik zajedno s biskupovim odaslanikom. Ako je župnik umro, onda predaju izvršuje djelatni upravitelj župe. O primo-predaji sastavlja se zapisnik, koji potpiše odstupajući župnik, odnosno upravitelj župe, nastupajući župnik, biskupov odaslanik i drugi prema običaju biskupije. — Za redovnike na redovničkim župama ne treba ustoličenja, jer nema nadarja, koje bi trebalo predati. Ako se ipak drži, biskupov odaslanik predaje samo župski ured, a kućnu i crkvenu imovinu predaje redovnički poglavar. Ako crkva ima svog imanja, koje nije vlasništvo redovničke zadruge, tad biskupov odaslanik predaje novom župniku i popis ove imovine. I u tom slučaju treba izraditi zapisnik, koji potpisuju svi kao gore.

Nije li zbog kojeg razloga moguće obaviti primo-predaju župskog ureda i popisa crkvenog posjeda, može biskup odrediti, da se uprava župe preuzme i bez tog obreda. U tom slučaju župnik preuzimlje službu netom primi biskupovu odluku, i može je odmah vršiti (k. 1444 § 1; v. niže br. 895).

292. PRAVA ŽUPNIKA. — A. Župniku su pridržani bogoštovni obredi (functiones), koje može samo on obavljati, ako pravo za koji obred što drugo ne određuje. Ti obredi jesu: 1) svečano krstiti; 2) svetu pričest javno nositi bolesnicima u svojoj župi; 3) svetu pričest nositi kao putbinu javno ili privatno bolesnicima u smrtnoj pogibli, na času smrti davati zadnju pomast, osim ako se radi o biskupu (k. 397 br. 3), redovnicima i onima koji borave u redovničkim kućama (k. 514); drugi svećenici mogu to samo u slučaju nužde i s dozvolom barem predmnijevanom župnika (k. 848 § 2, 938 § 2); 4) oglasivati predstojeće primanje viših redova i vjenčanje, prisustvovati vjenčanju i davati zaručnički blagoslov; 5) sprovoditi preminule prema kan. 1216; 6) blagoslivati kuće prema propisima bogoštovnih knjiga na Veliku subotu ili drugi dan prema običaju mjesta; 7) blagoslivati krsnu vodu na Veliku subotu, voditi javne procesije izvan crkve, svečano i sa sjajem (pompa) davati blagoslov izvan crkve, osim ako se radi o kaptolskoj crkvi i te obrede obavlja kaptol (k. 462).

Prema odgovoru ZSab od 10. lip. 1922., blagoslov krsne vode ima se obaviti dva puta na godinu: na Vel. subotu i u subotu pred Duhove, kako naređuju bogoštovne knjige (AAS 1922, 225 sl.). — Župnik vodi procesiju izvan crkve i onda, kada ona polazi iz druge crkve, koja nije župska i ima svog upravitelja, osim u slučaju kan. 482 i 1291 § 2 o procesijama Tijelova. To vrijedi i za procesije iz crkve redovnika, makar bili izuzeti od biskupske vlasti; ali ostaju netaknuti propisi kan. 1291 § 2 i 1293 § 3, t. j. o procesiji u osmini Tijelova i kad biskup dozvoli procesiju. Tako PT 12. stud. 1922. i 10. stud. 1925. (AAS 1922, 661; 1925, 582). U tim slučajevima procesiju iz crkve redovnika vodi redovnički poglavar, osobno ili po zamjeniku.

B. Župnik ima pravo na pristojno uzdržavanje (congrua sustentatio) kao nagradu za svoj rad. Tu nagradu daje mu u prvom redu nadarje (beneficium), koje je spojeno sa župničkom službom i koje dobiva pri preuzimanju službe. Gdje nema nadarja ili je nedovoljno, nadoknađuje ga doprinos iz državnog vjerskog pologa (fond), podavanja sa strane vjernika (redovina, lukno, bir, poreština), koja se daju bilo u naravi bilo u gotovini.

C. Osim toga, župnik ima pravo i na pristojbe (taxae), koje se daju pri vršenju nekih bogoštovnih obreda i čina, na pr. prigodom krštenja, vjenčanja, sprovoda i t. d., a zovu se »iura stolae«. Visina tih pristojba uređuje se zakonitim običajem ili je propisuje pokrajinski sabor prema kan. 1507 § 1. Ako bi župnik tražio više, dužan je vratiti razliku. Na pristojbu ima pravo, iako bi netko drugi obavio dotični čin, osim ako je darovatelj htio dati tom drugom svećeniku razliku od ustanovljene pristojbe. Župnik je također dužan obaviti čin badava, ako netko nije u stanju da plati (k. 463 §§ 1—4).

Kod nas od g. 1938. postoji posebni Pravilnik, kojim su u sporazumu s državnom oblasti uređene te pristojbe. Ali Pravilnik nije podnesen Sv. Stolici na potvrdu, a visina pristojba, radi izmijenjenih prilika, nije ostala ista ni svagdje jednaka (v. niže br. 923).

293. DUŽNOSTI ŽUPNIKA. — A. Prije svega župnik je dužan voditi brigu za duše svih svojih župljana, ako nije tko zakonito izuzet od njegove vlasti. Biskup može iz opravdanoga i važnog razloga izuzeti od župnikove dušobrižne službe redovničke obitelji i nabožne kuće, koje se nalaze na području župe, a nisu već po pravu izuzete (k. 464 §§ 1—2).

B. Mora stalno boraviti (residere) u župskoj kući blizu svoje crkve. Iz opravdanog razloga može mu biskup dozvoliti boravak na drugom mjestu,

samo ako župnikov stan nije toliko udaljen od župske crkve da bi vršenje župničkih dužnosti radi toga trpjelo štetu. Slobodno mu je biti odsutan iz župe najviše 2 mjeseca na godinu, bilo neprekidno bilo prekidno, ako važan razlog po sudu biskupa, ne traži dulju ili ne dozvoljava kraću odsutnost. Dani, kad obavlja duhovne vježbe prema kan. 126, ne računaju se jedan put na godinu u tu odsutnost. Ako župnik mora biti odsutan iz župe preko jednog tjedna, tad mu treba, osim opravdanog razloga, još i pismena dozvola biskupa i zamjenik, kojega će ostaviti mjesto sebe i kojega treba da odobri biskup. Ako je župnik redovnik, treba još dozvola redovničkog poglavara, a zamjenika ima odobriti i biskup i poglavar. Ako bi župnik morao otputovati radi nenadanog i važnog razloga i biti odsutan preko jednog tjedna, mora o stvari obavijestiti biskupa, naznačivši mu uzrok odlaska i svećenika, koji će ga zamjenjivati, te se ima držati njegove odredbe. Kad je župnik i za kraće vrijeme odsutan iz župe, ima se pobrinuti za potrebe vjernika, osobito kad to traže posebne prilike (k. 465 §§ 1—6). — Kan. 2168—2175 predviđaju posebni postupak, a kan. 2381 posebne kazne protiv župnika, koji ne boravi u svojoj župi (v. niže br. 1231, 1232, 1369).

Svećenik, koji zamjenjuje odsutnog župnika, može kroz to vrijeme, nakon što ga odobri biskup, dozvoljeno i valjano prisustvovati vjenčanju, ako župnik nije što sebi pridržao; ali ne prije nego je odobren. PT 14. srp. 1922. (AAS 1922, 527 sl.).

C. Župnik je dužan namjenjivati m i s u z a p u k u nedjelje i blagdane, pa i dokinute, jednako kao i biskup, a polužupnik (quasi-parochus) jednako kao apostolski namjesnik i predstojnik. Ako možda ima više župa, koje su među sobom jednakopravno ujedinjene ili, osim svoje, upravlja jednom ili više drugih, dužan je u te dane namijeniti za sav puk samo jednu misu. Biskup mu može iz opravdanog razloga dopustiti, da misu za puk namijeni drugi dan, a ne onda kad je dužan. Misu za puk ima odslužiti u župskoj crkvi, ako posebne prilike ne traže ili ne svjetuju, da se to učini na drugom mjestu (na pr. u područnoj crkvi, gdje je crkveni god). Kad je zakonito odsutan, može misu za puk namijeniti osobno gdje se nalazi ili, preko zamjenika, u župi (k. 466 §§ 1—5).

Kad, osim svoje, ima još i druge župe, dužan je misu namijeniti za puk na dane pokrovitelja sviju crkava, pa i onda kad župa nije ustanovljena pravno, t. j. propisanom odlukom, nego samo stvarno ili de facto. Tako ZSab. 20. stud. 1927. i 20. ož. 1932. (AAS 1928, 84 sl.; 1932, 436 sl.).

D. Župnik je dužan obavljati s l u ž b u B o ž j u (officia divina), vjernicima dijeliti sakramente, kad god razložito (legitime) zatraže, svoje ovce upoznati, zalutale razborito popravljati, siromahe i bijedne primati očinskom ljubavlju, najveću brigu posvećivati poučavanju djece u kršćanskom nauku. Vjernike treba opominjati, da idu često, ako im je zgodno, u svoju župsku crkvu i ondje prisustvuju službi Božjoj i slušaju riječ Božju (k. 467 §§ 1—2). §§ 1—2).

E. Osobitom brigom i živom ljubavlju treba da pomaže b o l e s n i k e, navlastito one koji su blizu smrti, krijepeći ih sakramentima i preporučujući im dušu Bogu. — Župnik kao i svaki drugi svećenik, koji dvori bolesne, može im dati Papin blagoslov s potpunim oproštenjem na času smrti, prema obrascu u odobrenim bogoštovnim knjigama; i ne smije toga propustiti (k. 468 §§ 1—2).

F. U nedjelje i druge zapovjedne blagdane dužan je osobno p r o p o v i j e d a t i riječ Božju običnom homilijom, za vrijeme mise, kad ima više svijeta (k. 1344). — Najsvetija mu je dužnost brinuti se za pouku puka u kršćanskom nauku, djecu pripravljati na prvu ispovijed, krizmu i prvu pričest (k. 1329 sl.). Ima pomljivo paziti, da se ne bi u njegovoj župi što učilo protiv vjere i ćudoređa, osobito u javnim i posebničkim školama, te ima podupirati ili osnivati nabožna, vjerska i dobrotvorna društva (k. 469).

G. Dužan je voditi ž u p s k e k n j i g e ili matice: krštenih, krizmanih, vjenčanih i umrlih, a treba da prema silama nastoji pomnjivo izraditi i knjigu o stanju duša, t. j. pojedinih obitelji u župi. Ove knjige ima voditi i čuvati prema općem običaju Crkve i posebnim uputama svog biskupa. — U knjizi krštenih treba da zabilježi i to: a) kad je dotičnik krizman; b) oženjen, osim ako se radi o ženidbi »savjesti«, koja se bilježi u posebnu biskupsku knjigu k. 1104—1107); c) ako je primio viši red, i d) položio svečane redovničke zavjete. Te potankosti treba unijeti i u krštenicu, kad se za dotičnika izdaje. Na svršetku svake godine poslat će biskupskom dvoru službeni popis sviju, koji su kroz godinu uneseni u matične knjige, osim u knjigu stanja duša (k. 470 §§ 1—3).

H. Župnik mora imati pečat i svoj a r h i v. Tu se moraju čuvati prije svega župske ili matične knjige, biskupska pisma i druge potrebne i korisne isprave, koje se odnose na crkvu, crkvenu imovinu, zaklade i t. d., prema kan. 1490, 1522, 1523 br. 1548, 1549 i drugima. Ima ih pomnjivo čuvati, da ne bi došle u ruke nepozvanih, a biskup ili njegov odaslanik u vrijeme pohoda pregledat će, da li se sve tu nalaze i da li se čuvaju kako treba (k. 470 § 4).

I. Dobro je, da se u arhivu čuvaju i d r u g e k n j i g e, koje se odnose na župu, a korisne su za njezino uspješno vođenje. Tu dolazi u prvom redu: a) Knjiga prelaza iz jedne vjeroispovijesti na drugu; b) Običajnik, u kojem su popisani svi vjerski običaji župe i oni koji su s njima u vezi; c) Ljetopis (kronika), u koji se bilježe svi važniji događaji u župi, navlastito u vezi s vjerskim životom, na pr. dolazak biskupa ili njegova odaslanika, poslanstva (misije), osnutak pojedinih vjerskih društava, proslave godova pokrovitelja župe i Sv. O. Pape; d) Popis raznih udruženja u župi ne samo vjerskih, nego i drugih, broj njihovih članova, uprava i rad, i t. d.

POGLAVLJE 10

ZAMJENICI ŽUPNIKA (k. 471—478)

294. POJAM. — Zamjenik župnika jest svećenik, koji župnika zamjenjuje u dušobrižništvu bilo trajno bilo privremeno, ili mu pomaže u vršenju čitave dušobrižne službe, ili samo u obavljanju nekih poslova u cijeloj župi ili u jednom dijelu župe. Prema tome, imamo razne vrste zamjenika: 1) trajnog zamjenika (vicarius paroecialis), 2) privremenog zamjenika (vicarius oeconomus), 3) zamjenika odsutnog župnika (vic. substitutus); 4 zamjenika pomagača (vic. adiutor); 5) zamjenika pomoćnika ili kapelana (vic. cooperator).

295. TRAJNI ZAMJENIK ILI ZAMJENIK NASLOVNOG ŽUPNIKA. — Kad je župa punopravno (pleno iure) ujedinjena s redovničkom kućom, kaptolskom crkvom ili drugom moralnom osobom, moralna je osoba naslovni župnik, a djelatnu dušobrižnu službu vrši jedan njezin član, koji je u tome

zamjenjuje, pa se po tome i nazivlje njezinim zamjenikom (vicarius paroecialis) ili župskim vikarom. Čitavo dušobrižništvo sa svima pravima i dužnostima pripada zamjeniku (v. gore br. 287). Budući da je to stanje trajno, to se ovaj djelatni vršitelj dušobrižne službe zove trajnim zamjenikom župnika. Kad se isprazni takova župa, odnosno kad zamjenik na bilo koji način izgubi vlast, novog zamjenika predlaže biskupu redovnički poglavar, kaptol, odnosno moralna osoba, kojoj pripada župa, izuzevši slučaj zakonite povlastice, običaja ili da je biskup opskrbio podružnicu župe (vicaria) i sebi pridržao pravo imenovanja župnikova zamjenika. Ako biskup predloženoga nađe sposobnim, uvodi ga u službu; sumnja li u njegovu sposobnost, može ga podložiti župničkom ispitu prema kan. 459 (v. gore 289). Ako je zamjenik redovnik, pomičan je kao i redovnik župnik (k. 454 § 5; v. gore br. 287). Svi su drugi zamjenici sa strane predlagača stalni; ali ih biskup može maknuti kao i druge župnike, obavijestivši o tome predlagača (k. 471 §§ 1—4).

Za prosuđivanje odnošaja između zamjenika i moralne osobe, koju zamjenjuje, dolazi u obzir kan. 415 o odnošaju između kaptola stolne crkve i župnika iste crkve. Za zamjenike redovnike dolaze u obzir još i kan. 630 i 631 (v. gore br. 268, niže br. 390).

Od ovog trajnog zamjenika treba razlikovati onoga, koji upravlja samostalnom p o d r u ž n i c o m jedne župe (vicaria perpetua), koju je biskup zauvijek odijelio od matice župe, a da nije ustanovio posebnu župu (k. 1412 br. 1, 1427). Upravitelj te podružnice, strogo govoreći, jest župnikov pomoćnik (vic. cooperator), koji samostalno upravlja jednim neovisnim dijelom župe (k. 477 § 2). I ovaj zamjenik ima svu vlast župnika, te je u vršenju službe potpuno neovisan od župnika, ako biskup nije što izuzeo kao znak počasti podružnice prema matici (k. 1427 § 4). Ovaj zamjenik mora, prema odredbi ZSab od 20. ož. 1932., namjenjivati misu za puk, jer ima potpunu župničku vlast i područje odijeljeno od župe (AAS 1933, 463).

296. PRIVREMENI UPRAVITELJ (v i c a r i u s o e c o n o m u s). — A. Prije nego i s p r a ž n j e n o j ž u p i dade redovitog župnika, biskup postavlja, ako prilike traže ili dopuštaju, privremenog upravitelja, kojega kanonsko pravo zove ekonom. Taj upravlja župom dok dođe redoviti naslovnik. Budući da mu je služba privremena, u nekim se krajevima zove i provizor. Ali biskup može upravu ispražnjene župe povjeriti i susjednom župniku ili njegovu pomoćniku, koji uz svoju providu i dotičnu župu. U nekim krajevima taj se za ispražnjenu župu zove excursor (Zakon o kongrui od g. 1908 § 10: u Dalmaciji). Ako se radi o redovničkoj župi, ne postavi li se odmah trajni zamjenik, privremenog zamjenika predlaže redovnički poglavar biskupu, kojega on, ako ga nađe sposobnim, uvodi u službu.

B. Kad se na bilo koji način isprazni župa, ako nije drukčije određeno, upravu župe p r e u z i m l j e pomoćnik (vic. cooperator); ako ih je više, prvi: ako su svi jednaki, stariji po službi; ako nema pomoćnika, bliži župnik; ako je župa povjerena redovnicima, poglavar kuće, kojoj pripada župa. Biskup ima na vrijeme odrediti na biskupskom saboru ili izvan njega, koja se župa ima smatrati bližom. Onaj, koji na taj način preuzme upravu župe, ima odmah obavijestiti biskupa, da je župa ispražnjena (k. 472).

C. Privremeni upravitelj, gledom na dušobrižnu službu, ima sva p r a v a i d u ž n o s t i redovitog župnika, a ima pravo i na primjerenu nagradu za svoj rad. Nagrada mu se daje iz prihoda nadarja, kojim upravlja. Ali ne smije ništa poduzimati što bi bilo na štetu prava župnika i župničkog nadarja. Svom nasljedniku, bilo župniku bilo novom privremenom upravitelju, ima predati

pred okružnim namjesnikom ili drugim svećenikom, kojega odredi biskup, ključ arhiva i popis knjiga, isprava i drugih stvari, koje pripadaju župi, te položiti račun o primitku i izdatku za vrijeme uprave (k. 473 §§ 1—2).

Iako upravlja više župa, prema odgovoru PT od 14. VII. 1922., dužan je samo na jednu misu za puk; a može ovlastiti i drugog svećenika, da prisustvuje vjenčanju, kako je izjavilo isto PT 20. V. 1933. (AAS 1922, 528; 1924, 114 sl.).

297. ZAMJENIK ODSUTNOG ŽUPNIKA (v i c. s u b s t i t u t u s). — Kad župnik pođe iz župe za neko vrijeme, bilo dulje bilo kraće, na pr. na praznike prema kan. 465 §§ 4—5, ima mjesto sebe ostaviti svećenika, koji će kroz to vrijeme mjesto njega upravljati župom. O stvari ima obavijestiti biskupa, koji će svećenika odobriti. Ovdje vrijedi i slučaj kan. 1923. Taj svećenik zamjenjuje župnika u svemu, što se odnosi na dušobrižništvo, ako župnik ili biskup što ne izuzmu (k. 474).

Zamjenik, nakon što ga odobri biskup, može i drugog svećenika ovlastiti, da prisustvuje vjenčanju. Tako PT 20. svib. 1923. (AAS 1924, 114).

298. POMOGAČ NEMOĆNOGA ILI NEVJEŠTOGA ŽUPNIKA (v i c. a u d i t o r). — Kad župnik radi starosti, duševne bolesti, nevještine, sljepoće ili kojega drugoga trajnog razloga nije u stanju, da uredno vrši službu, biskup će mu dati pomagača, kojemu će označiti primjereni dio prihoda, ako nije drukčije određeno. Ako je župa povjerena redovnicima, pomagača predlaže njegov poglavar. Pomagač, ako župnika zamjenjuje u svemu, ima sva prava i dužnosti župnika, osim mise za puk, koja tereti župnika; ako ga zamjenjuje samo djelomično, ima ona prava i dužnosti, kako je naznačeno u odluci postavljanja. Ako je župnik pri svijesti, pomagač će razvijati svoj rad pod njegovim ravnanjem, prema odredbi biskupa. — Ako se dobru duša ne može pomoći postavljanjem pomagača, ima se župnika maknuti prema kan. 2147—2161 (k. 475 §§ 1—4; v. niže br. 1223—1228).

Župniku se kadšto daje zamjenika ili pomagača, da ga zamjenjuje i n s p i r i t u a l i b u s, t. j. u obavljanju dušobrižne službe u cijelosti ili djelomično; kadšto i n t e m p o r a l i b u s, t. j. u upravljanju nadarja i crkvenih dobara; kadšto u jednome i drugome. Posljednji je slučaj rijedak, i za nj se traži važan razlog; inače se makne župnika.

299. POMOĆNIK ŽUPNIKA (v i c. c o o p e r a t o r). — Kad župnik radi velikoga broja vjernika ili kojega drugog razloga, ne može, po mišljenju biskupa, sâm voditi odgovarajuću brigu za župu, treba mu dati jednoga ili više pomoćnika ili kapelana, kojima će doznačiti primjerenu nagradu. Pomoćnici se mogu odrediti za cijelu župu ili za jedan dio župe. Pravo imenovanja pomoćnika iz svjetovnoga klera ne pripada župniku, nego biskupu, koji će o tome saslušati župnika. Kad se radi o pomoćnicima redovnicima, biskupu ih predlaže, saslušavši prije župnika, redovnički poglavar prema ustanovama, a biskup ih odobrava. Pomoćnik je dužan boraviti u župi prema ustanovama biskupije, odobrenim običajima i biskupovim odredbama; pače biskup ima razborito nastojati, da stanuje u istoj župnikovoj kući. — Ima ona prava i dužnosti, koje su naznačene u istim ustanovama ili u odluci postavljanja i što mu povjeri župnik. Ako nije što drukčije određeno, po svojoj službi dužan je župnika zamjenjivati i pomagati u čitavoj župskoj službi, izuzevši misu za puk. Podložan je župniku, koji će ga upućivati i upravljati u dušobrižnoj službi, nadzirati i barem jedan put godišnje izvijestiti biskupa. — Ako se duhovnom dobru vjernika ne može uredno providjeti ni putem pomoćnika, ima biskup pristupiti diobi župe prema kan. 1427 (k. 476 §§ 1—8; v. niže br. 888).

Prema odgovoru PT od 31. I. 1942., pomoćnik ne može po svojoj službi valjano prisustvovati vjenčanju (AAS 1942, 50). Time je riješena važna rasprava među kanonistima.

U nekim mjestima pomoćnika zovu kapelanom (Pfarrkaplan). Taj naziv ZKP daje vojnim svećenicima (k. 451 § 3), dušobrižnicima redovnicâ i bratovštinâ (k. 479 § 2), pa je uputnije župskim kapelanima davati naziv pomoćnika, jer to i bolje odgovara njihovoj službi. — U pojedinim biskupijama i redovničkim pokrajinama različito je uređen odnošaj između župnika i pomoćnika, a nisu im svagdje jednaka prava i dužnosti (Prva sinoda, Statut o odnošaju između župnika i kapelana, 201—209). Ima krajeva, gdje ta pitanja još nisu uređena, pa se ni duhovna pastva ne razvija kako bi trebalo.

300. GUBITAK SLUŽBE. — Svi zamjenici župnika, ako su redovnici, mogu biti maknuti sa službe bilo sa strane redovničkih poglavara bilo sa strane biskupa, jednako kao i redovnici župnici (k. § 5; v. gore br. 287, 2); ako nisu redovnici, može ih maknuti, prema uviđavnosti (ad nutum), biskup ili namjesnik kaptola, ali ne opći namjesnik bez posebnog ovlaštenja. Ako se radi o podružnici (vicaria), koja ima svoje nadarje, pomoćnik (cooperator), koji njom upravlja, može biti maknut postupkom ne samo s uzroka, koji vrijede za druge župnike, nego i ako se teško ogriješi o podložnost župniku u vršenju svojih dužnosti (k. 477 §§ 1—2).

301. PREDNOST MEĐU ZAMJENICIMA ŽUPNIKA. — Kao što župnik stolne crkve, tako i trajni zamjenik kaptola stolne crkve ima prednost pred svima drugim župnicima i župničkim zamjenicima u biskupiji. Pravo prednosti privremenih zamjenika ili upravitelja ravna se općim pravilima prema kan. 106 (v. gore br. 78). Zamjenici odsutnih župnika i pomagači, dok su u službi, imadu prednost pred pomoćnicima, a ovi pred drugim svećenicima, koji pripadaju dotičnoj župskoj crkvi (k. 478 §§ 1—2).[1]

POGLAVLJE 11

RAVNATELJI CRKAVA (k. 479—486)

302. POJAM.. — Pod imenom ravnatelja ili upravitelja crkve (rector ecclesiae) dolazi svećenik, kojemu je povjerena briga crkve, koja nije ni župska ni kaptolska ni redovnička, t. j. koja nema svoga upravitelja. To bi bile crkve bolnicâ, groblja i necrkvenih zavoda, ili crkve, koje su nekoć bile samostanske, kaptolske, župske, pa su izgubile svog naslovnika uslijed utrnuća moralne osobe, kojoj su pripadale, i drugih razloga. Ravnateljima crkava u pravom smislu ne mogu se nazvati kapelani redovnicâ, nesvećeničkih Redova, bratovština i drugih zakonitih društava, jer za njih vrijede posebna pravila (k. 479 §§ 1—2). — U širem smislu ravnateljima crkava zovu se i župnici (v. k. 1162 § 3, 1176 §§ 1, 3; 1185, 1535, 1536).

[1] O župama, župnicima i župničkim zamjenicima potanje se može vidjeti: R o s s i J., De paroecia iuxta CIC. Romae 1923; M a s s a r i P., De parochis iuxta CIC, Borgo S. Dom. 1924; D'A n g e l o S., Parroco e parrochia nel CIC, 3 sv., Giarre 1921—1924; B a r g i l l i a t M., Droits et devoirs des curés et des vicaires paroissiaux d'après le nouveau Code, Paris 1920; S c h ä f e r P. T., O. M. Cap., Pfarrer und Pfarrvikare, Münster 1922; E r n s t H., Pfarrer und Pfarramt nach dem CIC, Regensburg 1932; H a g e n A., Pfarrei und Pfarrer nach dem CIC, Rottenburg a. Neckar 1935; B a s t n a g e l C. V., The appointement of parochial adjutants und assistants, Washington 1930; F a n f a n i P. L., O. P., De iure parochorum ad norman CIC, ed 2, Romae 1936; Z a p l o t n i k, J. L., De vicariis foraneis, Washington 1927; J e l i č i ć Dr. O. V., O. F. M., Postanak i razvoj redovničkih župskih nadarbina, »Franjev. Vjesnik« 1934, 44 sl.; K a r i n Dr. O. K., O. F. M. Redovničke župe i župnici redovnici, Zagreb 1939; R o g o š i ć Dr. F. R., Priručnik, str. 311—477.

303. POSTAVLJANJE RAVNATELJA CRKVE. — Ravnatelja crkve slobodno imenuje biskup, osim ako komu pripada pravo predlaganja, a u tom slučaju biskup ravnatelja odobrava. Iako crkva pripada izuzetom Redu, ipak biskup ima odobriti ravnatelja, kojega imenuje njegov poglavar. — Po mišljenju kanonista, to vrijedi za crkvu, u kojoj redovnička obitelj ne obavlja službu Božju, kao što je crkva bolnice, groblja, zavoda i t. d. — Ako je crkva spojena sa sjemeništem ili drugim zavodom, s kojim upravljaju crkovnjaci, ravnatelj sjemeništa ili zavoda u isti je mah ravnatelj crkve, ako biskup ne odredi drukčije. (k. 480 §§ 1—3).

304. VLAST RAVNATELJA CRKVE. — Ravnatelj crkve ne može u svojoj crkvi obavljati župničkih bogoštovnih obreda (k. 481); ali može obavljati bogoštovne čine (officia divina), pa i svečanim načinom, ako nije pri podizanju crkve određeno drukčije, te ako ne škodi župskoj službi. U dvojbi, da li škodi, biskup će riješiti spor i dati zgodne upute, da se to izbjegne (k. 482). — Pod imenom bogoštovnih čina razumiju se obredi naznačeni u kan. 2256 br. 1 i 2259 § 1 (v. niže br. 1285, 1287). — Bez barem predmnijevane dozvole ravnatelja ili drugoga zakonitog poglavara nikomu nije dopušteno u crkvi misiti, podjeljivati sakramente ni obavljati druge svete čine. Ta se dozvola ima dati i uskratiti prema propisima crkvenih zakona. Ako se u crkvi imaju držati propovijedi, moraju se još držati propisi kan. 1337—1342 (k. 484 §§ 1—2; v. niže br. 838—841).

305. DUŽNOSTI RAVNATELJA CRKVE. — A. Ravnatelj crkve i m a s e b r i n u t i i paziti, da se u crkvi uredno obavljaju bogoštovni čini prema propisima kanona, da se vjerno ispunjaju obveze, da se crkvena dobra propisno upravljaju, da se crkvene zgrade i sveti predmeti čuvaju čisti i neoštećeni, te da se ne učini ništa, što bi se bilo kako protivilo svetosti mjesta i časti kuće Božje (k. 1178, 1289 § 2). U svemu tome podložan je biskupu, te se ima držati zakonitih odredaba i stečenih prava (k. 485).

B. Ako je koja crkva, po mišljenju biskupa, toliko u d a l j e n a od župske crkve, da župljani ne mogu bez velike nepogodnosti doći u župsku crkvu i u njoj prisustvovati službi Božjoj: 1) biskup može pod prijetnjom teških kazna narediti ravnatelju crkve, da bogoštovne čine obavlja u vrijeme podesnije za puk, da vjernicima najavljuje svetkovine i postove, da drži pouku u kršćanskom nauku i tumači evanđelje; 2) ako se u crkvi čuva svetotajstvo prema kan. 1265, može ga župnik uzeti i ponijeti bolesniku (k. 483, 1334, 1345; v. niže br. 796, 835, 844).

306. ODUZIMANJE SLUŽBE. — Biskup može ravnatelja crkve, iako su ga drugi izabrali ili predložili, maknuti prema uviđavnosti (ad nutum) iz bilo kojega opravdanog razloga. Ako je ravnatelj crkve redovnik, onda ga, prema kan. 454 § 4, može maknuti i biskup i njegov poglavar (k. 486). — Razumije se, da se u takovim slučajevima ima paziti na naravnu pravičnost (k. 192 § 2), da se sačuva ravnateljev dobar glas i da mu se na drugi način providi pristojno uzdržavanje.[1]

[1] O ravnateljima crkava v. potanje: A g i u s L. M., Manuale de ecclesiarum rectoribus ad normam CIC, Taurini 1931.

DIO II

REDOVNICI (k. 487—681)

307. PREDMET. — Drugi dio druge knjige radi o redovnicima, t. j. donosi propise, koji se odnose na redovnički stalež. O redovnicima je govor i na drugim mjestima, gdje se raspravlja o pravnim ustanovama, koje su s njima u neizravnoj vezi, na pr. gdje se radi o podjeljivanju sakramenata, propovijedanju riječi Božje, obdržavanju bogoslužja, i t. d. O tim pitanjima radi se na svom mjestu, a ovdje se radi o onome, što se odnosi izravno na redovnike. Izloživši nekoliko općih načela, ovdje raspravljamo o osnivanju Reda, redovničke pokrajine ili kuće, o upravi Reda i njegovih dobara, o primanju u Red i uzgoju redovničkog pomlatka, o redovničkim školama, o dužnostima i povlasticama redovnika, o prelazu iz jednog Reda u drugi, o izlazu iz Reda i otpuštanju nedostojnih članova iz Reda. Na koncu je poglavlje i o muškim i ženskim družbama, koje žive poput redovnika, ali bez redovničkih zavjeta.

308. POJAM REDOVNIKA I REDOVNIČKOG STALEŽA. — Kan. 487 naglasuje, da je redovnički stalež stalni način življenja u zajednici, gdje se vjernici, osim zajedničkih zapovijedi, obvezuju na vršenje evanđeoskih savjeta po zavjetima poslušnosti, čistoće i siromaštva. Stoga traži, da ga svak časti.

Svi su vjernici dužni nastojati oko svoga vječnog spasenja, vršeći Božje i crkvene zapovijedi kao i svoje staleške dužnosti. Ali budući da na putu spasenja stoje razne zapreke, koje s jedne strane otešćavaju postignuće vječnog spasenja, a s druge strane onemogućuju da dođemo do sličnosti s Ocem nebeskim, na koju nas Spasitelj sve pozivlje: »Budite savršeni kao što je savršen Otac vaš nebeski« (Mat. 5, 48) — to je Isus dao neke savjete, s pomoću kojih ćemo odstraniti zapreke i olakšati postignuće savršenosti. Ti savjeti zovu se evanđeoski savjeti. Evanđeoskima se zovu, jer ih je prvi dao Krist u evanđelju, a savjetima, jer za sljedbenike evanđelja ne postoji dužnost vršiti ih. Odnose se na pobijanje trostruke požude u nama: požude očiju, požude tijela i oholosti života. Oholost života pobija se svojevoljnom poslušnošću, požuda očiju svojevoljnim siromaštvom, a požuda tijela dobrovoljnim uzdržavanjem od dopuštenih ugodnosti ženidbenog života. — Stanje naših požuda takovo je, a i prilike života tako su promjenljive, da se čovjek ne može uspješno opirati požudama ni trajno uzdržati u težnji oko višeg, idealnog života, ako te savjete ne preuzme na se kao obveze. Kao takove preuzimlje ih, kad se obveže, da će ih vršiti kao stroge dužnosti, t. j. kad se na njih zavjetuje. Zavjetovanjem evanđeoski savjeti postaju redovničkim zavjetima, obični vjernik postaje redovnikom, a stalež, u kojem se obdržavaju evanđeoski savjeti, redovničkim staležom.

309. RAZNE VRSTE REDOVNIKA. — A. U istočnoj nesjedinjenoj crkvi redovništvo je sada više manje jednolično, jer svi slijede osnovno pravilo sv. Bazilija. Naprotiv, u zapadnoj, katoličkoj Crkvi je raznovrsno, jer su tu redovnici s raznim pravilima i raznim ciljevima. Tako među redovnicima razlikujemo: Pustinjake, Cenobite, Monaške Redove, Kanonike s redovničkim svečanim zavjetima, Viteške Redove, Prosjačke Redove, Klerike s redovničkim svečanim zavjetima, te razne druge Skupine i Ustanove. — Pustinjaci su živjeli u pustinji i provodili pokornički život. Najglasovitiji su među njima sv. Pavao, Pustinjak († 341), i sv. Ante, Opat († 356). — Cenobite, koji su živjeli zajednički za razliku od pustinjaka, ustanovio je sv. Pakomij († 346). Oni se zovu i monasima. Na istoku ih je najviše širio sv. Bazilij († 379). — Ocem monaštva na zapadu smatra se

sv. Benedikt iz Nursije († 543), koji je oko g. 529. sagradio samostan na brdu Cassino u Italiji, a taj je samostan domalo postao rasadištem velikih ustanova za dobrobit Crkve i čovječanstva. Red sv. Benedikta tokom vremena razdijelio se na razne Skupine (Congregationes), od kojih su neke postale posebnim Redovima. Takovi su Kamaldulezi, koje je osnovao g. 1012. sv. Romuald († 1027), Valisumbrožani, koje je osnovao g. 1015. sv. Ivan Gvalbert († 1073), Kartuzijanci, koje je osnovao g. 1084. sv. Bruno († 1084), Cisterciti, koje je osnovao g. 1098. sv. Robert († 1098), i drugi. — U 11. st. nastali su Kanonici s redovničkim svečanim zavjetima (Canonici regulares), koji su među kanonicima pokušali obnoviti zajednički, redovnički život prema pravilu, sastavljenom iz spisa sv. Augustina. Među njima postoje Skupine (Congregationes): Lateranski kanonici (11. v.), Premonstratezi, koje je osnovao sv. Norbert g. 1120., Red Sv. Križa (Crucigeri), što ga je osnovao g. 1211. Teodor iz Celles-a († 1236), i švicarska Skupina u St. Maurice-u, osnovana g. 1128. Pravilo sv. Augustina slijede i Trinitarci, Dominikanci, Pustinjaci sv. Augustina, Serviti i drugi. — Gotovo u isto vrijeme nastali su t. zv. Viteški redovi, koji su se borili za obranu Spasiteljeva Groba i drugih svetih mjesta u Palestini. Ti su bili: Ivanovci ili Red sv. Ivana, ustanovljeni u Jeruzalemu, prozvani Malteškim Vitezovima po otoku Malti, što im ga je poklonio g. 1530. car Karlo V.; Vitezovi hrama ili Templari, ustanovljeni g. 1118., a dokinuti g. 1312.; Teutonski Vitezovi, ustanovljeni g. 1199., obnovljeni g. 1929. — U 13. st. nastali su t. zv. Prosjački Redovi, među koje spadaju: Franjevci, Dominikanci, Pustinjaci sv. Augustina i Karmelićani, a pribrajaju im se i neki drugi Redovi. Franjevci su ustanovljeni g. 1209. God. 1517. razdijelili su se na dva ogranka, od kojih se jedan prozvao Franjevcima Opservantima, drugi Konventualcima. God. 1528. ustanovljen je i treći ogranak: Kapucini. Tijekom vremena nastale su među Opservantima struje, koje su se zvale: Diskalceati, Reformati, Rekolekti; ali ih je g. 1897. Lav XIII. dokinuo i naredio, da se svi zovu jednostavno: Franjevci ili Mala Braća (Ordo Fratrum Minorum). Na franjevački Red spadaju i Klarise ili redovnice sv. Klare kao drugi franjevački Red, i franjevački Trećoredci, t. j. redovnici i redovnice, što slijede pravilo propisano za članove Trećega Reda, kao treći franjevački Red. — U 16. st. nastale su razne Skupine (Congregationes) klerika s redovničkim svečanim zavjetima (Clerici Regulares), kao: Teatini (g 1524), Barnabiti (g. 1530), Isusovci (g. 1534), Somaski (g. 1528) i drugi. — Od 17. do 20. st. osnovano je mnoštvo Skupina (Congregationes) i Ustanova (Instituta) redovnika i redovnica s različitom svrhom: da dvore bolesnike, uzgajaju mladež, drže škole, propovijedaju riječ Božju kod kuće i u misijama, i t. d. Od njih neki još nisu dobili od Sv. Stolice konačnog odobrenja. Među njima spominjemo: Redemptoriste (ustan. g. 1732), Lazariste (g. 1625), Sulpiciane (g. 1642), Družbu Vanjskih Misija (g. 1660), Pasioniste (g. 1720), Eudiste (g. 1643), Saleziance sv. Ivana Bosco (g. 1841), Asumpcioniste (g. 1854), Družbu za Afričke Misije (g. 1856), Družbu Riječi Božje (Verbite, g. 1875), Družbu Božanskog Spasitelja (Salvatoriance, g. 1881), i t. d.

B. Redovnici se među sobom razlikuju i gledom na svrhu, za koju su ustanovljeni. Osim zajedničke težnje oko savršenstva, imadu oni i drugotnu svrhu, koja određuje njihov nutarnji i vanjski rad. Po svrsi se dijele uglavnom na tri vrste: a) strogo nutarnje, b) djelatne, c) mješovite. Strogo nutarnji ili kontemplativni jesu oni redovnici, koji se posvećuju u prvom redu nutarnjem životu, t. j. molitvi i razmatranju božanskih istina. To bi bili Pustinjaci i Monaški Redovi. — Djelatni su oni, koji idu u prvom redu za dobrotvornošću, iskazujući bližnjemu djela milosrđa bilo duhovna bilo tjelesna. Takovi su redovnici i Ustanove, koje se posvećuju brizi bolesnika,

uzgoju mladeži, školama, pojedinim staležima i t. d. — Mješoviti su oni, koji nastoje oko postignuća jedne i druge svrhe. Takovi su Kanonici i Klerici s redovničkim zavjetima, Prosjački Redovi i nove svećeničke Skupine (Congregationes).[1]

310. REDOVNIŠTVO U HRVATSKIM KRAJEVIMA. — Hrvatski narod mnogo, vrlo mnogo duguje redovničkom staležu. Hrvatski su velikaši već od najstarijih vremena ustanovljivali samostane i dovodili redovnike u svoje prijestolnice i druga važnija mjesta, te im povjeravali školovanje i uzgoj svoje djece kao i vodstvo poslova, koje su mogli voditi samo školovani ljudi. Samostani, koji su se kod nas ustanovljivali, pripadali su uglavnom Redu sv. Benedikta. Na to nas podsjećaju samostani u Rižinicama između Klisa i Solina (zadužbina kneza Trpimira), u Rogovi blizu Biograda na moru (zadužbina kralja Petra Krešimira IV.), kraljevski samostani sv. Bartula u Kninu, sv. Grgura u Vrani, sv. Marije u Solinu, sv. Stjepana u Splitu (pod borovima — in pinnis), zatim samostani u Povljima na Braču, Trogiru, na Rabu, Krku, Cresu i t. d. Od 13. st. unaprijed, čim je osnovan franjevački Red, počeo se kod nas širiti, navlastito u Dalmaciji, Bosni-Hercegovini, gdje je uz nadčovječje žrtve spasio hrvatskom narodu i katoličku vjeru i zapadnu kulturu. Uz franjevački Red velike zasluge stekli su kod Hrvata Dominikanci, a od 16. v., kad su osnovani, Isusovci, da i ne spominjemo neke starije Redove, na pr. Ivanovce, Pustinjake sv. Augustina i Pustinjake sv. Pavla, kojih sad više nema, a koji su nekoć bili vrlo rašireni po hrvatskim krajevima i vrlo mnogo dobra učinili hrvatskom narodu. — Za hrvatski narod mnogo su zaslužni i ženski Redovi, među kojima se ističu Benediktinke i Klarise, koje su bile dosta raširene osobito u primorskim krajevima sve do njihova dokinuća sa strane države u 18. st. U novije doba ima ženskih redovničkih Skupina, koje su nastale isključivo na hrvatskom tlu. Među njima spominjemo: Trećoretkinje sv. Franje s kućom maticom u Šibeniku, Dominikansku Skupinu sv. Anđela Čuvara s kućom maticom u Korčuli, Franjevačke Trećoretkinje Kćeri Milosrđa s kućom maticom u Blatu na Korčuli, Služavke Malog Isusa s kućom maticom u Sarajevu, i preustrojene Sestre Milosrdnice s kućom maticom u Zagrebu.[2]

311. REDOVNIČKI PRAVNI NAZIVI. — 1. Latinske riječi: »R e l i g i o« i »O r d o« prevode se hrvatski s riječju: »Red«, a »Religiosus« i »Regularis« sa »Redovnik«. Naši stari pisci, kao Kačić, Dalla Costa i drugi svakoga svećenika nazivlju »redovnikom«, a taj naziv daju svećenicima još i sada vjernici u primorskim krajevima. Mi riječ »Redovnik« pridržavamo, kako je davno opće primljeno, za redovnike u pravom smislu. — Kad govorimo o redovnicima uopće, upotrebljavamo riječ: »Redovnik« (religiosus); kad je govor o vrstama redovnika: jednostavnih ili svečanih zavjeta, onda radi jasnoće dodajemo izraz: »jednostavnih« ili »svečanih zavjeta«. Prema tome riječ »Religio« znači: Red uopće ili Red s jednostavnim zavjetima, a

[1] V. o tome potanje: H e i m b u c h e r, Die Orden u. Kongregationen der kath. Kirche, 3 Bde 3. Aufl. Paderborn 1933; F e u s i I., Das Institut der Gottgeweihten Jungfrauen. Sein Fortleben im Mittelalter, Freiburg i. d. Schweiz 1917; M a i r e E., Histoire des instituts religieux et missionaires, Paris 1930: Annuario Pontificio, svake godine, navlastito g. 1941 (str. 633—691, 1046—1073).

[2] V. o tome potanje: R a č k i Dr. F., Crkva Hrvatska, »Rad« 1886, 163 sl.; J e l e n i ć Dr. O. J., Spomenici kulturnog rada Franjevaca Bosne Srebrničke, Zagreb 1927; I s t i, Kultura i bosanski Franjevci, 2 sv. Sarajevo 1912-15; Z l a t o v i ć O. S., Franovci države Presv. Odkupitelja i hrvatski puk u Dalmaciji, Zagreb 1888; B u k i n a c Dr. P. B., O. F. M., De activitate Franciscanorum in migrationibus populi croatici saeculis XVI et XVII, Zagreb 1940; R u p č i ć Dr. P. B., O. F. M., Entstehung der Franziskanerpfarreien in Bosnien-Herzegowina u. ihre Entwicklung bis zum Jahre 1878, Breslau 1937; Č a p k u n Dr. P. P., O. F. M., De organizatione curae pastoralis Franciscanorum apud Croatorum gentem. Šibenik 1940; O s t o j i ć Dr. I., Katalog benediktinskih samostana na dalmatinskom primorju, Split 1941.

riječ »Ordo«: Red sa svečanim zavjetima, odnosno »Religiosus« označuje redovnika uopće ili redovnika jednostavnih zavjeta, »Regularis« uvijek označuje redovnika svečanih zavjeta. — Za latinski izraz »Congregatio religiosa« ili samo »Congregatio« upotrebljavamo obično: »Skupina« ili »Redovnička Skupina«, u kojoj se polažu samo jednostavni privremeni i doživotni zavjeti, ako se ne radi o »Monaškim Skupinama«, gdje se polažu svečani zavjeti. Za one pak redovničke zajednice, gdje se polažu jednostavni privremeni zavjeti, ako je potrebito, upotrebljavamo riječ: »Ustanova« (Institutum). — Red pišemo velikim početnim slovom za razliku od drugih značenja te riječi. Tako i Skupina i Ustanova.

2. Isto vrijedi i za ženske Redove, odnosno za redovnice. Latinsku riječ: »S o r o r« prevodimo, kako i treba, s riječju: »Sestra«, a označuje u širem smislu svaku redovnicu, u užem smislu redovnicu jednostavnih zavjeta. Za riječ »M o n i a l i s« nemamo zgodne hrvatske riječi, pa nju prevodimo s izrazom: »Redovnica svečanih zavjeta«, jer to označuje njezin pravni pojam.

3. Red može biti: p a p i n s k o g p r a v a (iuris pontificii) i b i s k u p s k o g p r a v a (iuris dioecesani). Papinskog je prava onaj Red, koji je odobren od Sv. Stolice, ili je od nje dobio barem priznanje za svoje djelovanje (decretum laudis). Ako nije dobio ni priznanja od Sv. Stolice, ostaje potpuno pod biskupovom vlašću (biskupskog prava). — Red, ako je u njemu dobar broj (plerique) svećenika, jest s v e ć e n i č k i R e d (Religio clericalis); inače je n e s v e ć e n i č k i R e d (Religio laicalis).

4. Gotovo svaki Red, koji je prilično proširen, dijeli se na p o k r a j i n e (provinciae). Pokrajina obuhvata nekoliko redovničkih kuća pod jednim zajedničkim poglavarom. Ove pokrajine nastaju po uzoru državnih pokrajina, pa se u nekim krajevima pokrajinski poglavar nazivlje: »Redodržavnik«, dok se općenito označuje s pohrvaćenom riječju: »Provincijal«. — Izraz »R e d o v n i č k a k u ć a« ili samo »K u ć a« označuje redovničku kuću uopće, napose pak redovničku obitelj, gdje se polažu jednostavni zavjeti; »S a m o s t a n« označuje kuću, gdje se polažu svečani zavjeti. Redovnička kuća može biti »p o t p u n a« (domus formata) i »n e p o t p u n a«. Potpuna je onda, kad u njoj boravi barem 6 zavjetovanih redovnika, od kojih, ako se radi o svećeničkom Redu, barem 4 moraju biti svećenici; inače je nepotpuna. Samostani monaških Redova, kojima je na čelu opat, zovu se »O p a t i j e«, te su obično samostalne (sui iuris), t. j. imadu u sebi sve, što se kod drugih Redova nalazi u pokrajini ili provinciji.

5. Redovnički p o g l a v a r i dijele se na n i ž e i v i š e. Pod imenom viših dolaze: opat primas, opat starješina monaške Skupine, opat samostalnog samostana, iako pripada monaškoj Skupini, vrhovni i pokrajinski poglavari Redova i njihovi zamjenici, kao i svi drugi, koji imadu vlast sličnu vlasti pokrajinskih poglavara. Svi oni dolaze pod menom oblasnika (Ordinarius, k. 198 § 1). Ostali su niži poglavari, i ne dolaze pod imenom oblasnika (k. 488). — Za oznaku vrhovnog poglavara Reda Dalla Costa je upotrebljavao riječ: »Glavoredník«. Očito je, da je to neukusna kovanica, pa se je radije upotrebljavala pohrvaćena riječ: »General«. Možda bi se mogla prevesti s riječju: »Redoglavnik«. Ali ni ta riječ nije zgodna, pa mi radije upotrebljavamo izraz: v r h o v n i p o g l a v a r (k. 488).

312. PREDNOST KOD REDOVNIKA. — Redovnici imadu prednost pred svjetovnjacima; svećenički Redovi pred nesvećeničkima; redovnički kanonici pred monasima; monasi pred redovnicima svečanih zavjeta; redovnici svečanih zavjeta pred redovnicima jednostavnih zavjeta; Redovi papinskog prava pred Redovima biskupskog prava. U istoj vrsti ima

se držati propis kan. 106 br. 5 (v. gore br. 78). Ali svjetovni kler ima prednost pred redovnicima bilo braćom bilo svećenicima izvan njihovih crkava; ako se radi o nesvećeničkom Redu, i unutar njihovih crkava. Kaptol, bilo stolni ili zborni, ima prednost pred njima svagdje (k. 491 §§ 1—2). — Da kaptol uživa ovu prednost, razumije se, da članovi kaptola nastupaju zajednički sa svojim križem.[1]

Odsječak 1

OSNIVANJE I DOKIDANJE REDA, POKRAJINE I KUĆE (k. 492——498)

313. OSNIVANJE I DOKIDANJE REDA. — A. Novu redovničku Skupinu može osnovati biskup, ali ne opći ni kaptolski namjesnik. Ipak je ne smije osnovati ni dozvoliti osnutak, ako prije ne progovori sa Sv. Stolicom. Ako se radi o Trećoredcima, koji žive zajedno, još je potrebito, da ih vrhovni poglavar prvoga Reda pripoji svomu Redu. — Nova Skupina ne smije uzeti ni imena ni odijela već postojeće. Iako se vremenom proširi na više biskupija, ipak ostaje pod vlašću biskupa prema propisima kanona sve dotle, dok ne dobije od Sv. Stolice priznanje (decretum laudis, k. 492 §§ 1—3).

Prema uputama ZR od 6. III. 1921., biskup, kad smatra uputnim, da se osnuje neka nova redovnička Skupina, izvjestit će ZR o osnivaču, nazivu i svrsi Skupine, odijelu, uzdržavanju i ostalim okolnostima, da ZR može prosuditi, da li se može dozvoliti osnutak. Kad dobije dozvolu od ZR, izdat će odluku, kojom se osniva redovnička Skupina (AAS 1921, 312).

Odobrenje Sv. Stolice ima 3 stupnja. Prvi je stupanj priznanje, kojim se ZR pohvalno izrazuje o zajednici i njezinu djelovanju (decretum laudis). Drugi je stupanj odobrenje zajednice, treći odobrenje ustanova ili pravila (aprobatio constitutionum), najprije za neko vrijeme (ad tempus), zatim konačno (approbatio definitiva). — Odobrena zajednica može imati privremene i doživotne zavjete, djelomično i potpuno oslobođenje od biskupske vlasti (exempio); ali bez posebne odluke Sv. Stolice ne može postati Redom u strogom smislu, jer Red u strogom smislu nosi sobom svečanost zavjeta sa svim obvezama i povlasticama redovnika svečanih zavjeta, kao i potpunu neovisnost od biskupa osim u iznimnim slučajevima.

B. Red, jednom zakonito ustanovljen, makar bio samo biskupskog prava i sastojao od jedne kuće, može dokinuti samo Sv. Stolica. Njoj je pridržano pravo, da u tom slučaju raspoloži s dobrima Reda, poštivajući uvijek volju zakladnika (k. 493).

Posljednja zajednica, podignuta na stepen Reda u strogom smislu, bila su Pokornička Braća Isusa Nazarenca (Scalzetti), osnovana g. 1752. od Sluge Božjega Ivana Alfonsa Varele, pravim Redom priznata od Pija VI. g. 1784. Njih je Pijo XI. dokinuo 20. stud. 1935., članove riješio zavjeta, a dobra Reda pripojio dobrima Sv. Stolice (AAS 1935, 482 sl.).

[1] O pojedinim redovničkim pitanjima v. potanje: Crnica, Redovničko i laičko pravo, Šibenik 1941; Wernz-Vidal, Ius canonicum, v. III. De religiosis, Romae 1933; Fanfani, De iure religiosorum ed. 3, Taurini 1931; Pejška P. I., C. SS. R., Ius canonicum religiosorum, ed. 3 Friburgi Br: 1927; Cocchi, Commentarium in universum CIC, v. IV. De religiosis et de laicis, ed. 3, Taurini 1921; Schönnsteiner F., Grundriss des Ordensrechtes, Wien 1930; Berutti P. C., Institutiones iuris canonici, v. III. De religiosis, Taurini-Romae 1937; Baumgarten P. M., Ordenszucht u. Ordensstrafrecht, Traumstein 1932; Schäfer P. T., O. M. Cap., De religiosis ad normam CIC, ed. 3. Romae 1940, i djela navedena na početku. Posebno se preporučuju časopisi: »Commentarium pro Religiosis et Missionariis«, Rim od g. 1920. unaprijed, i »Revue des Communautés religieuses«. Louvain od g. 1925. unaprijed.

314. OSNIVANJE I MIJENJANJE STANJA REDOVNIČKE POKRAJINE. — A. Isključivo na Sv. Stolicu spada Red papinskog prava razdijeliti na pokrajine, već postojeće pokrajine spojiti i mijenjati im granice, nove osnovati i dokinuti, samostalne samostane odcijepiti od jedne monaške Skupine i pripojiti drugoj. Kad prestane postojati koja pokrajina, na opću skupštinu Reda (capitulum generale), a izvan vremena skupštine na vrhovnog poglavara s njegovim vijećem spada raspoložiti s dobrima pokrajine, ako ustanove drukčije ne određuju; ali ostaju netaknuti zakoni pravednosti i volja zakladnika (k. 494 §§ 1—2).

B. Red biskupskog prava ne može u drugoj biskupiji podignuti kuće bez privole jednoga i drugoga biskupa, t. j. biskupa, gdje je kuća matica i biskupa, kamo želi poći. Biskup, odakle polazi, ne smije uskratiti privole bez važnog razloga. Kad se proširi i na druge biskupije, ništa se ne smije mijenjati u njegovim zakonima bez privole pojedinih biskupa, u kojih biskupijama imadu kuće; ali biskupi ne mogu mijenjati onih zakona, koji su podastrti Sv. Stolici na odobrenje (k. 495 §§ 1—2).

315. PODIZANJE, MIJENJANJE STANJA I DOKIDANJE REDOVNIČKE KUĆE. — A. Da se podigne redovnička kuća neovisna od biskupa, t. j. izuzeta od biskupske vlasti (exempta), bilo potpuna bilo nepotpuna, ili samostan redovnica sa svečanim zavjetima, a u mjestima podređenim ZŠV bilo koja redovnička kuća, potrebita je dozvola Sv. Stolice i pismena privola biskupa dotičnog mjesta; u drugim slučajevima dovoljna je biskupova dozvola (k. 497 § 1). — Nikakva redovnička kuća ne smije se podignuti, ako se ne može razborito suditi, da će biti providěno pristojno stanovanje i uzdržavanje članova bilo iz vlastitih prihoda bilo iz obične milostinje bilo na drugi način (k. 496).

B. Dozvola podizanja kuće nosi sobom ovlaštenje za svećeničke Redove, da uz kuću imadu crkvu ili javnu kapelu, i u njoj obavljaju službu Božju prema propisima kanona; za sve pak Redove ovlaštenje, da obavljaju nabožna djela svoga Reda, držeći se uvjeta postavljenih pri davanju dozvole (k. 497 § 2; v. niže br. 748).

C. Da se sagradi i otvori škola, gostinjac ili koja druga slična zgrada, odijeljena od redovničke kuće, pa bila ona i neovisna od biskupa, potrebita je i dovoljna posebna pismena biskupova dozvola (k. 497 § 3). — Ako škole, bolnice, gostinjci nisu odijeljeni od redovničke kuće, ili su na istom zemljištu, tada, po mišljenju kanonista, nije potrebita nova dozvola.

D. Da se postojeća redovnička kuća pretvori u druge svrhe, hoće se isti uvjeti kao za podizanje, osim ako se radi o izmjenama, koje se odnose na nutarnju upravu i redovničku stegu; ali se pri tome treba držati odredaba prihvaćenih prigodom podizanja kuće (k. 497 § 4).

E. Redovnička kuća, bilo potpuna bilo nepotpuna, ako pripada neovisnom Redu, ne može se dokinuti bez dozvole Sv. Stolice; ako pripada Redu papinskog prava, ali neizuzetom od biskupa, može je dokinuti vrhovni poglavar Reda uz privolu biskupa; ako pripada Redu biskupskog prava, može je dokinuti sâm biskup, saslušavši prije vrhovnog poglavara, izuzevši slučaj, kad se po kan. 493 radi o jedinoj kući Reda; vrhovnom poglavaru pripada pravo utoka na Sv. Stolicu s obustavnom snagom (k. 498).

Odsječak 2

UPRAVA REDA (k. 499—537)

POGLAVLJE 1

POGLAVARI I SKUPŠTINE (k. 499—517)

316. SV. O. PAPA I STOŽERNIK POKROVITELJ. — Svi su redovnici podložni Sv. O. Papi kao svom vrhovnom poglavaru, te su ga dužni slušati po zavjetu poslušnosti. — Budući da Sv. Otac zapovijeda redovnicima preko ZR, naučitelji drže kao vjerojatnije, da su dužni slušati i ZR po zavjetu poslušnosti.

Svaki Red ima redovito i jednoga stožernika za pokrovitelja kod Sv. Stolice. Pokrovitelj, ako se za posebni slučaj što ne odredi, nema nikakve vlasti nad Redom ni njegovim članovima, niti se smije miješati u nutarnju stegu i upravu dobara. Na nj spada samo to, da dobro Reda promiče savjetom i zaštitom (k. 499 §§ 1—2).

317. BISKUP. — Redovnici su podložni i mjesnom biskupu. Od toga su isključeni oni, koje je Sv. Stolica izuzela ispod njegove vlasti (exempti). Nad tima imadu vlast samo u onim slučajevima, kada i ukoliko to dopuštaju kanoni. Redovnice svečanih zavjeta, koje po svojim ustanovama spadaju pod vlast redovničkih poglavara svečanih zavjeta (regulares), podložne su biskupu samo u slučajevima naznačenima u kan. pravu. Ali nijedan muški Red ne može bez dozvole Sv. Stolice imati vlasti nad ženskim redovničkim Skupinama (Congregationes), niti se posebno brinuti ni upravljati redovnice dotičnih Skupina (k. 500 §§ 1—3).

318. VLAST POGLAVARA I SKUPŠTINA. — Redovnički poglavari i skupštine imadu, prema redovničkim ustanovama i općem pravu, nad podložnicima društvenu ili poglavarsku vlast upravljanja podložnika (potestas dominativa); u svećeničkim Redovima, koji su izuzeti od biskupske vlasti imadu duhovnu vlast upravljanja vjernika (iurisdictio) bilo na nutarnjem bilo na vanjskom području. Skupštine se mogu držati bilo za čitav Red, bilo za pokrajinu, bilo za pojedine kuće, pa njihovi zaključci vrijede za odnosne podložnike. — Svima je poglavarima strogo zabranjeno miješati se u poslove, koji spadaju na ZSS (k. 501 §§ 1—2, 247, 904, 1555 § 1, 2314, 2336 § 2, 2368 i t. d.). — Vrhovni poglavar ima vlast nad svima pokrajinama, kućama i članovima, a vrši je prema propisima ustanova; ostali poglavari imadu onu vlast, koju sobom nosi njihova služba (k. 502). — Opat primas i starješina monaške Skupine nemaju sve one vlasti, koju opće pravo daje višim redovničkim poglavarima. Njihova je vlast sadržana u njihovim ustanovama i posebnim odredbama Sv. Stolice. Ipak u postupku za otpuštanje redovnika iz Reda kao i u ostalim sudbenim postupcima oni sačinjavaju drugi stepen ili prizivni sud od odluke i presude samostanskog opata, kao što ga u drugim Redovima sačinjava vrhovni poglavar od odluka i presuda pokrajinskog poglavara (k. 501 § 3, 655 § 1, 1594 § 4). — Viši poglavari u izuzetim svećeničkim Redovima mogu imenovati bilježnike, ali samo za crkvene poslove svoga Reda (k. 503).

319. SVOJSTVA VIŠIH POGLAVARA. — Za više redovničke poglavare nesposobni su: 1) koji nisu u Redu proživjeli barem 10 godina računajući od prvih zavjeta; 2) koji nisu rođeni iz zakonite ženidbe; 3) koji nisu navršili

40 godina života, ako se radi o vrhovnom poglavaru Reda i o predstojnici u samostanu redovnica svečanih zavjeta, a 30, ako se radi o drugim višim poglavarima. Ako koji Red za valjanost traži još strože uvjete, i njih treba ispuniti za valjanost (k. 504).

320. TRAJANJE SLUŽBE. — Viši poglavari moraju biti privremeni, ako ustanove ne određuju drukčije (kao što je u monaškim Redovima, gdje se opati biraju doživotno). — Niži poglavari ne smiju se postavljati preko 3 godine. Kad prođu 3 godine, ako ustanove dopuštaju, mogu se ponovno izabrati za istu službu; ali ne treći put neposredno u istoj kući (k. 505).

Taj propis vrijedi za poglavare u strogom smislu, t. j. za poglavare redovnika, a ne za upravitelje škola, bolnica, zavoda i t. d., ako nisu u isti mah poglavari redovnika. U tom slučaju ne mogu ostati preko vremena kao poglavari redovnika, ali mogu kao upravitelji škola, bolnica i t. d. PT 2—3. lipnja 1918. (AAS 1918, 344).

321. IZBOR POGLAVARA. — Izbor redovničkih poglavara obavlja se prema propisima kanonskog prava (k. 160—182) i ustanovama dotičnog Reda. Svi se moraju čuvati od izravnog i neizravnog priskrbljivanja glasova bilo za se bilo za drugoga. Izbor putem prošnje (postulatio, kad nekomu smeta kanonska zapreka), može se pripustiti samo u izvanrednom slučaju, ako ne zabranjuju redovničke ustanove (k. 507 §§ 1—3).

U muškim Redovima, prije nego izborna skupština pristupi izboru viših poglavara, svi i pojedini izbornici moraju položiti zakletvu, da će birati one, koje po Bogu smatraju, da ih treba birati. — U samostanima redovnica svečanih zavjeta izboru predstojnice predsjeda biskup ili njegov odaslanik s dvama svećenicima pregledavačima glasovnica (scrutatores), ako su mu redovnice podložne; ali nijedan od njih ne smije ući u samostansku zagradu (clausura). Inače predsjeda redovnički poglavar. Ali i u posljednjem slučaju treba na vrijeme obavijestiti biskupa o danu i času izbora. Biskup, ako hoće, može prisustvovati izboru zajedno s redovničkim poglavarom, bilo osobno bilo po odaslaniku i, ako prisustvuje, predsjedati. Pregledavači glasovnica ne smiju biti redoviti ispovjednici redovnica. — Kod redovnica jednostavnih zavjeta izboru vrhovne glavarice ima prisustvovati osobno ili po drugomu biskup mjesta, gdje se obavlja izbor. Ako je Skupina biskupskog prava, on može po savjesti izbor potvrditi ili poništiti (k. 506 §§ 1—4).

Prema dogovoru PT od 24. XI. 1920., kad s redovničkim poglavarom prisustvuje izboru biskupov odaslanik, predsjeda odaslanik. — Prema odgovoru istog PT od 30. VII. 1934., predsjedanje nije samo počasno, nego s vlašću (AAS 1920, 574 sl., 1934, 494), t. j. iako nema glasa, vodi izbor i pri trećem glasovanju, kad su podijeljeni glasovi, može odlučiti, tko je izabran (k. 101 § 1 br. 1. 174). — Prema odgovoru ZR od 2. VII. 1921., mjesto, gdje će se obaviti izbor vrhovne glavarice Skupine, jest mjesto gdje boravi ista glavarica, i taj je biskup nadležan za izbor (AAS 1921, 481).

322. DUŽNOSTI POGLAVARA. — A. Polaganje vjeroispovijedi. Prema kan. 1406 § 1 br. 9, svi poglavari u svećeničkim Redovima moraju položiti vjeroispovijed pred skupštinom ili poglavarom, koji ih imenuje, odnosno pred njegovim zamjenikom, prema obrascu odobrenom od Sv. Stolice (v. br. 878). Ta dužnost ne veže poglavare nesvećeničkih Redova.

B. Boravak u starješinskoj kući. Svi su poglavari dužni boraviti u svojoj kući, i ne smiju se iz nje udaljiti, nego kako propisuju ustanove (k. 508).

C. Briga za odredbe Sv. Stolice i redovnički život. Svaki je poglavar dužan obavješćivati svoje podložnike o odredbama Sv.

Stolice, koje se tiču redovnika, i među njima promicati njihovo vršenje. Mjesni poglavari imaju se brinuti: 1) da se barem jedan put na godinu u određene dane javno čitaju ustanove Reda i odredbe, koje Sv. Stolica propiše da ih treba javno čitati; 2) da se barem dva puta na mjesec laicima i članovima obitelji, osim pouke za novake, drži njihovu shvaćanju primjerena pouka o kršćanskom nauku i, navlastito u nesvećeničkim Redovima, duhovni govor za sve u obitelji (k. 509 §§ 1—2).

D. Izvješće Sv. Stolici. Opat primas, starješina monaške Skupine i vrhovni poglavar bilo kojeg Reda papinskog prava imadu svake pete godine ili češće, ako to nalažu ustanove, slati Sv. Stolici pismeno izvješće o stanju Reda, a potpisat će ga oni i njihovi vijećnici; ako se radi o ženskim Skupinama, potpisat će ga još biskup mjesta, gdje boravi vrhovna glavarica sa svojim vijećem (k. 510).

Rok sa podnašanje izvješća počeo je 1. siječnja 1923. ZR 8. III. 1922. (AAS 1922. 278 sl.).

E. Pohađanje podložnika. Viši poglavari, o kojima govore ustanove, dužni su u vrijeme, kad one određuju, pohoditi sve podložne kuće osobno ili preko drugoga, ako su zakonito zapriječeni (k. 511). — Mjesni biskup dužan je osobno ili preko drugoga svake pete godine pohoditi: 1) pojedine samostane redovnica svečanih zavjeta, koje su podložne njemu ili neposredno Sv. Stolici; 2) pojedine kuće bilo muških bilo ženskih Skupina biskupskog prava. U isto vrijeme dužan je pohoditi osobno ili preko drugoga: 3) samostane redovnica svečanih zavjeta, koje su podložne redovnicima, gledom na samostansku zagradu, a i ostale stvari, ako redovnički poglavar nije obavio pohod kroz 5 godina; 4) pojedine kuće svećeničke Skupine papinskog prava, makar bile izuzete od biskupske vlasti, gledom na crkvu, sakristiju, javnu kapelu i ispovjedaonice; 5) pojedine kuće nesvećeničke Skupine papinskog prava, ne samo gledom na crkvu, sakristiju, javnu kapelu i ispovjedaonice, nego i gledom na nutarnju stegu, ali prema kan. 618 § 2 br. 2. Prigodom pohoda izvidjet će također, da li se vrše propisi kan. 532—535 o upravi crkvenih dobara (k. 512 §§ 1—3). — Pohoditelj ima pravo i dužnost pitati redovnike, koje smatra da treba pitati, i izvidjeti što se odnosi na pohod; a svi su redovnici dužni odgovarati po istini, niti je poglavarima slobodno na bilo koji način odvratiti ih od te dužnosti ili svrhu pohoda na drugi način ometati. Od odluka pohoditeljevih daje se pravo utoka, bez obustavne snage, ako pohoditelj nije postupao sudbeno (k. 513 §§ 1—2). — Protiv poglavara, koji bi ometali pohod, kan. 2413 predviđa posebne kazne (v. niže br. 1398).

Prema odgovoru PT od 24. stud. 1920., kad biskup pohađa samostane redovnica gledom na samostansku zagradu, ima dužnost obaviti pohod prema kan. 513 § 1 (AAS 1920, 573).

F. Briga za umiruće. Poglavari sviju svećeničkih Redova imadu pravo i dužnost podijeliti posljednju pričest i posljednju pomast, osobno ili preko drugoga, bolesnim redovnicima, novacima i drugima, koji u redovničkoj kući borave danju i noću kao poslužnici, gojenci, gosti ili radi slaba zdravlja. U kući redovnica svečanih zavjeta to pravo i dužnost pripada redovitom ispovjedniku ili njegovu zamjeniku. U drugim nesvećeničkim Redovima isto pravo i dužnost pripada mjesnom župniku ili kapelanu, kojega im biskup dade mjesto župnika. Što se tiče sprovoda, vrijede propisi kan. 1221 i 1230 § 5 (k. 514 §§ 1—4; v. niže br. 775 D, 777).

Redovnički poglavari mogu nositi privatno i posljednju pričest i podijeliti posljednju pomast svojim redovnicima i novacima, koji boluju izvan redovničke kuće, ali ne drugima, kojima to mogu u svojoj kući. PT 16. VI. 1931. (AAS 1931. 343).

G. Promicanje Kat. Akcije. Stožernik državni tajnik uputio je, u ime Sv. Oca, 15. III. 1936. svima poglavarima Redova obojega spola naputak o promicanju Kat. Akcije. U njemu naglasuje, da redovnici mogu mnogo doprinijeti promicanju Kat. Akcije, od koje Sv. Otac očekuje veliku korist za čitavu Crkvu. Doprinijet će, ako se za redovnike drže posebni tečajevi o Kat. Akciji, a on to preporuča; ako redovnici u svojim govorima svjetovnom svećenstvu, navlastito za vrijeme duhovnih vježba, potiču svećenike na rad oko Kat. Akcije; promicanjem Kat. Akcije među mladeži, molitvom, poticanjem svjetovnjaka, navlastito mladeži, da se učlanjuju u Kat. Akciju, sudjelovanjem sa svjetovnim svećenstvom u širenju kraljevstva Kristova (»L'Osservatore Romano« 4. VI. 1936; »Commentarium pro Religiosis« 1937, 144 sl.).

323. POČASNI NASLOVI. — Zabranjeni su čisto počasni naslovi dostojanstva i službâ; mogu se trpjeti, ako to dozvoljavaju ustanove, naslovi viših služba, koje su redovnici u svom Redu zaista vršili (k. 515).

324. STARJEŠINSKO VIJEĆE. — Vrhovni poglavar Reda i monaške Skupine, pokrajinski i mjesni barem za potpunu kuću treba da imadu svoje savjetnike, od kojih će tražiti privolu ili mišljenje, kad to propisuju redovničke ustanove i crkveni kanoni. — Za upravu vremenitih dobara treba postaviti posebne nadstojnike (oeconomi): općega za upravu dobara čitavog Reda, pokrajinskoga za dobra pokrajine (provincia), mjesnoga za dobra pojedine kuće. Oni svoju službu vrše pod ravnanjem poglavara. Sam poglavar ne može vršiti službu općeg ni pokrajinskog nadstojnika. Služba pak mjesnog nadstojnika, iako je bolje da se rastavi, može se ipak spojiti sa starješinskom službom, ako to traži nužda. Ako ustanove ništa ne govore o izboru nadstojnika, ima ih izabrati viši poglavar sa svojim vijećem (k. 516 §§ 1—4).

325. ZASTUPNIK KOD SV. STOLICE. — Svaki muški Red papinskog prava treba da ima općeg zastupnika (procurator), koji će obavljati poslove Reda kod Sv. Stolice. Prije nego mu isteče rok, predviđen u ustanovama za trajanje službe, ne smije se maknuti, a da se prije ne obavijesti Sv. Stolicu (k. 517 §§ 1—2).

Prema upozorenju ZR od 4. lip. 1920., zastupnik ima boraviti u Rimu (AAS 1920, 301).

POGLAVLJE 2

ISPOVJEDNICI I KAPELANI (k. 518—530)

326. ISPOVJEDNICI REDOVNIKA. — A. U pojedinim kućama svećeničkog Reda treba da bude više, prema broju članova, propisno odobrenih ispovjednika s vlašću, ako se radi o neovisnom Redu, odrješivanja i od slučajeva pridržanih u Redu. Redovnički poglavari, koji imadu vlast ispovijednja, mogu, uz potrebite uvjete, ispovijedati svoje podložnike, koji to traže slobodno i svojevoljno; ali bez važnog razloga ne smiju toga činiti redovito. Poglavari se moraju čuvati, da ne bi kojega podložnika osobno ili preko drugoga silom, zastrašivanjem, neuputnim nagovaranjem ili na drugi način navodili, da se kod njih ispovijeda (k. 518 §§ 1—3).

B. I za muške nesvećeničke Redove treba odrediti, prema kan. 874 § 1 i 1875 § 2, jednog redovitog i jednog izvanrednog ispovjednika. Ako

redovnik zaželi kojega posebnog ispovjednika, poglavar će mu ga dati, a da nipošto ne pita za razlog, zašto ga traži, ili pokazuje, da mu je to neugodno (k. 528). — Ako je Red izuzet, ispovjednike predlaže redovnički poglavar biskupu, gdje se nalazi redovnička kuća, a vlast ispovijedanja daje biskup; ako nije izuzet, ispovjednike određuje dotični biskup (k. 875 § 2).

C. Premda redovničke ustanove naređuju i preporučuju ispovijedanje u stalne dane ili kod određenih ispovjednika, ako bi koji redovnik, pa makar izuzeti, r a d i m i r a s a v j e s t i, pošao k ispovjedniku, koji je od biskupa dobio vlast ispovijedanja, iako ne spada među određene za ispovijedanje redovnika, ispovijed mu je valjana i dozvoljena, jer je opozvana svaka protivna povlastica. Taj ispovjednik može redovnika odriješiti i od grijeha i zaveza pridržanih u Redu (k. 519).

327. ISPOVJEDNICI REDOVNICÂ. — A. R e d o v i t i i s p o v j e d n i k. Svakoj kući redovnicâ treba dati samo jednoga redovitog ispovjednika, koji će ispovijedati čitavu obitelj, ako velik broj redovnica ili koji drugi opravdani razlog ne traži dvojicu ili više njih. Ako bi koja redovnica, radi mira savjesti i radi većeg napredka na putu Božjemu, tražila kojega posebnog ispovjednika ili duhovnog vođu, biskup će joj ga lako dati. Ali će paziti, da ne bi radi toga nastale zloporabe; ako nastanu, oprezno će ih i razborito odstraniti, sačuvavši slobodu savjesti (k. 520 §§ 1—2).

B. I z v a n r e d n i i s p o v j e d n i k. Svaka kuća treba da ima i jednoga izvanrednog ispovjednika, koji će barem četiri puta na godinu doći u kuću redovnica, a sve su redovnice dužne prikazati mu se, barem da prime blagoslov. — Biskup mjesta, gdje se nalaze kuće redovnica, odredit će za svaku kuću po nekoliko svećenika, kojima će se one u pojedinim slučajevima obratiti za ispovijed, a da ne treba svaki put tražiti biskupovu dozvolu. Ako bi koja redovnica tražila kojega od tih ispovjednika, nikakva starješica ne smije ni osobno ni preko drugoga, ni izravno ni neizravno, pitati za razlog, zašto ga traži, njezinu molbu riječima ili djelima odbijati ili na bilo koji način pokazivati, da joj je neugodna (k. 521 §§ 1—3).

C. I s p o v i j e d k o d d r u g i h s v e ć e n i k a. Ako bi koja redovnica uza sve to, radi mira savjesti, pošla k ispovjedniku, kojega je biskup ovlastio za ispovijedanje ženskih, ispovijed, obavljena u bilo kojoj crkvi ili kapeli ili na mjestu, koje je prolazno izabrano za ispovijedanje ženskih prema kan. 910 § 1 (PT 12. II. 1935., AAS 1935, 93), valjana je i dozvoljena, jer je opozvana svaka protivna povlastica. Predstojnici je zabranjeno, da o toj stvari ispituje, pa i neizravno, a redovnice nisu dužne, da joj o tome bilo što govore (k. 522).

Redovnica ne mora ići k ispovjedniku, nego ga može dati dozvati i kod njega se ispovjediti u svojoj kapeli, gdje se ispovijedaju redovnice i druge ženske. Tako PT 28. XII. 1927. (AAS 1928, 61).

D. I s p o v i j e d t e š k o b o l e s n e r e d o v n i c e. Sve redovnice, kad teško obole, iako nema smrtne pogibli, mogu dozvati bilo kojega svećenika, koji može ispovijedati ženske, premda ne spada među ispovjednike redovnicâ; dok traje teška bolest, mogu se u njega ispovjediti koliko hoće puta, a predstojnica im toga ne može ni izravno ni neizravno braniti (k. 523).

E. S v o j s t v a i s p o v j e d n i k a. Za redovitoga i izvanrednog ispovjednika redovnicâ može biti postavljen svećenik svjetovni i redovni, s dozvolom njegovih poglavara, koji se ističe neporočnim životom i razboritošću. Osim toga treba da ima 40 godina života, ako opravdan razlog, po mišljenju biskupa, ne traži drugo, a ne smije imati nikakve vlasti na vanjskom području nad istim redovnicama. — Redoviti ispovjednik ne može postati izvanrednim niti, osim u slučajevima predviđenim u kan. 526 (v. niže G), može ponovno biti redovitim ispovjednikom u istoj kući, nego nakon što prođe godina dana od prestanka službe; ali izvanredni ispovjednik može odmah postati redovitim. Ispovjednici bilo redoviti bilo izvanredni ne smiju se nipošto stavljati u nutarnju ni vanjsku upravu Reda (k. 524 §§ 1—3).

F. P o s t a v l j a n j e i s p o v j e d n i k a. Ako je kuća neposredno podložna Sv. Stolici ili biskupu, biskup bira redovite i izvanredne ispovjednike; ako je podređena redovničkom poglavaru, poglavar ih predlaže biskupu na odobrenje, a biskup će također pomoći, kad poglavar zanemari predložiti ispovjednike (k. 525).

G. T r a j a n j e s l u ž b e. Redoviti ispovjednik redovnicâ ne smije vršiti službe preko 3 godine. Biskup ga može potvrditi za drugo i treće trogodište, ako nema dovoljno podesnih svećenika, ili ga tajnim glasovanjem traži veći dio redovnicâ, pa i onih, koje u drugim poslovima nemadu prava glasa (k. 101 § 1 br. 2); ali protivnima, ako one hoće, treba providjeti na drugi način (k. 526).

H. U k l a n j a n j e i s p o v j e d n i k a. Biskup može, prema kan. 880, zbog važnog razloga, ukloniti bilo redovitoga bilo izvanrednog ispovjednika redovnicâ, iako je samostan podređen redovnicima a ispovjednik redovnik. Nije dužan nikomu saopćiti razlog uklanjanja, osim Sv. Stolici, ako ona zatraži; ali o uklanjanju mora obavijestiti redovničkog poglavara, ako su redovnice podložne redovnicima (k. 527; v. niže br. 563).

328. KAPELANI REDOVNIKA. — Kad se radi o nesvećeničkim Redovima, koji nisu izuzeti, na biskupa spada odobriti svećenika, koji će im obavljati svete čine i propovijedati (k. 514 § 3, 610 § 2, 1193 i t. d.); ako se radi o izuzetima, označuje ih redovnički poglavar, a biskup samo onda, kad ovaj to zanemari (k. 529).

329. OČITOVANJE SAVJESTI. — Svima je redovničkim poglavarima strogo zabranjeno na bilo koji način navoditi podložnike, da im očituju svoju savjest. Ali podložnicima nije zabranjeno slobodno i dobrovoljno otkriti svoju dušu poglavarima; pače je korisno, da sa sinovskim pouzdanjem pristupe k poglavarima i da im, ako su svećenici, izlože sumnje i tjeskobe svoje savjesti (k. 530 §§ 1—2).

POGLAVLJE 3

UPRAVA VREMENITIH DOBARA (k. 531—537)

330. STJECANJE I POSJEDOVANJE. — Ne samo Red, nego i pokrajina i pojedine kuće sposobne su stjecati i posjedovati vremenita dobra sa stalnim ili osiguranim prihodima, ako im sposobnost nije isključena ili ograničena u redovničkim pravilima i ustanovama (k. 531).

Sposobnost stjecanja i posjedovanja uključuje u sebi pravo vlasništva. Vlasništvo, prema kan. 1499 § 2, pripada onoj pravnoj osobi, koja je vremenita dobra zakonito stekla, t. j. Redu, pokrajini i odnosnoj redovničkoj kući. Vremenita dobra mogu biti različita: pokretna, nepokretna, tvarna, idealna i t. d. Sposobnost stjecanja i posjedo-

vanja isključena je kod Franjevaca i Kapucina, a ograničena kod Karmelićana i Isusovaca.

331. UPRAVLJANJE IMOVINE. — Dobrima Reda, pokrajine i pojedinih kuća treba upravljati prema propisima redovničkih ustanova. Troškove i pravne čine redovite uprave, osim poglavara, valjano obavljaju, u granicama svoje službe, i drugi dužnosnici, koje ustanove za to određuju (k. 532, §§ 1—2, 1522, 1523; v. gore br. 324).

332. ULAGANJE NOVCA. — I onda, kad se hoće uložiti novac u kakvo poduzeće ili što drugo, treba postupati prema propisima ustanova; ali prethodnu biskupovu privolu treba da dobije: 1) predstojnica redovnicâ svečanih zavjeta i redovnicâ biskupskog prava za bilo koje ulaganje novca; ako je samostan podložan redovnicima, potrebita je privola i redovničkog poglavara; 2) predstojnica u Skupinama papinskog prava, ako novac pripada opremi redovnicâ, prema kan. 549; 3) poglavar i predstojnica kuće redovničke Skupine, ako se radi o imovini ili zadužbini za vršenje bogoslužja ili dobrotvornosti u dotičnome mjestu; 4) bilo koji redovnik, premda je izuzet, ako je novac dan župi i misiji ili redovnicima za župu i misiju. To vrijedi i za bilo koju promjenu uloška (k. 533 §§ 1—2).

333. OTUĐIVANJE DOBARA I SKLAPANJE DUGOVA. — Kad se radi o otuđivanju dobara, treba se držati kan. 1531. Nadalje, kad se radi o dragocjenim stvarima ili dobrima, kojih vrijednost prelazi 30 hiljada (zlatnih) franaka ili lira, ili se radi o sklapanju dugova ili obveza preko te svote, ugovor ne vrijedi, ako se prije ne dobije dozvola Sv. Stolice; inače je potrebita i dovoljna pismena dozvola poglavara prema ustanovama uz privolu njegove skupštine (capitulum) ili vijeća nakon tajnoga glasovanja. Ako se radi o redovnicama svečanih zavjeta ili sestrama biskupskog prava, još je potrebita pismena dozvola biskupa i redovničkog poglavara, ako je samostan podložan redovnicima. Kad se traži dozvola za sklapanje dugova ili obveza, treba u molbi navesti već sklopljene i još ne podmirene dugove i obveze dotičnog Reda, pokrajine ili kuće; inače je dozvola nevaljana (k. 534 §§ 1—2; v. gore br. 45, niže br. 932, 933).

Koje su dragocjene stvari, v. kan. 1497 § 2 (v. niže br. 918). Kao dragocjena stvar radi tvari smatra se ona koja, makar kako bila malena, zapada preko hiljadu (zlatnih) lira ili franaka (AAS 1919, 415 sl.). Takove su starinske knjige, vlastoručna pisma, isprave i t. d. — Zavjetni darovi, poklonjeni na čast Majke Božje i svetih, ne znam koju vrijednost imali, nikako se ne smiju otuđiti bez dozvole Sv. Stolice. Tako ZSab 14. I. 1922. (AAS 1922, 160 sl.).

334. POLAGANJE RAČUNA. — U svakom samostanu redovnicâ svečanih zavjeta, makar bile izuzete, predstojnica samostana ima barem jedan put na godinu ili češće, ako to propisuju ustanove, položiti biskupu i redovničkom poglavaru, ako mu je samostan podložan, račun upravljanja. Taj račun nije podložan pristojbi. Ako se položeni račun biskupu ne sviđa, može upotrebiti shodna sredstva, pa i odstraniti nadstojnicu dobara i druge upraviteljice, ako je potrebito. Ako je samostan podložan redovnicima, biskup će upozoriti redovničkog poglavara, da providi. Zanemari li to poglavar, pomoći će sam biskup. U drugim ženskim Redovima biskupu se ima položiti račun uprave dobara, koja spadaju na opremu redovnicâ, i to prigodom kanonskog pohoda, pa i češće, ako biskup smatra potrebitim. — Biskup ima također pravo upoznati: 1) gospodarsko stanje kuće biskupskog prava; 2) upravu nekretnina i zaklada, koje su ostavljene redovničkim Skupinama za bogoslužje i dobrotvornost u dotičnom mjestu, kako propisuje kan. 533 § 1 br. 3, 4 (k. 535 §§ 1—3; v. gore br. 332).

Ako su redovnice podložne redovničkom poglavaru, onda i njemu imadu polagati račun o upravi. Tako PT 24. stud. 1920. (AAS 1920, 575).

335. ODGOVORNOST ZA DUGOVE. — Koja moralna osoba: Red, pokrajina ili kuća sklopi dug ili obvezu, pa bilo i s dozvolom poglavara, ona za njih odgovara. Ako dug sklopi redovnik svečanih zavjeta s dozvolom poglavara, odgovara moralna osoba, koje je poglavar dao dozvolu; ako redovnik jednostavnih zavjeta, on mora odgovarati, osim ako je s dozvolom poglavara vodio posao redovničke zadruge. Ako je redovnik sklopio dug bez ikoje starješinske dozvole, on mora odgovarati, a ne Red, pokrajina ili kuća. Ipak se uvijek može podignuti parnica protiv onoga, koji je iz ugovora imao kakvu korist. Poglavari ne smiju dozvoljavati sklapanje dugova, ako nisu sigurni, da će se iz redovitih prihoda moći plaćati kamate i da će se kroz ne odviše dugo vrijeme zakonitim otplaćivanjem (amortizatio) vratiti glavnica (k. 536 §§ 1—5).

336. DARIVANJE REDOVNIČKIH STVARI. — Ne smiju se darivati stvari, koje pripadaju redovničkoj kući, pokrajini ili Redu, nego kao milostinja ili iz drugoga opravdanog razloga (k. 1535), s dozvolom poglavara i prema propisima ustanova (k. 537; v. niže br. 932 G).

Odsječak 3

PRIMANJE U RED (k. 538—586)

337. REDOVNIČKO ZVANJE. — U Red može biti primljen svaki katolik, koji nema kakve zakonske zapreke, a vodi ga prava nakana i sposoban je da snosi terete Reda (k. 538).

U tim riječima zadržan je obični izraz »Redovničko zvanje«, koje pretpostavlja, da onoga, koji želi biti redovnik: 1) vodi prava nakana, t. j. želja za postignućem savršenosti u duhu Reda, u koji stupa; 2) da mu ne stoji na putu nikakva kanonska zapreka; 3) da je sposoban snositi obveze dotičnog Reda. Tko nema jednoga od tih triju uvjeta, ne može reći, da ima redovničko zvanje, jer ne može biti redovnik. Da li u pojedinom slučaju postoje uvjeti, o tome sude poglavari Reda, u koji netko želi stupiti.

POGLAVLJE 1

PRIPRAVNIŠTVO (k. 539—541)

338. VRIJEME PRIPRAVNIŠTVA. — U ženskim Redovima doživotnih zavjeta svi, a u muškim Redovima braća (conversi), prije nego se pripuste u novaštvo, imaju obaviti pripravništvo (postulatus) barem kroz 6 potpunih mjeseci. U Redovima privremenih zavjeta, gledom na potrebu i trajanje pripravništva, treba se držati ustanova. Viši poglavar može vrijeme pripravništva produljiti, ali ne preko daljnjih 6 mjeseci (k. 539 §§ 1—2).

339. MJESTO I NAČIN. — Pripravništvo se ima obaviti u novicijatu ili kojoj drugoj kući Reda, gdje se točno vrši redovnička stega prema propisima ustanova, pod posebnom brigom prokušanog redovnika. Pripravnici treba da nose čedno odijelo, različito od odijela novaka. U samostanima

redovnicâ svečanih zavjeta pripravnice moraju, za vrijeme pripravništva, boraviti u samostanskoj zagradi (k. 540 §§ 1—3).

340. PRED ULAZAK U NOVICIJAT. — U ženskim Redovima, makar bile i izuzete, ima predstojnica barem 2 mjeseca prije upozoriti biskupa o predstojećem primanju u novicijat, a biskup će osobno ili preko zamjenika, barem 30 dana prije novaštva, svaku pripravnicu napose, a da ne ulazi u zagradu, ispitati: 1) da nije možda prisiljena ili zavedena; 2) da li zna što radi. Ako ustanovi, da ima dobru volju i da se slobodno odlučila na redovnički život, može se pripravnica pripustiti u novicijat (k. 552).

Svi pripravnici, prije nego započnu novaštvo, moraju obaviti duhovne vježbe barem za čitavih 8 dana i, prema razboritom mišljenju ispovjednika, opću ispovijed prošlog života (k. 541).

POGLAVLJE 2

NOVAŠTVO (k. 542—571)

Čl. 1. UVJETI ZA PRIMANJE U NOVAŠTVO (k. 542—552)

341. TKO NE MOŽE, A TKO NE SMIJE BITI PRIMLJEN. — A. Nevaljano se u novaštvo primaju: 1) oni koji su pripadali nekatoličkoj sljedbi (t. j. rođeni i odgojeni katolici, koji su otpali od kat. Crkve, pa se opet u nju vratili, PT 16. list. 1919., AAS 1919, 477; njima su izjednačeni oni koji su se upisali u bezbožnu sljedbu ili su u njoj još upisani, PT 30. srp. 1934., AAS 1934, 494); 2) koji nisu navršili 15. godinu života; 3) koji dolaze u Red navedeni silom, velikim strahom ili prevarom, i koje primi poglavar tako naveden; 4) muž i žena dok im traje ženidba[1]; 5) koji su položili redovničke zavjete, bilo da zavjeti još traju ili su prestali; 6) kojima prijeti kazna radi počinjenog teškog zločina, za koji su tuženi ili mogu biti tuženi; 7) biskupi bilo ustoličeni bilo naslovni, iako su od Sv. O. Pape samo imenovani; 8) klerici, koji se po uredbi Sv. Stolice zakletvom obvezuju, da će djelovati u svojoj biskupiji ili misijama, dok im traje zakletva.

B. Nedopušteno, ali valjano se primaju: 1) klerici u višim redovima bez znanja biskupa ili protiv njegove volje, zato što bi njihov odlazak bio na veliku štetu duša, koja se ne bi mogla drukčije nikako izbjeći; 2) dužnici, koji nisu u stanju isplatiti duga; 3) koji su podložni polaganju računa ili su upleteni u druge svjetske poslove, radi kojih bi se mogao Red bojati parnica i neugodnosti; 4) djeca, koja su dužna pomagati roditelje, t. j. oca, majku, djeda, babu u velikoj nuždi, i roditelji, koji moraju hraniti i uzgajati djecu; 5) kandidati za svećenike, ako su upali u nepravilnost (irregularitas) ili drugu kanonsku zapreku, radi koje ne mogu biti ređeni; 6) istočnjaci u Redove latinskog obreda bez pismene dozvole ZIC.

Ostaju na snazi redovničke ustanove, koje stavljaju i druge uvjete za valjano i dozvoljeno primanje u Red (k. 542). — Kan. 2411 određuje, da se poglavar, koji bi nekoga primio nevaljano ili nedopušteno, ima kazniti prema težini krivnje (v. niže br. 1396).

U novaštvo se mogu primiti istočnjaci, koji zadržavaju svoj obred, a pripravljaju se samo za osnivanje kuća i pokrajina istočnog obreda. Tako PT 10. stud. 1925. (AAS 1925, 583). — Bez dozvole ZR ne smije se primiti u novaštvo onaj, koji je istupio iz sjemeništa. Tako ZSSveuč 25. srp. 1941. (AAS 1941, 371).

[1] V. o tome potanje: Feltz F., De coniugum admissione in Religionem, Romae 1941.

342. TKO PRIMA U NOVAŠTVO. — Pravo primati u novaštvo i na susljedne zavjete, bilo privremene bilo doživotne, pripada višim poglavarima uz glasovanje njihova vijeća ili skupštine, prema ustanovama Reda (k. 543).

343. POTREBITA SVJEDOČANSTVA. — A. Svi koji žele stupiti u bilo koji Red, prije nego budu primljeni, imaju podnijeti svjedočanstva: 1) krštenja i 2) krizme; muškarci imaju osim toga podnijeti: 3) pismeno svjedočanstvo biskupa svoga rodnog mjesta i biskupa svake biskupije, u kojoj su boravili preko jedne moralno neprekidne godine nakon dovršene 14. godine života, a opozvana je svaka protivna povlastica. Ako se radi o primanju onih, koji su bili u sjemeništu, zavodu ili pripravništvu ili novaštvu kojega drugoga Reda, potrebno je suviše: 4) pismeno svjedočanstvo ravnatelja sjemeništa ili zavoda, nakon saslušanja biskupa, odnosno pismeno svjedočanstvo višeg poglavara Reda (v. gore br. 341, pri dnu). — Da se prime klerici, osim svjedočanstva o ređenju i svjedočanstva upravitelja sjemeništa, odnosno višeg poglavara Reda, dovoljno je pismeno svjedočanstvo biskupa biskupijâ, gdje su boravili preko jedne neprekidne godine. Zavjetovanom redovniku, kad s dozvolom Sv. Stolice prelazi u drugi Red, dovoljno je posvjedočenje višeg poglavara prijašnjeg Reda. — Ženske, osim što moraju imati svjedočanstva navedena pod br. 1), 2), 4), smiju se primiti samo nakon pomnjivih izvida o njihovoj ćudi i ponašanju (k. 544 §§ 1—7).

Osim ovih svjedočanstva mogu se tražiti i druga.

B. Koji moraju izdavati svjedočanstva, dat će ih badava, ne kandidatima, nego redovničkim poglavarima kroz 3 mjeseca, nakon što ih ovi zatraže, zapečaćena i, ako se radi o pitomcima u sjemeništu, zavodu ili u pripravništvu i novaštvu drugoga Reda, zakletvom potvrđena sa strane poglavara. Ako zbog važnih razloga misle, da ne mogu odgovoriti, kroz isto vrijeme saopćit će razloge Sv. Stolici. Ako odgovore, da im kandidat nije dovoljno poznat, redovnički će poglavar popuniti istragu s drugim brižnim izvidima. Ako ništa ne odgovore, poglavar će obavijestiti Sv. Stolicu, da nije dobio odgovora (k. 545 §§ 1—3).

U slučaju da redovnički poglavar ili ravnatelj sjemeništa ili upravitelj zavoda ne će da zakletvom potvrde svjedočanstva, biskup ili vrhovni poglavar Reda imadu, prema odgovoru ZR od 21. stud. 1919., protiv takovih nastupiti, upotrebivši i kazne do oduzimanja službe. Ako se ipak ne bi moglo dobiti zakleto svjedočanstvo, stvar će se dojaviti istom ZR (AAS 1920, 17).

C. Izvjestitelji će u svjedočanstvu, nakon marljive istrage, pa i tajne, uz strogu obvezu savjesti gledom na istinitost sadržaja, priopćiti: 1) o kandidatovu rodu, ponašanju, ćudi, životu, glasu, položaju, znanju; 2) je li bio pod istragom (k. 1939 sl.), udaren zavezom (k. 2241 sl.), nepravilnošću (k. 984 sl.) ili kojom drugom kanonskom smetnjom (k. 987); 3) da li njegova obitelj ima potrebu od njegove pomoći; 4) ako se radi o onima koji su bili u sjemeništu, zavodu ili u pripravništvu i novaštvu drugoga Reda, s kojega su razloga otpušteni ili sami istupili (k. 545 § 4).

D. Svi, koji prime ovo izvješće, strogo su dužni na čuvanje tajne gledom na obavijesti i na osobe, koje su ih dale (k. 546).

344. OPREMA KOD REDOVNICA. — A. U samostanima redovnicâ svečanih zavjeta pripravnica treba da donese opremu (miraz, dos), prema propisima ustanova ili običaju. Opremu treba predati samostanu prije oblačenja, ili barem predaja ima biti osigurana onako kako to propisuju državni zakoni. U Redovima jednostavnih zavjeta, gledom na opremu, treba se držati ustanova. Propisana oprema ne može se oprostiti ni potpuno ni djelomično bez dozvole Sv. Stolice, ako se radi o Redu papinskog prava; bez dozvole biskupa, ako o Redu biskupskog prava (k. 547 §§ 1—4).

Predaja opreme osigurava se po državnim zakonima, kad se otac ili braća redovnice obvežu na sudu, da će kroz stalno vrijeme dati potrebitu svotu u novcu ili u naravi, ili kad Red od njih traži u zalog stvari, koje toliko iznose, ili se pak uknjiži na njihove nekretnine dok ne isplate odnosne svote.

B. Smrću redovnice oprema neopozovno prelazi u vlasništvo Reda, makar ona položila samo privremene zavjete (k. 548). — Kad redovnica položi prve zavjete, predstojnica će sa svojim vijećem, uz privolu biskupa i redovničkog poglavara, ako samostan ovisi od redovnika, uložiti opremu u sigurne, dopuštene i plodonosne ustanove (nomina). Strogo je zabranjeno upotrebiti je, prije smrti redovnice, u bilo što, pa i u gradnju kuće ili podmiru duga (k. 549). — Sa svom opremom sviju redovnica treba upravljati oprezno u samostanu ili kući, gdje redovito boravi vrhovna ili pokrajinska predstojnica. Biskupi će brižno paziti, da se oprema redovnicâ sačuva netaknuta, te će tražiti račun o upravljanju navlastito prigodom kanonskog pohoda (k. 550 §§ 1—2).

C. Ako redovnica bilo svečanih bilo jednostavnih zavjeta s kojega god razloga napusti Red, ima joj se vratiti čitava oprema bez već dozrelih plodova. Ako bi zavjetovana redovnica s dozvolom Sv. Stolice prešla u drugi Red, za vrijeme novaštva novom Redu pripadaju samo plodovi, ali u smislu kan. 570 § 1 (v. niže br. 356); nakon položenih zavjeta u novom Redu, pripada novom Redu i oprema. Ako redovnica prijeđe u drugi samostan istog Reda, drugom samostanu pripada oprema od dana prelaza (k. 551 §§ 1—2).

345. IZVIDI O SLOBODNOJ VOLJI. — Jednako kao pred ulazak u novicijat, tako i pred polaganje zavjeta bilo privremenih bilo doživotnih, svečanih ili jednostavnih, 2 mjeseca prije treba obavijestiti biskupa o predstojećem polaganju zavjeta. Biskup će sam ili preko drugog svećenika barem 1 mjesec prije zavjetovanja pomnjivo i besplatno ispitati novakinju, a da ne ulazi u zagradu da nije možda prisiljena ili zavedena, da li zna što radi; pa ako ustanovi, da postoji dobra i slobodna volja, moći će novakinja biti puštena na polaganje zavjeta (k. 552 §§ 1—2).

ZR odgovorio je 20. III. 1922., da se ne može držati običaj, da se za izvide traži neka pristojba (AAS 1922, 352).

Prema kan. 2412, biskup ima kazniti predstojnicu, prema težini krivnje, ako se oprema u što upotrebi protiv gornje zabrane, ili ako bi se propustilo obavijestiti ga o predstojećem polaganju zavjeta (v. niže br. 1397).

Čl. 2. UZGOJ NOVAKA (k. 553—571)

346. POČETAK NOVAŠTVA. — Novaštvo počinje primanjem redovničkog odijela (oblačenjem) ili na drugi način, propisan ustanovama (k. 553).

347. NOVICIJAT. — Kuća za novake ili novicijat ima se uspostaviti prema propisima redovničkih ustanova; ako se radi o Redu papinskog prava, potrebita je prethodna dozvola Sv. Stolice. U istoj redovničkoj pokrajini, ako je Red razdijeljen na pokrajine, ne može biti više novicijata bez važnog razloga i posebne dozvole Sv. Stolice. U kuću novaka kao i u kuću naukâ poglavari maju stavljati samo redovnike, koji su drugima na izgled vršenjem redovničke stege (k. 554 §§ 1—3).

348. UVJETI ZA VALJANOST NOVAŠTVA. — Da novaštvo bude valjano, osim što kandidat ne smije spadati među one, koji se nevaljano primaju prema kan. 542, treba da novaštvo bude obavljeno: 1) barem nakon navršene 15. godine života; 2) kroz jednu čitavu i neprekidnu godinu; 3) u novicijatu. Ako redovničke ustanove propisuju dulje vrijeme za novaštvo, to se ne traži za valjanost, osim ako je izričito naglašeno (k. 555 §§ 1—2).

Gdje ustanove propisuju 2 godine novaštva, godinom novaštva smatra se prva godina; da se zakonska godina prenese u drugu godinu, hoće se dozvola Sv. Stolice. U Redovima biskupskog prava može biskup oprostiti od druge godine, ako ustanove ne traže drugu godinu za valjanost. Tako PT 12. II. 1935. (AAS 1935, 92 sl.). — Da se uklone zloporabe, a pomogne redovničkoj stezi i uzgoju novaka, ZR je izdao 3. stud. 1921. naputak gledom na drugu godinu novaštva (AAS 1921, 539 sl.).

349. PREKID NOVAŠTVA. — Novaštvo se prekida i treba ga iznova početi i dovršiti, ako novak, otpušten od poglavara, izađe iz kuće, ili bez njegove dozvole napusti kuću s nakanom, da se više ne će vratiti, ili ako iz bilo kojega razloga, pa i s dozvolom poglavara, ostane izvan kuće preko 30 bilo neprekidnih bilo prekidnih dana. Ako novak s dozvolom poglavara ili prisiljen nuždom ostane pod vlašću poglavara izvan kuće preko 15, ali ne preko 30 dana, za valjanost novaštva potrebito je i dovoljno naknaditi tako provedene dane. Ako ne ostane preko 15 dana, naknadu mogu poglavari narediti, ali nije potrebita za valjanost. Poglavari ne smiju dozvoljavati, da novak ostaje izvan pregrade novicijata bez opravdanoga i važnog razloga. Ako poglavari premjeste novaka u drugu kuću novicijata istog Reda, novaštvo se ne prekida (k. 556 §§ 1—4; AAS 1930, 365).

350. ODIJELO NOVAKA. — Čitavo novaštvo ima biti obavljeno u odijelu, što ga ustanove propisuju za novake, ako posebne prilike mjesta ne traže drugo (k. 557).

Kad zavjetovani redovnik prelazi u drugi Red, novaštvo ima obaviti u odijelu drugoga Reda. Tako ZR 14. svib. 1923. (AAS 1923, 289).

351. DVIJE VRSTE NOVAŠTVA. — U Redovima, gdje postoje 2 vrste članova (na pr. svećenici i braća laici, sestre koriste i sestre pomoćnice ili conversae), novaštvo, obavljeno za jednu vrstu, ne vrijedi za drugu (k. 558).

352. UČITELJ NOVAKA. — A. Svojstva. Za uzgoj novaka odredit će se učitelj, koji treba: 1) da ima barem 35 godina; 2) da je proveo u Redu barem 10 godina nakon prvih zavjeta; 3) da se odlikuje razboritošću, ljubavlju, pobožnošću, redovničkim opsluženjem, i 4) ako se radi o svećeničkom Redu, da je svećenik. — Ako se, radi broja novaka ili kojega drugoga opravdanog razloga, smatra uputnim, treba mu dati druga, koji će mu u stvarima uprave novaka biti neposredno podložan. Taj treba: 1) da ima 30 godina života, 2) da je u Redu proveo barem 5 godina nakon prvih zavjeta, i 3) da ima ostala potrebita i shodna svojstva. Jedan i drugi moraju biti oslobođeni od služba i poslova, koji bi mogli priječiti brigu i upravu novaka (k. 559 §§ 1—3).

B. Izbor. Učitelj novaka i njegov drug imaju se birati prema ustanovama. Ako ustanove određuju, koliko će im trajati služba, ne smiju se kroz to vrijeme maknuti bez opravdanoga i važnog razloga; ali se jedan i drugi mogu ponovno izabrati (k. 560).

C. Pravo i dužnost. Jedini učitelj novaka ima pravo i dužnost starati se oko uzgoja novaka. Na njega jedinoga spada uprava novicijata, tako da nikomu nije slobodno u to se miješati pod bilo kojom izlikom, izuzevši poglavare, kojima to dopuštaju ustanove, i pohoditelje. Što se tiče stege čitave redovničke kuće, učitelj, jednako kao i novaci, podložan je poglavaru. Novak je podložan vlasti učitelja novaka i poglavara, te ih je dužan slušati (k. 561 §§ 1—2).

D. Izvješće o novacima. Tokom novaštva učitelj će, prema ustanovama, izvješćivati skupštinu ili višeg poglavara o pojedinom gojencu (k. 563).

E. Odgoj novaka. Učitelj novaka strogo je dužan uložiti svu pomnju, da se njegovi gojenci marljivo vježbaju u redovničkoj stezi, prema propisima ustanova (k. 562). Godina novaštva ima se upotrebiti u to, da se duh novaka, pod vodstvom učitelja, oplemeni proučavanjem pravila i ustanova, pobožnim razmatranjem i ustrajnom molitvom, učenjem onoga što se odnosi na zavjete i kreposti, zgodnim vježbanjem u iskorjenjivanju mana, suzbijanju pohota i stjecanju kreposti. — Novaci laici imadu se, osim toga, marljivo poučavati u kršćanskom nauku. Stoga im treba barem jedan put tjedno držati o tome posebnu pouku. — Za vrijeme novaštva ne smiju se novaci posvećivati propovijedanju, ispovijedanju ili vanjskim poslovima Reda, niti se baviti književnošću, znanostima i umjetnostima. Novaci laici mogu u redovničkoj kući samo utoliko obavljati poslove, koje obavljaju braća laici, ukoliko ih ne će ometati u novačkim vježbama; ali nipošto kao glavni poslovođe (k. 565 §§ 1—3), na pr. kao glavni kuhari, krojači, postolari i t. d. — Novicijat mora biti, koliko je moguće, odijeljen od onoga dijela kuće, u kojem stanuju zavjetovani redovnici, tako da, bez posebne dozvole poglavara ili učitelja, novaci ne mogu općiti sa zavjetovanima ni ovi s njima. Novaci laici treba da imadu zasebno mjesto (k. 564 §§ 1—2).

ZR izdao je 25. stud. 1929. posebni naputak o dužnosti poučavanja podložnika u kršćanskom nauku (AAS 1930, 28 sl.).

353. ISPOVJEDNICI NOVAKA. — Gledom na ispovjednika novakinja treba se držati kan. 520—527 za ispovednike redovnicâ (v. gore br. 327). Za novake pak treba: 1) odrediti jednoga ili više redovitih ispovjednika, prema broju novaka; 2) redoviti ispovjednici, ako se radi o svećeničkom Redu, moraju boraviti u kući novicijata; ako o nesvećeničkom, barem često imadu doći u kuću novicijata, da ispovjede novake; 3) osim redovitih ispovjednika, treba odrediti i nekoliko drugih ispovjednika, kojima se novaci mogu u pojedinim slučajevima obratiti, a učitelj novaka ne smije pokazivati, da mu je to neugodno; 4) treba im dati najmanje četiri puta na godinu izvanrednog ispovjednika, kojemu će svi pristupiti, barem da prime blagoslov (k. 566 §§ 1—2). Sam učitelj novaka i njegov drug, prema kan. 891, ne smiju ispovijedati novake, osim u pojedinim slučajevima, kad to novaci iz važnog i žurnog razloga zatraže (v. niže br. 567).

354. DUHOVNA PRAVA NOVAKA. — Novaci uživaju sve povlastice i duhovne milosti, udijeljene Redu. Ako umru, imadu pravo na iste posmrtne molitve (suffragia) kao i zavjetovani (k. 567 § 1). Prema kan. 614, uživaju i sve povlastice klerika kan. 119—123. U neovisnim Redovima i oni su izuzeti od biskupske vlasti, osim u slučajevima, koje predviđa pravo (v. gore br. 86, 87, niže br. 383, 385). Ne smiju se rediti (k. 567 § 2).

Ako smrtno obole prije nego navrše novaštvo, mogu položiti zavjete na ruke redovničkih poglavarą, a ti im vrijede za slučaj smrti. ZR 30. pros. 1922. (AAS 1923, 156).

355. NOVAK PREMA VREMENITIM DOBRIMA. — Za vrijeme novaštva ne može se odreći svojih nadarja ni drugih dobara, niti ih može bilo kako obvezati. Ako bi to učinio, odreka i obveza bile bi ne samo nedopuštene, nego i nevaljane (k. 568). — Prije nego položi jednostavne zavjete, bilo privremene bilo doživotne, mora svaki novak za čitavo vrijeme, što će trajati jednostavni zavjeti, nekomu komu hoće prepustiti upravu svojih dobara i, ako ustanove ne određuju drukčije, slobodno raspoložiti s njihovim upotrebljavanjem i plodouživanjem. Ako to propusti, jer nema vlastitih dobara, a dobije ih kasnije, ili ako učini a kasnije mu dođu druga dobra na bilo koji način, ima to učiniti ili obnoviti, a da mu ne smetaju položeni jednostavni zavjeti. — Novak u redovničkoj Skupini, prije polaganja zavjeta, ima slobodno učiniti oporuku o sadašnjim dobrima ili koja će mu kasnije možda nadoći (k. 569 §§ 1—3).

356. TROŠKOVI ZA UZDRŽAVANJE. — Za troškove pripravništva i novaštva ništa se ne može tražiti, osim za hranu i redovničko odijelo, ako to propisuju ustanove ili se što izričito ugovori pri ulasku u pripravništvo i novaštvo, da se ima platiti. Ako dotičnik izađe iz Reda ne položivši zavjeta, treba mu vratiti sve, što je sobom donio a nije potrošeno (k. 570 §§ 1—2).

357. NA SVRŠETKU NOVAŠTVA. — Novak može slobodno napustiti Red, a i poglavari ili skupština, prema propisima ustanova, mogu ga iz bilo kojega opravdanog razloga otpustiti, a da mu nisu dužni navesti razloga. Kad navrši novaštvo, novak, ako ga se smatra sposobnim, ima se pripustiti na polaganje zavjeta; inače se ima otpustiti. Postoji ili sumnja o sposobnosti, viši poglavari mogu produljiti vrijeme kušnje, ali ne preko 6 mjeseci. Prije nego položi zavjete, ima obaviti duhovne vježbe barem kroz potpunih 8 dana (k. 571 §§ 1—3).

POGLAVLJE 3

ZAVJETOVANJE (k. 572—586)

358. POJAM I VRSTE ZAVJETOVANJA. — A. Zavjetovanje je polaganje redovničkih zavjeta u Redu, odobrenom od Crkve. Ono je pravni čin, po kojem vjernik prigrljuje redovnički stalež, postaje članom Reda, a Red ga prima kao takova sa svima pravima i dužnostima. Prema tome zavjetovanje je dvostrani ugovor između redovnika i Reda, po kojem se redovnik predaje Redu i obvezuje na dužnosti Reda, a Red ga prima k sebi, stječe nad njim pravo prema svojoj svrsi, i obvezuje se na dolično uzdržavanje i postupanje u duhu Reda. Ugovor se prima i utvrđuje vlašću Crkve.

B. Zavjeti se dijele na: a) privremene i doživotne ili vječite: prema tome da li se polažu za jednu ili više godina ili pak do smrti, odnosno za uvijek; b) jednostavne ili obične i svečane. Prema kan. 1308 § 2, oni su zavjeti svečani, koje Crkva priznaje za takove; ako ih ne

priznaje takovima, onda su jednostavni ili obični. Svečanima priznaje neke pravne učinke, kojih ne priznaje jednostavnima (v. niže br. 815).

359. UVJETI ZA VALJANOST ZAVJETA. — Za valjanost bilo kojih redovničkih zavjeta traži se: 1) da je onaj, koji ih polaže, navršio 16. godinu života, ako se radi o privremenim zavjetima, 21, ako o doživotnima, bilo jednostavnima bilo svečanima (k. 573); 2) da ga na zavjete pripusti zakoniti poglavar prema ustanovama; 3) da je obavio valjano novaštvo prema kan. 555 (v. gore br. 348); 4) da zavjetovanje bude bez sile, velikoga straha i prevare (dolus); 5) da bude izričito; 6) da se položi na ruke zakonitog poglavara ili njegova zamjenika prema ustanovama. Za valjanost doživotnih zavjeta, bilo svečanih bilo jednostavnih, treba još da se prije polože privremeni zavjeti (k. 572 §§ 1—2).

360. PRIVREMENI ZAVJETI. — U svakom Redu, gdje se polažu doživotni zavjeti bilo svečani bilo jednostavni, novak, navršivši godinu novaštva, mora u istoj kući novaštva položiti zavjete, koji će vrijediti za 3 godine ili za dulje vrijeme, ako je dob, potrebita za polaganje doživotnih zavjeta, više udaljena, osim ako ustanove traže, da se zavjeti polažu svake godine. To vrijeme može zakoniti poglavar produljiti, ali ne više od 3 godine. U tom slučaju redovnik obnavlja privremene zavjete (k. 574 §§ 1—2).

U Redovima, gdje se jednostavni zavjeti polažu s uvjetom: »Dok budem živio u Redu«, zavjeti se ne polažu za 3 godine. Tako PT 1. ož. 1921. (AAS 1921, 177).

361. DOŽIVOTNI I SVEČANI ZAVJETI. — Kad isteče rok privremenih zavjeta, redovnik ima, prema kan. 637, položiti doživotne zavjete svečane ili jednostavne prema ustanovama, ili se vratiti u svijet; ali i dok traju privremeni zavjeti može ga zakoniti poglavar, prema kan. 647, otpustiti, ako nije dostojan da položi doživotne zavjete (v. niže br. 405). Glasovanje vijeća ili skupštine za privremene je zavjete odlučno, za doživotne, bilo svečane bilo jednostavne, savjetno (k. 575 §§ 1—2).

Redovnik privremenih zavjeta, ako za vrijeme trogodišta privremenih zavjeta umno oboli, makar i neizlječivo po mišljenju liječnika, ne može biti otpušten iz Reda. ZR 5. velj. 1925. (AAS 1925, 107).

U državama, gdje postoji obveza v o j n e s l u ž b e i za redovnike, makar samo za jednu godinu, ne mogu dotičnici polagati doživotnih zavjeta, dok se ne oslobode službe (V. C r n i c a, Redovničko i laičko pravo, 124 sl.).

362. OBRED I UPIS ZAVJETA. — Pri polaganju zavjeta treba se držati obreda, koji je propisan u redovničkim ustanovama. Ispravu o položenim zavjetima, koju će potpisati zavjetnik i još barem onaj, pred kojim su položeni zavjeti, treba čuvati u arhivu Reda. Ako se radi o polaganju svečanih zavjeta, treba to suviše javiti župniku, gdje je zavjetovanik kršten, da zabilježi u knjigu krštenih prema kan. 470 § 2 (k. 576 §§ 1—2; v. gore br. 293 G).

363. OBNOVA PRIVREMENIH ZAVJETA. — Kad isteče rok, za koji su položeni zavjeti, moraju se zavjeti obnoviti bez odgađanja. Poglavari mogu ipak iz opravdanog razloga dozvoliti, da se obnova obavi neko vrijeme prije, ali ne više od mjesec dana (k. 577 §§ 1—2).

364. PRAVA I DUŽNOSTI REDOVNIKA S PRIVREMENIM ZAVJETIMA. — Redovnici, koji su položili privremene zavjete: a) uživaju ista oproštenja, povlastice i duhovne milosti kao i oni koji su položili svečane ili doživotne zavjete; kad umru, imadu pravo na iste posmrtne molitve;

b) jednako su dužni vršiti pravila i ustanove; ali gdje postoji obveza kora, nisu dužni časove moliti po sebi, osim ako su primili više redove ili to propisuju redovničke ustanove; c) nemaju ni djelatnog ni trpnog prava glasa; ali vrijeme za uživanje jednoga i drugoga ima se računati od polaganja prvih zavjeta, ako ustanove ništa ne određuju (k. 578).

365. PRAVNI UČINCI REDOVNIČKIH ZAVJETA. — A. Č i n i, p r o t i v n i jednostavnim zavjetima, bilo privremenima bilo doživotnima, nedopušteni su, ali nisu nevaljani, osim ako je drukčije izričito određeno (na pr. gledom na ženidbu, k. 1073); protivni pak svečanim zavjetima, ako se mogu obeskrijepiti, još su i nevaljani (k. 579, 103 §§ 2, 1684).

B. Svaki, koji položi j e d n o s t a v n e zavjete, bilo doživotne bilo privremene, ako ustanove drukčije ne određuju, zadržava v l a s n i š t v o svojih dobara i sposobnost stjecanja drugih dobara. Prije nego položi doživotne zavjete, ako nije učinio pred prvim privremenim zavjetima ili je naknadno dobio druga dobra, ima upravu tih dobara prepustiti drugomu i slobodno raspoložiti o upotrebi i plodouživanju, ako ustanove ne određuju kako će s time raspoložiti. Prepuštanje i raspolaganje, nakon položenih zavjeta, ne može se više mijenjati, ako ustanove ne dozvoljavaju, nego s dopustom vrhovnog poglavara ili, ako se radi o redovnicama svečanih zavjeta, biskupa i, ako je samostan podređen redovnicima, redovničkog poglavara, uz uvjet da promjena, barem gledom na znatan dio dobara (koji se, po mišljenju kanonista, kreće između trećine i petine), ne bude u prilog Reda (k. 580 §§ 1 i 3).

Kad se radi o znatnom dijelu dobara, potrebita je dozvola Sv. Stolice. Tako PT 15. svib. 1936. (AAS 1936, 210).

C. Što redovnik s t e č e svojim radom ili s obzirom na Red, to stječe Redu (k. 580 § 2).

I doživotna mirovina kao i nagrada, što je dobivaju redovnici, koji su se odlikovali u ratu ili su teško stradali, pripada Redu, dok su u njemu; kad izađu, otkad izađu, pripada njima. Ako se radi o redovnicima, kojima su obustavljeni zavjeti dok su u vojsci, pripada njima; ali je moraju predati Redu dokle, nakon povratka, ostaju u Redu. Tako ZR 16. III. 1922. (AAS 1922, 196 sl.).

D. Redovnik, koji je položio jednostavne zavjete, mora kroz 60 dana, ali ne prije, pred polaganje svečanih zavjeta, o d r e ć i s e ili pokloniti komu hoće sva svoja dobra, koja posjeduje, pod uvjet da svečane zavjete zaista položi. Ako je Sv. Stolica za koji slučaj što posebno odredila, to ostaje na snazi. Kad se polože svečani zavjeti, treba odmah učiniti sve što je potrebito, da odreka bude valjana i po svjetovnom zakonu (k. 581 §§ 1—2).

Kod nas nema posebnih s v j e t o v n i h p r o p i s a u tom pogledu. Zakoni priznaju, da su redovnici svečanih zavjeta nesposobni stjecati vlasništvo, osim ako su istupili iz Reda otpustom Sv. Stolice. (P o s i l o v i ć Dr. S., Opći austrijski zakonik, izd. 4, Zagreb 1920, kod § 356).

E. N a k o n s v e č a n i h z a v j e t a, ne uzimajući u obzir posebne dozvole Sv. Stolice, sva dobra, koja na bilo koji način dolaze redovniku: a) u Redu, koji može posjedovati, pripadaju Redu ili pokrajini ili kući, prema ustanovama; b) u Redu, koji ne može posjedovati, vlasništvo pripada Sv. Stolici (k. 582).

Kako smo spomenuli (br. 330) od Redova ne mogu posjedovati Franjevci i Kapucini. Iako vlastništvo njihovih dobara pripada Sv. Stolici, ipak njihovi nadležni po-

glavari, odnosno njihovi apostolski skrbnici (syndici) kod nas zastupaju pred državnim oblastima samostan i redovničku pokrajinu, kad se radi o upravi, otuđivanju i obrani njihovih dobara, i pred zakonom se smatraju kao dobra Reda.

F. Onima, koji su položili jednostavne zavjete u redovničkim Skupinama, nije dozvoljeno: a) činom među živima (per actum inter vivos), t. j. činom koji ulazi u krepost za njihova života, odreći se vlasništva svojih dobara; b) mijenjati oporuku bez dozvole Sv. Stolice ili, ako je stvar žurna a nema vremena obratiti se na Sv. Stolicu, višega redovničkog poglavara ili, ako se ne može ni do njega, mjesnoga poglavara (k. 583).

G. Nakon što isteče godina od položenih bilo kojih redovničkih zavjeta, ispražnjuju se župska nadarja; nakon 3 godine, ostala (k. 584).

H. Redovnik, kad položi doživotne zavjete bilo svečane bilo jednostavne, po zakonu gubi svoju biskupiju, koju je imao u svijetu (k. 585).

I. Zavjeti, koje netko položi prije nego uđe u Red, obustavljaju se sve dotle dok ostane u Redu (k. 1315).

366. UKRIJEPLJENJE NEVALJANIH ZAVJETA. — Zavjetovanje (professio), nevaljano radi vanjske zapreke, ne ukrepljuje se naknadnim činima, nego treba da ga Sv. Stolica ukrijepi, ili da se, nakon što se dozna za nevaljanost i odstrani zapreka, iznova obavi. Ako je nevaljano zbog čisto nutarnjeg nedostatka privole, ukrepljuje se, kad se iznutra privoli, samo ako nije opozvana privola sa strane Reda. Ako protiv valjanosti postoje važni razlozi, a redovnik ne će da za sigurnost obnovi zavjete niti traži ukrijepljenje, ima se stvar dojaviti Sv. Stolici (k. 586 §§ 1—3). — Prema kan. 2387, redovnik klerik, kojemu se dokaže, da su mu zavjeti nevaljani radi počinjene prevare (dolus), ako je u nižim redovima, ima se izbaciti iz crkvenog (kleričkog) staleža; ako je u višima, istog časa obustavlja mu se vršenje svetih čina, dok Sv. Stolica drukčije ne odredi (v. niže br. 1373).

Odsječak 4

NAUCI U SVEĆENIČKIM REDOVIMA (k. 587—591)

367. VLASTITA UČILIŠTA. — Svaki svećenički Red treba da ima svoja učilišta, odobrena od opće skupštine ili od nadležnih poglavara. U ta učilišta imaju poglavari, prema kan. 554 § 3 (v. gore br. 347), stavljati samo one redovnike, koji su drugima na izgled vršenjem redovničke stege. U kućama učilišta ima vladati zajednički život; inače se učenici ne mogu rediti. Ako Red ili redovnička pokrajina ne mogu imati vlastitih urednih učilišta, ili je do onih, koje ima, po mišljenju poglavara, težak pristup, gojence treba slati ili na uredno učilište druge pokrajine ili Reda, ili u škole biskupskog sjemeništa, ili na javno katoličko sveučilište. Redovnicima, koji se šalju na nauke daleko od svoje kuće, nije dozvoljeno stanovati u privatnim kućama, nego moraju boraviti ili u kući svoga Reda ili, ako je to nemoguće, u kojem drugom redovničkom muškom zavodu, ili u sjemeništu, ili u kojoj drugoj nabožnoj kući, s kojom upravljaju svećenici i koja je odobrena od crkvene oblasti (k. 587 §§ 1—4).

Na svjetovna sveučilišta, ovisna isključivo od svjetovne oblasti, mogu se slati samo svećenici. Tako ZK 30. trav. 1918. (AAS 1918, 237).

368. DUHOVNIK UČENIKA. — Za cijelo vrijeme nauka redovnici moraju biti povjereni posebnoj brizi nadstojnika ili duhovnog učitelja (praefectus seu magister spiritus), koji će ih uzgajati u duhovnom životu zgodnim opomenama, uputama i pobudama. Duhovni učitelj treba da posjeduje ona svojstva, koja se traže za učitelja novaka prema kan. 559 §§ 2 i 3. Poglavari imadu brižno paziti, da se u kućama učilišta savršeno vrši što propisuje kan. 595 za sve redovnike (k. 588 §§ 1—3; v. gore br. 352 A; niže br. 375).

ZR izdao je 1. pros. 1931. naputak o svećeničkom i redovničkom uzgoju svećeničkih kandidata i o glasovanju prije primanja redova. Taj se naputak ima čitati redovnicima klericima početkom svake godine, a poglavari u svojim petgodišnjim izvješćima moraju vjerno izvijestiti o ispunjenju njegovih propisa (AAS 1932, 74 sl.). O istoj stvari govori i Pijo XI. u apost. pismu »Unigenitus Dei Filius« od 19. ož. 1924. (AAS 1924, 133).

369. FILOZOFSKI I BOGOSLOVNI NAUCI. — A. U svećeničkim Redovima redovito svaka redovnička pokrajina treba da ima sjemeništa, kao što ih imadu biskupije. U nižem sjemeništu uče se gimnazijalni predmeti, u višemu filozofija i bogoslovlje. ZKP ne određuje ništa posebna gledom na nauke u nižem sjemeništu. Sve ostavlja poglavarima, da odrede prema prilikama pojedinih krajeva. Stoga kan. 589 § 1 kaže jednostavno: »Redovnici, propisno poučeni u nižim strukama, imadu marljivo proučavati, prema uputama Sv. Stolice, barem kroz 2 godine filozofiju i barem kroz 4 godine bogoslovlje, držeći se nauke sv. Tome, kako propisuje kan. 1366 § 2« (v. niže br. 854 D).

Kod nas gimnazijalni nauci traju 8 godina, kroz koje se uče i razne pomoćne struke, koje se u drugim krajevima uče zajedno s filozofijom. Radi toga se i petgodišnjim trajanjem filozofskih i bogoslovnih nauka stvarno potpuno ispunja program jednih i drugih nauka, što ga propisuje kanon (v. niže br. 854 B).

B. Za vrijeme nauka ne smiju se ni učenicima ni nastavnicima namećati poslovi, koji bi ih odvraćali od nauka ili bi školu bilo kako priječili. Vrhovni poglavar, a u pojedinim slučajevima i drugi poglavari mogu ih, prema svojoj razboritosti, osloboditi od nekih zajedničkih čina, pa i kora, navlastito od noćnih časova, kad to smatraju potrebitim za nauk (k. 589 § 2).

370. PETGODIŠNJI ISPITI. — Redovnici svećenici, izuzevši samo one, koje su viši poglavari radi važnog razloga oslobodili, ili koji predaju bogoslovlje, kanonsko pravo ili skolastičnu filozofiju, nakon što svrše nauke, moraju svake godine, barem kroz 5 godina, polagati ispite pred učenim i ozbiljnim ocima iz raznih bogoslovnih struka, koje će im se unaprijed zgodno odrediti (k. 590).

Redovnici župnici i župnički pomoćnici nisu dužni polagati ove ispite pred biskupom i njegovim odaslanikom; u slučaju nemarnosti sa strane redovničkog poglavara, biskup se ima obratiti ZR. Tako PT 14. srp. 1922. (AAS 1922, 526).

371. RJEŠAVANJE MJESEČNIH SLUČAJEVA. — U svakoj, barem potpunoj kući ima se držati najmanje jedan put mjesečno rješavanje moralnog i bogoštovnog (liturgijskog) slučaja, kojemu, ako poglavar smatra uputnim, može se dodati govor o dogmatskoj stvari i drugim srodnim znanostima. Svi zavjetovani klerici, koji uče bogoslovlje ili su ga svršili, a borave u kući, imadu prisustvovati, ako ustanove drukčije ne određuju (k. 591).

Mjesečno rješavanje ima se držati i u nepotpunim kućama; jer, ako se ne drži, svećenici, koji imadu ovlaštenje za ispovijedanje, moraju prisustvovati rješavanju biskupskih slučajeva (k. 131 § 3, 2377; v. gore br. 95; niže br. 1365).

Odsječak 5

DUŽNOSTI I POVLASTICE REDOVNIKA (k. 592—631)

POGLAVLJE 1

DUŽNOSTI REDOVNIKA (k. 592—612)

372. DUNOSTI ZAJEDNIČKE S KLERIČKIMA. — Redovnici su dužni vršiti i opće dužnosti klerika, o kojima govore kan. 124—142, ako iz sklopa govora ili naravi stvari nije očito, da se nešto ne odnosi na kojega od njih (k. 592; v. gore br. 89—106).

373. ZAVJETI, PRAVILA I USTANOVE. — Svi i pojedini redovnici, poglavari jednako kao i podložnici, dužni su ne samo vjerno vršiti položene zavjete, nego i svoj život udesiti prema pravilima i ustanovama svoga Reda, i tako težiti oko savršenosti svoga staleža (k 593).

374. ZAJEDNIČKI ŽIVOT. — U svakom Redu moraju svi pomno obdržavati zajednički život, pa i gledom na hranu, odijelo i namještaj. Sve, što steče redovnik, pa i poglavar, prema kan. 580 § 2 i 582 br. 1, ima se unijeti u imovinu kuće, pokrajine i Reda, a sav novac i svi drugi naslovi (tituli) imaju se položiti u zajedničku blagajnu. Redovničko siromaštvo ima odgovarati siromaštvu, na koje su se zavjetovali (k. 594 §§ 1-3; v. gore br. 365 C D).

375. DJELA POBOŽNOSTI. — Poglavari se imadu brinuti, da svi redovnici: 1) svake godine obavljaju duhovne vježbe; 2) koji nisu zakonito spriječeni svaki dan slušaju sv. misu, obavljaju razmatranje i pomno vrše druga djela pobožnosti, kako naređuju pravila i ustanove; 3) ispovijedaju se barem jedan put u tjednu. Poglavari imadu promicati među podložnicima čestu, pa i dnevnu sv. pričest; često, a i dnevno pristupanje sv. pričesti ima biti slobodno redovnicima, koji su propisno pripravni. Ako je koji redovnik bio nakon posljednje ispovijedi na veliku sablazan zadruzi ili počinio vanjsku tešku pogrješku, može mu poglavar zabraniti pristupanje na pričest dok se ne ispovjedi. Ako koji Red, bilo svečanih bilo jednostavnih zavjeta, u svojim pravilima, ustanovama i kalendarima određuje ili naređuje pričest na neke dane, ti propisi imadu samo vrijednost upute za ravnanje (k. 595 §§ 1—4).

Vrhovni poglavari Redova dužni su u petgodišnjem izvješću izvijestiti o vršenju ovoga kanona. Tako ZR 25. ož. 1922. (AAS 1922, 238).

376. ODIJELO. — Svi redovnici moraju nositi odijelo svoga Reda bilo u kući bilo izvan kuće, ako ih ne opravdava važan razlog po sudu višega ili, kad se radi o žurnom slučaju, mjesnoga poglavara (k. 596).

377. ZAGRADA. — A. Pojam. Samostanska zagrada, latinski clausura, označuje prostorije, u kojima borave redovnici ili osobe Bogu posvećene, t. j. prostorije, koje su pridržane isključivo za njih. Dijeli se na: a) papinsku i b) biskupsku: prema tome da li je štite opći crkveni zakoni ili biskupske odredbe. Na papinsku su dužni redovnici i redovnice svečanih zavjeta, a na biskupsku redovnici i redovnice jednostavnih zavjeta.

B. Papinska zagrada. U svima samostanima redovnika i redovnica svečanih zavjeta, koji su kanonski osnovani, makar bili i nepotpuni, ima se obdržavati papinska zagrada. Ona obuhvaća kuću, u kojoj stanuje redovnička obitelj, s vrtovima i perivojima, koji su pridržani pristupu redovnika. Izuzimlje se, osim javnoga hrama sa susjednom sakristijom, i gostinjac za goste, ako ga ima, i razgovaraonica, koja se ima nalaziti blizu kućnih vrata, ukoliko je moguće. Dijelovi, podložni zagradi, imaju se vidno označiti. Viši poglavar ili opća skupština, prema ustanovama, ili, ako se radi o samostanu redovnica svečanih zavjeta, biskup će granice zagrade točno odrediti ili iz opravdanih razloga premjestiti (k. 597 §§ 1—3).

C. Ulazak u samostansku zagradu. U zagradu redovnika svečanih zavjeta ne smiju se pripuštati ženske bilo koje dobi, roda i položaja pod bilo kojom izlikom. Od te zabrane izuzimlju se supruge vladajućih državnih poglavara s pratnjom (k. 598 §§ 1—2).

Ako se uz samostan nalazi zavod za nutarnje gojence ili za druge ustanove Reda, ima se odijeliti, ako je moguće, jedan dio kuće isključivo za redovnike i podložiti zagradi. Osobe drugoga spola ne smiju se pripuštati, bez opravdanog razloga i dozvole poglavara, ni u mjesta izvan tog prostora, ako su pridržana za vanjske i nutarnje gojence ili za ustanove Reda (k. 599 §§ 1—2).

D. Ulazak u zagradu redovnicâ. U zagradu redovnicâ svečanih zavjeta ne smije se pripustiti bez dozvole Sv. Stolice nitko bilo kojega roda, spola i dobi, izuzevši slijedeće: 1) biskup ili redovnički poglavar, kad u samostanu obavljaju kanonski pohod, i drugi pohoditelji, koje oni odrede, mogu ući u zagradu samo da je pregledaju, a tom prigodom mora ih pratiti barem jedan klerik ili redovnik zrelije dobi; 2) ispovjednik ili njegov zamjenik mogu, uz dužne mjere opreznosti, ući u zagradu, da podijele svetotajstva bolesnicama i dvore umiruće; 3) u zagradu mogu ući djelatni vrhovni upravljači država i njihove supruge s pratnjom, kao i stožernici Sv. Rimske Crkve; 4) predstojnica može dozvoliti, uz mjere opreznosti, ulazak liječnicima, ranarnicima i drugima, kojih je pomoć potrebita, ali treba da prije dobije barem opće odobrenje od biskupa; ako je potreba žurna i nema vremena tražiti odobrenje, ono se predmnijeva po zakonu (k. 600).

E. Izlazak iz samostana. Nikojoj redovnici svečanih zavjeta nije slobodno, nakon položenih zavjeta, izaći iz samostana, pa ni za kratko vrijeme, bez dozvole Sv. Stolice, osim u slučaju neminovne pogibli smrti ili drugoga vrlo teškoga zla. Tu pogibao, ako ima vremena, mora pismeno priznati mjesni biskup (k. 601 §§ 1—2).

Samostanska zagrada kod redovnicâ svečanih zavjeta mora biti tako ograđena, da, ukoliko je moguće, nitko ne može ni u nju ni iz nje gledati (k. 602).

F. Nadzor nad zagradom. Zagrada redovnicâ svečanih zavjeta, makar bile podređene redovnicima, stoji pod nadzorom biskupa, koji može prekršitelje, ne isključivši ni izuzete redovnike, udariti i obuzdati kaznama i zavezama. I redovničkom poglavaru povjereno je čuvanje zagrade redovnicâ, koje su mu podređene. I on može kazniti redovnice i svoje podložnike, koji se oda nju ogriješe (k. 603 §§ 1—2).

G. Biskupska zagrada. I u redovničkim kućama s jednostavnim zavjetima, bilo papinskoga bilo biskupskoga prava, ima biti zagrada, u koju se ne smije uvoditi nikoja osoba drugoga spola, osim onih o kojima je govor u kan. 598 § 2 i 600 (v. gore C i D), i drugih, za koje poglavari iz opravdanih i razboritih razloga smatraju, da ih se može pripustiti. Ako imadu uz kuću zavod ili koju ustanovu Reda, treba za redovnike odijeliti poseban prostor, u koji nije dozvoljen ulazak ni gojencima ni drugima. Biskup može u po-

sebnim prilikama iz važnih razloga zabraniti ulazak u ovu zagradu pod prijetnjom zaveze, ako se ne radi o svećeničkoj neovisnoj Skupini; a uvijek se ima brinuti, da se zagrada propisno čuva i, ako se dogodi što neredna, da se popravi (k. 604 §§ 1—3).

H. Briga pri ulasku stranih u zagradu. Svi oni, koji moraju čuvati zagradu, treba da brižno paze, da se pri pohodu stranih osoba nekorisnim razgovorima ne pometa redovnička stega i ne trpi štete redovnički duh (k. 605).

I. Briga poglavara gledom na ulazak i izlazak iz kuće. Redovnički poglavari imaju se brinuti, da podložnici točno vrše sve što ustanove propisuju bilo gledom na izlazak podložnika iz samostana bilo gledom na primanje i pohađanje stranaca. Oni nisu vlasni dozvoljavati podložnicima, izuzevši kad ih šalju u prošnju, boravak izvan kuće svoga Reda, osim iz važnog i opravdanog razloga i za vrijeme što je moguće kraće prema ustanovama. Za odsutnost preko 6 mjeseci potrebita je dozvola Sv. Stolice, osim kad se radi o naucima (k. 606 §§ 1—2). Predstojnice i biskupi ozbiljno će se brinuti, da redovnice ne idu iz kuće pojedinačno, osim u slučaju nužde (k. 607).

Gledom na zagradu redovnica svečanih zavjeta ZR izdao je 6. velj. 1924. posebni naputak (AAS 1924, 96 sl., 192 sl., 373, 404 sl.).

378. POMAGANJE DUŠOBRIŽNOM KLERU. — Poglavari će nastojati, da njihovi podložnici, navlastito u biskupiji, gdje borave, kad biskupi ili župnici zatraže njihovu pomoć za duhovne potrebe vjernika, rado priskoče u pomoć, bilo u svojim crkvama i javnim kapelama bilo izvan njih, a da ne bude povrijeđena redovnička stega. Isto tako biskupi i župnici nek se rado posluže redovnicima, osobito onima, koji borave u biskupiji, u duhovnoj službi, navlastito u podjeljivanju sakramenta pokore (k. 608 §§ 1—2).

379. ODNOŠAJ IZMEĐU REDOVNIČKE KUĆE I REDOVNIKA DUŠOBRIŽNIKA. — Ako je crkva, uz koju se nalazi redovnička obitelj, u isti mah župska, ima se držati propis kan. 415, primjenjujući ono, što je rečeno o kaptolu, redovničkoj obitelji, a što je rečeno o župniku, redovniku dušobrižniku. — U crkvi redovnica bilo svečanih bilo jednostavnih zavjeta ne može se osnovati župa. Poglavari imadu paziti, da ne bi obavljanje službe Božje u crkvi bilo na štetu pouke u kršćanskom nauku i tumačenja evanđelja. Da li je na štetu ili ne, o tome sudi biskup (k. 609 §§ 1—3; v. gore br. 268).

380. KANONSKI ČASOVI I KORALNA MISA. — U muškim i ženskim Redovima, gdje postoji dužnost kora, u svima kućama, u kojima ima barem 4 redovnika obvezana na kor, a nisu u vrijeme kora zakonito spriječeni, pa i kad ih je manje od 4, ako to naređuju ustanove, moraju se svaki dan zajednički moliti kanonski časovi prema propisima ustanova. U svima muškim, a ukoliko je moguće, i u ženskim Redovima, ima svaki dan biti misa, koja odgovara kanonskim časovima prema bogoštovnim propisima. U istim Redovima, bilo muškim bilo ženskim, svečano zavjetovani, koji nisu bili u koru, izuzevši braću i sestre pomoćnice, dužni su izmoliti kanonske časove po sebi (k. 610 §§ 1—3).

Obveza koralne mise postoji i u Redovima jednostavnih zavjeta, gdje ustanove propisuju dužnost kora. Tako PT 20. svib. 1923. (AAS 1923). Redovnici, obvezani na kor, nisu dužni na više koralnih misa, ako ih naređuju bogoštovni propisi, osim ako postoji zakoniti običaj ili to naređuju redovnička pravila. Tako ZO 2. svib. 1924. (AAS 1924, 248).

381. SLOBODNO DOPISIVANJE. — Svi redovnici i redovnice mogu slobodno slati pisma, koja ne smije nitko otvoriti, Sv. Stolici i njezinu poslaniku u dotičnoj zemlji, stožerniku pokrovitelju, svojim višim poglavarima, kućnom poglavaru, kad je odsutan, biskupu, kojemu su podložni, i, ako se radi o redovnicama pod vlašću redovnika, višim poglavarima Reda. Od svih tih mogu primati pisma, koja također nisu podčinjena ničijemu nadzoru (k. 611; v. niže br. 1185 A).

382. JAVNI ČINI, NAREĐENI OD BISKUPA. — Ako biskup, zbog javnog razloga, naredi zvonjenje zvona, molitve i svečanosti, svi su redovnici, pa i izuzeti dužni slušati; ali na snazi ostaju ustanove i povlastice pojedinih Redova kao i propis kan. 1345 (k. 612; v. niže br. 844).

POGLAVLJE 2

POVLASTICE REDOVNIKA (k. 613—625)

383. KLERIČKE POVLASTICE. — Redovnici, pa i laici i novaci, uživaju povlastice klerika, o kojima govore kan. 119—123 (k. 614; v. gore br. 87—88).

384. POVLASTICE POJEDINIH REDOVA. — Svaki Red uživa samo one povlastice, koje se nalaze u ZKP i koje mu izravno udijeli Sv. Stolica, a unaprijed je isključeno svako neizravno dobivanje ili udioništvovanje (communicatio) u povlasticama. Povlastice, koje uživaju redovnici svečanih zavjeta, uživaju i redovnice istoga Reda, ukoliko su za to sposobne (k. 613 §§ 1—2; v. gore br. 56).

Udioništvovanje ili neizravno dobivanje povlastica postojalo je prije ZKP najprije između Prosjačkih Redova, zatim između sviju Redova svečanih zavjeta. Povlastice, koje je dobio jedan od njih, dobivali su u isti mah i drugi Redovi. Od ZKP taj način dobivanja povlastica više ne postoji. Neispravno su neki naučitelji govorili, kako je izjavilo PT 30. pros. 1937., da su prestale i one povlastice, koje su pojedini Redovi dobili na taj način prije ZKP (AAS 1938, 73).

385. IZUZETOST OD BISKUPA.[1] — A. Pojam. Izuzetost ili neovisnost od biskupa (exemptio), kako sama riječ kaže, stoji u tome, da su redovnici izuzeti od biskupske vlasti. Redovnici nisu podložni Sv. Stolici posredno preko biskupa kao klerici i ostali vjernici, nego neposredno, preko svojih redovničkih poglavara. — Neovisnost ili izuzetost može biti dvostruka, ukoliko se uzimlje u širem i užem smislu. U širem smislu uzimlje se djelomična neovisnost ili izuzetost u nekim slučajevima. Takovu izuzetost imadu Skupine jednostavnih zavjeta papinskog prava. U užem ili pravom smislu jest potpuna neovisnost, gdje su redovnici potpuno izuzeti od biskupske vlasti, a podložni su mu samo u nekim slučajevima, koje spominju kanoni. S ovom izuzetošću neki pisci dovode u vezu onu, gdje su ne samo redovnici, nego i vjernici izuzeti ispod biskupske vlasti, kao u samosvojnim opatijama i prelaturama (abbatiae vel praelaturae nullius). Ali to su posebne pravne ustanove, o kojima se ne radi u redovničkom pravu (v. gore br. 217).

B. Opseg potpune izuzetosti. Redovnici i redovnice svečanih zavjeta, uključivši i novake, sa svojim kućama i crkvama, a isključivši one

[1] O izuzetosti redovnika v. potanje: Scheuermann P. A., O. F. M., Die Exemption nach geltendem kirchlichen Recht, Paderborn 1938; Bondini P. A., O. M. Conv., De privilegio exemtionis seu de regularium immunitate ab Ordinariorum locorum iurisdictione, Romae 1919; D'Angelo S., La esenzione dei religiosi nella vigente disciplina ecclesiastica, Torino 1922.

redovnice, koje nisu podređene redovničkim poglavarima, izuzeti su ispod vlasti biskupa, osim u slučajevima naznačenim u pravu (k. 615). — Kad nezakonito borave izvan redovničke kuće, pa i pod izlikom da idu k višim poglavarima, ne uživaju povlastice izuzetosti. Ako izvan kuće počine kakav prekršaj, a njihov ih poglavar, upozoren od biskupa, ne kazni, može ih kazniti biskup, iako su zakonito izašli i vratili se kući (k. 616 §§ 1—2). — Ako u njihovim kućama i crkvama, kao i u kućama drugih izuzetih redovnika, koji nisu položili svečanih zavjeta, nastanu zloporabe, a poglavar ih, opomenut, propusti ispraviti, biskup je dužan odmah stvar dojaviti Sv. Stolici (dakle on ne može posredovati). Nepotpuna kuća ostaje pod posebnim nadzorom biskupa; pa, ako u njoj nastanu zloporabe, koje su na sablazan vjernika, može kroz to vrijeme i sam pomoći (k. 617 §§ 1—2).

C. Opseg djelomične izuzetosti. Redovnici jednostavnih zavjeta ne uživaju povlastice izuzetosti, ako im nije posebno dana. Ali ipak u Redovima papinskog prava biskup ne smije: 1) bilo kako mijenjati ustanove ni ispitivati gospodarsko stanje; no ostaju na snazi propisi kan. 533—535 (v. gore br. 332—334); 2) miješati se u nutarnju upravu i stegu, osim u slučajevima kad to predviđa pravo; ipak u nesvećeničkim Redovima može i mora ispitivati: a) da li se drži stega prema ustanovama, b) da nije kakvu štetu pretrpio zdrav nauk i ćudoređe, c) da li se ne griješi protiv zagrade, d) da li se propisno i često primaju sakramenti; pa ako poglavari, upozoreni možda na velike zloporabe, shodno ne pomognu, ima on sam pomoći; ako nađe što važnijega, što ne trpi odgađanja, ima odmah odrediti, a odredbu dostaviti Sv. Stolici (k. 618 §§ 1—2).

D. Biskup i kažnjavanje redovnika. U čemu su redovnici podložni biskupu, u tome ih on može i kazniti (k. 619). — No dalje ostaje na snazi posebna povlastica Prosjačkih Redova i članova Družbe Isusove, da ih biskup ne može kazniti zavezama (censurae) ni u slučajevima, kad su mu podložni, osim u trima: 1) kad se bez njegove dozvole usude propovijedati u svojim ili tuđim crkvama; 2) kad se bez njegova odobrenja usude ispovijedati svjetovnjake; 3) kad javnom štovanju izlažu neobične i sablažnjive slike (v. gore br. 17).

E. Redovnici i opraštanje zakona sa strane biskupa. Kad biskup zakonito oprosti od općeg zakona, obveza prestaje i za sve redovnike u njegovoj biskupiji; ali ostaju na snazi pravila i ustanove pojedinih Redova (k. 620).

To znači, da biskup ne može redovnike osloboditi od vršenja njihovih redovničkih zakona, ako ga nije posebno ovlastila Sv. Stolica. Stoga, kad oprašta vjernike od zakona posta i nemrsa, to vrijedi za redovnike samo za post i nemrs, na koji su dužni po crkvenim, a ne po redovničkim zakonima, ako ga Sv. Stolica nije i za to ovlastila.

386. PROŠNJA MILOSTINJE. — A. Redovnici, koji se po svojoj ustanovi zovu i jesu prosjački redovnici, mogu u biskupiji, u kojoj se nalazi njihova kuća, sabirati milostinju samom dozvolom svojih poglavara; izvan biskupije treba im, osim toga, dozvola biskupa, gdje žele sabirati milostinju. Tu dozvolu biskupi, navlastito susjednih biskupija, ne smiju uskraćivati ni opozivati bez važnih i žurnih razloga, ako redovnička kuća ne može nikako živjeti samom milostinjom u biskupiji, gdje se nalazi (k. 621 §§ 1—2).

Za sabiranje milostinje za gradnju, ures i t. d. crkava, dovoljna je dozvola redovničkih poglavara u biskupiji. Tako PT 16. X. 1919. (AAS 1919, 478).

B. Svima drugim članovima Skupina papinskog prava zabranjeno je kupiti milostinju bez posebne povlastice Sv. Stolice. Ako je dobiju, još im je potrebita biskupova dozvola, ako se drukčije ne kaže u povlastici. Članovi Skupina biskupskog prava nikako ne mogu kupiti milostinju bez pismene dozvole koliko biskupa, gdje se nalaze, toliko biskupa, gdje je žele kupiti. Jednima i drugima biskupi ne smiju davati dozvole, osobito gdje se nalaze samostani redovnika prosjačkih po imenu i u stvari, osim ako je kuća ili nabožna ustanova u pravoj potrebi, kojoj se ne može pomoći na drugi način. Ako se potrebi može pomoći sabiranjem milostinje u mjestu, okružju ili biskupiji, neka se ne daju šire dozvole. — Bez vjerodostojne i nedavne dozvole ZIC biskupi latinskog obreda ne smiju dozvoljavati istočnjacima bilo kojega reda i dostojanstva, da na njihovu području kupe novac, niti svoje podložnike slati u istu svrhu u istočne biskupije (k. 622 §§ 1—4).

ZIC više je puta upozorio na varalice, koji kupe milostinju i mise izvan istočnih krajeva i biskupija (AAS 1928, 416 sl.; 1930, 108 sl.). — Nedavnom se smatra ona dozvola, kojoj još nije istekao rok, za koji je dana, ili ako nema roka, gdje ne prelazi 6 mjeseci otkad je dana.

C. Poglavari mogu povjeriti sabiranje milostinje samo zavjetovanima, godinama i duševno zrelim redovnicima, osobito kad se radi o redovnicama; ali nikada onima koji još uče (k. 623).

D. Što se tiče načina sabiranja i stege pri sabiranju, redovnici i redovnice imaju se držati uputa Sv. Stolice (k. 624; v. Crnica, Redovničko i laičko pravo, 181 sl.).

387. POVLASTICE SAMOSTANSKIH OPATA. — Samostanski opati (abbates de regimine), zakonito izabrani moraju kroz 3 mjeseca, otkad se izaberu, primiti blagoslov od biskupa, gdje su izabrani. Kad prime blagoslov, osim vlasti davanja ćelike i malih redova svojim podložnicima (k. 964 br. 1), uživaju još povlastice, o kojima govori kan. 325 (k. 625; v. gore br. 219).

POGLAVLJE 3

DUŽNOSTI I POVLASTICE REDOVNIKA CRKVENIH DOSTOJANSTVENIKA I DUŠOBRIŽNIKA (k. 626—631)

388. PRIMANJE CRKVENIH SLUŽBA I NADARJA. — Redovnik ne može bez dozvole Sv. Stolice biti promaknut na dostojanstva, službe i nadarja, koja se ne mogu složiti s redovničkim staležom. Ako ga koji zbor zakonito izabere, ne može prihvatiti izbora bez dozvole svoga poglavara. Ako je pak vezan zavjetom, da ne će primati dostojanstva, potrebit je posebni oprost Sv. O. Pape (k. 626 §§ 1—3).

389. REDOVNIK — STOŽERNIK ILI BISKUP. — Redovnik, imenovan stožernikom ili biskupom bilo ustoličenim bilo naslovnim, ostaje redovnik dionik povlasticâ svoga Reda, vezan na zavjete i druge redovničke dužnosti, izuzevši one, za koje sâm razborito sudi, da se ne mogu složiti s njegovim dostojanstvom. Ali se izuzimlje ispod vlasti redovničkih poglavara, a po zavjetu poslušnosti podložan je samo Sv. O. Papi (k. 627 §§ 1—2). — Redovnik, promaknut na dostojanstvo biskupa ili koje drugo izvan Reda: a) ako je

po zavjetima izgubio vlasništvo dobara, dobrima, koja dobiva, može upravljati, služiti se i uživati ih; ali vlasništvo ustoličeni biskup, apostolski namjesnik i predstojnik stječu svojoj biskupiji, namjesništvu i predstojništvu, ostali Redu ili Sv. Stolici, prema tome da li Red može posjedovati ili ne (k. 628), dok stožernik može oporučno ostaviti prihode svojih nadarja komu hoće prema kan. 239 § 1 br. 19 i kan. 1298; b) ako po zavjetima nije izgubio vlasništvo dobara, ponovno dobiva upotrebu, plodouživanje i upravu dobara, koja je imao; što kasnije steče, stječe sebi; c) u jednom i drugom slučaju ima prema volji darovatelja raspoložiti s dobrima, koja mu ne dolaze kao osobi (k. 628). — Kad se zahvali na stožerništvu ili na biskupstvu ili izvrši posao, što mu ga povjeri Sv. Stolica izvan Reda, dužan je vratiti se u Red. Ipak, ako je stožernik i biskup, može izabrati za boravak kuću svoga Reda, koju hoće, ali nema ni djelatnog ni trpnog prava glasa (k. 629 §§ 1—2).

390. REDOVNIK — DUŠOBRIŽNIK. — A. Redovnik, koji upravlja župom bilo kao župnik (k. 454 § 5) bilo kao zamjenik župnika (k. 471), dužan je vršiti zavjete i ustanove, ukoliko se njihovo vršenje može složiti s dužnostima njegove službe. Stoga je, što se tiče redovničke stege, podložan poglavaru, koji će, i to isključivo gledom na biskupa, nadzirati njegovo ponašanje s obzirom na sve to i, bude li potreba, popraviti ga. Dobra, koja mu dolaze upogled župe, kojoj je načelu, stječe za župu; drugo stječe kao i ostali redovnici. Bez obzira na zavjet siromaštva, slobodno mu je primati, sabirati, upravljati i prema volji darovatelja dijeliti milodare u prilog župljana, katoličkih škola i nabožnih ustanova u župi, ali uvijek pod nadzorom svoga poglavara; milostinju pak za gradnju, čuvanje, obnovu i ures župske crkve držati kod sebe, sabirati i upravljati spada na poglavare, ako crkva pripada Redu; inače na biskupa (k. 630 §§ 1—4).

B. Isti župnik ili zamjenik župnika, iako dušobrižnu službu vrši u kući, odnosno mjestu, gdje borave viši redovnički poglavari, ipak je neposredno podložan posvemašnjoj vlasti, pohađanju i popravljanju biskupa isto kao i svjetovni župnici, izuzevši samo vršenje redovničkih dužnosti. Biskup, kad opazi kakav nedostatak u službi, može odrediti što smatra uputnim i udariti ga zasluženom kaznom. Ipak biskupova ovlast nije u tome isključiva, jer redovnički poglavar ima s njim skupno pravo (ius cumulativum); ali tako da, ako drukčije odredi poglavar, a drukčije biskup, ima prevagnuti odredba biskupova. Prema kan. 454 § 5, redovnika župnika i župničkog zamjenika može maknuti sa župe i biskup i redovnički poglavar. — Što se tiče vremenitih dobara, vrijede propisi 533 § 1 br. 4 i kan. 535 § 3 br. 2 (k. 631 §§ 1—3; v. gore br. 287 2), 332, 334).

Redovnik dušobrižnik, koji je neovisan od biskupa, kao što su oni koji su položili svečane zavjete, podložan je biskupu samo gledom na dušobrižne dužnosti. Tu je on izjednačen dušobrižniku svjetovnom svećeniku. Ali dok je svjetovni dušobrižnik i u ostalim svećeničkim dužnostima podložan biskupu, redovnik mu u tom nije podložan, jer to spada na njegovu redovničku stegu, odnosno na njegove redovničke poglavare[1].

[1] O odnošaju između redovnika dušobrižnika i njegovih poglavara s jedne strane, a biskupa s druge strane v. potanje: Jeličić Dr. O. V., Dekanske vizitacije i kan. 631. crkvenog zakonika, »Franj. Vijesnik« 1929, 22 sl.; Karin Dr. O. K., Redovničke župe i župnici redovnici, Zagreb 1939; Delgado P. C., De relationibus inter parochum religiosum et eius superiores, Romae 1940; Cagnasso P. F. B., De potestate Ordinarii loci in vicarios paroeciales necnon in bona temporalia paroeciae religiosae, »Angelicum« 1941, 36—100; Crnica, Redovničko pravo«, 189 sl.

Odsječak 6

PRELAZ U DRUGI RED (k. 632—636)

391. DOZVOLA SV. STOLICE. — Redovnik ne može bez dozvole Sv. Stolice prijeći iz jednoga Reda u drugi, makar i stroži, ili iz jednoga samostalnog samostana (sui iuris) u drugi (k. 632).

I za redovnice svečanih zavjeta, koje po kan. 488 br. 7 i odluci ZR od 23. VI. 1923. polažu samo jednostavne zavjete, da prijeđu iz jednoga samostalnoga samostana u drugi, pa i za kratko vrijeme, hoće se dozvola Sv. Stolice. Tako ZR 9. stud. 1926. (AAS 1926, 490 sl.).

392. NOVO NOVAŠTVO. — Tko prelazi u drugi red, treba da obavi novaštvo. Za vrijeme novaštva ostaju mu zavjeti, ali se obustavljaju posebna prava i dužnosti prijašnjega Reda, a dotičnik je dužan slušati poglavare novoga Reda, pa i učitelja novaka, i po zavjetu poslušnosti. Ne položi li zavjeta u novom Redu, mora se vratiti u prijašnji, ako mu kroz to ne isteče rok položenih zavjeta. Tko prelazi iz jednog samostana u drugi istoga Reda, ne obavlja ni novaštva niti polaže novih zavjeta (k. 633 §§ 1—3).

393. NOVI ZAVJETI. — Redovnik, koji je položio svečane ili jednostavne zavjete, kad prijeđe u drugi Red svečanih ili jednostavnih doživotnih zavjeta, ne polaže nakon novaštva privremenih zavjeta, o kojima govori kan. 574; nego se ima ili pripustiti na svečane i doživotne jednostavne zavjete ili se vratiti u prijašnji Red. Poglavar ima pravo dalje ga kušati, ali ne preko godinu dana od svršenog novaštva (k. 634).

Glasovanje za pripuštanje na ove zavjete nije savjetno, nego odlučno. Tako PT 14. srp. 1922. (AAS 1922, 528).

394. PRAVNO STANJE PRELAZNIKA. — Prelaznici iz jednog samostana u drugi istoga Reda od dana prelaza, a iz jednog Reda u drugi od novog zavjetovanja: a) gube sva prava i dužnosti prijašnjeg Reda ili samostana, a dobivaju prava i dužnosti drugoga; b) Red ili samostan, iz kojega prelaze, čuva dobra, koja je s obzirom na istog redovnika već stekao; što se tiče opreme, njezinih prihoda i drugih osobnih dobara, ako ih ima redovnik ili redovnica, vrijedi propis kan. 551 § 2. Napokon novi Red ima pravo na odštetu za vrijeme novaštva, ako to propisuju redovničke ustanove ili se pri ulazu u novicijat izričito ugovori, da se nešto ima uplatiti za odijelo i hranu prema kan. 570 § 1 (k. 635; v. gore br. 344, 356).

395. PRESTANAK SVEČANIH ZAVJETA. — Svečani zavjeti kod onoga, koji zakonito prelazi u Skupinu jednostavnih zavjeta, tim samim prestaju, ako otpis Sv. Stolice ne glasi drukčije (k. 636).

Odsječak 7

ISTUP IZ REDA (k. 637—645)

396. ISTUP NAKON PRIVREMENIH ZAVJETA. — Tko položi privremene zavjete, može, nakon što mu isteče rok, slobodno napustiti Red. Isto tako i Red može, iz opravdanih i razložitih uzroka, ne dozvoliti mu

obnovu privremenih ni polaganje doživotnih zavjeta; ali ne radi bolesti, ako se sigurno ne dokaže, da je bolest prije zavjeta prevarno prešućena ili zatajana (k. 637).

397. NAPUŠTANJE SAMOSTANA I REDA. — Redovnik može istupiti iz Reda tako, da izvan samostana boravi neko vrijeme ili trajno. U prvom slučaju njegov istup zove se napuštanje samostana (extraclaustratio), u drugome napuštanje Reda ili posvjetovnjačenje (saecularizatio). Dozvolu za jedan i drugi istup daje u Redovima papinskog prava Sv. Stolica, u Redovima biskupskog prava biskup (k. 638).

Posljednjima daje dozvolu biskup, gdje boravi redovnik. Tako PT 24. VII. 1939. (AAS 1939, 321). Dozvola se ne može tražiti bez opravdanih razloga. Ali i kad se dobije, može je redovnik odbiti, premda je vrhovni poglavar već izdao odluku za izvršenje, samo ako poglavari nemadu važnih razloga protiv toga. U tom slučaju treba stvar dostaviti Sv. Stolici. Tako ZR 1. VIII. 1922. (AAS 1922, 501).

398. PRAVNI UČINCI NAPUŠTANJA SAMOSTANA. — Tko dobije dozvolu napuštanja samostana (exclaustratio), ostaje obvezan na zavjete i druge redovničke dužnosti, koje se mogu složiti s njegovim stanjem; ali mora napustiti vanjski oblik redovničkog odijela. Dok mu traje dozvola nema ni djelatnog ni trpnog prava glasa; ali uživa čisto duhovne povlastice Reda, a po zavjetu poslušnosti podložan je biskupu kraja, gdje boravi, mjesto redovničkim poglavarima (k. 639).

I tko dobije dozvolu napuštanja samostana od biskupa, treba da napusti vanjski oblik redovničkog odijela, ali mu biskup može dozvoliti, da ga zadrži. Tako PT 12. XI. 1922. (AAS 1922, 662).

399. PRAVNI UČINCI NAPUŠTANJA REDA. — Tko dobije dozvolu posvjetovnjačenja (saecularizatio) i napusti Red: a) dijeli se od svog Reda, mora odložiti vanjski oblik odijela istog Reda, a u misi, kanonskim časovima, primanju i podjeljivanju sakramenata izjednačuje se svjetovnjacima; b) slobodan je od zavjeta, ali ostaju obveze viših redova, ako ih je primio; nije dužan na kanonske časove po redovničkim obvezama, niti ga vežu druga pravila i ustanove. Ako se, dozvolom Sv. Stolice, opet vrati u Red, ponovno obavlja novaštvo i polaže zavjete, a mjesto dobiva među zavjetovanima od dana novih zavjeta (k. 640 §§ 1—2).

I oni, koji su dobili od biskupa dozvolu posvjetovnjačenja, prestaju biti redovnici i redovnice. Tako PT 12. XI. 1922. (AAS 1922, 662).

400. ODNOŠAJ IZMEĐU POSVJETOVNJAČENOG REDOVNIKA I BISKUPA. — Ako redovnik u višim redovima ne izgubi svoju biskupiju prema kan. 585, ne obnovi li zavjete ili kad dobije dozvolu napuštanja Reda, mora se vratiti u svoju biskupiju, a biskup ga mora primiti; ako je izgubi, ne može izvan Reda vršiti svetih redova, dok ne nađe biskupa, koji ga blagohotno prima, ili Sv. Stolica drukčije ne odredi. Biskup može primiti redovnika bezuslovno ili na kušnju za tri godine. U prvom slučaju redovnik je istog časa upisan u biskupiju; u drugom slučaju može mu biskup produljiti vrijeme kušnje, ali ne dulje od 3 godine. Kad isteče i to trogodište, redovnik je, ako nije prije otpušten, istog časa upisan u biskupiju (k. 641 §§ 1—2).

Produljenje kušnje može biti ne samo izričito, nego i prešutno. Tako PT 27. VII. 1942. (AAS 1942, 241). Ovaj kanon vrijedi samo za redovnike, a ne za družbe bez zavjeta. Tako ZSab 15. VII. 1933. (AAS 1934, 234).

401. SLUŽBE ZABRANJENE POSVJETOVNJAČENOM REDOVNIKU. — Svaki zavjetovani redovnik, kad se vrati u svijet, iako može vršiti svete redove prema kan. 641, ipak ne može bez nove i posebne dozvole Sv. Stolice dobiti: 1) bilo koje nadarje u većim i manjim bazilikama i stolnim crkvama; 2) bilo koju učiteljsku službu u velikom i malom sjemeništu ili zavodu, gdje se odgajaju klerici, a isto tako na sveučilištima i učilištima, koja mogu po ovlaštenju Sv. Stolice davati akademske stepene; 3) bilo koju službu ili zanimanje u biskupskom dvoru (curia) i kućama redovnika i redovnica, iako se radi o biskupskim skupinama. To vrijedi i za one, koji su položili samo privremene zavjete, ili zakletvu ustrajnosti, ili su dali neka posebna obećanja prema svojim ustanovama, pa su od njih bili oslobođeni, ako su za 6 godina njima bili vezani (k. 642 §§ 1—2).

To vrijedi samo za one, koji napuštaju Red nakon ZKP. Tako PT 24. XI. 1920. (AAS 1920, 575). Isti ne mogu biti ni biskupski savjetnici (consultores). PT 29. I. 1931. (AAS 1931, 110).

402. NAKNADA ZA RAD U REDU. — Tko istupi iz Reda, nakon što mu isteče rok privremenih zavjeta ili nakon što dobije dozvolu posvjetovnjačenja, ili kad je otpušten iz Reda, ne može ništa tražiti za bilo koji rad u Redu. Ali ako je koja redovnica primljena bez opreme, a ne može sebi pomoći iz vlastitih dobara, Red joj je dužan dati iz ljubavi što joj je potrebito, da se sigurno i dolično vrati kući, i providjeti, da, uz naravnu pravičnost, može neko vrijeme pristojno živjeti. To će odrediti zajednički Red i dotična redovnica, a u slučaju nesporazuma, biskup (k. 643 §§ 1—2).

To vrijedi i za slučaj, da oprema, koju je sobom donijela, nije dovoljna, da se može vratiti kući i neko vrijeme pristojno živjeti. Tako PT 2. III. 1924. (AAS 1924, 165 sl.). Ako tko drugi providi redovnici sredstva za to, nema obveze za Red[1].

403. ODMETNIK I BJEGUNAC. — Odmetnik od Reda (apostata a religione) jest redovnik, koji je položio doživotne bilo svečane bilo jednostavne zavjete, pa je nezakonito izašao iz redovničke kuće s nakanom, da se više ne vrati, ili ako je izašao zakonito, ne vraća se s nakanom, da se otme redovničkoj stegi. Ta zla nakana pretpostavlja se, ako se redovnik kroz mjesec dana ne vrati niti javi poglavaru, da će se vratiti. — Bjegunac (fugitivus) je onaj, koji bez dozvole poglavara napusti redovničku kuću s nakanom, da će se vratiti (k. 644 §§ 1—3).

Odmetnik i bjegunac nisu nipošto oslobođeni od pravila i zavjeta, i moraju se bezodvlačno vratiti u Red. Poglavari ih moraju brižno tražiti i, ako se iskreno pokajani vrate, primiti ih. Oko povratka redovnice svečanih zavjeta, koja se odmetnula od Reda ili pobjegla, treba da oprezno nastoji biskup i, ako se radi o samostanu koji je podređen redovnicima, redovnički poglavar (k. 645 §§ 1—2). Kan. 2385 i 2386 predviđaju posebne kazne protiv odmetnika i bjegunca, osim kazna u ustanovama pojedinih Redova (v. niže br. 1372).

[1] V. o tome potanje: Piontek P. C., O. F. M., De indulto exclaustrationis necnon saecularizationis, Washington 1925.

Odsječak 8

OTPUTAŠNJE REDOVNIKA (k. 646—672)

404. OTPUŠTENI SLOVOM ZAKONA. — Istog časa imaju se smatrati kao zakonito otpušteni redovnici: 1) javni otpadnici od katoličke vjere; 2) redovnik, koji pobjegne sa ženskom, ili redovnica, koja pobjegne s muškarcem; 3) koji pokušaju ili sklope ženidbu, makar samo građansku. U tim slučajevima dovoljno je, da viši redovnički poglavar sa svojom skupštinom ili vijećem, prema ustanovama, izda izjavu o događaju; ali se ima postarati, da se dokazi o događaju prikupe i čuvaju u kućnom arhivu (k. 646 §§ 1—2).

Ovo vrijedi i za redovnike, koji polažu zavjete pod uvjetom: »Dok budem živio u Skupini« ili kojim drugim sličnim. Tako PT 1. III. 1921. — Izjava nadležnog poglavara nije potrebita, da se redovnik smatra kao zakonito otpušten. PT 30. VII. 1934. (AAS 1921, 177; 1934, 494). Redovnik je otpušten iz Reda propisom zakona, i bez te izjave.

POGLAVLJE 1

OTPUŠTANJE REDOVNIKA PRIVREMENIH ZAVJETA (k. 647—648)

405. POSTUPAK. — Redovnike privremenih zavjeta, bilo u Redovima sa svečanim zavjetima bilo u Skupinama papinskog prava, može otpustiti vrhovni poglavar ili opat samostalnog samostana uz privolu svoga vijeća nakon tajnoga glasovanja; ili, ako se radi o redovnicama svečanih zavjeta, biskup i, ako je samostan podređen redovnicima, redovnički poglavar, nakon što im predstojnica sa svojim vijećem pismeno saopći razloge za otpust; u Skupinama biskupskog prava biskup mjesta, gdje se nalazi redovnička kuća, a on se ipak svojim pravom ne smije služiti bez znanja poglavara ili ako su oni opravdano protivni. — Nitko od njih, uz tešku obvezu savjesti, ne može otpustiti redovnika, nego uz slijedeće uvjete: 1) razlozi za otpust moraju biti teški; 2) mogu biti sa strane Reda i sa strane redovnika; nedostatak redovničkog duha, koji je drugima na sablazan, dovoljan je razlog za otpust, ako je ponovna opomena sa spasonosnom pokorom bila bez koristi; ali ne bolest, osim ako je sigurno, da je prije zavjetovanja prevarno prešućena ili zatajana; 3) iako poglavaru, koji otpušta, moraju biti nedvojbeno poznati, ipak ne treba da budu sudbeno dokazani; ali se redovniku moraju uvijek očitovati i dati potpuna sloboda odgovaranja, a njegov odgovor ima se vjerno saopćiti poglavaru, koji otpušta; 4) protiv odluke otpusta redovnik se može uteći Sv. Stolici i dok traje utok, otpust nema pravnog učinka; 5) ako se radi o redovnicama, treba se držati propisa kan. 643 § 2, gledom na redovnicu primljenu bez opreme (k. 647 §§ 1—2; v. gore br. 402).

Rok za ulaganje utoka traje 10 dana. ZR 20. III. 1923. (AAS 1923, 457 sl.).

406. PRAVNI UČINCI OTPUSTA. — Redovnik tako otpušten, tim istim činom oslobođen je od sviju redovničkih zavjeta, ali ne od obveza viših redova; ako je primio više redove, mora se vratiti u svoju biskupiju (k. 641 § 1), i ne može dobiti nadarja i drugih služba prema kan. 642, ako je u Redu proživio 6 godina; ako je primio niže redove, istog časa vraća se u svjetovno stanje (k. 648; v. gore br. 400 i 401).

POGLAVLJE 2

OTPUŠTANJE REDOVNIKA IZ SVEĆENIČKOG NEIZUZETOGA I NESVEĆENIČKOGA REDA (k. 649—653)

407. RAZLOZI ZA OTPUST. — Da se može otpustiti redovnik, koji je položio zavjete u svećeničkom neizuzetom i nesvećeničkom Redu, treba da postoje: 1) tri zločina, 2) dvostruka opomena; 3) nepopravljivost prema kan. 656—662 (k. 649).

408. POSTUPAK PRI OTPUŠTANJU REDOVNIKA. — Kad se to ustanovi, vrhovni poglavar sa svojim vijećem, promotrivši sve stvarne okolnosti, odlučit će, ima li mjesta otpustu. Ako je većina za otpust: a) u Redu biskupskog prava sva će se stvar dostaviti biskupu mjesta, gdje se nalazi kuća, u kojoj boravi redovnik, a on će po svom razboritom sudu odrediti prema kan. 647 (v. gore br. 405); b) u Redu papinskog prava odluku izdaje vrhovni poglavar; ali da se izvrši, treba da je potvrdi Sv. Stolica. Redovnik ima pravo slobodno iznijeti svoje razloge, i njegov odgovor treba da se vjerno donese u spisima (k. 650 §§ 1—3).

409. POSTUPAK PRI OTPUŠTANJU REDOVNICA. — I za otpust redovnica s doživotnim bilo svečanim bilo jednostavnim zavjetima, potrebni su važni vanjski razlozi zajedno s nepopravljivošću, uz prethodnu kušnju, tako da, po sudu predstojnice, nema nade u osviješćenje. I njima treba dati mogućnost, da slobodno izlože svoje razloge, a njihov odgovor treba vjerno donijeti u spisima (k. 651 §§ 1—2). — Ako se radi o redovnicama biskupskog prava, na biskupa mjesta, gdje se nalazi kuća zavjetovane sestre, spada prosuditi razloge za otpust i donijeti odluku. Ako se radi o redovnicama svečanih zavjeta, biskup će sve spise i isprave dostaviti Sv. Zboru Redovnika sa svojim mišljenjem i mišljenjem redovničkog poglavara, ako je samostan podređen redovnicima. Ako se radi o drugim redovnicama papinskog prava, vrhovna glavarica Reda također će čitavu stvar sa svima spisima i ispravama dostaviti Sv. Zboru, a Sv. Zbor će u jednom i drugom slučaju odrediti što bude smatrao uputnijim, uz obvezu Reda prema kan. 643 § 2, ako je redovnica primljena bez opreme (k. 652 §§ 1—3; v. gore br. 402).

410. IZNIMNI SLUČAJEVI. — U slučaju velike vanjske sablazni ili vrlo velike štete, koja prijeti zadruzi, može viši poglavar, uz pristanak svoga vijeća ili, ako je pogibelj neminovna a nema vremena obratiti se višem poglavaru, mjesni poglavar, uz pristanak svoga vijeća i mjesnog biskupa, redovnika odmah otpustiti u svijet, s naredbom da odmah odloži redovničko odijelo, ali tako, da isti biskup ili viši poglavar, ako je tu, stvar bezodvlačno podnese sudu Sv. Stolice (k. 653).

POGLAVLJE 3

SUDBENI POSTUPAK PRI OTPUŠTANJU REDOVNIKA DOŽIVOTNIH BILO SVEČANIH BILO JEDNOSTAVNIH ZAVJETA U IZUZETOM SVEĆENIČKOM REDU (k. 654—668)

411. POTREBA SUDBENOG POSTUPKA. — Redovnik, koji položi svečane ili jednostavne doživotne zavjete u svećeničkom izuzetom Redu, ne može biti otpušten bez sudbenog postupka, osim u slučajevima kan. 646 i 668, a opozvana je bilo koja protivna povlastica (k. 654; v. gore br. 404, niže br. 419).

412. NADLEŽNI SUD. — Za donašanje presude nadležan je vrhovni poglavar Reda ili monaške Skupine sa svojim vijećem ili skupštinom, koja treba da sastoji barem od 4 redovnika; nema li ih toliko, presjednik će, mjesto njih, uz privolu drugih, izabrati toliko redovnika, koji će s njim sačinjavati zborni sud. Predsjedatelj će, uz privolu drugih, imenovati promicatelja pravde prema kan. 1589 § 2 (k. 655 §§ 1—2; v. niže br. 964).

413. PRETPOSTAVKE ZA POSTUPAK. — Postupak se ne može provesti, ako ne postoje: 1) teški vanjski zločini bilo protiv općega bilo protiv posebnoga redovničkog prava; 2) opomene; 3) nepopravljivost (k. 656). — Zločina moraju biti tri iste vrste ili, ako su različiti, moraju biti takovi, da uzeti zajedno pokazuju opaku volju, upornu u zlu; ili jedan trajni zločin, koji uslijed ponovnih opomena postaje trojak (k. 657). — Da se dade opomena, treba da zločin bude razglašen (notorium) ili da bude utvrđen izvansudbenim priznanjem krivca ili drugim dovoljnim dokazima iz prethodne istrage. U istrazi treba se držati propisa kan. 1939—1946, primjenjujući slučaju ono, što na nj spada (k. 658 §§ 1—2; v. niže br. 1141—1144). Opomenu daje neposredni viši poglavar osobno ili preko drugoga. Poglavar ne smije drugoga na to ovlastiti, ako zločin nije utvrđen po kan. 658 § 1. Ovlaštenje, dano za prvu opomenu, vrijedi i za drugu (k. 659). Opomene moraju biti dvije, svaka za svoj zločin. U nastavljenim ili trajnim zločinima potrebno je, da između prve i druge opomene proteku barem 3 dana (k. 660). — Opomenama će poglavar dodati podesne savjete i popravke, uz to će propisati pokore (k. 2313) i druge kaznene lijekove (k. 2306), koje smatra uputnim za poboljšanje krivca i naknadu sablazni. Osim toga poglavar je dužan krivca odalečiti od prigoda ponovnog pada; ako je potreba, i premještajem u drugu kuću, gdje je lakši nadzor i manja prigoda za pad. Svakoj opomeni treba dodati prijetnju otpustom (k. 661 §§ 1—3). — Smatra se, da se redovnik nije popravio, ako poslije druge opomene počini novi zločin ili ustraje u istom nastavljenom zločinu. Nakon posljednje opomene treba čekati još barem 6 dana, prije nego se poduzmu daljnji koraci (k. 662).

414. DOSTAVLJANJE SPISA VRHOVNOM POGLAVARU. — Nakon što se opomene i ispravljanja pokažu neuspješnima, neposredni viši poglavar pomnjivo će skupiti sve spise i isprave i poslati ih vrhovnom poglavaru. Ovaj će ih predati promicatelju pravde, a on će ih ispitati i predložiti svoje mišljenje (k. 663).

415. PODUZIMANJE POSTUPKA. — Ako promicatelj pravde, kojemu je slobodno obaviti i daljnje izvide, predloži tužbu, povest će se postupak prema propisima kanona u prvom dijelu četvrte knjige ZKP o postupcima, primjenjujući slučaju što na nj spada (k. 1522—1998). Postupak treba da ustanovi zločine, dvostruku prethodnu opomenu i nepopravljivost (k. 664 §§ 1—2).

416. PRESUDA OTPUŠTANJA. — Sud, promotrivši pomnjivo navode koliko promicatelja pravde toliko krivca, ako misli, da su dovoljno dokazani zločini, opomene i nepopravljivost, izreći će presudu otpusta (k. 665).

417. POTVRDA SV. STOLICE. — Presuda se ne može izvršiti, ako je ne potvrdi ZR. Stoga će se predsjedatelj suda pobrinuti, da se Zboru što prije uputi presuda i svi drugi spisi postupka (k. 666).

418. OVLAŠĆIVANJE DRUGIH ZA OTPUST. — Vrhovni poglavari mogu, uz privolu svoga vijeća ili skupštine, za udaljene krajeve i u redovitim slučajevima vlast otpuštanja iz Reda povjeriti časnim i razboritim redovnicima, kojih mora biti barem tri, uz obvezu na propise kan. 663—666 (k. 667; v. gore br. 414—417).

419. IZNIMNI SLUČAJEVI. — U slučajevima, o kojima govori kan. 653, t. j. velike vanjske sablazni ili vrlo velike štete, koja prijeti zadruzi, može viši poglavar ili, ako je pogibelj neminovna a nema vremena obratiti se višem poglavaru, mjesni poglavar, uz pristanak svoga vijeća, redovnika odmah otpustiti u svijet, a ovaj je dužan odmah odložiti redovničko odijelo. Ako mu još nije poveden postupak, treba ga odmah povesti prema navedenim propisima (k. 668).

POGLAVLJE 4

PRAVNO STANJE OTPUŠTENIH REDOVNIKA S DOŽIVOTNIM ZAVJETIMA (k. 669—672)

420. DUŽNOST NA ZAVJETE. — Otpušteni redovnik, koji je položio doživotne zavjete, ostaje dužan na zavjete, ako redovničke ustanove ili dozvola Sv. Stolice ne određuju drukčije (k. 669 § 1).

421. STANJE REDOVNIKA KLERIKA. — Ako je primio niže redove, istog časa vraća se u svjetovno stanje (k. 669 § 2). Klerik u višim redovima, koji je počinio kakav zločin iz kan. 646 (v. gore br. 404), ili je otpušten radi zločina, koje opće pravo kažnjava pravnom beščasnošću (k. 2314 § 1 br. 2, 3; 2320 i t. d.), svrgnućem (k. 2314 § 1 br. 2; 2320, 2322 i t. d.) ili oduzimanjem redova (k. 2305 § 2; 2314 § 1 br. 3; 2343 i t. d.), zauvijek mu je zabranjeno nositi crkveno odijelo (k. 670). — Ako je otpušten radi zločina manjih od tih: 1) istog časa obustavlja mu se vršenje redova, dok ne dobije odrješenje od Sv. Stolice; 2) ZR, ako smatra uputnim, naredit će mu, da u odijelu svjetovnoga klerika boravi u kojoj biskupiji, a biskupu će saopćiti razloge, radi kojih je otpušten; 3) ako redovnik ne posluša, Red nije na ništa dužan, a redovnik je istog časa lišen prava nositi crkveno odijelo; 4) biskup biskupije, koja mu je određena za boravak, poslat će redovnika u kuću pokore ili će ga povjeriti brizi i nadzoru pobožnoga i razboritoga svećenika; ne posluša li, vrijedi propis br. 3); 5) ako otpušteni redovnik ne može sebi drukčije pomoći, Red će mu, preko biskupa mjesta, gdje boravi, davati blagostivu potporu za uzdržavanje; 6) ako dotičnik ne provodi život dostojan crkovnjaka, nakon godinu dana, a i prije, po mišljenju biskupa, ima mu biskup uskratiti blagostivu potporu, izbaciti ga iz kuće pokore, oduzeti mu pravo na crkveno odijelo, i pobrinuti se, da se o tome obavijesti koliko Sv. Stolica toliko Red; 7) ako se pak kroz to vrijeme tako pohvalno vlada, da se s pravom može smatrati, da se uistinu popravio, biskup će mu preporučiti molbu Sv. Stolici, da bude odriješen od obustave; kad dobije odrješenje, dopustit će mu u svojoj biskupiji, uz mjere opreznosti i ograničenja, govorenje mise, a po svom sudu i razboritosti i koju drugu crkvenu službu, da može pristojno živjeti. U tom slučaju može Red prestati sa svojom potporom. Ako se radi o djakonu ili poddjakonu, ima se stvar dojaviti Sv. Stolici (k. 671).

422. POVRATAK U RED. — Otpušteni redovnik, ako nije riješen zavjeta, dužan je vratiti se u samostan; pa ako je kroz 3 godine davao dokaze potpunog popravka, Red ga je dužan primiti. Ako su protiv toga važni razlozi bilo sa strane Reda bilo sa strane redovnika, stvar se ima podastrijeti sudu Sv. Stolice. Ako su prestali zavjeti položeni u Redu, a otpušteni je našao biskupa, koji ga blagostivo prima, ostat će pod njegovom vlašću i posebnim nadzorom; ali ne može dobiti službâ, o kojima govori kan. 642. Inače se stvar ima podastrijeti sudu Sv. Stolice (k. 672 §§ 1—2; v. gore br. 401).

Redovnike, koji su otpušteni iz Reda propisom zakona po kan. 646 (v. gore br. 404), Red ne mora primiti natrag. Tako PT 30. VII. 1934. (AAS 1934, 494).

Odsječak 6

DRUŽBE ZAJEDNIČKOG ŽIVOTA BEZ ZAVJETA (k. 673—681)

423. DRUŽBE SLIČNE REDOVNIČKIMA. — Družba, bilo muška bilo ženska, u kojoj članovi oponašaju redovnički život živeći u zajednici pod upravom poglavara prema odobrenim ustanovama, ali bez običnih triju zavjeta, nije Red ni redovnička zajednica u pravom smislu niti se njezini članovi nazivaju redovnicima u pravom smislu. Takova je družba svećenička ili nesvećenička, papinskoga ili biskupskoga prava prema kan. 488 br. 3 i 4 (k. 673 §§ 1—2; v. gore br. 312, 3 i 4).

U nekima od tih družba polažu se privatni zavjeti ili jedan ili drugi javni zavjet, ali su obično bez zavjeta. Među ove družbe spadaju Oratorijanci sv. Filipa Neri-a, Palotinci ili Misijska Udruga Vicenca Pallotti-a, Braća Kršćanskih Škola, i t. d.

424. OSNIVANJE I DOKIDANJE. — Gledom na osnivanje družba i njezinih pokrajina i kuća, vrijedi što je propisano za redovničke Skupine (k. 674, odnosno 492—498; v. gore br. 313—315).

425. UPRAVA DRUŽBE. — Uprava je uređena ustanovama pojedinih družba; ali svaka treba da se drži kan. 499—530, primjenjujući sebi ono, što na nju spada (k. 675; v. gore br. 316—329).

Za njih vrijedi i propis kan. 505. PT 25. VII. 1926 (AAS 1926, 395; v. gore br. 320).

426. STJECANJE, POSJEDOVANJE I UPRAVA DOBARA. — Družba, njezine pokrajine i kuće mogu stjecati i posjedovati vremenita dobra. Dobra se upravljaju prema propisima kan. 532—537. Što dolazi članovima s obzirom na družbu, to pripada družbi; druga dobra članovi drže, stječu i upravljaju prema ustanovama (k. 676 §§ 1—3; v. gore br. 331—336).

427. PRIMANJE ČLANOVA. — Gledom na primanje članova treba se držati ustanova, ali i kan. 542 (k. 677; v. gore br. 341).

428. NAUCI I REĐENJE ČLANOVA. — Što se tiče nauka i ređenja, članovi su dužni na iste zakone kao i svjetovni klerici, ako Sv. Stolica nije za koga što posebno odredila (k. 678, 130, 131, 948—1011; v. gore br. 93 i 94, niže br. 608—647).

429. DUŽNOSTI ČLANOVA. — Članovi družbe, osim obveza, na koje ih obdužuju ustanove, obvezani su na zajedničke dužnosti klerika (k. 124—144), ako se iz prirode stvari ili sklopa govora ne vidi protivno. Osim toga, imaju se držati propisa kan 595—612, ako ustanove ne propisuju što drugo. Zagradu (clausura) imaju čuvati prema ustanovama pod nadzorom biskupa (k. 679 §§ 1—2; v. gore br. 89—105, 375—382).

430. POVLASTICE DRUŽBE. — Članovi družbe, pa i koji nisu svećenici, uživaju povlastice klerika, o kojima govore kan. 119—123, i druge povlastice, koje su družbi izravno dane; ali bez posebne dozvole ne uživaju povlasticâ redovnika (k. 680; v. gore br. 87—88).

431. PRELAZ, ISTUP I OTPUST ČLANOVA. — Gledom na prelazak u drugu družbu ili istup članova iz družbe, makar bila i papinskog prava, imaju se držati, osim vlastitih ustanova, propisi kan. 632—635, 645; gledom na otpust, propisi kan. 647—672, primjenjujući u jednom i drugom slučaju ono što spada na stvar (k. 681; v. gore br. 391—396, 403—422).

Gledom na propise kan. 646—672 izjavilo je PT 1. III. 1921., ako je veza između članova i družbe privremena, da se imadu držati kanoni, koji rade o otpuštanju redovnika privremenih zavjeta (v. gore br. 405—406); ako je doživotna, o otpuštanju redovnika doživotnih zavjeta (AAS 1921, 177; v. gore br. 407—410).

432. KAZNE PROTIV KRIVACA U DRUŽBAMA. — Na upit, da li se svećeničkim družbama bez zavjeta primjenjuju kan. 2386, 2387, 2389, 2410, 2413, PT je odgovorilo 2—3. lip. 1918. jesno: gledom na kan. 2386, 2387 i 2389, ukoliko članovi provode zajednički život; gledom na kan. 2410, ukoliko družba ima povlasticu, da svojim članovima daje otpusnicu za ređenje; gledom na prvi dio kan. 2411, ali da za ostalo ostaju na snazi ustanove; i gledom na kan. 2413 (AAS 1918, 344).

DIO III

OBIČNI VJERNICI (k. 684—699)

433. PREDMET — U trećem dijelu ZKP radi o trećem sastavnom dijelu osobnoga prava kat. Crkve: o običnim vjernicima, koje on nazivlje posebnim imenom: laici ili svjetovnjaci, za razliku od klerika i redovnika. Mi ipak pridržajemo naziv: vjernici, premda i klerici i redovnici spadaju među vjernike; za razliku kažemo: obični ili jednostavni vjernici. — O posebnim pravima i dužnostima običnih vjernika ZKP ne govori napose. Jedino kaže kan. 682, da imadu pravo primati od klerika, prema crkvenim propisima, duhovna dobra, navlastito pomagala potrebita za spasenje, a kan. 683 zabranjuje im nositi crkveno odijelo, osim ako su u sjemeništu (k. 972) ili vrše crkvenu poslužbu u crkvi ili izvan crkve. Ostala prava i dužnosti razasuta su po ZKP, gdje je govor o pojedinim pravnim ustanovama.[1] Ovdje ZKP govori o raznim crkvenim društvima, i to najprije uopće, pa onda o svakoj vrsti napose, kao Trećim Redovima, bratovštinama i nabožnim udrugama.

Odsječak 1

O DRUŠTVIMA VJERNIKA UOPĆE (k. 684—699)

434. VJERNICI PREMA DOBRIM I SLABIM DRUŠTVIMA. — Vjernici zaslužuju pohvalu, ako se upisuju u društva, koja je Crkva osnovala ili barem preporučila, a imaju se čuvati od tajnih, osuđenih, zavodljivih i sumnjivih društava ili koja nastoje, da se izmaknu zakonitom nadzoru Crkve (k. 684).

ZSS odgovorio je 8. VII. 1927., da katolici ne smiju biti članovi ni podupirati nekatolička društva, sastanke, zborove i govore za sjedinjenje svīju kršćana (AAS 1927, 278). — Koja su zabranjena društva, v. niže br. 676, 830 C.

435. RAZNA VJERSKA DRUŠTVA. — Društva, različita od Redova i družba, o kojima govore kan. 487—681, može Crkva ustanoviti bilo za pro-

---

[1] V. o tome: Pistocchi M., Il Codice dei laici, Milano 1930; Mathis B., Das kath. Recht für den Laien, Paderborn 1941; Piontek P. C., O. F. M., De acephalis in iure canonico, »Ius Pontificium« 1934 sl.

micanje savršenijega kršćanskog života među članovima, bilo za obavljanje nekih djela pobožnosti ili kršćanske ljubavi, bilo napokon za unapređivanje javnog bogoštovlja (k. 685).

Prema toj trostrukoj svrsi razlikuju se 3 vrste društava: 1) Treći Redovi, koji teže oko savršenijeg života; 2) nabožne udruge, koje nastoje oko djela pobožnosti i kršćanske ljubavi; 3) bratovštine, koje se bave promicanjem javnog bogoštovlja.

436. OSNIVANJE DRUŠTAVA. — Ne priznaje se u Crkvi nikoje društvo, koje nije ustanovila ili barem odobrila zakonita crkvena oblast. Osnivati i odobravati društva, spada, osim na Sv. O. Papu, još na odnosnog biskupa, izuzevši ona društva, kojih je osnutak povlasticom Sv. Stolice pridržan drugima. Iako se dokaže dobivena povlastica, ipak se uvijek traži za valjanost osnutka, pismena privola biskupa; ali privola, koju daje biskup za podignuće redovničke kuće, vrijedi i za osnivanje u istoj kući ili crkvi s njom spojenog društva, koje nije uređeno kao organsko tijelo, a pripada dotičnom Redu (v. niže br. 443). Opći biskupov namjesnik ne može bez posebnog ovlaštenja, a kaptolski namjesnik nikako, osnivati društva ni davati privolu za osnutak ili pripojenje matici. — Oni, koji društvo osnuju na temelju apostolske povlastice, moraju odluku osnutka izdati badava, izuzevši samo pristojbu za potrebite troškove (k. 686 §§ 1—5).

437. PRAVNA OSOBNOST. — Prema kan. 100, društva vjernika stječu pravnu osobnost u Crkvi samo onda, kad od nadležnoga crkvenog poglavara dobiju propisnu odluku osnutka (k. 687).

438. NASLOV DRUŠTVA. — Društvo ne smije uzeti naslov ili ime, koje odaje neozbiljnost ili neobičnu novotariju ili vrstu pobožnosti, koje nije odobrila Sv. Stolica (k. 688).

439. PRAVILA DRUŠTVA. — Svako društvo treba da ima svoja pravila, ispitana i odobrena od Sv. Stolice ili mjesnog biskupa. Pravila, kojih nije potvrdila Sv. Stolica, podložna su preinakama i popravcima sa strane biskupa (k. 689 §§ 1—2).

440. VLAST NAD DRUŠTVIMA. — Sva društva, pa i ona, koja osnuje Sv. Stolica, ako se ne protivi posebna povlastica, podložna su vlasti i nadzoru biskupa, koji ima pravo i dužnost nadgledati ih prema propisima kanona. Ali društva, koja povlasticom Sv. Stolice osnuju redovnici u svojim crkvama, biskupi ne mogu nadzirati u onomu, što spada na nutarnju stegu i na duhovnu upravu društva (k. 690 §§ 1—2).

441. VREMENITA DOBRA. — Propisno osnovano društvo može, ako nije izričito određeno drukčije, posjedovati i upravljati vremenitim dobrima pod nadzorom svoga biskupa, kojemu će barem svake godine, prema kan. 1525, davati račun upravljanja; ali ne župniku, iako se nalazi na njegovu području, ako biskup ne odredi drukčije. Može, prema pravilima, primati milodare i ulagati ih u dobre svrhe društva, držeći se uvijek volje darovatelja. Nikojem društvu nije slobodno sabirati milostinju, ako toga ne dozvoljavaju pravila ili ne traži nužda, a potrebita je i biskupova dozvola, te se moraju držati mjere, koje on propiše. Za sabiranje milostinje izvan područja potrebita je dozvola obaju biskupa. Društvo ima polagati biskupu račun o vjernom upotrebljavanju milodara i milostinje (k. 691 §§ 1—5).

442. UŽIVANJE PRAVA I POVLASTICA. — Da netko uživa prava, povlastice, oproštenja i druge duhovne milosti, potrebito je i dovoljno, da bude valjano primljen prema pravilima dotičnog društva, a nije iz njega zakonito otpušten (k. 692).

443. PRIMANJE ČLANOVA. — Ne mogu se valjano primiti: 1) nekatolici; 2) upisani u osuđeno društvo; 3) za koje je razglašeno, da su udareni zavezom; 4) uopće javni grješnici. Ista osoba može se upisati u više društava, ali ne u više Trećih Redova (k. 705). — Odsutni se ne mogu upisati u društva, koja su uređena kao organsko tijelo, t. j. koja imadu svoju upravu, članove, pravila i ostalo; prisutni mogu biti upisani, samo ako to znadu i hoće. Redovnici se mogu upisati u nabožna društva, ali ne u Treće Redove i ona društva, kojih se zakoni, po mišljenju poglavara, ne mogu složiti s vršenjem redovničkih pravila i ustanova (k. 693 §§ 1—4). — Primanje se ima obaviti prema kanonima i pravilima pojedinog društva. Da primitak bude nesumnjiv, treba da se dotičnici unesu u imenik članova društva. Pače taj je upis nuždan za valjanost, ako je društvo osnovano kao moralna osoba (k. 694 §§ 1—2). — Prigodom primanja ne smije se ništa tražiti ni izravno, ni neizravno, osim onoga što određuju odobrena pravila, ili što biskup izričito dozvoli u prilog društva radi posebnih okolnosti (k. 695).

444. OTPUŠTANJE ČLANOVA. — Nitko, zakonito upisan, ne može biti otpušten iz društva bez opravdanog razloga prema pravilima. Ako tko učini nešto, što sadrži kan. 693 § 1 (v. gore br. 443, 174), ima se opomenuti. Ako opomena ne koristi, neka se, prema vlastitim pravilima, izbriše; ali dotičnik ima pravo utoka na biskupa. — Iako pravila o tome ništa ne govore, i biskup može otpuštati članove sviju društava, a redovnički poglavar članove onih društava, koja su redovnici osnovali na temelju povlastice Sv. Stolice (k. 696 §§ 1—3).

445. SASTANCI DRUŠTAVA. — Zakonito osnovana društva imadu pravo, prema pravilima i crkvenim kanonima, držati sastanke i donositi posebne propise gledom na svoje društvo, birati upravitelje dobara, časnike i dužnosnike, držeći se propisa kan. 715 (v. niže br. 459). Gledom na saziv sastanaka i izbore, treba se držati općih crkvenih zakona u kan. 161—182, kao i pravila, koja nisu protivna općem pravu (k. 697 §§ 1—2; v. gore br. 121—132).

446. UPRAVITELJ I KAPELAN DRUŠTVA. — Ako povlastica Sv. Stolice ne glasi drukčije, imenovanje upravitelja i kapelana pripada biskupu za društva, koja osniva ili odobrava on ili Sv. Stolica, i za društva, koja povlasticom Sv. Stolice osnivaju redovnici izvan svojih crkava; za društva, koja redovnici osnivaju u svojim crkvama, potrebita je biskupova privola samo onda, kad upravitelj i kapelan pripadaju svjetovnom kleru. — Upravitelj i kapelan mogu, dok im traje služba, blagoslivati odijelo i znakove društva, naplećke i t. d., i stavljati ih na članove. Što se tiče propovijedanja, treba se držati kan. 1337—1342. — Iz opravdanog razloga mogu upravitelja i kapelana opozvati oni, koji su ih imenovali, njihovi nasljednici i poglavari. Ista osoba može biti upravitelj i kapelan (k. 698 §§ 1—4).

Poglavari franjevačkog Reda mogu, na temelju ustan. Benedikta XIII. »Paterna Sedis« od 10. XII. 1725., imenovati upravitelje zadruga Trećega Reda izvan svojih crkava (Crnica, Commentarium, I, 476).

447. DOKIDANJE DRUŠTVA. — Iz važnih razloga, uz pravo utoka na Sv. Stolicu, može biskup dokinuti ne samo društvo, koje je osnovao on ili njegovi predšasnici, nego i društvo, koje su na temelju povlastice Sv. Stolice s njegovom privolom osnovali redovnici. Društva pak, koja je osnovala Sv. Stolica, samo ona može dokinuti (k. 699 §§ 1—2).

Odsječak 2

RAZNE VRSTE DRUŠTAVA (k. 700—725)

448. TRI VRSTE DRUŠTAVA. — Kako je već rečeno, u Crkvi se razlikuju 3 vrste društava: Treći svjetovni Redovi, bratovštine, nabožne udruge (k. 700; c. gore br. 435).

449. PREDNOST MEĐU DRUŠTVIMA. — Među vjerskim društvima drži se ovaj red prednosti: 1) Treći Redovi; 2) nadbratovštine; 3) bratovštine; 4) matice nabožnih udruga; 5) ostale nabožne udruge. Za pojedina društva iste vrste (na pr. za pojedine zadruge Trećega Reda), gledom na prednost i za rješavanje sporova o prednosti, vrijedi kan. 106 br. 5 i 6 (v. gore br. 78). Bratovština presv. Sakramenta, kad se radi o procesiji, u kojoj se nosi presv. Sakramenat, ima prednost i pred istim nadbratovštinama. Ali svi imadu pravo prednosti samo onda, kad stupaju skupno pod vlastitim križem ili zastavom i s haljinom ili znakom društva (k. 701 §§ 1—3).

Franjevački trećoredci, ako u procesiji nastupaju bez svog odijela, nemadu prednosti pred društvima, koja nose svoje odijelo. Tako ZR 30. III. 1925. Ako nijedno društvo nema odijela, nego samo vanjski znak, na pr. medaljicu, naplećak, pasac i t. d., tad se prednost ravna kako je rečeno (C r n i c a, Redovničko i laičko pravo, 258 sl.).

POGLAVLJE 1

TREĆI SVJETOVNI REDOVI (k. 702—706)

450. POJAM TREĆOREDACA I NJIHOVIH ZADRUGA. — Svjetovni trećoredci (tertiarii saeculares) jesu vjernici, koji u svijetu, pod upravom nekog Reda, u duhu istoga Reda, nastoje oko kršćanske savršenosti na način, koji odgovara svjetovnom životu, prema pravilima, što ih je Sv. Stolica za njih odobrila. Ako je Treći svjetovni Red razdijeljen na više udruženja, svako udruženje, zakonito osnovano, zove se trećoredska zadruga (sodalitas tertiariorum) (k. 702 §§ 1—2).

Kod nas su najrašireniji franjevački trećoredci, zatim dolaze dominikanski, karmelitanski i drugi. Trećoredcima su se počeli nazivati po sv. O. Franji Asiškomu, koji je ustanovio poseban Red za muškarce u samostanima, poseban za ženske u samostanima (Klarise), i treći zajednički za jedne i za druge u njihovim obiteljima. To su svjetovni trećoredci. Neki su od njih prigrlili samostanski život i žive zajednički po pravilu Trećega Reda i posebnim redovničkim ustanovama. To su samostanski trećoredci, među kojima ima raznih Skupina koliko za muške toliko za ženske. — Treći Red pišemo velikim slovima za razliku od trećega stepena ili trećega razreda.

451. ODNOŠAJ IZMEĐU PRVOGA I TREĆEGA REDA. — Nikakav Red ne može sebi pripojiti Trećega Reda, ako nema posebne povlastice. Ali i kad imadu povlasticu, redovnički poglavari mogu upisati u Treći Red pojedine osobe, ali ne mogu valjano osnovati trećoredske zadruge bez privole biskupa, prema kan. 686 § 3. Ne mogu ni zadrugama, koje osnuju, dozvoliti posebne haljine, da ih nose pri javnim svečanim obredima, bez posebne dozvole istoga biskupa (k. 703 §§ 1—3; v. gore br. 436).

Redovito je trećoredsko odijelo naplećak (scapulare). Taj se ne može zamijeniti medaljicom bez posebne dozvole Sv. Stolice ili ako toga ne dozvoljavaju pravila od nje odobrena. ZR 25. III. 1922. (AAS 1922, 353 sl).)

452. UPIS U TREĆI RED. — Tko je u nekom Redu položio doživotne ili privremene zavjete, ne može u isto vrijeme pripadati nikojem Trećem

Redu, iako mu je prije pripadao. Ako se, riješen zavjeta, vrati u svijet, prijašnji upis oživljuje (k. 704 §§ 1—2). — Nikakva trećoredska zadruga ne može, bez dozvole Sv. Stolice, upisati članove drugoga Trećeg Reda, dok u njemu ostaju; ali je pojedinim članovima slobodno iz opravdanog razloga prijeći bilo iz jednoga Trećega Reda u drugi, bilo iz jedne u drugu zadrugu istoga Trećeg Reda (k. 705).

453. TREĆOREDCI I JAVNE SVEČANOSTI. — Trećoredci mogu, ali ne moraju zborno prisustvovati javnim procesijama, sprovodima i drugim svečanosnim obredima; ako sudjeluju, treba da stupaju sa svojim znakovima i pod vlastitim križem (k. 706).

454. TREĆOREDCI I OPĆE ODRJEŠENJE. — U stalne dane upravitelj zadruge daje zadruzi t. zv. opće odrješenje (absolutio generalis), koje nosi sobom potpuno oproštenje grijeha, odnosno vremenitih kazna za ispovjeđene grijehe. Mjesto njega odrješenje daje ispovjednik, kojega on ovlasti. Kad nema ni jednoga ni drugoga, može ga dati svaki svećenik, ovlašten za ispovijedanje. Pojedincima ga može dati svaki svećenik po kraćem obrazcu u ispovijedi nakon odrješenja od grijeha, ili bez odrješenja od grijeha u ispovjedaonici, odnosno na mjestu određenom za ispovijedanje. Franjevačkim trećoredcima može se dati i kroz osminu dotičnog dana. Njima i drugim trećoredcima može se dati u uoči svetkovine. Svećenici trećoredci, kad daju odrješenje drugima, i sami ga dobivaju.[1]

POGLAVLJE 2

BRATOVŠTINE I NABOŽNE UDRUGE (k. 707—719)

455. POJAM. — Društva vjernika za obavljanje kojeg djela pobožnosti ili kršćanske ljubavi zovu se n a b o ž n e u d r u g e (pia unio); ako su uređena kao organsko tijelo (članovi, uprava, pravila i t. d.), nazivaju se zajednice (sodalitium). Zajednice, ustanovljene za unapređivanje javnog bogoštovlja, posebno se zovu b r a t o v š t i n e (bratstva, bratimstva, confraternitates) (k. 707 §§ 1—2).

456. USTANOVLJIVANJE I UČLANJIVANJE. — A. Bratovštine se mogu u s t a n o v i t i samo propisnom odlukom. Za nabožne udruge dovoljno je odobrenje biskupa. Kad se odobrenje dobije, iako nabožne udruge nisu moralne osobe, ipak su sposobne dobivati duhovne milosti, osobito oproštenja (k. 708).

B. Djelatnim č l a n o v i m a bratovština mogu biti samo muškarci. Ženske se ne mogu primiti, nego da budu dionice oproštenja i duhovnih milosti, koje su dane bratimima. Bratimi ne mogu sudjelovati u crkvenim bogoštovnim obredima bez odijela ili znaka bratovštine (k. 709 §§ 1—2).

C. Bratovštine i nabožne udruge moraju uzeti n a s l o v ili ime po Božjim savršenostima (attributa), po otajstvima kršćanske vjere, po svetkovinama

[1] C r n i c a, Redovničko pravo, 261. O Trećim redovima uopće i franjevačkome napose, osim u navedenim pomagalima, v. još: M i l e t a P. G., O. M. Conv., Trattato giuridico sul Terz'Ordine secolare di S. Francesco d'Assisi, Roma 1921; S t e i n P. P., O. F. M., Tertius Ordo Franciscalis, Werden 1923; I s t i, Der Dritte Orden des hl. Franziskus von Assisi, Innsbruck 1925; H o l z a p f e l P. H., O. F. M., Die Leitung des Dritten Ordens, München 1925; C o r o n a t a, Il Terzordine Francescano. La Legislazione canonica, Torino-Roma 1933; »Glasnik Sv. Franje«, razne godine.

Gospodnjim i Bl. Dj. Marije, po Svecima, ili po zanimanju samog udruženja (k. 710).

D. U istom mjestu ne može se osnovati ni odobriti više bratovština ni pobožnih udruga istog naslova i uredbe (institutum), ako to nije posebno dopušteno ili zakonom određeno. U velikim gradovima to je dopušteno, samo ako je jedno od drugoga, po mišljenju biskupa, prilično udaljeno. Biskupi se imadu brinuti, da se u svakoj župi osnuje bratovština Presv. Sakramenta i Kršćanskog Nauka; ove, netom se propisno osnuju, već su po zakonu pripojene nadbratovštinama u Rimu (k. 711 §§ 1—2).

Nije stroga dužnost osnovati bratovštinu Presv. Sakramenta. Biskupi mogu, prema prilikama, osnovati nabožnu udrugu ili koje drugo društvo Presv. Sakramenta. PT 6. III. 1927. (AAS 1927, 161). — ZSab ponovno 12. I. 1935. preporuča osnivanje bratovštine Kršć. Nauka, u koju neka uđu svi, koji su sposobni za poučavanje vjeronauka, navlastito školske mladeži (AAS 1935, 145). — U zagreb. nadbiskupiji traži se, da se u svakoj župi osnuje i bratovština Bezgrješnog Srca Marijina (SV 1943, br. 2; 1945, br. 1).

E. Bratovštine i nabožne udruge mogu se osnovati samo u crkvi i javnoj ili barem polujavnoj kapeli. U stolnoj i zbornoj crkvi ne smiju se osnivati bez privole kaptola. U crkvama i kapelama redovnicâ biskup može dozvoliti osnivanje udruženja samo za ženske, ili nabožnu udrugu, koja se bavi samo molitvama i uživa samo duhovne milosti (k 712 §§ 1—3).

457. REDOVNICI I NABOŽNA UDRUŽENJA. — Redovnici bratovštinama i nabožnim udrugama, koje osnuju, mogu i moraju dati sve i samo one milosti, o kojima je Sv. Stolica izjavila, da se mogu dati drugima. Njih treba označiti već pri osnivanju udruženja. Ali bratovštinama, koje oni osnuju, nije slobodno, bez posebne biskupove dozvole, uzeti vlastito odijelo ili znakove, koje će nositi u procesijama i drugim bogoštovnim obredima (k. 713 §§ 1—2).

458. ODIJELO I VANJSKI ZNAKOVI BRATOVŠTINE. — Bez dozvole biskupa ne smije bratovština vlastito odijelo ili znakove ni napustiti ni promijeniti (k. 714).

S dozvolom biskupa može bratovština promijeniti odijelo i znakove, a da ne izgubi prednost i povlastice. PT 24. VI. 1939. (AAS 1939, 321).

459. SKUPŠTINE BRATOVŠTINA. — Na biskupa spada skupštinama bratovština, iako se drže u crkvama izuzetih redovnika, predsjedati osobno ili preko odaslanika, ali bez prava glasa, izabrane dostojne i sposobne časnike i dužnosnike potvrditi, nedostojne i nesposobne odbaciti ili maknuti, pravila i druge uredbe, ako nisu odobrene od Sv. Stolice, ispraviti i potvrditi. O držanju izvanrednih skupština bratovština ima na vrijeme obavijesti biskupa ili njegova odaslanika; inače biskup ima pravo spriječiti držanje skupštine i poništiti njezine zaljučke (k. 715 §§ 1—2).

460. BOGOŠTOVNI OBREDI. — Bratovštine i nabožne udruge mogu u svojim crkvama neovisno od župnika obavljati nežupničke bogoštovne obrede, držeći se crkvenih propisa, samo da to ne škodi župskoj službi u župskoj crkvi. Isto vrijedi i za slučaj, da je župa ustanovljena u njihovoj crkvi. U dvojbi, da li njihovi bogoštovni obredi škode župskoj službi ili ne, na biskupa spada pravo odlučivanja i postavljanja praktičnih propisa (k. 716 §§ 1—3). — Ako su osnovane u tuđoj crkvi, tad bogoštovne obrede

mogu obavljati samo u kapeli ili na oltaru, gdje su osnovane i prema svojim pravilima. U tom slučaju njihova imovina treba da bude razlučena od imovine crkve i zadruge, kojoj pripada crkva (k. 717 §§ 1—2). — Bratovštine su dužne običnim procesijama kao i drugima, koje ureče biskup, zborno prisustvovati sa svojim znakovima i pod svojom zastavom, ako biskup ne odredi drukčije (k.718).

Bratovštine, koje na Veliki petak u procesiji pohađaju Božji Grob, imaju se držati biskupove odredbe. ZO 31. V. 1930. (AAS 1930, 361).

461. PRENAŠANJE SJEDIŠTA NA DRUGO MJESTO. — Uz privolu biskupa može bratovština ili nabožna udruga prenijeti sjedište s jednoga mjesta na drugo, ako toga ne zabranjuje pravo (k. 724) ili pravila, odobrena od Sv. Stolice. Kad se radi o prenašanju sjedišta bratovštine i nabožne udruge, koja je pridržana nekom Redu, potrebita je privola redovničkog poglavara (k. 719).

POGLAVLJE 3

NADBRATOVŠTINE I MATICE UDRUGA (k. 720—725)

462. POJAM. — Bratovštine, koje imadu pravo sebi pripojiti druge bratovštine iste vrste, zovu se nadbratovštinama (nadbratstva, nadbratimstva, archisolidatia, archiconfraternitates); a nabožne udruge, koje imadu isto pravo, zovu se matice ili središnjice nabožnih udruga (societates primariae) (k. 720).

463. TKO I KOGA MOŽE PRIPOJITI. — Nijedno društvo ne može sebi pripojiti drugoga društva bez dozvole Sv. Stolice. Nadbratovštine i matice udrugâ mogu sebi pripojiti samo one bratovštine i nabožne udruge, koje imadu isto ime i svrhu, ako dozvola Sv. Stolice ne glasi drukčije (k. 721 §§ 1—2).

464. UVJETI ZA PRIPOJENJE. — Za valjanost pripojenja traži se: 1) da je udruženje kanonski osnovano a nije pripojeno kojoj nadbratovštini ili matici; 2) pismena privola biskupa zajedno s njegovim pismenim posvjedočenjem; 3) oproštenja, povlastice i druge duhovne milosti, koje se daju pripojenjem, imadu se označiti u popisu, koji će odobriti biskup, gdje je ustanovljena nadbratovština, i koji će se predati udruženju; 4) pripojenje ima biti prema obrascu propisanom u pravilima i zauvijek; 5) odluka pripojenja ima se izdati sasvim badava, bez ikakve pa i svojevoljno poklonjene nagrade, izuzevši nužne troškove (k. 723).

465. PRAVNI UČINCI PRIPOJENJA. — Pripojenjem daju se sva oproštenja, povlastice i druge duhovne milosti, koje se mogu dati, a koje je Sv. Stolica izravno i poimence udijelila ili će unaprijed udijeliti pripadajućem društvu, ako se drukčije ne kaže u odluci Sv. Stolice. Po tome pripajajuće društvo ne dobiva nikakva prava nad pripojenim (k. 722 §§ 1—2).

466. PRENAŠANJE I NASLOV. — Sjedište nadbratovštine i matice udrugâ s jednog mjesta na drugo može prenijeti samo Sv. Stolica (k. 724). Isto tako samo ona može dati nekom društvu, makar i samo za počast, naslov nadbratovštine i matice udrugâ (k. 725).[1]

[1] Potanje o bratovštinama i nabožnim udrugama v.: Vromant, De fidelium associationibus, Louvain 1932; Atti del congresso nazionale delle confraternite — Marina Franca Aprile 1939, Rieti 1939; Crnica. Redovničko i laičko pravo 244 sl.

POGLAVLJE 4

KATOLIČKA AKCIJA

Premda ZKP ne radi o udruženjima Kat. Akcije, ipak, radi njihove sličnosti s dosad navedenim društvima, smatramo uputnim, da se i na njih osvrnemo.

467. POJAM I SVRHA. — Prema zamisli Pape Pija XI., koji je glavni organizator i promicatelj Kat. Akcije, ona je sudjelovanje svjetovnjaka sa svećenstvom u apostolatu Crkve. Pod Kat. Akcijom ne razumije se jedno društvo, nego skup društava, u kojima su učlanjeni vjernici po spolu, staležu, dobi za promicanje crkvenog apostolata. Tako imamo udruženja za mladiće, djevojke, učenike, učenice, radnike, muževe, žene i t. d. — Glavni i osnovni cilj Kat. Akcije jest rad oko obnove, učvršćenja, obrane i proširenja kraljevstva Božjega na zemlji. Osim toga ima i sporednih ciljeva, kao što su: suradnja svjetovnjaka u vjerskom životu Crkve, kršćanski život u obitelji, obrana vjere od napadaja protivnika, širenje katoličke prosvjete, obnova ćudoređa, kršćansko rješenje društvovnog pitanja, proniknuće javnog života kršćanstvom, duhovna izgradnja članova budućih javnih radnika, i t. d.

468. USTROJSTVO. — Katolička Akcija uređena je prema ustrojstvu kat. Crkve. Budući da je Crkva razdijeljena u prvom redu na biskupije i župe, to je i ona razdijeljena na biskupije i župe. U svakoj župi postoje pojedina udruženja Kat. Akcije. Njih vodi župski odbor. A kako više župa u biskupiji sačinjava okružje (dekanat), tako i na čelu sviju udruženja Kat. Akcije u okružju stoji okružni odbor, na čelu pak sviju udruženja u biskupiji stoji biskupski odbor. Za sve biskupije u državi ili narodu bira se opći ili narodni odbor.

Budući da se udruženja provode prema spolu, staležu i dobi, da se među njima sačuva jedinstvo, imenuje se jedan zajednički (koordinacioni) odbor, koji uređuje međusobne odnošaje pojedinih udruženja u župi. Dok su predsjednici pojedinih udruženja svjetovnjaci, sada je predsjednik tog udruženja svećenik. Svako udruženje i svaki odbor ima po jednog svećenika, koji nije član udruženja ni odbora, nego asistent ili duhovnik. On je saradnik biskupov, zastupa crkvenu oblast, priopćuje njezine smjernice i bdije nad njihovim vjernim i točnim vršenjem.

469. KAT. AKCIJA KOD NAS. — U svakom narodu Kat. Akcija nastaje i razvija se prema prilikama i potrebama dotičnog naroda. U hrvatskom narodu ona je nastala iz Hrvatskog katoličkog narodnog pokreta, kojemu je bio začetnikom veliki biskup Dr. Antun Mahnić, krčki biskup 1896—1920. Pokret su iz početka vodili starješine hrvatskih katoličkih akademskih društava, koji su sačinjavali posebno udruženje »Seniorat«, a članovi su mu bili svećenici jednako kao i svjetovnjaci. Kad su se po uzoru čeških i slovenskih orlovskih organizacija i među Hrvatima počele uvađati orlovske organizacije, nastao je drugi tip organizacija u Hrv. kat. narodnom pokretu. Pošto su ove organizacije zavele posebno vodstvo, neovisno od središnjice Hrv. kat. nar. pokreta, i uslijed toga se pojavile nesuglasice i neugodnosti, da bi se onemogućilo to kao i nepovoljne posljedice, na Biskupskim konferencijama 20. X. 1926. Hrv. kat. narodni pokret pretvoren je u »Kat. Narodni Savez« i proglašen središnjicom Kat. Akcije za sve hrvatske krajeve. Savez je stavljen pod vrhovno vodstvo biskupa, a sačinjavali su ga predstavnici pojedinih skupina katoličkih udruženja.

God. 1929. u kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca zabranjene su bile sve organizacije na vjerskom i plemenskom temelju, navlastito među đaštvom. Kasnije su ipak bila priznata čisto vjerska društva, iako uz razna ograničenja. Omladinske organizacije Kat. Saveza, uglavnom đačke, nastavile su rad, a vođe orlovskih udruženja ustanovili su »Križare« kao sastavni dio čisto vjerskog udruženja »Apostolstva molitve«. Križari i križarice organizirali su se kao Orlovi i Orlice, te su se okupili u središnjicama: Veliko Križarsko Bratstvo i Veliko Križarsko Sestrinstvo u Zagrebu.

Kako trzavice nisu prestajale, biskupi provedoše 6. V. 1938. još jednu jaču obnovu. Križare i Križarice proglasiše sastavnim dijelom društava Kat. Akcije i podvrgoše ih isključivo vlasti biskupa. Postaviše razliku između organizacija za omladinu i za odrasle. Neoženjeni omladinci do 30. godine pripadaju omladinskim organizacijama; poslije 30. godine ili, kad se ožene, odnosno kad svrše stručne škole, stupaju u organizaciju za odrasle. Seniorat ni domagojski ni križarski ne pripada Kat. Akciji. Njegovi članovi učlanjuju se pojedinačno u društva Kat. Muževa i Kat. Žena u župi, gdje borave. Nadležna crkvena oblast za društvo jest župnik, za okružje biskup, za savez svi biskupi zajedno. Prema tome u Kat. Akciju spadaju organizacije: 1) za omladinu do 30. godine, odnosno do ženidbe ili do svršetka stručnih škola: a) Katolički omladinci (akademičari i đaci, SKOM, KROM, GROM); b) Katoličke omladinke (akademičarke, učenice, SKOM, KROM, GROM); c) Križari organizirani u Vel. Križ. Bratstvu; d) Križarice organizirane u Vel. Križ. Sestrinstvu; 2) za odrasle: a) Kat. Muževi, b) Kat. Žene. Đaci srednjih i njima sličnih škola i akademičari organiziraju se u okviru Kat. omladinaca i Križara. U društvu Kat. Muževa i Kat. Žena osnovat će se posebni odjeci za intelektualce s posebnim tajništvima kod biskupskih, odnosno kod središnjeg vijeća, a mogu se osnovati i posebni staleški odsjeci. Članove pojedinih tajništva u biskupiji kao i njihove odaslanike za vijeće u biskupiji imenuje dogovorno sa odsjecima odnosni biskup, koji im postavlja i predsjednika. Tajništvo kod središnjeg vijeća sačinjavaju predsjednici tajništva pojedinih biskupija, a njegova predsjednika postavlja predsjednik Biskupskih konferencija.

Da se sačuva jedinstvo i skladan rad u općim poslovima između svih organizacija i njihova suradnja s biskupima i župnicima, ustanovljena su 3 zajednička (koordinaciona) vijeća: župsko (gradsko) za pojedine župe (gradove), biskupsko za pojedine biskupije, središnje za čitavo područje Kat. Akcije. Župsko vijeće sačinjavaju redovito predsjednici temeljnih, odnosno staleško-temeljnih društava u župi ili njihovi zamjenici, a predsjeda im župnik, odnosno njegov zamjenik kao biskupov odaslanik. Biskupsko vijeće sačinjavaju redovito predsjednici temeljnih okružja na području biskupije ili njihovi zamjenici, a predsjeda mu biskup. Središnje vijeće sačinjavaju predsjednici temeljnih saveza, odnosno njihovi zamjenici, a predsjeda mu zagrebački nadbiskup kao odaslanik sviju biskupa ili koji drugi biskup u istom svojstvu. Župsko, biskupsko i središnje vijeće, osim spomenutih članova, bira između sebe dužnosnike za svoj rad.

Takovo bi bilo načelno uređenje Kat. Akcije kod nas. Nažalost ono još nije moglo biti provedeno, radi raznih neprilika, koje, dok s jedne strane sprečavaju rad društava, s druge strane onemogućuju blagotvorni uspjeh Kat. Akcije.[1]

1 V. o tome opširnije: Pravila Kat. Akcije i Tumač Pravilnika, »Dijecezanski list za šibensku biskupiju« 1938, 48—54; »Kat. List« g. 1938. unaprijed na raznim mjestima; Civardi-Felicinović, Priručnik Kat. Akcije, Preko 1937; Pizzardo J., Kat Akcija, preveli bogoslovi hvarske biskupije, Zagreb 1934; Fontenelle-Pušić, Mali katekizam o Kat. Akciji sv. 4. Knjižnice »Zvijezda Mora«, Sarajevo 1935; Odar Dr. A., Katekizem o Kat. Akciji z razlogo, Ljubljana 1939.

KNJIGA TREĆA

STVARNO PRAVO

(DE REBUS, k. 726—1551)

470. PREDMET. — Dok u drugoj knjizi zakonodavac raspravlja o osobama, koje sačinjavaju Crkvu, u trećoj radi o sredstvima, s pomoću kojih te osobe, dotično Crkva postizava svoju svrhu. Ta sredstva crkveni zakonodavac nazivlje stvarima. Ona se mogu nazvati stvarima samo u širem smislu, jer se radi o stvarima ne samo tvarnim, nego i netvarnim. Stvari se dijele na: a) duhovne, b) tvarne ili vremenite (temporales) i c) mješovite (mixtae, k. 726), dok se opet duhovne dijele na: a) čisto duhovne, b) posvećene (sacrae) i c) bogoštovne (religiosae). Uzevši stvari u jednom i drugom smislu, zakonodavac radi u 6 dijelova: 1) o sakramentima, posvetama i blagoslovima, 2) o svetim mjestima i vremenima, 3) o bogoslužju, 4) o crkvenom učiteljstvu, 5) o nadarjima i drugim crkvenim nezbornim osobama, 6) o vremenitim crkvenim dobrima. — U 4 prethodna kanona označuje pojam stvari, o kojima je govor, kao i simonije, koja se može počiniti pri kupovanju i prodavanju dotičnih stvari.

471. SIMONIJA. — A. Simonija, nazvana po Simonu, vračaru, koji je htio novcem kupiti moć djelovanja čudesa, označuje kupovanje i prodaju svetih stvari za novac ili drugo vremenito dobro. Hrvatski se može nazvati svetogrdnom kupoprodajom. Može biti dvostruka: a) božanskoga i b) crkvenoga prava: ukoliko je zabranjena božanskim ili samo crkvenim pravom. Simonija božanskoga prava počinja se, kad se za vremenito dobro kupuje ili prodaje: 1) stvar duhovna u sebi, kao što su sakramenti, crkvena vlast, posveta, oproštenja i t. d.; 2) vremenita stvar, spojena s duhovnom tako, da vremenita stvar ne može nikako postojati bez duhovne, kao na pr. crkveno nadarje i t. d.; 3) kad je stvar duhovna predmet, iako djelomični, ugovora, na pr. posveta pri prodaji posvećenoga kaleža. — Simonija crkvenoga prava počinja se: 1) kad se daju vremenite stvari spojene s duhovnima za vremenite stvari spojene s duhovnima, 2) duhovne za duhovne, 3) vremenite za vremenite — ako to zabranjuje Crkva radi pogibli nepoštovanja prema svetim stvarima (k. 727). Ima dosta kanona s takovom zabranom, na pr. kan. 736, 827, 828 i 840 sravnjen s kan. 2324, 918 § 2, 924 § 2, 1289, § 1, 1441, 1486—1488, 1927, 2327.

B. Kad se radi o simoniji, kupnja, prodaja, zamjena i t. d. imaju se uzeti široko za svaki ugovor, iako nije proveden u djelo, pa i prešućeni, u kojemu se simonijska nakana ne očituje izričito, nego se zaključuje iz okolnosti (k. 728). Vremenito dobro može biti trostruko: a) stvar za stvar (munus a manu), b) preporuka, zauzimanje, hvaljenje, kuđenje (munus a lingua), c) usluge (munus ab obsequio), kad se sve to čini s nakanom, da se dobije neka sveta stvar.[1]

C. Uz kazne, u koje upadaju počinitelji simonije (k. 2327, 2371, 2392), sam simonijski ugovori, ako se simonija počinja gledom na nadarja, službe, dostojanstva, naknadno podjeljivanje nema nikakve vrijed-

1 V. posebno: Cenkić Dr. J., Simonija konfidencijalna, KL 1940, 47.

nosti, premda je simoniju počinio drugi i bez znanja onoga, kojemu je to podijeljeno, samo ako nije učinjeno da mu se napakosti (in fraudem provisi) ili protiv njegove volje. Stoga: 1) stvar dana i primljena po simoniji, prije svake sudbene presude, ako se može vratiti i ne protivi se poštovanju prema svetoj stvari, mora se vratiti, a nadarje, služba, dostojanstvo napustiti; 2) promaknut po simoniji ne dobiva prihoda; ako ih je primio u dobroj vjeri, ostavlja se na zboritosti sudca ili biskupa, da mu primljene prihode oprosti potpuno ili djelomično (k. 729).

D. Nema simonije: 1) kad se daje vremenita stvar ne za duhovnu, nego prigodom nje, iz vanjskog naslova, priznatoga kanonima ili zakonitim običajem, na pr. doprinos za misu, nagrada za propovijedanje, ispovijedanje, i t. d.; 2) kad se daje vremenita stvar za vremenitu stvar, s kojom je slučajno spojena duhovna stvar, na pr. posvećeni kalež, samo da se ne povećava cijena radi duhovne stvari (k. 730).[1]

SAKRAMENTI (k. 731—1143)[2]

DIO I.

472. OPĆE ODREDBE. — A. Krist Gospodin ustanovio je sedam sakramenata Novoga Zavjeta kao glavna sredstva za posvećenje i spasenje ljudi. Stoga treba upotrebljavati najveću pomnju i poštovanje, da se dostojno i propisno podjeljuju i primaju. Sakramenti se ne smiju podjeljivati krivovjercima i raskolnicima, koji ih traže, premda su u dobroj vjeri, dok se ne pomire s Crkvom, napustivši prije zablude (k. 731 §§ 1—2).

B. Sakramenti krštenja, krizme i reda, koji utisnjuju značaj (character), ne smiju se ponavljati. Ako postoji razborita sumnja, da li je jedan ili drugi valjano podijeljen, ima se ponoviti uvjetno (k. 732 §§ 1—2).

C. Pri tvorbi, podjeljivanju i primanju sakramenata treba brižno držati obrede i svečanosne čine (caeremoniae), propisane u odobrenim knjigama. Svak je dužan držati se svog obreda, osim u slučaju kan. 851 § 2, 866 (k. 733 §§ 1—2; v. niže br. 547, 556).

D. Sveta ulja za podjeljivanje sakramenata moraju biti posvećena od biskupa na posljednji Veliki četvrtak, a ne smiju se upotrebljavati stara, osim u slučaju nužde. Prije nego nestane posvećenog ulja, treba u nj uliti neposvećenoga od maslina, pa i po drugi put, ali u manjoj količini (k. 734 §§ 1—2). Sveta ulja ima župnik tražiti od svoga biskupa i brižno ih čuvati na sigurnom i pristojnom mjestu pod ključem. Ne smije ih držati kod kuće, osim u nuždi ili kad postoji drugi razložiti razlog, uz privolu biskupa (k. 735).

E. Za podjeljivanje sakramenata ne smije se tražiti ni izravno ni neizravno nikakva plaća ili nagrada, osim pristojba, o kojima kan. 1507 § 1 (k. 736; v. niže br. 923).

1 O borbi Crkve protiv simonije u najvećem njezinom jeku v. Parisella J., Ecclesiae Romanae dimicatio contra simoniam a Leone IX usque ad Concilium Lateranense I (1049—1123), »Apollinaris« 1942,—95—140.

2 O sakramentima, osim u navedenim dijelima, v. Cappello, Tractatus canonico-moralis de sacramentis, 6 svezaka, opširno o sakramentima uopće i o svakome napose, s pravne i moralne strane. V. također: Clayes Boúúaert-Siménon. De sacramentis, praemissa generali tractatione de rebus ecclesiasticis, Gandae et Leodii, ed. 2, 1932; Crnica, De sacramentis et sacramentalibus, Šibenik 1941.

Odsječak 1

KRST (k. 737—779)

473. POJAM. — Sveti krst, vrata i temelj sakramenata, svima potrebit za spasenje u stvari ili barem u želji, valjano se podjeljuje samo pranjem s pravom i naravnom vodom uz izgovaranje propisanih riječi. Kad se obavlja sa svima obredima i svečanosnim činima, zove se svečani, inače je nesvečani ili privatni krst (k. 737 §§ 1—2).

POGLAVLJE 1

KRSTITELJ (k. 738—744)

474. REDOVITI. — Redoviti djelitelj svečanoga krsta ili krstitelj jest svećenik; ali je podjeljivanje pridržano župniku ili drugom svećeniku s dozvolom župnika ili biskupa. Ta se dozvola u slučaju potrebe zakonito predmnijeva. I stranca ima njegov župnik svečano krstiti u svojoj župi, ako to može biti lako i bez odgađanja; inače stranca može svečano krstiti svaki župnik u svojoj župi (k. 738 §§ 1—2). — Na tuđem području nitko ne smije, bez potrebite dozvole, svečano krstiti ni stanovnike svoga područja (k. 739). Gdje još nisu osnovane župe ni polužupe, treba se držati posebnih ustanova i prihvaćenih običaja, da se znade, koji svećenik, osim biskupa, ima pravo kristiti na čitavom području ili na jednom dijelu područja (k. 740).

475. IZVANREDNI. — Izvanredni krstitelj ili djelitelj svečanog krsta jest đjakon. Ali se on ne smije služiti svojom vlašću bez dozvole biskupa ili župnika. Ta se dozvola ima dati, kad je traži opravdan razlog, a u slučaju prijeke nužde zakonito se predmnijeva (k. 741).

476. KRSTITELJ I SVJEDOCI U SMRTNOJ POGIBLI. — U smrtnoj pogibli (k. 759 § 1) nesvečani krst može svak podijeliti, samo ako se drži propisane tvari, riječi i nakane (t. j. a) da krsti s pravom i naravnom vodom, b) dok krsti izgovara propisane riječi, i c) ima nakanu podijeliti sveti krst). Ukoliko se može, treba dozvati dva svjedoka ili barem jednoga, koji će moći dokazati, da je krst podijeljen. — Ako se za krštenje može dobiti svećenika, treba njega zvati radije nego djakona, djakona radije nego poddjakona, klerika radije nego svjetovnjaka, muškarca radije nego žensku, ako pristojnost ne bi tražila, da ženska krsti radije nego muškarac, ili ako ženska bolje znade riječi i način krštenja. Ocu i majci nije dozvoljeno krstiti svoju djecu, osim u smrtnoj pogibli, kad nema drugoga da krsti (k. 742 §§ 1—3). Župnik se ima pobrinuti, da vjernici osobito primalje, liječnici i ranarnici nauče dobro krstiti za slučaj potrebe (k. 743).

477. KRŠTENJE ODRASLIH. — Gdje se može lako, treba o krštenju odraslih obavijestiti biskupa, da ga, ako hoće, svečanije obavi on ili njegov odaslanik (k. 744).

POGLAVLJE 2

KRŠTENIK (k. 745—754)

478. KOGA SE MOŽE KRSTITI. — Krstiti se može svaki i samo živi čovjek, koji još nije kršten. Kad se radi o krstu: 1) pod imenom djece razumiju se, po kan. 88 § 3, koji još nisu došli do razuma, a njima se izjednačuju umobolni od djetinjstva, koje god dobi bili; 2) odraslima se smatraju oni, koji su došli do razuma; za njih je dovoljno, da svak od svoje volje zaište krst, te se pripusti (k. 745 §§ 1—2).

479. DJECA U MAJČINOJ UTROBI I NEDONOŠČAD. — Nitko zatvoren u majčinoj utrobi ne smije se krstiti, dok nema vjerojatne nade, da će se uredno izvaditi i krstiti. Ako dijete pomoli glavu, a smrtna je pogibao, ima se krstiti na glavi; izađe li kasnije živo, ne treba ga više krstiti uvjetno. Ako pomoli drugi ud, a pogibao prijeti, ima se krstiti uvjetno. Kad trudna majka umre, a nedonošče (foetus) izvade oni na koje spada, ako je sigurno živo, ima se krstiti bezuvjetno; ako se sumnja, uvjetno. Nedonošče, kršteno u utrobi, treba poslije rođenja ponovno krstiti uvjetno (k. 746 §§ 1—5). Treba nastojati, da se sva nedonoščad, izvađena u bilo koje doba, ako sigurno žive, krste bezuvjetno; ako sumnjivo, uvjetno (k. 747).

480. NAKAZE I NAGRDE. — Nakaze i nagrde (monstra et portenta) imaju se uvijek krstiti barem uvjetno (na pr.: »Ako si čovjek, ja te krstim«); ako se sumnja, da li je jedno čeljade ili više njih, jedno se ima krstiti bezuvjetno, ostala uvjetno (»Ako nisi kršten, ja te krstim«) (k. 748).

481. DJECA IZLOŽENA I NAĐENA. — Djeca izložena i nađena imaju se krstiti uvjetno, osim ako se stvar dobro ispita i ustanovi, da su krštena (k. 749).

482. DJECA NEVJERNIKA I NEKATOLIKA. — Dijete nevjernika krsti se dozvoljeno i protiv volje roditelja, kad je u pogibli života te se razborito predviđa, da će umrijeti prije nego dođe do razuma. Izvan pogibli smrti krsti se dozvoljeno, samo ako je zajamčen njegov katolički uzgoj: 1) ako pristanu roditelji ili štitnici, ili barem jedan od njih; 2) ako nema roditelja, t. j. oca, majke, djeda, babe ili štitnika, ili su izgubili pravo na dijete ili ga ne mogu nikako vršiti (k. 750). Gledom na krst djece dvojice krivovjeraca, raskolnika ili katolika, koji su otpali od vjere ili su postali krivovjerci ili raskolnici, vrijedi uopće isto što i za djecu nevjernika (k. 751).

Ne može se odobriti običaj uskraćivanja krsta djeci nevjernika, koja u misijama pohađaju katoličke škole i dobro poučena u kršćanskom nauku traže krst uz pristanak svojih roditelja, iako će, kad se nakon krsta vrate u svoju obitelj, biti izložena premnogim pogiblima. Tako ZSS 20. III. 1933. (Sartori, Enchiridion canonicum, uz. k. 750; Coronata, Interpretatio auhentica, uz o. k.; Odar, Zakonik cerkvenega prava, uz o. k.).

483. ODRASLI. —Odrasli se ne smiju krstiti, nego ako: 1) znadu, 2) hoće, t. j. imaju nakanu, i 3) dobro su poučeni. Osim toga treba im reći, da se pokaju za grijehe. U pogibli smrti, ako se ne mogu potanje poučiti u tajnama vjere, dosta je za krštenje, da na neki način pokažu, da uz njih pristaju, i ozbiljno obećaju, da će vršiti propise kršćanske vjere. Ako krsta ne mogu ni tražiti, ali su prije ili u sadašnjem stanju očitovali nakanu primiti ga, imadu se krstiti uvjetno; ako kasnije ozdrave, a ostane sumnja o valjanosti krsta, imadu se opet krstiti uvjetno (k. 752 §§ 1—2). — Dolično je, da budu

natašte koliko svećenik koji krsti, toliko odrasli, ako su zdravi. Ako ne smetaju važni i prijeki razlozi, odrasli krštenici treba da odmah prisustvuju misi i prime svetu pričest (k. 753 §§ 1—2).

484. UMOBOLNI. — Ludi i mahniti ne smiju se krstiti, osim ako su takovi od rođenja ili od prije nego su došli do razuma. U tom slučaju treba ih krstiti kao djecu. Ako katkad dođu k sebi, neka se krste, ako hoće, dok su pri svijesti. U smrtnoj pogibli također se imadu krstiti, ako su, prije nego poludjeli, izrazili želju, da bi se krstili. Koga hvata mrtvilo (lethargus) ili bjesnilo (phrenesis), ima se krstiti samo kad je budan i ako želi; u pogibli smrti, nek se krsti, ako je prije pokazao želju za krštenjem (k. 754 §§ 1—4).

POGLAVLJE 3

OBREDI I SVEČANOSNI ČINI (k. 755—761)

485. SVEČANI KRST. — Krst se ima svečano podijeliti, osim u smrtnoj pogibli. Biskup može iz važnog i razložitog razloga dopustiti, da se svečanosni čini (caeremoniae), propisani za krštenje djece, upotrebe i kod krštenja odraslih (k. 755 §§ 1—2).

486. OBRED KRŠTENJA. — Djecu treba krstiti po obredu roditelja. Ako jedan od roditelja pripada latinskom obredu, a drugi istočnomu, dijete treba krstiti po obredu očevu, ako nije drukčije određeno posebnim pravom. Ako je samo jedan od roditelja katolik, dijete se ima krstiti po njegovu obredu (k. 756 §§ 1—3).

Onaj, koji je, na molbu roditelja, kršten drugim obredom, ima pripadati obredu, po kojemu je morao biti kršten. PT 16. X. 1919. (AAS 1919, 478; v. gore br. 74).

487. — KRSNA VODA. — Pri svečanom krstu treba upotrebiti vodu, koja je za to blagoslovljena. Ako je blagoslovljene vode tako malo, te se čini, da je ne će biti dosta, nek se u nju ulije druga neblagoslovljena, pa i po drugi put, ali u manjoj količini. Ako se voda pokvari, ili isteče, ili je kako mu drago nestane, župnik će u dobro opranu i očišćenu krstionicu uliti svježe vode, pa je blagosloviti po svojim obrednim knjigama (k. 757 §§ 1—3).

488. NAČIN KRŠTENJA. — Premda se krst može valjano podijeliti polivanjem, utapanjem i škropljenjem, ipak se ima zadržati prvi ili drugi način ili pomiješani od obaju, koji se više upotrebljava, prema odobrenim obrednicima pojedinih crkava (k. 758).

489. PRIVATNO KRŠTENJE. — U smrtnoj pogibli može se i privatno krstiti. Tada, ako krsti onaj, koji nije svećenik ni djakon, ima obaviti samo ono, što je potrebito za valjanost krsta; ako krsti svećenik ili djakon, neka obavi, ako ima vremena, i svečanosne čine, koji dolaze iza krsta. Izvan smrtne pogibli biskup ne može dozvoliti privatnog krštenja, osim kad se radi o krstu krivovjeraca, koji se u zreloj dobi krste uvjetno. Svečanosni čini, propušteni s bilo kojeg razloga, imaju se čim prije popuniti u crkvi, osim kad se radi o spomenutim krivovjercima (k. 759 §§ 1—3).

490. PONAVLJANJE UVJETNOG KRSTA. — Kad se krst ponavlja opd uvjetom, ako su u prvom krstu izostavljeni svečanosni čini, imaju se popuniti, osim kad se radi o ponovnom krstu odraslih krivovjeraca; ako su u prvom upotrebljeni, u drugom se mogu ponoviti ili ispustiti (k. 760).

491. KRŠĆANSKO IME. — Župnici imadu nastojati, da se kršteniku nadjene kršćansko ime. Ne može li to postići, imenu, što ga nadjenu roditelji, dodat će ime kojega Sveca, a u knjizi krštenih upisat će oba (k. 761).

POGLAVLJE 4

KUMOVI (k. 762—769)

492. POTREBA KUMA. — Po prastarom običaju Crkve nitko se ne smije svečano krstiti, ako nema, koliko je moguće, svoga kuma. Kum ima biti i kod privatnoga krsta, ako se lako može dobiti. Ako ga nije bilo, neka bude pri popunjavanju svečanosnih čina; ali u ovom slučaju ne ulazi u duhovno rodstvo s krštenikom (k. 762 §§ 1—2).

Kad se krst ponavlja uvjetno, ima biti, koliko je moguće, isti kum, koji je možda bio pri prvom krstu. Izvan toga slučaja, kum pri uvjetnom krštenju nije potrebit. Pri uvjetnom krštenju kum ni u prvom ni u drugom krštenju ne ulazi s krštenikom u duhovno rodstvo, ako nije u oba slučaja isti (k 763 §§ 1—2).

493. BROJ I SPOL KUMA. — Ima biti samo jedan kum, iako različitog spola od krštenika, ili najviše kum i kuma (k. 764).

Ako roditelji žele, da ih bude više, mogu se pripustiti; ali se drugi preko dvojice bilježe kao svjedoci.

494. UVJETI ZA VALJANOST KUMA. — Da netko bude kum, treba: 1) da je kršten, da je došao do razuma i da ima nakanu vršiti tu službu; 2) da ne pripada nikojoj krivovjerskoj ni raskolničkoj sljedbi, da nije osuđen ni proglašen kao izopćen, pravno beščastan ili izlučen od zakonitih čina, da nije klerik svrgnut ni lišen redova; 3) da nije otac, majka, suprug krštenika; 4) da ga odabere sam krštenik, njegovi roditelji, štitnici ili, ako njih nema, krstitelj; 5) da krštenika pri krštenju osobno ili preko zamjenika stvarno drži ili tiče ili odmah digne ili primi iz krstionice ili iz ruku krstiteljevih (k. 765).

ZS uputio je 25. XI. 1925. svima biskupima naputak o kumovima bilo pri krštenju bilo pri potvrdi, vruće preporučujući ispunjavanje njihovih dužnosti. Zabacio je običaj, da zamjenika kumu ne odredi kum, nego krstitelj ili roditelji krštenika, osim ako kum ima nakanu, da se prilagodi tom običaju. Oni mogu odrediti kuma, ali ne njegova zamjenika (AAS 1926, 44. sl.).

495. UVJETI ZA DOPUŠTENOST. — Da se netko dopušteno pripusti za kuma hoće se: 1) da je stupio u 14. godinu života, ako se krstitelju iz opravdanog razloga ne svidi drukčije; 2) da nije zbog razglašenog zločina izopćen ili izlučen od zakonitih čina ili pravno beščastan, a još nije uslijedila presuda, i da nije udaren zabranom bogoslužja ili inače javni zločinac ili stvarno beščastan; 3) da znade osnovne istine vjere; 4) da nije u kojem Redu novak ni zavjetovan, osim u slučaju prijeke nužde uz izričitu privolu barem mjesnoga poglavara; 5) da nije klerik u višim redovima, osim uz izričitu dozvolu biskupa (k. 766).

496. U SLUČAJU SUMNJE. — U slučaju sumnje, da li se netko može valjano ili dozvoljeno pripustiti za kuma, župnik će se posavjetovati s biskupom, ako ima vremena (k. 767).

497. DUHOVNO RODSTVO. — Po krstu krstitelj i kum ulaze u duhovno rodstvo s krštenikom (k. 768).

Sa ZKP prestalo je nekadašnje duhovno rodstvo, koje prelazi granice sadašnjega duhovnog rodstva. PT 2—3. VI. 1918. (AAS 1918, 346). — U duhovno kumstvo ulazi se i kad se kumstvo vrši preko zamjenika. ZS 24. VII. 1925. (AAS 1926, 43).

498. DUŽNOSTI KUMOVA. — Kumovi su dužni, stoga što su na se preuzeli tu zadaću, vazda se brinuti za svoga duhovnog sina, i u svemu što se odnosi na kršćanski život, pomno nastojati, da takav bude za svega života, kako su svečanim činom obećali, da će biti (k. 769; v. gore br. 494).

POGLAVLJE 5

VRIJEME I MJESTO KRŠTENJA (k. 770—776)

499. VRIJEME KRŠTENJA. — Djecu treba krstiti što prije. I župnici i propovjednici imadu često pripominjati vjernicima tu njihovu ozbiljnu dužnost (k. 770). — Privatni krst, u prijekoj potrebi, ima se podijeliti u svako doba i na svakome mjestu (k. 771). I svečani krst može se podijeliti svaki dan; ipak je dolično, da se odrasli, po prastarom običaju Crkve, krste uoči Uskrsa i Duhova, osobito u nadbiskupskim i biskupskim crkvama (k. 772).

500. MJESTO KRŠTENJA. — A. Vlastito mjesto za svečano krštenje jest krstionica u crkvi ili javnoj kapeli (k. 773). Svaka župska crkva treba da ima svoju krstionicu, a opozivlje se svaka protivna odredba, povlastica i običaj, ali ostaje skupno pravo, što su ga već stekle druge crkve (naime da više župskih crkava imadu jednu zajedničku krstionicu). Da vjernicima bude zgodnije, može biskup dopustiti ili narediti, da se krstionica stavi i u drugu crkvu ili javnu kapelu na području župe (k. 774 §§ 1—2).

Crkva, koja je prije ZKP imala prema drugim župskim crkvama isključivo pravo krstionice, sada ima samo skupno pravo (ius cumulativum), ako te crkve uspostave svoje krstionice, a ostaje i kan. 778. Skupno pravo ne može se više steći. PT 12. XI. 1922. (AAS 1922, 662).

B. Ako krštenik, radi udaljenosti ili drugih prilika, ne može doći ni biti donesen u župsku i drugu crkvu, u kojoj je krstionica, bez velike poteškoće ili pogibli, župnik može i mora svečano krstiti u najbližoj crkvi ili javnoj kapeli na području župe, iako u njoj nema krstionice (k. 775).

C. U privatnim kućama ne smije se svečano krstiti, osim u ovim okolnostima: 1) ako su kštenici sinovi ili unuci vladajućih vrhovnih državnih poglavara ili prijestolonasljednika, kad ovi to zakonito zatraže; 2) kad biskup, po svom razboritom mišljenju i savjesti, iz opravdanog i razložitog uzroka, smatra, da to u kojem izvanrednom slučaju treba dozvoliti. U tim slučajevima ima se krst podijeliti u kućnoj kapeli ili barem kojem drugom doličnom mjestu, i krsnom vodom blagoslovljenom po običaju (k. 776 §§ 1—3).

Prema odgovoru ZS od 25. VII. 1925., biskup može dozvoliti, da se dijete, koje nije u smrtnoj pogibli, ali se ne može bez pogibli prenijeti u crkvu, krsti u kući; on u pojedinom slučaju prosuđuje važnost izvanrednog slučaja (AAS 1926, 452).

POGLAVLJE 6

UPIS I DOKAZIVANJE KRSTA (k. 777—779)

501. UPIS. — Župnici moraju pomno i bezodvlačno unijeti u knjigu krštenih imena krštenih, krstitelja, roditelja i kumova, mjesto i dan krštenja. Ako se radi o nezakonitoj djeci, upisat će ime majke, ako je javno poznata ili ona sama to traži pismeno ili pred dvama svjedocima; a isto tako očevo ime, ako to zatraži pismeno ili pred dvama svjedocima ili je poznat iz javne isprave. U ostalim slučajevima krštenik se ima upisati kao dijete nepoznatog oca ili nepoznatih roditelja (k. 777 §§ 1—2). — Ako nije krstio vlastiti župnik niti je on bio prisutan krštenju, krstitelj će što prije obavijestiti o krštenju krštenikova župnika po zavičaju (k. 778; ZS, naputak 29. VI. 1941., br. 11 d).

Imena roditelja treba upisati tako, da se izbjegne svaka prigoda ozloglašenja; u posebnim slučajevima treba se obratiti na ZSab. PT 14. VII. 1922. (AAS 1922, 528). — To vrijedi navlastito za djecu rođenu iz ženidbe savjesti, koja se nikako ne smiju bilježiti kao nezakonita ni onda, kad se po državnim propisima imaju unijeti u redovite matice (v. niže br. 708). — Kad se dijete druge župe krsti u stolnoj crkvi, upis obavlja župnik krstitelj, prema kan. 778, i on o tome obavješćuje župnika druge župe. ZSab 31. I. 1927. (Coronata, Interpretatio, uz k. 778; Odar, Zakonik, uz i. k.).

Kad se krste odrasli, prelazeći s nekršćanske vjeroispovijesti, bilježe se u matice krštenih tekuće godine po redu, ali bez broja, a u istim maticama godine rođenja, gdje bi imali biti uvršteni pod tekućim brojem, kad bi bili kršteni u djetinjoj dobi, stavi se iza tekućeg broja po nadnevku rođenja opaska: »N. N. vidi matice rođenih god...: iza tekućeg broja...« Imena prelaznika imadu se unijeti i u knjige prelaznika, kako je ondje naznačeno. (SV 1943, br. 2).

Kad nezakoniti otac (ne majka) izjavi pred dvama svjedocima, da je on otac, treba to zabilježiti u opasku (KL 1944, br. 28; SV 1945. br. 1).

502. DOKAZ. — Da se dokaže krst, samo ako nikomu nije na štetu, dovoljan je jedan svjedok bez prigovora ili krštenikova zakletva, ako je kršten u odrasloj dobi (k. 779).

Odsječak 2

POTVRDA (KRIZMA) (k. 780—800)

503. NAČIN PODJELJIVANJA. — Sakramenat potvrde ili krizme ima se podjeljivati polaganjem ruku uz mazanje krizmom na čelu i izgovaranje riječi, propisanih u biskupskim obrednim knjigama (k. 780). Krizma ima biti posvećena sa strane biskupa, premda je, po pravu ili po dozvoli Sv. Stolice, dijeli svećenik. Mazanje ne smije biti kakvim oruđem, nego rukom, propisno postavljenom na glavu krizmanika (k. 781 §§ 1—2).

Za podjeljivanje potvrde nikad se ne smije upotrebiti krizma, posvećena sa strane krivovjerskih ili raskolničkih biskupa. ZS 20. V. 1934. (AAS 1914, 12 sl.).

POGLAVLJE 1

DJELITELJ POTVRDE (k. 782—785)

504. REDOVITI I IZVANREDNI DJELITELJ. — Redoviti je djelitelj potvrde biskup; izvanredni — svećenik, kojemu tu ovlast daje pravo ili Sv. Stolica. Po pravu ovlast imadu, osim stožernika, prema kan. 239 § 1 br. 23, samosvojni opat i prelat, apostolski namjesnik i predstojnik; ali se njome mogu valjano služiti samo na svom području i dok im traje vlast. Svećenik latinskog obreda, koji je za to ovlašten, potvrdu valjano dijeli samo vjernicima svog obreda, ako se u dozvoli ne kaže drukčije. Zabranjeno je svećenicima istočnog obreda, koji imadu ovlast ili povlasticu, da djeci svog obreda zajedno s krstom daju i potvrdu, davati je i djeci latinskog obreda (k. 782 §§ 1—5).

ZS izdao je 20. V. 1934. naputak za svećenika, koji dijeli potvrdu dozvolom Sv. Stolice (AAS 1935, 11—22).

505. KRIZMANJE STRANACA. — U svojoj biskupiji biskup zakonito krizma i strance, ako se izričito ne protive njihovi biskupi. U tuđoj biskupiji treba mu barem razložito predmnijevana dozvola dotičnog biskupa, osim kad se radi o vlastitim podložnicima, kojima daje potvrdu privatno, bez štapa i mitre (k. 783 §§ 1—2). — I svećenik, koji je dobio mjesnu povlasticu od Sv. Stolice, može na određenom području krizmati i strance, ako toga ne brane njihovi biskupi (k. 784).

506. DUŽNOST PODJELJIVANJA. — Biskup je dužan ovaj sakramenat dijeliti podložnicima, koji to propisno i razložito traže, osobito za vrijeme pohoda biskupije. Jednako je dužan i ovlašteni svećenik prema onima, radi kojih mu je dana povlastica. Oblasnik, koji je zakonito spriječen ili nema vlasti podjeljivanja potvrde, mora, koliko je moguće, providjeti, da se barem svake pete godine ovaj sakramenat podijeli njegovim podložnicima. Ako to ozbiljno zanemari, treba se držati propisa kan. 274 br. 4 (k. 785 §§ 1—4; v. gore br. 199).

POGLAVLJE 2

KRIZMANIK (k. 876—789)

507. TKO SE MOŽE I SMIJE KRIZMATI. — Tko nije kršten ne može se valjano krizmati; da se tko dopušteno i korisno krizma, osim toga potrebito mu je, da bude u milosti Božjoj i, ako je došao do razuma, da bude dovoljno poučen (k. 786, 1330).

Krizmanici i kumovi, navlastito kume, moraju biti pristojno obučeni. ZS 20. V. 1934. (AAS 1935, 12).

508. DUŽNOST KRIZMATI SE. — Premda ovaj sakramenat nije neophodno nuždan za spasenje, ipak nikomu nije dozvoljeno, kad mu se pruži prigoda, propustiti ga; a župnici se imadu brinuti, da ga vjernici prime u zgodno vrijeme (k. 787).

509. DOB KRIZMANIKA. — Premda se u latinskoj Crkvi radi uputnosti krizmanje odgađa po prilici do sedme godine krizmanika, ipak se može i ranije podijeliti, ako se dijete nalazi na smrti, ili se to djelitelju zbog opravdanih i važnih razloga čini uputnim (k 788).

To treba shvatiti tako, da se prije sedme godine ne može krizmati, nego kad postoje navedeni razlozi. PT 16. VI. 1931. (AAS 1931, 353). — Ako je gdje uveden prastari običaj, kao u Španjolskoj, da se djeca krizmaju prije nego dođu do razuma, onda se, prema odgovoru ZS od 30. VI. 1932., taj običaj može održati; ali je misao ZS, da se odgodi do sedme godine, gdje se može odgoditi, a vjernici neka se pouče o zajedničkom zakonu crkve (AAS 1932, 271 sl.).

510. PRISUTNOST SVETIM ČINIMA. — Krizmanici, ako ih je više, moraju biti prisutni barem prvom polaganju ili pružanju ruku, i ne smiju otići prije nego svrši obred (k. 789).

POGLAVLJE 3

VRIJEME I MJESTO KRIZMANJA (k. 790—792)

511. VRIJEME KRIZMANJA. — Krizmati se može u svako doba; ali je najdoličnije, da to bude kroz tjedan Duhova (k. 790).

512. MJESTO KRIZMANJA. — Premda je pravo mjesto za krizmanje crkva, iz razloga opravdanoga po mišljenju djelitelja, može se ovaj sakramenat podijeliti na svakom drugom doličnom mjestu (k. 791). Biskup ima pravo, u granicama svoje biskupije, krizmati i na mjestima izuzetim od njegove vlasti (k. 792).

POGLAVLJE 4

KUMOVI (k. 793—797)

513. POTREBA I BROJ. — Po prastarom običaju Crkve, pri krizmanju treba da bude kum kao i pri krštenju (k. 793). Svaki krizmanik treba da ima samo jednoga kuma. Kum može pri krizmanju držati jednoga ili dva krizmanika, ako djelitelj iz opravdanog razloga ne misli drukčije (k. 794 §§ 1—2).

514. UVJETI ZA VALJANOST. — Da netko bude kum, treba: 1) da je sam krizman, da je došao do razuma i da ima nakanu vršiti tu službu; 2) da nije upisan ni u koju krivovjersku ili raskolničku sljedbu i da nije osuđen ni na koju kaznu prema kan. 765 br. 2 (v. gore br. 494); 3) da nije otac, majka ni suprug krizmanika; 4) da ga predloži krizmanik, njegovi roditelji, štitnici ili, ako njih nema ili ne će, djelitelj krizme ili župnik; 5) da krizmanika u času krizmanja stvarno tiče osobno ili preko zamjenika (k. 795).

515. UVJETI ZA DOPUŠTENOST. — Da se netko smije pripustiti za kuma, treba: 1) da nije isti koji je bio pri krštenju, ako razložiti uzrok, po mišljenju djelitelja, ne svjetuje drugo, ili se potvrda ne daje odmah nakon krštenja; 2) da bude istog spola kao i krizmanik, ako se djelitelju u pojedinim slučajevima iz razložitog uzroka ne svidi drukčije; 3) da se drže propisi kan. 766 (k. 796; v. gore br. 495).

Nećedno odjevene ženske ne smiju se pripustiti za kume. ZSab 12. I. 1930. (AAS 1930, 26). Gledom na dužnosti kuma v. gore br. 494.

516. DUHOVNO RODSTVO. — I po valjanoj krizmi nastaje duhovno rodstvo između krizmanika i kuma, po kojemu je kum dužan brinuti se za kršćanski uzgoj krizmanika (k. 797). Ovo kumstvo nije više ženidbena zapreka (k. 1079; v. niže br. 690).

POGLAVLJE 5

UPIS I DOKAZIVANJE KRIZME (k. 798—800)

517. UPIS U KNJIGU KRIZMANIH. — Župnik ima u posebnu knjigu unijeti ime djelitelja krizme, krizmanika, roditelja i kumova, dan i mjesto krizmanja, osim upisa u knjizi krštenih, o čemu kan. 470 § 2 (k. 798). Ako župnik nije bio pri krizmanju, djelitelj krizme o tome će ga što prije obavijestiti bilo osobno bilo preko drugoga (k. 799).

Propis kan. 798 o upisu krizmanika nov je; stoga se ne može držati protivni običaj. ZSab 8. II. 1919. (AAS 1912, 280).

518. DOKAZIVANJE KRIZME. — Da se dokaže, da je netko krizman, dovoljan je, ako nema za nikoga štete, jedan svjedok bez prigovora, ili zakletva samoga krizmanika, osim ako je krizman u djetinjstvu (k. 800).

Odsječak 3

PRESVETA EUHARISTIJA (k. 801—869)

519. POJAM. — U presvetoj euharistiji pod prilikama kruha i vina nalazi se, prikazuje i prima sam Krist Gospodin (k. 801).[1]

POGLAVLJE 1

ŽRTVA SVETE MISE (k. 802—844)

Čl. 1. MISNIK (k. 802—813)

520. VLAST MISENJA. — Vlast prikazivati žrtvu svete mise imadu samo svećenici (k. 802; v. k. 2322). Većem broju svećenika nije dozvoljeno skupno misiti (concelebrare), nego jedino na misi ređenja svećenika i posvećenja biskupa (k. 803).

521. DOZVOLA ZA STRANE SVEĆENIKE. — Kad strani svećenik želi misiti, i prikaže ispravno i još valjano preporučno pismo svoga biskupa (Celebret), ako je svjetovni svećenik, ili svog poglavara, ako je redovnik, ili ZIC, ako je istočnog obreda, ima se pripustiti, osim ako je kroz to nešto učinio, radi čega ne smije biti pripušten. Ako nema tog pisma, a upravitelju je crkve dobro poznata njegova čestitost, moći će se pripustiti; ako je upravitelju nepoznat, može se pripustiti jedan ili dva puta, samo ako je: a) odjeven u crkveno odijelo (k. 811 § 1), b) za govorenje mise ništa ne traži iz bilo kojeg naslova od crkve, u kojoj govori misu, i c) svoje ime, službu i biskupiju upiše u posebnu knjigu. Ako biskup, uz ove odredbe, propiše još što drugo, toga treba da se drže svi, pa i neovisni redovnici, osim ako se radi o redovnicima, koji govore misu u crkvi svoga Reda (k. 804 §§ 1—3).

ZSab zabranio je 18. VII. 1931. župniku i upravitelju crkve, da pripuste govorenju mise svećenika, koji nije obučen prema kan. 811 § 1 (AAS 1931, 336).

1 V. o tome potanje: Van Hove A., Tractatus de Sanctissima Eucharistia, Mechliniae 1933.

522. DUŽNOST MISENJA. — Svi su svećenici dužni govoriti misu više puta na godinu. Biskup i redovnički poglavar imaju se brinuti, da to čine barem svake nedjelje i zapovjednog blagdana (k. 805).

Ova dužnost proizlazi iz samog svećeništva. Ali svećenik na to može biti dužan i zato što je na pr.: a) župnik, b) nadarnik, c) po ugovoru, jer je primio doprinos za misu, d) iz poslušnosti, jer traži starješina, e) da izbjegne sablazan vjernika, i t. d.

523. KOLIKO MISA DNEVNO. — Osim na Božić i Dušni dan, kad se mogu reći tri mise, ne smije se govoriti više misa na dan, bez dozvole Sv. Stolice ili ovlaštenja biskupa. Toga ovlaštenja biskup ne može dati nego kad, po njegovu razboritom sudu, radi nedostatka svećenika, znatan broj vjernika ne može na zapovjedni blagdan prisustvovati misi; ali on ne može dozvoliti istom svećeniku više od dvije mise na dan (k. 806 §§ 1—2).

Znatnim brojem smatra se, ako bi inače 20—30 vjernika ostalo bez mise.[1]

524. ISPOVIJED PRIJE MISE. — Svećenik, svijestan smrtnoga grijeha, iako učini savršeno pokajanje, ne smije se usuditi misiti, ako se prije ne ispovjedi; ako nema svećenika, a nužno mu je misiti, tad se mora prije savršeno pokajati i nakon mise što prije se ispovjediti (k. 807).

Što prije, po općem mišljenju, znači kroz tri dana. Kroz ta tri dana ne smije misiti, nego uz iste uvjete.

525. NATAŠTE PRIJE MISE. — Svećenik ne smije misiti, ako nije natašte od pola noći (k. 808).

ZSS izdao je 22. III. 1923. odluku gledom na to, kad svećenik mora reći 2 ili 3 mise (AAS 1923, 585). Druge naputke dao je bilježnik istog ZSS 1. VII. 1931. (Sartori, Enchiridion, 185; AKR 1932, 151 sl.; Coronata, Interpretatio, uz k. 808; Odar, Zakonik, uz i. k.).

526. MISNA NAKANA. — Misa se može namijeniti za žive i za mrtve u čistilištu; ali, prema kan. 2262 § 2 br. 2, za izopćene samo privatno; za izopćene koje treba izbjegavati, samo za njihovo obraćenje (k. 809; v. niže br. 1287 D).

527. PRIPRAVA I ZAHVALA ZA MISU. — Svećenik ne smije propustiti, da se za misu pobožnim molitvama pripravi i nakon nje Bogu zahvali za toliko dobročinstvo (k. 810).

528. SVEĆENIČKA ODORA. — Svećenik, kad ima služiti misu, treba da obuče primjerenu haljinu, koja dopire do gležanja (vestis talaris), i crkveno ruho, kako propisuju bogoštovni propisi (rubricae). Ne smije nositi kapice ni prstena, ako nije stožernik, biskup ili blagoslovljeni opat, ili ako nije za to dobio dozvolu od Sv. Stolice (k. 811 §§ 1—2).

ZSab izdao je 28. VII. 1931. odluku, s kojom ozbiljno podsjeća svećenike na ovu njihovu svetu dužnost. V. gore br. 521.

529. SVEĆENIK I POSLUŽITELJ KOD MISE. — A. Nikojem svećeniku nije dozvoljeno imati, dok govori misu, samo za počast svećenika dvornika (presbyter assistens), osim biskupima i drugim prelatima, koji imadu pravo da se služe biskupskim znakovima (k. 812).

1 Crnica, De sacramentis, 38. V. o tome potanje: Holböck C., Die Bination, Rom 1941; Herman Dr. F., Ovlast za binaciju, »Bogosl. Smotra« 1939, 417 sl.

Može se trpjeti običaj dvornika na prvoj misi mladomisnika, kad je služi svečano. Decr. Auth. S. R. C. Nr. 3564 ad II. — U franjevačkom Redu viši poglavari uživaju tu povlasticu po zakonitom običaju Reda (Crnica, De sacramentis, 40 sl.).

B. Svećenik ne smije govoriti misu bez poslužnika, koji poslužuje i odgovara. Poslužnik ne smije biti ženska, osim iz opravdanog razloga, kad nema muškarca; ali uz uvjet, da odgovara iz daljega i da se ne približuje oltaru (k. 813 §§ 1—2).

Radi neprilika, koje mogu nastati za svećenike i vjernike na štetu svetih čina i propisa, nije uputno, da vjernici, dok slušaju misu, zajednički odgovaraju svećeniku mjesto poslužnika. Ne može se odobriti običaj, da vjernici preko mise glasno čitaju molitve: Secreta, Canon i riječi posvete, koje svećenik, uz male iznimke, moli tiho, jer se ne može dozvoliti vjernicima ono, što je zabranjenjo svećeniku: protivni običaj ima se radije iskorijeniti kao zloporaba. Tako ZO 4. kol. 1922. (AAS 1922, 505). — Isti ZO odgovorio je 30. XI. 1935. genovskom nadbiskupu, da na biskupa spada odrediti, da li se u pojedinim slučajevima može držati praksa nekih mjesta, da narod sa svećenikom glasno moli preko mise: Gloria, Credo, Sanctus, Benedictus i Agnus Dei (Coronata, Interpretario, uz k. 813; Odar, Zakonik, uz i. k.).

Čl. 2. OBREDI I SVEČANOSNI ČINI MISE (k. 814—819)

530. TVAR MISNE ŽRTVE. — Misna žrtva ima se prikazivati kruhom i vinom, u koje treba uliti vrlo malenu količinu vode (k. 814).

Količina vode može doseći do osmog dijela, po nekima do petog dijela vina ulivenoga u kalež (Cappello, De Ssma Euchar. II, br. 294; Jone, Gesetzbuch, II. 61).

Kruh mora biti od pšenice, svježe pečen, tako da nema nikakve pogibli da će se pokvariti. Vino mora biti naravno od loze i nepokvareno (k. 815 §§ 1—2).

Ne može se odobriti običaj, da se upotrebljavaju hostije pripravljene pred tri ili dva mjeseca. ZO 7. XII. 1918. (AAS 1919, 8). — ZS izdao je 26. III. 1929. naputak kako treba pripravljati i čuvati tvar žrtve sv. mise: kruh i vino (AAS 1929, 631 sl.).

Gdje god svećenik govori misu, treba da upotrebi, prema svom obredu, prijesni ili kvasni kruh (k. 816).

531. POSVETA NA MISI ILI IZVAN NJE. — Nije dopušteno, pa ni u skrajnjoj nuždi, posvetiti jednu priliku bez druge, ili jednu i drugu izvan mise (k. 817).

532. BOGOŠTOVNI PROPISI I JEZIK. — Svećenik, dok govori misu, treba da brižno i pobožno drži propise svojih bogoštovnih knjiga, te se ima čuvati, da ne bi po svojoj volji dodavao druge svečanosne čine (caeremoniae) ili molitve, a zabacuje se svaki protivni običaj (k. 818). Misa se ima govoriti bogoštovnim (liturgijskim) jezikom odnosnoga odobrenog obreda (k. 819).

Vjernicima nije dozvoljeno, za vrijeme podizanja na misi, glasno moliti: Gospodin moj i Bog moj. ZO 6. XI. 1925. (AAS 1926, 21).

Čl. 3 VRIJEME I MJESTO GOVORENJA MISE (k. 820—823)

533. VRIJEME. — Misiti se može svaki dan, osim kad to zabranjuju obredni zakoni (k. 820). Ne smije se početi ranije od jednog sata pred zoru ni kasnije od jednog sata iza podne. U božićnoj noći može početi u pola noći samo koralna (conventualis) i župska misa, ali ne druga bez dozvole

Sv. Stolice. Ipak u svima redovničkim i nabožnim kućama, gdje se po ovlaštenju trajno čuva presv. euharistija, može u božićnoj noći jedan svećenik reći tri mise ili, uz dužne uvjete, jednu, koja svima prisutnima vrijedi i za ispunjenje dužnosti slušanja mise, kao i podijeliti im sv. pričest (k. 821 §§ 1—3).

Gledom na početak mise, pojedini Redovi imadu posebne povlastice. Tako u crkvama franjevačkog Reda može svaki redovni i svjetovni svećenik početi misu dva sata iza ponoći, a tri sata iza podne (Crnica, De sacramentis, 46).

534. MJESTO. — A. Misa se ima govoriti na posvećenom oltaru i u crkvi ili kapeli, posvećenoj ili blagoslovljenoj prema propisima zakona (k. 1196). Može se govoriti i na prenosnom oltaru ili posvećenom kamenu; ali to može samo onaj, komu dozvoljava pravo ili Sv. Stolica. Povlastica govorenja mise na prenosnom oltaru ima se tako razumjeti, da dotičnik može nad tim kamenom misiti na časnom i pristojnom mjestu svagdje, samo ne na moru. Biskup ili, ako se radi o izuzetim redovnicima, viši poglavar, može iz opravdanog i razložitog razloga u izvanrednom slučaju i prolazno dozvoliti, da se misa odsluži izvan crkve i kapele na posvećenom kamenu i na pristojnom mjestu; ali nikada u spavaćoj sobi (k. 822 §§ 1—4).

Dozvolu misenja u privatnoj kući oblasnik ima tumačiti radije s ograničenjem PT. 16. X. 1919. (AAS 1919, 478). — Kad se misa drži na otvorenom, treba da oltar bude ograđen s tri strane, da se zaštiti od vjetra. ZS 26. III. 1929. (AAS 1929, 631). — Svjetovna proslava ili politički blagdan nije dovoljan razlog, da se misa govori izvan crkve i kapele. ZS 26. VII. 1924. (AAS 1924, 370).

B. Nije dozvoljeno misu govoriti u hramu krivovjeraca i raskolnika, premda je nekoć bio propisno posvećen ili blagoslovljen. Kad nema oltara vlastitog obreda, može se misa govoriti na posvećenom oltaru drugoga katoličkog obreda, ali ne na grčkim predstolnjacima (antimensia). Na papinskim oltarima nitko ne smije govoriti misu bez dozvole Sv. Stolice (k. 823 §§ 1—3).

Kod nas je dozvoljeno posebnom povlasticom od 26. V. 1920. u mjestima, gdje je samo grkokatolička crkva ili kapela, govoriti misu u njihovoj crkvi ili kapeli i na njihovim predstolnjacima. SV 1924, br. 2; Prva sinoda, 135; Ruspini, Crkveno pravo (skripta), 134.

Čl. 4. MISNA MILOSTINJA ILI DOPRINOS (k. 824—844)[1]

535. DOPUŠTENOST. — Po starom i odobrenom običaju i ustanovi Crkve, slobodno je svakom svećeniku, koji govori i za drugoga namjenjuje misu, primiti milostinju ili doprinos. Kad govori više misa na dan, ako jednu namjenjuje iz naslova pravde (ex titulo iustitiae), ne može za drugu primiti doprinosa, osim na Božić; ali može primiti neku nagradu radi vanjskog razloga (k. 824 §§ 1—2).

Biskup može, na temelju dozvole Sv. Stolice, prisiliti svećenike, da drugu misu ili oprcštenu misu za puk namijenjene u prilog koje nabožne ustanove. ZSab 8. V. 1920. (AAS 1920, 536 sl.; 1938, 101 sl.).

536. ŠTO NIJE DOPUŠTENO. — Nikada nije dopušteno: 1) namijeniti misu za onoga, koji je još nije tražio, nego će je tražiti kasnije, i onda, kad zatraži, zadržati doprinos za već rečenu misu; 2) primiti doprinos za misu,

1 V. o tome potanje: Tenberg E., Die Messtipendien nach dem CIC, Parderborn 1934.

na koju je netko dužan i namjenjuje je iz druge obveze; 3) primiti dvostruki doprinos za istu misu; 4) primiti jedan doprinos za govorenje, a drugi za namjenu mise, ako nije stalno, da je jedan doprinos dan za govorenje mise bez namjene (k. 825).

537. RAZNE VRSTE MISNIH DOPRINOSA. — Tri su vrste misnih doprinosa ili misa, t. j.: a) mise priručne, b) zakladne i c) poluzakladne. Priručne su one, koje vjernici daju kao iz ruke u ruku, bilo iz vlastite pobožnosti, bilo iz dužnosti, koja im je nametnuta oporukom. Zakladne su one, koje se govore prema zakladama, što ih je crkva primila (missae fundatae). Poluzakladne (ad instar manualium) su one, koje se ne mogu izreći ondje, gdje bi se morale izreći, ili ih ne mogu izreći oni, koji bi morali prema odredbama zaklade, pa se po zakonu ili dozvoli Sv. Stolice šalju drugim svećenicima, da ih oni odslože (k. 826 §§ 1—3).

538. TRGOVANJE S MISAMA. — Od misnog doprinosa treba da bude daleko svaka pa i slika trgovine ili poslovanja (k. 827).

539. BROJ MISA ZA PONUĐENI DOPRINOS. — Toliko treba izreći i namijeniti misa, koliko je dano i primljeno misnih doprinosa, makar bili i neznatni (k. 828). Ako propadne već primljeni doprinos, pa bilo i bez vlastite krivnje, obveza ne prestaje (k. 829). Ako netko ponudi neku svotu za mise, a ne označi broja misa, broj misa ima se računati prema doprinosu mjesta, gdje je nudilac boravio, osim ako se zakonito može predmnijevati, da je drukčija bila njegova misao (k. 830).

540. VISINA MISNOG DOPRINOSA. — Na biskupa spada odrediti u svojoj biskupiji doprinos za priručne mise, ukoliko je moguće, na biskupskom saboru; a svećeniku nije dozvoljeno tražiti veći. Gdje nema biskupove odredbe, treba se držati običaja u biskupiji. I redovnici, pa i izuzeti, gledom na doprinos priručnih misa, moraju se držati biskupske odredbe ili običaja u biskupiji (k. 831 §§ 1—3). Svećeniku je slobodno primiti veći doprinos za namjenu mise, što mu ga dobrovoljno ponude; pače i niži, ako biskup ne zabrani (k. 832).

Po općem mišljenju, osnovanom na ovom kanonu, izuzeti redovnici nisu dužni držati se visine doprinosa za zakladne i poluzakladne mise, što ga odredi biskup.

541. OKOLNOSTI PRI GOVORENJU MISE. — Kad vjernici traže misu, pretpostavlja se, da traže samo nakanu; ako pak izričito naglase i druge okolnosti, kojih se treba držati pri služenju mise, svećenik, ako primi doprinos, treba da se drži njihove volje (k. 833).

542. VRIJEME ZA ISPUNJENJE OBVEZE. — Mise, za koje je molitelj izričito označio vrijeme kad će se izreći, imaju se reći točno u određeno vrijeme. Ako nije označio vremena za priručne mise: a) mise za žurnu potrebu imaju se izreći što prije kroz korisno vrijeme; b) u drugim slučajevima imaju se reći kroz kratko vrijeme prema većem ili manjem broju misa. Ako molitelj izričito prepusti uviđavnosti svećenika kad će mise izreći, svećenik ih može reći kad mu je draže (k. 834 §§ 1—3); ali treba da ima na pameti, da nikomu nije dozvoljeno obvezati se na osobno govorenje misa, kojih ne bi mogao izreći kroz godinu dana (k. 835), naime otkad ih je primio. — U crkvama, gdje vjernici iz posebne pobožnosti daju toliko misa, da im se svima ne može udovoljiti kroz propisano vrijeme, treba vjernike upozoriti oglasom izvješenim na javnom i pristupačnom mjestu, da će se misama udovoljiti, kad bude moguće, tu ili na drugome mjestu (k. 836).

ZSab dao je 9. VII. 1921. odgovor na pitanje glede primanja više misa bilo tihih bilo pjevanih, odnosno govorenja jedne i slanja ostalih drugim svećenicima, ili upotrebe doprinosa za dobre svrhe. Upozorio je, da se to ne čini, a da se vjernici obavijeste oglasom, kako veli kan. 836 (AAS 1921, 228).

543. SLANJE MISA DRUGIMA. — A. Tko ima misa za poslati drugima, treba da ih p o š a l j e š t o p r i j e; ali zakoniti rok za služenje počinje od dana, kad ih primi svećenik, kojemu se šalju, ako drugo nije stalno (k. 837). Tko ima misa, s kojima mu je slobodno raspolagati, može ih dati svećenicima kojima hoće, ali samo ako je siguran, da su ti svećenici bez prigovora ili da ih preporuča svjedočanstvo njihova oblasnika (k. 838). Koji drugima šalju mise, primljene od vjernika ili im bilo kako povjerene, dužni su na mise sve dotle, dok od dotičnika dobiju obavijest o preuzetoj obvezi i primljenom doprinosu (k. 939).

B. Tko drugima šalje d o p r i n o s priručnih misa, mora ga poslati u cijelosti, osim ako davalac izričito dozvoli, da se nešto zadrži ili je sigurno, da je višak preko biskupske pristojbe dan radi njega. U poluzakladnim misama, ako se ne protivi odredba zakladnika, višak se može zakonito zadržati, a dovoljno je poslati priručni doprinos biskupije, gdje će se misa reći, ako obilni doprinos djelomično nadomješta prihode nadarja ili nabožne ustanove (k. 840 §§ 1—2).

C. Svi i pojedini upravitelji nabožnih ustanova i koji su na drugi način dužni na izvršivanje misnih obveza, bilo crkovnjaci ili svjetovnjaci, imadu p r i s v r š e t k u svake g o d i n e svojim oblasnicima predati, kako ovi odrede, mise, kojima još nije udovoljeno. To vrijeme ima se uzeti tako, da kod poluzakladnih misa obveza predavanja počinje teći svršetkom one godine, kad su se morale odslužiti; kod priručnih misa, od dana preuzimanja obveze, ako nije bila drukčija volja davaoca (k. 841 §§ 1—2). Pravo i dužnost nadzora nad ispunjenjem misnih obveza u svjetovnim crkvama pripada biskupu, u redovničkima njihovim poglavarima (k. 842).

544. KNJIGE MISA. — Ravnatelji crkava i drugih nabožnih mjesta bilo svjetovnih bilo redovnih, u kojima se običavaju primati mise, treba da imadu posebnu knjigu, u kojoj će pomnjivo bilježiti broj, nakanu, doprinos, zadovoljenje primljenih misa. Oblasnici su dužni pregledati ih barem jedan put godišnje osobno ili preko drugoga (k. 843 §§ 1—2). — I biskupi i redovnički poglavari, koji svojim podložnicima i drugima daju mise na odsluženje, kad prime mise, imaju ih odmah upisati u knjigu po redu zajedno s doprinosom i, prema silama, pobrinuti se, da se što prije odsluže. Pače svi svećenici bilo svjetovni bilo redovni moraju pomnjivo bilježiti, koje mise prime i koje odsluže (k. 844 §§ 1—2).

POGLAVLJE 2

PRESVETI EUHARISTIJSKI SAKRAMENT (k. 845—869)

Čl. 1. DJELITELJ SVETE PRIČESTI (k. 845—852)

545. REDOVITI I IZVANREDNI DJELITELJ. — Redoviti je djelitelj svete pričesti samo svećenik; izvanredni je djakon, s dozvolom biskupa ili župnika. Ta se dozvola ima dati iz važnog razloga, a u slučaju potrebe zakonito se predmnijeva (k. 845 §§ 1—2).

Kad djakon dijeli sv. pričest, može i mora na svršetku dati blagoslov. PT. 13.VII. 1930. (AAS 1930, 365).

Svaki svećenik za vrijeme mise, a ako privatno govori misu, prije i neposredno iza mise, može dijeliti pričest, pa i u posebničkoj kapeli, ako biskup ne zabrani (k. 869). Istu vlast ima svaki svećenik također izvan mise, uz dozvolu barem predmnijevanu ravnatelja crkve, ako je stranac (k. 846 §§ 1—2).

546. PRIČEST BOLESNIKA. — Bolesnicima sveta pričest ima se nositi javno, ako opravdan i razborit razlog ne preporuča drugo (k. 847). Pravo i dužnost nositi javno pričest izvan crkve bolesnicima, pa i nežupljanima, pripada župniku na njegovu području. Drugi svećenici mogu to samo u slučaju potrebe ili s dozvolom barem predmnijevanom istog župnika ili biskupa (k. 848). Privatno nositi pričest bolesnicima može svaki svećenik s barem predmnijevanom dozvolom svećenika, kojemu je povjereno čuvanje presv. euharistije. Kad se pričest privatno dijeli bolesnicima, treba se brižno pobrinuti za čast, dužnu tolikom sakrementu, držeći se uputa, što ih je propisala Sv. Stolica (k. 849 §§ 1—2). Bolesnicima nositi pričest kao poputbinu bilo javno bilo privatno spada na župnika prema kan. 848; ali ostaju na snazi kan. 397 br. 3 i kan. 514 §§ 1—3 (k. 850; v. gore br. 267, 322 F).

547. PRIJESNI I KVASNI KRUH. — Svećenik ima dijeliti pričest pod prijesnim ili kvasnim kruhom, prema svom obredu. Gdje je prijeka potreba a nema svećenika drugog obreda, može svećenik istočnog obreda, koji se služi kvasnim kruhom, podijeliti pričest prijesnim kruhom, a tako isto svećenik latinskoga ili istočnog obreda, koji se služi prijesnim kruhom, podijeliti je kvasnim kruhom; ali se svak ima držati svog obreda pri dijeljenju pričesti (k. 851 §§ 1—2).

548. PRIČEST SAMO POD PRILIKOM KRUHA. — Sveta pričest ima se dijeliti samo pod prilikom kruha (k. 852).

Ovaj propis vrijedi samo za vjernike latinskog obreda. Ali pričest samo pod prilikom kruha dijele i primaju i Maroniti, Kopti, Abesinci i Armenci, dok je ostali istočnjaci dijele i primaju pod obe prilike, izuzevši bolesnike, kojima se kod većine dijeli pod prilikom kruha (C r n i c a, n. mj. 62).

Čl. 2. PRIČESNIK (k. 853—866)

549. TKO SE MOŽE I MORA PRIPUSTITI PRIČESTI. — Svetoj pričesti može se i mora pripustiti svaki kršćanin, kojemu to ne zabranjuje zakon (k. 853). — Ne smiju se pričešćivati djeca, koja radi svoje nejake dobi ne poznaju ovog sakramenta i nemaju osjećaja prema njemu. U smrtnoj pogibli, da bi se djeca mogla i morala pričestiti, dovoljno je, da znadu raz-

likovati Tijelo Kristovo od običnog jela i s poštovanjem mu se klanjati. Izvan smrtne pogibli hoće se potpunije poznavanje kršćanskog nauka i brižnija priprava, takova naime da: a) prema svom shvaćanju poznaju barem otajstva neophodno nuždna (necessitate medii) za spasenje, i b) pobožno prema svojim godinama pristupe svetoj pričesti. O dovoljnoj pripravi djece za prvu pričest sudi ispovjednik, njihovi roditelji i koji su mjesto roditelja. Župnik ima dužnost paziti, pa ako smatra uputnim (k. 1330 § 2), i putem ispita, da ne bi djeca pristupila svetoj gozbi prije nego dođu do razuma ili bez dovoljne priprave, a tako isto nastojati, da se, kad dođu do razuma i dovoljno su pripravljeni, što prije okrijepe ovom nebeskom hranom (k. 854 §§ 1—5).

Ne smije se odgađati prva pričest zato, što dijete još nije krizmano. ZS 30. lip. 1932. (AAS 1932, 271).

550. TKO SE NE SMIJE PRIPUSTITI. — Od svete pričesti treba odbiti sve koji su javno nedostojni, kao što su izopćeni, udareni zabranom bogoslužja i očito beščasni, osim ako je sigurno, da se kaju, da su se popravili i prije dali zadovoljštinu za javnu sablazan. Tajne grješnike ima djelitelj odbiti, ako pričest traže tajno, a on znade, da se nisu popravili; ne smije ih odbiti, kad traže javno i ne može ih mimoići bez sablazni (k. 855 §§ 1—2).

Ne smiju se pripustiti ženske nečedno odjevene. ZSab 12. I. 1930. (AAS 1930, 26).

551. PRETHODNA ISPOVIJED. — Nitko svijestan smrtnoga grijeha, koliko god se savršeno kajao, ne smije pristupiti pričesti, ako se prije ne ispovjedi; ali ako mu je prijeka potreba pričestiti se, a nema ispovjednika, ima se prije savršeno pokajati (k. 856).

552. NARAVNI POST. — Nikomu nije dozvoljeno pričestiti se, ako se je već toga dana pričestio (k. 857), ili nije natašte od pola noći, osim u smrtnoj pogibli i kad treba spriječiti obeščašćenje svetotajstva. Ipak bolesnici, koji već leže mjesec dana bez stalne nade u brzi oporavak, po razboritom sudu ispovjednika, mogu se jedan ili dva puta u tjednu pričestiti, iako su prije uzeli kakav lijek ili što drugo kao piće (k. 858 §§ 1—2).

Mjesec treba uzeti radije moralno negoli matematički. PT 24. XI. 1927. (AAS 1937, 209; 1936, 498; C o r o n a t a, Interpretatio, uz k. 858; O d a r, Zakonik, uz i. k.).

553. USKRSNA PRIČEST. — Svi vjernici obojega spola, kad dođu do razuma, moraju jedan put u godini, barem o Uskrsu, primiti svetu pričest, ako se možda, po sudu svog svećenika, ne moraju uzdržati od nje za neko vrijeme iz kojega razložitog uzroka. Uskrsna pričest ima biti od Cvjetnice do Malog Uskrsa; ali biskupi mogu, kad to traže prilike osoba i mjesta, za sve vjernike odrediti, da ovaj rok počne prije, ali ne prije četvrte nedjelje korizme, i produljiti ga, ali ne iza svetkovine Presv. Trojstva. Treba svjetovati vjernike, da ovoj dužnosti udovolje svaki u svojoj župi. Tko to učini u drugoj župi, nek nastoji o tome obavijestiti svog župnika. Dužnost uskrsne pričesti ostaje i dalje, iako se nije kroz propisano vrijeme s bilo kojega razloga izvršila (k. 859 §§ 1—4). — Dužnost primanja pričesti, koja tereti nedoraslu mladež, pada također i u prvom redu na one, koji se moraju za njih brinuti, naime na roditelje, štitnike, ispovjednika, učitelje i župnika (k. 860). — Dužnosti primanja pričesti ne može se zadovoljiti svetogrdnom pričešću (k. 681). — Dobro je, da na Veliki četvrtak svi klerici, koji tog dana ne govore misu, prime presv. Tijelo Kristovo na svečanoj ili koralnoj misi (k. 862).

Dužnost uskrsne pričesti veže i djecu, koja nisu navršila sedmu godinu, ali su došla do razuma i primila prvu pričest. PT 3. I. 1918. (AKR 1918, 62; Coronata, Interpretatio, uz k. 859; Odar, Zakonik, uz i. k.). — Kod nas je rok za uskrsnu pričest od prve nedjelje korizme do nedjelje Presv. Trojstva.

554. ČESTA SVETA PRIČEST. — Vjernike treba poticati, da se često, pa i svaki dan krijepe euharistijskim kruhom prema odredbama Sv. Stolice; da se, slušajući misu, pričeste ne samo duhovno, nego i sakramentalno (k. 863).

555. PRIČEST NA SMRTI. — U smrtnoj pogibli, s kojega god razloga nastupila, vjernici su dužni pričestiti se. Premda su se toga dana već pričestili, treba veoma preporučiti, da se, ako dođu u pogibao života, ponovno pričeste. Dok traje smrtna pogibao, poputbina se može i dolično je, da se podijeli više puta, pa i u različite dane, prema razboritom savjetu ispovjednika (k. 864 §§ 1—3). Poputbina se ne smije bolesnicima odviše odgađati; dušobrižnici imaju brižno paziti, da je bolesnici prime dok su pri potpunoj svijesti (k 865).

556. OBRED KOD PRIMANJA PRIČESTI. — Svima je vjernicima slobodno primati svetu pričest iz pobožnosti po kojem hoće obredu. Ali se svjetuje, da uskrsnu pričest prima svak po svom obredu. Umirući moraju primiti poputbinu po svom obredu; ali u slučaju nužde mogu je primiti po bilo kojem obredu (k. 866 §§ 1—3).

Čl. 3. VRIJEME I MJESTO PRIČEŠĆIVANJA (k. 876—769)

557. VRIJEME PRIČEŠĆIVANJA. — Sveta pričest može se dijeliti svaki dan. Ali na Veliki petak smije se nositi samo poputbina bolesnicima. Na Veliku subotu može se dijeliti pričest samo za vrijeme mise ili neposredno i odmah nakon mise. Pričest se ima dijeliti samo u one satove, kad se može misa služiti, ako drugo ne preporuča razborit razlog. Ali poputbina se može dijeliti u svako doba dana i noći (k. 867 §§ 1—5).

Pričest se može dijeliti i na božićnu noć u župskim i samostanskim crkvama, gdje se drži misa ponoćka. PT g. 1920. (AKR 1920, 170; Coronata, Interpretatio, uz k. 867). — Pričest se može dijeliti i u drugim crkvama, gdje se ponoćka drži po dozvoli Sv. Stolice, ako biskup iz opravdanih razloga u pojedinim slučajevima ne zabrani. PT 16. ož. 1936. (AAS 1936, 176).

558. MJESTO. — Pričest se može dijeliti gdje god je dozvoljeno služiti misu, pa i u posebničkoj kapeli, ako biskup u pojedinim slučajevima iz opravdanih razloga toga ne zabrani (k. 869). Svećenik, dok služi misu, ne smije dijeliti pričest tako udaljenim vjernicima, da izgubi oltar s vida (k. 868).

Biskup može u pojedinim slučajevima i prolazno dozvoliti, da se vjernici u brđanskim selima, kad se nosi pričest bolesnicima, pričeste na posvećenom ili kojem drugom časnom i pristojnom mjestu na putu, kad toga dana ne mogu doći u crkvu. To vrijedi i za starce i za bolesnike. U istim slučajevima oni se mogu ispovjediti. ZS 5. I. 1928. Iz napomena, dodanih odgovoru, biskup može tu vlast dati i župnicima, ako je prijeka potreba, a ne može se doći do biskupa (AAS 1928, 79).

Odsječak 4

POKORA (ISPOVIJED) (k. 870—936)

559. POJAM SAKRAMENTA POKORE. — U sakramentu pokore sudačkim odrješenjem, udijeljenim po zakonitom djelitelju, propisno raspoloženom vjerniku otpuštaju se grijesi počinjeni nakon krštenja (k. 870).

POGLAVLJE 1

ISPOVJEDNIK (k. 871—892)

560. SAMO SVEĆENIK. — Djelitelj je ovog sakramenta samo svećenik (k. 871). — To je članak vjere, proglašen na Tridentskom saboru (Sess. XIV, de poenit., can. 10), kojim se izopćuje iz Crkve onaj, koji tvrdi, da i obični vjernici mogu odrješivati od grijeha.

561. VLAST NAD POKORNIKOM. — A. Osim vlasti reda, za valjano odrješivanje grijeha potrebito je, da djelitelj ima nad pokornikom i duhovnu vlast upravljanja (iurisdictio) bilo redovitu bilo povjerenu (k. 872, 196 sl., 879 § 1; v. gore br. 138).

Redovitu vlast ispovijedati u cijeloj Crkvi imadu, osim Sv. O. Pape, stožernici; mjesni oblasnik, župnik i zamjenici župnika, svaki za svoje područje. Istu vlast ima i kanonik pokorničar, pa i zborne crkve, prema kan. 401 § 1, i poglavari izuzetih redovnika za svoje podložnike, prema ustanovama. Ta vlast prestaje gubitkom službe, prema kan. 183, i nakon osude ili proglasne presude izopćenja, obustave službe i zabrane bogoslužja (k. 873 §§ 1—3).

Povjerenu vlast za ispovijedanje bilo svjetovnjaka bilo redovnika daje svećenicima koliko svjetovnim toliko redovnim, pa i izuzetima, biskup mjesta, gdje se obavlja ispovijed; ali se redovnici ne smiju tom vlašću služiti bez dozvole, barem predmnijevane, svoga poglavara. Ipak ostaje na snazi propis kan. 519 (v. gore br. 326). Biskupi ne smiju redovito davati vlasti redovnicima, kojih ne prikažu njihovi poglavari; onima pak, koje oni prikažu, ne smiju je bez važnog razloga uskratiti, ali ostaje propis kan 877 (k. 874 §§ 1—2; v. niže br. 562).

Župnici, njihovi zamjenici i drugi svećenici ovlašteni za sve slučajeve ne mogu druge svećenike ovlastiti za ispovijedanje; za to se hoće ovlaštenje sa strane bsskupa. PT 16. listop. 1919. (AAS 1919, 177).

B. U svećeničkim izuzetim Redovima i redovnički poglavar, prema ustanovama, daje vlast ispovijedati zavjetovane redovnike, novake i druge prema kan. 514 § 1. Tu vlast može dati i svećenicima bilo svjetovnim bilo kojega drugoga Reda. U nesvećeničkom izuzetom Redu poglavar predlaže ispovjednika, kojemu vlast daje biskup, gdje se nalazi redovnička kuća (k. 875 §§ 1—2; v. gore br. 322 F).

C. Za valjano i dopušteno ispovijedanje bilo kojih redovnicâ i njihovih novakinja svećenici koliko svjetovni toliko redovni, kojeg mu drago stepena ili službe bili, trebaju posebno ovlaštenje, jer je opozvan bilo koji protivni zakon i povlastica, ali ostaju propisi kan. 239 § 1. br. 1, 522, 523. To ovlaštenje daje biskup, gdje se nalazi kuća redovnicâ, prema kan. 525 (k. 876 §§ 1—2; v. gore br. 163, 327).

562. SPOSOBNOST ISPOVJEDNIKA. — Biskupi vlast, a redovnički poglavari vlast ili dozvolu ispovijedanja smiju davati samo onima, za koje je ispitom ustanovljeno, da su sposobni, osim ako se radi o svećeniku, kojega im je bogoslovna nauka poznata s druge strane. Ako nakon dane vlasti ili dozvole razborito sumnjaju, da li je dotični svećenik još sposoban, imaju ga pozvati na novi ispit, makar se radilo o župniku i kanoniku pokorničaru (k. 877 §§ 1—2).

563. DAVANJE, OGRANIČIVANJE I OPOZIV VLASTI. — Vlast ispovijedanja daje se pismeno ili izričito riječima. Za davanje vlasti ne može se ništa tražiti (k. 879 §§ 1—2). — Povjerena vlast ili dozvola ispovijedanja može biti i ograničena. Ali se biskupi i redovnički poglavari imaju čuvati, da bez razložitog uzroka vlast ili dozvolu odviše ne ograničuju (k. 878 §§ 1—2). Biskup i redovnički poglavar ne smiju vlast ili dozvolu ispovijedanja opozivati ni obustavljati bez važnog razloga. Ali iz važnih razloga može biskup zabraniti ispovijedanje i župniku i kanoniku pokorničaru. Ovi imadu pravo utoka bez obustavne snage na Sv. Stolicu. Ipak nije dozvoljeno biskupu, bez znanja Sv. Stolice, kad se radi o potpunoj redovničkoj kući, oduzeti vlast ispovijedanja svima redovnicima u jedan put (k. 880 §§ 1—3).

564. NAD KIM SE VRŠI VLAST ODRJEŠIVANJA. — A. Svi svjetovni i redovni svećenici, odobreni za ispovijedanje u nekom mjestu, s vlašću bilo redovitom bilo povjerenom, mogu valjano i dozvoljeno odrješivati i *beskućnike i strance* iz druge biskupije i župe, koji k njima dolaze, a tako i vjernike bilo kojega istočnog obreda. Koji imadu redovitu vlast odrješivanja mogu svoje podložnike odrješivati svagdje na svijetu (k. 881 §§ 1—2).

Svećenik istočnog obreda ne može valjano i dozvoljeno odrješavati pokornike u crkvama, koje su podložne isključivo oblasnicima latinskog obreda, ako ne dobiju vlast od oblasnika latinskog obreda. ZIC 26. VIII. 1932. Isto tako svećenik latinskog obreda u crkvama isključivo istočnog obreda, ako ne dobije vlast od ovog oblasnika. ZŠV 2. XII. 1932. (Sylloge, br. 173, str. 444; br. 175, str. 448; *Coronata*, Interpretatio, uz k. 873). Kod nas ispovjednici jednoga i drugoga obreda mogu odrješivati vjernike drugoga obreda (SV 1925, 831).

B. *U smrtnoj pogibli* svi svećenici, iako nemadu vlasti za ispovijedanje, valjano i dozvoljeno odrješuju bilo koje pokornike od bilo kojih grijeha i zaveza, koliko god bile pridržane i razglašene, iako je prisutan svećenik ovlašten za ispovijedanje; ali ostaju propisi kan. 884 i 2252 (k. 882; v. niže slovo D, br. 1281).

C. Svećenici, koji *putuju morem*, ako su propisno dobili vlast ispovijedanja od svoga biskupa ili biskupa luke, gdje su se ukrcali na brod, ili također bilo koje luke na putu, mogu za cijelo vrijeme puta na brodu ispovijedati bilo koje vjernike, svoje suputnike, iako brod prolazi, pa i ustavi se u mjestima podložnima raznim biskupima. Kad se pak brod ustavi na putu, mogu ispovijedati kako vjernike, koji s bilo kojeg razloga stupe na brod, tako one, koji k njima pristupe, kad časovito izađu na kopno, te ih mogu valjano i dozvoljeno odriješiti i od slučajeva pridržanih biskupu (k. 883 §§ 1—2).

Svećenici, koji časovito (obiter) stupe na kopno, mogu ispovijedati, ako se brod zadrži dva ili tri dana; ako dulje, treba da se obrate mjesnom biskupu, ako se lako može do njega. PT 20. V. 1923. — Te ovlasti nemaju redovnici, koji su vlast ispovijedanja dobili samo od svoga poglavara. PT 30. VII. 1934. (AAS 1923, 114; 1934, 404).

D. Odrješenje *sukrivca u ružnom grijehu* nevaljano je, osim u pogibli smrti; a i tada je nedopušteno sa strane ispovjednika, izvan slučaja

nužde, prema ustanovama Sv. Stolice, poimence ustanove Benedikta XIV. »Sacramentum poenitentiae« od 1. lipnja 1741. (k. 884; v. također niže br. 1359).

565. MOLITVE NAKON ODRJEŠENJA. — Premda molitve, dodane obrascu odrješenja, nisu nužne za dobivanje odrješenja, ipak se ne smiju ispustiti bez opravdanog razloga (k. 885).

566. DUŽNOSTI ISPOVJEDNIKA. — Ako ispovjednik ne može sumnjati o raspoloženju pokornika, a ovaj traži odrješenje, odrješenje se ne smije ni uskratiti ni odgoditi (k. 886). — Prema kakvoći i broju grijeha i stanju pokornika ima naložiti spasonosnu i odgovarajuću pokoru, koju pokornik ima spremno primiti i osobno izvršiti (k. 887). — Ispovjednik treba da ima na pameti, da je on u isti mah sudac i liječnik, te da je postavljen djeliteljem Božje pravde i milosrđa, da se brine za čast Božju i spas duša. Pomno se ima čuvati, da ne istražuje ime sudionika, da koga ne zadržava znatiželjnim i nekorisnim pitanjima, osobito gledom na šestu zapovijed Božju, a napose da ne pita nerazborito mladež o stvarima, kojih oni još ne znadu (k. 888 §§ 1—2). — Ispovijedna je tajna nepovrediva. Stoga se ima pomno čuvati, da u bilo čemu ne očituje grješnika ni riječju ni znakom ni na koji god drugi način i bilo s kojega razloga. Na čuvanje ispovjedne tajne dužan je i tumač i svi drugi, koji bilo kako saznadu za ispovijed (k. 889 §§ 1—2). — Strogo je zabranjeno služiti se znanjem stečenim u ispovijedi na štetu pokornika, makar bila isključena svaka pogibao očitovanja. Ni poglavari ni ispovjednici, koji kasnije postanu poglavarima, ne mogu se nipošto u vanjskoj upravi služiti poznavanjem grijeha iz ispovijedi (k. 890 §§ 1—2). Kan. 2369 predviđa kazne protiv onih, koji bi povrijedili ispovjednu tajnu (v. niže br. 1361).

567. UZGOJITELJI KAO ISPOVJEDNICI. — Učitelj novaka i njegov drug, poglavar sjemeništa i zavoda ne smiju ispovijedati svoje gojence, koji s njima zajedno borave u istoj kući, ako sami gojenci toga ne zatraže svojevoljno iz žurnog razloga u posebnim slučajevima (k. 891).

568. DUŽNOST ISPOVIJEDANJA. — Župnici i drugi dušobrižnici dužni su, po strogoj obvezi pravde, osobno ili preko drugoga ispovijedati povjerene im vjernike, kad god ovi to razložito zatraže. U slučaju nužde svi su ispovjednici dužni iz ljubavi ispovijedati vjernike, a u smrtnoj pogibli svi svećenici (k. 892 §§ 1—2).

POGLAVLJE 2

PRIDRŽAVANJE GRIJEHA (k. 893—900)

569. POJAM. — Grijeh može biti pridržan na dva načina: a) po sebi, b) radi kazne, koja je s njim spojena. Po sebi ili radi samoga sebe pridržan je grijeh, kad od njega ne može odriješiti drugi svećenik, nego samo poglavar, koji je odrješenje pridržao sebi ili komu on dade ovlaštenje. Radi kazne je grijeh pridržan, kad grješnik ne može biti odriješen od grijeha, ako se prije ne oslobodi kazne, u koju je upao po grijehu. U prvom slučaju radi se o pridržavanju grijeha u pravom smislu, dok se u drugome radi o pridržavanju kazna (v. niže br. 1278).

570. TKO MOŽE PRIDRŽATI GRIJEHE. — Koji po redovitom pravu mogu drugima dati vlast ispovijedanja ili donositi zaveze, mogu također,

izuzevši kaptolskog namjesnika i općeg namjesnika bez posebnog ovlaštenja, neke slučajeve pridržati svom sudu, ograničujući podložnicima vlast odriješivanja (k. 893 §§ 1—2). U svećeničkim izuzetim Redovima samo vrhovni poglavar, a u samostalnim samostanima opat, svaki sa svojim vijećem, mogu sebi pridržati grijehe podložnika; ali ostaju propisi kan. 518 § 1, 519 (k. 896). — Jedini grijeh, koji je po sebi pridržan Sv. Stolici, jest lažna prijava nevinog svećenika kod crkvenih sudaca za zločin napastovanja na ružni grijeh (k. 894).

571. POSTUPAK PRI PRIDRŽAVANJU GRIJEHA. — A. Biskupi ne smiju pridržavati grijeha, nego kad to traži prava nužda ili utvrđena korist, nakon što rasprave stvar na biskupskom saboru, ili izvan sabora, nakon saslušanja stolnoga kaptola i nekoliko razboritijih i uvidavnijih dušobrižnika u biskupiji (k. 895).

B. Pridržanih slučaja treba da bude posve malo, naime tri ili najviše četiri teža i jezovitija, točno označena slučaja. Samo pak pridržanje ne smije dulje trajati, nego je potrebito, da se neka javna ukorijenjena mana iščupa i možda porušena stega obnovi (k. 897).

C. Nipošto se ne smiju pridržavati grijesi, koji su pridržani Sv. Stolici, makar i po zavezi, kao i redovito oni, kojima je pravo dodalo zavezu, premda nije nikomu pridržana (k. 898).

572. OBAVIJEST O PRIDRŽAVANJU I OVLAŠTENJE ZA ODRJEŠIVANJE. — Kad se jednom pridrže slučajevi ili grijesi, biskupi će se pobrinuti, da to podložnici što mogu bolje saznadu, a ne smiju svakomu davati vlasti odrješivanja od njih. Ta vlast već po pravu pripada kanoniku pokorničaru prema kan. 401 § 1, a trajno se ima dati barem okružnim namjesnicima, uz ovlaštenje, osobito u mjestima udaljenijima od biskupske stolice, da tu vlast dalje povjere drugim svećenicima svog okružja, ako se i kad se u pojedinom slučaju na njih obrate. Po samom pravu mogu odrješivati od svih slučajeva, koje biskupi sebi na bilo koji način pridrže, župnici i koji dolaze pod imenom župnika, kroz cijelo vrijeme, kad se može primiti uskrsna pričest, kao i svi misionari za vrijeme pučkih misija (k. 899 §§ 1—3).

573. PRESTANAK PRIDRŽAVANJA. — Svako pridržavanje prestaje: 1) kad se ispovijedaju bolesnici, koji ne mogu izaći iz kuće, i vjerenici za vjenčanje; 2) kad nadležni poglavar zatraženu ovlast u stanovitom slučaju uskrati, ili se, prema razboritom sudu ispovjednika, ne može tražiti ovlaštenje bez ozbiljne pogibli očitovanja ispovjedne tajne; 3) izvan područja pridržavatelja, iako je pokornik izašao samo da dobije odrješenje (k. 900).

Ovo se ima razumjeti samo za pridržavanje grijeha, a ne za pridržavanje kazna. PT 10. XI. 1925. — Pridržani grijesi vežu i strance u mjestu, gdje borave. PT 24. XI. (AAS 1920, 575; 1925, 583).

POGLAVLJE 3

POKORNIK (k. 901—907)

574. PREDMET ISPOVIJEDI. — Tko nakon krštenja smrtno sagriješi, a grijesi mu još nisu izravno otpušteni po ključima Crkve, mora sve grijehe, kojih je svijestan nakon pomnog ispitivanja savjesti, ispovjediti i u ispovijedi navesti okolnosti, koje mijenjaju vrstu grijeha (k. 901). Grijesi, počinjeni nakon krštenja, bilo smrtni, već izravno otpušteni vlašću ključeva, bilo

lagani, jesu tvar dovoljna, ali ne nužna sakramenta pokore (k. 902), t. j. mogu se, ali se ne moraju ispovjediti.

575. ISPOVIJED PREKO TUMAČA. — Tko se ne može ispovjediti drukčije, nije mu zabranjeno, ako hoće, ispovjediti se preko tumača, samo da ne nastanu zloporabe i sablazni; ali ostaje propis kan. 889 § 2 (k. 903; v. gore br. 566).

576. PRIJAVA ISPOVJEDNIKA. — Prema ustanovama Sv. Stolice, poimence ustanovi Benedikta XIV. »Sacramentum poenitentiae« od 1. lipnja 1741., mora pokornik svećenika, koji se ogriješi zločinom napastovanja na ružni grijeh u ispovijedi, kroz mjesec dana prijaviti biskupu ili ZSS; a ispovjednik mora, uz tešku obvezu savjesti, pokornika opomenuti gledom na tu njegovu dužnost (k. 904).

Odnosne propise Sv. Stolice v. Crnica, De sacramentis, 87 sl.

577. ISPOVIJED KOD BILO KOJEGA ISPOVJEDNIKA. — Svakomu je vjerniku slobodno ispovjediti se kojemu hoće propisno odobrenom ispovjedniku, pa i drugoga obreda (k. 905; v. gore br. 564 A).

578. GODIŠNJA ISPOVIJED. — Svaki vjernik obojega spola, kad dođe do razuma, dužan je sve svoje grijehe vjerno ispovjediti barem jedan put na godinu (k. 906). Toj dužnosti ne zadovoljava tko obavi svetogrdnu ili hotimično nevaljanu ispovijed (k. 907).

Djeca ispod sedam godina, pripuštena na prvu pričest, dužna su na godišnju ispovijed. PT 3. I. 1918. (AKR 1918, 62; Coronata, n. mj. uz k. 906; v. gore br. 553).

POGLAVLJE 4

MJESTO ZA ISPOVIJEDANJE (k. 908—910)

579. SVETO MJESTO. — Pravo mjesto za sakramentalnu ispovijed jest crkva ili javna i polujavna kapela (k. 908).

580. ISPOVJEDAONICA. — Ispovjedaonica za ispovijedanje ženskih redovito treba da bude na otvorenom mjestu u crkvi ili javnoj i polujavnoj kapeli, određenoj za ženske. Ispovjedaonica treba da ima nepomičnu i sitno (tenuiter) probušenu rešetku između pokornika i ispovjednika (k. 909 §§ 1—2). Ženske se ne smiju ispovijedati izvan ispovjedaonice, osim u slučaju bolesti ili prave nužde, uz mjere opreznosti, koje biskup smatra uputnima. Muški se mogu ispovijedati i u privatnim kućama (k. 910 §§ 1—2).

Vjernici se mogu ispovijedati i u gorskim selima izvan crkve na pristojnom mjestu, kad se onamo nosi bolesnicima sveta pričest. ZS 5. I. 1928. (AAS 1928, 79). — Ispovjednica s rešetkom razumije se kao redovito mjesto ispovijedanja uopće za sve vjernike. PT 24. XI. 1920. (AAS 1920. 576).

POGLAVLJE 5

OPROŠTENJA (k. 911—936)

Čl. 1. PODJELJIVANJE OPROŠTENJA (k. 911—924)

581. POJAM. — Oproštenje je otpuštanje vremenite kazne pred Bogom, dužne za grijehe, koji su nam gledom na krivnju već oprošteni. To otpuštanje kazne daje crkvena oblast iz riznice Crkve za žive odrješenjem, a za mrtve

prošnjom, upravljenom Bogu (per modum suffragii). Radi toga svi imaju uvelike cijeniti oproštenja (k. 911).

Oproštenje nije otpuštanje grijeha ni vječnih kazna za smrtne grijehe, jer se jednoga i drugoga oslobođamo odrješenjem u sakramentu pokore; ono je otpuštanje vremenitih kazna, koje ostaju na duši bilo za lagane bilo za teške grijehe, budući da se kajanjem ne oslobađamo svake, pa i najmanje privrženosti grijehu, niti za sve grijehe dajemo uvrijeđenoj Božjoj pravdi posvemašnju zadovoljštinu. Radi toga je od oproštenja neizreciva korist, jer se po njima oslobađamo od tih vremenitih kazna.[1]

Crkvena oblast daje živima oproštenja odrješenjem kao u ispovijedi, jer nad živima ima vlast, budući da su njezini podložnici, in statu viae; mrtvima ih ne može dati odrješenjem, jer su prestali biti njezini podložnici. Stoga moli Boga, da se udostoji i njima ta oproštenja primijeniti.

Riznica Crkve, iz koje se daju oproštenja, jesu zasluge Kristove, Bl. Dj. Marije i Svetih.

Oproštenja su različita: 1) gledom na količinu, 2) gledom na predmet, 3) gledom na vrijeme. Gledom na količinu, oproštenje je: a) potpuno i b) djelomično: prema tome, da li se dobiva otpuštenje sviju vremenitih kazna ili samo jednog dijela, na pr. 200 dana ili 7 godina; kad se dobiva djelomično, znači, da nam se otpušta toliko vremenitih kazna, koliko bi nam se otpustilo, da smo kroz to vrijeme činili javnu crkvenu pokoru. — Gledom na predmet, oproštenje je: a) mjesno, ako se daje nekom mjestu, na pr. crkvi, oltaru, groblju, i tu se može dobiti; b) stvarno, ako se daje stvari, na pr. križu, slici, krunici, i dobiva ga onaj, koji se služi tom stvari; c) osobno, ako se daje osobi, na pr. umirućima, redovnicima, nabožnom društvu, i samo dotičnici mogu ga dobiti. — Gledom na vrijeme, može biti: a) vječito i b) privremeno: ako je dano, na pr. nekoj crkvi za uvijek ili samo za stalni broj godina, pa se može dobiti uvijek ili samo kroz dotično vrijeme. — Osim toga, oproštenja se mogu razlikovati i po tome, što se mogu ili ne mogu primijeniti dušama u čistilištu, i što se daju običnim načinom ili svečanim načinom u izvarednim prigodama, kao jubilej (v. niže br. 597).

582. TKO MOŽE DATI OPROŠTENJA. — Osim Sv. O. Pape, kojemu je Krist Gospodin povjerio raspolaganje čitave riznice Crkve, samo oni mogu redovitom vlašću dijeliti oproštenja, kojima to zakon izričito dozvoljava (k. 912; v. gore br. 163, 199, 229). Niži od Sv. O. Pape ne mogu: 1) drugima povjeriti vlast podjeljivanja oproštenja, ako im toga Sv. Stolica izričito ne dozvoli; 2) davati oproštenja, koja se mogu primijeniti mrtvima; 3) istoj stvari, činu pobožnosti ili društvu, kojemu je Sv. Stolica ili netko drugi dao oproštenja, dodati druga oproštenja, osim ako se propišu novi uvjeti za ispunjenje (k. 913).

SP opozvala je 20. III. 1933. sve povlastice, što su ih imali svećenici, članovi raznih društava (AAS 1933, 170); 2. III. 1937. izjavila je, da nisu opozvane povlastice, dobivene prije tog dana; koji su do tada bili članovi, uživaju ih i unaprijed, a ne dobivaju ih koji su se kasnije upisali (AAS 1937, 58).

583. BISKUPI I REDOVNICI GLEDOM NA PAPINSKI BLAGOSLOV. — A. Papinski blagoslov s potpunim oproštenjem može dati, prema propisanom obrascu, svaki biskup tri puta na godinu, t. j. na Uskrs i na druge svetkovine, koje oni označe, iako tada samo prisustvuju svečanoj misi; samosvojni opati i prelati, apostolski namjesnici i predstojnici, premda nemaju biskupskog dostojanstva, mogu to na svom području dva puta na godinu (k. 914).

[1] V. o tome potanje: Lacau I., Précieux trésor des indulgences, 2. éd., Turin 1934.

Po kan. 914 biskup je mogao dati papinski blagoslov dva puta na godinu, a ostali samo jedan put. Odredbom SP od 20 VII. 1942. mogu to biskupi sada tri puta, a ostali dva puta (AAS 1942, 240). — Biskup, koji upravlja više biskupija, ne može bez posebne dozvole Sv. Stolice, blagoslov, koji je imao dati na Uskrs, za drugu biskupiju prenijeti na drugi dan. PT 17. II. 1930. (AAS 1930, 195). — Kad Sv. O. Papa daje preko radija papinski blagoslov Urbi et Orbi, svi vjernici, koji pobožno slušaju na radiju, mogu dobiti, uz obične uvjete, potpuno oproštenje. SP 15. VI. 1939. (AAS 1939, 277).

B. Redovnici svečanih zavjeta, koji imadu povlasticu davati papinski blagoslov, ne samo da se moraju držati propisanog obrasca, nego se tom povlasticom mogu služiti jedino u svojim crkvama i crkvama redovnicâ ili trećoredaca zakonito pripojenih njihovu Redu; ali ne istoga dana, kad ga daje biskup (k. 915).

584. POVLAŠTENI OLTAR. — Biskupi, samosvojni opati i prelati, apostolski namjesnici i predstojnici i viši poglavari svećeničkoga izuzetog Reda mogu odrediti i proglasiti jedan oltar povlaštenim za uvijek i svaki dan, samo ako nema drugoga, u svojim crkvama: stolnim, opatijskim, samostanskim, župskim i polužupskim; ali ne u javnim i polujavnim kapelama, ako nisu združene sa župskim crkvama ili njezine pomoćne kapele (k. 916). — Na Dušni dan sve mise imadu povlasticu kao da se govore na povlaštenom oltaru. Za vrijeme 40-satnog izloženja svetotajstva svi su oltari u crkvi povlašteni (k. 917 §§ 1—2). — Da se označi povlašteni oltar, ne treba napisati ništa drugo, nego: »Povlašteni oltar«, za uvijek ili za neko vrijeme, svaki dan ili drukčije, kako je dopušteno. Za mise, koje se govore na povlaštenom oltaru, ne može se, radi povlastice, tražiti veći misni doprinos (k. 918 §§ 1—2).

Povlašteni oltar znači, da, kad se na njemu govori misa za mrtvoga, ta misa nosi sobom potpuno oproštenje za dotičnoga. Da se može primijeniti potpuno oproštenje, mora se misa namijeniti za mrtvoga, a ne za žive ili za što drugo; ali se ne mora govoriti mrtvačka misa (Crnica, De sacramentis, 100). — Povlasticu Dušnog dana SP protegla je 31. X. 1934. na čitavu osminu. Oproštenje se mora namijeniti za dušu, za koju se govori misa. Vjernici, koji pohađaju groblje, mogu svaki dan u osmini, uz obične uvjete, dobiti potpuno oproštenje za mrtve (AAS 1934, 606). — Svećenici, koji su učinili viteški čin u prilog duša u čistilištu, uživaju povlasticu osobnoga svakodnevnoga povlaštenog oltara (Decr. Auth. S. C. Indul. 392; Preces et pia opera indulgentiis ditata, Vaticani 1938, br. 547).

585. OBJELODANJIVANJE NOVIH OPROŠTENJA. — Nova oproštenja, udijeljena crkvama, pa i neovisnih redovnika, koja nisu objelodanjena u Rimu, ne smiju se objelodanjivati bez znanja mjesnog biskupa. Pri izdavanju knjiga, knjižica i t. d. s oproštenjima za razne molitve ili nabožna djela, treba se držati kan. 1388 (k. 919 §§ 1—2; v. niže br. 868 D).

SP izdala je g. 1938. službenu zbirku oproštenja za razne molitve i nabožna djela. (v. gore br. 584).

586. OPROŠTENJA, DOBIVENA OD SV. O. PAPE. — Tko dobije od Sv. O. Pape oproštenja za sve vjernike, dužan je, pod kaznu nevaljanosti dobivene milosti, podastrijeti Sv. Pokorničarni nedvojbeni pismeni dokaz, da mu je milost udijeljena (k. 920).

587. TUMAČENJE OPROŠTENJA. — Potpuno oproštenje, dano za svetkovine Isusove ili Bl. Dj. Marije, ima se razumjeti, da je dano samo za svetkovine po općem kalendaru. Potpuno oproštenje za svetkovine Apostola dano je samo za dan njihove smrti. Potpuno oproštenje, dozvoljeno kao »svakodnevno za uvijek« ili »za neko vrijeme« onima, koji pohode neku crkvu ili javnu kapelu, ima se razumjeti tako, da ga svaki vjernik može do-

biti u koji god hoće dan, ali samo jedan put u godini, ako se u odluci izričito ne kaže drukčije (k. 921 §§ 1—3).

588. PRENAŠANJE OPROŠTENJA. — Oproštenja, spojena sa svetkovinama, pobožnostima ili molitvama kroz devet, sedam ili tri dana, koje se obavljaju prije ili iza neke svetkovine ili kroz osminu, smatraju se, da su prenesena na onaj dan, kad je prenesena svetkovina, ako ima oficij s misom bez svečanosti i vanjskog slavlja, a prijenos je za uvijek, ili ako se prenosi bilo za neko vrijeme bilo za uvijek svečanost i vanjsko slavlje (k. 922).

Kad se svetkovina zakonito prenosi za neko vrijeme i bez vanjske svečanosti i slavlja, ne prenosi se oproštenje, nego ostaje na danu, za koji je dano; ostaje i onda kad se svetkovina prenosi stoga, što na nju pada Veliki petak. SP 18. II. 1921. (AAS 1921, 165).

589. POHOD CRKVE. — Ako se za dobivanje oproštenja na neki dan traži pohod crkve ili kapele, pohod može biti od podne predašnjeg dana do pola noći, kad završava dotični dan (k. 923).

590. PRESTANAK MJESNOG I STVARNOG OPROŠTENJA. — Prema kan. 75 oproštenja, spojena s nekom crkvom, ne prestaju, ako se crkva potpuno poruši i opet se kroz pedeset godina sagradi na istom ili gotovo istom mjestu i pod istim naslovom. Oproštenja, spojena s krunicama i drugim predmetima, samo onda prestaju, kad krunice i predmeti prestanu opstojati ili se prodadu (k. 924).

Krunice mogu primiti oproštenja, samo ako nisu od kositra, olova, stakla ili slične tvari, koja se može lako razbiti ili poništiti. SP 21. XII. 1924. (AAS 1926, 24).

Čl. 2. DOBIVANJE OPROŠTENJA (k. 925—936)

591. UVJETI. — Da netko bude sposoban dobiti oproštenje, treba: a) da je kršten, b) da nije izopćen iz Crkve, c) da je u stanju milosti barem na svršetku propisanih djela, d) da je podložnik djelitelja oproštenja. Da dotičnik zaista dobije oproštenje, mora: a) imati barem opću nakanu dobiti ih, i b) u određeno vrijeme i na propisan način izvršiti naložena djela (k. 925 §§ 1—2).

Kad se zajedno s molitvom traže neki čini tijela, na pr. poklon, sakati, koji toga ne mogu obaviti, po dopustu Benedikta XV. od 19. X. 1917., dobivaju oproštenja, ako samo mole molitve. SP 22. X. 1917. (AAS 1917, 539). — Ako se radi ručnog posla ili kojeg drugog razložitog uzroka, ne može držati krunica u ruci, oproštenja se dobivaju, ako se krunica za vrijeme molitve bilo kako sobom nosi. Pijo XI. 9. XI. 1933. (AAS 1933, 502 sl.).

592. DOBIVANJE POTPUNOG OPROŠTENJA. — Potpuno oproštenje ima se tako shvatiti, da, tko ga ne može dobiti u cijelosti, dobiva ga djelomično prema svom raspoloženju (k. 926).

593. DOBIVANJE BISKUPSKIH OPROŠTENJA. — Oproštenja, koja daje biskup, mogu dobiti kako njegovi podložnici, pa i izvan područja, tako i stranci, beskućnici i svi izuzeti od njegove vlasti, koji borave na njegovu području, ako se drukčije ne kaže pri davanju oproštenja (k. 927).

594. KOLIKO SE PUTA MOŽE DOBITI. — Potpuno oproštenje, ako nije drukčije izričito rečeno, može se dobiti samo jedan put na dan, iako se propisano djelo obavi više puta. Ali djelomično oproštenje, ako nije izričito određeno drukčije, može se dobiti više puta na dan, kad se isto djelo ponovi (k. 928 §§ 1—2).

595. POHOD KAPELE U NABOŽNIM KUĆAMA. — Vjernici obojega spola, koji iz težnje za savršenošću ili radi školovanja, odgoja, pa i radi zdravlja, provode zajednički život u kućama, koje nemaju crkve ni javne kapele, a uspostavljene su oblasnikovom privolom, kao i sve osobe koje tu borave radi posluge, kad se za dobivanje oproštenja traži pohod neke neodređene crkve ili javne kapele, mogu pohoditi kapelu svoje kuće, u kojoj mogu zadovoljiti dužnosti slušanja mise, samo ako propisno obave nabožna djela (k. 929).

To ne vrijedi za porciunkulsko oproštenje.

596. NAMJENA OPROŠTENJA DRUGIMA. — Nitko, koji dobiva oproštenja, ne može ih namijeniti živima; sva pak oproštenja, koja daje Sv. O. Papa, mogu se namijeniti dušama u čistilištu, ako nije drukčije rečeno (k. 930).

I dalje ostaje povlastica povlaštenog oltara za umiruće, a ima se shvatiti kao odriješenja za žive. Kad se govori misa za više umirućih, nije potrebito odrediti, komu se namjenjuje oproštenje. ZSS 9. XI. 1922. (AAS 1923, 66 sl.: C o r o n a t a, Interpretatio, uz k. 930; O d a r, Zakonik, uz i. k.).

597. ISPOVIJED I PRIČEST. — Ako se za dobivanje oproštenja traži ispovijed, može se obaviti kroz osam dana neposredno pred dan oproštenja; pričest se može primiti dan prije dotičnog dana; jedno i drugo kroz osminu nakon toga dana. Isto tako, da se dobiju oproštenja, dana za trodnevne, tjedne i druge pobožnosti, ispovijed i pričest mogu se obaviti kroz osminu neposredno nakon pobožnosti. Vjernici, koji običavaju, ako nisu zakonito zapriječeni, ispovjediti se barem dva puta mjesečno, ili svetu pričest primati u stanju milosti s dobrom i pobožnom nakanom svaki dan, premda se jedan ili drugi put u tjednu uzdrže od nje, mogu dobiti sva oproštenja, iako za dotično oproštenje ne obave propisane ispovijedi; izuzimlju se samo oproštenja prigodom jubileja ili polujubileja (k. 931 §§ 1—3).

J u b i l e j je svečano potpuno oproštenje s raznim duhovnim povlasticama, koje Sv. O. Papa daje u nekim posebnim okolnostima. Naziv je nastao od hebrejske riječi »jobel«, što znači »pedeseti« i »zvuk trublje«, kojom se najavljivala pedeseta ili jubilarna godina. U kat. Crkvi jubilej je nastao za Pape Bonifacija VIII., koji je g. 1300. najavio jubilarnu ili svetu godinu. Iz početka je bilo određeno, da se jubilarna ili sveta godina slavi svake stote godine; ali je Klement VI. već slijedeći jubilej najavio za 1350. godinu. Urban VI. odredio je, da se drži svake 33. godine; ali je Pavao II. pečatnicom od 19. IV. 1470. sveo broj na 25 godina. Tako je ostalo do danas. Posljednji jubilej bio je g. 1925: Slijedeći će biti g. 1950. To je t. zv. r e d o v i t i jubilej ili sveta godina. — I z v a n r e d n i je onaj, koji se proglasuje u drugim općim izvanrednim prigodama, na pr. g. 1933., prigodom proslave 1300-godišnjice otkupljenja roda ljudskoga. U jednom i drugom jubileju oproštenje i druge velike milosti dobivaju se prve godine u Rimu, a za slijedeću godinu prenose se na cio svijet. Jubilej počinje otvaranjem »Svetih vrata« na bazilici sv. Petra, koja se zatvaraju na svršetku jubileja, pa opet otvaraju početkom novog jubileja. — P o l u j u b i l e j (ad instar jubilaei) je posebni jubilej što ga Sv. Otac proglasuje za neki kraj: državu, narod, pokrajinu, grad prigodom stogodišnjice kojega Sveca ili prigodom druge njihove znamenite proslave.

598. DJELA ZA DOBIVANJE OPROŠTENJA. — Ako je netko dužan obaviti koje djelo, ne može njime dobiti oproštenje, osim ako je pri dopuštenju oproštenja drukčije rečeno. Ali ako se to djelo naloži kao pokora u ispovijedi, može se njime zadovoljiti pokora i dobiti oproštenje (k. 932). — Jednoj stvari ili mjestu može se dati više oproštenja iz raznih naslova; ali se jednim istim djelom, s kojim su iz raznih naslova spojena oproštenja, ne može dobiti više oproštenja, ako to djelo nije ispovijed i pričest, ili ako

nije drukčije izričito rečeno (k. 933). — Ako je za dobivanje oproštenja propisana molitva po nakani Sv. Oca uopće, nije dovoljna samo mišlena molitva; usmenu pak molitvu mogu vjernici izabrati koju hoće, ako nije propisana koja posebna molitva. Ako je propisana posebna molitva, oproštenja se mogu dobiti na kojem se god jeziku moli, samo ako za vjernost prijevoda svjedoči SP ili koji biskup kraja, gdje se govori dotični jezik. Ali oproštenja potpuno prestaju, ako se bilo što doda, ispusti ili umetne. — Da se dobije oproštenje, dovoljno je molitvu moliti izmjenično s drugim, ili je pratiti pameću dok je drugi izgovaraju (k. 934 §§ 1—3). — Pobožna djela ispovjednik može zamijeniti u druga za one, koji ih ne mogu obaviti, kad su zakonito zapriječeni (k. 935).

Zazivi i uzdasi mogu se moliti mišlju, pa ipak se dobivaju oproštenja. SP 7. XII. 1933. (AAS 1934, 35). — Da se dobije porciunkulsko oproštenje, treba za svaki pohod izmoliti 6 Očenaša, Zdravo Marija i Slava Ocu; druge molitve ne mogu se zamijeniti. SP 10. VII. 1924. i 13. I. 1930. (AAS 1924, 345 sl.; 1930, 43). — U litanijama ne smije se moliti u jedan put zajedno tri: »Gospodine, smiluj se«, ili više zaziva, a jedan: »Moli za nas« ili jedan: »Jaganjče Božji«; inače se ne dobiva oproštenje. SP 21. VII. 1919. (AAS 1920, 18). — Pri moljenju krunice ne smije se iza riječi: »Isus«, dodavati odnosno otajstvo; oproštenje se dobiva samo ondje, gdje je zakonito uveden taj običaj. SP 22. I. 1921. (AAS 1921, 163). Običaj postoji u Hrvatskoj i Slavoniji. — Oproštenja prestaju samo onda, kad se radi o dodatcima, oduzimanjima i umetcima, koji mijenjaju bit riječi. SP 20. XI. 1934. (AAS 1934, 643). Ispovjednici mogu, na temelju kan. 935, zamijeniti i pohod određene crkve, pa i kad se dobiva oproštenje koje se zove: »toties quoties« i porciunkulsko. PT 19. I. 1940. (AAS 1940, 62).

Nijemi mogu dobiti oproštenja, dana javnim molitvama, ako s drugim vjernicima, koji mole na istom mjestu, uzdignu pamet i pobožne osjećaje k Bogu; ako se radi o privatnim molitvama, dovoljno je, da ih prate mišlju ili obavljaju znakovima i samo prate očima (k. 936).

Odsječak 5

POSLJEDNJA POMAST (k. 937—947)

599. POJAM. — Sakramenat posljednje pomasti ima se davati mazanjem sa svetim, propisno posvećenim uljem od maslina, i riječima u odobrenim crkvenim obrednim knjigama (k. 937).

POGLAVLJE 1

DJELITELJ POSLJEDNJE POMASTI (k. 938—939)

600. REDOVITI I IZVANREDNI DJELITELJ. — Ovaj sakramenat valjano dijeli svaki svećenik, ali samo svećenik. Izuzevši slučajeve kan. 397 br. 3, 514 §§ 1—3, redoviti djelitelj jest župnik mjesta, gdje boravi bolesnik; u slučaju nužde ili barem s predmnijevanom dozvolom istoga župnika ili biskupa, svaki drugi svećenik može podijeliti ovaj sakramenat (k. 938 §§ 1—2; v. gore br. 267, 322 F).

601. DUŽNOST PODJELJIVANJA. — Redoviti djelitelj dužan je po pravdi osobno ili preko drugoga podijeliti ovaj sakramenat, a u slučaju nužde iz ljubavi svaki drugi svećenik (k. 939).

POGLAVLJE 2

PRIMALAC POSLJEDNJE POMASTI (k. 940—944)

602. KOMU SE MOŽE DATI. — Posljednja pomast može se dati samo vjerniku, koji se, nakon što je došao do razuma, nalazi u pogibli smrti uslijed bolesti ili starosti. U istoj bolesti ovaj sakramenat ne može se ponovno dati, osim ako se bolesnik nakon primanja pomasti oporavi i dođe u drugu pogibao smrti (k. 940 §§ 1—2). Kad se sumnja, da li je bolesnik došao do razuma, da li je zaista u smrtnoj pogibli ili je već mrtav, sakramenat se može dati uvjetno (k. 941).

603. KOMU SE NE SMIJE DATI. — Ovaj sakramenat ne smije se dati onima, koji nepokajani tvrdokorno ustraju u očitom smrtnom grijehu; ako se o tome sumnja, ima se podijeliti uvjetno (k. 942).

604. PODJELJIVANJE NAKON GUBITKA SVIJESTI. — Bolesnicima, koji su, dok su bili pri sebi, barem uključivo tražili ovaj sakramenat ili bi ga vjerojatno tražili, iako su kasnije izgubili svijest ili razum, ima se ipak podijeliti bezuvjetno (k. 943).

605. DUŽNOST PRIMANJA. — Premda ovaj sakramenat nije po sebi neophodno nuždan (necessitate medii) za spasenje, ipak ga nikomu nije slobodno ne primiti; a sa svom pomnjom i marom treba nastojati, da ga bolesnici prime dok su potpuno pri svijesti (k. 944).

POGLAVLJE 3

OBREDI I SVEČANOSNI ČINI (k. 945—947)

606. SVETO ULJE. — Maslinovo ulje, koje se ima upotrebljavati u sakramentu posljednje pomasti, treba da posveti biskup ili svećenik, kojega na to ovlasti Sv. Stolica (k. 945). Ovo sveto ulje (infirmorum) ima župnik pomnjivo čuvati u čistoj i dolično ukrašenoj srebrenoj ili kositrenoj posudi, a ne smije ga držati kod kuće, osim prema kan. 735 (k. 946; v. gore br. 472 D).

607. MAZANJA. — Mazanja se imaju brižno obaviti riječima, redom i načinom, kako to propisuju obredne knjige; u slučaju nužde dovoljno je pomazanje na jednom osjetilu ili bolje na čelu s propisanim kraćim obrascem, uz obvezu, da se, kad prestane pogibao, nadopune pojedina mazanja. Mazanje bokova treba uvijek ispustiti. Mazanje nogu može se ispustiti iz svakoga razboritog razloga. Izvan slučaja velike nužde, ima svećenik mazanja obaviti rukom bez ikojega drugog oruđa (k. 947 §§ 1—4).

Kad se bolesnik pomaže na jednom osjetilu ili na čelu, ostala mazanja kasnije imaju se nadopuniti bezuvjetno, a ne uvjetno. ZSS 6. III. 1917. (AAS 1917, 178).

Odsječak 6

SVETI RED (k. 948—1011)

608. SVRHA SV. REDA. — Krist je ustanovio sv. red u tu svrhu, da se klerici razlikuju od svjetovnjaka, te mogu upravljati Crkvom i vršiti bogoslužje (k. 948).

609. ZNAČENJE RIJEČI. — Pod imenom velikih, t. j. viših ili svetih redova razumiju se: redovi svećenika, djakona i poddjakona, a pod imenom malih ili nižih redova: redovi svjećonoša (acolythi), zaklinjaoca (exorcistae), štioca (lectores) i vratara (ostiarii, k. 949). Riječi: rediti, red, ređenje označuju, osim biskupskog posvećenja, spomenute više i niže redove, kao i prvu ćeliku (prima tonsura), ako iz naravi stvari ili sklopa govora ne slijedi protivno (k. 950).

POGLAVLJE 1

DJELITELJ SVETOGA REDA (k. 951—967)

610. REDOVITI I IZVANREDNI DJELITELJ. — Redoviti djelitelj svetoga reda jest posvećeni biskup; izvanredni: koji, premda nema biskupskog dostojanstva, ipak, po pravu ili posebnoj dozvoli Sv. Stolice, ima vlast podjeljivanja nekih redova (k. 951, 239 § 1 br. 22, 294 § 2, 323 § 2; v. gore br. 163, 210, 219).— Nikomu nije dozvoljeno onomu, kojega je redio Sv. O. Papa, dati daljnje redove bez ovlaštenja Sv. Stolice (k. 952).

611. POSVEĆENJE BISKUPA. — Posvećenje biskupa pridržano je Sv. O. Papi, tako da nijedan biskup ne smije posvetiti za biskupa bilo koga, ako nije prije dobio ovlaštenje od Sv. Stolice (k. 953). Biskup, koji posvećuje, treba da ima uza se druga dva biskupa, koji će ga dvoriti za vrijeme posvete, ako Sv. Stolica od toga ne oprosti (k. 954).

612. VLASTITI BISKUP I REĐENJE. — A. Svakoga ima rediti njegov biskup ili treba da od njega dobije otpusnicu. Vlastiti biskup, ako nije opravdano spriječen, mora osobno rediti svoje podložnike; ali podložnika istočnog obreda ne može dozvoljeno rediti, bez dozvole Sv. Stolice (k. 955 §§ 1—2).

Biskup ne može tuđem podložniku dati ni prvu ćeliku bez otpusnice njegova biskupa. PT 17. II. 1930. Klerik, koji je od svog biskupa primio prvu ćeliku za službu tuđe biskupije, daljnje redove ne može primiti od biskupa, gdje je na naucima, nego od biskupa one biskupije, u koju je upisan ćelikom. PT 7. XII. 1931. Samo je ovaj biskup vlastan, da dotičnika redi ili mu dade otpusnicu. PT 24. VII. 1939. (AAS 1930, 195; 1939, 321).

B. Kad se radi o ređenju svjetovnjaka, vlastiti je biskup samo onaj, u kojega biskupiji ređenik ima zavičaj zajedno s rodnim mjestom ili samo zavičaj bez rodnoga mjesta; ali u tom drugom slučaju mora dotičnik zakletvom potvrditi svoju nakanu, da će u biskupiji ostati za uvijek, osim ako se radi o kleriku, koji je ćelikom već upisan u biskupiju, ili o gojencu, koji je određen za službu druge biskupije prema kan. 969 § 2, ili o zavjetovanom redovniku, o kojemu kan. 964 br. 4 (k. 956; v. niže br. 614, 616).

Za one, koji nemaju nigdje zavičaja, vlastiti je biskup onaj, gdje se redi, samo ako je ređenik prije stekao zavičaj zakletvom prema kan. 956. PT 17. kol. 1919. (AKR 1919, 169; Coronata, Interpretatio, uz k. 956). — Svjetovnjak se ćelikom upisuje u biskupiju, za koju se redi. ZSab 10. III. 1923. (AAS 1923, 51).

C. Apostolski namjesnik i predstojnik, samosvojni opat i prelat, gledom na ređenje, ravni su ustoličenom biskupu. Ako nisu biskupi, ipak mogu na svom području dok im traje služba davati prvu ćeliku i male redove bilo svojim svjetovnim podložnicima prema kan. 956, bilo drugima, koji prikažu otpusnicu; izvan ovih granica ređenje je nevaljano (k. 957 §§ 1—2).

613. OTPUSNICA. — A. Stranog podložnika ili neovisnog redovnika ne može nitko rediti bez otpusnice, t. j. pismene dozvole njegova biskupa,

odnosno njegova redovničkog poglavara. — Otpusnicu za svjetovnjake može dati, dok ima vlast na području: 1) vlastiti biskup, nakon što zakonito preuzme upravu biskupije prema kan. 334 § 3, iako još nije posvećen; 2) opći namjesnik, ako je dobio posebno ovlaštenje; 3) kaptolski namjesnik uz pristanak kaptola, nakon godinu dana od ispražnjenja biskupske stolice; kroz tu godinu, samo onima, koji su već primili ili imaju primiti nadarje, ili im se mora dati služba, koje se popunjenje ne može odgoditi radi potrebe biskupije; 4) apostolski namjesnik i predstojnik, samosvojni opat i prelat, iako nisu biskupi, pa i za više redove. Kaptolski namjesnik ne smije dati otpusnice onima, koje je odbacio biskup (k. 958 §§ 1—2).

I zamjenik apostolskog namjesnika (provicarius) može dati otpusnicu kroz godinu dana nakon ispražnjenja stolice. PT 20. VII. 1929. (AAS 1929. 573).

B. Tko može dati otpusnicu za primanje redova, može i sam rediti, ako je biskup (k. 959).

C. Otpusnica se ne smije dati, ako se prije nemaju sva svjedočanstva, o kojima govore kan. 993—1000. Ako su, nakon što je dana otpusnica, potrebita nova svjedočanstva prema kan. 994 § 3, tuđi biskup ne smije rediti prije nego ih dobije. Ako je ređenik proboravio dovoljno vremena, da padne u zapreku u biskupiji, gdje se ima rediti, taj će biskup izravno pokupiti svjedočanstva (k. 960 §§ 1—3; v. niže br. 634, 638).

D. Otpusnicu može poslati vlastiti biskup, pa i stožernik biskup rimskog predgrađa, bilo kojemu biskupu, koji je u zajednici sa Sv. Stolicom, izuzevši samo, bez dozvole Sv. Stolice, biskupa različitog obreda od ređenikova (k. 961).

E. Svaki biskup, kad primi otpusnicu, dozvoljeno redi stranog podložnika, ako samo ne može sumnjati o ispravnosti otpusnice, izuzevši propis kan. 994 § 3 (k. 962; v. niže br. 635).

F. Tko daje otpusnicu ili njegov nasljednik može je i ograničiti ili opozvati; ali jednom dana ne prestaje, kad prestane vlast davaoca (k. 963).

614. REĐENJE REDOVNIKA. — Kad se radi o ređenju redovnika: 1) samostanski opat, iako nije samosvojan, može dati prvu ćeliku i male redove, samo ako je ređenik barem po jednostavnim zavjetima njegov podložnik, a on je svećenik i zakonito primio opatski blagoslov; izvan tih granica ređenje je nevaljano, budući da je opozvana svaka protivna povlastica, osim ako je biskup; 2) izuzete redovnike nijedan biskup ne smije rediti bez otpusnice njegova višeg poglavara; 3) poglavari redovnicima, koji su položili samo jednostavne zavjete, mogu dati otpusnicu samo za prvu ćeliku i male redove; 4) ređenje sviju drugih redovnika ravna se propisima, koji vrijede za svjetovnjake, a opozvana je bilo koja dozvola Sv. Stolice, da poglavari daju otpusnicu za više redove podložnicima, koji su položili privremene zavjete (k. 964). — Redovnički poglavar ima poslati otpusnicu onom biskupu, u kojega se biskupiji nalazi redovnička kuća, kojoj pripada ređenik (k. 965). Drugomu biskupu može je poslati samo onda: 1) kad to dozvoli spomenuti biskup; 2) ili je on drugoga obreda; 3) ili je odsutan; 4) ili ne će rediti u skoro vrijeme prema kan. 1006 § 2; 5) ili je napokon ispražnjena biskupija, a sadašnji upravljač nema biskupskog dostojanstva. U pojedinim slučajevima potrebito je, da se biskup, koji će rediti, o tome osvjedoči službenim posvjedočenjem biskupskog dvora (k. 966 §§ 1—2). — Redovnički poglavari imadu se čuvati, da ne bi prevarno slali svoje podložnike u drugu redovničku kuću

ili davanje otpusnice namjerno odgađali do vremena, kad će biskup biti odsutan ili ne će rediti (k. 967). Protiv takovih kan. 2410 predviđa posebne kazne (v. niže br. 1395).

Kan. 967 ne veže redovnike, koji imaju povlasticu, da se rede izvan propisanog vremena (Crnica, De sacramentis, 123).

POGLAVLJE 2

REĐENIK (k. 968—991)

615. TKO SE MOŽE VALJANO I DOZVOLJENO REDITI. — Valjano se može rediti samo kršteni muškarac; dozvoljeno, koji, prema mišljenju svog oblasnika, posjeduje svojstva, što ih traže crkveni kanoni, a ne smeta mu nikoja nepravilnost ili zapreka (k. 968 §§ 1—2).

616. KAD SE MOGU REDITI SVJETOVNJACI. — Nikakav svjetovnjak ne smije se rediti, ako nije, po mišljenju biskupa, potrebit ili koristan crkvama u biskupiji. Ipak nije zabranjeno rediti podložnika, koji će kasnije biti određen za službu druge biskupije, uz prethodni propisni ispis i upis (k. 969 §§ 1—2).

617. ZABRANA REĐENJA. — Vlastiti biskup i redovnički poglavar mogu svojim klericima iz bilo kojega kanonskoga, pa i tajnoga razloga, i nesudbeno zabraniti daljnje ređenje, s pravom utoka za ove na Sv. Stolicu ili na vrhovnog poglavara, ako je daljnje ređenje zabranio pokrajinski poglavar (k. 970).

618. SLOBODA KOD REĐENIKA. — Zabranjeno je bilo koga na bilo koji način i s bilo kojeg razloga siliti, da postane klerikom, ili kanonski sposobnoga od toga odvraćati (k. 971). Kan. 2352 udara izopćenjem, nikomu nepridržanim, onoga, koji bi nekoga silio, da stupi u klerički stalež (v. niže br. 1349 A).

619. UZGOJ REĐENIKA U SJEMENIŠTU. — Treba nastojati, da se oni, koji teže za svetim redovima, još iznejaka prime u sjemenište; ali u njemu moraju svi boraviti barem kroz čitav tok bogoslovnih nauka, osim ako biskup u posebnim slučajevima, iz važnog razloga, uz opterećenje savjesti, od toga oprosti. Koji teže za redovima i zakonito borave izvan sjemeništa, imaju se preporučiti pobožnom i sposobnom svećeniku, da ih nadzire i uzgaja u pobožnosti (k. 972 §§ 1—2).

Čl. 1. ŠTO SE TRAŽI OD REĐENIKA (k. 973—982)

620. DOBRA VOLJA I KANONSKA SPOSOBNOST. — Prvu ćeliku i redove treba dati samo onima, koji imadu nakanu primiti svećeništvo i o kojima se s pravom može zaključivati, da će jednom biti dostojni svećenici. Ipak onoga, koji je ređen, pa ne će da primi viših redova, biskup ne može prisiliti, da ih primi, niti mu zabraniti, da primljene vrši, ako nema kanonske zapreke ili nije po srijedi, po mišljenju biskupa, koji drugi ozbiljan razlog. Biskup ne smije davati viših redova, ako nije iz pozitivnih dokaza moralno siguran o kanonskoj sposobnosti dotičnika; inače ne samo vrlo teško griješi, nego se također izlaže pogibli sudjelovanja u tuđim grijesima (k. 973 §§ 1—3).

Posljednja odredba govori o višim redovima, ali stvarno vrijedi i za niže (Odar, Zakonik, str. 369). — ZS dao je 27. XII. 1930. biskupima naputak o izvidima, koje treba činiti prije nego se pitomci rede. Taj naputak treba čitati u sjemeništima na početku svake školske godine i o njegovu vršenju izvješćivati Sv. Stolicu u redovitom izvješću o stanju biskupije. U dodatku su 3 obrasca, od kojih prvi potpisuje ređenik sa zakletvom prije svakoga višega reda; drugi sadrži istragu, koja se čini preko župnika; treći ima upite, koji se stavljaju pouzdanim ljudima o ređenicima (AAS 1931. 120 sl.). Sličan naputak dao je ZR 1. XII. 1931. vrhovnim poglavarima svećeničkih Redova, s obrascom, što ga potpisuju redovnici klerici prije nego prime poddjakonat (AAS 1932, 74 sl.).

621. UVJETI ZA DOPUŠTENO REĐENJE. — Da se netko može dopušteno rediti, hoće se: 1) da je krizman; 2) ponašanje, koje odgovara redu, što ga prima; 3) kanonska dob; 4) potrebito znanje; 5) da je primio niže redove; 6) razmak među pojedinim redovima; 7) kanonski naslov, ako se radi o višim redovima. Kad se radi o posvećenju biskupa, treba se držati propisa kan. 331 (k. 974 §§ 1—2; v. gore br. 223).

622. KANONSKA DOB. — Poddjakonat se ne smije podijeliti prije navršene dvadeset i prve godine života; djakonat prije navršene dvadeset i druge godine; svećeništvo prije navršene dvadeset i četvrte godine (k. 975). Ako bi netko bio nedopušteno ređen prije tih godina, po kan. 2374 zabranjeno mu je vršiti dotični red.

623. SVRŠENI NAUCI. — Nikomu, ni svjetovnjaku ni redovniku, ne smije se dati prva ćelika prije nego započne bogoslovne nauke; poddjakonat se smije dati tek pri svršetku treće godine bogoslovnih nauka; djakonat samo početkom četvrte godine, a svećeništvo nakon polovine iste četvrte godine. Tečaj bogoslovnih nauka ne smije biti privatan, nego u školama za to određenim prema kan. 1365 (k. 976 §§ 1—3, v. niže br. 854 B).

ZS izjavio je 27. X. 1923., da se svi oprosti od nauka za ređenje moraju razumjeti uz uvjet, da dotičnik bogoslovne nauke nastavi i svrši do kraja, a kroz to ne smije vršiti nikakve dušobrižne službe ni propovijedanja ni ispovijedanja ni opremanja bolesnika izvan Reda. Poglavari su strogo obvezani, da se taj uvjet izvrši (AAS 1923, 549).

624. RAZMAK MEĐU REDOVIMA. — Ređenje ima biti postepeno, a strogo je zabranjeno preskakanje redova (k. 977). Između pojedinih redova treba da postoji vremenski razmak, u kojem će se ređenici, prema odredbi biskupa, vježbati u primljenim redovima. Razmak između prve ćelike i reda vratara kao i pojedinih nižih redova ostavlja se razboritoj uviđavnosti biskupa; ali svjećonoša (acolythus) ne smije se rediti za poddjakona, poddjakon za djakona, djakon za svećenika prije nego svjećonoša u svom redu provede barem jednu godinu, poddjakon i djakon barem tri mjeseca, ako potreba ili korist biskupije, po mišljenju biskupa, ne traži drugo. Ali se nikako ne smiju, bez posebne dozvole Sv. O. Pape, dati u jedan dan mali redovi s poddjakonatom ili dva viša reda, te je osuđen svaki protivni običaj; pače nije dozvoljeno dati ni prvu ćeliku s kojim nižim redom, niti sve niže redove zajedno (k. 978 §§ 1—3).

Franjevački klerici, pa i svi redovnici svečanih zavjeta, mogu se rediti i bez vremenskog razmaka, iz opravdanog razloga, o kojemu sudi pokrajinski poglavar, uz oprost biskupa, koji redi (Crnica, De sacramentis, 130).

625. NASLOV ZA REĐENJE. — Da ne bi klerici, posvećeni službi oltara, morali prositi ili se za uzdržanje baviti kojim drugim poslom, koji ne odgo-

vara njihovu zvanju i dostojanstvu, Crkva je još od najstarijih vremena tražila, da se osigura vremenito uzdržanje klerika, koji primaju svete redove. Jamstvo ili sredstvo, koje osigurava njihovo pristojno i trajno uzdržanje kao klerika, zove se naslov ređenja (titulus ordinationis). To sredstvo ili naslov može biti različit.

A. Za svjetovne klerike kanonski naslov sačinjava: a) nadarje (beneficium); ako njega nema, b) baština (patrimonium), ili c) berivo (pensio). Naslov mora biti zaista siguran za čitav život ređenika i zaista dovoljan za njegovo dolično uzdržanje, kako odredi biskup prema potrebama i prilikama mjesta i vremena (k. 979 §§ 1—2). — Ako ređenik viših redova izgubi naslov, mora naći drugi, osim ako je, po mišljenju biskupa, drukčije providено njegovu doličnom uzdržanju. Koji bi, mimo dozvole Sv. Stolice, svom podložniku znajući dao viši red bez kanonskog naslova, ili dozvolio da ga primi, mora mu on i njegovi nasljednici u oskudici davati potrebito uzdržanje, dok mu se dolično uzdržanje ne providi drukčije. Ako biskup koga redi bez kanonskog naslova s pogodbom, da ređenik ne će od njega tražiti nikakvog uzdržanja, taj je ugovor bez ikakve pravne moći (k. 980 §§ 1—3). — Ako nema nijednoga od spomenutih naslova, može se nadoknaditi: a) naslovom službe u crkvi (servitium ecclesiae), a u mjestima podložnim ZŠV b) naslovom misija (missio); ali tako, da se ređenik zakletvom posveti trajnoj službi biskupije ili misija, pod upravom odnosnog biskupa. Biskup, koji nekoga redi za svećenika s naslovom službe crkve ili misija, mora mu dati nadarje, službu ili potporu, dovoljnu za njegovo dolično uzdržanje (k. 981 §§ 1—2).

B. Za redovnike svečanih zavjeta kanonski je naslov sâmo siromaštvo ili svečani zavjeti (titulus paupertatis); za redovnike doživotnih jednostavnih zavjeta naslov je: zajednički stol (mensa communis), »Skupina« (Congregatio) ili koji drugi slični, prema ustanovama. Ostali redovnici, i gledom na naslov ređenja, ravnaju se propisima, koji vrijede za svjetovne klerike (k. 982 §§ 1—3).[1]

ČL. 2. NEPRAVILNOSTI I DRUGE SMETNJE (K. 983—991)

626. POJAM. — Nepravilnost (irregularitas) je trajna zapreka, koja zabranjuje u prvom redu i izravno primanje redova, a u drugom redu i neizravno njihovo vršenje. Može nastati našom krivnjom i bez naše krivnje: ukoliko je obični nedostatak, ili je posljedica prekršaja, radi kojega nismo dostojni primiti i vršiti svete redove. Smetnja je privremena zapreka primanju, ali ne vršenju primljenih redova. — Nepravilnost bilo iz nedostatka bilo iz prekršaja može nastati samo na temelju kanonskih propisa, a kanonsko pravo ne priznaje drugih, do onih koje su navedene u kanonima (k. 983).

627. NEPRAVILNOSTI IZ NEDOSTATKA. — Nepravilni uslijed nedostatka jesu: 1) nezakoniti, bila nezakonitost javna ili tajna, ako nisu pozakonjeni (k. 1116) ili položili svečane zavjete; 2) tjelesno slabi, koji ne mogu služiti oltaru sigurno radi slaboće ni dolično radi iznakaženosti; ali se hoće veći nedostatak, da se spriječi vršenje propisno primljenog reda, a radi tog nedostatka nije zabranjeno obavljati čine, koji se mogu propisno obaviti[2]; 3) koji su sada ili su nekoć bili padavičavi, umobolni, posjednuti od đavla; ako u takvo stanje padnu nakon primljenih redova i stalno se ustanovi, da su ga se oslobodili, oblasnik može svojim podložnicima opet dozvoliti vršenje redova; 4) dva puta oženjeni (bigami), t. j. oni koji su sklopili dva ili više valjanih brakova; 5) koji su pali u pravnu beščasnost (k. 2314 § 1 br. 2, 2320, 2328 i t. d.); 6) sudac koji je izrekao smrtnu osudu; 7) krvnici, t. j. koji obnašaju službu izvršenja smrtne kazne, i njihovi dobrovoljni i neposredni pomagači u izvršenju smrtne osude (k. 984).

ZSS izjavio je 14. I. 1918., da se može dati oprost za ređenje onomu, komu je odsječena čitava ruka, a ZS dao je taj oprost 1. VI. 1918. jednomu bez desne ruke, uz uvjet da nema pogibli za obeščašćenje presv. euharistije, sablazni za vjernike i da se čini što se mora činiti (AAS 1921, 346).

628. NEPRAVILNOSTI IZ PREKRŠAJA. — Nepravilni su poradi prekršaja (irregulares ex delicto): 1) otpadnici od vjere, krivovjerci i raskolnici (k. 1325 § 2); 2) koji su na bilo koji način dopustili, da ih krste nekatolici, osim u slučaju skrajne nužde; 3) koji su se usudili sklopiti nevaljanu ženidbu, makar samo građansku, bilo da su već oženjeni ili su vezani višim redom ili redovničkim, pa i jednostavnim i privremenim zavjetima, bilo sa ženskom, koja ima iste zavjete ili je sklopila valjanu ženidbu; 4) koji su počinili svojevoljno ubojstvo, ili su proizveli pometnuće, kao i svi sudionici; 5) koji su sebe ili druge osakatili ili su pokušali sebi oduzeti život; 6) klerici, koji vrše zabranjeno im liječništvo ili ranarništvo (ars medica vel chirurgica), ako je odatle nastala smrt; 7) koji obavljaju kakav čin reda, pridržan klericima viših redova, bilo da nisu primili toga reda, bilo da im je vršenje zabranjeno osobnom, ljekovitom ili osvetnom i mjesnom kaznom (k. 985). Uslijed tih prekršaja nepravilnost nastaje, samo ako su teški i počinjeni nakon krštenja, izuzevši slučaj krštenja od nekatolika, a tako isto ako su vanjski, bilo javni bilo tajni (k. 986).

Koji su upisani u bezbožnu sljedbu imaju se promatrati kao oni, koji su pripadali nekatoličkoj sljedbi. PT 30. VII. 1934. (AAS 1934, 494).

629. SMETNJE. — Jednostavno su spriječeni: 1) sinovi krivovjeraca, dok im roditelji ostaju u zabludi; 2) muževi, kojima je žena živa; 3) koji vode klericima zabranjenu službu ili upravu, za koju moraju polagati račun, dok ne postanu slobodni napustivši službu i položivši račun; 4) robovi u pravom smislu, prije nego steku slobodu; 5) koji su po građanskom zakonu dužni na redovitu vojnu službu, prije nego je svrše; 6) novokršteni, dok se, po mišljenju biskupa, dovoljno ne prokušaju; 7) koji su stvarno beščasni (infames infamia facti), dok beščasnost, po mišljenju biskupa, traje (k. 987).

Pod imenom sinova u br. 1) razumiju se samo sinovi, i to makar je samo jedan roditelj nekatolik. PT 16. X. 1919. i 14. VII. 1922. Nekatolicima su ravni i roditelji ili jedan od njih, koji pripadaju bezbožničkoj sljedbi. PT 30. VII. 1934. (AAS 1919, 478; 1922, 528; 1934, 494). — Pod br. 5) razumiju se oni, koji radi mladosti još nisu pozvani u vojnu službu ili su pri pozivu proglašeni privremeno nesposobni; ovima se može dati samo prva ćelika i niži redovi. PT 2—3. VI. 1918. (AAS 1918, 346).

630. NEZNANJE GLEDOM NA NEPRAVILNOSTI I SMETNJE. — Neznanje nepravilnosti, bilo iz prekršaja bilo iz nedostatka, kao i smetnja ne oslobađa od njih (k. 988).

[1] O kanonskom naslovu v. potanje: Buonocore G., Il titulus canonicus, storia e teoria, Napoli 1933.

[2] V. o tome potanje: Gauydier G., Les irrégularités ex defectu corporis, Paris 1933.

631. UMNAŽANJE NEPRAVILNOSTI I SMETNJA. — Nepravilnosti i smetnje umnažaju se različitim uzrocima, ali ne ponavljanjem istog uzroka, osim kod nepravilnosti iz svojevoljnog ubojstva (k. 989).

632. OPRAŠTANJE OD NEPRAVILNOSTI I SMETNJA. — A. Oblasnici mogu osobno ili preko drugoga svoje podložnike osloboditi od sviju nepravilnosti, koje nastaju iz tajnog prekršaja, izuzevši onu, koja nastaje iz ubojstva i pometnuća, ili koju drugu, koja je prijavljena na sud. Istu vlast ima svaki i s p o v j e d n i k u žurnim slučajevima, u kojima se ne može do oblasnika, a prijeti pogibao velike štete ili ozloglašenja; ali samo zato, da pokornik može dozvoljeno vršiti primljene redove (k. 990 § § 1—2).

B. U molbi za oprost od nepravilnosti i smetnja, koja se upućuje Sv. Stolici ili onomu, koji ima vlast opraštanja, treba naznačiti sve nepravilnosti i smetnje; inače opći oprost vrijedi za nenavedene u dobroj vjeri, izuzevši one iz ubojstva, pometnuća i prijavljene na sud; ali ne za nenavedene zlonamjerno. Ako se radi o nepravilnosti iz svojevoljnog ubojstva, mora se naznačiti i broj prekršaja pod kaznu nevaljanosti oprosta. Opći oprost za redove vrijedi i za više redove. Tko je dobio oprost, može dobiti nekonsistorijalna, pa i dušobrižna nadarja; ali ne može postati stožernik, biskup, samosvojni opat ili prelat ni viši poglavar u svećeničkom neovisnom Redu. Oprost, dan na nutarnjem nesakramentalnom području, ima se saopćiti pismeno, a to treba da bude zabilježeno u tajnoj knjizi biskupskog dvora (k. 991 § § 1—4).

POGLAVLJE 3

ŠTO JOŠ TREBA PRIJE REĐENJA (k. 992—1001)

633. OČITOVANJE NAKANE. — Svi ređenici, bilo svjetovni bilo redovni, prije nego će se rediti, moraju osobno ili preko drugoga biskupu ili njegovu zamjeniku, u zgodno vrijeme očitovati svoju nakanu primanja redova (k. 992).

Očitovanje ima biti pismeno, jedan ili dva mjeseca prije ređenja. ZS 27. XII. 1930; ZR 1. XII. 1931. (AAS 1931, 120; 1932, 74 sl.).

634. POTREBITA SVJEDOČANSTVA. — Ređenici svjetovnjaci i redovnici, koji se gledom na ređenje ravnaju propisima za svjetovnjake, imaju donijeti: 1) svjedočanstvo posljednjeg ređenja ili, ako se radi o prvoj ćeliki, krštenja i krizme; 2) svjedočanstvo svršenih nauka, koji se traže za pojedine redove prema kan. 976; 3) svjedočanstvo ravnatelja sjemeništa ili svećenika, kojemu je ređenik bio povjeren izvan sjemeništa, o njegovu dobrom ponašanju, 4) posvjedočenje oblasnika mjesta, gdje je ređenik boravio toliko vremena, da je mogao pasti u kanonsku zapreku; 5) posvjedočenje višega redovničkog poglavara, ako je ređenik redovnik (k. 993).

635. VRIJEME ZA KANONSKU ZAPREKU. — Vrijeme, kroz koje je ređenik mogao upasti u kanonsku zapreku, redovito je za vojnike tri mjeseca, za ostale šest mjeseci nakon doraslosti. Ali biskup, koji redi, može po svojoj uviđavnosti tražiti posvjedočenja i za kraći boravak, pa i za vrijeme prije doraslosti. Ako biskup ne poznaje ređenika ni osobno ni po drugima, da bi mogao posvjedočiti, da kroz vrijeme provedeno na njegovu području nije upao ni u koju kanonsku zapreku, ili je ređenik prošao kroz toliko biskupija, da je nemoguće ili vrlo teško tražiti sva posvjedočenja, biskup će providjeti barem dopunskom zakletvom, koju će ređenik položiti. Ako je ređenik, nakon primljenog svjedočanstva a prije ređenja, ponovno kroz isto vrijeme boravio na istom području, potrebito je novo svjedočanstvo mjesnog biskupa (k. 994 § § 1—3).

636. OTPUSNICA ZA REDOVNIKA. — I redovnički poglavar ima u svojoj otpusnici posvjedočiti ne samo, da je ređenik položio redovničke zavjete i da je član redovničke obitelji u podložnoj mu kući, nego i o svršenim naucima i o drugome, što traži pravo. Biskup, kad primi to pismo, ne treba drugih posvjedočenja (k. 995 § § 1—2).

637. ISPIT PRIJE REĐENJA. — Svaki ređenik, svjetovnjak ili redovnik, mora položiti prethodni i marno pripravljeni ispit gledom na red, koji će primiti, koji imadu primiti više redove, položit će ispit još iz drugih dijelova bogoslovlja. Biskup će odrediti, na koji će način položiti ispite, pred kojim ispitateljima i iz kojih dijelova bogoslovlja (k. 996). Ispit polažu svi klerici bez razlike pred biskupom, koji ima po pravu rediti ili dati otpusnicu, ali ga ovaj može, iz opravdanog razloga, prepustiti biskupu, koji će rediti, ako ga taj hoće primiti. Biskup, koji stranog podložnika bilo svjetovnjaka bilo redovnika redi sa zakonitom otpusnicom, u kojoj se kaže, da je dotičnik položio ovaj ispit i nađen sposoban, može se zadovoljiti s tim posvjedočenjem, ali nije dužan; ako po svojoj savjesti smatra, da dotičnik nije sposoban, ne smije ga rediti (k. 997 § § 1—2).

638. OGLASIVANJE REĐENJA. — Imena ređenika pojedinih viših redova, izuzevši redovnike, koji su položili doživotne svečane ili jednostavne zavjete, imaju se oglasiti u župskoj crkvi svakoga ređenika na jedan zapovjedni blagdan za vrijeme mise ili na drugi dan i sat kad je više naroda u crkvi; ali biskup može, po svojoj razboritosti: a) iz opravdanog razloga od toga oprostiti; b) narediti, da se ono obavi i u drugim crkvama; c) da se mjesto usmenoga oglasa izvjesi pismeni oglas na vratima crkve kroz nekoliko dana, u kojima mora biti barem jedna svetkovina. Ne primi li ređenik kroz šest mjeseci reda, oglašenje se ima ponoviti, ako se biskupu ne svidi drukčije (k. 998 § § 1—3). — Svi su vjernici dužni očitovati biskupu ili župniku, ako znadu za koju zapreku ređenja (k. 999). Biskup ima povjeriti župniku, koji oglasuje, a i drugomu, ako smatra uputnim, da ispitaju pouzdane ljude o ponašanju i životu ređenika, i biskupskom dvoru pismeno saopće uspjeh istrage i oglasivanja. Smatra li potrebitim ili uputnim, ne smije propustiti ni druge izvide, pa i privatne (k. 1000 §§ 1—2).

Spomenuli smo, da je ZS dao 27. XII. 1930. posebne upute gledom na tu istragu. V. gore br. 620.

639. DUHOVNE VJEŽBE. — Koji će primiti prvu ćeliku i male redove, imaju obaviti duhovne vježbe barem kroz potpuna tri dana; koji velike redove, barem kroz potpunih šest dana; ali za one, koji u roku od 6 mjeseci imaju primiti više velikih redova, oblasnik može skratiti vrijeme duhovnih vježba za djakonat, ali ne ispod potpuna tri dana. Ako se, nakon duhovnih vježba, ređenje s bilo kojega razloga odgodi preko šest mjeseci, duhovne vježbe treba ponoviti; inače će oblasnik suditi, imaju li se ponoviti ili ne. Redovnici obavljaju duhovne vježbe u svojoj ili kojoj drugoj kući, prema uviđavnosti poglavara; svjetovnjaci pak u sjemeništu ili drugoj nabožnoj ili redovničkoj kući, prema odredbi biskupa. O obavljenim duhovnim

vježbama treba obavijestiti biskupa posvjedočenjem starješine kuće, gdje se obave; ako se radi o redovnicima, posvjedočenjem njihova višeg poglavara (k. 1001 § § 1—4).

Ako se u roku od mjesec dana primi više velikih redova, za prvi treba obaviti duhovne vježbe od 6 dana, za druge, koliko je moguće, prema sudu biskupa; ako je moguće, barem po jedan dan. ZS 17. IV. 1928. (AAS 1928, 359).

POGLAVLJE 4

OBREDI I SVEČANOSNI ČINI (k. 1002—1005)

640. VLASTITI OBRED. — Pri podjeljivaju pojedinih redova djelitelj se ima točno držati svojih obreda, propisanih u odobrenim knjigama, i ne smije ih nipošto mimoići ni izvrnuti (k. 1002).

Na upit, da li je valjano ređenje za svećenika, pri kojem je upotrebljen neposvećeni kalež, ZSS odgovorio je 28. I. 1937., da molitelji budu mirni (Coronata, Interpretatio, uz k. 1002: Odar, Zakonik, uz i. k.).

641. MISA PRI REĐENJU ILI POSVEĆENJU. — Misu pri ređenju klerika ili posvećenju biskupa mora uvijek govoriti onaj, koji obavlja ređenje ili posvećenje (k. 1003).

642. DOPUNA IZOSTAVLJENOG REDA. — Ako netko, koji je po istočnom obredu primio neke redove, dobije dozvolu Sv. Stolice, da daljnje redove primi po latinskom obredu, mora prije primiti one redove, koji su po istočnome ispušteni (k. 1004).

643. SV. PRIČEST NA MISI REĐENJA. — Svi, koji primaju više redove, dužni su na misi ređenja primiti sv. pričest (k. 1005).

POGLAVLJE 5

VRIJEME I MJESTO REĐENJA (k. 1006—1009)

644. VRIJEME REĐENJA. — Posvećenje biskupa ima se obaviti za vrijeme mise u nedjelju ili na dan smrti Apostola. Veliki redovi imaju se podijeliti za vrijeme mise u subotu Četiriju vremena, u subotu pred Nedjelju muke i na Veliku subotu. Ali iz važnog razloga može ih biskup podijeliti i u svaku nedjelju i na svaku zapovjednu svetkovinu. Prva ćelika može se dati svakog dana i u svako doba dana; mali redovi svake nedjelje i svetkovine dvostrukog reda (duplex), ali izjutra. Zabačen je protivni običaj. Ovih propisa ima se držati biskup latinskog obreda i onda, kad po dozvoli Sv. Stolice redi klerika istočnog obreda, i obratno (k. 1006 §§ 1—5). Kad se radi o obnovi ređenja i dopuni kojeg obreda, to se može obaviti i izvan propisanog vremena i skrovito (k. 1007).

Dokinute svetkovine ne spadaju među zapovjedne za kan. 1006 § 3. PT 15. V. 1936. (AAS 1936, 210).

645. MJESTO. — Zajedničko ređenje ima biti javno u stolnoj crkvi, u prisutnosti svih kanonika crkve, koje treba pozvati; ako se obavlja u kojem drugom mjestu u biskupiji, ima biti u prisutnosti klera dotičnog mjesta, u što je moguće dostojnijoj crkvi. Ipak nije zabranjeno biskupu, kad postoji opravdan razlog, pojedinačna ređenja obavljati i u drugim crkvama kao i u

kapeli biskupske palače ili sjemeništa ili redovničke kuće. Prva ćelika i mali redovi mogu se dati i u privatnim kapelama (k. 1009 §§ 1—3). — Izvan svoga područja ne može biskup, bez dozvole odnosnog biskupa, davati redove, za koje se traži biskupski štap i mitra, osim kad redi stožernik (k. 1008).

POGLAVLJE 6

UPIS I POSVJEDOČENJE REĐENJA (k. 1010—1011)

646. UPIS I POSVJEDOČENJE. — Kad se obavi ređenje, treba u posebnu knjigu, koja se pomno čuva u biskupskom dvoru, gdje se obavlja ređenje, zabilježiti imena pojedinih ređenika, djelitelja, mjesto i dan ređenja. Tu treba brižno čuvati i sve isprave, koje se odnose na pojedina ređenja. Svakom ređeniku treba dati službeno posvjedočenje o primljenom redu. Ređenici, ako ih redi strani biskup s otpusnicom, imadu to posvjedočenje predati svom biskupu, da unese ređenje u posebnu knjigu, što se čuva u arhivu (k. 1010 §§ 1—2).

647. PRIJAVA ŽUPNIKU KRŠTENJA. — Osim toga, biskup, ako se radi o ređenim svjetovnjacima, a viši poglavar, ako o redovnicima, obavijestit će o ređenju pojedinih poddjakona župnika krštenja, da to ubilježi u knjigu krštenih (k. 1011, 470 § 2; v. gore br. 293 G).

Odsječak 7

ŽENIDBA (k. 1012—1143)

POGLAVLJE 1

OPĆI POJMOVI (k. 1012—1018)

648. NARAV ŽENIDBE. — Ženidbu je Stvoritelj svijeta ustanovio za širenje i uzgoj ljudskog roda. Radi toga je ljude snabdio raznim spolom, dao im različite sklonosti i prednosti, da bi mogli zajedničkim djelovanjem postići tu svrhu.

Ženidbu možemo promatrati: 1) kao čin ili ugovor, po kojem se muškarac i ženska združuju u zajednički život za postignuće te svrhe; 2) kao stanje, koje nastaje iz tog ugovora, ili zadrugu, koja teži oko postignuća iste svrhe.

Stvoriteljeva svrha: širenje i uzgoj ljudskoga roda, ne može se uspješno postići, ako ta zadruga nije nerazdruživa. Stoga je već po naravnom pravu, odnosno po odredbi Stvoritelja, ženidbeno stanje ili ženidbena veza nerazdruživa. Takova je ona bila od postanka ljudskoga roda. Tokom vremena kod poganskih je naroda ta veza znatno oslabila, a i izabranom narodu, radi tvrdoće njegova srca, Bog je bio u stanovitim slučajevima dozvolio rastavu. Međutim, tu je iznimku Krist Gospodin, Bog i Čovjek zajedno, uvađanjem Novoga Zavjeta, zakona ljubavi i milosti, dokinuo i povratio ženidbi prvotnu čast i snagu s riječima: »Što je Bog združio, ne smije čovjek rastavljati« (Mat. 19, 6; Mark. 10, 9). Još više, on je ženidbi dao novi sjaj, novo dostojanstvo i snagu, kad je ženidbeni ugovor podigao na dostojanstvo sakramenta, koji kao takav označuje njegovo združenje s Crkvom. Stoga je već Tridentski sabor (Sess. XXIV, can. 1. de matrim.) proglasio izopćenim iz Crkve svakoga, koji bi ustvrdio, da ženidba nije pravi i istiniti sakramenat,

ustanovljen od Krista Gospodina, nego izmišljen od ljudi u Crkvi, i da ne daje sakramentalne milosti. Isto veli i kan. 1012, kad kaže, da je Krist Gospodin ženidbeni ugovor među krštenima podigao na dostojanstvo sakramenta, pa da između krštenih ne može biti valjanoga ženidbenog ugovora, koji nije u isti mah sakramenat. Kanon govori o krštenima, jer samo kršteni mogu primati sakramente.[1]

Ovdje treba naglasiti: 1) da je ženidba, po dogmatskoj nauci Crkve, sakramenat; 2) da je samo Crkva vlasna dijeliti i upravljati sakramente; 3) da se na sakramentalnoj naravi ženidbe i vlasti Crkve temelji crkveno zakonodavstvo kako o drugim sakramentima tako i o sakramentu ženidbe; 4) da Crkva nikojoj drugoj oblasti ne može dozvoliti da donosi propise gledom na valjanost i dozvoljenost sakramenta ženidbe ili ženidbenog ugovora među njezinim vjernicima; 5) da se samo s toga stanovišta može shvatiti, odnosno da s toga stanovišta treba promatrati njezino zakonodavstvo i nepopustljivost gledom na sakramenat ženidbe među vjernicima.

Iz toga slijedi, da se ženidba među kršćanima, kako naglasuje kan. 1016, ravna ne samo božanskim, nego i kanonskim pravom; ali ostaje netaknuta nadležnost svjetovne oblasti gledom na građanske učinke ženidbe. Dosljedno, građanska je oblast nadležna, da uređuje obiteljske, imovinske, nasljedne i druge odnose, što proizlaze iz ženidbe.

649. SVRHA, VLASTITOSTI I DOBRA ŽENIDBE. — A. P r v o t n a je svrha ženidbe rađanje i uzgoj djece; d r u g o t n a: međusobna pomoć i lijek protiv požude (k. 1013 § 1). — Prvotna svrha odnosi se na opće dobro ili na dobro ljudskoga roda, drugotna na posebno dobro samih zaručnika. Stoga je dozvoljena ženidba i radi same drugotne svrhe, samo ako nije potpuno isključena ili naravno potpuno nemoguća prvotna svrha. Radi drugotne svrhe mogu ženidbu sklopiti i oni, koji zbog odmakle dobi ili naravne neplodnosti nisu više u stanju imati djece, ili su zajednički odlučili živjeti u čistoći, samo ako su tjelesno sposobni za spolnu vezu.[2]

B. Bitne v l a s t i t o s t i ženidbe jesu: jedinstvo i nerazrješivost, koje u kršćanskoj ženidbi dobivaju posebnu čvrstoću po sakramentu (k. 1013 § 2).

C. Iz ciljeva i vlastitosti ženidbe nastaju njezina tri d o b r a, koja je naznačio već sv. Augustin. Ta su: 1) dobro djece (bonum prolis), t. j. rađanje i uzgoj djece, naime pravo na takovu ženidbu, da se rađaju i uzgajaju djeca; 2) dobro vjernosti (bonum fidei ili fidelitatis coniugalis), naime isključivo pravo jedne stranke na tijelo druge stranke; 3) dobro sakramenta (bonum sacramenti), a to je sama nerazrješivost (c. 10, C. 27, qu. 2).

[1] O pojedinim ženidbenim pitanjima v. napose, osim u već navedenim djelima, još: J e l i č i ć Dr. F r a V., Kanonsko ženidbeno pravo kat. Crkve, 2. izd. Sarajevo 1942; Č u k a Dr. J., Instructio super iure matrimoniali, Split 1925; S c h ä f e r Dr. P. T., Eherecht, Münster 1924; K n e c h t, Handbuch des kath. Eherechts, Freiburg 1928; H i l l i n g, Das Eherecht, Freiburg 1927; T r i e b s, Handbuch des kath. Eherechts, Breslau 1925; D e S m e t, Tractatus theol. can. de sponsalibus et matrimonio, ed. 4. Brugis 1927; C a p p e l l o, Tractatus etc., v. III. P. I. et II. De matrimonio, ed. 4. Taurinorum-Romae 1939; S c h a r n a g l A., Katholisches Eherecht, München 1935; C h e l o d i-D a l p i a z, De matrimonio iuxta CIC, ed 4. Tridenti 1937; G a s p a r r i, Tractatus canonicus de matrimonio, ed. 2. Vaticani 1932; L i n n e b o r n-W e r n e r, Grundriss des Eherechts, 4. Aufl. Paderborn 1933; D e r m i n e F., La doctrine du mariage chrétien, Louvain 1930; W e r n z-V i d a l, n. mj, v. V. Jus matrimoniale, Romae 1928; O e s t e r l e G., Consultationes de iure matrimoniali, Romae 1942. Pojedina pitanja u obliku slučajeva obradio je i Dr. J. C e n k i ć u »Kat. Listu« g. 1941, br. 19, 24, 33, 38, 39, 40, 51, 52; 1942, br. 1, 2, 7, 9, 12, 21, 26, 35; 1944, br. 49.

[2] V. o tome potanje: L a m z a A., De fine primario matrimonii, »Apollinaris« 1940, 218—264; 1941, 12—39; D u n c k e r P. G., De finalitate matrimonii secundum Gen. 1 et 2, »Angelicum« 1941, 165—177.

650. ZAŠTITA ŽENIDBE. — Ženidba uživa pravnu zaštitu; stoga u dvojbi o valjanosti ženidbe treba uvijek držati da je valjana, dok se ne dokaže protivno; ali ostaje propis kan. 1127 (k. 1014; v. niže br. 717 G). — S drugim riječima, to znači, ako se ženidba pobija radi nedostatka privole ili oblika ili kakve zapreke, to treba potpuno dokazati; inače se smatra valjanom.[1]

651. RAZNI NAZIVI ŽENIDBE. — Valjana ženidba među krštenima zove se: a) p r a v o v a l j a n a ili čvrsta (matrimonium ratum), ako još nije dovršena spolnim činom; p r a v o v a l j a n a i d o v r š e n a (matr. ratum et consummatum), ako je među zaručnicima uslijedio spolni čin, za kojim ide ženidbeni ugovor po svojoj naravi i po kojemu zaručnici postaju jedino tijelo; ako su, nakon sklopljene ženidbe, zaručnici zajedno stanovali, predmnijeva se, da je ženidba dovršena, dok se ne dokaže protivno;

b) m j e š o v i t a, kad katolička stranka uzimlje nekatoličku krštenu stranku (u širem smislu se kaže i za stranku drugoga obreda: mješoviti obred);

c) m o r g a n a t s k a (na lijevu ruku), kad velikaška stranka uzimlje nevelikašku, koju po državnim zakonima ne smije uzeti, pa ova stranka i djeca ne uživaju velikaških povlastica.

Ženidba, koja je nevaljana radi neke nepoznate okolnosti, zove se m n i j e v a n a (matr. putativum), t. j. držana za valjanu, ako je sklopljena u dobroj vjeri barem s jedne strane, dok i druga strana ne dozna sigurno za njezinu nevaljanost.

Ženidba, koju nekršteni valjano sklapaju među sobom, zove se: z a k o n s k a (legitimum, k. 1013 §§ 1—4).

652. GRAĐANSKI BRAK. — Građanski brak jest ženidba, sklopljena pred državnim činovnikom po državnim zakonima. Može biti trostruk: a) o b v e z a n (obligatorium), kad svi, pod kaznu nevaljanosti, redovito prije nego pred crkvenim predstavnikom, moraju brak sklopiti pred državnim čimbenikom; b) s l o b o d a n (facultativum), kad se stranke mogu vjenčati pred crkvenim ili pred državnim predstavnikom, s istim pravnim učincima; c) d o p u n s k i ili iz n u ž d e (suppletorium), kad se ljudima bez vjeroispovijesti ili koji imadu vjeroispovijest, ali zbog crkvene zapreke, koje ne priznaje država, ne mogu se vjenčati crkveno, dozvoljava, da brak sklope pred državnim predstavnikom (Notzivilehe).[2]

Obvezni građanski brak postoji u Nizozemskoj i Belgiji, Francuskoj (g. 1910), Švicarskoj (1875), Njemačkoj (1876), Rumunjskoj (1864), Ugarskoj (1895), Rusiji (1920), Turskoj (1917), i u više država latinske Amerike. — Slobodni postoji u Engleskoj, u više država Sjeverne Amerike, Finskoj (1917), Norveškoj (1916), Švedskoj (1920), Letonskoj (1921), Danskoj (1922), Estonskoj (1922), Italiji (1929).[3]

Ove razne vrste građanskog braka razlikuju se među sobom samo u načinu sklapanja, a u stvari se slažu, jer državi priznaju pravo propisivati način sklapanja valjane ženidbe i određivati potrebito ženidbeno zakonodavstvo ne samo za nekrštene, nego i za krštene, odnosno za valjanost ili nevaljanost sakramenta. Najgori je među njima obvezni građanski brak, koji za valjanost traži, da se vjerenici moraju prije vjenčati pred državnim čimbenikom. Jasno je, da je takovo vjenčanje za crkvu nevaljano, i da vjernici ne smiju zajednički živjeti kao supruzi, jer bi to bilo obično suložništvo (concubinatus). Ipak, gdje građanski zakoni traže, vjernici će obaviti taj državni čin, ali naknadno moraju odmah vjenčanje obaviti po crkvenim propisima. Gdje pak državni zakoni ne traže, da se vjenčanje mora prethodno obaviti pred državnim čimbenikom, tu se vjernici moraju prije vjenčati po crkvenim propisima, a naknadno imadu stupiti i pred državnoga predstavnika, da sebe i svoje potomke sačuvaju od slabih posljedica zakona. Gdje postoji slobodni građanski brak, tu vjernici ne smiju

[1] V. napose: C a l a m a r i M., Il »favor matrimonii« nel processo matrimoniale canonico e civile, Padova 1932.

[2] L j u b o j e v i ć Dr. J., Kat. ženidbeno pravo, 2. izd. Osijek 1878, str. 23 sl.

[3] S i p o s Dr. S., Enhiridion iuris canonici, ed. 3. Pecs 1936, 497.

nipošto stupati pred državnog predstavnika, nego samo pred predstavnike Crkve, da sklope valjanu ženidbu, odnosno da prime sakramenat ženidbe. Ako pak Crkva nekoga odbija od ženidbe, taj ili mora odstraniti zapreku, radi koje ga odbija, ili se ne smije vjenčati pred državnim čimbenikom, jer bi to bilo obično suložništvo.[1]

653. POUKA VJERNIKA. — Župnik ne smije propustiti, da vjernike razborito pouči o sakramentu ženidbe i njezinim smetnjama (k. 1018).

Zgodnu građu za pouku naći će u važnoj okružnici Pija XI. »Casti connubii« od 31. XII. 1930. Tu je Sv. Otac na vrlo lijep način izložio cijelu kršćansku nauku o sakramentu ženidbe, o božanskoj ustanovi ženidbe i o trima njezinim dobrima. Osudio je shvaćanje ženidbe sa strane savremenih bezvjeraca, upozorio na zla, koja iz toga proizlaze i naveo sredstva za njihovo odstranjenje (AAS 1930, 539 sl.; v. niže br. 661).

POGLAVLJE 2

PRIPRAVA ZA ŽENIDBU (k. 1017—1034)

654. ZARUKE. — Zaruke, vjeridba (sponsalia) ili obećanje ženidbe, bilo s jedne bilo s obiju strana, nevaljane su za jedno i za drugo područje, ako nisu obavljene: a) pismeno, b) uz potpis vjerenika i vjerenice i c) još župnika ili biskupa ili barem dvaju svjedoka. Ako stranke ili samo jedna od njih ne zna ili ne može pisati, za valjanost se to ima spomenuti u ispravi i dodati još jedan svjedok, koji će zajedno sa župnikom, biskupom ili dvama svjedocima potpisati ispravu. Iz obećanja ženidbe, iako je valjano i nikakav opravdan razlog ne oslobađa od njegova izvršenja, ne dobiva se pravo na tužbu za sklapanje ženidbe; ali se dobiva pravo na naknadu štete, ako je pretrpljena (k. 1017 §§ 1—3), na pr. ako se je stranka radi predstojećeg vjenčanja odrekla službe.

Tužba se može uputiti crkvenom i državnom sudu, jer je stvar mješovitog suda. PT 2—3. VI. 1918. (AAS 1918, 345).

655. SLOBODNO STANJE. — Prije nego se sklopi ženidba, treba ustanoviti, da ništa ne stoji na putu njezinom valjanom i dopuštenom sklapanju. U pogibli smrti, ako se ne mogu imati drugi dokazi, dovoljno je, nema li protivnih znakova, zaprisegnuta izjava vjerenika, da su kršteni i da nemaju nikakve smetnje (k. 1019 §§ 1—2).

ZS dao je 4. VII. 1921. naputak o dokazivanju slobodnog stanja i prijavi sklopljene ženidbe (AAS 1921, 348), a 29. VI. 1941. novi naputak, kojega se treba strogo držati bilo pri ispitivanju vjerenika bilo uopće pri izvidima o smetnjama vjenčanju. Ovaj sadrži i nekoliko obrazaca, po kojima se ima provesti jedan i drugi postupak (AAS 1941, 291—318). Taj je naputak već gotovo svagdje u praksi (SV 1945; br. 1, str. 9—25).

656. ZARUČNIČKI ISPIT. — Župnik, koji ima pravo prisustvovati vjenčanju, prije toga će pravodobno pomnjivo izvidjeti, da li što stoji na putu vjenčanju dotičnih vjerenika. I vjerenika i vjerenicu pitat će, pa i napose i oprezno: 1) da li imadu kakvu smetnju; 2) da li privoljuju slobodno, osobito vjerenica; 3) da li su u kršćanskom nauku dovoljno poučeni, ako se zbog stanja osobâ posljednji upit ne smatra suvišnim. Na biskupa spada, da, gledom na izvide, dade posebne propise (k. 1020 §§ 1—3). — Župnik će, ako vjerenici nisu kršteni u njegovoj župi, tražiti krštenicu od vjerenika i vjere-

[1] U vezi s time napominjemo, da mi za valjanu ženidbu upotrebljavamo riječ: ženidba, kojom se označuje sakramenat ženidbe, a ne riječ: brak, koju u novije doba često upotrebljavaju svjetovni pravnici, a koja nije po duhu hrvatskog jezika niti u sebi sadrži posvećenog, sakramentalnog značenja kršćanske ženidbe.

nice, ili barem od nekatoličke stranke, ako se ženidba sklapa s oprostom od različite vjere. Katolici, koji još nisu krizmani, imaju se krizmati prije vjenčanja, ako im to nije nezgodno (k. 1021 §§ 1—2).

Zaručnički ispit, odnosno istraga o slobodnom stanju ima se obaviti prema propisima spomenutog naputka ZS od 29. VI. 1941, obrazac 1—5 (v. gore br. 655).

657. ŽENIDBENI NAVJEŠTAJI. — A. Kad se ima sklopiti ženidba, župnik će to javno navijestiti ili napovjediti, označivši vjerenike po imenu (k. 1022). — Ta naredba potječe još od Inocenta III. na Lateranskom saboru IV. od g. 1215. (c. 2, X, IV, 3). — Navještaje obavlja vlastiti župnik. Ako je koji od vjerenika boravio šest mjeseci nakon doraslosti u drugom mjestu, župnik će stvar izložiti biskupu, a ovaj će, prema uviđavnosti, tražiti, da se i ondje obave navještaji, ili će narediti, da se priberu drugi dokazi ili znakovi slobodnog stanja. Ako postoji kakva sumnja o smetnji, župnik će se i radi kraćeg boravka posavjetovati s biskupom, koji ne će dopustiti vjenčanja, prije nego se odstrani sumnja (k. 1023 §§ 1—3).

Ostavlja se uviđavnosti biskupa, da se zadovolji zakletvom stranaka, koje su boravile u vrlo dalekim stranama preko šest mjeseci, a sad se ne može tako brzo dobiti potvrda slobodnog stanja. PT 2—3. VI. 1918. (AAS 1918, 345).

B. Navještaji imaju biti kroz tri neprekidne nedjelje i svetkovine u crkvi preko mise ili kojega drugoga bogoštovnog čina, kad se kupi više naroda (k. 1024).

C. Biskup može na svom području navještaje zamijeniti javnim oglasom na vratima župske ili koje druge crkve barem kroz osam dana, ali tako, da kroz tih osam dana padnu barem dvije zapovjedne svetkovine (k. 1025).[1]

D. Kad se sklapa ženidba sa smetnjom mješovite ili različite vjere, navještaji se ne smiju držati, ako biskup, prema svojoj razboritosti, ne smatra, da ih se može dozvoliti, odstranivši sablazan; ali treba da bude dobiven oprost od smetnje i da se ne spominje nekatolička vjera (k. 1026).

E. Svi su vjernici dužni, ako znadu za kakvu smetnju, da je prije vjenčanja otkriju župniku ili biskupu (k. 1027).

F. Biskup može, prema svom razboritom sudu, iz zakonitog razloga, oprostiti od navještaja u tuđoj župi. Ako ima više vlastitih biskupa, pravo opraštanja ima onaj, gdje će se obaviti vjenčanje. Ako će vjenčanje biti izvan vlastitih biskupija, može oprostiti svaki vlastiti biskup (k. 1028 §§ 1—2).

G. Ako je drugi župnik obavio izvide i navještaje, on će o tome službeno obavijestiti župnika, koji mora prisustvovati vjenčanju (k. 1029).

Prema naputku ZS od 29. VI. 1941., br. 4 a, kad se navještaji obavljaju u župama različitih biskupija, uspjeh navještaja treba slati preko svog biskupa, a ne izravno župniku.

H. Kad se obave izvidi i navještaji, župnik ne smije prisustvovati vjenčanju, prije nego dobije sve potrebite isprave (k. 1021, 1023, 1029, 1032, 1097, § 1); osim toga, treba još da proteku tri dana od posljednjeg navještaja, ako drugo ne traži razložit razlog. Ako se kroz šest mjeseci ne

[1] O navještajima putem oglasa v. potanje: Herman Dr. F., Pismeni ženidbeni navještaji, K L 1940, br. 26—28, i posebni otisak.

obavi vjenčanje, navještaji se imaju ponoviti, ako se biskupu drukčije ne svidi (k. 1030 §§ 1—2).

658. POSTUPAK PRI OTKRIVANJU SMETNJA. — Kad nastane sumnja o postojanju kakve ženidbene smetnje: 1) župnik će stvar pomnjivije istražiti, ispitujući pod zakletvom barem dva vjerodostojna svjedoka, samo ako se ne radi o smetnji, radi koje bi trpio dobar glas vjerenika, te, ako je potrebito, i same vjerenike; 2) navještaje će obaviti ili dovršiti, ako je sumnja nastala prije nego su počeli ili svršili; 3) ako razborito sudi, da sumnja još postoji, vjenčanju ne će prisustvovati, nego će se prije posavjetovati s biskupom. — Kad se otkrije sigurna smetnja: 1) ako je tajna, navještaje će obaviti ili dovršiti, a stvar dojaviti biskupu ili SP, premučavši imena; 2) ako je javna i otkrivena prije nego su počeli navještaji, ne će ići dalje, dok se ne odstrani smetnja, iako znade, da je oprost dobiven za područje savjesti; ako se otkrije nakon prvoga ili drugoga navještaja, navještaje će dovršiti i stvar dojaviti biskupu. — Ne otkrije li se nikakva smetnja, ni dvojbena ni nedvojbena, župnik će, kad dovrši navještaje, vjerenike pripustiti k vjenčanju (k. 1031 §§ 1—3).

659. ŽENIDBA BESKUĆNIKA. — Ženidbi beskućnika (k. 91) ne smije župnik nikada prisustvovati, osim u slučaju nužde, ako prije ne obavijesti biskupa ili od njega opunomoćenog svećenika i dobije dozvolu prisustvovanja (k. 1032).

Beskućnicima su slični radnici, koji iz stranih država, osobito iz Europe, idu u Ameriku. Biskupi se imaju držati posebnih uputa, koje je dao ZS 4. VII. 1921. za ženidbe takovih (AAS 1921, 348 sl.).

660. ŽENIDBA MALOLJETNIKA. — Maloljetnike, t. j. one koji još nisu navršili 21. godinu života (k. 88 § 1), župnik ima ozbiljno opomenuti, da ne sklapaju ženidbe bez znanja roditelja ili ako su oni razložito protivni. Ako ne će da poslušaju, ne smije prisustvovati vjenčanju, nego se ima prije posavjetovati s biskupom (k. 1034).

Neki su građanski zakonici ovdje stroži od crkvenoga. Neki za maloljetne traže privolu roditelja za valjanost ženidbe, na pr. u Francuskoj, Švicarskoj, Ugarskoj; drugi za dozvoljenost, na pr. u Italiji, Njemačkoj, Španjolskoj (Sipos, Enchiridion, 519).

661. POUKA ZARUČNIKA. — Župnik ne smije propustiti zaručnike poučiti, prema njihovom različitom položaju, o svetosti sakramenta ženidbe, o njihovim međusobnim dužnostima i o dužnostima roditelja prema djeci, te ih živo potaknuti, da se prije vjenčanja savjesno ispovjede i pobožno pričeste (k. 1033; v. gore br 653).

U nekim biskupijama, na pr. zagrebačkoj, preporuča se mladencima opća ispovijed, što je zaista hvalevrijedno (Prva sinoda, 166).

POGLAVLJE 3

O ŽENIDBENIM SMETNJAMA UOPĆE (k. 1035—1057)

662. POJAM. — Ženidbena smetnja, kako sama riječ kaže, jest okolnost, koja priječi valjano ili dopušteno sklapanje ženidbe. Smetnja može biti dvostruka: a) da ženidbu strogo zabranjuje, ali, ako se sklopi, ne smatra je nevaljanom; to je u latinskom jeziku: impedimentum impediens, ili, kako bismo mi rekli, zabrana; b) da ženidbu strogo zabranjuje i, ako se sklopi, smatra je nevaljanom; to je impedimentum dirimens, hrvatski: obeskrijepna smetnja, ili jednostavno: zapreka. Kad postoji smetnja, makar postojala

samo s jedne strane, ženidba je nedopuštena ili nevaljana, ako se prije ne dobije oprost (k. 1036 §§ 1—3). Ženidbu može sklopiti svatko, komu toga pravo ne zabranjuje (k. 1035), t. j. tko nema kakve smetnje.

Osim toga, smetnja može biti: javna ili tajna. Javna je, kad se može dokazati na vanjskom području; ne može li se dokazati, tad je tajna (k. 1037).

Da smetnja bude javna, dovoljno je, da je javna činjenica, iz koje nastaje smetnja, na pr. kod rodstva, zločina, ređenja, zavjeta, makar nitko i ne znao, da stvarno postoji zapreka. PT 25. VI. 1932. (AAS 1932, 284).

663. USTANOVLJIVANJE I DIZANJE SMETNJA. — A. Neke su smetnje ustanovljene božanskim, druge crkvenim pravom. Samo vrhovna crkvena oblast može mjerodavno kazati, kad božansko pravo zabranjuje ili obeskrepljuje ženidbu. Ali također isključivo na istu oblast spada općim i posebnim zakonom za krštene postavljati druge smetnje, koje zabranjuju i obeskrepljuju ženidbu (k. 1038 §§ 1—2). — Biskupi mogu na svom području i svojim podložnicima izvan područja zabraniti ženidbu u posebnom slučaju; ali samo privremeno, iz opravdanog razloga, i to samo dok traje razlog. Zabrani može samo Sv. Stolica dodati obeskrijepnu ogradu (k. 1039 §§ 1—2).

B. Osim Sv. O. Pape, nitko drugi ne može dokidati ni u cijelosti ni djelomično ženidbenih smetnja: isto tako ni od njih opraštati, ako mu toga ne dozvoljava opće pravo ili ovlast Sv. Stolice (k. 1040). Zabačen je i običaj, koji bi uvodio nove smetnje ili bi bio protivan postojećima (k. 1041).

664. ZAPREKE VIŠEGA I NIŽEGA STEPENA. — Od g. 1908. zapreke se dijele na zapreke višega i nižega stepena. Nižega su stepena: 1) rodstvo trećega koljena pobočne loze; 2) srodstvo (affinitas, tazbinstvo, svojta) drugoga koljena pobočne loze; 3) javna pristojnost drugoga koljena; 4 duhovno rodstvo; 5) zločin iz preljuba s obećanjem ili pokušajem sklapanja (nevaljane) ženidbe, makar samo građanske. Sve su druge zapreke višega stepena (k. 1042 §§ 1—3).

Praktična vrijednost ove razlike stoji u tome, da, kad se traži oprost od ženidbene zapreke, pa se neistinito prikaže stvar i navede krivi razlog, na temelju kojega se daje oprost, ako je po srijedi zapreka nižega stepena, oprost ipak vrijedi; inače ne vrijedi (k. 1054, v. gore br. 46).

665. OPROST OD SMETNJA NA ČASU SMRTI. — U smrtnoj pogibli mogu biskupi za uređenje savjesti i za pozakonjenje djece, ako je potrebito, oprostiti bilo od načina sklapanja ženidbe (oblik) bilo od sviju i pojedinih smetnja crkvenoga prava, kako javnih tako tajnih, pa i mnogostručnih, izuzevši zapreke, što proizlaze iz reda svećeništva i srodstva (tazbinstva) u ravnoj lozi, kad je dovršena ženidba, svoje podložnike, gdje god bili, i sve druge na svom području, odstranivši sablazan i, ako se oprost daje od smetnje različite ili mješovite vjere, uz obična jamstva (k. 1043).

U istim prilikama i samo u slučajevima, kad se ne može doći do biskupa, istu vlast ima i župnik i svećenik, koji prisustvuje vjenčanju prema kan. 1098 br. 2, kao i ispovjednik, ali ovaj samo za nutarnje područje u času ispovijedanja (k. 1044). Župnik i svećenik, koji u takvim prilikama daju oprost za vanjsko područje, imaju o tome odmah obavijestiti biskupa; i to treba zabilježiti u matice vjenčanih (k. 1046).

Župnik i dotični svećenik imadu ovu vlast, kad se ne mogu biskupu obratiti pismeno, premda bi mogli brzojavno i telefonski. PT 12. XI. 1922. (AAS 1922, 662)[1].

[1] V. o tome potanje: O'Keeffe G. M., Matrimonial dispensations. Powers of bishofs, priests and confessors, Washington 1927.

666. OPROST, KAD JE SVE PRIPRAVNO ZA VJENČANJE. — U istim prilikama i uz iste ograde mogu biskupi dati oprost, ako se smetnja otkrije, kad je već sve pripravno za vjenčanje, a ono se ne može odgoditi bez vjerojatne pogibli velikoga zla, dok se dobije oprost od SP. To ovlaštenje vrijedi i za ukrijepljenje već sklopljene ženidbe, ako je po srijedi ista pogibao, a nema vremena obratiti se na Sv. Stolicu. U istim okolnostima istu vlast imadu i svi gore spomenuti (br. 665), ali samo za tajne slučajeve, kad se ne može doći do biskupa ili samo uz pogibao povrede tajne (k. 1045 §§ 1—3).

Uvjet: »Kad je već sve pripravno za vjenčanje« nema se razumjeti strogo, kao da nitko nije znao za smetnju, nego da za nju nije znao župnik ili biskup, iako su drugi znali. PT 1. III. 1921. (AAS 1921, 178). Pod »tajnim slučajevima« razumiju se ne samo slučajevi, koji su po naravi i stvarno tajni, nego i oni, koji su po naravi javni, a stvarno tajni. PT 28. XII. 1927. (AAS 1928, 61). — ZSS upozorio je 14. I. 1932. biskupe, župnike i druge, koji po kan. 1044 mogu prisustvovati vjenčanju, da u slučaju mješovite ili različite vjere ne daju oprosta, ako vjerenici ne dadu jamstva, koja će moći izvršivati u mjestu boravka ili gdje se presele (AAS 1932, 25).

667. UPIS PODIJELJENOG OPROSTA. — Ako otpis SP ne određuje drukčije, oprost od tajne smetnje, podijeljen na nutarnjem nesakramentalnom području, ima se zabilježiti u knjigu, koja se čuva u tajnom arhivu dvora prema kan. 379; pa, iako smetnja kasnije postane javnom, drugi oprost nije potrebit. Ali je potrebit, ako je dan samo na nutarnjem sakramentalnom području (k. 1047).

668. TUMAČENJE OVLAŠTENJA. — Ako je molba za oprost od smetnja upućena Sv. Stolici, biskupi se ne smiju služiti ovlaštenjima, koja su dobili, osim prema kan. 204 § 2 (k. 1048). — Tko dobije opću dozvolu opraštanja od neke stanovite smetnje, može, kad se radi o sklapanju ženidbe ili o već sklopljenoj ženidbi, ako nije u samoj dozvoli drukčije izričito naređeno, oprostiti od te smetnje, makar bila i mnogostručna. Tko ima opću dozvolu opraštanja od više smetnja razne vrste, može od njih oprostiti, makar bile i javne ili se nalazile u jednom istom slučaju (k. 1049 §§ 1—2). — Ako se kada s jednom ili više javnih smetnja, od kojih netko može oprostiti, nađe smetnja, od koje ne može oprostiti, treba se za sve obratiti na Sv. Stolicu. Ali ako se jedna ili više smetnja, od kojih se može oprostiti, otkrije nakon dobivenog oprosta od Sv. Stolice, može se dotičnik poslužiti svojom vlašću (k. 1050). — Oprostom od smetnje, što se daje bilo redovitom vlašću bilo vlašću dobivenom po općoj dozvoli, ali ne otpisom u pojedinim slučajevima, daje se u isti mah pozakonjenje djeteta, ako se je već rodilo ili začelo, izuzevši dijete iz preljuba ili svetogrdne veze (k. 1051), t. j. ono, koje se je rodilo, dok su roditelji bili vezani ženidbom, višim redovima ili svečanim redovničkim zavjetima. — Oprost od zapreke rodstva i srodstva (tazbinstva), dan u nekom koljenu, vrijedi, iako je u molbi ili dopustu netočno navedeno koljeno, samo ako je stvarno koljeno niže, ili iako je premučana druga zapreka iste vrste u jednakom ili nižem koljenu (k. 1052). — Oprost, što ga daje Sv. Stolica od valjane nedovršene ženidbe ili dozvola za sklapanje druge ženidbe radi predmnijevane smrti supruga, uvijek sobom nosi oprost od zapreke, koja proizlazi iz prvog stepena zapreke zločina preljuba s obećanjem ili pokušajem ženidbe, ako je potrebit; ali ne iz drugoga i trećega stepena prema kan. 1075 br. 2, 3 (k. 1053; v. niže br. 686).

669. RAZLOZI ZA OPRAŠTANJE OD SMETNJA. — Ima više razloga, radi kojih crkvena oblast oprašta od ženidbenih smetnja. Jedni su od njih odlučni, drugi pobudni. Kad postoje prvi razlozi, Sv. Stolica gotovo uvijek daje oprost; drugi je na

to potiču, ali po sebi nisu dovoljni, da postignu oprost. Prvi se zovu kanonski razlozi (causae canonicae motivae), drugi nekanonski ili pobudni (causae impulsivae).

A. Kanonski razlozi, prema uputi ZŠV od 9. V. 1877., jesu:

1. Maleno mjesto (angustia loci), gdje se moliteljica ne može udati nego za rođaka ili srodnika;
2. Prekoračena dob za djevojku (ne za udovicu), t. j. ako je prešla 24. godinu života (aetas feminae superadulta);
3. Nedostatak miraza (deficientia aut incompetentia dotis);
4. Svađa radi baštinstva, već nastala ili velika i neminovna pogibao, da nastane;
5. Siromaštvo udovice, koja ima brojnu djecu;
6. Mir (bonum pacis) ili izmirenje i odstranjenje neprijateljstva, osobito među mogućnicima;
7. Veliko, sumnjivo i pogibeljno prijateljstvo kao i stanovanje pod istim krovom;
8. Spolna veza, zatrudnjelost i pozakonjenje djece;
9. Ozloglašenje ženske radi nastale sumnje;
10. Ukrijepljenje nevaljane ženidbe, koja je sklopljena javno i u dobroj vjeri;
11. Pogibao mješovite ženidbe ili pred nekatoličkim službenikom;
12. Pogibao rodoskvrnog suložništva;
13. Pogibao građanskog braka;
14. Odstranjenje javne sablazni;
15. Prestanak javnog suložništva;
16. Velike zasluge molitelja za Crkvu i vjeru.

Ipak svaki od ovih razloga nije dovaljan za svaku smetnju, kako je naglasio ZS u uputi od 1. VIII. 1931., na pr. kad se radi o zapreci rodstva drugoga koljena pomiješanoga s prvim koljenom. Tad se hoće više i većih razloga, nego su obični. Da li pak u slučaju postoje, o tome sudi Sv. Stolica, koja daje oprost.

B. Nekanonski ili pobudni razlozi bili bi:

1. Moliteljica nema oca ni majke;
2. Moliteljica je nezakonita;
3. Ružna je ili ima kakav drugi nedostatak;
4. Bila je silovana (deflorata);
5. Molitelj je bolestan;
6. Molitelj je udovac s mnogo djece;
7. Muškarac ili žena trebaju pomoć jedan drugoga, na pr. za vođenje kućanstva ili gospodarstva;
8. Već je sve pripravljeno za vjenčanje, koje se ne može odgoditi;
9. Čvrsta odluka, da se sklopi ženidba, koja je već razglašena;
10. Dobro vladanje jednog i drugog molitelja;
11. Doličnost ženidbe;
12. Zasluge molitelja za javno dobro;
13. Dobro roditelja, ako naime otac ili majka jednoga ili obojice trebaju pomoći;
14. Međusobna pomoć u odmakloj dobi[1].

C. Molba za oproštenje od smetnja sastavlja se prema propisima za otpise u prvoj knjizi (v. gore br. 40 sl.). Upućuje se za javne stvari: svom biskupu ili u Rim Zboru Sakramen.; ako se radi o oprostu od smetnje različite ili mješovite vjere ili je po srijedi t. zv. Pavlova povlastica, o kojoj kasnije, molba se upućuje Zboru Sv. Službe. Za sve pak tajne slučajeve molba se šalje Sv. Pokorničarni. — Molbe za oprost od crkvenih smetnja upućuje duhovnoj oblasti župnik, a za oprost od državnih sami vjerenici. Isto vrijedi i za oprost od navještaja. Ali župnik može i treba da bude pri ruci vjerenicima za postignuće oprosta od državnih smetnja.

670. IZVRŠENJE OPROSTA SV. STOLICE. — Kad Sv. Stolica povjerava biskupu molitelja oprost od javnih smetnja, oprost će izvršiti onaj

[1] V. o tome potanje: O'Mara W. A., Canonical causes for matrimonial dispensations, Washington 1935; Gasparri, De matrimonio, I, 191; Crnica, De sacramentis, 188 sl.

biskup, koji je dao posvjedočenje ili uputio molbu Sv. Stolici, premda su se vjerenici u vrijeme, kad se ima izvršiti oprost, odselili u drugu biskupiju s nakanom da se više ne vrate, obavijestivši ipak biskupa mjesta, gdje se žele vjenčati (k. 1055).

671. PRISTOJBE ZA TROŠKOVE IZVRŠENJA. — Izuzevši neku malu pristojbu za pisarske troškove, koju daju oni koji nisu siromašni, biskupi i njihovi činovnici ne smiju, prigodom davanja oprosta, ništa tražiti, ako nisu na to izričito ovlašteni od Sv. Stolice; ako bi pak tražili, moraju vratiti (k. 1056; v. niže br. 923). — Što se tiče pristojba, koje plaćaju oni koji nisu siromašni za oproste Sv. Stolice na vanjskom području, treba se držati odredaba Sv. Stolice. Za oproste, koji se daju na nutarnjem području, ne plaćaju se nikakve pristojbe. — Oni koji daju oprost po ovlaštenju Sv. Stolice, treba da to ovlaštenje spomenu u oprostu (k. 1057).

POGLAVLJE 4

ZABRANE (k. 1058—1066)

672. KOLIKO IH JE. — Prije ZKP bilo je 6 zabrana (impedimenta impedientia); sada su samo dvije: zavjet i mješovita vjera. Njima se pribraja zakonsko ili građansko rodstvo u onim krajevima, gdje postoji kao zabrana po državnim zakonima. Uz ove zabrane spominju se i neke druge okolnosti; ali se one ne smatraju smetnjama u strogom smislu, nego radije kao opomene.

673. ZAVJET. — Ženidbu ne smije sklopiti tko je položio jednostavni zavjet: a) djevičanstva, b) savršene čistoće, c) nesklapanja ženidbe, d) primanja viših redova, e) stupanja u redovnički stalež. Ali nijedan jednostavni zavjet ne čini ženidbu nevaljanom, ako Sv. Stolica nije to za koji slučaj posebno odredila (k. 1058 §§ 1—2).

674. ZAKONSKO RODSTVO. — U onim krajevima, gdje zakonsko rodstvo, koje nastaje iz posinovljenja, zabranjuje ženidbu, ona je zabranjena i kanonskim pravom (k. 1059).

Zakonsko rodstvo, odnosno posinovljenje zabranjuje ženidbu između poočima i pokćeri, odnosno pomajke i posina u Njemačkoj, Francuskoj, Belgiji, Luksemburgu, Rumunjskoj, Švicarskoj, Ugarskoj i Venezueli.[1]

675. MJEŠOVITA VJERA. — A. Zabrana mješovite vjere postoji onda, kad ženidbu sklapa katolik s nekatoličkom krštenom strankom, bez obzira da li pripada krivovjerskoj ili raskolničkoj sljedbi. Takovu ženidbu Crkva zabranjuje najstrože; ako je za katoličku stranku pogibao otpada, tad je ženidba zabranjena i po božanskom pravu (k. 1060).

Pogibao otpada bila bi, kad kat. stranka ne bi mogla vršiti svojih vjerskih dužnosti; ili bi morala sudjelovati kod vjerskih obreda nekatoličke stranke; kad se sva djeca ne bi krstila ili odgajala po katoličkom vjerozakonu; kad bi za jedne ili druge bila pogibao vjerskog indiferentizma.

B. Crkva od ove zabrane ne oprašta, nego: 1) ako to traže opravdani i važni razlozi; 2) ako nekatolička stranka dade jamstvo, da će od katoličke stranke odstraniti pogibao otpada, a obe stranke, da će sva djeca

[1] Sipos, Enchiridion, 547 sl.; Bernardini, De impedimento cognationis legalis, »Apollinaris« 1935, 442; Crnica, De sacramentis, 196 sl.; Močnik, Das Ehehindernis der bürgerlichen Verwandschaft in Kroatien u. Slavonien, »Theol-prakt. Quartalschrift« 1933, 378 sl.; Jeličić, Kan. ženidbeno pravo, 114 sl.

biti katolički krštena i odgojena; 3) ako postoji moralna sigurnost, da će se ta jamstva ispuniti. Jamstva se imaju dati pismeno (k. 1061 §§ 1—2). — Katolička stranka dužna je razborito nastojati oko obraćenja nekatoličke stranke (k. 1062).

Oko obraćenja nekatoličke stranke može raditi, na pr. vodeći je na bogoštovne čine, propovijedi, vjeronaučnu pouku, davajući joj za čitanje knjige o razlikama između jedne i druge vjeroispovijesti, molitvom i t. d. — Prema odgovoru ZSS od 10. XII. 1941., obveza o krštenju i odgoju djece po katoličkom vjerozakonu odnosi se na djecu koja će se roditi, a ne koja su se možda već rodila (AAS 1942, 22).

C. Iako je od Crkve dobiven oprost od zabrane, ipak vjerenici ne mogu bilo prije bilo nakon što se vjenčaju po katoličkom obredu, poći ni osobno ni preko zamjenika, do nekatoličkoga vjerozakonskog službenika, da izjave ili obnove ženidbenu privolu. Ako župnik znade sigurno, da će oni taj zakon prekršiti ili su ga već prekršili, ne smije prisustvovati vjenčanju, osim ako su po srijedi vrlo teški razlozi, odstranivši sablazan i posavjetovavši se prije s biskupom. Ipak nije zabranjeno, kad to traži građanski zakon, prikazati se i nekatoličkom službeniku, kao građanskom dužnosniku, a to samo da ispune građanski čin, radi građanskih posljedica (k. 1063 §§ 1—3).

D. Biskupi i drugi dušobrižnici imadu: 1) koliko mogu, odvraćati vjernike od mješovitih ženidaba; 2) ako ih ne mogu spriječiti, sa svom pomnjom nastojati, da se ne sklope protiv Božjih i crkvenih zakona; 3) kad se sklopi mješovita ženidba bilo na njihovu bilo na tuđem području, brižno nastojati, da supruzi vjerno ispunjaju dana obećanja; 4) koji prisustvuju vjenčanju, moraju se još držati kan. 1102 (k. 1064; v. niže br. 704).

676. ŽENIDBA S OTPADNICIMA OD VJERE. — Vjernike treba odvraćati, da ne sklapaju ženidbe ni s onima, o kojima je razglašeno, da su otpali od vjere, iako nisu prešli na nekatoličku sljedbu, ili su se upisali u društva osuđena od Crkve. Vjenčanjima takovih župnik ne smije prisustvovati, ako prije ne progovori s biskupom. Biskup, promotrivši sve okolnosti, može dozvoliti, po svom razboritom sudu, da prisustvuje vjenčanju, ako to traži važan razlog a dovoljno je zajamčen katolički odgoj sve djece i nema pogibli otpada za katoličku stranku (k. 1065 §§ 1—2).

Društva, koja je Crkva zabranila, jesu: 1. masonska sljedba; 2. karbonarsko društvo; 3. feninijansko društvo; 4. nihilističko i anarhističko društvo; 5. biblijsko društvo; 6. klerikalno-liberalno društvo; 7. novoprotestansko starokatoličko društvo; 8. društvo za spaljivanje mrtvaca (Cappello, De matrimonio, I, 423; Isti, De censuris, br. 105).

677. ŽENIDBE JAVNIH GRJEŠNIKA. — Ako javni grješnik ili onaj, o kome je razglašeno, da je udaren crkvenom zavezom, ne će da se prije ispovjedi ili s Crkvom pomiri, župnik mu ne će prisustvovati vjenčanju, ako toga ne traži važan razlog, o kojemu će se posavjetovati s biskupom, ako je moguće (k. 1066).[1]

Stranke, koje ne znadu kršćanskog nauka i ne će da se u njemu pouče, ne smiju se, prema ovom kanonu, odbijati od ženidbe. PT 2—3. VI. 1918. (AAS 1918, 345).

[1] V. o tome potanje: Ter Haar F. De matrimoniis mixtis eorumque remediis, Taurini 1931.

POGLAVLJE 5

ZAPREKE (k. 1067—1080)

678. KOJE SU. — Prije ZKP zapreke ili impedimenta dirimentia označivale su se, radi lakšega pamćenja, latinskim stihovima:

Error, conditio, votum, cognatio, crimen,
Cultus disparitas, vis, ordo, ligamen, honestas,
Aetas, affinis, si clandestinus, et impos,
Si mulier sit rapta, loco nec reddita tuto:
Haec facienda vetant connubia, facta retractant.

U ZKP više se ne nabrajaju tako, nego su razdijeljene na tri poglavlja, gdje se radi: a) o zaprekama kao takovima, b) o ženidbenoj privoli i c) o načinu sklapanja ženidbe. U poglavlju o zaprekama navodi se: nedostatak dobi, tjelesna nemoć, ženidbeni vez, viši red, svečani zavjet čistoće, otmica, zločin, rodstvo, srodstvo ili tazbinstvo, javna pristojnost i zakonsko rodstvo.

679. NEDOSTATAK DOBI. — Muškarac ne može sklopiti valjane ženidbe prije nego navrši šesnaestu godinu života, a ženska prije nego navrši četrnaestu godinu. Iako je nakon tih godina ženidba valjana, ipak dušobrižnici imadu nastojati, da mladence odvrate od sklapanja ženidbe prije negu ju je u njihovim krajevima običaj sklopiti (k. 1067 §§ 1—2).

Francuski CC traži za mladića 18, za djevojku 15 navršenih godina (art. 144 sl., 184—186), Ugarski žen. zakon od g. 1894 § 7 traži za muškarca 18, za žensku 16 godina, talijanski zakon od 27. V. 1929. za mladića 16, za žensku 14 (art. 1), njemački žen. zakon od 6. VII. 1938. za mladića 21, za žensku 16 godina (§ 1303 § 1 st. 1). O punoljetnosti kod nas v. gore br. 71 A.

680. TJELESNA NEMOĆ. — A. Tjelesna nemoć j e s t nemogućnost spolnog općenja s osobama drugoga spola (impotentia coëundi). Razlikuje se od nemogućnosti rađanja djece, koja se zove neplodnost (sterilitas). Nemoć je zapreka, a neplodnost nije. Nemoć može biti: 1) n a r a v n a, ako joj je uzrok naravni nedostatak; 2) s l u č a j n a, ako je uzrok izvan ljudske naravi; 3) p r i v r e m e n a, ako se nedostatak može odstraniti, na pr. operacijom; 4) t r a j n a ili v j e č i t a, ako se nedostatak ne može odstraniti; 5) p o s v e m a š n j a (absolutna), kad dotična osoba ne može s nikojom osobom drugoga spola spolno općiti; 6) o g r a n i č e n a ili o d n o s n a (relativa), kad ne može spolno općiti s jednom osobom, ali može s drugima; 7) p r e t h o d n a (antecedens), koja je nastala prije vjenčanja; 8) s u s l j e d n a (consequens), koja nastaje nakon vjenčanja. — Ima slučajeva, gdje naučitelji nisu složni, da li neko stanje kod muškarca ili ženske sačinjava pravu nemoć ili samo neplodnost, na pr. kad je ženskoj izvađena materica ili jajinjak. Tad je po srijedi pravna dvojba (dubium iuris), pa se ženidba ne smije priječiti. Ako je kod vjerenika ili vjerenice stanje takovo, da se ne može znati, da li je ono prava zapreka ili ne, tad je po srijedi stvarna ili činjenična dvojba (dubium facti; v. gore br. 26 A). Ni u tom slučaju ne može se priječiti ženidba, ali je stranka, koja znade za svoje stanje, strogo dužna drugu stranku na to upozoriti.[1]

[1] O tim pitanjima v. potanje: A r n d t G., Circa controversam validitatem matrimonii feminae excisae, Romae 1923; A n t o n e l l i I., Brevis synopsis historica circa evolutionem doctrinae de impotentia et sterilitate, Romae 1932; v. razna riješenja Okr. Stola 28. VI. 1921; 29.IV. 1922; 10. VIII.

B. Ženidbenu zapreku s a č i n j a v a prethodna i neprolazna nemoć bila sa strane muškarca ili sa strane ženske, bila drugoj stranci poznata ili nepoznata, bila posvemašnja ili ograničena. Ona čini ženidbu nemogućom već po naravnom pravu, jer onemogućuje njezinu svrhu (k. 1068 §§ 1—3).

681. ŽENIDBENI VEZ. — Nevaljano pokušava sklopiti ženidbu onaj, koji je vezan ženidbenim vezom prijašnje ženidbe (imped. ligaminis), iako ta ženidba nije dovršena, ali ostaje povlastica vjere (k. 1120 sl). Premda je prijašnja ženidba nevaljana ili razriješena s bilo kojega uzroka, ipak nije dopušteno sklopiti drugu ženidbu, prije nego se zakonito i nedvojbeno ustanovi nevaljanost ili razrješenje prve (k. 1069 §§ 1—2).

I ova je zapreka naravnog prava. Nju priznaju zakonici sviju kulturnih naroda, samo što oni često lako dopuštaju raspust ili poništenje prve, odnosno sklapanje nove ženidbe. — Kad se radi o sklapanju nove ženibe nakon proglašenja smrti ženidbenog druga, treba se strogo držati uputa ZS od 18. XI. 1920. o dokazivanju smrti, osobito nakon ratova i naravnih nepogoda, na pr. prigodom brodoloma, i t. d. (AAS 1922, 96 sl.). Kan. 2356 predviđa posebne kazne protiv dvoženara (v. niže br. 1351 A).

682. RAZLIČITA VJERA. — Nevaljano sklapa ženidbu nekrštena osoba s osobom krštenom u katoličkoj Crkvi ili koja je u nju prešla iz krivovjerja ili raskolništva. Ako se je stranka za vrijeme ženidbe općenito smatrala krštenom ili je njezino krštenje bilo dvojbeno, treba ženidbu, prema kan. 1014, držati valjanom, dok se ne dokaže stalno, da je jedna stranka krštena, a druga ne (k. 1070 §§ 1—2).

Nakon ZKP ne postoji više zapreka vjere (disparitatis cultus) između krštenoga izvan kat. Crkve i nekrštenoga. ZŠV 26. II. 1924. (S a r t o r i, Enchiridion, uz k. 1070; C o r o n a t a, Interpretatio, uz o. k.). — Razumije se, da Crkva ovu zapreku zabranjuje još strože nego li slučaj mješovite vjere, jer je kod nje veća pogibao za vjeru katoličke stranke i djece. Kad bi ipak netko htio, da uz priznate razloge sklopi ženidbu s nekrštenom strankom, treba mu primijeniti kan. 1060—1064, koji vrijede za mješovite ženidbe (k. 1071; v. gore br. 675).[1]

683. VIŠI RED. — Nevaljano pokušavaju sklopiti ženidbu klerici, koji su primili više redove (k. 1072).

Viši su redovi: poddjakonat, djakonat i svećenstvo (v. gore br. 609). — Kazne protiv onih, koji bi pokušali sklopiti takovu ženidbu, predviđaju kan. 188 br. 5, 985 br. 3, 2388 § 1.[2]

684. SVEČANI ZAVJET ČISTOĆE. — Isto tako nevaljano pokušavaju sklopiti ženidbu redovnici, koji su položili svečane zavjete, ili jednostavne zavjete, kojima je Sv. Stolica dala snagu poništavanja ženidbe (k. 1073).

Zapreka je crkvenog prava. Snagu poništavanja ženidbe Sv. Stolica dala je jednostavnim savjetima u Družbi Isusovoj. — Kazne protiv redovnika, koji bi pokušali sklopiti ženidbu, predviđaju kan. 646 § 1 br. 3, 985 br. 3, 2357 § 2, 2388 § 1.

685. OTMICA I PRISILNO ZADRŽAVANJE. — Ne može biti valjane ženidbe između onoga, koji je oteo žensku, i ženske otete u svrhu ženidbe,

1922: Decisiones, XIII, 114 sl., XIV, 108 sl., 281 sl.; H o l l n s t e i n e r J., Die Spruchpraxis der S. R. Rota in Ehenichtigkeitsprozessen, Freiburg i. Br. 1934; O d a r, Sodbe Rimske Rote v. zakonskih pravdah, Ljubljana 1934; L o h m a n n W., Das Ehehindernis der Impotenz nach kanonischem u. deutschem Recht, Dortmund 1941.

[1] Potanje o toj zapreci kao i o mješovitoj ženidbi v.: S c h e n k J., The matrimonial impediments of Mixed Religion and Disparity of cult, Washington 1929.

[2] O njoj v. potanje: D'A v a c k P. A., L' impedimento dell' ordine sacro nel diritto matrimoniale canonico, »Archivio di diritto ecclesiastico« 1941, 13—30, 157—174.

dok je u vlasti otmičara. Ako oteta ženska, odijeljena od otmičara i stavljena na sigurno i slobodno mjesto, pristane na to, da ga ima za muža, zapreka prestaje. — Gledom na nevaljanost ženidbe, otmici je ravno prisilno zadržavanje ženske, kad naime muškarac prisilno u svrhu ženidbe drži žensku u mjestu, gdje se ona nalazi ili u koje je slobodno došla (k. 1074 §§ 1—3).

Ova se zapreka razlikuje od sile i straha, te počinje ondje, gdje sila i strah svršavaju. Budući da se otmica počinja protiv volje ženske, od nje treba razlikovati odvađanje ženske iz roditeljske kuće protiv volje roditelja, ali uz pristanak ženske, prije vjenčanja.

686. ZLOČIN. — Ne mogu sklopiti valjane ženidbe: 1) koji su, dok traje zakonita ženidba, među sobom učinili preljub i obećali jedan drugomu, da će se kasnije vjenčati, ili su pokušali vjenčati se, makar samo građanski; 2) koji su, također dok traje zakonita ženidba, međusobno učinili preljub, a jedan je od njih ubio ženidbenog druga druge stranke; 3) koji su zajedničkim stvarnim ili moralnim sudjelovanjem, i bez preljuba, nanijeli smrt drugomu ženidbenom drugu (k. 1075).

Ova je zapreka zapravo četverostruka, jer nastaje, kad se počinja: 1) preljub s obećanjem ženidbe; 2) preljub s pokušajem makar i građanske ženidbe; 3) preljub s ubojstvom ženidbenog druga; 4) zajedničkim djelovanjem na ubojstvu ženidbenog druga i bez preljuba. Ako se nađe u jednom slučaju više ovih okolnosti, onda je zapreka višestruka, jer je i zločin višestruk. Zapreka postoji između osoba, koje su počinile zločin, a ne prema onima, koji u zločinu nisu sudjelovali. Preljub s obećanjem i pokušajem ženidbe sačinjava, kako je rečeno, zapreku nižega stepena (v. gore br. 664).

687. RODSTVO. — A. Rodstvo (consanguinitas) n a s t a j e iz krvne veze između pređa i njihovih potomaka. Ono se proizvađa naravnim rađanjem od zajedničkoga roditelja kao korijena (stabla, panja). Sve osobe, koje su potekle od toga zajedničkog roditelja, ne samo da su u rodstvu s njime, nego i među sobom.[1]

B. Proisticanje potomaka iz zajedničkog roditelja i obratno zove se l o z a (strana, crta, linea); udaljenost ovih osoba od zajedničkog roditelja zove se k o l j e n o (stepen, gradus). Loza može biti: r a v n a (upravna izravna, recta) i p o b o č n a (stranska, collateralis). Ravna je, kad osobe proizlaze jedna iz druge, na pr. djed, otac, sin: pobočna, kad proizlaze iz dviju osoba, koje imadu zajednički korijen, na pr. dva brata ili dvije sestre, pa njihova djeca, unučad i t. d. među sobom. Ravna loza zove se s i l a z n a (descendentalis), kad se računaju potomci od pradjeda ili djeda silazeći do unučadi i niže; u z l a z n a (ascendentalis), kad se računa od praunučadi uzlazeći do djeda i pradjeda.

C. Rodstvo može biti: j e d n o s t r u k o i v i š e s t r u k o. Ako osobe proizlaze iz zajedničkog roditelja i jednom lozom, onda je rodstvo jednostruko; ako imadu više zajedničkih korijena ili panja, na pr. oca, koji je bio dva puta oženjen, ili majku, koja se dva puta udala, ili se od njih salazi s jedne i druge strane višestrukom lozom, tad je rodstvo višestruko.

---

[1] Za latinsku riječ »consanguinitas« mi upotrebljavamo vrlo lijepu i vrlo staru hrvatsku crkvenopravnu riječ: »rodstvo«, koju i sada upotrebljava narod, napose u primorskim krajevima, da označi rodbinu ili rodbinske veze, a riječ »srodstvo« upotrebljava za latinsku riječ »affinitas«. Riječ »rodstvo« također bolje označuje: »rod«, »roditelje«. »rođake«, jer nastaje iz istoga korijena, dok »srodstvo«, »srodnici« označuju nešto, što izvana dolazi u rod, pa zato bolje odgovara latinskoj riječi: »affinitas« ili »propinquitas«.

D. Rodstvo se u kanonskom pravu r a č u n a lozama i koljenima. U ravnoj lozi ima toliko koljena (stepena, gradus) koliko porođaja ili koliko osoba, isključivši zajednički korijen. U pobočnoj lozi, ako je jedna i druga loza jednaka, toliko je koljena koliko je porođaja u jednoj i drugoj lozi; ako su nejednake, toliko je koljena koliko je porođaja u duljoj lozi (k. 96 §§ 1—3).

E. Gledom na zapreku, ženidba je n e v a l j a n a u ravnoj lozi između sviju pređa i njihovih potomaka bilo zakonitih bilo naravnih; u pobočnoj lozi nevaljana je do trećega koljena uključivo, ali tako da se zapreka toliko puta množi koliko se puta množi zajednički korijen ili panj. Nikad se ne smije dozvoliti ženidba, ako postoji kakva sumnja, da su stranke u kojem koljenu ravne loze ili u prvom koljenu pobočne loze (k. 1076 §§ 1—3).

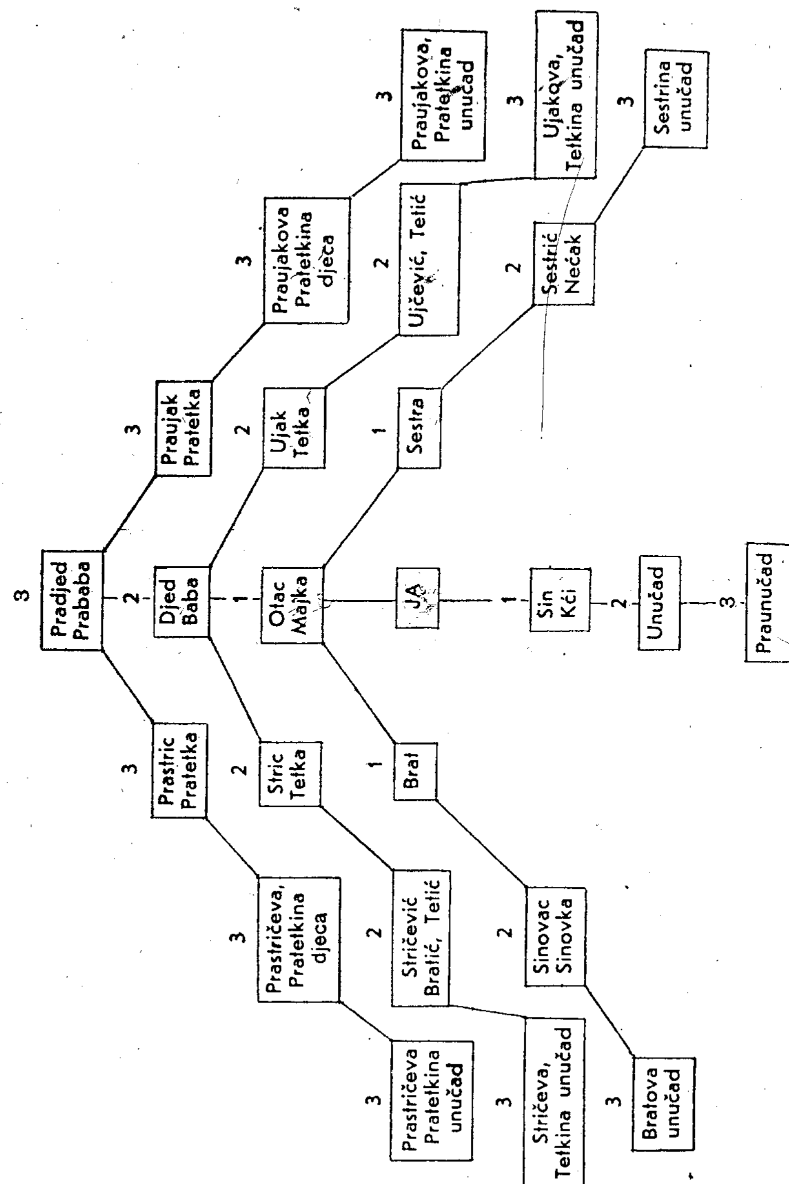
Dosljedno, po kanonskom, odnosno po naravnom pravu, ženidba ne bi bila dopuštena na pr. između Adama i Eve i sviju njihovih potomaka do svršetka svijeta, jer ovi svi od njih proizlaze ravnom lozom. Isto vrijedi i za nas osobno i naše pređe. U pobočnoj lozi nije dopuštena ženidba između brata i sestre, jer su u rodstvu prvoga koljena pobočne loze; između bratova sina i sestrine kćeri, jer su u rodstvu drugoga koljena pobočne loze; između bratova unuka i sestrine unuke, jer su u trećem koljenu rodstva pobočne loze. Koji dalje prelaze, na pr. bratov praunuk i sestrina praunuka, ne dolaze više u obzir, jer su u četvrtom koljenu pobočne loze.

F. Pobočna loza može biti j e d n a k a i n e j e d n a k a. Jednaka je, kad s jedne i druge strane ima jednako koljena do zajedničkoga korijena, na pr. između bratova unuka i sestrine unuke. Oni su rođaci u trećem koljenu jednake pobočne loze, jer su jednako udaljeni od svoga djeda, od kojega potječu. Naprotiv, nejednake su pobočne loze na pr. bratov unuk i moja sestrična, jer je bratov unuk, salazeći od moga oca u trećem koljenu, a moja sestrična ili sestrina kći u drugome. U tom slučaju uzimlje se daljnje koljeno i kaže se, da su među sobom u trećem koljenu; ali, budući da loza nije jednaka, dodaje se, da treće koljeno tiče drugo, latinski: in tertio gradu tangente secundum. Tako može biti rodstvo u prvom koljenu, koje tiče drugo na pr. između brata i sestrine kćeri; ili u prvom, koje tiče treće, na pr. između brata i sestrine unuke. U takovim slučajevima, kad se traži oprost od zapreke, treba naznačiti jednakost i nejednakost loze, odnosno jedno i drugo koljeno. Ako makar u jednoj lozi rodstvo prelazi treće koljeno, tad se više ne smatra zaprekom za vjenčanje.

Da ovo rasvijetlimo, donosimo ovdje rodoslovno stablo, označeno s imenima pojedinih osoba i brojem odnosnoga koljena.

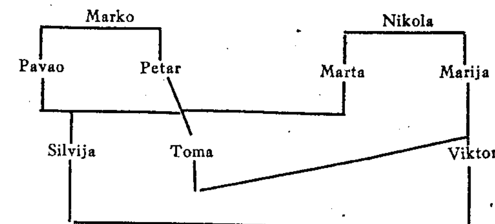
Na tom rodoslovnom stablu označena je rodbina, koja se ne može između sebe ženiti ni udavati. S jedne su strane muški potomci, s druge ženske. Računanje počinje od »JA«. Svaki od dotičnika na tom stablu sa mnom je u onom koljenu, koje je tu brojem označeno. Stoga, kad se pita, dali su vjerenik i vjerenica u rodstvu pobočne loze, stavi se ime vjerenika ili vjerenice pod »JA«, pa se onda dalje traži, da li imadu zajedničkoga oca, djeda ili pradjeda. Ako nemaju nijednoga od njih zajedničkoga, nisu u rodstvu, koje sačinjava ženidbenu zapreku, pa se mogu slobodno uzeti.

RODOSLOVNO STABLO

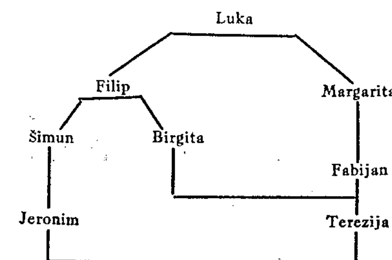
G. Ali se može dogoditi, da su vjerenici između sebe u **višestrukom** rodstvu, jer su njihovi pređi bili u rodstvu i dobili oprost od zapreke. Dosljedno, i njihova je zapreka višestruka. To ćemo razjasniti s nekoliko primjera.

I.

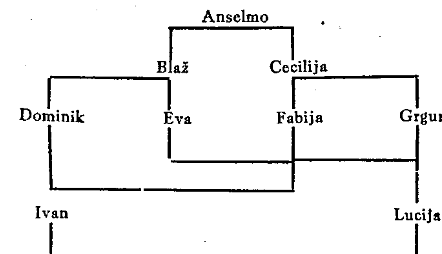
Silvija i **Viktor** između sebe su u dvostrukom rodstvu; u drugom koljenu pobočne loze, jer su jednako udaljeni od zajedničkog korijena Nikole (Silvija proizlazi od Nikole po majci Marti, Viktor po majci Mariji); u trećem pobočnom koljenu pomiješanom s drugim, jer oba proizlaze od Marka (Viktor u trećem koljenu kao od pradjeda: po ocu Tomi i djedu Petru; Silvija u drugom koljenu kao od djeda: po ocu Pavlu).

II.

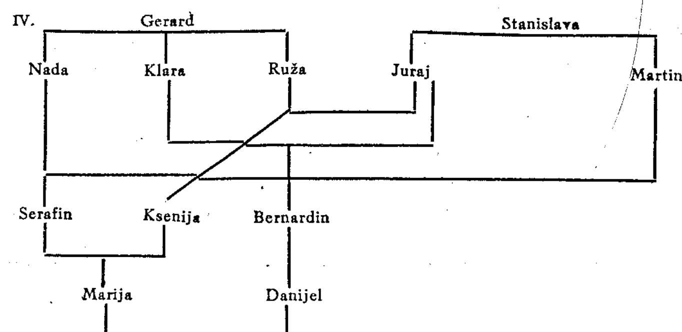

Jeronim i **Terezija** su dvostruki rođaci; u drugom pobočnom jednakom koljenu, jer oboje potječu od Filipa kao od djeda; u trećem pobočnom koljenu jednakom, jer je jednak razmak od Luke kao pradjeda (Jeronim po Filipu, Terezija po Filipu i Margariti). — Isto tako **Šimun** i **Terezija**, kad bi se htjeli vjenčati, morali bi dobiti oprost od dvostrukog rodstva, jer su rođaci u drugom koljenu (Terezija po majci Birgiti u rodstvu je s Filipom, ocem Birgite; Šimun je sin Filipov). Osim toga su rođaci u trećem koljenu pomiješanom s drugim, jer oboje imadu zajednički korijen Luku (Terezija u trećem koljenu, jednake loze, kako po ocu Fabijanu tako po majci Birgiti; Šimun u drugom koljenu po ocu Filipu).

III.

Ivan i **Lucija** su u trostrukom rodstvu: dvostruko u drugom jednakom koljenu, jer imadu dvostruki zajednički korijen Blaža i Ceciliju. Osim toga su u rodstvu trećega koljena, jer imadu zajednički korijen: Anselma.

Marija i Danijel su tri puta rođaci: jedan put u drugom koljenu pobočne jednake loze, jer imadu zajedničkoga djeda Jurja (Danijel po ocu Bernardinu, koji je Jurjev sin iz druge ženidbe; Marija po majci Kseniji, koja je Jurjeva kći iz prve ženidbe); dva puta u trećem koljenu pobočne jednake loze, jer imadu zajedničku prababu Stanislavu (Marija po ocu Serafinu, koji je Martinov sin, a Stanislavin unuk; Danijel po ocu Bernardinu, koji je Jurjev sin a Stanislavin unuk).

688. SRODSTVO (tazbinstvo, svojta). — A. Dok rodstvo nastaje rođenjem od zajedničkog roditelja i krvnim vezom između njega i njegovih potomaka, srodstvo ili svojta, tazbinstvo (affinitas) nastaje stupanjem strane osobe u njihovu obitelj po ženidbi. Ali postoji samo između muža i rodbine njegove žene, odnosno između žene i rodbine njezina muža. U onom istom koljenu, u kojemu je žena u rodstvu sa svojom rodbinom, u tomu je muž u srodstvu s tom rodbinom. Tako isto, u kojemu je koljenu muž u rodstvu sa svojom rodbinom, u tomu je njegova žena s njima srodna (k. 97 §§ 1—3).

B. Srodstvo kao zapreka ništi ženidbu u ravnoj lozi do bilo kojega koljena; u pobočnoj lozi do drugoga koljena uključivo. Ono se množi toliko puta: a) koliko se puta množi rodstvo, iz kojega nastaje; b) koliko se puta ponovno sklopi ženidba s rođakom pokojnoga ženidbenog druga (k. 1077 §§ 1—2). — Dosljedno, ako s jedne strane postoji dvostruko ili trostruko rodstvo, dotičnik, koji s tom strankom sklapa ženidbu, ulazi s njom u dvostruko ili trostruko srodstvo. Isto tako srodstvo se umnaža, kad se ženidba sklapa s rođacima pokojnoga supruga ili supruge. Ali se ne smije zaboraviti, da srodstvo kao zapreka ne prelazi drugoga koljena, kao što je bilo prije ZKP, kad je dopirala do četvrtoga koljena.

C. Prije ZKP postojalo je srodstvo i iz nedopuštenog veza ništilo ženidbu do drugoga koljena. Sada to srodstvo ne postoji, ali u tom slučaju može nastati zapreka javne pristojnosti, kako ćemo vidjeti.

D. Iz gornjih pravila slijedi, da dva brata mogu uzeti dvije sestre, otac (udovac) i sin (momak) mogu uzeti majku (udovicu) i kćer (djevojku), jer među njima nema srodstva. Isto tako udovac Marko može uzeti Mariju, udovu Ivana, brata svoje pokojne žene, jer s njom nije u srodstvu, ali ne može uzeti Martu, sestru Ivanovu, jer je s njom u srodstvu prvoga koljena radi svoje pokojne žene Marije. Jednako udovac Pavao, koji je bio oženjen s Lucijom, udovom pok. Petra, može uzeti Anu, udovu Jurja, brata Petrova, jer s njom nije u srodstvu. Pavao, brat Martina, očuha Marijina, može uzeti Mariju pastorku svoga brata, jer je Martin s njom u srodstvu, a ne Pavao. Netko može uzeti majku svoje maćuhe, pastorku ili maćuhu

svoje pokojne žene, udovicu svoga pastorka, i t. d. — Što se ne može, najbolje se pozna, kad se gore navedenom rodoslovnom stablu priloži osoba, koja se ima oženiti ili udati, pa ako se nađe, da bi bila u srodstvu s njima do drugoga koljena pobočne loze, vjenčanje nije dopušteno; ako prelazi drugo koljeno, dozvoljeno je[1].

Ženidba se ne smije dozvoliti, ako postoji sumnja, da je vjerenica sestra ili kći vjerenika. ZS 1. VIII. 1931. (AAS 1931, 413).

689. JAVNA PRISTOJNOST. — Zapreka javne pristojnosti (publica honestas) nastaje iz nevaljane ženidbe, bila dovršena ili nedovršena, i iz javnog i razglašenog suložništva (priležništva), a ništi ženidbu u prvom i drugom koljenu ravne loze između muškarca i rođakinja ženske, i obratno (k. 1078).

Prije ZKP nastajala je ova zapreka i iz valjanih zaruka. Sada nastaje samo iz valjane ženidbe i razglašenog suložništva, jer javna pristojnost traži, da se ne dozvoljava ženidba među osobama, među kojima bi nastalo srodstvo, kad bi njihova ženidba bila valjana. Ženidba je zabranjena samo u ravnoj lozi, i to samo u prvom i drugom koljenu; ali nije zabranjena u pobočnoj lozi. Prema tome netko ne može uzeti majku ili babu, kćer ili unuku svoje nazovižene, jer su one s njime u prvom i drugom koljenu javne pristojnosti; ali može uzeti njezinu sestru, i sve druge rođakinje, jer nema nikakve zapreke. — Kako je već rečeno, drugo je koljeno ove zapreke nižega stepena (v. gore br. 664). — Iz građanskog braka ne nastaje zapreka javne pristojnosti, ako osobe nisu zajednički živjele; ako su zajednički živjele, nastaje, jer se to smatra razglašenim suložništvom. PT 12. III. 1929. (AAS 1929, 170).

690. DUHOVNO RODSTVO. — Ženidbenom zaprekom smatra se samo ono duhovno rodstvo (cognatio spiritualis), koje nastaje po krštenju, i to samo između krštenoga, krstitelja i kuma (k. 1079, 768; v. gore br. 497).

Po kan. 1042 § 1 br. 4, ova je zapreka nižega stepena. Nema više zapreke između kuma, odnosno krstitelja i roditelja krštenikovih, kako je bilo prije.

691. ZAKONSKO RODSTVO. — Osobe, koje su po građanskom zakonu nesposobne za sklapanje međusobne ženidbe radi zakonskog rodstva (cognatio legalis), koje nastaje iz posinovljenja, ne mogu je valjano sklopiti ni po kanonskom pravu (k. 1080).

Takav zakon postoji u Italiji, Španjolskoj, Poljskoj, kneževini Monaco, Braziliji, Boliviji, Gvatemali, Columbiji i Perù. U Hrvatskoj i Slavoniji više ne postoji, jer je ZKP oduzeo snagu »Naputku za duhovne sudove u austrijskoj carevini glede ženidbenih stvari«, koji je bio objelodanjen kao 2. prilog carskog patenta od 8. X. 1856.[2]

692. DRŽAVNE SMETNJE. — Pojedini propisi OGZ kao i Zakona za ženidbe katolika u Hrvatskoj i Slavoniji od 8. X. 1856., gledom na ženidbene smetnje, uglavnom su bili u skladu s propisima kanonskoga prava. Budući da ti propisi kao i ostali naši dosadašnji građanski zakoni, ukoliko nisu u skladu s odlukom predsjedništva AVNOJ-a br. 132 od 3. II. 1945., nisu više na snazi, a drugi pozitivni zakoni još nisu izdani, to ispuštamo navađanje dotičnih građanskih ženidbenih smetnja.

[1] V. o tome potanje: Wahl F. K., The matrimonial impediment of consanguinity and affinity, Washington 1934.

[2] Močnik, Das Ehehindernis der bürgerlichen oder der gesetzlichen Verwandschaft in Kroatien und Slavonien, »Theol.-prakt. Quartalschrift« 1933, 379—382; Jeličić, Kanonsko žen. pravo, 114 sl., bilj. 19.

POGLAVLJE 6

ŽENIDBENA PRIVOLA (k. 1081—1093)

693. BIT ŽENIDBE. — Nekoć su među naučiteljima postojala dva mišljenja gledom na bit ženidbe. Prvo je mišljenje držalo, da ženidba počinje privolom, a završuje ženidbenim općenjem. To mišljenje zvalo se »Theoria copulae«, a zastupala ga je t. zv. »Bolonjska škola«. Drugo mišljenje razlikovalo je sadašnje i buduće zaruke (sponsalia de praesenti i sponsalia de futuro), i sadašnje zaruke smatralo sakramentom i nerazrješivima. To je mišljenje zastupala t. zv. »Pariška škola«. Aleksandar III. riješio je spor tako, da je i nedovršenu ženidbu priznao pravim sakramentom i savršenom ženidbom, ali je izjavio, da je nerazrješiva samo pravovaljana dovršena ženidba.

Ženidbu tvori zakonito očitovana privola među osobama, koje su po zakonu sposobne sklopiti ženidbu. Tu privolu ne može nikoja ljudska sila nadoknaditi. Ženidbena privola jest čin volje, kojim jedna i druga stranka daje i prima vječito i isključivo pravo na tijelo gledom na čine, koji su po sebi podesni za rađanje djece (k. 1081 §§ 1—2). Da se može imati ženidbena privola, potrebito je, da zaručnici barem znadu, da je ženidba trajno društvo između muškarca i ženske za rađanje djece. Nakon doraslosti ne predmnijeva se, da im je to nepoznato (k. 1082 §§ 1—2).

694. KRIVO MIŠLJENJE O ŽENIDBI. — Može se dogoditi, da osoba, koja sklapa ženidbu, nema ispravnih pojmova o ženidbi, kao ni o osobi, s kojom sklapa ženidbu. Krivo mišljenje ili bludnja (error) može utjecati na valjanost ženidbe, jer se može odnositi na samu osobu ili na koje njezino svojstvo, kao i na vlastitosti i na dostojanstvo ženidbe. Ako se odnosi na osobu, ženidba je nevaljana. Ako se ne odnosi na osobu, nego na njezino svojstvo, ženidba je nevaljana samo u dva slučaja: 1) ako se krivo mišljenje o svojstvu svodi na samu osobu; 2) ako je osoba, s kojom slobodna osoba sklapa ženidbu, ropkinja u pravom smislu, a dotičnik je mislio, da je slobodna (k. 1083 §§ 1—2).

Krivo mišljenje o osobi jest, na pr. onda, kad netko traži za ženu Mariju, a mjesto nje dolazi Marta. Takav je slučaj bio kod patrijarha Jakova, koji je za ženu htio Rahelu, a dali su mu Liju. Krivo mišljenje o svojstvu svodi se na osobu, kad netko traži za ženu prvorođenu kćer ili onu koja je svršila nauke, i t. d., kojoj on ne zna pravoga imena, a ne bi je uzeo, kad ne bi imala toga svojstva. — Svojstvo mora pripadati dotičnoj osobi, s kojom se misli vjenčati, a druga je stranka ne poznaje nego po tome svojstvu. Okr. Stol. 27. V. 1911 (Decisiones, III, 172—186).

Obično krivo mišljenje o jedinstvu ili nerazrješivosti ili o sakramentalnom dostojanstvu ženidbe, iako daje povoda ženidbenom ugovoru, ipak ženidbenoj privoli ne oduzimlje valjanosti (k. 1084). — Isto tako znanje ili mišljenje, da je ženidba nevaljana (na pr. kod svećenika i redovnika), nužno ne isključuje ženidbenu privolu (k. 1085).[1]

695. HINJENA PRIVOLA. — Kad netko riječima ili znakovima izrazuje ženidbenu privolu, predmnijeva se, da je privola u skladu s riječima i znakovima. Ali ako koja stranka ili jedna i druga pozitivnim činom volje isključi samu ženidbu, ili svako pravo na ženidbeni čin, ili koju vlastitost ženidbe, ženidba je nevaljana (k. 1086 §§ 1—2).

[1] V. o tome potanje: Rimlinger H. Th., Error invalidating matrimonial consent, Washington 1932; Savaldi B., L' errore nel matrimonio in diritto canonico, Milano 1933.

Na temelju ovoga kanona i kan. 1081 Okrugli Stol je 11. IV. 1927. proglasio nevaljanom ženidbu između Vilima Marconi i Beatrice O'Brien, jer su postavili uvjet, da će se razići, ako u ženidbi budu nesretni (AAS 1927, 217—227).

696. UTJECAJ SILE I STRAHA NA PRIVOLU. — Nevaljana je ženidba, koja se sklapa pod uplivom sile ili velikoga, vanjskoga i nepravednoga straha, radi kojega je netko, da ga se oslobodi, prisiljen izabrati ženidbu. Nikakav drugi strah, makar dao povoda ženidbenom ugovoru, ne nosi sobom nevaljanosti ženidbe (k. 1087 §§ 1—2).

Strah nastaje iz sile, koja nam se zadaje. Strah je bojazan kakvoga velikoga zla. On treba: a) da dođe izvana, od vanjskoga slobodnog uzroka, od ljudi, a ne iznutra, na pr. od bolesti, ili od vanjskoga neslobodnoga uzroka, kao groma, potresa, požara; b) da nije zaslužen (iniuste incussus), kao kad roditelji sile kćer, da se uda ili da ode u samostan. Zaslužen bi bio, kad bi sudac nekoga, koji je oskvrnuo djevojku pod obećanjem da će je vjenčati, osudio, da je vjenča. — Ima slučajeva, gdje strah nije težak za svakoga, nego samo za neke osobe. Isto tako kod nekih osoba može biti težak t. zv. strah iz poštovanja (metus reverentialis) prema roditeljima, uzgojiteljima i drugim osobama, kojima se ne usuđuju protiviti iz osobitog poštovanja prema njima. Ako je u nekom slučaju takav strah zaista velik, onda je taj strah razmjerno (relative) težak i ženidbu čini nevaljanom. — Pri prosuđivanju straha treba imati pred očima dob, spol, ćud i uzgoj onoga koji podnosi strah, kao i ćud, ponašanje i vlast nad njim onoga koji strah zadaje. Okr. Stol 4. IV. 1930. (Decisiones, XXII, 202 sl.). Ali za rasuđivanje, da li se u pojedinom slučaju radi o strahu, koji ništi ženidbu, nije dovoljna okolnost, da netko ne bi bio sklopio ženidbu, da nije bilo straha, jer se može dati strah, radi kojega je netko sklopio ženidbu, koje inače ne bi bio sklopio, a ipak taj strah nije težak ni nepravedan. Tako Okr. Stol 24. VI. 1930. (Decisiones, XXII, 359 sl).

697. KAKO SE OČITUJE PRIVOLA. — A. Za valjano sklapanje ženidbe treba da zaručnici budu prisutni bilo osobno bilo preko opunomoćenika. Ženidbenu privolu imaju izraziti riječima, a nije im dozvoljeno upotrebljavati jednakovažećih znakova, ako mogu govoriti (k. 1088 §§ 1—2).

B. Da se ženidba valjano sklopi preko opunomoćenika, osim posebnih propisa u biskupiji, još se hoće posebna punomoć, koju će potpisati opunomoćitelj, župnik ili biskup mjesta, gdje se daje, ili svećenik određen od jednoga ili drugoga, ili barem dva svjedoka. Ako opunomoćitelj ne zna pisati, treba to izraziti u punomoći, i još jedan svjedok ima punomoć potpisati; inače je nevaljana. Ako punomoćitelj povuče punomoć ili umno oboli, prije nego se ženidba sklopi u njegovo ime, ženidba je nevaljana, premda opunomoćenik i druga stranka toga ne znadu. Da ženidba bude valjana, treba da opunomoćenik posao obavi osobno (k. 1089 §§ 1—4).

ZS uputio je 1. V. 1932. okružnicu talijanskim biskupima o dozvoli sklapanja ženidbe preko opunomoćenika. Treba se najprije propitati, da li žena može poći k mužu nakon vjenčanja; punomoć treba da potpiše biskup mjesta, gde opunomoćitelj boravi; opunomoćitelj treba da pismeno izjavi, da će nakon ženidbe ženu propisno pozvati k sebi (Sartori, Enchridion, 227; Coronata, Interpretatio, uz k. 1089).

C. Ako zaručnici ne poznaju jezika jedan drugoga ili svećenika, koji prisustvuje vjenčanju, vjenčanje se može obaviti i preko tumača (k. 1090). — Župnik ne smije prisustvovati vjenčanju, koje se sklapa preko opunomoćenika ili tumača, ako ne postoji opravdan razlog i nikako se ne može sumnjati u ispravnost punomoći ili vjernost tumača, dobivši prije, ako ima vremena, dozvolu od biskupa (k. 1091).

698. UVJETNA PRIVOLA. — Privola zaručnika može biti kadšto uvjetovana nekom okolnošću, od koje ovisi valjanost ili nevaljanost ženidbe.

Ova okolnost može biti nužna ili slobodna, moguća ili nemoguća, pristojna ili nepristojna, t. j. u skladu sa ženidbom ili njoj protivna. Uvjet postavljen i neopozvan: 1) ako se odnosi na budućnost i nuždan je ili nemoguć ili nečastan, ali nije protiv biti ženidbe, ima se smatrati kao da nije stavljen; 2) ako se odnosi na budućnuost a protivi se biti ženidbe, ženidba je nevaljana; 3) ako se odnosi na prošlost ili sadašnjost, ženidba će biti valjana ili nevaljana prema tome, da li ono, što je podložno uvjetu, postoji ili ne postoji (k. 1092). — Iako je ženidba nevaljana radi zapreka, ipak se predmnijeva, da izražena privola postoji, dok se ne utvrdi, da je opozvana (k. 1093).

Tako se netko može prikazivati kao velikaš, činovnik, profesor i t. d. Stranka, koja pristaje da sklopi ženidbu s njime, može staviti uvjet, da na ženidbu privoljuje, ako je on zaista takav. Ako postavi taj uvjet, a prikazivanje dotičnika ne odgovara stvarnosti, nema ženidbene privole, a dosljedno ni ženidbe. — Isto tako jedna stranka može staviti drugoj uvjet: ako nisi bolestan, ako nisi osuđen, ako nisi počinio taj zločin, ako pristanu roditelji, i t. d. Takovi su uvjeti dopušteni, pa je ženidba valjana ili nevaljana, odnosno obustavlja se, prema tome da li se uvjeti ispunjuju ili ne. — Nepristojan i nedopušten bio bi uvjet, kad bi se ograničivao porod ili tražilo tjeranje nečasnog obrta, življenje od krađe, i t. d. Takav uvjet ne bi bio protiv naravi ženidbe, i smatralo bi se kao da nije postavljen. — Protiv naravi ženidbe bilo bi, kad bi se isključivalo pravo na ženidbeni čin, na rađanje djece, kad bi se ograničivalo trajanje ženidbe, i t. d.; s drugim riječima: sve što je bitno contra bonum prolis, bonum fidei i bonum sacramenti. Uz takove uvjete ženidba je nevaljana[1].

POGLAVLJE 7

NAČIN SKLAPANJA (OBLIK) ŽENIDBE (k. 1094—1103)

699. PRED KIM SE IMA ŽENIDBA SKLOPITI. — Svi su narodi ženidbu smatrali uzvišenim činom. Radi toga je njezino sklapanje bilo spojeno s posebnim svečanostima i gotovo svagdje sklapano u prisutnosti vjerskih predstavnika. Ipak način ili oblik (forma) sklapanja ženidbe nije uvijek bio isti ni kod kršćana uopće ni u katoličkoj Crkvi napose. Da se izbjegnu zloporabe, koje su kadšto nastajale, Tridentski je sabor općim zakonom uveo bitni način (forma substantialis) sklapanja ženidbe. Naredio je naime, da se vjenčanje obavlja pred župnikom i dvama svjedovima. To je bilo naređeno odlukom zvanom »Tametsi« po prvoj riječi same odluke. Ali budući da ta odluka nije svagdje objelodanjena — a tražilo je, da se objelodani u svima mjestima — to su nastale druge poteškoće, koje se nisu mogle izbjeći. Pijo X., da ih spriječi, odlukom »Ne temere« od 2. VIII. 1907. bolje je opredijelio odluku »Tametsi« i dokinuo sve iznimke, koje su u njoj bile učinjene. Propisi odluke »Ne temere« gotovo u cijelosti preneseni su u ZKP.

A. Sada se smatra valjanim s a m o o n o v j e n č a n j e, koje se obavlja pred župnikom ili biskupom dotičnoga mjesta ili svećenikom, kojega oni ovlaste, i barem dvama svjedocima, prema niže navedenim propisima (k. 1094).[2]

B. Župnik i biskup valjano p r i s u s t v u j u vjenčanju: 1) od dana, kad po kanonskim propisima preuzmu nadarje ili službu, ako nisu kažnjeni izopćenjem, zabranom bogoslužja ili obustavom službe, i kao takovi proglašeni;

[1] V. potanje: T i m l i n B. T., Conditional matrimonial consent, Washington 1934; F r a g h i S., De conditionibus matrimonio appositis, Romae 1941.

[2] V. o tome potanje: O' C o n n e l l G., De intima natura assistentiae matrimonialis ad normam can. 1094, Romae 1940.

2) samo u granicama svog područja, a na svom području valjano prisustvuju vjenčanju ne samo svojih podložnika, nego i stranaca; 3) samo ako potpuno slobodno, t. j. bez sile i velikog straha traže i prime privolu zaručnika. Župnik i mjesni biskup, koji mogu valjano prisustvovati vjenčanju, mogu dati dozvolu i drugom svećeniku, da na njihovu području valjano prisustvuje vjenčanju (k. 1095 §§ 1—2).

700. OVLAŠTENJE ZA PRISUSTVOVANJE VJENČANJU. — Dozvola priustvovanja vjenčanju mora se dati izričito određenom svećeniku za određenu ženidbu, isključivši bilo koja općenita ovlaštenja, osim ako se radi o župničkim pomoćnicima (cooperatores) za župu, u kojoj su postavljeni. Ali župnik i biskup ne smiju dati dozvole, ako nije učinjeno sve, što pravo traži za ustanovljenje slobodnog stanja (k. 1096 §§ 1—2).

Dozvolu za prisustvovanje vjenčanju valjano može dati: 1) privremeni zamjenik župnika (vic. oeconomus), koji upravlja župom prema kan. 472 i 473; 2) zamjenik odsutnog župnika, o kojemu kan. 465 § 4; 3) zamjenik župnika redovnika nakon odobrenja sa strane biskupa; 4) zamjenik odsutnog župnika prema kan. 465 § 5, dok biskup drukčije ne odredi; 5) pomagač nemoćnoga ili nevještog župnika (adiutor); 6) pomoćnik župnika (cooperator) prema kan. 475 § 2 i 476 § 6. PT 20. V. 1923. (AAS 1923, 114 sl.; v. gore br. 296—299).

Nije »određeni svećenik«, kad župnik izjavi starješini nekog samostana, da on za vjenčanje, koje će se obaviti slijedeće nedjelje u područnoj crkvi, ovlašćuje onoga svećenika, kojega će starješina slijedećih dana slati, da u toj crkvi govori misu. PT 20. V. 1923. (AAS 1923, 115). — Pomoćnik (cooperator), koji dobije opće ovlaštenje prisustvovati vjenčanjima, može to ovlaštenje dalje povjeriti (subdelegare) drugom svećeniku; župnik i biskup, koji daju ovlaštenje određenom svećeniku, da prisustvuje nekom stalnom vjenčanju, mogu tom svećeniku dozvoliti, da za isto vjenčanje dalje ovlasti drugog svećenika. PT 28. X. 1927. (AAS 1928., 61 sl.). — Pomoćnik (cooperator) ne može, po svojoj službi, na temelju kan. 476 § 6, valjano vjenčavati. PT 31. I. 1942. Jednako je bio odgovorio predsjednik PT stožernik Gasparri 13. IX. 1933; ali njegov odgovor nije bio objelodanjen u AAS, pa je među naučiteljima postojalo podvojeno mišljenje (C r n i c a, Kan. pravo, I, 225; II, ul. I, 239; Commentarium, I. 347; II, P. I, 245). — Komu biskup povjeri vlast za sve slučajeve (ad universitatem causarum) prema kan. 199 § 1, ne treba mu je posebno naglasivati i za vjenčanje. PT 25. I. 1943. (AAS 1943, 58; v. gore br. 140).

701. UVJETI ZA DOPUŠTENO PRISUSTVOVANJE VJENČANJU. — Župnik i biskup dopušteno prisustvuju vjenčanju: 1) kad se zakonito ustanovi slobodno stanje stranaka u smislu kanonskih propisa; 2) kad se ustanovi, da jedna ili druga stranka ima u mjestu, gdje se sklapa ženidba, zavičaj ili poluzavičaj, ili da je tu boravila mjesec dana, ili ako se radi o beskućniku, da barem sada tu boravi; 3) ako nema uvjeta pod br. 2), kad ima dozvolu župnika ili biskupa zavičaja, poluzavičaja ili mjesečnog boravka jedne ili druge stranke, osim ako se radi o beskućnicima, koji su upravo na putu, a nemaju nigdje svog boravišta, ili ako je po srijedi nužda, koja oslobađa od traženja dozvole. — U svakom slučaju treba držati za pravilo, da se ženidba sklapa pred župnikom zaručnice, ako opravdan razlog ne iziskuje drugo. — Ženidbe katolika mješovitog obreda, ako posebno pravo ne određuje drukčije, imaju se sklapati po obredu muža i pred njegovim župnikom. — Župnik, koji prisustvuje vjenčanju bez potrebite dozvole, ne dobiva štolarinskih pristojba i mora ih predati vlastitom župniku stranaka (k. 1097 §§ 1—3).

Sklapanje ženidbe pred župnikom zaručnice nije uvjet za dozvoljenost, jer je i župnik zaručnika jednako za to vlastan. Ali da između župnikâ ne dođe do razmirica, stavlja se pravilo, da se vjenčanje obavlja pred župnikom zaručnice, ako ne

postoji opravadan razlog za drugo. Opravdan razlog ne mora biti velik; dovoljan je i lagani razlog, na pr. putovanje zaručnika u mjesto zaručnice, odnosno traženje dozvole za putovanje, obiteljske prilike, bolest, želja stranaka da se vjenčanje obavi u nekom svetištu ili pred stanovitim svećenikom, i t. d. O opravdanosti razloga sudi jedan i drugi župnik, pače i same stranke.

702. IZNIMNI NAČIN SKLAPANJA ŽENIDBE. — Ako se ne može dobiti ili doći bez velike nepogodnosti do župnika ili biskupa ili svećenika, kojega su oni ovlastili prema kan. 1095, 1096, tada: 1) u smrtnoj pogibli valjana je i dopuštena ženidba, sklopljena pred samim svjedocima; pa i izvan smrtne pogibli, ako se razborito predviđa, da će to stanje potrajati mjesec dana; 2) u jednom i drugom slučaju, ako je blizu drugi svećenik, koji može doći, treba ga pozvati, i on mora prisustvovati vjenčanju zajedno sa svjedocima; no ipak je valjano vjenčanje obavljeno pred samim svjedocima (k. 1098).

Nije dovoljna sama činjenica odsutnosti župnika, da bi se moglo vjenčanje obaviti pred samim svjedocima; nego se mora ispitati i moralno ustanoviti, da se župnik za mjesec dana ne će moći dobiti niti će se do njega moći doći bez velike nepogodnosti. PT 10. XI. 1925. U slučaju je dovoljna sama fizička odsutnost župnika ili biskupa. PT 10. III. 1928. Ovaj se propis odnosi i na slučaj, kad župnik ili biskup, iako je prisutan u mjestu, ipak ne može radi velike nepogodnosti prisustvovati vjenčanju, tražiti i primiti ženidbenu privolu. PT 25. 1931. Na posljednji slučaj odnosi se i to, kad župnik ili biskup ne mogu prisustvovati crkvenom vjenčanju, jer je zabranjeno građanskim zakonom prije nego se obavi građansko vjenčanje, a ovoga građanska oblast ne će da pripusti, na pr. radi nedostatka isprava, koje građanska oblast traži. ZS 24. IV. 1935. (AAS 1925, 583; 1928, 120; 1931, 388; S a r t o r i, n. mj. 251 sl.; C o r o n a t a, n. mj. uz k. 1098; O d a r, Zakonik, uz i. k.).

703. TKO JE DUŽAN NA PROPISANI NAČIN VJENČANJA. — Na navedeni način vjenčanja dužni su: 1) svi koji su kršteni u kat. Crkvi i koji su u nju prešli iz krivovjerja ili raskolništva, iako su bilo jedni bilo drugi od nje kasnije otpali, kad se međusobno žene; 2) svi ti, kad se žene s nekatolicima bilo krštenim bilo nekrštenim, nakon što dobiju oprost od zapreke mješovite ženidbe ili razlike vjere; 3) vjernici istočnog obreda, kad se žene s vjernicima latinskog obreda, koje veže ovaj način. Ali kad nekatolici bilo kršteni bilo nekršteni, koji nisu nikada pripadali kat. Crkvi, između sebe sklapaju ženidbu, nigdje nisu dužni držati se katoličkog načina (oblika) sklapanja ženidbe; a tako ni rođeni od nekatoličkih roditelja, iako su kršteni u kat. Crkvi, ako su od djetinjstva odrasli u krivovjerstvu, raskolništvu, nevjerstvu ili bez ikakve vjere, kad se žene s nekatoličkom strankom (k. 1099 §§ 1—2).

Ovaj kanon dokinuo je ustanovu Pija X. »Provida« od 18. I. 1909., koja je 23. II. 1909. bila protegnuta i na Hrvatsku, gledom na način sklapanja mješovitih ženidaba. Predsjednik PT 30. III. 1918. (C r n i c a, De sacramentis, 252; C o r o n a t a, n. mj. uz k. 1099; O d a r, Zakonik, uz i. k.). — Kao »rođeni o nekatoličkih roditelja« razumiju se i oni, kojima je samo jedan roditelj bio nekatolik, pa je oženjen s katoličkom strankom uz propisana jamstva. PT 20. VII. 1929. (AAS 1929, 542). Ova je izjava razjašnjujuća, a ne proširujuća. PT 25. VII. 1931. (AAS 1931, 388). Isti izraz vrijedi i za djecu otpadnika od kat. vjere. PT 17. II. 1930. (AAS 1930, 195), pa i onda, kad je samo jedan roditelj otpao od kat. vjere (C a p p e l l o, De matrimonio, II, 178; T r i e b s, Handbuch, 612; V e r m e e r s c h - C r e u s e n, II, 284; C r n i c a, De sacramentis, 253). — Pitanje je, da li tako moraju sklopiti ženidbu djeca katolika, koja su od djetinjstva odgojena izvan kat. Crkve. Jedni odgovaraju niječno, drugi jesno, barem do mjerodavnog odgovora PT (C r n i c a, De sacramentis, 253). — Žena latinskog obreda, koja pri sklapanju ženidbe izjavi, da prelazi na obred muža istočnog obreda, isto je dužna sklopiti ženidbu prema ovom kanonu. PT 20. IV. 1940. (AAS 1940, 212).

704. CRKVENI OBREDI PRI VJENČANJU. — Izvan slučaja nužde, pri vjenčanju se treba držati obreda propisanih obrednicima ili uvedenih zakonitim običajem (k. 1100). — Župnik se ima brinuti, da zaručnici prime svečani blagoslov, koji im se može dati i nakon što su dugo živjeli u ženidbi kao supruzi, ali samo za vrijeme mise prema posebnom misnom propisu i izvan zabranjenog vremena. Svečani blagoslov može dati osobno ili preko drugoga onaj svećenik, koji može valjano i dozvoljeno prisustvovati vjenčanju (k. 1101 §§ 1—2). — Kad se ženidba sklapa između katoličke i nekatoličke stranke, imaju biti propisani upiti o privoli, ali se moraju ispustiti svi sveti obredi. Ako se iz toga predviđaju veća zla, biskup može dozvoliti jedan ili drugi uobičajeni svečanosni čin, ali misa mora biti uvijek isključena (k. 1102 §§ 1—2).

Kod sklapanja ženidbe između katolika i nekatolika, gdje nisu dana potrebita jamstva, treba se držati, i gledom na traženje i primanje privole, kanonskih propisa, a opozvane su sve prijašnje povlastice. ZSS 26. II. 1919. Opozvano je i ovlaštenje, koje je negdje postojalo, da se pri sklapanju mješovite ženidbe može prisustvovati samo trpno (passive). ZSS 10. III. 1928. (AAS 1928, 120; AKR 1920, 28; S a r t o r i, n. mj. 254: C o r o n a t a, Interpretatio, uz k. 1102). — Pri mješovitim ženidbama, osim mise za vjenčanje, zabranjena je i svaka druga misa, ako se iz okolnosti smatra kao dopuna vjenčanih obreda. PT 10. XI. 1925. (AAS 1925, 583).

705. UPIS I PRIJAVA SKLOPLJENE ŽENIDBE. — Kad se obavi vjenčanje, župnik ili njegov zamjenik ima što prije upisati u knjigu vjenčanih imena supruga i svjedoka, mjesto i dan vjenčanja kao i druge okolnosti, kako propisuju obredne knjige i vlastiti biskup: i to, iako je vjenčanju prisustvovao drugi svećenik, ovlašten od njega ili od biskupa. Osim toga župnik će, prema kan. 470 § 2, zabilježiti u knjizi krštenih, da je dotičnik toga dana u njegovoj župi sklopio ženidbu. Ako je dotičnik kršten na drugome mjestu, župnik će to dojaviti župniku krštenja bilo osobno bilo preko biskupskog dvora, da se ženidba ubilježi i u knjizi krštenih. — Prema naputku ZS od 3. VII. 1941., župnik krštenja dužan je tražiti tu obavijest, dok je ne dobije. — Kad se ženidba sklapa prema kan. 1098, svećenik, ako je bio prisutan, inače svjedoci jednako kao i stranke moraju se postarati, da se sklopljena ženidba što prije unese u spomenute knjige (k. 1103 §§ 1—3; v. gore br. 293 G).

U posljednjem slučaju dužnost je teška za sve i nepodijeljena (in solidum); pa ako jedan propusti, dužan je drugi obznaniti župnika, da se ženidba zabilježi. Ako je netko od njih ženidbu prijavio, prestaje obveza za druge.

Samo stanje, koje proizlazi iz vjenčanja, dokazuje, da je vjenčanje obavljeno, i neovisno od vjenčanih knjiga, ako se stiču okolnosti, iz kojih to stanje proizlazi: ime, postupak, glas. Ženska, čim se vjenča pred župnikom, dobiva ime muža; on s njome postupa kao sa svojom ženom; ona se javno smatra kao zakonita žena. Okr. Stol 11. III. 1930. (Decisiones, XXII, 156. 4; C o r o n a t a, Interpretatio, uz k. 1103; O d a r, Zakonik, uz i. k.).

POGLAVLJE 8

ŽENIDBA SAVJESTI (k. 1104—1107)

706. POJAM. — Ženidba savjesti (matrimonium conscientiae) jest ženidba, koja se sklapa pred župnikom i dvama svjedocima, ali skrovito, t. j. bez navještaja i bilo kojega sudjelovanja javnosti. Budući da je ta ženidba kadšto spojena s vrlo neugodnim posljedicama, kako zgodno veli Benedikt XIV. u okr. pismu »Satis vobis« od 17. XI. 1741. — koje je u bitnosti pre-

uzeto u ZKP — to se ona može dopustiti samo iz vrlo važnoga i vrlo žurnoga razloga. Dopustiti je može samo biskup, a ne opći namjesnik bez posebnog ovlaštenja (k. 1104).

Takav bi razlog bio, na pr. kad bi se velikaš htio ženiti s običnom građankom, a to ne bi dobro djelovalo u javnosti, ili kad bi vojni časnik, državni činovnik, djevojka, udovica radi vjenčanja morali izgubiti službu, položaj, državljanstvo, baštinu, ili kad bi u uglednoj kući nastao razdor, i t. d.

707. DUŽNOST TAJNE. — Svi, koji prisustvuju tom vjenčanju, strogo su dužni čuvati tajnu. To moraju obećati prije samog vjenčanja. Tajna veže: a) svećenika, koji prisustvuje vjenčanju; b) svjedoke; c) biskupa i njegove nasljednike; d) ženidbene stranke, ako druga ženidbena stranka ne će, da se stvar iznosi na javu (k. 1105). — Obveza tajne sa strane biskupa ne odnosi se na slučaj: 1) kad iz čuvanja tajne prijeti pogibao sablazni ili velike povrede svetosti ženidbe; 2) kad se roditelji ne brinu, da se krste djeca iz te ženidbe; 3) kad ih krste pod krivim imenima, a međutim kroz mjesec dana ne obavijeste biskupa o rođenju i krštenju djece s pravim imenima roditelja; 4) kad zanemaruju kršćanski odgoj djece (k. 1106).

708. UPIS ŽENIDBE. — Ženidba savjesti ne unosi se u redovite knjige vjenčanih i krštenih, nego u posebnu knjigu, koja se čuva u tajnom arhivu biskupskog dvora (k. 1107; v. gore br. 248).[1]

U tajnu knjigu bilježi se ne samo vjenčanje, nego i djeca iz te ženidbe, t. j. njihovo krštenje, kao i možebitni oprosti od smetnja, a odnosne isprave čuvaju se u tajnom arhivu. — Budući da je gotovo nemoguće izbjeći, da se djeca nakon krštenja ne unesu u župske matice, koje kod nas imadu javnopravni značaj, to se gledom na upis postupa ovako. Ako je majka javno poznata i ona privoljuje, može se dijete upisati na njezino ime; ako nije javno poznata, može se, iz analogije s kan. 777 § 2, upisati kao dijete nepoznatih roditelja; ali ni u kojem slučaju kao nezakonito. Ograde o ocu i zakonitosti ostavljaju se prazne. — Ako ženidba izađe na javu, mora se i vjenčanje i krštenje djece unijeti u redovite matice. Ako je za to potrebit kakav ispravak, treba zatražiti dozvolu od zemaljske državne oblasti putem biskupskog dvora.

POGLAVLJE 9

VRIJEME I MJESTO SKLAPANJA ŽENIDBE (k. 1108—1109)

709. VRIJEME SKLAPANJA ŽENIDBE. — Ženidba se može sklopiti u svako doba godine. Ali je svečani vjenčani blagoslov zabranjen od četvrte nedjelje došašća do Božića uključivo, i od Čiste srijede do Uskrsa uključivo. Ipak biskup, ne dirajući u bogoštovne zakone, može ga dozvoliti iz opravdanog razloga; samo treba zaručnike opomenuti, da se čuvaju prevelikog slavlja (k. 1108 §§ 1—3).

Kad biskup u to vrijeme dozvoli svečani vjenčani blagoslov, može se reći zavjetna misa za zaručnike, izuzevši nedjelje, zapovjedne svetkovine prvoga i drugoga reda, povlaštene osmine prvoga i drugoga reda, povlaštene prazne dane (feriae) i Badnji dan; na Božić i Uskrs misnoj molitvi može se dodati molitva za zaručnike pod jednim zaključkom; isto tako na druge svetkovine, kao Bogojavljenje, Duhovi, Trojstvo i Tijelovo, koje isključuju drugu molitvu; na bdijenja Duhova i Bogojavljenja ne smije se govoriti zavjetna misa za zaručnike. ZO 14. VI. 1918. (AAS 1918, 332; (C o r o n a t a, Interpretatio, uz k. 1108; O d a r, Zakonik, uz i. k.).

[1] O toj ženidbi v. potanje: D e B e r n a r d i s L. M., Il matrimonio di coscienza, Padova 1935.

710. MJESTO VJENČANJA. — Vjenčanje katolika ima se obaviti u župnoj crkvi; u drugoj crkvi ili javnoj i polujavnoj kapeli može se obaviti samo uz dozvolu biskupa ili župnika. U privatnim kućama biskupi mogu dozvoliti vjenčanje samo u kojem izvanrednom slučaju, uz opravdan i razložit razlog. U crkvama i kapelama sjemeništa i redovnicâ biskupi ga ne smiju dozvoliti, osim u prijekoj nuždi i uz podesne mjere opreznosti. Vjenčanje između katolika i nekatolika ima se obaviti izvan crkve; ako biskup razborito sudi, da se to ne može držati, a da ne nastane veće zlo, ostavlja se njegovu razboritom sudu, da od toga oprosti, ne dirajući u propis kan. 1102 § 2 (k. 1109 §§ 1—3; v. gore br. 704).

711. BLAGOSLOV ŽENE POSLIJE PORODA. — ZKP o tome ništa ne određuje. Ipak se drži pobožni običaj, da žena, nakon prvog porođaja (u nekim mjestima, nakon svakoga), po primjeru Bl. Dj. Marije, Majke Božje, zatraži od svećenika blagoslov. Po sebi se razumije, pravo na blagoslov imaju samo one žene, koje su sklopile zakonitu ženidbu, iako s oprostom od zapreke. Blagoslov nije pridržan župniku (k. 462; v. gore br. 292), pa ga može dati svaki svećenik, barem s predmnijevanom dozvolom ravnatelja crkve.

POGLAVLJE 10

UČINCI ŽENIDBE (k. 1110—1117)

712. DVIJE VRSTE UČINAKA. — Iz valjano sklopljene ženidbe nastaju dvije vrste pravnih učinaka: a) za same supruge, bilo međusobno bilo prema djeci; b) za djecu.

713. UČINCI ZA SUPRUGE. — Iz valjane ženidbe nastaje za supruge: 1) ženidbeni vez, po svojoj naravi trajan i isključiv; 2) kršćanska ženidba osim toga daje supruzima, koji ne stavljaju zapreke, sakramentalnu milost (k. 1110); 3) supruzi već od početka ženidbe imadu jednako pravo i dužnost na čine, koji spadaju u ženidbeni život (k. 1111); 4) ako nije što posebnim pravom određeno, žena je, gledom na kanonske učinke, dionica stanja muža (k. 1112, 93, 98 § 4, 1223 § 3, 1229 § 2, 1561); 5) roditelji su najstrože dužni brinuti se, prema svojim silama, za vjerski i moralni odgoj djece, kao i za njihovo vremenito dobro (k. 1113, 770, 1335, 1374).[1]

Kan. 2319 § 1 br. 2—4 predviđa posebne kazne protiv roditelja, koji se iznevjere ovim svojim svetim dužnostima. Roditelji imadu naravno pravo na odgoj djece, kako naglasuje Pijo XI. u okružnom pismu »Divini illius Magistri« od 31. XII. 1929. U njemu je dao premudre upute gledom na odgoj djece, a ponovio ih je i u okružnici »Casti connubii«.

714. UČINCI ŽENIDBE ZA DJECU. — A. Z a k o n i t a d j e c a. Djeca, začeta ili rođena iz valjane ili mnijevane ženidbe, jesu zakonita, ako roditeljima nije bila zabranjena upotreba ženidbe u vrijeme začeća radi položenih svečanih zavjeta ili radi primljenoga višeg reda (k. 1114). — Ocem se smatra onaj, na koga upućuje propisno vjenčanje, ako očevidni dokazi ne dokazuju protivno. — Zakonitom se predmnijevaju djeca, koja su rođena barem nakon šest mjeseci od dana vjenčanja, ili kroz deset mjeseci nakon razvrgnuća ženidbenog života (k. 1115 §§ 1—2).

[1] O zajednici ženidbenog života v. potanje: P i c a r d L e R., La communauté de la vie conjugale; obligations des époux, Paris 1930.

B. Pozakonjenje djece. 1) Naknadnom ženidbom roditelja, bila ženidba prava ili mnijevana, bila na novo sklopljena ili ukrijepljena, makar i ne bila dovršena, pozakonjuje se dijete, samo ako su roditelji bili sposobni sklopiti ženidbu u vrijeme začeća, ili trudnoće, ili rođenja (k. 1116), t. j. ako su u to vrijeme bili bez kanonske zapreke ili od nje dobili oprost. — Ali se tako ne pozakonjuju djeca roditelja, koji su imali zapreku dobi ili različite vjere, a ta je prestala kad su se vjenčali. PT 6. XII. 1930. (AAS 1931, 25). — Djeca, pozakonjena naknadnom ženidbom, gledom na kanonske učinke, u svemu su jednaka zakonitoj djeci, ako nije drukčije izričito rečeno (k. 1117, 232 § 2 br., 320 § 2, 331 § 1 br. 1), pa mogu biti primljena u sjemenište. PT 13. VII. 1930. (AAS 1930, 365).

2) Djeca se pozakonjuju i oprostom od ženidbene zapreke, prema kan. 1051, samo ako nisu rođena iz preljuba i od onih, koji su vezani svečanim zavjetima ili višim redom. — Ako je oprost dan prije nego su se začela ili rodila, onda se ne pozakonjuju, nego se rađaju zakonita (Jeličić, Kan. žen. pr. 265 sl.).

3) Prema kan. 984 br. 1, nezakonita se djeca pozakonjuju i svečanim zavjetima. Nezakonita djeca ne smiju biti ređena; ali ako su položili svečane zavjete, već nepravilnost prestaje i nema zapreke za ređenje.

POGLAVLJE 11

RASTAVA ŽENIDBENIH DRUGOVA (k. 1118—1132)

715. POJAM. — Premda je ženidba po svojoj naravi nerazrješiva, ipak ima slučajeva, kad supruzi mogu prekinuti zajednički život. To je rastava u širem smislu ili rastava od stola i postelje. Ako se radi o razrješenju ženidbenog veza, onda je rastava u pravom i užem smislu ili raspust ženidbe.

Čl. 1. RAZRJEŠENJE ŽENIDBENOG VEZA (k. 1118—1127)

716. ŽENIDBA DOVRŠENA I NEDOVRŠENA. — Pravovaljanu dovršenu ženidbu ne može razriješiti nijedna vlast i nijedan razlog, osim smrti (k. 1118). Ženidba nedovršena među kršćanima ili između krštene i nekrštene stranke razrješuje se bilo po samom pravu svečanim redovničkim zavjetima, bilo oprostom sa strane Sv. Stolice iz opravdanog razloga, na molbu jedne i druge stranke ili samo jedne stranke, ako je druga protivna (k. 1119).

Svečani zavjeti sami po sebi (ipso facto) i bez kakvog postupka razrješuju nedovršenu ženidbu, samo ako je utvrđeno, da ženidba nije dovršena; ali da se dobije oprost, hoće se posebni postupak s potpunim dokazom nedovršenosti. U jednom i drugom slučaju treba razrješenje unijeti u knjigu vjenčanih. — ZS izdao je 7. V. 1923. posebni uputak s odnosnim pravilima za obavljanje postupka; 10. V. 1935. sličan uputak dao je ZIC biskupima istočnih obreda (AAS 1923, 392—413; 1935, 333—340)[1].

717. POVLASTICA VJERE ILI PAVLOVA POVLASTICA. — A. Zakonita ženidba među nekrštenima, iako je dovršena, razrješuje se u prilog vjere po Pavlovoj povlastici. Ali to ne vrijedi za ženidbu sklopljenu između krštene i nekrštene stranke, na temelju oprosta od zapreke različite vjere (k. 1120 §§ 1—2).

[1] V. o tome potanje: Viscont A., Tractatus de matrimonio rato et non consummato cum speciminibus causarum, Romae 1928.

Ta povlastica zove se Pavlovom povlasticom, jer se osniva na prvoj poslanici sv. Pavla Korinćanina. Sv. Pavao, poslije nego je govorio o nerazrješivosti ženidbe među vjernicima, prema riječima Gospodnjim, dodaje: »Ostalim kažem ja, ne Gospodin: Ako koji brat ima ženu nevjernicu, i ona pristaje da stanuje s njim, neka je ne otpušta! I žena, koja ima muža nevjernika, i on pristaje da stanuje s njom, neka ne otpušta muža!... Ako li se nevjernik rastavlja, neka se rastavi, jer se tada brat ili sestra ne zarobljuje, jer nas Bog pozva u miru« (1 Kor. 7, 10—15).

B. Ova povlastica može se primijeniti samo u slučaju, da se jedna stranka obrati na kršćansku vjeru, a druga ostane u nevjerništvu i ne će više da živi mirno s krštenom strankom. Ako se i druga stranka obrati na kršćansku vjeru, njihova ženidba postaje pravovaljanom, i slijedi načela kršćanske ženidbe. Ako se nekrštena stranka pokaže spremnom i dalje živjeti skladno s krštenom osobom, ni tada nema mjesta ovoj povlastici. Radi toga, prije nego bi obraćena i krštena stranka valjano sklopila novu ženidbu, treba da, osim u slučaju kan. 1125, pita nekrštenu stranku: 1) da li se i ona želi obratiti i krstiti; 2) da li će barem s njom dalje zajedno živjeti bez uvrede Stvoritelja (t. j. da li će obraćenoj stranci pustiti slobodno, da živi po načelima kršćanske vjere). Te upite treba nekrštenoj stranci staviti uvijek, ako Sv. Stolica od toga ne oprosti (k. 1121 §§ 1—2).

C. Upiti se redovito imaju staviti pravno, barem u suštini i izvansudbeno, putem biskupa obraćene stranke, koji će neobraćenoj stranci dati rok za razmišljanje, ako ga zatraži, s napomenom, da će se, ako kroz to vrijeme ne odgovori, smatrati, da je odgovor niječan. Ako se upiti ne mogu staviti na taj način, valjani su, pa i dozvoljeni, kad ih obraćena stranka stavi sama po sebi; ali u tome slučaju treba da to bude utvrđeno barem po dvama svjedocima ili drugim zakonitim načinom dokazivanja (k. 1122 §§ 1—2).

D. Ako Sv. Stolica oprosti od upita ili nevjernička stranka odgovori niječno, krštena stranka ima pravo na novu ženidbu s katoličkom strankom, ako nije nakon krštenja nekrštenoj stranci dala opravdan razlog, da od nje otide (k. 1123).

E. Obraćena stranka, iako je nakon krštenja s neobraćenom strankom živjela ženidbeno, ipak ne gubi prava na novu ženidbu. Stoga se može ovim pravom poslužiti, ako neobraćena stranka bez opravdanog razloga kasnije promijeni odluku ili više ne živi zajednički bez uvrede Stvoritelja (k. 1124).

F. Što su Pavao III. ustanovom »Altitudo« od 1. VI. 1527., sv. Pijo V. ust. »Romani Pontificis« od 2. VIII. 1571., Grgur XIII. ust. »Populis« od 25. I. 1585. odredili za posebna mjesta, to kan. 1125 proteže i na druge krajeve, gdje su iste prilike. — Pavao III. dozvolio je obraćenim Indijancima u istočnoj i zapadnoj Indiji, koji su imali više žena, pa se ne sjećaju, koja je bila prva, da mogu zadržati koju hoće: ako se sjećaju, koja je bila prva, moraju nju zadržati, a druge otpustiti. — Ako se s mužem obrati i jedna žena, makar ne bila prva, sv. Pijo V. dozvolio je, da ona može ostati s mužem. — Ako se dogodi, da neprijatelji zarobe i odvedu koju stranku u ropstvo ili je prodadu, i t. d., pa se više ne zna ni gdje je ni da li je živa, te joj je nemoguće staviti navedene upite, Grgur XIII. dozvolio je, da se može oprostiti od postavljanja upita, odnosno da je druga ženidba valjana, iako se je druga stranka kroz to obratila na pravu vjeru i krstila. — Vez prve ženidbe, sklopljene među nevjernicima, prestaje samo onda, kad se obraćena stranka zaista valjano ponovno vjenča (k. 1126).

G. Ako nastane kakva sumnja, da li je ova druga ženidba valjana, tad vrijedi načelo kan. 1127, da u dvojbenoj stvari povlastica vjere uživa pravnu pogodnost, t. j. smatra se valjanom sve dotle dok se ne dokaže protivno.

Na temelju gornjih odredaba razvija se među naučiteljima mišljenje, da bi Sv. Stolica mogla razriješiti i onu ženidbu, koja je sklopljena između nekrštene osobe i osobe krštene izvan kat. Crkve, pa se jedna od njih obrati na katoličku vjeru. Ovo mišljenje postaje svaki dan sve jače, jer ima slučajeva, da je ZSS baš u posljednje doba (2. IV. 1924., 5. XI. 1924., 16. IV. 1926) takove ženidbe razriješio i stranci nakon obraćenja na katoličku vjeru, odnosno nakon krštenja dozvolio novo vjenčanje (Jeličić, Kan. žen. pravo, 277 sl.).

Čl. 2. RASTAVA OD STOLA I POSTELJE (k. 1128—1132)

718. OPĆE NAČELO. — Supruzi moraju čuvati zajednicu ženidbenog života, ako ih od toga ne oslobađa opravdan razlog (k. 1128).

Iz opravdanog razloga može se prekinuti zajednički ženidbeni život, t. j. može se provesti rastava od stola i postelje. Ova rastava uvedena je prvi put u kršćanskom zakonu, kad je Krist dozvolio bračnom drugu, da nevjernog druga radi preljuba otpusti, ali da ne sklapa nove ženitbe (Mat. 5, 31 sl.; 19, 9, Mark. 10, 11; Luka 16, 18; 1 Kor. 7, 11 sl.). Istočna nesjedinjena crkva Kristove riječi kod sv. Mateja ne dovodi u vezu s njegovim riječima kod drugih evanđelista i apostola, pa ne samo dozvoljava rastavu od stola i postelje radi preljuba i mnogih drugih razloga, nego u tim slučajevima razrješuje i ženidbeni vez i dozvoljava novu ženidbu. Kat. Crkva stoji vjerno na riječima Kristovim: »Što je Bog združio, ne smije čovjek rastavljati« (Mat. 19, 6), pa je protivnu nauku neizravno na Tridentskom saboru (Sess XXIV, c. 8. de matrim.) osudila.

719. DOŽIVOTNA RASTAVA. — U slučaju preljuba jedne stranke ima druga stranka pravo razriješiti zajednicu života, pa i za uvijek: a) ako nije privoljela na zločin; b) ako mu nije dala povoda; c) ako ga nije izričito ili prešutno oprostila; d) ako nije sama isti zločin počinila. Ali ostaje ženidbeni vez. Prešutno opraštanje biva, kad nevina stranka nakon što dozna za zločin, s drugom strankom živi kao suprug (maritali affectu conversatur); predmnijeva se, ako kroz šest mjeseci preljubnu stranku ne otjera ili ne napusti, ili protiv nje ne podigne tužbu (k. 1129 §§ 1—2). — Nevina stranka, kad se zakonito udalji bilo na temelju sudčeve presude bilo svojom voljom, nije više dužna preljubnu stranku primiti u životnu zajednicu; ali je može pripustiti i pozvati natrag, ako ova nije s njezinom privolom izabrala stanje protivno ženidbi (k. 1130).

Stanje protivno ženidbi jest redovničko ili svećeničko stanje. Stranka, koja je prigrlila to stanje, nije dužna niti smije više živjeti ženidbenim životom. To se razumije, ako je položila redovničke zavjete ili primila više redove.

720. PRIVREMENA RASTAVA. — U više slučajeva može se dobiti privremena rastava od stola i postelje. Ti bi bili: 1) ako se jedna stranka upiše u nekatoličku sljedbu; 2) ako djecu odgaja nekatolički; 3) ako provodi zločinački i sramotan život; 4) ako drugu stranku dovodi u veliku pogibao duše ili tijela; 5) ako zlostavljanjem čini zajednički život odviše teškim. Ovi i slični razlozi jesu zakoniti razlozi, da druga stranka, ovlaštenjem biskupa, pa i sama, ako su nesumnjivi a pogibao je neminovna, napusti ženidbenu zajednicu. U svim tim slučajevima, kad svrši uzrok rastave, zajednički život ima se obnoviti. Ali ako biskup odredi rastavu na određeno ili neodređeno vrijeme, nevina stranka nije na to dužna, nego po odluci biskupa ili kad isteče rok (k. 1131 §§ 1—2).

U tim slučajevima rastava se redovito izriče na temelju sudbene rastave, u kojoj se utvrdi krivnja, odnosno razlog rastave. Ali se ona može izreći i upravnim putem, ako biskup drukčije ne odredi po službenoj dužnosti ili na molbu stranaka. Ako je rastava izrečena sudbeno, onda se, u slučaju priziva, i dalje vodi sudbeno; inače se u slučaju priziva ili utoka dalje vodi upravnim putem, kako je bilo pri prvom rješenju. PT 25. VI 1932. (AAS 1932, 284).[1]

721. UZGOJ DJECE U SLUČAJU RASTAVE. — Kad se provede rastava, djecu ima uzgajati nevina stranka; ako je jedna od njih katoličke vjere, onda katolička stranka, ako u jednom i drugom slučaju biskup ne odredi drukčije za dobro djece, osiguravši uvijek njihov katolički uzgoj (k. 1132).

722. NADLEŽNOST SUDA ZA RASTAVU KOD NAS. — Dosad su u Hrvatskoj, Slavoniji, Bosni i Hercegovini, Srbiji i Crnoj Gori crkveni sudovi bili nadležni, da rješavaju parnice bilo za rastavu od stola i postelje, bilo za razrješenje ili raspust ženidbe. Parnice su se vodile po crkvenim zakonima, a presude crkvenih sudova vrijedile su i za državu. Na području Hrvatske i Slavonije crkveni su sudovi bili nadležni odlučivati o valjanosti ženidaba katolika bez obzira, po kakvom su obredu sklopljene, a ne samo o valjanosti onih brakova, koje su katolici sklopili po obredu kat. Crkve (K L 1944, br. 17).

U Dalmaciji i Međimurju, Sloveniji i Vojvodini rastavne parnice vodili su svjetovni sudovi. Ali vjernici, kad su htjeli da budu mirni u savjesti, navlastito kad je bilo pitanje valjanosti ženidbe, svoje sporove upućivali su crkvenim sudovima. Razumljivo je, da ni u kojem slučaju, kad je izrečena presuda za rastavu od stola i postelje, supruzima nije dozvoljeno sklapati novu ženidbu, jer vez prve ženidbe ostaje do smrti druge stranke, te čini, da je nova ženidba zločin dvoženstva.

Bilo da su parnice vodili jedni ili drugi sudovi, dušobrižnici su imali, na poziv suda pozvati k sebi stranke do tri puta, saslušati njihove razloge za rastavu i pokušati, da ih izmire. Nije li to uspjelo, ili ako koja stranka nije htjela da se prikaže, provodila se rasprava za rastavu.

723. RASTAVA I RASPUST ŽENIDBE U MODERNIM DRŽAVAMA. — Moderna zakonodavstva, koja ne vode računa o tome, da je ženidba sakramenat, kako sebi prisvajaju pravo postavljanja uvjeta za valjano i nevaljano sklapanje ženidbe, tako sebi prisvajaju pravo rastave od stola i postelje, pa i raskida ženidbenog veza, ne samo među nekrštenima, nego i među krštenima bilo nekatolicima bilo katolicima. Naravski, da njihove odredbe nemaju nikakve vrijednosti pred Bogom, i da se vjernici ne mogu na temelju njih ni združivati u ženidbu ni, ako su po crkvenim propisima vjenčani, rastavljati. Ali kobne posljedice, s kojima je urodila rastava i raspust ženidbe, bilo gledom na obitelj i društvo, bilo gledom na dobro samih država, morale bi potaknuti državnike, da povrate ženidbi njezinu svetost i dostojanstvo i da je nastoje zaštititi od razvratnih i nesavjesnih čimbenika, koji potkopavaju temelje države i zajedničkoga i posebničkog blagostanja.[2]

POGLAVLJE 12

UKRIJEPLJENJE ŽENIDBE (k. 1133—1141)

724. POJAM. — Ženidba, nevaljana radi nedostatka, koji je u vlasti Crkve, može se učiniti valjanom na dva načina: jednostavnim ukrijepljenjem ili popravkom i ukrijepljenjem u korijenu. Jednostavno ukrijepljenje (convalidatio simplex) biva, kad se odstrani zapreka i obnovi ženidbena privola; ukrijepljenje u korijenu (sanatio in radice), kad se odstrani zapreka, a ne treba obnavljati privole.

[1] V. o tome napose: Herman, Pravni značaj parnica o rastavi od stola i postelje, »Bog. Smotra« 1941. 234 sl.; Isti, Uspostava ženidbene zajednice, »Bog. Smotra« 1944, 191 sl.

[2] O svemu tome v. napose: Piekarski M., Ehescheidung und Ehetrennung, Wien 1935.

Čl. 1. JEDNOSTAVNO UKRIJEPLJENJE ŽENIDBE (k. 1133—1137)

725. ŠTO SE TRAŽI ZA JEDNOSTAVNO UKRIJEPLJENJE. — Da postane valjanom ženidba, koja je nevaljana radi zapreke, traži se: 1) da prestane ili da se oprosti od zapreke; 2) da obnovi privolu barem stranka, koja znade za zapreku. Ta je obnova po crkvenom pravu potrebita za valjanost, iako je iz početka jedna i druga stranka dala privolu i nije je opozvala (k. 1133 §§ 1—2). — Obnova mora biti novi čin volje za ženidbu, za koju zna, da je nevaljana od početka (k. 1134). — Ako je zapreka javna, privola se mora obnoviti javno prema propisima kanona. Ako je tajna i poznata jednoj i drugoj stranci, dovoljno je, da stranke obnove privolu privatno i skrovito. Ako je tajna i poznata samo jednoj stranci, dovoljno je, da privolu obnovi privatno i skrovito samo stranka, kojoj je poznata, samo ako druga stranka ustraje u svojoj privoli (k. 1135 §§ 1—3).

726. UKRIJEPLJENJE KOD NEDOSTATKA PRIVOLE. — Ženidba, nevaljana radi nedostatka privole, može postati valjanom ako stranka, koja nije dala privole, sada privoli, samo ako još traje privola druge stranke. Ako je nedostatak privole bio čisto nutarnji, dovoljno je, da stranka koja nije privoljela, privoli iznutra (na pr. da u sebi rekne: hoću biti njegova žena, njezin muž). Ako je bio vanjski, potrebito je privolu očitovati i izvanka, i to, ako je nedostatak bio javan, onako kako propisuje pravo; ako je bio tajan, na koji drugi privatni i skroviti način (k. 1136 §§ 1—3), na pr. u župnikovu ili svome stanu pred dvama svjedocima.

727. UKRIJEPLJENJE PRI NEDOSTATKU NAČINA SKLAPANJA. — Da postane valjanom ženidba, koja je nevaljana radi nedostatka načina sklapanja (oblik), treba da se iznova sklopi na propisani način (k. 1137), t. j. pred župnikom i dvama svjedocima. — Razumije se, da u svima tim slučajevima nisu potrebiti, a u nekima ne smiju biti ponovni navještaji ili napovijedi.

Čl. 2. UKRIJEPLJENJE U KORIJENU (k. 1138—1141)

728. UČINCI. — Ukrijepljenje ženidbe u korijenu (sanatio in radice) nosi sobom, osim oprosta ili prestanka zapreke, oprost od obveze obnavljanja privole i djelovanje unatrag gledom na kanonske učinke. Ukrijepljenje biva od časa, kad se daje milost; djelovanje unatrag od početka ženidbe, ako nije drukčije izričito rečeno. Oprost od obnavljanja privole može se dati i bez znanja jedne, pa i obiju stranaka (k. 1138 §§ 1—3).

729. KAD SE MOŽE DOZVOLITI. — Svaka ženidba, sklopljena privolom jedne i druge stranke, naravno dovoljnom, ali pravno nedjelotvornom radi zapreke crkvenog prava ili zbog nedostatka propisanog načina sklapanja, može se ukrijepiti u korijenu, samo ako traje privola. Ali ženidbu, sklopljenu sa zaprekom naravnoga ili božanskoga prava, iako kasnije zapreka prestane, Crkva ne ukrepljuje u korijenu, niti od časa kad prestane zapreka (k. 1139 §§ 1—2).[1]

[1] Kanoni ovdje ostavljaju po strani pitanje, da li bi u posljednjem slučaju Crkva mogla ženidbu ukrijepiti u korijenu (G a s p a r r i, De matrimonio, II, 264 sl.; C a p e l l o, De matrimonio, II, 593 sl.; W e r n z - V i d a l, De matrimonio, 802 sl., bilj. 25).

730. KAD SE NE MOŽE DOZVOLITI. — Ako kod stranaka ili samo kod jedne nema privole, bilo da nije postojala od početka, bilo da je postojala od početka a kasnije je opozvana, ženidba se ne može ukrijepiti. Ako privole nije bilo od početka, a učinjena je kasnije, može se ukrijepiti od časa kad je učinjena (k. 1140 §§ 1—2).

731. TKO DAJE UKRIJEPLJENJE. — Ukrijepljenje u korijenu može dati samo Sv. Stolica (k. 1141).

Ako se radi o zapreci različite vjere i uopće, kad je jedna stranka katolička a druga nekatolička, oprost daje ZSS, inače ZS, u misijskim krajevima ZŠV; za vjernike istočnog obreda, makar jedna stranka pripadala istočnom obredu, daje ZIC. Za nutarnje područje ukrijepljenje u korijenu daje SP. — Često je vlast ukrepljivanja ženidbe u korijenu dana biskupima posebnim trogodišnjim ovlaštenjima, pa se može od njih tražiti. — Molba za ukrijepljenje ili za oprost od smetnja pravi se prema propisima o otpisima. V. gore br. 40—54, 184, 669 C.

POGLAVLJE 13

DRUGO VJENČANJE (k. 1142—1143)

732. DOPUŠTENOST. — Iako je čisti život udovaca i udovica časniji, ipak je drugo i daljnje vjenčanje valjano i dopušteno; ali ostaje obveza kan. 1069 § 2, da se ne smije obaviti prije nego se propisno i sigurno utvrdi nevaljanost i razrješenje prve ženidbe (k. 1142, v. gore br. 655).

733. VJENČANI BLAGOSLOV. — Žena, kojoj je jednom dan vjenčani blagoslov, ne može ga opet primiti pri novom vjenčanju (k. 1143).

Odsječak 8

POSVETE I BLAGOSLOVI (k. 1144—1153)

734. POJAM. — Posvete i blagoslovi, latinski: sacramentalia, jesu stvari ili čini, kojima se Crkva, nekako oponašajući sakramente, običaje služiti, da svojim zagovorom (impetratione) dobije neke učinke, navlastito duhovne (k. 1144).

Krist je ustanovio sakramente, koji po sebi proizvađaju i daju vjernicima milost, Crkva je ustanovila posvete i blagoslove, koji su slični sakramentima, a vjernicima daju duhovne učinke, ne po sebi, nego po zaslugama Crkve. Ima više vrsta posveta i blagoslova, koji se svi svode na stvari i čine. Stvari su: crkve, kapele, oltari, sveti predmeti, slike, kipovi, blagoslovljena voda i t. d.; čini su: blagoslov osoba i stvari, znak križa, razni obredi i bogoštovni čini.

735. USTANOVLJIVANJE, TUMAČENJE I PROMJENA. — Samo Sv. Stolica može nove posvete i blagoslove ustanovljivati i postojeće mjerodavno tumačiti, dokidati i mijenjati (k. 1145).

736. DJELITELJ. — Zakoniti djelitelj posveta i blagoslova jest klerik, kojemu je za to dana vlast, a nije mu je nadležna oblast zabranila vršiti (k. 1146). — Posvetu ne može valjano obaviti nitko, tko nema biskupskog dostojanstva, ako mu toga ne dopušta pravo ili posebno ovlaštenje Sv. Stolice. Blagoslove može dati svaki svećenik, izuzevši one, koji su pridržani Sv. O.

Papi, biskupima i drugima. Pridržani blagoslov, što ga daje neovlašteni svećenik, nedopušten je, ali valjan, ako u pridržanju Sv. Stolica nije drukčije odredila. Djakoni i štioci mogu valjano i dopušteno dati samo one blagoslove, za koje ih pravo izričito ovlašćuje (k. 1147. §§ 1—4).

737. OBREDI. — Pri tvorbi i podjeljivanju posveta i blagoslova treba brižno čuvati obrede, koje je Crkva propisala. Posvete i blagoslovi, bilo tvorni bilo zazivni, nevaljani su, ako se ne upotrebi propisani obrazac (k. 1148 §§ 1—2).

Tvorni je onaj blagoslov (benedictio constitutiva), koji mijenja stanje stvari, od obične stvari čini je svetom, na pr.: blagoslov crkve, kapele, slike, vode, crkvenog ruha. Te stvari blagoslovom postaju svete stvari, i više se ne smiju upotrebljavati u necrkvene svrhe. Zazivni je onaj blagoslov (benedictio invocativa), gdje se ne mijenja stanje stvari; one ostaju kakve su bile, a od Boga se prosi, da vjernicima, koji se njima služe, budu korisne. Takav je na pr. blagoslov jela, bolesnika, kuće za stanovanje, tvornice, željeznice, mreže i t. d.

738. KOMU SE MOGU DATI. — Blagoslovi se imaju davati u prvom redu katolicima, ali se mogu dati i katehumenima; pače, ako nema zabrane Crkve, i nekatolicima, da im postignu svijetlo vjere ili, s njime zajedno, zdravlje tijela (k. 1149).

Nekatolicima se ne smije dati vjenčani blagoslov (k. 1102 § 2); ali im se mogu dati blagoslovljene svijeće, masline, pepeo. ZO 8. III. 1919. (AAS 1919, 144); mogu se blagoslivati njihove kuće, moliti za njih, ako su bolesni, i t. d.

739. UPOTREBA. — Stvari posvećene ili blagoslovljenje tvornim blagoslovom imaju se čuvati s poštovanjem, i ne smiju se upotrebljavati u necrkvene i njima neodgovarajuće svrhe, iako su u posjedu privatnika (k. 1150).

740. ZAKLINJANJA. — Zaklinjanja (exorcismi) jesu molitve, da se spriječi djelovanje zlih duhova, bilo kod osoba od njih opsjednutih, bilo kod stvari, kojima se ljudi služe. — Nitko, koji je primio vlast zaklinjanja, ne može zakonito zaklinjati osobe opsjednute od đavla, ako nije dobio posebnu i izričitu dozvolu od oblasnika. Tu dozvolu oblasnik ima dati samo svećeniku, koji se odlikuje pobožnošću, razboritošću i neporočnošću života; a ovaj ne smije pristupiti zaklinjanju, ako nije prije pomnjivom i razboritom istragom ustanovio, da je osoba zaista opsjednuta od đavla (k. 1151 §§ 1—2). — Zakoniti čimbenici mogu obavljati zaklinjanja ne samo nad vjernicima i katehumenima, nego i nad nekatolicima i izopćenima (k. 1152). Zaklinjanja, koja dolaze na krštenju, posvetama i blagoslovima, mole oni koji zakonito obavljaju te svete obrede (k. 1153).

Privatno može svaki svećenik, pa i svaki vjernik obaviti obično zaklinjanje, na pr. kad opazi, da neku dušu đavao posebno muči, osobito ružnim mislima. Pače to se preporuča, navlastito svećenicima. Mogu se upotrebiti obične riječi: »Odstupi, sotono!«; ili »U ime Isusovo zapovijedam ti, nečisti duše, da odstupiš od ovoga stvorenja Božjega«; ili sv. Ante Padovanskoga: »Evo križa Gospodnjega: bježite, sile neprijateljske! Pobijedio je lav iz plemena Judina, korijen Davidov, Aleluja!«[1]

[1] O posvetama i blagoslovima v. potanje: Dausend P. H., O. F. M., Die Sakramentalien, Düsseldorf 1931; Paschang J. L., The sacramentals according to the Code of Canon Law, Washington 1935.

DIO II

SVETA MJESTA I VREMENA (k. 1154–1254)[1]

ODSJEK I

SVETA MJESTA (k. 1154—1242)

741. POJAM. — Sveta mjesta jesu ona mjesta, koja su posvetom ili blagoslovom prema odobrenim bogoštovnim knjigama određena za bogoslužje ili za ukopavanje vjernika (k. 1154).

742. TKO MOŽE POSVETITI NEKO MJESTO. — Posvetiti neko mjesto, makar pripadalo redovnicima svečanih zavjeta, spada na biskupa područja, gdje se nalazi mjesto; ali ne na njegova općeg namjesnika, iako je biskup, ako nema posebnog ovlaštenja, uz netaknuto pravo stožernika, da posveti crkvu i oltare svoga naslova. Tko upravlja biskupijom, iako nema biskupskog dostojanstva, može dozvoliti svakom biskupu istog obreda, da obavi posvetu na njegovu području (k. 1155 §§ 1—2).

Ovo ovlaštenje ne može se dati svećenicima, iako po pravu imadu vlast posvećivati sveta mjesta. PT 29. I. 1929. (AAS 1931, 110).

743. TKO MOŽE BLAGOSLOVITI NEKO MJESTO. — Ako neko mjesto pripada svjetovnom svećenstvu ili neizuzetom i nesvećeničkom Redu, pravo blagoslivljanja ima biskup područja, gdje se nalazi mjesto; ako pripada izuzetom svećeničkom Redu, viši redovnički poglavar. Jedan i drugi mogu za to ovlastiti i drugog svećenika (k. 1156).

744. DOZVOLA ZA POSVETU I BLAGOSLOV. — Bez obzira na bilo koju povlasticu, nitko ne može neko mjesto posvetiti ni blagosloviti bez privole oblasnika (k. 1157).

Dosljedno, ni biskup ne može posvetiti mjesto izuzetih redovnika bez dozvole njihova višeg poglavara, niti viši poglavar može to dozvoliti stranom biskupu bez privole mjesnog biskupa. Ali viši redovnički poglavar može blagosloviti svako svoje mjesto, ne samo u samostanu, nego i u redovničkim župama, a da mu ne treba tražiti biskupovu privolu.

745. DOKAZ OBAVLJENE POSVETE I BLAGOSLOVA. — Kad se obavi posveta ili blagoslov mjesta, treba o tome izraditi službenu ispravu, od koje se jedan primjerak čuva u biskupskom, odnosno redovničkom pokrajinskom arhivu, a drugi u arhivu crkve (k.1158). Za dokaz, da je neko mjesto posvećeno ili blagoslovljeno, dovoljan je, ako nema za nikoga štete, jedan svjedok bez prigovora. Ako su posveta ili blagoslov dovoljno dokazani, ne smije se ponoviti ni jedno ni drugo; u sumnji, ima se ponoviti za sigurnost (k. 1159 §§ 1—2).

746. VLAST NAD SVETIM MJESTIMA. — Sveta mjesta izuzeta su od vlasti svjetovne oblasti, a samo zakonita crkvena oblast može u njima slobodno vršiti svoju duhovnu vlast (k. 1160).

[1] V. o tome potanje u djelima, navedenima kod prve i druge knjige osim toga: Coronata. De locis et temporibus sacris, Taurini 1922.

Odsječak 1

CRKVE (k. 1161—1187)

747. POJAM I VRSTE. — Pod imenom crkve razumije se sveta zgrada, određena za bogoslužje, da bude u prvom redu na službu svima vjernicima za obavljanje bogoslužja (k. 1161).

Po svrsi se crkva razlikuje od drugih svetih mjesta. Kao vanjski znak, po kojem se razlikuje od kapele, naučitelji spominju zvonik i vrata prema javnom putu. — Prema različitom dostojanstvu i raznim bogoštovnim obredima crkve imadu i različite nazive. Tako se nazivlju bazilikama crkve, koje se ističu nad drugima veličinom, starinom i glasovitošću, te se dijele na velike i male (maiores, minores): ukoliko su primile taj naziv od Sv. Stolice ili ga nose od pamtivijeka, s odnosnim povlasticama (k. 1180). Nadalje dolaze crkve: prvostolne (metropolitanske, nadbiskupske), stolne ili biskupske, zborne ili zbornoga kaptola, opatijske, samostanske, redovničke, župske, matične, područne, brtovštinâ i t. d.

748. PODIZANJE CRKAVA. — A. Nikakva crkva ne smije se sagraditi bez izričite pismene dozvole biskupa, a tu dozvolu ne može dati njegov opći namjesnik bez posebnog ovlaštenja. Biskup ne smije dati dozvole, ako razborito ne predviđa, da ne će ponestati što je potrebito za gradnju i uzdržanje crkve, za uzdržanje službenika i druge troškove bogoslužja. — Da ne bi nova crkva bila na štetu već postojećih, i ta se šteta ne bi nadoknadila većim duhovnim dobrom vjernika, biskup će, prije nego dade privolu, saslušati ravnatelje susjednih crkava kojih se tiče, a ostaje na snazi propis kan. 1676. I redovnici, iako su od biskupa dobili privolu, da negdje u biskupiji ili u gradu sagrade novu redovničku kuću, prije nego sagrade crkvu ili javnu kapelu na stalnom i određenom mjestu, trebaju novu biskupovu dozvolu (k. 1162 §§ 1—4; v. niže br. 1013).

Nova dozvola nije potrebita, ako je u prvoj dozvoli posebno označeno mjesto i položaj, gdje će se sagraditi nova redovnička kuća s crkvom ili kapelom (Crnica. Redovničko i laičko pravo, br. 370, str. 23).

B. Blagosloviti i položiti temeljni kamen nove crkve spada na one, o kojima govori kan. 1156 (k. 1163), t. j. ako je crkva svjetovna ili neizuzetih redovnika, na biskupa; ako je izuzetih redovnika, na njihova višeg poglavara (v. gore br. 743).

C. Biskupi, odnosno viši redovnički poglavari imadu se brinuti, saslušavši, ako je potrebito, i vještake, da se pri gradnji i popravljanju crkava drže oblici prihvaćeni kršćanskom predajom i propisi crkvene umjetnosti. U crkvi se ne smije otvoriti nikakav pristup ili prozor prema kućama svjetovnjaka. Ako ima prostorija ispod poda ili iznad crkve, ne smiju se upotrebljavati u čisto svjetovne (profane) svrhe (k. 1164 §§ 1—2).

Čisto svjetovne svrhe bile bi, na pr. spavaće sobe, kuhinja, konoba i t. d. Knjižnica se ne smatra takovom, a tako ni dvorana za nabožna ili katolička društva. — Po državnom građevinskom zakonu od 27. VI. 1931., za podizanje bilo koje nove zgrade kao i za vanjsku preinaku postojeće zgrade trebala je građevinska dozvola (§ 84), koju je davala općina (§ 85) po saslušanju građevinskog odbora (§ 106). — Smjernice crkvene umjetnosti istakao je Pijo XI. 28. X. 1932., pri blagoslovu nove vatikanske knjižnice (AAS 1932, 355).

749. POSVETA CRKVE. — A. U novoj crkvi ne smije se obavljati služba Božja, prije nego se svečano posveti ili barem blagoslovi. Ako se razborito predviđa, da će se nova crkva upotrebiti u svjetovne svrhe, oblasnik ne smije dozvoliti gradnju, ili barem, ako je sagrađena, ne smije je posvetiti ni blagosloviti. — Svečano se imaju posvetiti stolne crkve i, ukoliko je moguće, zborne, samostanske i župske. Crkva, sagrađena od drveta, željeza ili druge kovine, može se blagosloviti, ali ne posvetiti. Oltar se može posvetiti, a da se ne posveti i crkva; ali zajedno s posvetom crkve treba da bude posvećen veliki ili glavni oltar ili koji drugi, ako je veliki već posvećen (k. 1165 §§ 1—5).

B. Iako se posveta crkve može obaviti svakog dana, ipak je doličnije, da to bude u nedjelju ili koji drugi zapovjedni blagdan. — Biskup koji posvećuje i oni koji traže posvetu, imaju dan prije postiti. — Kad se posvećuje crkva ili oltar, biskup koji posvećuje, iako nema vlasti na tom području, daje oproštenje od 1 godine dana svima, koji na dan posvećenja pohode crkvu ili oltar; na godišnjicu 50 dana, ako je biskup; 100, ako je nadbiskup; 200, ako je stožernik (k. 1166 §§ 1—3).

Post pred posvetu ravna se općim propisima o postu. PT 20. VII. 1929. (AAS 1929, 573). — Kad koji svećenik posvećuje nepomični oltar, po ovlaštenju biskupa, biskup daje oproštenje, a svećenik ga samo proglasuje. ZO 26. X. 1931. (Coronata, Interpretatio, uz k. 1166; Odar, Zakonik, uz i. k.).

C. Blagdan posvećenja (ne blagoslova) crkve ima se svetkovati svake godine prema propisima bogoštovnih knjiga (k. 1167).

D. Svaka posvećena ili blagoslovljena crkva treba da ima svoj naslov. Kad se obavi posveta, naslov se ne može više mijenjati. I blagdan naslovnika treba svake godine svetkovati prema bogoštovnim zakonima. Crkve se ne mogu posvećivati blaženima bez dozvole Sv. Stolice (k. 1168 §§ 1—3).

Po dozvoli Sv. Stolice kod nas se mogu posvećivati crkve hrvatskim blaženicima: bl. Nikoli Taveliću, bl. Augustinu Kažotiću, bl. Marku Križevčaninu, bl. Hozani Kotorskoj i bl. Graciji iz Mula.

E. U posvećenoj ili blagoslovljenoj crkvi mogu se obavljati svi crkveni obredi, ne dirajući u prava župnika, povlastice i zakonite običaje. Biskup može iz opravdanog razloga odrediti satove, kad će se obavljati sveti obredi, samo ako se ne radi o izuzetoj redovničkoj crkvi; ali ostaje propis kan. 609 § 3 (k. 1171; v. gore br. 379).

750. ZVONA. — Dolično je, da svaka crkva ima zvona, kojima se vjernici pozivlju na službu Božju i druge vjerske čine. I crkvena zvona moraju biti posvećena ili blagoslovljena prema bogoštovnim knjigama. Samo crkvena oblast može se služiti zvonima. Blagoslovljeno zvono ne može se upotrebljavati u čisto svjetovne svrhe, osim u nuždi i po dozvoli oblasnika ili iz zakonitog običaja; ali ostaju netaknuti uvjeti, što su ih, uz privolu oblasnika, postavili oni koji su crkvi zvona možda poklonili. Što se tiče posvete ili blagoslova zvona, vrijedi propis kan. 1155, 1156 (k. 1169 §§ 1—5; v. gore br. 742 i 743).

ZSab prizvao je 20. III. 1931. u pamet i naložio župnicima i drugim ravnateljima crkava, da se, gledom na upotrebu zvona, strogo drže propisa ZKP, zatraživši i dobivši prije dozvolu biskupa, ako se iz važnog razloga imaju upotrebiti u svrhu, koja nije strogo vjerska. Biskupi moraju ulagati svu pomnju, pa i kanonske kazne, da se svi drže točno ove naredbe (AAS 1931, 129 sl.).

751. GUBITAK POSVETE I BLAGOSLOVA. — Crkva ne gubi posvete ni blagoslova, nego kad se sva sruši, ili se poruši veći dio zidova, ili je biskup obrati u necrkvene svrhe prema kan. 1187 (k. 1170; v. niže br. 758).

Crkva, koja izgubi posvetu i blagoslov, ne može se više upotrebiti za službu Božju, ako se ponovno ne blagoslovi ili posveti. — Za povratak u necrkvene svrhe dovoljna je volja bez drugoga posebnog čina.

752. OSKVRNA CRKVE. — A. Kadšto se ne diže, nego o s k v r n j u j e sveti značaj crkve, pa se u njoj ne smiju obavljati sveti čini, ako se prije ne obavi obred izmirenja. — Crkva se oskvrnjuje jedino ovim činima, i to samo ako su sigurni, razglašeni i učinjeni u crkvi: 1) zločinom ubojstva; 2) nepravednim i teškim krvoprolićem; 3) bezbožnim i gnusnim upotrebama, kojima je crkva služila; 4) ukopom nevjernika ili izopćenika nakon osude ili proglasne presude. Oskvrnom crkve ne oskvrnjuje se groblje, iako je neposredno uz crkvu, i obratno (k. 1172 §§ 1—2).

B. U oskvrnjenoj crkvi ne smije se, prije nego se i z m i r i, obavljati služba Božja, dijeliti sakramenti, ukopavati mrtvi. Ako oskvrna nastane za vrijeme službe Božje, služba ima odmah prestati; ako prije kanona mise ili poslije pričesti, misa se ima prekinuti; inače će svećenik misu nastaviti do pričesti (k. 1173 §§ 1—2). — Oskvrnjena crkva ima se što prije izmiriti prema bogoštovnim obredima. Ako je sumnja, da li je oskvrnjena, ima se izmiriti za sigurnost (k. 1174 §§ 1—2). — Crkva, oskvrnjena ukopom izopćenika ili nevjernika, ne smije se izmiriti, prije nego se mrtvo tijelo odstrani, ako se može bez velike nepogodnosti (k. 1175). — Oskvrnjenu blagoslovljenu crkvu može izmiriti njezin upravitelj ili bilo koji svećenik s privolom, barem predmnijevanom, upravitelja. Valjano izmirenje posvećene crkve spada na one, o kojima govori kan. 1156; ali u slučaju velike i žurne potrebe, ako se ne može doći do biskupa ili višeg poglavara, slobodno je upravitelju crkve izmiriti je, obavijestivši naknadno biskupa, odnosno višega redovničkog poglavara (k. 1176 §§ 1—3). — Izmirenje blagoslovljene crkve može biti s običnom blagoslovljenom vodom; ali izmirenje posvećene crkve ima biti s vodom u tu svrhu blagoslovljenom prema bogoštovnim zakonima, a mogu je blagosloviti ne samo biskupi, nego i svećenici koji izmiruju crkvu (k. 1177).

753. ČISTOĆA I SVETOST CRKVE. — Svi, na koje spada, imaju se brinuti, da u crkvi vlada ona čistoća, koja dolikuje kući Božjoj. U njoj se ne smije obavljati nikakvo poslovanje ni prodaja, premda u dobru svrhu, i uopće ništa što nije u skladu sa svetošću mjesta (k. 1178).

U crkvama i kriptama za službu Božju ne smiju se stavljati ploče s napisima i imenima pokojnika, koji tu nisu ukopani i ne smiju biti ukopani. ZO 20. X. 1922. (AAS 1922. 556; v. niže br. 768).

754. PRAVO ZAKLONA. — Crkva uživa pravo zaklona (ius asyli), tako da se krivci, koji pobjegnu u nju, ne smiju iz nje izvući, ako ne sili nužda, bez privole biskupa, odnosno višega redovničkog poglavara, ili barem upravitelja crkve (k. 1179). — Povredu zaklona ima biskup ili viši redovnički poglavar kazniti prema težini krivnje (k. 2325; v. niže br. 1326).

755. PRISTUP U CRKVU. — Pristup u crkvu k svetim obredima ima biti potpuno besplatan, a osuđuje se svaki protivni običaj (k. 1181).

756. CRKVENA DOBRA. — Bez obzira na propise kan. 1519—1528, uprava dobara, koja su određena za popravak i ures crkve kao i za bogoslužje, pripada, ako nije drukčije posebno određeno ili zakonitim običajem uvedeno, biskupu zajedno s kaptolom, ako se radi o stolnoj crkvi; kaptolu zborne crkve, ako o zbornoj crkvi; upravitelju, ako o drugoj crkvi. Župnik i misionar upravljaju i poklonima, koji se daju u korist župe ili misije, ili crkve u granicama župe i misije, osim ako se radi o crkvi, koja ima svoju upravu, različitu od uprave župe i misije, ili ako nije drukčije uvedeno posebnim pravom ili

zakonitim običajem. Župnik, misionar, upravitelj svjetovne crkve, bio svjetovnjak ili redovnik, mora tim poklonima upravljati prema propisima kanona i o njima polagati račun biskupu prema kan. 1525 (k. 1182 §§ 1—3). — Ako se u upravu dobara koje crkve uzmu i drugi, bilo klerici bilo svjetovnjaci, svi zajedno s crkvenim upraviteljem, o kojemu gore, ili njegovim zamjenikom kao predsjednikom sačinjavaju crkveni imovinski odbor (consilium fabricae ecclesiae). Članove odbora, ako nije drukčije zakonito određeno, imenuje biskup ili njegov odaslanik, a on ih može iz važnog razloga i maknuti (k. 1183 §§ 1—2). — Crkveni odbor ima nastojati oko pravilne uprave crkvenih dobara, držeći se propisa kan. 1522, 1523; ali se nipošto ne smije stavljati u stvari, koje se odnose na duhovnu službu, napose: 1) u vršenju bogoslužja u crkvi; 2) kako će i kad zvoniti zvona i kako će se držati red u crkvi i na groblju; 3) kako će se u crkvi obavljati sabiranje, navještaji i sve drugo, što bilo kako spada na bogoslužje i ures crkve; 4) kako će se položiti oltari, pričesne klupe, propovjedaonice, orgulje, mjesto za pjevače, sjedala, klečala, kutije za milostinju i druge stvari za vršenje bogoslužja; 5) u primanje i odbijanje svetog posuđa ili drugih stvari, koje su određene bilo za upotrebu, bilo za bogoslužje, bilo za ures u crkvi ili sakristiji; 6) u pisanje, raspolaganje, čuvanje župničkih knjiga i drugih isprava, koje spadaju na župski arhiv (k. 1184).

Spor glede sjedala u crkvi ne spada pred svjetovni, nego pred crkveni sud. ZSab 11. XII. 1920. (AAS 1921, 261; v. niže br. 795 E, 946 B).

757. CRKVENA POSLUŽBA. — Sakristana, pjevače, orguljaše, djecu za kor, zvonara, grobare i druge poslužnike u crkvi imenuje samo upravitelj crkve, ne dirajući u zakonite običaje, ugovore i vlast oblasnika. Oni su od njega ovisni i on ih otpušta (k. 1185).

758. POPRAVAK CRKVE. — Ako gdje nema posebnih zakonitih običaja i ugovora, ili nema za koga drugoga obveze pa i po svjetovnom zakonu: 1) dužnost popravljanja s t o l n e c r k v e spada najprije: a) na crkvenu imovinu (bona fabricae), izuzevši onaj dio, koji je potrebit za bogoslužje i za redovitu upravu crkve; zatim b) na biskupa i kanonike prema visini (pro rata) prihoda, odbivši što je potrebito za pristojno uzdržavanje; napokon c) na vjernike u biskupiji, ali njih će biskup više nagovarati nego siliti, da, prema mogućnosti, doprinesu za potrebite troškove; 2) dužnost popravljanja ž u p s k e c r k v e spada najprije: a) na crkvenu imovinu, kao gore; zatim b) na zaštitnika (patronus); onda c) na one, koji primaju od crkve kakve prihode prema pristojbi, koju će biskup odrediti prema visini (pro rata) prihoda; napokon d) na župljane, koje će biskup, kao u prvom slučaju, više svjetovati nego siliti. To vrijedi i kad se radi o drugim crkvama, uz dužni razmjer (k. 1186). — Ne može li se crkva više upotrebljavati za službu Božju, a nema nikakva izvora za popravak, može je biskup obratiti u svjetovne, ali ne gnusne svrhe (ne, na pr. za štalu, zahod i slično). Obveze s prihodima i naslov crkve, ako je crkva župska, ima prenijeti na drugu crkvu (k. 1187).

Odsječak 2

KAPELE (k. 1188—1196)

759. POJAM. — Kapela (oratorium) jest mjesto određeno za službu Božju, ali ne u prvom redu, da svima vjernicima služi za obavljanje javnog bogoslužja. Može biti trostruka: a) javna, b) polujavna, c) posebnička ili

kućna. Javna je, ako je podignuta u prvom redu u korist nekog zbora, pa i posebnika, ali tako da svi vjernici imadu zakonito ustanovljeno pravo u nju doći barem za vrijeme službe Božje; polujavna, ako je podignuta u korist neke zadruge, ili skupa vjernika, koji se u njoj skupljaju, a nije svakomu slobodan pristup; posebnička ili kućna, ako je podignuta u posebničkoj kući na korist samo neke obitelji ili kojega posebnika (k. 1188 §§ 1—2).

Za kapelu ZKP upotrebljava riječi: oratorium (u ovom naslovu); capella (k. 1448); sacellum (k. 239 § 1 br. 11, 14, 18; 254, 717 § 1; 776 § 2; 929, 1426, 2273); aedicula (k. 239 § br. 11; 1190, 1194).

760. JAVNE KAPELE. — Javne kapele ravnaju se istim zakonima kao i crkve. Stoga se mogu u njima obavljati svi crkveni bogoštovni čini, ako su prema kan. 1155, 1156, blagoslovljene ili posvećene, osim ako bogoštovni zakoni što protivno određuju (k. 1191 §§ 1—2).

761. POLUJAVNE KAPELE. A. Polujavne kapele ne smiju se p o d i z a t i bez dozvole biskupa, ako se radi o svjetovnjacima i neizuzetim redovnicima, a višega redovničkog poglavara, ako o izuzetim redovnicima. Oni ne smiju dati dozvole, ako prije osobno ili preko drugog crkovnjaka ne pregledaju kapelu i ne ustanove, da je pristojno uređena. Kad dadu dozvolu, kapela se ne smije bez njihove dozvole obratiti u svjetovne svrhe. U zavodima za uzgoj mladeži, gimnazijama, tvrđavama, vojarnama, tamnicama, bolnicama i t. d., osim glavne kapele, ne smiju se podizati druge manje kapele, ako to, po mišljenju oblasnika, ne traži nužda ili velika korist (k. 1192 §§ 1—4).

B. U polujavnim kapelama mogu se obavljati s v i b o g o š t o v n i č i n i i svi crkveni obredi, ako se ne protive bogoštovni propisi ili oblasnik što izričito ne izuzme (k. 1193). — Kapele stožernika i biskupa bilo ustoličenih bilo naslovnih, iako su posebničke, uživaju sva prava polujavnih kapela (k. 1189).

C. Polujavne kapele b l a g o s l i v l j u se običnim blagoslovom kuća. Ipak moraju biti pridržane za službu Božju i slobodne od svake kućne upotrebe (k. 1196 § 2).

762. POSEBNIČKE KAPELE. — Posebničke ili kućne kapele ne mogu se ni posvetiti ni blagosloviti kao crkve. One se blagoslivlju običnim blagoslovom kao kuće ili se uopće ne blagoslivlju. Ipak, iako nisu blagoslovljene, moraju biti pridržane za službu Božju i slobodne od svake kućne upotrebe (k. 1196 §§ 1—2). — Kapelice, što ih podižu obitelji ili pojedinci na grobljima za svoj ukop, smatraju se posebničkim kapelama (k. 1190). U njima može biskup dozvoliti, pa i trajno, da se služi više misa. Ali u kućnim kapelama može iz opravdanog i razložitog razloga, dozvoliti samo prolazno (per modum actus) u izvanrednom slučaju, da se odsluži samo jedna misa. Ni jedne ni druge dozvole ne smije dati, ako se prije osobno ili preko drugog crkovnjaka ne uvjeri, da su kapele pristojno uređene (k. 1194, 1192 § 2). — U kućnim kapelama, podignutima po dozvoli Sv. Stolice, ako nije drukčije rečeno u dozvoli, može se služiti, nakon što biskup kapelu pregleda i odobri prema kan. 1192 § 2, jedna misa, i to tiha, svaki dan, izuzevši veće svečanosti; ali drugi crkveni bogoštovni obredi (functiones ecclesiasticae) ne smiju se obavljati. Biskup može, samo ako postoje opravdani i razložiti razlozi, različiti od onih, radi kojih je dana dozvola, i na veće svečanosti prolazno dozvoliti govorenje mise (k. 1195 §§ 1—2).

O d s j e č a k 3

OLTARI (k. 1197—1202)

763. POJAM — Oltar ili žrtvenik jest mjesto u crkvi ili kapeli, gdje se obavlja služba Božja, u prvom redu gdje se prikazuje euharistijska žrtva sv. mise. Oltar može biti: a) n e p o m i č a n (altare immobile, fixum) i b) p o m i č a n (mobile) ili p r e n o s a n (portatile). Nepomičan je onaj oltar, gdje se gornja ploča posvećuje zajedno s podnožjem kao jedna cjelina; pomičan ili prenosan, gdje se posvećuje uglavnom samo jedan kamen, koji se radi toga i zove prenosni oltar ili posvećeni kamen (petra sacra). U posvećenoj crkvi mora biti nepomičan barem jedan oltar, osobito veliki ili glavni; u blagoslovljenoj mogu svi oltari biti pomični (k. 1197 §§ 1—2).

764. NEPOMIČNI OLTAR. — A. Kod nepomičnog oltara gornja ploča (mensa) mora s a s t o j a t i od jednoga naravnoga, cijeloga i nekrhkoga kamena. Ploča se mora protezati preko čitavog oltara i držati se čvrsto s podnožjem; podnožje pak mora biti od kamena ili barem od kamena moraju biti strane, odnosno stupići, na kojima počiva ploča. U sredini gornje ploče treba da bude udubina s moćima svetih (sepulchrum), zatvorena kamenom (k. 1198 §§ 1—2, 4).

B. Da se može na oltaru govoriti misa, treba da bude čitav p o s v e ć e n. Posvećuje ga biskup dotičnog mjesta, prema kan. 1155. — Posveta oltara bez posvete crkve, iako može biti svakog dana, ipak je priličnije, da bude u nedjelju ili na koji drugi zapovjedni blagdan (k. 1199 §§ 1—3).

C. Nepomični oltar g u b i p o s v e t u, ako se rastavi ploča od podnožja, makar i za jedan čas. U tom slučaju može biskup dopustiti, da ga jedan svećenik ponovno posveti po kraćem obredu i obrascu. Posvetu gubi: a) ako se prelomi velik dio bilo gledom na veličinu ulomka, bilo gledom na mjesto mazanja; b) ako se uklone svete moći ili se razbije ili ukloni poklopac s udubine, izuzevši slučaj, da biskup ili njegov odaslanik makne poklopac u tu svrhu, da ga učvrsti ili popravi ili stavi drugi, ili da pregleda svete moći (visitatio). Ako se poklopac razbije nešto malo, ne nosi sobom gubitka posvete, a svaki svećenik može pukotinu učvrstiti klakom. — Gubitak posvete crkve ne nosi sobom gubitak posvete oltara, i obratno (k. 1200 §§ 1—4).

D. Kao što crkva tako i svaki oltar, barem nepomični, treba da ima svog n a s l o v n i k a. Naslovnik velikog oltara isti je koji i crkve. Oblasnik ne može dozvoliti, da se promijeni naslovnik nepomičnog oltara. Bez dozvole Sv. Stolice ne mogu se oltari posvećivati blaženicima, pa ni u crkvama i kapelama, gdje su dozvoljeni njihovi kanonski časovi s misom (k. 1201 §§ 1—4; v. gore br. 749 D).

E. Oltar mora biti pridržan samo z a b o g o š t o v n e č i n e, osobito za govorenje mise, isključivši svaku necrkvenu upotrebu. Ispod njega ne smije biti ukopano nikakvo mrtvo tijelo. Tjelesa, možda ukopana ispod oltara, imaju se udaljiti barem za jedan metar; inače se ne smije misa govoriti dok se tijelo ne udalji (k. 1202 §§ 1—2).

Udaljenost groba i oltara ima se mjeriti ne od posvećenoga kamena, nego od stola (mensa), na kojem stoji posvećeni kamen. ZO 25. X. 1933. (C o r o n a t a, Interpretatio, uz k. 1202; O d a r, Zakonik, uz i. k.).

765. POMIČNI OLTAR. — Posvećeni kamen mora biti tolik, da na njemu može stati hostija i veći dio kaleža. I na tom kamenu treba da bude udubina s moćima svetih (k. 1198 §§ 3, 4). — Može ga posvetiti svaki biskup, ako gdje nema protivne povlastice (k. 1199 § 2). — Posvetu gubi jednako kao i nepomični oltar (k. 1200 § 2). — I on treba da ima naslovnika, koji se može promijeniti dozvolom oblasnika (k. 1201 §§ 2, 3). — Ni pomični oltar ne smije služiti necrkvenim svrhama. Što je rečeno o nepomičnom oltaru, pod kojim je ukopano mrtvo tijelo, to vrijedi i za pomični oltar (k. 1202 §§ 1—2).

Pomični oltar u crkvi i kapeli može biti sav od kamena; ako gornja ploča ne zahvaća čitav oltar kao kod nepomičnoga, smatra se pomičnim oltarom.

Odsječak 4

CRKVENI POKOP (k. 1203—1242)

766. POJAM. — Crkveni pokop ili sprovod obuhvaća troje: a) prijenos mrtvog tijela u crkvu; b) zadušnice nad njim u crkvi; c) polaganje u mjesto, propisno određeno za ukopavanje preminulih vjernika (k. 1204).

767. ZABRANA SPALJIVANJA. — Tjelesa preminulih vjernika imaju se ukopati, a zabranjeno je njihovo spaljivanje. Ako bi tko na bilo koji način naredio, da mu se tijelo spali, ne smije se to izvršiti; ako bi naredba bila dodana ugovoru, oporuci ili bilo kojemu drugom činu, ima se smatrati kao da je nema (k. 1203 §§ 1—2).

ZSS uputio je 19. VI. 1926. biskupima naputak gledom na spaljivanje tjelesa. Vjernici se imaju poučiti o pravoj nakani, zašto se promiče spaljivanje i o težini grijeha, koji se time počinja. Ako netko drugi naredi spaljivanje, samo tada se može dati crkveni sprovod, kad se može odstraniti sablazan. Ako je spaljenje bilo po volji pokojnika, nije dovoljno nagađanje opoziva; treba ga dokazati. Kad se zabranjuje crkveni sprovod, zabranjen je i ukop u svetome mjestu. Ako to traži državna oblast, svećenik se mora protiviti i ne smije sudjelovati (AAS 1926, 282 sl.).

POGLAVLJE 1

GROBLJA (k. 1205—1214)

768. UKOPAVANJE U GROBLJU, NE U CRKVI. — Mrtva tjelesa vjernika imadu se ukapati u groblju, propisno blagoslovljenom bilo svečano bilo obično sa strane onoga, komu pripada prema kan. 1155, 1156. U crkvama se ne smiju ukapati tjelesa, osim ako se radi o ustoličenim biskupima, samosvojnim opatima i prelatima u vlastitoj crkvi, ili Sv. O. Papi, kraljevskim osobama ili stožernicima (k. 1205 §§ 1—2).

Makar crkva bila ispod zemlje (kripta), ako je određena za službu Božju, ne smiju se u njoj ukapati mrtvi. PT 16. X. 1919. U crkvama i kriptama, koga se ne smije ukopati, ne smije mu se tu stavljati ni ploče s napisima i imenima. ZO 22. X. 1922. Zabrana se razumije i za ukapanje kostiju u crkvama. ZSab 10. (13.) XII. 1927. (AAS 1919, 478; 1922., 556 sl.;) — Nije dozvoljeno ukopavanje katolika na nekatoličkom groblju, navlastito uz pratnju katoličkog svećenika i po katoličkom obredu. ZSS 13. II. 1937. (C o r o n a t a, Interpretatio, uz k. 1205; O d a r, Zakonik, uz i. k.).

769. PRAVO CRKVE NA GROBLJA. — Kat. Crkva ima pravo posjedovati groblja. Ako je gdje to pravo povrijeđeno i nema nade, da će se

povreda popraviti, imaju se biskupi pobrinuti, da se blagoslovi mjesno groblje, ako su mješćani u većini katolici, ili da barem katolici dobiju poseban, za njih pridržan i blagoslovljen odjel. Ako ni to nije moguće, treba svaki put propisno blagosloviti pojedini grob (k. 1206 §§ 1—3).

770. POSEBNA GROBLJA. — I svaka župa treba da ima svoje groblje, ako biskup ne odredi zajedničko za više njih. Izuzeti redovnici mogu imati vlastito groblje, različito od zajedničkoga. I drugim moralnim osobama i privatnim obiteljima može biskup dozvoliti poseban grob, izvan zajedničkoga groblja, blagoslovljen kao groblje (k. 1208 §§ 1—3). I u župskom groblju mogu vjernici napraviti grobove za se i za svoje, uz pismenu dozvolu biskupa ili njegova odaslanika, ili u groblju moralne osobe, uz pismenu dozvolu njezina poglavara, a mogu ih s istom dozvolom i otuđiti. Grobovi svećenika i klerika, gdje je moguće, imaju biti odijeljeni od grobova svjetovnjaka i na doličnijem mjestu; osim toga, gdje može biti, imaju se napraviti drugi grobovi za svećenike, a drugi za niže crkvene službenike. I tjelašca djece, koliko je moguće, treba da imadu posebne grobove i poseban ukop (k. 1209 §§ 1—3).

771. ZAJEDNIČKI PROPISI GLEDOM NA GROBOVE. — Što kanoni propisuju o zabrani bogoslužja, oskvrni i izmirenju crkve, to se ima primijeniti i groblju (k. 1207). — Svako groblje treba da bude dobro zatvoreno i pomnjivo čuvano (k. 1210). — Biskupi, župnici i poglavari, na koje spada, imadu nastojati, da napisi, nadgrobni govori i nakiti nemaju u sebi ništa, što ne bi bilo u skladu s katoličkom vjerom i pobožnošću (k. 1211).

772. POSEBNO MJESTO POKRAJ GROBLJA. — Osim blagoslovljenoga groblja, neka bude, ako je moguće, drugo mjesto, također zatvoreno i čuvano, gdje će se ukopavati oni, kojima je uskraćen crkveni pokop (k. 1212).

Prema uputi ZSS od 19. VI. 1926., tu se ima staviti pepeo onih, koji odrede, da im se tijelo spali (AAS 1926., 282 sl.).

773. VRIJEME UKOPA. — Nitko se ne smije ukopati, osobito ako je smrt bila nenadana, nego nakon primjerenog vremena, koje je dovoljno, da se odstrani svaka sumnja o pravoj smrti (k. 1213).

Po državnim propisima treba da od smrti prođe 48 sati, osim u vrijeme pošasti, ili ako liječnik ili vješti ranarnik posvjedoče, da se je mrtvac počeo raspadati. Načelno, župnik ne smije nikoga sprovoditi, dok mu ne donesu liječničku svjedodžbu, da je dotičnik već mrtav (B e l a j, Kat. crkv. pravo, 600).

774. ISKOPAVANJE TJELESA. — Nikakvo mrtvo tijelo, koje je konačno bilo gdje ukopano, ne smije se iskopati bez dozvole oblasnika. Oblasnik ne smije nikada dati dozvole, ako se mrtvo tijelo ne može sa sigurnošću raspoznati od drugih tjelesa (k. 1214 §§ 1—2).

Ako je netko negdje ukopan samo privremeno, tad za konačni ukop nije potrebita dozvola. Ne može se trpjeti praksa u Čilama, da netko oporukom odredi, da mu se tijelo nakon nekog vremena prenese iz zajedničkoga groblja u koju crkvu. ZSab 10. (13.) XII. 1927. (AAS 1928, 261 sl.). — Za iskapanje, odnosno otpremanje mrtvaca u drugo mjesto, potrebita je dozvola kotarske oblasti, odnosno gradskog poglavarstva.

POGLAVLJE 2

PRIJENOS MRTVACA U CRKVU, ZADUŠNICE I UKOP (k. 1215—1238)

775. PRIJENOS U CRKVU. — A. Tjelesa vjernika, prije nego se ukopaju, ako se ne protivi važan razlog, imaju se p r e n i j e t i iz mjesta, gdje se nalaze, u crkvu, gdje će se obaviti zadušnice prema bogoštovnim propisima (k. 1215).

Prijenos ne smije biti samo tvarni, nego vjerski, t. j. uz pratnju svećenika i moljenje propisanih molitava. Ispustiti se može samo iz važnih razloga, kao što je rat, kužna bolest ili zabrana građanskog zakona. Ali se takovim ne može smatrati pogibao uvrede vjernika i svećenstva, pa se taj običaj ima zabaciti. PT 16. X. 1919. (AAS 1919, 479).

B. Crkva, u koju se ima prenijeti mrtvac, po redovitom pravu jest vlastita p o k o j n i k o v a ž u p s k a c r k v a, osim ako je pokojnik zakonito izabrao drugu crkvu za sprovod. Ako je pokojnik imao više vlastitih crkava, onda crkva, gdje je umro (k. 1216 §§ 1—2). U dvojbi o pravu druge crkve uvijek prevladava pravo vlastite župske crkve (k. 1217). — Iako je smrt nastupila izvan vlastite župe, tijelo se ima prenijeti u crkvu bliže vlastite župe, ako se može pješice prenijeti bez poteškoće; inače u crkvu župe, gdje je uslijedila smrt. Biskup će, uzevši u obzir posebne prilike, odrediti za svoje područje udaljenost i druge okolnosti, kad je nezgodno prenijeti tijelo u crkvu ili u mjesto ukopa; ako župe pripadaju raznim biskupijama, to spada na biskupa, gdje je dotičnik preminuo. Iako je prijenos u crkvu ili na groblje nezgodan, uvijek je slobodno obitelji, baštinicima i drugima kojih se tiče, na svoj trošak mrtvaca onamo prenijeti (k. 1218 §§ 1—3).

C. Ako koji s t o ž e r n i k umre u Rimu, tijelo će se prenijeti u crkvu, koju naznači Sv. O. Papa; ako izvan Rima, u odličniju crkvu grada, gdje je umro, ako stožernik nije izabrao drugu. — Kad umre b i s k u p, pa bio i stožernik ili samosvojni opat i prelat, tijelo će se prenijeti, ako je zgodno, u crkvu stolnu, opatijsku ili prelatsku; inače, u odličniju crkvu grada ili mjesta, ako pokojnik u jednom i drugom slučaju nije izabrao drugu (k. 1219 §§ 1—2). — Ustoličeni n a d a r n i c i imaju se prenijeti u crkvu svog nadarja, ako nisu izabrali drugu (k. 1220).

Počasni kanonici kao i naslovni biskupi, neustoličeni nadarnici i t. d., imaju se prenijeti u izabranu crkvu, ako su je izabrali; ako nisu, u crkvu svoje župe ili mjesta smrti, prema kan. 1216 i 1218. Ako kaptolska pravila određuju drukčije, to nema vrijednosti. — Ako počasni kanonik izabere kaptolsku crkvu, kaptol obavlja zadušnice, a ne župnik; župnik vodi mrtvaca do crkve i dobiva župski dio. ZSab 9. XII. 1939. (AAS 1940, 75 sl.).

D. R e d o v n i c i zavjetovani i novaci, kad umru, imaju se prenijeti u crkvu ili kapelu svoje kuće ili barem svoga Reda, ako novaci nisu izabrali drugu crkvu; ali pravo dignuti tijelo i sprovoditi ga do crkve uvijek pripada redovničkom poglavaru. Ako preminu daleko od kuće, tako da se ne mogu zgodno prenijeti u crkvu svoje kuće ili svoga Reda, zadušnice se imaju obaviti u župskoj crkvi, gdje su preminuli, osim ako je pokojnik izabrao drugu crkvu, i uz netaknuto pravo poglavara, o kojem govori kan. 1218 § 3. Što je rečeno o novacima, vrijedi i za posluznike, koji u kući stalno borave; ali oni, ako preminu izvan redovničke kuće, imaju se sprovoditi prema kan. 1216—1218 (k. 1221 §§ 1—3; v. gore slovo B).

Ovaj propis ne vrijedi za pripravnike i gojence apostolskih škola. PT 20. VII. 1929. (AAS 1929, 573.).

E. Što se tiče pokojnika, koji su b o r a v i l i u k u ć i r e d o v n i k a, pa i izuzetih, ili u zavodu kao gosti, gojenci ili bolesnici, kao i onih koji preminu u b o l n i c i, treba se držati kan. 1216—1218 (v. gore slovo B), ako nije drukčije određeno posebnim pravom ili povlasticom; što se pak tiče onih, koji preminu u sjemeništu, treba se držati propisa kan. 1368 (k. 1222; v. niže br. 856).

776. IZBOR CRKVE ILI GROBLJA. — A. Svakomu je s l o b o d n o, ako mu nije izričito zabranjeno, izabrati crkvu za zadušnice i groblje za ukop. U tom izboru žena i dorasla djeca neovisni su od muževe ili očeve vlasti (k. 1223 §§ 1—2).

Izbor može biti i po usmenoj naredbi; ali ako nema naredbe, ne mogu ga učiniti pokojnikovi roditelji ni ukućani. ZSab 9. VII. 1921. (AAS 1921, 534). — Biskup ne može zabraniti izbora. ZSab 11. VII. 1931. (AAS 1931, 377).

B. Crkvu ili groblje n e s m i j u i z a b r a t i: 1) nedorasli; ali za njih mogu to učiniti, pa i nakon njihove smrti, roditelji ili štitnici; 2) zavjetovani redovnici bilo kojega stepena ili dostojanstva, osim ako su biskupi (k. 1224).

C. Da i z b o r c r k v e bude v a l j a n, treba da padne: 1) na župsku crkvu; 2) na crkvu redovnika svečanih zavjeta, ali ne na crkvu redovnicâ svečanih zavjeta (osim ako se radi o ženskama, koje radi posluge, uzgoja, bolesti, gostovanja trajno borave u samostanskoj zagradi); 3) na crkvu zaštitničku, ako se radi o zaštitniku (patronu); 4) na koju drugu crkvu, koja ima pravo sprovoda (k. 1225).

D. Crkvu ili groblje može netko izabrati o s o b n o ili p r e k o d r u g o g a, koga na to zakonito ovlasti. Izbor i ovlaštenje mogu se dokazati na svaki zakoniti način. Ako se izbor obavi po drugomu, ovaj to može učiniti i nakon dotičnikove smrti (k. 1226 § § 1—2).

Izbor se može obaviti na bilo koji način. Ako biskupski zakon traži pismeni izbor, to nije potrebito za valjanost. Okr. Stol 1. XII. 1930. (Decisiones, XXII, 635).

E. Strogo je z a b r a n j e n o redovnicima i klericima navoditi koga, da se zavjetuje, zakune, dade časnu riječ ili drukčije obeća, da će izabrati njihovu crkvu ili groblje, ili da već obavljeni izbor promijeni; ako to ipak učine, izbor je nevaljan (k. 1227).

F. Iako se izabere ukop u groblju r a z l i č i t o m e od groblja pokojnikove župe, tijelo se ima ukopati u izabranom groblju, ako nisu protivni oni kojima groblje pripada. Isto tako, kad netko izabere redovničko groblje, hoće se dozvola odnosnoga redovničkog poglavara (k. 1228 § § 1—2).

G. Kad netko, koji ima o b i t e l j s k i g r o b, umre, a da ne izabere drugoga groba, ima se pokopati u obiteljskom grobu, ako se može lako prenijeti. Za ženu dolazi u obzir mužev grob; ako se je udala više puta, onda posljednjega muža. Ako obitelj ili muž ima više grobova, pokojnikova obitelj ili baštinici izabrat će gdje će ga ukopati (k. 1229 § § 1—3).

777. TKO VODI SPROVOD I OBAVLJA ZADUŠNICE. — Pokojnikov župnik ima ne samo pravo nego i dužnost, izuzevši slučaj velike nužde, osobno

ili preko drugoga dignuti pokojnikovo tijelo, pratiti ga u svoju crkvu i tu obaviti zadušnice, osim u slučaju kan. 1216 § 2 (kad pokojnik ima više župa, v. gore br. 775 B). — Ako se smrt dogodi u tuđoj župi, a tijelo se ne može lako prenijeti u vlastitu župsku crkvu, na vlastitog župnika spada, obavijestivši mjesnog župnika, dignuti tijelo, pratiti ga u svoju crkvu i obaviti zadušnice. — Ako sprovodna crkva pripada izuzetim redovnicima ili je inače izuzeta od župnikove vlasti, župnik, pod križem sprovodne crkve, diže tijelo i prati ga do crkve; ali zadušnice obavlja upravitelj crkve. — Ako pak sprovodna crkva nije izuzeta od župnikove vlasti, obavljanje zadušnica, izuzevši posebnu povlasticu, ne spada na upravitelja crkve, nego na župnika, gdje se nalazi crkva, samo ako je pokojnik bio podložan župniku. — Redovnice i njihove novakinje, kad umru u redovničkoj kući, druge redovnice donesu ih do vrata zagrade; odatle ih, ako se radi o redovnicama, koje nisu podložne župniku, u crkvu ili kapelu redovničke kuće vodi i zadušnice obavlja njihov kapelan; ako su podložne župniku, njihov župnik. Što se tiče redovnica, koje preminu izvan redovničke kuće, vrijede opći propisi kanona. — Kad umre stožernik ili biskup izvan Rima u biskupskom gradu, ima se držati kan. 397 br. 3 (v. gore br. 267). — Ako se tijelo pošalje u mjesto, gdje pokojnik nije imao župe niti je izabrao crkvu, pravo dignuti tijelo, obaviti zadušnice i otpratiti ga do groba pripada stolnoj crkvi u mjestu; ako je nema, župskoj crkvi gdje se nalazi groblje, ako drukčije nije uvedeno zakonitim običajem ili biskupskim propisima (k. 1230 §§ 1—7).

Pravo sprovoditi redovnice, koje nisu po kan. 615 izuzete od biskupske vlasti, ne pripada župniku, nego njihovu kapelanu. PT 31. I. 1942. (AAS 1942, 50).

778. PRATNJA DO GROBA. — Kad se u crkvi obave zadušnice, tijelo se ima ukopati prema bogoštovnim knjigama u groblju sprovodne crkve, ako nije propisno izabrano drugo groblje. Tko u crkvi obavi zadušnice ima ne samo pravo nego i dužnost, da, izuzevši slučaj velike nužde, osobno ili preko drugoga prati mrtvaca do mjesta ukopa (k. 1231 § § 1—2). — Svećenik, koji prati mrtvaca do crkve ili groblja, slobodno može proći, sa štolom i uzdignutim križem, preko područja druge župe ili biskupije, pa i bez dozvole župnika ili biskupa. Ako se mrtvac ima pokopati u groblju, do kojega se ne može lako prenijeti, župnik ili upravitelj sprovodne crkve ne može sebi prisvajati pravo pratnje izvan granica grada ili mjesta (k. 1232 § § 1—2). Obitelj i baštinici pokojnikovi mogu pozvati svjetovne klerike, redovnike i nabožna društva, da prate pokojnika do crkve i do ukopa, te da prisustvuju zadušnicama. Župnik ih ne može isključiti bez opravdanog i važnog razloga, odobrenoga od biskupa. Ipak obitelj i baštinici imaju prije sviju drugih pozvati klerike, koji pripadaju dotičnoj crkvi. — Nikad se ne smiju pripustiti društva ili znakovi, očito protivni katoličkoj vjeri. — Svi koji prate mrtvaca dužni su, gledom na vođenje sprovoda, pokoravati se župniku; ali ostaju prava prednosti pojedinaca. — Klerici ne smiju nositi tijelo svjetovnjaka, kojega god on bio roda ili dostojanstva (k. 1233 § § 1—4).

Pod klericima, koji pripadaju nekoj crkvi, ne razumiju se članovi stolne ili zborne crkve kao takove. PT 8. IV. 1941. (AAS 1941, 173). — U crkvu i na sprovode mogu se pripustiti zakovi i zastave društava, koja nisu očito protivna katoličkoj vjeri, kojima nisu osuđena pravila, a sami znakovi i zastave ne sadrže ništa, što bi bilo zabranjeno ili osuđeno. Ti se znakovi i zastave mogu i blagosloviti. ZO 15. XII. 1922. i 26. III. 1924. (AAS 1924, 171).

779. PRISTOJBE ZA SPROVOD. — A. Biskup će odrediti, ako već ne postoji, p o p i s p r i s t o j b a ili milostinje za sprovod na svom području, posavjetovavši se sa stolnim kaptolom i, ako smatra za uputno, s okružnim

namjesnicima u biskupiji i župnicima biskupskog grada, uzevši u obzir posebne zakonite običaje i sve okolnosti osoba i mjesta. U tom popisu imadu se umjereno označiti prava pojedinaca prema posebnim slučajevima, tako da se isključi svaka prigoda prepirkama i sablazni. Ako je u popisu označeno više razreda sprovoda, svakom je slobodno izabrati razred, koji hoće (k. 1234 § § 1—2).

I izuzeti redovnici dužni su držati se pristojbenika. PT 6. III. 1927. (AAS 1927, 161).

B. Strogo je z a b r a n j e n o svakomu za sprovod, zadušnice, godišnjice tražiti više nego je određeno u pristojbeniku. Siromasi se imadu sprovoditi potpuno badava prema bogoštovnim propisima i biskupskim odredbama (k. 1235 § § 1—2).

C. Ako posebno pravo ne određuje drukčije, kad se vjernik ne sprovodi u svoju župsku crkvu, njegovoj župskoj crkvi pripada ž u p s k i d i o (portio paroecialis), izuzevši slučaj, da se tijelo ne može lako prenijeti u vlastitu župsku crkvu. Ako tko ima više vlastitih župa, u koje bi se tijelo moglo lako prenijeti, a sprovod se obavi na drugom mjestu, župski dio ima se razdijeliti među sve vlastite župe (k. 1236 § § 1—2).

Kaptoli i bratovštine moraju platiti vlastitom župniku župski dio, kad izaberu crkvu za sprovod, iako postoji protivni običaj. ZSab. 15. XI. 1930. (AAS 1933, 155).

D. Župski dio ima s e u z e t i od sviju i samo od prihoda, koji su određeni u pristojbeniku. Ako se s bilo kojeg razloga prve svečane zadušnice (officium funebre) ne održe odmah, nego kroz mjesec dana od ukopa, iako je kroz to vrijeme bilo manjih javnih zadušnica (officia publica minora), župski dio ima se uzeti i od tih svečanih zadušnica. Visina župskog dijela ima se označiti u pristojbeniku; ako župska i sprovodna crkva pripadaju raznim biskupijama, visina se uzimlje prema pristojbeniku sprovodne crkve (k. 1237 §§ 1—3).

Protiv onih, koji bi tražili veće pristojbe, kan. 2408 predviđa posebne kazne (v. niže br. 1394).

780. UPIS U MATICE MRTVIH. — Nakon ukopa župnik će u knjigu preminulih unijeti ime i godine pokojnika, ime roditelja ili supruga, vrijeme smrti, tko je podijelio sakramente i koje, mjesto i vrijeme sahrane (k. 1238).

Osim toga još se bilježi, ako je poznat, i uzrok smrti. — Državnim oblastima treba javljati slučajeve smrti prema postojećim propisima.

POGLAVLJE 3

DAVANJE I USKRATA CRKVENOG POKOPA (k. 1239—1242)

781. KOMU SE DAJE CRKVENI POKOP. — Crkveni pokop može se dati samo krštenima. Katehumeni, koji bez krivnje umru nekršteni, imaju se ubrajati među krštene. Svima krštenima treba dati crkveni pokop, ako koga pravo izričito toga ne lišava (k. 1239 § § 1—2).

Vjernici se ne mogu odreći crkvenog pokopa; može se isključiti svečanost, ali ne sprovod. ZSab 12. I. 1924. (AAS 1924, 188).

782. KOMU SE USKRAĆUJE CRKVENI POKOP. — Crkvenog pokopa lišeni su, ako prije smrti ne dadu kakav znak pokajanja: 1) razglašeni

otpadnici od kršćanske vjere, ili razglašeni pripadnici krivovjerske, raskolničke ili slobodnozidarske sljedbe ili drugih društava te vrste; 2) izopćeni i kažnjeni zabranom bogoslužja nakon osude ili proglasne presude; 3) koji promišljeno počine samoubojstvo; 4) koji padnu u dvoboju ili od rane dobivene u dvoboju; 5) koji narede, da im se tijelo spali; 6) drugi javni i očiti grješnici. Kad u tim slučajevima nastane sumnja, ako ima vremena, treba upitati oblasnika za mišljenje. Ostane li i dalje sumnja, treba tijelo sahraniti crkveno, ali tako da se odstrani sablazan (k. 1240 §§ 1—2). — Komu se uskraćuje crkveni pokop, ne smije mu se dati ni bilo koja misa zadušnica pa ni na godišnjicu smrti, kao ni bilo koji drugi javni crkveni obred (k. 1241). — Ako se može bez velike poteškoće, tijelo nepodnosivog izopćenika, protupropisno ukopano u sveto mjesto, treba iskopati i staviti u neblagoslovljeno mjesto (k. 1242, 1214 § 1; v. gore br. 772, 774).

Crkveni pokop ima se uskratiti i onima, koji su naredili, da im se tijelo spali, iako naredba nije izvršena. PT 10. XI. 1925. (AAS 1925, 583)[1]

ODSJEK II

SVETA VREMENA (k. 1243—1254)

783. POJAM. — Sveta vremena jesu svetkovine ili blagdani, a njima se pribrajaju dani nemrsa i posta (k. 1243).

Sveta vremena mogu biti: a) o p ć a i p o s e b n a: ukoliko se održavaju u cijeloj Crkvi ili u pojedinim krajevima; b) r e d o v i t a i i z v a n r e d n a, ako dolaze svake godine ili ne; c) p o m i č n a i n e p o m i č n a, t. j. pomične i nepomične svetkovine, koje padaju svake godine istoga dana ili na različite dane. — Svetkovine se također dijele: a) prema obredu na: d v o s t r u k e (duplicia), j e d n o s t r u k e (semiduplicia) i j e d n o s t a v n e (simplicia); b) gledom na odnošaj s osobom na: p r v o t n e (primaria) i d r u g o t n e (secundaria) svetkovine Gospodnje, Bl. Dj. Marije i Svetaca; c) gledom na svetkovanje na: svetkovine u c r k v i (festa chori), koje svetkuje samo svećenstvo po bogoštovnim zakonima, i i z v a n c r k v e (festa fori), koje svetkuje svećenstvo i puk.

784. USTANOVLJIVANJE I DOKIDANJE. — Svetkovine i dane nemrsa i posta za cijelu Crkvu može ustanoviti, prenijeti i dokinuti samo vrhovna crkvena oblast. Biskupi mogu samo prolazno u svojim biskupijama ili mjestima odrediti koju svetkovinu i dan nemrsa ili posta (k. 1244 § 1—2).

785. OPRAŠTANJE. — Ne samo biskupi, nego i župnici mogu u pojedinim slučajevima iz opravdanoga razloga osloboditi od općeg zakona obdržavanje svetkovine, posta i nemrsa svoje pojedine župljane i pojedine obitelji, pa i izvan svog područja, a na svom području i strance. Biskupi mogu iz posebnog razloga velikog sleta naroda (magni populi concursus) ili javnog zdravlja; osloboditi od posta i nemrsa čitavu biskupiju ili mjesto. U svećeničkom izuzetom Redu istu vlast, kao župnici, imadu redovnički poglavari prema osobama, o kojima govori kan. 514 § 1 (k. 1245 § 1—3; v. gore br. 322 F).

---

[1] O sprovodnom pravu v. potanje: B l a n c o N a j e r a F., Derecho funeral. Commentario canonico-civil al lib. III. tit. XII. De sepultura ecclesiastica del CIC, Madrid 1930.

Pod velikim sletom naroda razumije se i izvanredni slet vjernika jedne župe. PT 12. III. 1929. (AAS 1929, 170).

786. RAČUNANJE. — Dan svetkovine kao i dan nemrsa i posta računa se od pola noći do pola noći, osim u slučaju kan. 923 (k. 1246; v. gore br 589).

O d s j e č a k 1

SVETKOVINE (k. 1247—1249)

787. ZAPOVJEDNE SVETKOVINE. — U cijeloj Crkvi zapovjedne svetkovine ili blagdani jesu: sve i pojedine nedjelje, Božić, Obrezovanje, Bogojavljenje, Uzašašće i Tijelovo, Bezgrješno Začeće i Uznesenje Bl. Dj. Marije, Sv. Josip, njezin Zaručnik, Sv. Petar i Pavao, Svi Sveti. Blagdani Pokrovitelja nisu zapovjedni, a biskupi mogu vanjsku svečanost prenijeti na slijedeću nedjelju. Ako je gdje koja zapovjedna svetkovina ukinuta ili prenesena, ne smije se mijenjati bez Sv. Stolice (k. 1247 §§ 1—3).

To vrijedi i za blagdane, koji su se svetkovali po posebnom pravu. PT 17. II. 1918. (AAS 1918, 170).

788. SVETKOVANJE. — Na zapovjedne blagdane ima se slušati misa i uzdržavati od službeničkih radova (ab operibus servilibus), od sudbenih čina (actibus forensibus), kao i, ako nije drukčije uvedeno zakonitim običajem ili posebnim oprostom, od javnog trgovanja, sajmova i drugoga javnog kupovanja i prodavanja (k. 1248). — Zakonu o slušanju mise udovoljava tko je sluša u bilo kojoj crkvi i javnoj ili polujavnoj kapeli kao i u posebničkim kapelama na groblju (k. 1190); ali ne u posebničkim kućama, ako tu povlasticu nije dala Sv. Stolica (k. 1249; v. gore br. 762).

O d s j e č a k 2

NEMRS I POST (k. 1250—1254)

789. NEMRS. — Zakon nemrsa zabranjuje jesti meso i juhu od mesa; ali ne zabranjuje jaja, mliječnih stvari ni bilo koje začine, pa i od životinjskog sala (masti, ex adipe animalium) (k. 1250). Obvezuje svakoga petka (k. 1252 § 1) sve, koji su navršili sedmu godinu (k. 1254 § 1); prestaje, kad padne na zapovjednu svetkovinu, osim u korizmi (k. 1252 § 4).

Dozvoljene su ribe i životinje, koje imaju ledenu krv, kao: liske, žabe, puži, ronci i t. d., koji redovito žive u vodi. Zakon nemrsa veže pod teški grijeh; ali pripušta neznatnost prema količini tvari. Toliko se puta krši, odnosno grijeh se ponavlja, koliko se puta uzimlje u različito vrijeme zabranjeno jelo.

790. POST. — Zakon posta propisuje, da se može samo jedan put na dan jesti do sitosti; ali ne zabranjuje uzeti nešto hrane izjutra i uvečer, držeći se odobrenoga mjesnog običaja gledom na količinu i kakvoću jela. Nije zabranjeno na istom obroku uzeti meso i ribu, niti je zabranjeno večernji obrok zamijeniti s podnevnim (k. 1251 §§ 1—2). — Na post su dužni svi, koji su navršili 21. a nisu ušli u 60. godinu života (k. 1254 § 2). — Post i nemrs zajedno obvezuju na Čistu srijedu, u petke i subote u korizmi, na Četiri vre-

mena, bdijenja Duhova, Uznesenja Bl. Dj. Marije na nebo, Sviju Svetih i Božića; a samo post obvezuje na sve druge dane u korizmi. U nedjelje i zapovjedne blagdane prestaje obveza bilo samoga posta bilo posta i nemrsa zajedno, osim u korizmi, a obveza bdijenja ne prenosi se na predašnji dan (non anticipatur); na Veliku subotu post i nemrs prestaju iza podne (k. 1252 §§ 2—4).

Bit posta ne sastoji u uzdržanju od mesa, nego u blagovanju do sitosti samo jedan put na dan. To redovito biva na objedu opodne. Ali se taj objed može prenijeti i na večer, pa se u tom slučaju opodne uzme ona količina, koja bi se uzela uvečer. Količina večernje hrane obično iznosi oko jedne četvrtine kilograma (8 unaca) hranjivih jela, izjutra oko 6 dekagrama ((2 unce). Tu se uzimlje u obzir i tjelesno ustrojstvo, posao koji se obavlja, ledeni i vrući kraj; ali svakako treba da bude razlika od dana kad nema posta.

Ne može se više mirne savjesti slijediti mišljenje, da se može nakon ZKP u dane samoga posta više puta jesti meso. PT 29. X. 1919. (ASS 1919, 480). — Oni koji radi dobi, službe ili zdravlja nisu dužni na post, mogu u dane samoga posta više puta na dan jesti mesa. ZSab 17. X. 1923. (AKR 1924, 63; Coronata, Interpretatio, uz k. 1251; Odar, Zakonik, uz i. k.). — Nije uputno, da se na Badnji dan daje oprost od posta i nemrsa; oblasnići neka nastoje zgodnim uputama poticati vjernike na vršenje općeg zakona. ZSab 13. XI. 1937. (AAS 1938, 160). — U zagrebačkoj nadbiskupiji drži se nemrs s postom i na bdijenje Bezgrješnog Začeća Bl. Dj. Marije (Prva sinoda, 222 sl.).

791. POSEBNI ZAKONI. — Opći kanoni ne mijenjaju posebnih dozvola, zavjeta pojedinih naravnih i moralnih osoba, ustanova i pravila pojedinih Redova i odobrenih bilo muških bilo ženskih Ustanova, koje žive zajednički i bez zavjeta (k. 1253).

Zavjet posta veže samo one, koji su ga položili, a ne njihove potomke i nasljednike. Potomci mogu biti obvezani samo crkvenim zakonom ili zakonitom ustanovom, ali ne zavjetom. ZSab 18. I. 1936. (AAS 1937, 343). V. niže br. 818.[1]

DIO III

BOGOSLUŽJE (k. 1255—1321)

792. POJAM. — Bogoslužje ili bogoštovlje jest skup čina, kojima svjedočimo uzvišenost Božju, Bl. Dj. Marije, Svetih i Blaženih nad nama i našu podložnost prema njima. Ako ćemo bogoslužje razlikovati od bogoštovlja, onda pod imenom bogoslužja razumijemo pojedine čine, kojima vršimo bogoštovlje, t. j. kojima iskazujemo štovanje Bogu, Majci Božjoj, Svetima i Blaženima.

Dijeli se: 1) gledom na vrstu, 2) gledom na način, i 3) gledom na predmet. Gledom na vrstu bogoslužje je: a) poklonstveno (cultus latriae) koje se duguje i iskazuje Bogu, Presv. Trojstvu i pojedinim njegovim osobama, Isusu u euharistiji; b) nadpodložničko (cultus hyperduliae), koje se duguje i iskazuje Bl. Dj. Mariji kao Majci Božjoj; d) podložničko (cultus duliae), koje se duguje i iskazuje Svetima i Blaženima radi njihove blizine s Bogom, jer s Kristom kraljuju u nebu (k. 1255 § 1). — Gledom na

[1] O postu u istočnoj Crkvi v.: Russnak N., Disciplina ieiunandi Ecclesiae catholicae secundum ritum orientalem, Fragopoli 1929.

način, bogoslužje ili bogoštovlje može biti: a) javno (c. publicus), a takovo je onda, kad se iskazuje u ime Crkve, po osobama za to određenim, i činima koje je Crkva za to ustanovila; b) posebničko (c. privatus), kad nema jednoga od tih triju uvjeta (k. 1256). — Gledom na predmet može biti: a) posvemašnje (c. absolutus), koje se iskazuje osobi, i b) odnosno (c. relativus), koje se iskazuje stvarima, koje su u vezi s osobom, na pr. svetim moćima, slikama i kipovima (k. 1255 § 2).

793. UREĐIVANJE BOGOSLUŽJA. — Samo na Sv. Stolicu spada koliko uređivanje bogoslužja toliko odobravanje bogoslužbenih knjiga (k. 1257).

794. UČESTVOVANJE U BOGOSLUŽJU S NEKATOLICIMA. — Nije dozvoljeno vjernicima bilo kako djelatno prisustvovati, t. j. sudjelovati u nekatoličkom bogoslužju. Ali se može trpjeti nedjelatna t. j. čisto vanjska prisutnost (assistentia passiva seu mere materialis), radi građanske službe ili počasti, iz važnog razloga, što ga u slučaju sumnje ima odobriti biskup, na nekatoličkim sprovodima, vjenčanjima i sličnim svečanostima, samo ako nema pogibli otpada od vjere ili sablazni (k. 1258 §§ 1—2). — Tko inače sudjeluje u bogoslužju s krivovjercima, sumnjiv je za krivovjerje (k. 2316), i protiv njega treba postupati prema kan. 2315 (v. niže br. 1318).

795. OBAVLJANJE BOGOSLUŽJA. — A Molitve i pobožnosti, koje još nisu odobrene, ne smiju se pripustiti u crkvama i kapelama bez pregleda i odobrenja biskupa, koji će u težim slučajevima cijelu stvar podnijeti Sv. Stolici. Biskup ne može odobriti novih litanija, koje bi se imale javno moliti (k. 1259 §§ 1—2).

B. Službenici Crkve u vršenju bogoslužja ovisni su jedino od crkvenih poglavara (k. 1260).

C. Biskupi imaju paziti: a) da se točno vrše propisi kanona o bogoslužju; b) osobito da se ne uvuče kakva praznovjernost bilo u javno bilo u privatno bogoslužje ili u svagdanji život vjernika; c) da se ne pripusti nešto, što nije u skladu s vjerom ili s kršćanskom predajom ili bi značilo ružni dobitak. Ako biskup gledom na to donese za svoje područje kakav zakon, i svi redovnici, pa i izuzeti, dužni su da ga se drže, a biskup može u tu svrhu pohoditi njihove crkve i kapele (k. 1261 §§ 1—2).

Biskup ne može pohađati crkava i kapela izuzetih redovnika, ako njegovi zakoni ne sadrže nešto nova, nego samo traže, da se vrše postojeći crkveni zakoni. Predsjednik PT 8. IV. 1924. (Acta Ord. Minorum 1936., 17 sl.; Coronata, Interpretatio, uz k. 1261; Odar, Zakonik, uz i. k.).

D. Željeti je, da, po staroj stezi Crkve, ženske u crkvi budu odijeljene od muških. — Muškarci u crkvi ili izvan crkve, dok prisustvuju svetim obredima, imaju biti otkrivene glave, ako drukčije nije uvedeno zakonitim običajem ili ne traže posebne prilike; ženske pak imaju biti pokrivene glave i čedno odjevene, osobito kad pristupaju k stolu Gospodnjemu (k. 1262 §§ 1—2).

ZSab dao je 12. I. 1930. uputu gledom na načelno odijevanje ženskih. Biskupi imaju na to paziti. Župnici i propovjednici imaju o tome često govoriti, svjetovati, koriti; roditelji posebno imaju djecu priučavati na čednost od prvih godina; gimnastičke vježbe imaju se zabranjivati djevojčicama; upraviteljice škola imaju gojenice poticati, da se čedno oblače; koje se nečedno oblače neka se ne primaju u zavode i iz njih isključe; redovnice neka ne primaju u svoje škole i zavode nepristojno odjevene djevojčice, a koje prime neka ih uče sramežljivosti; neka se osnivaju udruženja za uklanjanje i sprečavanje zloporaba u tom pogledu; neka se u ženska društva ne primaju nepristojno obučene ili neka se isključe; nečedno odjevene neka se ne pripuštaju na sv. pričest, za kume, i neka im se ne da pristup u crkvu; na svetkovine Bl.

Dj. Marije neka se preporuča u propovijedi čednost u odijevanju, a na svetkovinu Bezgrješnog Začeća neka se u stolnim i župskim crkvama drži govor o tome; Nadzorno Vijeće (Consilium a vigilantia) neka o tome svake godine raspravlja; svake treće godine ima se o tome izvjestiti ZSab (AAS 1930, 26 sl.).

E. O b l a s t i m a, prema njihovu dostojanstvu i stepenu, može se dati p o s e b n o m j e s t o u crkvi, u skladu s bogoštovnim propisima. Bez izričite privole biskupa nikakav vjernik ne smije imati u crkvi mjesto, pridržano za njega i za njegove; biskup pak ne smije dati privole, ako nije dovoljno provid̄eno udobnosti ostalih vjernika. U takovim dozvolama uvijek se podrazumijeva uvjet, iako nije izražen, da biskup može iz opravdanog razloga opozvati dozvolu, bez obzira na odmaklo vrijeme (k. 1263 §§ 1—3).

Pitanje pridržanih mjesta u crkvi nije pitanje mixti fori, nego pitanje materijalne stvari spojene s duhovnom, i po tome spada pred crkveni sud. ZSab 11. XII. 1920. (AAS 1920, 262; v. gore br. 756, niže br. 947 B).

F. Od crkve ima biti skroz daleko glazba, u kojoj je primiješano što p u t e n o ili n e č i s t o bilo na orguljama ili drugim glazbilima bilo u pjevanju, a imaju se držati bogoštovni zakoni o crkvenoj glazbi. — Redovnice, ako im je dozvoljeno, prema njihovim ustanovama ili bogoštovnim zakonima i uz dopust biskupa, pjevati u njihovoj crkvi ili javnoj kapeli, imaju pjevati s takova mjesta, da ih puk ne može vidjeti (k. 1264 §§ 1—2).

Pijo XI. izdao je 20. XII. 1928. pečatnicu o promicanju grgurskog pjevanja i crkvene glazbe: 1) klerici i redovnici imaju se od prvih godina bez prekida poučavati u grgurskom pjevanju i crkvenoj glazbi; 2) gotovo svaki dan treba da budu u tome vježbe u sjemeništima i školskim kućama; 3) u stolnim, zbornim i samostanskim crkvama ima se uspostaviti koralna služba i gledom na pjevanje; 4) grgursko pjevanje ima biti prema izvornom izdanju; u koru ima biti zborovođa (rector), koji će druge upravljati i popravljati; 5) preporučaju se glazbeni i višeglasni zborovi; 6) isto tako pjevanje dječaka po župama; 7) zabacuje se prekomjerno upotrebljavanje glazbila, a preporuča se pjevanje ljudskoga glasa; 8) orgulje treba čuvati od necrkvenih novotarija; 9) želja je, da puk sudjeluje u crkvenom pjevanju; 10) treba nastojati, da se puk pouči u crkvenom pjevanju i glazbi; 11) hvale se ustanove, u kojima se pripravljaju vješti učitelji pjevanja, osobito papinska visoka škola crkvene glazbe (AAS 1929, 33 sl.). — ZSab dao je 25. II. 1932. naputak o glazbi u crkvi. Biskupski odbor za crkvenu glazbu ima birati komade, koji će se pripustiti u crkvi (AAS 1932, 72 sl.).[1] — U zagreb. nadbiskupiji odlukom od 22. XI. 1944. zabranjeno je u crkvi pjevati 248 raznih nabožnih pjesama i 12 litanija uglazbljenih bez »Moli za nas«; velik broj i stoga što im je napjev tuđi ili tuđega duha (KL 1945, br. 2; SV 1945, br. 1, str. 39-44).

O d s j e č a k 1

ČUVANJE I ŠTOVANJE PRESV. EUHARISTIJE (k. 1265—1275)[2]

796. CRKVA S PRESV. EUHARISTIJOM. — A. Ako ima netko, tko će se brinuti za presv. euharistiju i uz uvjet da svećenik redovito barem jedan put tjedno govori misu u svetome mjestu, presv. euharistija: 1) m o r a s e č u v a t i: a) u stolnoj crkvi, u glavnoj crkvi samosvojne opatije ili prelature, apostolskog namjesništva i predstojništva, c) u svakoj župskoj i polužupskoj crkvi, d) u crkvi uz kuću izuzetih redovnika i redovnica; 2) m o ž e s e č u v a t i, uz dozvolu biskupa: a) u zbornoj crkvi, b) u glavnoj kapeli bilo javnoj

[1] V. o tome potanje: K o m i t a F., Ius musicae liturgicae, Taurini-Romae 1936.
[2] V. o tome potanje u lijepom prikazu: K o e s t l e r L., De custodia Sv. Eucharistiae, Romae 1940.

bilo polujavnoj koliko nabožne i redovničke kuće toliko crkvenog zavoda, kojim upravljaju svjetovni klerici ili redovnici. Da se u drugim crkvama i kapelama može čuvati, potrebita je dozvola Sv. Stolice. Biskup to može dozvoliti samo crkvi ili javnoj kapeli iz opravdanog razloga i prolazno (per modum actus). Nikomu nije dozvoljeno presv. euharistiju držati kod sebe ili nositi sobom na putu (k. 1265 §§ 1—3).

Biskup može, uzevši u obzir nezapamćeni običaj, dozvoliti čuvanje euharistije u dušobrižnim crkvama, iako nisu strogo župske, nego pomoćne. PT 20. V. 1923. (AAS 1923, 115).

B. Crkve, u kojima se čuva presv. euharistija, osobito župske, moraju biti vjernicima svaki dan o t v o r e n e barem nekoliko sati (k. 1266), prema mišljenju naučitelja, barem četiri sata.

C. U redovničkoj i nabožnoj kući presv. euharistija može se čuvati s a m o u c r k v i ili g l a v n o j k a p e l i, a kod redovnica svečanih zavjeta ne može se čuvati u koru ili u samostanskoj zagradi, te je opozvana svaka protivna povlastica (k. 1267).

Smisao je ove zabrane: ako redovnička ili nabožna kuća ima uza se javnu crkvu i njom se služi za redovite i svakodnevne pobožne vježbe, presv. euharistija ima se čuvati samo u njoj; ako nema te crkve ili se njom ne može služiti za svagdanje pobožnosti, u glavnoj kapeli redovničke ili nabožne kuće, bez povrede prava crkve, ako ga ima, i samo u njoj, osim ako su u istoj zgradi različite i odijeljene obitelji, tako da su to pravno različite redovničke i nabožne kuće. PT 2-3. VI. 1918. (AAS 1918, 346 sl.). — U sjemeništu i sličnim ustanovama može se presv. euharistija čuvati u sjemenišnoj kapeli i u kapeli, koja služi za sestre (S i p o s, Enchiridion, 201).

797. OLTAR PRESV. EUHARISTIJE. — Presv. euharistija može se trajno čuvati samo na jednom oltaru u crkvi. Ima se čuvati na najistaknutijem i najodličnijem mjestu u crkvi, t. j. redovito na velikom oltaru, ako radi časti i poštovanja svetotajstva nije bolje da bude na drugom mjestu, a treba se držati i bogoštovnih propisa za posljednja tri dana Velikog tjedna. U stolnim, zbornim i samostanskim crkvama, u kojima se na velikom oltaru obavljaju bogoštovni obredi, da ne bi smetalo crkvenoj službi, uputno je, da se presv. euharistija redovito ne čuva na velikomu, nego na kojem drugom oltaru. Upravitelji crkava imaju se brinuti, da oltar, na kojem se čuva svetotajstvo, bude bolje narešen nego ijedan drugi, tako da samim svojim ukrasom više potiče vjernike na pobožnost (k. 1268 §§ 1—4).

Oltar sa svetotajstvom ima se po većem ukrasu isticati i razlikovati od drugih oltara u crkvi. ZSab naputak 26. III. 1929. (AAS 1929, 631; v. gore br. 534 A).

798. SVETOHRANIŠTE. — A. Presv. euharistija i m a s e č u v a t i u nepomičnom svetohraništu nasred oltara. Svetohranište ima biti umjetnički izrađeno, sa svih strana dobro zatvoreno, dolično ukrašeno prema bogoštovnim propisima. U njemu ne smije biti ništa drugo, a treba ga tako brižno čuvati, da ne bude nikakve pogibli svetogrdnog obeščašćenja. Iz važnog razloga, uz odobrenje biskupa, nije zabranjeno po noći svetotajstvo čuvati izvan oltara, na tjelesniku, na sigurnijem i doličnom mjestu, ali da pred njim gori svjetiljka prema kan. 1271. Ključ svetohraništa ima se čuvati sa svom pomnjom, uz strogu obvezu savjesti za svećenika, koji se brine za crkvu ili kapelu (k. 1269 §§ 1—4).

ZS izdao je 26. V. 1938. posebni naputak gledom na čuvanje svetotajstva. Preporuča svetohranište od jake kovine, barem za nove crkve, da se izbjegnu svetogrdne krađe. Crkvu treba čuvati i obnoć, i brinuti se, da ne bi ušli lupeži. Ako svetohranište nije sigurno, nek se svetotajstvo po noći čuva na sigurnijemu, pa i nesvetom mestu, kao u župskoj kući, sa svjetiljkom. Posude veće vrijednosti ne smiju se ostavljati

u svetohraništu, osim kad traži nužda. Ključ svetohraništa ne smije se ostaviti na oltaru, pa ni za vrijeme službe. Kod redovnica svečanih zavjeta ne smije se držati u samostanu, nego u sakristiji na sigurnom i tajnom mjestu, zatvoren sa dva ključa, od kojih jedan neka bude kod predstojnice, a drugi kod druge redovnice. U kapelama zavoda neka bude kod kapelana, koji će ga držati zatvorena u sakristiji, u privatnim kapelama kod povlaštene obitelji. Oblasnici za vrijeme pohoda a i izvan njega imaju pomno ispitivati, da li je u crkvama i kapelama providjeno čuvanju svetotajstva; što smatraju za potrebito, imaju narediti, protiv nemarnih postupati prema kan. 2382. Ako se počini svetogrdna krađa na euharistiji, imaju povesti kratki postupak protiv odgovornog svećenika, makar bio i izuzeti redovnik, i dostaviti ga ZS, predloživši kazne, koje bi trebalo upotrebiti (AAS 1938, 198 sl.). — ZS napomenuo je 10. II. 1941., neka se taj naputak bolje poštuje (AAS 1941, 57).

B. Posvećene č e s t i c e, u dovoljnom broju za pričest bolesnika i drugih vjernika, imaju se uvijek čuvati u posudi od tvrde ili dolične tvari. Posuda ima biti čista i svojim poklopcem dobro zatvorena, pokrivena bijelom svilenom koprenom, ukrašenom ukoliko je moguće (k. 1270).

C. Pred svetohraništem, u kojem se čuva svetotajstvo, ima bez prestanka danju i noću gorjeti s v j e t i l j k a s uljem od maslina ili s pčelinjim voskom. Gdje nije moguće dobiti ulja od maslina, ostavlja se razboritosti biskupa, da ga zamijeni s drugim uljima, ukoliko je moguće, od raslina (k. 1271).

ZO izdao je 12. III. 1942. odluku o vječnom svijetlu i svijećama pri službi Božjoj. Radi ratnih prilika prepustio je oblasnicima, da za vječno svijetlo, mjesto ulja i voska, odrede ulja od raslina, pa i električno svijetlo. Također je dozvolio umanjiti broj voštanih svijeća i nadoknaditi ih s drugim svijetlom, pa i električnim (AAS 1942, 113).

D. Posvećene h o s t i j e, bilo za pričest vjernika bilo za izloženje svetotajstva, imaju biti svježe i često se obnavljati, a stare propisno uzeti (consummare), tako da nema nikakve pogibli pokvare. Pri tom se treba držati uputa, koje dade biskup (k. 1272).

Hostije ne smiju biti starije od dva mjeseca. PT 7. XII. 1918. (AAS 1919, 8; v. gore br. 530). ZS dao je 26. III. 1929. naputak, u kojem pored ostaloga određuje, da se ulaže velika pomnja, te se posvećuju samo svježe pripravljene hostije i da se često mijenjaju (AAS 1929, 631).

799. ŠTOVANJE PRESV. EUHARISTIJE. — Koji vjernike poučavaju u vjeri, ne smiju ništa propustiti, da u njima pobude pobožnost prema presv. euharistiji, te ih napose nagovaraju, da ne samo nedjeljom i blagdanom, nego i u radne dane često, koliko je moguće, prisustvuju misi i pohađaju svetotajstvo (k. 1273).

SP odlukom od 12. IV. 1935. dala je posebna oproštenja onima, koji duhovno pohađaju svetotajstvo, t. j. onima koji, spriječeni da idu osobno u crkvu, idu onamo srcem (AAS 1935, 631).

800. IZLOŽENJE SVETOTAJSTVA. — A. U crkvama i javnim kapelama gdje se čuva svetotajstvo, može se ono izložiti nesvečano ili u čestičnjaku (pyxis) s bilo kojega opravdanog razloga, bez dozvole biskupa; javno izloženje ili u pokaznici (ostensorium) može biti na blagdan i u osmini Tijelova u svima crkvama za vrijeme svečane mise i večernje, u druge dane samo iz opravdanog i važnog razloga, navlastito javnoga i s dozvolom biskupa, iako crkva pripada izuzetom Redu. Svetotajstvo može izložiti i sahraniti svećenik i djakon; euharistijski blagoslov može dati samo svećenik, a ne djakon, osim u slučaju, kad prema kan. 845 § 2 nosi bolesniku popudbinu (k. 1274 §§ 1—2; v. gore br. 545).

Javni je razlog i sama pobožnost vjernika, osobito prigodom blagdana i drugih pobožnosti, na pr. mjeseca svibnja, listopada, Gospinih svetkovina i t. d. — Javno je izloženje, kad je u pokaznici. PT 6. III. 1927. (AAS 1927, 529).

B. Č e t r d e s e t s a t n o k l a n j a n j e u svima župskim i drugim crkvama, gdje se trajno čuva presv. euharistija, ima biti svake godine sa što je moguće većom svečanošću u dane kad odredi biskup. Ako gdje nije moguće držati ga radi posebnih prilika bez velike nepogodnosti i s dostojnim poštovanjem, biskup će nastojati, da se svetotajstvo svečanije izloži u stanovite dane za nekoliko sati (k. 1275).

ZO dao je 27. IV. 1927. naputak o misama za 40-satnog klanjanja (AAS 1927, 192 sl.). — Nije dozvoljeno govoriti ni tihu ni pjevanu misu pred svetotajstvom zastrtim ili u čestičnjaku unutar ili izvan svetohraništa. Običaj se ne smije trpjeti. ZO 27. VII. 1927. (AAS 1927, 289). — Pijo XI. dao je apostolskim pismom 7. III. 1924. razne povlastice učesnicima euharistijskih kongresa. Za vrijeme kongresa može se održati jedna misa u pola noći, a druge nakon nje ili nakon ure iza ponoći; može se moliti oficij presv. sakramenta mjesto dnevnog oficija; kanonici su oslobođeni od kora, a primaju sve dnevnice pa i izvanredne (inter praesentes); biskupi mogu dozvoliti, da svećenici, koji zamjenjuju župnika i druge učesnike kongresa dvomise (binatio), pa i na nesvečane dane; za vrijeme puta i dok traje kongres učesnici su oslobođeni od posta i nemrsa. To vrijedi za sve euharistijske kongrese, pa i pokrajinske, biskupijske i mjesne (AAS 1924, 154 sl.).

Odsječak 2

ŠTOVANJE SVETACA, SVETIH SLIKA I MOĆIJU (k. 1276—1289)

801. ŠTOVANJE SVETIH. — Dobro je i korisno Sluge Božje, koji s Kristom kraljuju, ponizno zazivati i njihove moći i slike častiti; ali svi vjernici imaju biti, iznad svìju ostalih, posebno pobožni prema Prebl. Dj. Mariji (k. 1276). — Javno štovanje slobodno je iskazivati samo onim Slugama Božjim, koje je crkvena oblast ubrojila među blažene i svete. Svecima, koji su kanonski uneseni u popis svetih, iskazuje se podložničko štovanje (cultus duliae). Oni se mogu štovati svagdje i svakim činom tog štovanja; blaženi ne mogu, nego ondje i kako dozvoli Sv. O. Papa (k. 1277 §§ 1—2). — Hvalevrijedno je, što se Sveci izabiru i uz odobrenje Sv. Stolice postavljaju za pokrovitelje naroda (nationum), biskupija, pokrajina, bratovština, redovničkih zadruga i drugih mjesta i moralnih osoba; Blaženici se ne mogu izabrati bez posebne dozvole Sv. Stolice (k. 1278).

Pijo XI. proglasio je 18. VI. 1939. sv. O. Franju Asiškoga i sv. Katarinu Siensku prvotnim pokroviteljima Italije i naredio, da njihovu svetkovinu svetkuje jedan i drugi kler misom i oficijem dvostrukim obredom prvoga stepena (AAS 139, 256).

802. SVETE SLIKE. — A. Nikomu nije dozvoljeno u crkvama, pa ni izuzetima, i u drugim svetim mjestima i z l a g a t i ili nastojati, da se izloži koja neobična slika, ako je prije nije odobrio biskup. Biskup ne smije odobriti, da se javnom štovanju izlažu svete slike, koje nisu u skladu s postojećom crkvenom praksom. Nikad ne smije dozvoliti izlaganje slika, koje predstavljaju krivu nauku, ili nemaju dužne čednosti i pristojnosti, ili neukima pružaju prigodu pogibeljne zablude. Ako se slike, izložene javnom štovanju, svečano blagoslivlju, taj je blagoslov pridržan oblasniku, koji ga može povjeriti svakom svećeniku (k. 1279 §§ 1—4).

ZSS zabranio je 8. IV. 1916. slike, koje prikazuju Bl. Dj. Mariju u svećeničkom odijelu; 30. III. 1921. izjavio je, da su po kan. 1399 br. 12. zabranjene i da se imaju odstraniti iz crkava i kapela, ako se gdje nalaze, slike neke nove škole, kojih se uzorci nalaze u knjizi s naslovom: »La Passion de Notre-Seigneur Jésus-Christ, par Cyril Verschaeve«; 26. III. 1928. izjavio je, da se ne može prikazivati Duh Sveti u čovječjem obliku bilo s Ocem i Sinom bilo napose (AAS 1916, 146; 1921, 197; 1928, 103).

D. Dragocjene slike, t. j. one koje se ističu starinom, umjetnošću ili štovanjem, izložene javnom štovanju u crkvama i javnim kapelama, ako kad trebaju popravak, nikad se ne smiju popravljati bez pismene privole oblasnika; koji, prije nego će dati dozvolu, treba da se posavjetuje sa razboritim muževima i stručnjacima (k. 1280).

803. SVETE MOĆI. — A. Znamenite moći (insignes reliquiae) i dragocjene slike, kao i druge moći i slike, koje se u nekoj crkvi štuju velikim štovanjem puka, ne mogu se valjano otuđiti ni za uvijek prenijeti u drugu crkvu bez dozvole Sv. Stolice. Znamenite moći Svetaca i Blaženika jesu: tijelo, glava, nadlaktica, podlaktica, srce, jezik, ruka, noga i onaj dio tijela, na kojem je mučenik mučen, samo ako je čitav i ne sasvim malen (k. 1281 §§ 1—2). — Ostale su moći neznamenite.

B. Znamenite moći Svetaca i Blaženika ne mogu se čuvati u privatnim zgradama i kapelama, bez izričite dozvole biskupa. Neznamenite mogu se s dužnom čašću čuvati i u privatnim kućam, a vjernici ih mogu i pobožno nositi (k. 1282 §§ 1—2).

C. Javnim štovanjem mogu se u crkvama, pa i izuzetima, častiti samo one moći, kojima za ispravnost jamči neosporna isprava kojega stožernika, biskupa ili drugog crkovnjaka, kojemu je Sv. Stolica dala ovlaštenje proglasivati svete moći ispravnima (facultas authenticandi). Opći biskupski namjesnik ne može, bez posebnog ovlaštenja, proglasivati moći ispravnima (k. 1283 §§ 1—2). Biskupi imaju moći, za koje su sigurni, da nisu prave, razborito ukloniti od štovanja vjernika (k. 1284).

Opći namjesnik treba posebno ovlaštenje i za proglašenje ispravnim i dio moćiju, izvađenih iz pravih. On ne može ni izdati novu ispravu ni staviti novi pečat. PT 17. VII. 1933. (AAS 1933, 345).

D. Svete moći, kojih su svjedočanstva propala za građanskih nemira ili s kojeg mu drago drugoga razloga, ne smiju se izlagati javnom štovanju, bez prethodnog mišljenja biskupa, ali ne općeg namjesnika. Ipak starim moćima treba iskazivati dosadašnje štovanje, ako u kojem posebnom slučaju nije stalnim dokazima utvrđeno, da su krive ili podmetnute (k. 1285 §§ 1—2).

E. Biskupi ne smiju dopuštati, da se navlastito u propovijedima, knjigama, časopisima i listovima za podržavanje pobožnosti pokreću pitanja o ispravnosti moćiju iz običnih nagovještanja, iz samih vjerojatnih dokaza ili predrasudnih mišljenja, osobito riječima, koje zadrže izrugivanje ili prezir (k. 1286).

F. Kad se izlažu moći, treba ih izlagati u zatvorenim i zapečaćenim kutijicama ili posudicama. Moći Sv. Križa ne smiju se nikada izlagati u istoj kutiji s moćima Svetih, nego moraju imati posebnu kutiju (theca). Moći Blaženika ne smiju se nositi u procesiji bez posebne dozvole, niti se smiju u crkvama izlagati, osim gdje je Sv. Stolica dopustila njihov oficij i misu (k. 1287 §§ 1—2).

G. Moći Sv. Križa, koje možda nosi biskup u križu na prsima, kad umre biskup, pripadaju stolnoj crkvi, da se predadu biskupu nasljedniku; ako je pokojnik imao više biskupija, stolnoj crkvi biskupije, gdje je umro ili, ako je umro izvan biskupije, odakle je pošao (k. 1288).

H. Zabranjeno je prodavati svete moći. Stoga biskupi, okružni namjesnici, župnici i drugi dušobrižnici imadu brižno nastojati, da ne bi svete moći, navlastito Sv. Križa, prigodom baštinjenja i otuđivanja dobara, bile prodane ili došle u ruke nekatolika. Upravitelji crkava i ostali, na koje spada, imaju brižno nastojati, da se ne bi svete moći na bilo koji način obeščastile, bezbrižnošću ljudi propale, ili se manje dolično čuvale (k. 1289 §§ 1—2). — Kan. 2326 predvida izopćenje pridržano oblasniku za one, koji bi se na različit način ogriješili o svete moći (v. niže br. 1327).[1]

Odsječak 3

PROCESIJE (k. 1290—1295)

804. POJAM. — Pod imenom procesije (ophod) razumije se svečana prošnja vjernika, koji idu uredno pod vodstvom svećenstva od jednoga svetoga mjesta do drugoga: a) da pobude svoju pobožnost, b) da se sjete Božjih dobročinstva i na njima mu zahvale, c) da isprose Božju pomoć. Procesije mogu biti: a) redovite i b) izvanredne. Redovite su one, koje se drže u određene dane prema bogoštovnim propisima ili običaju pojedinih crkava; izvanredne, koje se drže na druge dane iz javnih razloga (k. 1290 §§ 1—2).

ZSab izdao je 11. II. 1936. posebnu odluku o hodočašćima u glasovitija svetišta. Za svrhu treba da imadu pobožnost. Crkovna osoba mora ravnati duhovnu stranu, svjetovna tehničku. Od njih treba da bude daleko svaki izgled dobitka (AAS 1936, 167; v. gore br. 226 A).

805. PROCESIJA NA TIJELOVO. — Ako nije drukčije uvedeno nezapamćenim običajem ili ne traže mjesne prilike, po razboritom sudu biskupa, na Tijelovo mora biti samo jedna i to svečana procesija, u jednom istom mjestu; a polazi iz najčasnije crkve. Njoj imadu prisustvovati svi klerici i sve redovničke obitelji, pa i izuzete, kao i svjetovne bratovštine, isključivši samo one redovnike, koji trajno žive u strogoj zagradi ili su od grada udaljeni preko tri hiljade koraka. Ostale župe i crkve, pa i redovnika svečanih zavjeta mogu voditi svoje procesije izvan opsega crkve kroz osminu; ali gdje je više crkava, biskup će odrediti dan, sat i ulice, kojima će tko voditi svoju procesiju (k. 1891 §§ 1—2).

806. IZVANREDNE PROCESIJE. — A. Biskup može, iz javnog razloga, saslušavši kaptol, prirediti izvanredne procesije, a moraju im prisustvovati jednako kao i redovitima i običnima, svi koji moraju prisustvovati tjelovskoj procesiji (k. 1292).

B. Redovnici, pa i izuzeti, ne mogu izvan svojih crkava i samostana voditi procesije bez dozvole biskupa, izuzevši procesiju u osmini Tijelova (k. 1293; v. gore br. 292 A).

C. Župnik ni bilo tko drugi ne može, bez dozvole biskupa, uvoditi nove procesije ni postojeće prenositi ili dokidati. Procesijama neke crkve imaju prisustvovati svi klerici, koji pripadaju toj crkvi (k. 1294 §§ 1—2).

[1] Gledom na svete moći v. napose: Ferretti F. H., De sacris sanctorum reliquiis cum peculiari respectu ad lipsanothecas episcopales et maiorum ecclesiarum, Vaticani 1942.

Koji steku pravo na procesiju, imadu pravo, da ih drugi u tome ne smetaju; ali ne mogu spriječiti, da biskup drugim crkvama dade pravo voditi procesiju u drugo vrijeme. Okr. Stol 3. II. 1922. (AAS 1922, 395).

807. POBOŽNO DRŽANJE U PROCESIJAMA. — Biskupi imadu nastojati, da procesije, iskorjenivši zloporabe, ako ih ima, budu uredne i da se svi vladaju čedno i s poštovanjem, što najviše dolikuje ovim pobožnim i vjerskim činima (k. 1295).

Svetotajstvo, moći, kipovi i slike Bl. Dj. Marije i Svetih ne smiju se u procesiji nositi na kolima, koje vuku konji, kao ni u automobilu. ZO 22. II. 1924. (AAS 1924, 103).[1]

Odsječak 4

SVETI PREDMETI (k. 1296— 1306)

808. OPĆI PROPISI. — Sveti crkveni predmeti (sacra supellex), osobito oni koje treba blagosloviti ili posvetiti prema bogoštovnim propisima i koji se upotrebljavaju u javnom bogoslužju, imaju se oprezno čuvati u sakristiji crkve ili na drugom sigurnom i pristojnom mjestu, a ne smiju se upotrebljavati u necrkvene svrhe. Prema kan. 1522 §§ 2, 3, treba izraditi i pomnjivo čuvati popis svih predmeta. Gledom na tvar i oblik svetih predmeta, treba se držati bogoštovnih zakona, crkvene predaje i, što je moguće bolje, propisa crkvene umjetnosti (k. 1296 §§ 1—3). — Ako nije drukčije provideno, koji su dužni popravljati crkvu prema kan. 1186, dužni su providjeti i predmete potrebite za bogoslužje (k. 1297).

Torbica za tjelesnik ne smije se upotrebljavati za kupljenje milostinje. ZO 2. V. 1919. (AAS 1919, 246). — Pri izrađivanju i upotrebi pojedinih komada ruha za misu i obredne čine ne smije se odstupiti od postojećeg običaja i uvoditi drugi način i oblik bez znanja Sv. Stolice, prema odluci ili okružnom pismu ZO od 21. VIII. 1863., ZO 9. XII. 1925. (AAS 1926, 58).

809. SVETI PREDMETI PREMINULIH CRKOVNJAKA. — A. Svi sveti predmeti preminulog stožernika, koji boravi u Rimu, iako je bio biskup rimskih predgrađa ili samosvojni opat, izuzevši prstenje i križeve na prsima, pa i sa svetim moćima; a tako i sve druge stvari stalno određene za bogoslužje, bez obzira na kakvoću i narav prihoda, kojima su pribavljene, pripadaju riznici Sv. Stolice, osim ako ih stožernik pokloni ili oporukom ostavi kojoj crkvi ili javnoj kapeli, nabožnom mjestu ili kojoj drugoj crkvenoj ili redovničkoj osobi. Poželjno je, da stožernik, koji se hoće poslužiti tom ovlašću, barem djelomično odabere one crkve, koje je dobio u naslov, upravu ili preporuku (k. 1298 §§ 1—2).

B. Sveti predmeti preminulog ustoličenog biskupa, makar bio i stožernik, pripadaju stolnoj crkvi, izuzevši prstenje i križeve na prsima, pa i sa svetim moćima, ne dirajući u propis kan. 1288, i sve one stvari bilo koje vrste, za koje se zakonito dokaže, da su preminulom biskupu pribavljene necrkvenim dobrima, i za koje nije poznato, da su prešle u vlasništvo crkve. Ako je biskup upravljao dvije ili više biskupija susljedno, ili je bio u isto vrijeme na čelu dviju ili više biskupija ujedinjenih ili danih mu na doživotnu upravu, koje imadu vlastitu i različitu stolnu crkvu, oni crkveni predmeti,

[1] O procesijama v. potanje: Torrente C., Las processiones sagradas, Washington 1932.

koji su pribavljeni prihodima samo jedne biskupije, pripadaju riznici dotične stolne crkve; inače se imadu razdijeliti na jednake dijelove među pojedine stolne crkve, samo ako prihodi nisu razdijeljeni, nego trajno sačinjavaju jedan biskupski stol (mensa episcopalis); ako su pak prihodi razdijeljeni, dioba između pojedinih stolnih crkava ima biti prema visini prihoda, koje je biskup u kojoj biskupiji primio, i prema vremenu, koje je njima upravljao. — Biskup je dužan napraviti službeni popis svih crkvenih predmeta, u kojem će po istini točno naznačiti, kad je što nabavljeno, da nije što nabavljeno od crkvenih prihoda, nego iz njegovih dobara, ili mu je bilo poklonjeno (k. 1299 §§ 1—3).

C. Što je rečeno o ustoličenom biskupu, vrijedi i za klerika, koji je u nekoj crkvi dobio svjetovno ili redovno nadarje (k. 1300).

D. Stožernici, ustoličeni biskupi i drugi klerici nadarnici dužni su pobrinuti se oporukom ili na drugi način, valjan po državnom zakonu, da propisi kan. 1298—1300 imadu svoj učinak i pred građanskim sudom. Stoga imadu na vrijeme i načinom valjanim po građanskom zakonu označiti prema kan. 380 neporočnu osobu, koja će, kad nastupi njihova smrt, uzeti i izručiti komu treba isprave i drugo što spada na crkvu a nalazi se u njihovoj kući (k. 1301 §§ 1—2).

Svi svjetovni svećenici mogu činiti oporuku i raspoložiti sa svojim dobrima. Njihova su dobra: a) naslijeđena (bona patrimonialia), b) stečena (industrialia ili quasi-patrimonialia) trudom i radom, na pr. poučavanjem, književnošću i t. d., a na ta spadaju: misni doprinosi, štolarina i dobrovoljni darovi; c) ušteđena dobra (parsimonialia), koja je dotičnik prištedio živeći oskudnije nego je morao. Usto još obično ima i nadarna dobra. S prvim trima vrstama dobara može raspoložiti kako hoće, dok se s nadarjem može služiti za svoje pristojno uzdržanje, ali suvišak mora dati siromasima ili nabožnim ustanovama. Dosljedno, svi svjetovni svećenici, bili dostojanstvenici ili obični svećenici, prve tri vrste dobara mogu u oporuci ostaviti komu hoće, dok za četvrtu vrstu dobara moraju odrediti kako propisuju gornji kanoni, izuzevši stožernike, kojima je slobodno raspoložiti po volji i s tim dobrima prema kan. 239 § 1 br. 19. V. također kan. 1473, niže br. 909. — Od građanskih propisa za pravljenje oporuke dolazio bi u obzir OGZ §§ 577—590, 601.

810. ČUVANJE CRKVENIH PREDMETA. — Upravitelji crkava i drugi, kojima je povjerena briga crkvenih predmeta, imaju brižno nastojati oko njihova čuvanja i čistoće (k. 1302).

811. PRIBAVLJANJE CRKVENIH PREDMETA. — Stolna crkva ima biskupu badava pribaviti sveto ruho i što mu je potrebito za misu i druge biskupske obrede, pa i onda kad ih obavlja bez svečanosti ne samo u stolnoj, nego i u drugim crkvama grada i predgrađa. — Ako je koja crkva siromašna, može biskup dozvoliti, da svećenici koji u njoj služe misu u svoju korist, doprinose umjerenu pristojbu za misne potrepštine. Taj doprinos može odrediti biskup, ali ne kaptolski namjesnik ni opći namjesnik bez posebnog ovlaštenja; a nikomu, pa ni izuzetim redovnicima nije dozvoljeno tražiti većeg doprinosa. Biskup to ima odrediti za cijelu biskupiju, ako je moguće, na biskupskom saboru, ili izvan sabora, saslušavši kaptol (k. 1303 §§ 1—4).

812. BLAGOSLOV SVETIH PREDMETA. — Blagoslov svetih predmeta, koji se po bogoštovnim zakonima moraju prije upotrebe blagosloviti, mogu blagosloviti: 1) svi stožernici i biskupi; 2) mjesni oblasnici, koji nisu biskupi, za sve crkve i kapele svog područja; 3) župnik za crkve i kapele na području svoje župe, a ravnatelji crkava za svoje crkve; 4) svećenici, koje

ovlasti mjesni oblasnik, u granicama njegova ovlaštenja i područja; 5) redovnički poglavari i svi svećenici njihova Reda, koje oni ovlaste, za svoje crkve i kapele kao i za crkve podređenih im redovnica svečanih zavjeta (k. 1304).

813. GUBITAK BLAGOSLOVA I POSVETE. — Blagoslovljeni i posvećeni predmeti gube blagoslov i posvetu: 1) ako se toliko oštete i promijene, da izgube prijašnji oblik i više ne odgovaraju svojoj svrsi; 2) ako se upotrebe u nečasne svrhe (usus) ili se izlože na javnu prodaju. — Kalež i plitica (patena) ne gube posvete, kad se istroši ili obnovi pozlata; ali ostaje obveza da se pozlata što prije obnovi (k. 1305 §§ 1—2).

814. DIRANJE SVETIH PREDMETA. — Kalež s pliticom, kao i rupčiće za čišćenje kaleža, prije nego se operu, pokrivala kaleža i tjelesnike, koji su bili upotrebljeni u misi, mogu dirati samo klerici i oni koji to čuvaju. Rupčići za čišćenje kaleža, pokrivala kaleža (pallae), tjelesnici, upotrebljeni u misi, ne smiju se davati na pranje svjetovnjacima, makar bili i redovnici, ako ih prije ne opere klerik viših redova. Voda, u kojoj su oprani prvi put, ima se izliti u posebno svetospremište (sacrarium) ili, ako njega nema, u vatru (k. 1306 §§ 1—2).

Odsječak 5

ZAVJET I ZAKLETVA (k. 1307—1321)

POGLAVLJE 1

ZAVJET (k. 1307—1315)

815. POJAM. — Zavjet je promišljeno obećanje, dano Bogu, da će se učiniti neka moguća i bolja stvar (k. 1307 § 1).

Što nije moguće izvršiti, ne može se ni zavjetom obećati. Obećana stvar mora biti bolja, negoli je njoj protivna. Obećanje, učinjeno samo Majci Božjoj ili Svetima, a ne i Bogu, nije zavjet u strogom smislu, nego pobožno obećanje.

Zavjet može biti: 1) javan ili služben i privatan ili neslužben: prema tome da li ga u ime Crkve prima zakoniti crkveni poglavar, ili ne; 2) svečan i jednostavan ili običan: prema tome da li ga Crkva priznaje svečanim iil ne, t. j. da li mu priznaje neke pravne učinke, kojih ne priznaje drugomu; 3) pridržan i nepridržan: prema tome da li treba oprost Sv. Stolice ili ne; 4) osoban, stvaran, mješovit: prema tome da li se obećaje neki čin ili stvar ili jedno i drugo (k. 1308 §§ 1—4), na pr. da li će se obaviti post, dati milostinja, ili obaviti post i dati milostinja.

816. TKO MOŽE UČINITI ZAVJET. — Zavjet može učiniti svak, tko se dovoljno služi razumom, ako mu zakon toga ne zabranjuje (k. 1307 § 2), kao na pr. za redovničke zavjete onma, koji nisu navršili šesnaestu, odnosno dvadesetiprvu godinu (k. 573). — Nevaljan je zavjet, učinjen pod uplivom velikoga i nepravednoga straha (k. 1307 § 3).

817. PRIVATNI ZAVJETI PRIDRŽANI SV. STOLICI. — Privatni zavjeti pridržani Sv. Stolici jesu samo: 1) zavjet savršene i trajne ili vječite čistoće, i 2) zavjet ući u Red svečanih zavjeta: položeni bezuvjetno nakon navršene osamnaeste godine života (k. 1309).

818. UČINAK ZAVJETA. — Zavjet, po sebi, obvezuje samo onoga, koji ga čini. Ali obveza stvarnog zavjeta prelazi na baštinike. Isto tako i kod mješovitog zavjeta, ukoliko je stvaran (k. 1310 §§ 1—2), na pr. zavjet davanja misa za mrtve (v. gore br. 791).

819. PRESTANAK ZAVJETA. — Zavjet prestaje: 1) kad isteče rok, za koji je učinjen; 2) kad se bitno promijeni obećana stvar; 3) kad prestane uvjet, od kojega ovisi; 4) kad prestane svrha zavjeta; 5) poništenjem; 6) oprostom; 7) zamjenom (k. 1311).

820. PONIŠTENJE ZAVJETA. — Tko zakonito vrši društvenu ili poglavarsku vlast (potestas dominativa) nad voljom zavjetnika, može njegove zavjete valjano, a iz opravdanog razloga i dozvoljeno poništiti, tako da ni u kojem slučaju obveza kasnije ne oživljuje (na pr. otac nad voljom nedorasle djece). Tko nema vlasti nad voljom zavjetnika, nego nad predmetom zavjeta, može obvezu zavjeta sve dotle obustaviti, dok mu je izvršenje zavjeta na štetu (k. 1312 §§ 1—2). Tako na pr. muž prema ženi, otac kod punoljetne djece, gospodar kod poslužnika.

821. OPRAŠTANJE ZAVJETA. — Od nepridržanih zavjeta mogu iz opravdanog razloga oprostiti, samo ako oprost ne povređuje tuđega stečenog prava: 1) biskup za sve svoje podložnike kao i za strance: 2) poglavar svećeničkoga izuzetog Reda gledom na osobe u kan. 514 § 1; 3) kojima Sv. Stolica dade vlast opraštanja (k. 1313; v. gore br. 322 F).

822. ZAMJENA ZAVJETA. — Nešto, što je zavjetnik obećao nepridržanim zavjetom, može i on sam zamijeniti u jednako dobro; u manje dobro, samo onaj koji ima vlast opraštanja (k. 1314; v. gore br. 821).

Zavjet hodočašća može se zamijeniti u jedan dan posta a da se iznos troškova dade sirotmasima; zavjet posta u ispovijed i pričest; zavjet moljenja krunice svaki dan u sedmičnu ispovijed i pričest ili slušanje mise tri puta sedmično, i t. d.

823. OBUSTAVA ZAVJETA. — Zavjeti, učinjeni prije polaganja redovničkih zavjeta, obustavljaju se dok zavjetovanik ostane u Redu (k. 1315).

POGLAVLJE 2

ZAKLETVA (k. 1316—1321)

824. POJAM. — Zakletva ili prisega (iusiurandum) jest zazivanje imena Božjega za potvrdu istine (k. 1316 § 1). — Može biti: 1) potvrdna (assertorium) i obećajna (promissorium): ukoliko se njome nešto potvrđuje ili obećava; 2) sudbena i izvansudbena: ukoliko se polaže na sudu ili izvan suda; 3) nužna i slobodna: ukoliko je traži zakon, odnosno sudac ili predlaže stranka. Ima i drugih vrsta sudbene zakletve, ali o njima kasnije.

825. KAD SE MOŽE POLOŽITI. — Zakletva se može položiti samo: a) za istinu (in veritate), b) promišljeno (in iudicio), c) za pravdu (in iustitia) — Zakletva, koju traže ili pripuštaju kanoni, ne može se položiti po drugomu (k. 1316 §§ 1—2).

Stvar, za koju se polaže zakletva, mora biti istinita (in veritate). Ona se može položiti samo iz opravdanog razloga, s poštovanjem, koje dolikuje Božjem veličanstvu (in iudicio), za dopuštenu i poštenu stvar (in iustitia).

826. OBEĆAJNA ZAKLETVA. — A. Tko se slobodno zakune, da će nešto učiniti, dužan je iz posebnog poštovanja prema Bogu (ex virtute religionis) ispuniti što je obećao. Zakletva, iznuđena silom ili velikim strahom, vrijedi; ali je crkveni poglavar može obeskrijepiti. Zakletva, položena bez sile i prevare, kojom se netko odriče posebničkog dobra ili pogodnosti, koju mu daje zakon, ima se izvršiti, kad god nije na štetu vječnog spasenja (k. 1317 §§ 1—3).

B. Obećajna zakletva slijedi narav i uvjete čina, kojemu se dodaje. Ako se zakletvom potvrđuje čin, koji je na štetu drugoga ili javnog dobra ili vječnog spasenja, čin po njoj ne dobiva nikakve snage (k. 1318 §§ 1—2).

C. Obveza, koja nastaje obećajnom zakletvom, prestaje: 1) ako je oprosti onaj komu je u prilog učinjena; 2) ako se stvar bitno promijeni ili, uslijed promijenjenih prilika, postane zla ili potpuno beznačajna (indifferens) ili napokon ako sprečava veće dobro; 3) kad nestane svrhe ili uvjeta, pod kojim je možda učinjena; 4) poništenjem, oprostom i zamjenom (k. 1319).

D. Tko može poništiti, oprostiti, zamijeniti zavjet, isto može i gledom na obećajnu zakletvu; ali ako je opraštanje zavjeta na štetu drugoga, koji ne će da se obveza razriješi, samo Sv. Stolica može oprostiti od zakletve radi potrebe ili koristi Crkve (k. 1320).

827. TUMAČENJE ZAKLETVE. — Zakletvu treba strogo tumačiti prema zakonu i prema nakani onoga, koji se zaklinje; ako taj radi prevarno, prema nakani onoga, komu se u prilog zaklinje (k. 1321). — Kazna protiv krivokletnika pripuštena je uviđavnosti oblasnika (k. 2323; v. niže br. 1324).

DIO IV

CRKVENO UČITELJSTVO (k. 1322—1408)

828. UČITELJSKA VLAST CRKVE. — Krist je svojoj Crkvi ostavio blago (depositum) vjere, da, trajno praćena Duhom Svetim, objavljenu istinu sveto čuva i vjerno tumači. Ona ima pravo i dužnost, neovisno od bilo koje svjetovne oblasti, sve narode učiti evanđeosku nauku, a svi su, po božanskom zakonu, dužni u njoj se propisno poučiti i pravu Crkvu Božju prigrliti (k. 1322 §§ 1—2).

829. PREDMET VJEROVANJA. — Božanskom i katoličkom vjerom dužnost je vjerovati sve, što se nalazi u riječi Božjoj pisanoj ili predanoj i što Crkva bilo svečanom odredbom bilo redovitim i sveopćim učiteljstvom predlaže, da se vjeruje kao od Boga objavljeno. Donijeti svečanu odredbu spada na sveopći sabor i na Sv. O. Papu, kad govori kao vrhovni naučitelj (ex cathedra). Nijedna stvar ne smatra se kao dogmatski proglašena ili odlučena, ako to nije očevidno (k. 1323 §§ 1—3). — Ali nije dovoljno izbjegavati samo krivovjerstvo, nego se moraju brižno izbjegavati i one zablude, koje se njemu više ili manje približuju. Stoga se svi moraju držati ustanova i odredaba, s kojima je Sv. Stolica ta kriva mišljenja osudila i zabranila (k. 1324). — Iako pojedini biskupi, pa i na posebnim saborima, nemaju učiteljske nepogrješivosti, ipak su, pod ravnanjem Sv. O. Pape, pravi učitelji ili naučitelji povjerenih im vjernika (k. 1326).

830. ISPOVIJEDANJE VJERE. — A. Vjerni kršćani dužni su otvoreno ispovijedati svoju vjeru, kad god bi njihov muk, zaokolišivanje i ponašanje sobom nosilo uključivo nijekanje vjere, prezir vjerozakona, nepravdu Bogu i sablazan bližnjemu.

B. Krivovjerac (haereticus) je onaj, koji nakon krštenja, ne napuštajući kršćanskog imena uporno niječe neku vjersku istinu, koju treba vjerovati božanskom i katoličkom vjerom, ili o njoj sumnja; otpadnik ili odmetnik (apostata): onaj, koji potpuno otpadne od kršćanske vjere; raskolnik (schismaticus): onaj, koji ne će da bude podložan Sv. O. Papi ili ne će da opći s članovima Crkve, koji su njemu podložni.

Nijekanje ili sumnjanje ne mora dugo trajati: dovoljan je jedan čas (Coronata, Iustitutiones, IV, 281).

C. Katolici se imaju čuvati, osobito da ne priređuju javne rasprave ili predavanja s nekatolicima, bez dozvole Sv. Stolice ili, ako je slučaj žuran, biskupa (k. 1325 §§ 1—3).

Pijo XI. u okružnom pismu od 6. I. 1928. govori o promicanju pravoga vjerskog jedinstva. Ni kat. Crkva ni vjernici ne mogu sudjelovati na sastancima nekatolika, koji idu za jedinstvom vjere; jer, budući da sazivači nemadu prave vjere, takovi sastanci ne mogu dovesti do jedinstva vjere, nego do indiferentizma ili modernizma. Pravi put do jedinstva u vjeri jest povratak krivovjeraca i drugih u pravu Crkvu i priznanje prvenstva Rimskog Prvostolnika (AAS 1928, 51 sl.; v. gore br. 434).

Odsječak 1

PROPOVIJEDANJE RIJEČI BOŽJE (k. 1327—1351)

831. TKO JE DUŽAN PROPOVIJEDATI. — Služba propovijedanja katoličke vjere povjerena je u prvom redu Sv. O. Papi za cijelu Crkvu i biskupima za njihove biskupije. Biskupi su dužni osobno propovijedati evanđelje, ako nisu zakonito zapriječeni. K tome moraju, osim župnika, uzeti u pomoć i druge sposobne muževe za korisno vršenje ove službe (k. 1327 §§ 1—2).

832. KANONSKO POSLANJE. — Nikomu nije slobodno vršiti propovjedničke službe, ako nije od zakonitog poglavara dobio poslanje, bilo posebnim ovlaštenjem bilo po službi, s kojom je spojeno propovijedanje (k. 1328).

Benedikt XV. u okružnom pismu »Humani generis« od 15. VI. 1917. donosi više stvari o propovijedanju riječi Božje. Propovijedanje treba uvelike cijeniti, jer Bog hoće da se po njemu ljudi spase. Ako se uza sav veliki broj propovjednika grješnici ne popravljaju, nedostatak treba tražiti kod propovjednika. Slabo izabrani propovjednici imaju slabu svrhu u propovijedanju i slabo vrše svoju službu. Ima ih koji propovijedaju bez kanonskog poslanja. Poslanje se ne smije dati nego sposobnima, t. j. onima koji su prokušanog ponašanja i nauka. Propovjednik treba da ima za cilj spasenje duša. Neki imadu za cilj ispraznu slavu i ljudsku pohvalu ili korist, pa da

ih dobiju, propovijedaju o svjetovnim stvarima, služe se mekanijim glasom i tragičnim prikazivanjem, a za dokaz donose ne riječi božanske objave, nego bezbožnih ljudi. Pravi način propovijedanja traži ozbiljnu naučnu pripravu, osobito moralnu, t. j. duh molitve i poniznosti, koji može nadoknaditi djelomični nedostatak nauke (AAS 1917, 305 sl.). — ZK izdao je 28. VI. 1917. naputak, s kojim provodi u djelo načela Benedikta XV. Naputak je razdijeljen na 5 poglavlja. U prvom poglavlju radi, tko i kako treba da bira propovjednike riječi Božje; u drugomu, kako će se ustanoviti sposobnost propovjednika; u trećemu, čega se treba držati, a što izbjegavati u propovijedanju; u četvrtomu, komu i kako treba zabraniti propovijedanje; u petomu, o daljnjoj pripravi za propovjedničku službu (AAS 1917, 328 sl.).

POGLAVLJE 1

POUKA U KRŠĆANSKOM NAUKU (k. 1329—1336)

833. POJAM. — Pouka u kršćanskom nauku ili katehetsko poučavanje jest jednostavna uputa vjernika u pitanja vjere i ćudoređa. Obavlja se u crkvi i u školi, za djecu i za odrasle, u prvom redu za one, koji nisu u stanju da sami po sebi steku poznanje stvari potrebitih i korisnih za spasenje. Poučavanje biva jednostavnim izlaganjem vjerskih istina i ćudorednih pravila, na način pristupačan slušateljima, bez više, znanstvene sprave.

834. DUŽNOST ŽUPNIKA. — Vlastita i najozbiljnija dužnost dušobrižnika jest, da nastoji oko pouke puka u kršćanskom nauku (k. 1329). Župnik je dužan: 1) svake godine u određeno doba, neprekidno kroz više dana, pripravljati djecu za propisno primanje sakramenta ispovijedi i potvrde; 2) posebno, osobito u vrijeme korizme, ako ništa ne smeta, djecu pripravljati za prvu svetu pričest (k. 1330). Osim toga nastojat će, da u kršćanskom nauku još bolje uputi onu djecu, koja su već primila prvu pričest (k. 1331). U nedjelju i zapovjedne blagdane, u vrijeme, koje je, po njegovu mišljenju, zgodnije za slušatelje, odraslim vjernicima ima tumačiti kršćanski nauk prema njihovu shvaćanju (k. 1332). — Pri poučavanju djece u vjeronauku može se, pače, ako je zakonito zapriječen, mora se poslužiti klericima, koji borave na području župe, ili ako je potreba, pobožnim svjetovnjacima, u prvom redu onima, koji pripadaju nabožnom društvu »Kršćanskog Nauka« ili kojem drugom sličnom društvu u župi. Svećenici i drugi klerici, koji nisu zauzeti kakvom zakonitom zaprekom, imadu pomagati župnika u ovom presvetom djelu, a oblasnik ih ima na to i s kaznama prisiliti (k. 1333 §§ 1—2).

Za što uspješnije djelovanje oko poučavanja u kršćanskom nauku Pijo XI. s motu proprio »Orbem catholicum« od 29. VI. 1923. ustanovio je kod ZSab posebni Ured, kojemu je to dao u dužnost. Pozivlje redovničke obitelji, da pohađaju katehetske pouke za primjer vjernicima; da u poučavanju pomažu dušobrižni kler i nastoje, da se njihovi članovi usposobe u poučavanju vjeronauka. Želi, da se osnuju posebne škole, u kojima će se uzgojiti odabrani mladići, koji će biti vrsni druge kasnije u kršćanskom nauku poučavati. Biskupi imadu o tome u svojim izvješćima obavješćivati Sv. Stolicu (AAS 1923, 327 sl.). — Gotovo isto ponavlja ZSab u odluci od 12. I. 1935. Suviše određuje, da se osnuje, ako je moguće, Biskupski katehistički ured, kojemu je svrha: a) poučavati katehizam u školama, zavodima i župama: b) držati k a t e h i s t i č k e s a s t a n k e, o kojima isti ZSab u odluci od 16. IV. 1924.; c) posebnim predavanjima pripravljati buduće poučavatelje u vjeronauku. Treba postaviti nekoliko svećenika kao pohoditelje katehističkih škola. U svima župama ima se održati katehistični dan ili blagdan kršćanskog nauka, kad će se vjernici sazvati u crkvu, da imadu veću korist; bit će poseban govor o katehizmu, širit će se u narod knjige o tome i sabirati prilozi. Sposobne katehiste treba birati iz Kat. Akcije. Biskupi će

o tome izvješćivati u svojim petgodišnjim izvješćima, prema upitima, koji su dodani odluci (AAS 1935, 145 sl.).

835. REDOVNICI I POUČAVANJE U VJERONAUKU. — Ako je, po mišljenju biskupa, za poučavanje u vjeronauku potrebita pomoć redovnika, dužni su redovnički poglavari, na poziv biskupa, osobno ili preko svojih podložnika, ali bez štete za redovničku stegu, poučavati narod u kršćanskom nauku, navlastito u svojim crkvama (k. 1334).

836. RODITELJI I GOSPODARI. — Ne samo roditelji i drugi, koji su mjesto njih, nego i gospodari i kumovi moraju nastojati, da se njihovi podložnici i oni koji su im povjereni poučavaju u kršćanskom nauku (k. 1335).

837. — BISKUP I POUKA U KRŠĆANSKOM NAUKU. — Na biskupa spada, da u svojoj biskupiji odredi sve, što se odnosi na poučavanje puka u kršćanskom nauku. Njegovih odredaba imaju se držati i izuzeti redovnici, kad poučavaju one koji nisu izuzeti od biskupske vlasti (k. 1336).

POGLAVLJE 2

PROPOVIJEDI (k. 1337—1348)

838. POJAM. — Propovijed je duhovni govor, kojim se slušatelji pobuđuju na život po kršćanskim načelima. Prema predmetu nazivlje se i posebna vrsta propovijedi. Ako je predmet propovijedi ulomak evanđelja, govor se zove h o m i l i j a; ako je ozbiljnije razlaganje kojeg članka vjere, onda je d o g m a t s k a propovijed; ako je izlaganje vjerskih istina laganim i svima pristupačnim načinom, onda je k a t e h e t s k a propovijed; ako je izlaganje i primjena moralnoga kršćanskog načela, onda je m o r a l n a propovijed; ako je život ili kreposti kojega Sveca ili Blaženika, onda je p o h v a l n i govor ili panegirik; ako je više pobuda na duhovni život ili čine pobožnosti, onda je d u h o v n i govor u užem smislu ili d u h o v n i n a g o v o r (ekshorta).

839. TKO DAJE VLAST PROPOVIJEDANJA. — Klericima, bilo svjetovnim bilo redovnim, vlast propovijedanja daje samo biskup za svoje područje (k. 1337). Ako se propovijed ima držati samo izuzetim redovnicima i drugima, o kojima govori kan. 514 § 1 (v. gore br. 322 F), vlast propovijedanja u svećeničkom Redu daje njihov poglavar prema ustanovama; a on je u tom slučaju može dati i drugim bilo svjetovnim bilo redovnim svećenicima, ako ih njihov biskup ili poglavar smatra sposobnima. Ako se propovijed ima držati drugima, pa i redovnicama, koje su podložne redovnicima, vlast propovijedanja i izuzetim redovnicima daje biskup dotičnog mjesta, gdje će se držati propovijed, samo propovijednik treba da ima dozvolu svoga poglavara. Vlast propovijedanja kod redovnika nesvećeničkog Reda, iako je izuzet, daje biskup; ali se propovjednik ne smije njome služiti bez privole redovničkog poglavara (k. 1338 §§ 1—3). — Biskupi ne smiju bez važnog razloga uskratiti vlasti propovijedanja redovnicima, koje prikažu njihovi poglavari; a kad je jednom dadu, ne smiju je opozvati, osobito ne u isti mah svima svećenicima redovničke kuće, osim ako utvrde njihovu nedostojnost ili nesposobnost prema kan. 1340 (v. niže br. 840). Propovjednicima redovnicima, da bi se smjeli služiti primljenom ovlašću, potrebita je osim toga dozvola njihova poglavara (k. 1339 §§ 1—2)

840. UVJETI ZA DAVANJE VLASTI ILI DOZVOLE. — A. Biskup i redovnički poglavar ne smiju, uz strogu obvezu savjesti, dati bilo komu ovlaštenje ili dozvolu propovijedanja, ako se prije ne uvjere o njihovu dobrom ponašanju i dovoljnom znanju ispitom prema kan. 877 § 1. Ako, nakon davanja ovlasti ili dozvole, opaze, da propovjednik nema potrebitih uvjeta, moraju je opozvati; u sumnji o znanju, moraju se osloboditi sumnje sigurnim dokazima, pa i novim ispitom, ako je potrebito. Radi opoziva ovlaštenja ili dozvole slobodno je uložiti utok, ali bez obustavne snage (k. 1340 §§ 1—3; v. gore br. 562).

Prema spomenutoj uputi ZSab od 28. VI. 1917., ispit se mora položiti pred trima ispitateljima, koji mogu biti saborni ispitatelji i drugi bilo svjetovni bilo redovni svećenici, pa i strani. Ispit ima biti usmen i pismen. O ponašanju i dobrom glasu povest će se izvidi. To vrijedi i za propovjednike. Nakon dobro položena ispita daje se povelja, slično kao kod ovlaštenja za ispovijedanje. Nipošto nije dozvoljeno davati povelju stranim podložnicima ili svojima samo za počast.

B. Strani svećenici, bilo svjetovni bilo redovni, ne smiju se pozivati za propovijedanje, ako nije prije dobivena dozvola biskupa, gdje se ima držati propovijed. Biskup ne smije dati dozvole, ako mu dotičnikov oblasnik nije dao dobro svjedočanstvo o propovjednikovu znanju, pobožnosti, ponašanju, osim ako mu je s druge strane poznata sposobnost propovjednika. Oblasnik mora odgovoriti po istini, uz strogu obvezu savjesti. Dozvolu ima na vrijeme tražiti župnik, ako se radi o župskoj crkvi ili kojoj drugoj njemu podložnoj; upravitelj crkve, ako o crkvi, koja nije podložna župniku; prvi dostojanstvenik uz pristanak kaptola, ako o kaptolskoj crkvi; upravitelj ili kapelan bratovštine, ako crkva pripada bratovštini. Ako je župska crkva u isti mah kaptolska ili bratovštine, onaj traži dozvolu, koji po pravu obavlja bogoštovne obrede (k. 1341 §§ 1—3).

Čini se, da ovaj propis vrijedi samo za svečanije prigode i propovijedi, jer je previše teško i za češće i običnije slučajeve tražiti dozvolu od biskupa, da bi se mogli pozvati strani propovjednici. Uostalom biskupi običavaju dati župnicima ovlaštenje, da pozovu strane propovjednike, koji imadu potrebita svojstva, ili da im dozvole propovijedanje, kad se slučajno nađu u mjestu (Sipos, Enchiridion, 733).

841. KOMU SE MOŽE DATI OVLAŠTENJE. — Ovlaštenje za propovijedanje ima se dati samo svećenicima i djakonima, a ne drugim klericima, osim iz opravdanog razloga, po mišljenju oblasnika i u pojedinim slučajevima. Svima svjetovnjacima zabranjeno je propovijedati u crkvi, makar bili i redovnici (k. 1342 §§ 1—2).

842. PRAVO BISKUPA. — Biskupi imadu pravo propovijedati u svakoj crkvi svoga područja, makar bila izuzeta. Ako se ne radi o velikim gradovima, može biskup zabraniti, da se u drugim crkvama u mjestu propovijeda u vrijeme, kad on drži propovijed ili kad naredi, da se pred njim, u javnoj i izvanrednoj prigodi, propovijeda uz poziv vjernika (k. 1343 §§ 1—2).

843. DUŽNOST ŽUPNIKA. — Osobna je dužnost svakoga župnika, da u nedjelje i druge zapovjedne blagdane u godini narodu navješćuje riječ Božju redovitom homilijom, osobito za vrijeme mise, kad je više naroda. Župnik ne može ovoj dužnosti trajno udovoljiti preko drugoga, ako nema opravdanog razloga, odobrenoga od biskupa. Biskup može dopustiti, da se propovijed ispusti na svečanije blagdane ili također, iz opravdanog razloga, na neke nedjelje (k. 1344 §§ 1—3).

To može biti na pr. ljeti, kad je previše vruće, ili kad je iza mise, odnosno prije mise procesija ili koja druga dulja pobožnost.

844. PROPOVIJEDANJE U DRUGIM CRKVAMA. — Željeti je, da se za vrijeme misâ, koje se drže u svima crkvama i javnim kapelama uz prisutnost vjernika, održi kratko tumačenje evanđelja ili kojeg ulomka kršćanskog nauka. Ako naredi biskup, na to su dužni ne samo svjetovni svećenici, nego i redovnici, makar bili izuzeti, u svojim crkvama (k. 1345).

845. PROPOVIJEDANJE U KORIZMI I U DOŠAŠĆU. — Biskupi se imadu brinuti, da se u vrijeme korizme i, ako je zgodno, u vrijeme došašća, u stolnim i župskim crkvama narodu češće propovijeda. Kanonici i drugi članovi kaptola, ako se propovijed drži u vlastitoj crkvi i neposredno nakon kora, dužni su prisustvovati, ako nisu opravdano zapriječeni, a biskup ih može na to prisiliti, pa i kaznama (k. 1346 §§ 1—2).

846. PREDMET I NAČIN PROPOVIJEDANJA. — U propovijedima se ima tumačiti u prvom redu što je vjernicima potrebito vjerovati i djelovati za spasenje. Propovjednici se imadu čuvati od necrkvenih i visokih predmeta, koji nadilaze opće shvaćanje slušatelja; a evanđeosku službu imadu vršiti ne isticanjem ljudske mudrosti niti iznašanjem svjetovne slavohlepne i zavodljive govorničke vještine, nego u pokazivanju duha i istine, propovijedajući ne same sebe, nego Krista propetoga. Ako bi, što ne daj Bože, propovjednik sijao zablude ili sablazni, neka se primijeni kan. 2317; ako krivovjerstva, nek se protiv njega postupa prema propisu prava (k. 1347 §§ 1—3; gore br. 832, niže br. 1317—1319).

847. OPOMENA VJERNICIMA. — Vjernike treba brižno opominjati i nagovarati, da često prisustvuju propovijedima (k. 1348).

POGLAVLJE 3

SVETA POSLANSTVA (k. 1349—1351)

848. PUČKA POSLANSTVA. — Biskupi će paziti, da se župnici brinu, te barem svake desete godine povjerenom puku održe poslanstva ili misije. Župnik, makar bio redovnik, u održavanju poslanstva ima se držati biskupovih naredaba (k. 1349 §§ 1—2).

Poslanstvima su slične duhovne vježbe, koje se ne drže čitavoj župi, nego određenim osobama i sa strane jednog propovjednika. Poželjno je, da se i one, gdje je moguće, drže, prema okružnom pismu Pija XI. od 20. XII. 1929. o sve većem promicanju duhovnih vježba (AAS 1929, 689 sl.).

849. POSLANSTVA MEĐU NEKATOLICIMA. — Biskupi i župnici trebaju znati, da su im nekatolici, koji borave u njihovim biskupijama i župama, u Gospodu preporučeni. U drugim krajevima sva briga za poslanstva ili misije među nekatolicima pridržana je Sv. Stolici (k. 1350 §§ 1—2). — Nikoga se ne smije siliti, da protiv svoje volje prigrli katoličku vjeru (k. 1351).

Kad nekatolik želi doći u kat. Crkvu, treba ga dobro poučiti o katoličkoj vjeri, da bude osvjedočen, da je jedino kat. vjera prava vjera. Istup iz svoje vjerske zajednice prijavljuje kotarskom, odnosno gradskom poglavarstvu, a župnik ili drugi svećenik, na kojega se obrati, prijavljuje stvar biskupu i čini što biskup odredi.

Gledom na širenje kat. vjere v. okružnicu Benedikta XV. »Maximum illud« od 30. XI. 1919., motu proprio Pija XI. »Romanorum Pontificum« od 3. V. 1922., njegovu

okružnicu »Rerum Ecclesiae« od 28. II. 1926. U njima je »Društvo za širenje Vjere«, kojega je središnjica prenesena iz Liona u Rim, proglašeno vrhovnim organom Sv. Stolice za skupljanje milodara za misije; isto društvo s »Društvom Sv. Djetinjstva« i »Društvom sv. Petra za uzgoj domaćeg svećenstva za misije« proglašeno je kao društvo Sv. Stolice. Njihov odnošaj uređen je s motu proprio Pija XI. »Decessor noster« od 24. VI. 1929. (AAS 1919, 440 sl.; 1922, 321 sl.; 1926, 65 sl.; 1929, 342 sl.).

Odsječak 2

SJEMENIŠTA (k. 1352—1371)

850. POJAM. — Sjemenište je crkveni zavod za uzgoj svećeničkog pomladka i njegovo usposobljenje u crkvenim strukama. Crkva ima vlastito i isključivo pravo na odgoj onih, koji se žele posvetiti crkvenim službama (k. 1352).

Ovog prava ne može Crkvi nitko osporiti, kao što nitko ne može osporiti državi prava na uzgoj njezinih službenika. Obvezu ustanovljivanja sjeminišta po biskupijama uveo je Tridentski sabor. Kasniji su Pape ponovno isto naređivali i izdavali posebne zakone gledom na odgoj svećeničkih pripravnika, a ti su preneseni i u ZKP.

Sjemenište se dijeli na: malo i veliko. U malome se odgajaju pitomci, koji pohađaju srednje škole; u velikome, oni koji uče filozofske i bogoslovne nauke. Prema kan. 1354, svaka biskupija treba da ima po mogućnosti oba sjemeništa, ili barem jedno zajedničko. Ako ih nije moguće uspostaviti u svakoj biskupiji, navlastito ako u svakoj biskupiji nije moguće davati dolične pouke u filozofskim i bogoslovnim strukama, prema istom kanonu, moraju se pitomci slati u drugo sjemenište, osobito ako je već, posredovanjem Sv. Stolice, ustanovljeno pokrajinsko ili međubiskupijsko sjemenište. — Pokrajinsko bogoslovno sjemenište, iako ne u strogom smislu, postoji kod nas za Dalmaciju u Splitu, za Bosnu i Hercegovinu u Sarajevu.

851. PODIZANJE I UZDRŽAVANJE SJEMENIŠTA. — A. Svima svećenicima, a osobito župnicima, stavlja se na srce, da djecu, koja pokazuju znakove svećeničkog zvanja, posebnom brigom čuvaju od pogibli svijeta, da ih potiču na pobožnost, upućuju u početke znanja i u njima podržavaju klicu božanskog poziva (k. 1353).

B. Kako predpostavlja kan. 1354 § 1, sjemenište se podiže prema gospodarskom stanju i veličini biskupije. Radi toga biskup, prije nego pristupi osnivanju sjemeništa, nastojat će pribaviti sredstva, potrebita koliko za osnutak toliko za uzdržavanje bilo pitomaca bilo uzgojnog i naštavnog osoblja. Ako sjemenište nema vlastitih prihoda, biskup može, prema kan. 1355: 1) narediti župnicima i upraviteljima drugih crkava, pa i izuzetih, da u određene dane u crkvi u tu svrhu kupe milostinju; 2) u svojoj biskupiji nametnuti danak ili pristojbu; 3) ako to nije dovoljno, dati sjemeništu nekoliko jednostavnih nadarja. — Prihodi zaklada za uzgoj klerika mogu se doznačivati pitomcima bilo malog bilo velikog sjemeništa, premda još nisu primili prvu ćeliku, ako zakladne isprave ne određuju izričito drukčije (k. 1362).

Prema saopćenju ZSab od 1. VII. 1918., rado se dozvoljava biskupima, da se druga misa kao i mise na dokinute blagdane namjenjuju u korist sjemeništa (AAS 1918, 325).

C. Danku za sjemenište podložni su, bez prava bilo kakova priziva, a osuđen je bilo koji protivni običaj i opozvana svaka protivna povlastica: a) biskupski stol (mensa episcopalis); b) sva nadarja, pa i redovnika svečanih zavjeta ili zaštitničkog prava (patronatus); c) župe i polužupe, iako nemaju drugih prihoda do podavanja vjernika; d) bolnice podignute crkvenom vlašću; e) društva kanonski osnovana; f) imovine pojedinih crkava (fabricae ecclesiarum), ako imadu svojih prihoda; g) bilo koja redovnička kuća, premda je izuzeta, osim ako živi samom milostinjom ili se u njoj nalazi zavod učenika ili nastavnika za opće dobro Crkve. Danak mora biti općenit i razmjeran za sve, veći ili manji prema potrebi sjemeništa; ali ne smije prijeći pet od sto (5%) čistoga godišnjeg dobitka, a ima se smanjivati, kako se umnažaju prihodi sjemeništa. — Prihod, na koji se razrezuje danak, jest onaj, koji ostaje nakon odbitka svih troškova i rashoda u godini, t. j. čisti godišnji dobitak. U taj prihod ne smiju se ubrajati koralne dnevnice ili, ako svi prihodi nadarja sastoje od dnevnica, njihov treći dio; ni podavanja vjernika niti, ako svi prihodi župe sastoje od njih, treći dio podavanja (k. 1356 §§ 1—3).

852. UPRAVA SJEMENIŠTA. — A. Na biskupa spada odrediti sve što spada na pravilnu upravu i napredak sjemeništa, kao i brinuti se, da se to vjerno vrši, osim ako je što posebna odredila Sv. Stolica. Na osobiti način ima nastojati, da često osobno pohađa sjemenište, brižno pazi, kakva se pitomcima daje književna ili znanstvena i crkvena izobrazba, te da što bolje upozna, osobito prigodom ređenja, ćud, pobožnost, poziv i napredak pitomaca. — Svako sjemenište treba da ima svoje zakone, odobrene od biskupa, u kojima će biti naznačeno, što imadu činiti pitomci i uzgojitelji. — Uprava pokrajnskog i međubiskupijskog sjemeništa ravna se uputama Sv. Stolice (k. 1357 §§ 1—4).

B. Treba nastojati, da u svakom sjemeništu bude: 1) ravnatelj za stegu, 2) nastavnici za poučavanje, 3) nadstojnik dobara ili štediša za gospodarsku stranu, različit od ravnatelja, 4) barem dva redovita ispovjednika, i 5) duhovnik (k. 1358). Za ravnatelja, duhovnika, ispovjednike i nastavnike imaju se birati svećenici, koji se odlikuju ne samo naukom, nego i krepostima i razboritošću, koji mogu biti od koristi pitomcima riječju i primjerom. U vršenju svoje službe svi moraju slušati ravnatelja sjemeništa (k. 1360 §§ 1—2).

C. Osim redovitih ispovjednika, treba odrediti nekoliko drugih ispovjednika, kojima će pitomci moći slobodno pristupiti. Ako ti ispovjednici borave izvan sjemeništa, a pitomac želi kojega od njih, ravnatelj ga ima pozvati, a da nipošto ne pita, zašto, niti pokazuje da mu je to neugodno; ako stanuju u sjemeništu, pitomac može k njima slobodno poći, ali treba da ostane netaknuta sjemenišna stega. Kad se radi o pripuštanju pitomca na ređenje ili o isključenju iz sjemeništa, nikad se ne smije tražiti mišljenje ispovjednika (k. 1361 §§ 1—3).

D. Svako sjemenište treba da ima dva odbora: jedan za stegu, drugi za upravu vremenitih dobara. Odbore sačinjavaju po dva svećenika, izabrana od biskupa nakon saslušanja kaptola. Članovi odbora ne mogu biti: opći namjesnik, biskupovi ukućani, ravnatelj sjemeništa, nadstojnik i redoviti ispovjednici. Služba odbornika traje šest godina. Ne smiju se ukloniti bez važnog razloga, ali se mogu ponovno izabrati. U važnijim poslovima biskup je dužan saslušati njihovo mišljenje (k. 1359 §§ 1—4).

853. PRIMANJE PITOMACA U SJEMENIŠTE. — U sjemenište može biskup primiti samo zakonite sinove, kojih ćud i poziv pruža nadu, da će s korišću vršiti crkvene službe. Prije nego se prime, imaju donijeti svjedočanstva, da su: 1) zakoniti, 2) kršteni, 3) krizmani, 4) svjedodžbu ponašanja. Koji su otpušteni iz drugoga sjemeništa ili kojega Reda, ne smiju se primiti,

ako biskup ne zatraži prije, pa i tajno, od poglavara ili drugih obavijesti o razlogu otpuštanja, ćudi i ponašanju, i stalno ne utvrdi, da nema ništa, što ne bi dolikovalo svećeničkom staležu. Te obavijesti moraju poglavari dati po istini, uz strogu obvezu savjesti (k. 1363 §§ 1—3).

Tko je pripadao redovničkoj družbi, ne smije se primiti u sjemenište bez dozvole ZSSveuč. ZSSveuč 25. VII. 1941. (AAS 1941, 371). — Zakonitim se smatraju i pozakonjeni naknadnim vjenčanjem roditelja. PT 13. VII. 1930. (AAS 1930, 365; v. gore br. 627, 714 B).

854. OBUKA U SJEMENIŠTU. — A. U nižim školama: 1) glavno mjesto treba da zauzimlje vjeronauk, koji se ima tumačiti veoma brižno prema sposobnosti i dobi pojedinaca; 2) gojenci imadu učiti jezike, navlastito latinski i materinski; 3) u ostalim strukama pouka ima odgovarati općoj naobrazbi i svećeničkom staležu krajeva, gdje će pitomci vršiti svećeničku službu (k. 1364).

B. Filozofiju sa srodnim strukama učit će barem kroz dvije godine. Tečaj bogoslovlja ima trajati barem četiri godine i obuhvatati, osim dogmatskog i moralnog bogoslovlja, Sv. Pismo, crkvenu povijest, kanonsko pravo, liturgiku, crkveno govorništvo, crkveno pjevanje, pastirsko bogoslovlje s praktičnim vježbama osobito o načinu katehiziranja djece i odraslih, ispovijedanja, pohađanja bolesnika i dvorbe umirućih (k. 1365 §§ 1—3).

Još se ima učiti istočno bogoslovlje i katehetika. ZSSveuč 28. VIII. 1929. (AAS 1930, 146). Pijo XI. s motu proprio od 22. XI. 1922. i pečatnicom od 20. XII. 1928., a ZS uputom od 25. II. 1932. rade o liturgici, bogoslužju, grgurskom pjevanju i crkvenoj glazbi (V. gore br. 795 F). — Srodne struke s filozofijom jesu: matematika, fizika, astronomija, prirodoslovlje. U nekim državama srednje škole ili humaniora traju 5—6 godina. Zatim dolazi licej 2—3 godine. Ovom liceju odgovara filozofski tečaj, o kojem govori kan. 1365 § 1. Kod nas i uopće u državama srednje Europe, mjesto liceja, gimnazijalni nauci nastavljaju se kroz 8 godina, u kojima se uče i navedene struke srodne s filozofijom i neke grane filozofije. Budući da se ipak ne dobiva dovoljna filozofska naobrazba, koju traži ZKP, uvedena je u bogoslovnim naucima peta godina, preko koje se posebno uči skolastična filozofija s poviješću filozofije, pa se time smatra udovoljeno zahtjevu kan. 1365 (Sipos, Enchiridion, 741; Jeličić, Nostra phil.-theol. studia iuxta legislat. eccles., »Collectanea Franciscana Slavica«, I, Zagreb 1937, 402 sl.).

C. Za nastavnike u filozofskim, bogoslovnim i pravnim strukama treba postavljati one, koji, dok su po mišljenju biskupa i odbornika za sjemenište ostalima u drugim svojstvima ravni, imadu doktorat sveučilišta ili fakulteta priznatog od Sv. Stolice ili, ako se radi o redovnicima, slično svjedočanstvo svojih poglavara (k. 1366 § 1), na pr. kod Dominikanaca: magister, kod Franjevaca: lector generalis.

D. Filozofiju i bogoslovlje imadu profesori predavati i u tim strukama upućivati pitomce prema metodi, nauci i načelima Anđeoskog Naučitelja, i toga se imadu sveto držati (k. 1366 § 2).

Ovaj propis, premda izgleda jasan i određen, ipak je nejasan i neodređen. Najprije nije jasno, koje bogoslovne struke treba predavati prema metodi, nauci i načelima Anđeoskog Naučitelja, jer ima struka, koje u njegovo doba nisu ni postojale. Zatim nije jasno, koja je to metoda Anđeoskog Naučitela: je li ona, koja mu je zajednička s drugim skolasticama i koja se zove skolastičkom metodom, ili koja druga njegova posebna. Nadalje, nije poznato, koja su to načela Anđeoskog Naučitelja, kojih se treba držati u predavanju filozofije i bogoslovlja. Znamo za 24 načela, koja je Sv. Zbor Nauka 27. VII. 1914. označio, da se mogu pouzdano slijediti kao

načela Anđeoskog Naučitelja, odnosno kao pravila za ravnanje (normae directivae); ali ta načela spadaju isključivo na pojedine grane filozofije; za bogoslovlje nije do danas označeno niti jedno takovo načelo. Napokon ne znamo, koju ćemo nauku sv. Tome slijediti. On je u vrlo mnogo slučajeva mijenjao svoje mišljenje i popravljao svoju nauku, pa se njegovi tumačitelji i sljedbenici prepiru koje je njegovo pravo mišljenje. Kod njega ima mišljenja, koja se sada općenito zabacuju i koja nisu u skladu s praksom i naukom Crkve. Koja dakle njegova mišljenja, odnosno koju njegovu nauku treba sveto slijediti? — Uz to je Pijo XI. naredio pečatnicom »Deus scientiarum Dominus« od 24. V. 1931., da se bogoslovlje predaje po metodi pozitivnoj i skolastičkoj. Jednako propisuju Ordinationes ZSSveuč od 12. VI. 1931, čl. 18 (Methodus positiva et scholastica simul uniendae: AAS 1931, 241 sl., 263 sl.). Što se tiče pojedinih nauka Sv. Tome, koje bi trebalo slijediti, isti Pijo XI. izričito u okružnici »Studiorum Ducem« od 29. VI. 1923. veli: »Među štovateljima sv. Tome, kakvim se dolikuje biti svima sinovima Crkve, koji se bave najboljim naucima, želimo da bude ono pošteno natjecanje u pravednoj slobodi, po kojem natjecanju nauci napreduju, a nikakvo napadanje, koje nije u prilog istine, nego jedino služi, da se raskine vez ljubavi... Ali nitko ne smije od drugoga tražiti više nego od sviju traži učiteljica i majka sviju Crkva, niti je ikomu zabranjeno u stvarima, u kojima u katoličkim školama istaknutiji pisci slobodno raspravljaju slijediti ono mišljenje, koje mu se čini da bolje odgovara istini« (AAS 1923, 324). Ne izgleda, da su ove riječi u skladu s propisom kan. 1366 § 2. Stoga taj propis treba mjerodavno protumačiti. Dotle se ima shvaćati u smislu ovih kasnijih odredaba Sv. Stolice, odnosno prema kan. 129 i 1392 § 2 (v. gore br. 94, niže br. 869).

E. Treba nastojati, da budu različiti profesori barem: 1) za Sv. Pismo, 2) za dogmatsko bogoslovlje, 3) moralno bogoslovlje, 4) crkvenu povijest (k. 1366 § 3).

Pijo XI. s motu proprio »Bibliorum scientiam« od 27. IV. 1944. hoće da profesori Sv. Pisma svrše nauke na Biblijskom zavodu u Rimu i da dobiju na njemu barem bakalaureat; želi, da redovnički poglavari i biskupi šalju u taj zavod sposobne đake (AAS 1924, 180).

855. DUHOVNI ODGOJ. — Biskupi se imadu brinuti, da pitomci: 1) svaki dan mole jutarnje i večernje molitve, za neko vrijeme obavljaju razmatranje i slušaju misu; 2) barem jedan put tjedno ispovijedaju se i često pobožno pričešćuju; 3) u nedjelje i blagdane prisustvuju svečanoj misi i večernji, služe kod oltara i vrše svečanosne čine, osobito u stolnoj crkvi, ako to može biti, po mišljenju biskupa, bez štete za stegu i nauk; 4) svake godine za nekoliko dana obavljaju duhovne vježbe; 5) barem jedan put u tjednu prisustvuju duhovnom govoru, koji će svršiti s nabožnim nagovorom (k. 1367).

856. — NEOVISNOST SJEMENIŠTA OD ŽUPNIKA. — Sjemenište je izuzeto od župnikove vlasti, a za sve koji su u sjemeništu, osim vjenčanja, službu župnika obnaša ravnatelj sjemeništa ili njegov zamjenik, ako u kojem sjemeništu nije Sv. Stolica drukčije odredila. Gledom na ispovijedanje pitomaca sa strane ravnatelja vrijedi propis kan. 891 (k. 1368; v. gore br. 567).

857. STEGA U SJEMENIŠTU. — A. Ravnatelj sjemeništa i svi drugi upravljači pod njegovim ravnanjem nastojat će: 1) da pitomci vrše propise odobrene od biskupa kao i program nauka, te da se zadoje duhom i pravom smislu crkvenim; 2) često će ih poučavati u pravilima prave i kršćanske uljudnosti, a svojim primjerom pobuđivati na držanje tih pravila; osim toga govorit će im, kako se imadu držati zdravstvenih pravila, čuvati čistoću odijela i tijela, i kako će brižno nastojati, da u općenju s drugima sačuvaju uglađe-

nost spojenu s čednošću i ozbiljnošću; 3) brižno će paziti, da nastavnici propisno vrše svoju službu (k. 1369 §§ 1—3).

B. Kad pitomci s bilo kojeg razloga borave izvan sjemeništa, treba se držati kan. 972 § 2, t. j. imaju se preporučiti nekom dobrom i sposobnom svećeniku, koji će ih nadzirati i upućivati u pobožnosti (k. 1370).

858. OTPUST IZ SJEMENIŠTA. — Iz sjemeništa se imaju otpustiti zloćudni, nepopravljivi, buntovni, oni za koje se čini, da radi svog ponašanja i ćudi nisu podesni za crkveni stalež; a tako i oni koji tako malo napreduju, te nema nade da će steći dovoljno znanja. Navlastito pak imaju se otpustiti oni, koji su se možda ogriješili o ćudoređe ili vjeru (k. 1371).

Odsječak 3

ŠKOLE (k. 1372—1383)

859. VJERSKO-MORALNA POUKA DJECE. — A. Vjernici se imadu od djetinjstva tako poučavati, da ih se ne samo ništa ne uči, što se protivi katoličkoj crkvi i ćudorednoj pristojnosti, nego na prvom mjestu mora biti vjerska i ćudoredna pouka. Ne samo roditelji, prema kan. 1113, nego i svi koji su mjesto roditelja, imadu pravo i najozbiljniju dužnost brinuti se oko kršćanskog odgoja djece (k. 1372 §§ 1—2).

Pijo XI. u okružnici »Divini illius Magistri« od 31. XII. 1929. govori o kršćanskom uzgoju mladeži: što spada na Crkvu, što na obitelj, što na državu. Pri uzgoju treba se osvrćati na vrhunaravno stanje ljudske naravi, s kojega je čovjek pao po grijehu. Stoga se ima osuditi uzgojni naturalizam, seksualni uzgoj i zajednički uzgoj muške i ženske mladeži. Svrha uzgoja jest: učiniti čovjeka kršćaninom; koji, ako bude takav, bit će i dobar građanin (AAS 1929, 723; 1930, 49 sl.). — ZSS u odluci od 21. III. 1931. izjavio je: 1) da se ne može odobriti metoda seksualnog odgoja ili upućivanja, nego treba pobuđivati cijenu i ljubav prema čistoći, preporučivati čestu ispovijed i pričest kao i pobožnost prema Majci Božjoj; 2) da se ima sasvim zabaciti kao kriva i kao osuđena u okružnom pismu »Casti connubii« Pija XI. od 31. XII. 1930. t. zv. eugenička teorija bilo pozitivna bilo negativna i njezina sredstva za širenje ljudskog roda, koja zapostavljaju naravne božanske i crkvene ženidbene zakone (AAS 1931, 118 sl.).

B. U svakoj pučkoj školi, treba djeci, prema njihovoj dobi, predavati vjeronauk. Mladež, koja pohađa srednje i više škole, treba još potanje poučavati u vjeronauku, a biskupi se imadu brinuti, da to čine svećenici, koji se odlikuju revnošću i naukom (k. 1373 §§ 1—2).

860. NEKATOLIČKE, NEUTRALNE, MJEŠOVITE ŠKOLE. — Katolička djeca ne smiju pohađati nekatoličkih, neutralnih i mješovitih škola, koje su naime pristupačne i nekatolicima. Samo na biskupa spada odrediti, prema uputama Sv. Stolice, u kojim prilikama i uz koje mjere opreznosti, može se trpjeti pohađanje tih škola, da se sačuva pogibao otpada od vjere (k. 1374).

Pijo XI. okružnicom »Divini illius Magistri« od 3. XII. 1929. naglasuje za Crkvu pravo osnivanja bilo kojih škola, a osuđuje neutralne škole (AAS 1930, 49 sl.).

861. CRKVENE ŠKOLE. — A. Crkva ima pravo podizati škole bilo koje vrste, ne samo pučke, nego i srednje i visoke (k. 1375). — Sv. Stolici pridržano je kanonsko osnivanje katoličkog sveučilišta ili fakulteta. Katoličko sveučilište ili fakultet, povjereni pa i bilo kojim redovnicima, treba da imadu svoja pravila, odobrena od Sv. Stolice (k. 1376 §§ 1—2).

Za osnivanje katoličkih sveučilišta i fakulteta mjerodavna je spomenuta ustanova Pija XI. »Deus scientiarum Dominus«. Njezinim propisima imadu se prilagoditi i fakulteti crkvenih nauka na državnim sveučilištima, ukoliko postoje odnošaji između dotične države i Sv. Stolice (čl. 11). Pri prilagođivanju treba se držati spomenutih odredaba, koje je izdao ZSSveuč 12. VI. 1931. za provedbu te ustanove (AAS 1931, 241—284).

B. Nitko ne može dati akademskih stepena, koji bi imali kanonske učinke u Crkvi, ako ga na to ne ovlasti Sv. Stolica (k. 1377).

Tri su akademska stepena: bakalaureat, licencijat i doktorat. Bakalaureat označuje usposobljenje, da se mogu pohađati škole za više nauke. Licencijat znači, da je dotičnik sposoban predavati u školama, koje ne daju akademskih stepena. Doktorat znači, da dotičnik može predavati i na sveučilištu ili fakultetu. Tako ust. »Deus scientiarum Dominus«, čl. 7—10 (AAS 1931, 241 sl.).

C. Doktori imadu pravo nositi, izvan crkvenih obreda, prsten pa i s dragim kamenom i doktorsku kapu, osim što imadu prednost pred drugima, koji nisu doktori, pri podjeljivanju nekih crkvenih služba i nadarja (k. 1378).

D. Ako nema katoličkih škola prema kan. 1373, bilo pučkih bilo srednjih, treba da nastoje osobito biskupi, da se osnuju. Isto tako, ako javna sveučilišta nisu zadojena katoličkom naukom i osjećajem, poželjno je, da se u državi ili kraju osnuje katoličko sveučilište. Vjernici ne smiju propustiti, da prema silama pomažu osnivanje i uzdržavanje katoličkih škola (k. 1379 §§ 1—3).

E. Poželjno je, da biskupi, prema svojoj uviđavnosti, klerike, koji se odlikuju pobožnošću i sposobnošću, šalju na koje od Crkve osnovano ili odobreno sveučilište, da tu svrše nauke, osobito filozofske, bogoslovne i kanonske, te dobiju akademske stepene (k. 1380).

862. POHAĐANJE NEKATOLIČKIH SVEUČILIŠTA. — ZK izdao je, 30. IV. 1918. odluku »Nemo de sacro«, kojom se dozvoljava klericima pohađanje svjetovnih sveučilišta uz stanovite uvjete. Nitko ne smije pohađati fakultet svjetovnog sveučilišta, ako nema dozvole svoga biskupa. Ta se dozvola može dati samo svećenicima, i to samo utoliko ukoliko traži potreba ili korist biskupije. Ti svećenici nisu oslobođeni od ispita prema kan. 130 i 590; pače treba im još strože nego drugima narediti, da ih polažu. Nakon svršenih nauka podložni su biskupu kao i prije, i ostaju na službu biskupije. Stoga nikomu nije slobodno primiti nastavničku i drugu službu po svojoj volji, osobito protiv volje biskupa. Koji protivno čine imaju se primjereno kazniti, ne isključivši ni obustavu službe Božje (suspensio a divinis). To se ima primijeniti i redovnicima, kako im što odgovara (AAS 1918, 237 sl.).

863. SVEĆENICI KAO NASTAVNICI NA DRŽAVNIM ŠKOLAMA. — ZSab izdao je 22. II. 1927. odluku o svećenicima, koji obnašaju nastavničku službu na državnim školama. Prema toj odluci svećenici, koji su dobili naslov profesora (magister), ostaju dodijeljeni za službu svoje biskupije i podložni svom biskupu. Nastavničku službu na javnim školama mogu tražiti i primiti dozvolom svoga biskupa. Ako prime takovu službu u tuđoj biskupiji, u držanju službe ovisni su (ad nutum) od svoga i dotičnoga biskupa. Biskup, kojemu se svećenik, primajući nastavničku službu, ima bezodvlačno prikazati, može mu narediti, da pripada nekoj crkvi, boravi u kojoj redovničkoj kući, prisustvuje rješavanju slučajeva, pomaže župniku u vjerskom poučavanju djece i puka. Isti biskup izvjestit će svršetkom svake godine njegova biskupa

o njegovu životu i ponašanju. Svećenik će istog biskupa obavijestiti, kad ima otići za dulje vremena, a posjetit će ga i prije ljetnih praznika (AAS 1927, 99 sl.).

864. CRKVA I VJERSKI UZGOJ U ŠKOLAMA. — Vjersko poučavanje mladeži u bilo kojim školama podložno je vlasti i nadzoru Crkve. Biskupi imadu pravo i dužnost paziti, da se ne bi u bilo kojim školama njihova područja što predavalo ili dogodilo protivna vjeri i ćudoređu. Oni također imadu pravo odobravati vjeronaučne nastavnike i knjige, kao i, radi vjere i ćudoređa, tražiti, da se uklone bilo nastavnici bilo knjige (k. 1381 §§ 1—3). — Biskupi mogu osobno i preko drugoga pohađati bilo koje škole i zavode (oratoria, recreatoria, patronatus) gledom na vjersku i ćudorenu pouku. Od tog pohađanja nisu oslobođene ni škole bilo kojih redovnika, osim ako se radi o nutarnjim školama zavjetovanika izuzetog Reda (k. 1382). — Pri vjerskom poučavanju pitomaca nekog zavoda treba se držati propisa kan. 891 (k. 1383; v. gore br. 567).

865. CRKVENE ŠKOLE KOD NAS. — Kod nas postoji veći broj crkvenih pučkih i srednjih škola koliko za muške toliko za ženske. Nekima od njih država je bila priznala i pravo javnosti, t. j. jednaka prava kao i svršenicima državnih škola. Bogoslovna učilišta u Zadru, Mariboru, Splitu, Sarajevu, Đakovu, Senju, Makarskoj, Mostaru i Dubrovniku, priznata su bila visokim bogoslovnim školama, a njihovi svršenici, koji su imali ispite zrelosti, u državnoj službi razvrstavali su se kao državni službenici s fakultetskim usposobljenjem.

Odsječak 4

PRETHODNA PREGLEDBA I ZABRANA KNJIGA (k. 1384—1405)

866. PRAVO CRKVE. — Crkva ima pravo tražiti, da vjernici ne izdavaju knjiga, kojih ona nije pripustila, kao i da ih iz opravdanog razloga zabrani, makar ih izdao bilo tko. Što se kaže o knjigama, vrijedi i za dnevnike, časopise i druge bilo koje izdane spise, ako se o čemu ne kaže drukčije (k. 1384 §§ 1—2).

Tridentski sabor Reg. 10. Indeksa, što ga je izdao Pijo IV., tražio je prethodnu pregledbu ili ocjenu (censura) sviju knjiga bez razlike, pod kaznu izopćenja ne pridržanu nikomu. Pijo IX. ustan. »Apostolicae Sedis« od 12. X. 1869. kaznu je odredio samo za one, koji bez odobrenja oblasnika izdaju knjige o svetim stvarima. Lav XIII. ustanovom »Officiorum ac munerum« od 25. I. 1897. posebno je uredio pitanje pregledbe i zabrane knjiga. Uz njegove odredbe došle su odredbe Pija X. u okružnici »Pascendi« od 8. IX. 1907. i motu pr. »Sacrorum Antistitum« od 1. IX. 1910., koje su uglavnom preuzete i u ZKP.

POGLAVLJE 1

PRETHODNA PREGLEDBA KNJIGA (k. 1385—1394)

867. KOJE KNJIGE TREBAJU PRETHODNU PREGLEDBU. — Bez prethodne pregledbe (censura) ne smiju ni svjetovnjaci izdavati: 1) knjige Sv. Pisma ili njegove bilješke i tumače; 2) knjige, koje raspravljaju o Sv. Pismu, crkvenom i naravnom bogoslovlju, crkvenoj povijesti, kanonskom pravu, etici i drugim sličnim vjerskim i ćudorednim strukama; knjige molitava, pobožnosti ili vjeronaučne, moralne, asketske, mistične i slične, iako se čini, da šire pobožnost, i uopće spise, u kojima ima nešto, što se posebno tiče vjere i ćudoreda; 3) svete slike, koje se imaju tiskati bilo kako, s molitvama ili bez njih (k. 1385 § 1).

868. TKO DAJE DOZVOLU ZA TISKANJE. — A. Dozvolu izdavanja navedenih knjiga i slika može dati: 1) piščev biskup, ili 2) biskup mjesta, gdje se knjige i slike izdaju, ili 3) biskup mjesta, gdje se tiskaju; ali tako da, ako jedan od njih uskrati dozvolu, pisac je ne može tražiti od drugoga, ako ga ne obznani, da ju je prvi uskratio. Redovnici moraju prije dobiti još dozvolu svoga višeg poglavara (k. 1385 §§ 2—3).

B. Zabranjeno je svjetovnim klericima bez dozvole njihova biskupa, a redovnicima bez dozvode njihova višeg poglavara i biskupa, također izdavati knjige o svjetovnim stvarima, pisati u dnevnicima, listovima i časopisima ili ih uređivati. U dnevnicima, listovima i časopisima, koji običavaju napadati katoličku vjeru ili ćudoređe, ni svjetovnjaci ne smiju ništa pisati, bez opravdanog i razložitog razloga, odobrenoga sa strane biskupa (k. 1386 §§ 1—2).

C. Što se bilo kako odnosi na rasprave proglasivanja Slugu Božjih blaženima i svetima, ne može se izdavati bez dozvole ZO (k. 1387).

D. Knjige, izvadci (summaria), knjižice, listovi, u kojima se sadrže dozvole oproštenja, ne smiju se izdavati bez dozvole biskupa. Izričita dozvola Sv. Stolice potrebita je za izdavanje, na bilo kojem jeziku, kako službene zbirke molitava i dobrih djela, za koja je Sv. Stolica dala oproštenja, tako popis apostolskih oproštenja, kao i kratki izvadak (summarium) oproštenja već prije učinjen, ali još ne objelodanjen, ili se sad čini prvi put iz raznih dozvola (k. 1388 §§ 1—2).

E. Zbirke odlukâ Rimskih Zborova ne mogu se ponovno izdavati, ako se prije ne dobije dozvola i ne drže uvjeti, koje propiše pročelnik pojedinog Zbora (k. 1389).

F. Pri izdavanju bogoštovnih knjiga ili njihovih dijelova, kao i litanija odobrenih od Sv. Stolice, treba da biskup, gdje se tiskaju ili izdaju, posvjedoči, da se slažu s izvornikom (k. 1390).

Pod bogoštovnim knjigama (libri liturgici) dolaze na pr: misal, časoslov, obrednik, propisnik svečanosnih čina (Caeremoniale), propisnik biskupskih obreda (Pontificale), i t. d. Odobrene litanije jesu: Imena Isusova, Srca Isusova, Lauretanske, Svih Svetih, Sv. Josipa i t. d.

G. Ni prijevodi Sv. Pisma na materinski jezik ne mogu se tiskati, ako ih nije odobrila Sv. Stolica, ili ako se ne izdaju pod nadzorom biskupa i s bilješkama, uzetima u prvom redu iz crkvenih Svetih Otaca i učenih katoličkih pisaca (k. 1391).

Prijevodi uz odobrenje treba da imadu i bilješke. PT 20. III. 1923. (AAS 1923, 115). — Bibl. Povjer. odredilo je 20. IV. 1934., da prijevodi ulomaka Sv. Pisma, koji se čitaju puku u crkvi prigodom bogoslužja, ne smiju biti po grčkom ni hebrejskom tekstu, nego po Vulgati (AAS 1934, 315). — Gledom na prijevode odredilo je isto Povj. 22. VIII. 1943., da prijevod izvornika mogu upotrebljavati vjernici za svoju pobožnost i čitanje, i biskupi im ga mogu preporučiti; ali ulomci, koji se čitaju u crkvi, moraju se slagati s Vulgatom. Slobodno je prijevod razjašnjivati s izvornikom ili s kojim drugim prijevodom (AAS 1943, 8270 sl.).

H. Odobrenje izvornog teksta nekog djela ne vrijedi za prijevod na drugi jezik niti za druga izdanja. Stoga prijevod i druga izdanja trebaju

novo odobrenje. Otisci iz časopisa, napose izdani, ne smatraju se novim izdanjima, pa ne trebaju novog odobrenja (k. 1392 §§ 1—2).

869. SLUŽBA PREGLEDNIKA KNJIGA. — U svakom biskupskom dvoru (curia) treba da budu službeni preglednici knjiga (censores), koji će pregledati sve, što se ima izdati. Pri obavljanju službe treba da imadu pred očima samo članke vjere i opću crkvenu katoličku nauku, izraženu u odlukama sveopćih sabora ili ustanovama i propisima Sv. Stolice, te u suglasju priznatih naučitelja, a da napuste svaki obzir prema ljudima. Neka budu iz jednoga i drugoga klera, muževi, koji se preporučuju dobom, naobrazbom i razboritošću, koji u prihvaćanju i odbacivanju mišljenja idu srednjim i sigurnim putem. Svoje mišljenje daju pismeno. Ako je povoljno, biskup može dati dozvolu tiskanja; ali prije nje treba da stoji mišljenje s imenom preglednika. Samo u izvanrednim prilikama i posve rijetko može se ispustiti ime preglednika. Piscu se ne smije kazati ime preglednika, prije nego ovaj dade povoljno mišljenje (k. 1393 §§ 1—5).

ZSS opomenuo je 29. III. 1941. biskupe i redovničke poglavare, da za preglednike knjiga stavljaju sposobne i uistinu vješte ljude. — Isti ZSS s odlukom o prethodnoj pregledbi nabožnih knjiga od 17. IV. 1942. upozarava oblasnike, da za preglednike knjiga, koje nisu u skladu s kršćanskom pobožnošću, stavljaju učene i prave preglednike, koji ne gledaju samo na čistoću nauka, nego još više na ispravnost bogoštovlja; takove spise neka dozvoljavaju s najvećim oprezom (AAS 1942, 121, 149).

Za izdavanje knjiga neophodno je potrebita oblasnikova dozvola, ali nije tako potrebita pregledba. Ona se obično ispušta, kad knjigu izdaje sam oblasnik ili preglednik knjiga ili profesor, koji je u pitanju bolji stručnjak negoli je preglednik. — Kad se knjiga daje na pregledbu, nije potrebito, da se dade rukopis. I u Rimu je običaj, da se na pregledbu šalju pojedini arci iz sloga, obično kad se obavi drugi ispravak, da se ne gubi vrijeme. Ako što treba ispraviti, tad još ima vremena.

870. KAKO SE DAJE DOZVOLA TISKANJA. — Dozvola tiskanja ima se dati pismeno, a treba je donijeti na početku ili na svršetku knjige, lista ili slike, s imenom dopustitelja, mjestom i danom dozvole. Ako se dozvola mora uskratiti, na molbu pisca imaju se naznačiti razlozi, ako važan razlog ne traži protivno (k. 1394 §§ 1—2).

Mišljenje preglednika obično se izrazuje sa: »Nihil obstat« ili »Može se tiskati«, a dozvola tiskanja, bilo sa strane biskupa bilo sa strane redovničkog poglavara, sa: »Imprimatur« ili »Neka se tiska«, i onda ime dotičnika uz ostale okolnosti mjesta i nadnevka.

POGLAVLJE 2

ZABRANA KNJIGA (k. 1395—1405)

871. PRAVO I DUŽNOST ZABRANJIVANJA KNJIGA. — Pravo i dužnost zabranjivati knjige iz opravdanog razloga pripada, ne samo vrhovnoj crkvenoj oblasti za cijelu Crkvu, nego i posebnim saborima i biskupima za njihove podložnike. Od te zabrane postoji pravo utoka na Sv. Stolicu, ali bez obustavne snage. I opat samostalnog samostana i vrhovni poglavar izuzetoga svećeničkoga Reda, sa svojom skupštinom ili vijećem, može svojim podložnicima iz opravdanog razloga zabraniti knjige; to mogu i drugi viši poglavari sa svojim vijećem, ako je pogibao neminovna, ali moraju što prije stvar dojaviti vrhovnom poglavaru (k. 1395 §§ 1—3).

872. UČINAK ZABRANE. — Knjige, koje osudi Sv. Stolica, imadu se smatrati kao zabranjene svagdje i prevedene na bilo koji jezik (k. 1396). Zabrana knjige ima za posljedicu, da se knjiga ne može bez potrebite dozvole ni izdati, ni čitati, ni držati, ni prodati, ni prevesti na drugi jezik, ni bilo kako drugomu ustupiti. Knjiga, koja je bilo kako zabranjena, ne može se ponovno izdati bez dozvole zabranjivača, njegova poglavara ili nasljednika, nakon provedenih ispravaka (k. 1398 §§ 1—2).

Zabrana knjigâ sa strane ZSS obvezuje i vjernike istočnog obreda. ZIC 26. V. 1928. (AAS 1928, 195).

873. PRIJAVA POGIBELJNIH KNJIGA. — Svi vjernici, a osobito klerici i crkveni dostojanstvenici kao i oni, koji se ističu naukom, dužni su prijaviti biskupu ili Sv. Stolici knjige, koje smatraju pogibeljnima. To posebno vrijedi za poslanike Sv. Stolice, biskupe i ravnatelje katoličkih sveučilišta. Dobro bi bilo, da se pri dojavljivanju slabih knjiga naznače ne samo naslovi knjiga, nego da se navedu i razlozi, radi kojih se smatra, da bi ih trebalo zabraniti. Kojima se stvar prijavljuje, strogo su dužni čuvati tajnu glede imena prijavljivača. Biskupi imadu osobno ili, gdje je potrebito, preko sposobnih svećenika, paziti na knjige, koje se izdaju ili prodaju na njihovu području. Knjige, koje traže dublji ispit, ili za koje je možda potrebit zahvat vrhovne oblasti, da se postigne spasonosni učinak, imaju se podastrijeti sudu Sv. Stolice (k. 1397 §§ 1—5).

874. KNJIGE, ZABRANJENE PO SAMOM ZAKONU. — Po samom zakonu zabranjena su: 1) izdanja izvornika i starih katoličkih prijevoda Sv. Pisma, pa i istočne Crkve, priređena sa strane bilo kojih nekatolika; a tako isto prijevodi izvornika i starih prijevoda na bilo koji jezik, koje su oni priredili ili izdali; 2) knjige bilo kojih pisaca, koje brane krivovjerstvo ili raskolništvo, ili nastoje na bilo koji način izvrnuti same temelje vjere; 3) knjige, koje namjerno (data opera) napadaju vjeru ili ćudoređe; 4) knjige bilo kojih nekatolika, koje sustavno (ex professo) raspravljaju o vjeri, ako nije sigurno, da u njima nema ništa protiv katoličke vjere; 5) knjige, o kojima govori kan. 1385 § 1 br. 1 i kan. 1391, a od onih o kojima govori kan. 1385 § 1 br. 2, knjige i knjižice s novim ukazanjima, objavama, viđenjima, proročanstvima, ili uvode nove pobožnosti, iako pod izgovorom, da su posebničke, ako nisu izdane u skladu s kanonskim propisima; 6) knjige, koje napadaju ili ismjehuju koji članak katoličke vjere; koje brane zablude, zabranjene od Sv. Stolice; koje povređuju bogoslužje, nastoje izvrnuti crkvenu stegu i namjerno izruguju crkveno starješinstvo, svećenički i redovnički stalež; 7) knjige, koje uče ili preporučuju praznovjerje bilo koje vrste, čaranje, vračanje, gatanje, izazivanje duhova i slično; 8) knjige, koje zastupaju dozvoljenost dvoboja ili samoubojstva ili raspusta ženidbe; koje tvrde, da su slobodnozidarske sljedbe i takova udruženja korisna, a ne pogibeljna za Crkvu i za državu; 9) knjige, koje sustavno raspravljaju, pripovijedaju ili uče putene ili sramotne stvari; 10) izdanja bogoštovnih knjiga odobrenih od Sv. Stolice, u kojima je što promijenjeno, tako da se više ne slažu sa službenim izdanjima; 11) knjige, u kojima se objelodanjuju kriva ili od Sv. Stolice zabranjena ili opozvana oproštenja; 12) slike bilo kako tiskane G. N. Isusa Krista, Bl. Dj. Marije, Anđela i Svetaca ili drugih Slugu Božjih, koje nisu u skladu s mišljenjem i odredbama Crkve (k. 1399; v. gore br. 867, 868 A i C).

ZSS uputom od 3. V. 1927. o sensualnoj i mističko-sensualnoj književnosti, koju proglasuje štetnom za duše, pozivlje biskupe, da nastoje spriječiti u svojim biskupijama izdavanje takove književnosti; da takove knjige proglase kao već zabranjene po kan. 1399; ako nisu, da ih oni zabrane (AAS 1927, 186). Kao zabranjene po istom kan. br. 12 proglasio je 30. III. 1921. slike neke nove belgijske škole (v. gore br. 802).

875. DOZVOLA ČITANJA. — Služiti se knjigama, o kojima u kan. 1399 br. 1 i izdanima protiv propisa kan. 1391, dozvoljeno je samo onima, koji se

na bilo koji način bave bogoslovnim i biblijskim naucima, ako su vjerno i u cijelosti izdane a u njihovim predgovorima i bilješkama ne napadaju se članci katoličke vjere (k. 1400). — Stožernici, biskupi, pa i samo naslovni, i drugi oblasnici, uz potrebite mjere opreznosti, nisu vezani zabranom knjiga (k. 1401). — Za knjige, koje su zabranjene zakonom ili odlukom Sv. Stolice, oblasnici mogu dati dozvolu svojim podložnicima samo za pojedine knjige i samo u žurnim slučajevima. Ako dobiju opće ovlaštenje od Sv. Stolice, da svojim podložnicima dozvole držanje i čitanje zabranjenih knjiga, ne smiju dati dozvole svakomu i bez opravdanoga razloga (k. 1402 §§ 1—2). — Koji dobiju od Sv. Stolice ovlaštenje, da čitaju i drže zabranjene knjige, ne mogu zato čitati i držati bilo koje knjige, zabranjene od njihovih oblasnika, ako u dozvoli nije izričito naglašena ovlast čitanja i držanja knjiga zabranjenih od bilo koga. Osim toga, strogo su dužni zabranjene knjige tako čuvati, da ne dođu u ruke drugima (k. 1403 §§ 1—2). — Dozvola, dobivena od bilo koga, ne oslobađa od zabrane naravnoga prava, ako dotičniku čitanje stvara bližu duhovnu pogibao. Biskupi i drugi dušobrižnici imadu vjernike opominjati o pogibli i šteti čitanja slabih knjiga, osobito zabranjenih (k. 1405 §§ 1—2).

Nerijetko događa se, da pisci, pa i oni koji se u javnosti smatraju dobrim katolicima, u novinama i časopisima hvale i preporučuju knjige, slike, kipove i t. d., iako nisu u skladu s katoličkom naukom ili s kršćanskim osjećajem, pače su kadšto od Crkve i osuđeni. Radi toga je ZSS opomenuo 15. III. 1923. biskupe, da ne propuste bezodvlačno upotrebiti protiv takovih pisaca, ako su im podložni, osobito protiv svećenika i redovnika, bilo osobno bilo preko Nadzornog vijeća (Consilium a vigilantia), mjere, koje budu u Gospodu smatrali djelotvornima (AAS 1923, 152).

876. PRODAVAČI KNJIGA. — Prodavači ne smiju prodavati, posuđivati ni držati knjiga, koje sustavno (ex professo) raspravljaju o sramotnim stvarima; ostalih zabranjenih knjiga ne smiju držati, ako ne dobiju dozvolu od Sv. Stolice, niti komu prodavati, ako ne mogu razborito suditi, da ih kupac traži zakonito (k. 1404).

Odsječak 5

VJEROISPOVIJED (k. 1406—1408)

877. SVRHA. — Još od najstarijih vremena traži se, bilo od onih koji će se krstiti i od krivovjeraca, koji se vraćaju u Crkvu, bilo od crkovnjaka, kad preuzimlju crkvene službe, da polože katoličku vjeroispovijed (professio fidei). Tridentski sabor to je potanje odredio posebnim zakonom, a i kasniji su Pape, gledom na to, propisivali nove naredbe. Svrha je ovom kanonskom propisu, ne samo da se u Crkvu i na crkvene položaje ne uvuku krivovjerci, nego da i njezini članovi i dužnosnici sami ispovijedaju pravu vjeru i nju uče svoje podložnike.

878. TKO JU JE DUŽAN POLOŽITI. — Vjeroispovijed su dužni položiti prema obrascu, odobrenom od Sv. Stolice: 1) pred predsjednikom ili njegovim zamjenikom koji učestvuju sveopćem ili posebnom ili biskupskom saboru s glasom bilo savjetnim bilo odlučnim; predsjednik pak pred istim saborom; 2) pred dekanom stožerničkog zbora, stožernicima prvima u redu svećenika i djakona i komornikom promaknuti na stožerničko dostojanstvo; 3) pred odaslanikom Sv. Stolice promaknuti za biskupe, pa i naslovne, ili na upravu samosvojne opatije ili prelature, apostolskog namjesništva ili pred-

stojništva; 4) pred stolnim kaptolom kaptolski namjesnik; 5) pred biskupom ili njegovim odaslanikom i pred kaptolom promaknuti na dostojanstva i kanonikate; 6) pred biskupom ili njegovim odaslanikom i drugim savjetnicima uzeti u službu biskupskih savjetnika; 7) pred biskupom ili njegovim odaslanikom opći namjesnik, župnici i koji su primili bilo koje nadarje s dušobrižnom službom; ravnatelj i profesori bogoslovlja, kanonskog prava i filozofije u sjemeništima na početku svake školske godine ili barem pri preuzimanju službe; koji imadu primiti poddjakonat; preglednici knjiga, o kojima u kan. 1393; ispovjednici i propovjednici prije nego prime ovlaštenje za vršenje tih služba; 8) pred biskupom ili njegovim odaslanikom ravnatelj sveučilišta ili fakulteta; pred istim ravnateljem ili njegovim zamjenikom svi profesori sveučilišta ili fakulteta na početku školske godine ili barem pri preuzimanju službe; a tako i svi kojima se, nakon položena ispita, daju akademski stepeni; 9) poglavari svećeničkih Redova pred skupštinom ili poglavarom, koji ih imenuje ili njegovim odaslanikom. — Koji napuste jednu službu, nadarje ili dostojanstvo i prime drugo, iako iste vrste, dužni su ponovno položiti vjeroispovijed, prema propisu ovoga kanona (k. 1406 §§ 1—2). — Svak je dužan vjeroispovijed položiti osobno, a ne može zadovoljiti obvezi, ako je polaže preko drugoga ili pred svjetovnjakom (k. 1407).

Budući da su odredbe protiv modernizma imale privremeno i prolazno značenje, nisu unesene u ZKP. Ali, kako pogibao modernizma još nije prestala, izjavio je ZSS 22. III. 1918., da se, dok traju iste prilike, uz vjeroispovijed Tridentskog sabora, mora polagati i zakletva protiv modernizma, dok Sv. Stolica drukčije ne odredi (AAS 1918, 136). — Vjeroispovijed polažu i poglavari svećeničkih družba bez zavjeta, o kojima u kan. 673-681. PT 25. VII. 1926. (AAS 1926, 393).

879. PROTIVNI OBIČAJ. — Osuđen je običaj, koji bi se bilo kako protivio propisima o polaganju vjeroispovijedi (k. 1408).

DIO V

NADARJA I DRUGE CRKVENE NEIZBORNE USTANOVE (k. 1409—1494)

Odsječak 1

CRKVENA NADARJA* (k. 1409—1488)

880. POJAM. — Crkveno nadarje (nadarbina, beneficium ecclesiasticum) jest pravno biće, koje nadležna crkvena oblast ustanovljuje za uvijek, a sastoji od crkvene službe i prava na prihode od dobara priključenih službi (k. 1409).

U nadarju razlikujemo dvije stvari: a) službu, koju obnaša crkveni službenik; b) sredstvo njegova uzdržanja. O prvom dijelu ili o službi govor je bio u osobnom pravu, kad se radilo o crkvenim službama uopće i napose. Ovdje će biti govor o drugom

dijelu ili o tvarnoj strani nadarja, t. j. o imovini ili vremenitim dobrima, koja služe za uzdržanje crkvenih službenika.

Imovinu ili tvarnu stranu (dos) nadarja mogu sačinjavati razne stvari: 1) vremenita dobra, kojih vlasništvo pripada samom pravnom biću (kao što su kuće, vinogradi, polja, njive, šume, dionice i t. d.); 2) stalna i dužna davanja neke obitelji ili moralne osobe (na pr. zaštitnika ili patrona); 3) stalna i dobrovoljna podavanja vjernika, koja pripadaju upravitelju nadarja (kao što bi kod nas bila redovina, lukno, bir); 4) štolarinske pristojbe (iura stolae) u granicama biskupskog pristojbenika ili zakonitog običaja; 5) koralne dnevnice (za kanonike), isključivši treći dio, ako svi prihodi nadarja sastoje od dnevnica (k. 1410).

Prihodi rudokopa s nadarja pripadaju imovini nadarja, odbivši primjerenu svotu za troškove i gubitak naravnih plodova. ZSab 12. XII. 1931. (AAS 1932, 147).[1]

881. RAZNE VRSTE NADARJA. — Nadarja se zovu: a) konsistorijalna i nekonsistorijalna: prema tome da li se daju u konsistoriju (stožerništvo, biskupija, samosvojna opatija i t. d.) ili izvan konsistorija (kanonikat, župa i t. d.); b) svjetovna i redovna: prema tome da li se daju svjetovnim ili redovnim klericima; ali sva nadarja, ustanovljena izvan redovničkih crkava i kuća, u dvojbi predmnijevaju se da su svjetovna; d) dvostruka ili s obvezom na sjedište (residentialia) i jednostruka ili bez obveze na sjedište: prema tome da li imadu uza se obvezu na boravak ondje, gdje se nalaze (biskupija, kanonikat, župa) ili je nemadu; d) privremena, pomična ili priručna (temporaria, amovibillia, manualia) i trajna (perpetua) ili nepomična (inamovibilia): prema tome da li se daju za uvijek ili do opoziva; e) dušobrižna (curata) i nedušobrižna (non curata): prema tome da li imadu uza se spojenu dušobrižnu službu (biskupija, župa) ili ne (kanonikat) (k. 1411).

882. USTANOVE SLIČNE NADARJIMA. — Pod imenom nadarja ne dolaze, iako su im slične, ustanove: 1) župske podružnice (vicariae paroeciales), koje nisu ustanovljene za uvijek; 2) svjetovnjačke kapelanije, t. j. one kojih nije ustanovila nadležna crkvena oblast; 3) pomoćništva s pravom ili bez prava našljedstva; 4) osobna beriva; 5) privremena pričuva (commenda temporaria), t. j. podjeljivanje prihoda jedne crkve ili samostana nekomu tako, da kad njega nestane, prihodi se vraćaju crkvi i samostanu (k. 1412).

POGLAVLJE 1

OSNIVANJE NADARJA (k. 1414—1418)

883. TKO OSNIVA NADARJA. — Konsistorijalna nadarja osniva samo Sv. Stolica. Osim Sv. Oca Pape, i biskup svaki na svom području može osnovati nekonsistorijalna nadarja, a ostaje i propis kan. 394 § 2. Ali toga ne može opći namjesnik bez posebnog ovlaštenja. I stožernik može u svom naslovu i djakoniji osnovati nedušobrižna nadarja, ako crkva ne pripada svećeničkom izuzetom Redu (k. 1414 §§ 1—4).

884. UVJETI ZA OSNIVANJE NADARJA. — A. Nadarja se ne smiju osnivati, ako nema stalne i primjerene imovine, od koje će se

[1] O nadarju u obliku lukna, bira ili redovine kod nas v. napose: Lanović Dr. M., Lukno u Hrvatskoj, Zagreb 1914.

moći trajno primati prihodi prema kan. 1410. Ako imovina sastoji od gotova novca, biskup će se, saslušavši upravno vijeće, o kojemu u kan. 1520, postarati, da se što prije uloži u sigurne i plodonosne ustanove (fundi vel nomina). Ipak nije zabranjeno, gdje se ne može uspostaviti primjerena imovina, ustanoviti župe ili polužupe, ako se razborito predviđa, da će s druge strane nadoći što je potrebito (k. 1415 §§ 1—3).

B. Prije osnivanja treba sazvati i saslušati sve, kojih se tiče, ako ih ima (k. 1416).

C. Pri osnivanju zakladnik može, uz privolu biskupa, staviti uvjete, pa i protivne općem pravu, samo ako su pošteni i ne protive se naravi nadarja. Uvjete jednom primljene ne može biskup valjano dokinuti ni promijeniti, osim ako se radi o promjenama u prilog Crkve i uz privolu zakladnika ili zaštitnika, kad se radi o zaštitničkom pravu (k. 1417 §§ 1—2).

D. Osnivanje nadarja ima se obaviti zakonitom ispravom, u kojoj će se označiti mjesto, gdje je osnovano, i opisati imovina nadarja kao i prava i dužnosti nadarnika (k. 1418).

Odluka se traži, ali ne za valjanost. ZSab 20. III. 1932. (AAS 1932, 436). — Pri osnivanju nadarja Crkva je potpuno neovisna od države. Ali ako imovina, od koje će se uzdržavati nadarnik, ima biti državna plaća, po sebi se razumije, da je potrebit prethodan sporazum jedne i druge oblasti. Kod nas je nakon konkordata od god. 1855. praksa, da se crkvena oblast posavjetujt s državnom, kad se radi o osnivanju i zaokruživanju biskupija, ili osnivanju, sjedinjivanju i diobi župa (Belaj, Kat. crkveno pravo, 139).

POGLAVLJE 2

PROMJENA STANJA NADARJA (k. 1419—1430)

885. RAZNE PROMJENE STANJA. — Postojeće stanje nadarja može se promijeniti na razne načine: a) sjedinjenjem, kad se dva ili više nadarja združuju u jedno; b) prijenosom, kad se sjedište nadarja prenosi s jednog mjesta na drugo; c) diobom, kad se jedno nadarje dijeli na dva ili više nadarja; d) komadanjem, kad se dio područja ili dobara otrgne od jednog nadarja i pripoji drugom nadarju ili crkvenoj ustanovi; e) pretvaranjem, kad se nadarje iz jedne vrste pretvori u drugu (na pr. nedušobrižno u dušobrižno); f) dokidanjem, kad ga nestaje (k. 1421). — Samo Sv. Stolica može nadarja tako ujediniti, da prestanu opstojati, dokinuti, raskomadati ih, a da se ne ustanovi novo nadarje, ravnopravno ili podređenički ujediniti redovničko nadarje sa svjetovnim i obratno, kao i redovničko nadarje prenijeti, razdijeliti i bilo kako raskomadati (k. 1422).

886. SJEDINJENJE NADARJA. — A. Sjedinjenje nadarja može biti trostruko: a) dokidno (unio extinctiva), b) jednakopravno (aeque principalis) i c) podređeničko (minus principalis). Dokidno je onda, kad se dva ili vrše nadarja dokinu i stvori jedno novo nadarje, ili se jedno ili više njih spoji s drugim, da prestanu opstojati. (Na taj je način trogirska biskupija g. 1828. združena sa splitskom). Jednakopravno, kad se dva nadarja združe zajedno, ali ostaju kakva su bila, i jedno drugomu nije podložno. (Tako je g. 1828. makarska biskupija združena sa splitkom, a ima mnogo slučajeva, gdje su dvije župe tako ujedinjene). Podređeničko, kad

nadarja ostaju, ali jedno ili više njih pristupaju drugomu kao glavnom (k. 1419). (Na taj način više je župa međusobno ujedinjeno).

B. Pri dokidnom sjedinjenju, nadarju, koje nastaje ili ostaje, pripadaju sva prava i obveze dokinutih nadarja; ako se ne mogu složiti, bolja i povoljnija (na pr. pri ujedinjenju biskupije i opatije prevladavaju biskupska prava i dužnosti). — Pri jednakopravnome, svako nadarje zadržava svoju narav, prava i dužnosti; ali se jednom istom kleriku moraju dati svi naslovi ujedinjenih nadarja (na pr. i opatije i kanonikati i župe, ako su sjedinjene). — U podređeničkome, sporedno nadarje slijedi glavno, tako da klerik, koji dobiva glavno, u isti mah dobiva i sporedno nadarje, pa mora ispunjati obveze obaju (k. 1420 §§ 1—3), na pr. obveze obiju župa, ili obveze kanonika i župnika.

C. Biskup, ali ne namjesnik kaptola ni opći namjesnik bez posebnog ovlaštenja, može radi potrebe ili velike i očevidne koristi Crkve, jednakopravno i podređenički sjediniti bilo koje župske crkve među sobom ili s nedušobrižnim nadarjem, ali tako, da u posljednjem slučaju, ako je sjedinjenje podređeničko, nedušobrižno nadarje bude sporedno. Ne može sjediniti župu s kaptolskim ili biskupskim stolom (mensa), samostanom, redovničkom crkvom ili drugom moralnom osobom, niti sa dostojanstvima ili nadarjima stolne ili zborne crkve: ali je može tako sjediniti sa stolnom i zbornom crkvom na području župe, da prihodi župe idu u korist crkve, a župniku ili zamjeniku župnika primjeren dio. Biskup može nadarja sjediniti samo za uvijek (k. 1423 §§ 1—3).

D. Biskup ne može nikada bilo koja nadarja ni dušobrižna ni nedušobrižna sjediniti na štetu onih, koji ih sad posjeduju, ako se oni protive, niti zaštitničko nadarje sa slobodnim bez privole zaštitnika; ni nadarja jedne biskupije s nadarjima druge, iako su obje jednakopravno sjedinjene te njima upravlja isti biskup; ni nadarja neovisna ili pridržana Sv. Stolici s bilo kojim drugima (k. 1424).

E. Sv. Stolica može neku župu sjediniti s redovničkom kućom na dva načina: a) u vremenitom pogledu (ad temporalia tantum), i b) punopravno (pleno iure). Ako je ujedini u vremenitom pogledu, tad redovničkoj kući pripadaju samo prihodi župe, a reodvnički poglavar ima prikazivati biskupu svjetovnog svećenika, kojega će postaviti da njom upravlja, označivši mu primjeren dio (congrua portio) za uzdržanje. Ako je pak ujedini punopravno, župa postaje redovnička, a redovnički poglavar može imenovati svog redovnika za vršenje dušobrižne službe; ali na biskupa spada, da ga odobri i postavi, te u dušobrižnim poslovima ima biti, prema kan. 631, podložan njegovoj vlasti, popravljanju i pohađanju (k. 1425 §§ 1—2).

887. PRENAŠANJE NADARJA. — Iz kanonskih razloga, naime kad to traži potreba ili velika i očevidna korist Crkve, može biskup sjedište svjetovnoga župskog nadarja prenijeti s jednog mjesta župe na drugo; za druga nadarja samo onda, kad se crkva, u kojoj je ustanovljeno, poruši i ne može se popraviti, mogu prenijeti u matične ili druge crkve istoga ili susjednog mjesta, postavivši ondje, ako je moguće, oltar ili kapelu pod istim naslovom, sa svima pogodnostima i obvezama prijašnje crkve (k. 1426).

888. DIOBA I KOMADANJE ŽUPE. — Iz opravdanog i kanonskog razloga može biskup bilo koje župe, pa i protiv volje njihovih upravitelja i protiv privole puka, razdijeliti i ustanoviti trajnu župsku podružnicu (vicaria perpetua) ili novu župu, a tako i od njezina područja neke dijelove otrgnuti. Kanonski razlog samo je taj: a) ako je vrlo teško pristupiti k župskoj crkvi, ili je b) odveć veliko mnoštvo župljana, kojih se duhovnom dobru ne može pomoći prema kan. 476 § 1, davši župniku jednoga ili više pomoćnika. — Kad dijeli župu, biskup mora trajnoj podružnici ili novoj župi doznačiti primjeren dio prihoda prema kan. 1500. Taj dio, ako se ne može dobiti s druge strane, treba uzeti iz prihoda, koji na bilo kakav način pripadaju matičnoj crkvi, samo ako njoj ostanu dovoljni prihodi. — Ako se župska podružnica ili nova župa opskrbi prihodima crkve, od koje se odijeli, ima matici iskazivati poštovanje na način i u granicama, kako odredi biskup; ali on ne može matici pridržati krstionicu. — Kad se razdijeli župa, koja je bila redovnička, trajna podružnica ili nova župa nije više redovnička; isto tako kad se razdijeli zaštitnička župa, nova je župa slobodne podjelbe (k. 1427 §§ 1—5).

Da se neka crkva može nazvati maticom, potrebito je: a) da je podružna crkva od nje otrgnuta, b) da ima svoj naslov, c) svoje samostalno ili neovisno dušobrižništvo, i d) da je, po kan. 1427, opskrbljena prihodima matice. Razlikuju se znakovi priznanja matičnosti od znakova običnog poštovanja jedne crkve prema drugoj, koji ne nose sobom matičnosti. ZSab 13. VI. 1931. (AAS 1931, 208 sl.).

889. KAKO SE PROVODI PROMJENA STANJA. — Sjedinjenje, prijenos, dioba, komadanje nadarja ima biti samo pismeno, nakon saslušanja kaptola i onih kojih se tiče, ako ih ima, a osobito upravitelja crkve. Ako se provodi bez kanonskog razloga, nevaljano je. Protiv odluke biskupa daje se pravo utoka na Sv. Stolicu, ali bez obustavne snage (k. 1428 §§ 1—3).

890. MIROVINE NA NADARJIMA. — Biskupi ne mogu bilo kojim nadarjima nametnuti ni trajnih ni privremenih mirovina (pensiones), koje bi trajale do konca života umirovljenika; ali mogu, kad daju nadarje, iz opravdanog razloga, koji se ima spomenuti u času davanja, nametnuti privremenu mirovinu, koja će trajati do smrti nadarnika, a njemu ima ostati primjeren dio prihoda. Župskim nadarjima ne mogu nametnuti mirovine, osim u prilog župnika ili župničkog zamjenika iste župe, koji odlazi sa službe; ali ta mirovina ne smije prijeći treći dio prihoda župe, nakon što se odbiju svi troškovi i nestalni prihodi. Mirovine, koje nadarjima nametne bilo Sv. O. Papa bilo drugi podjelitelji nadarja, prestaju smrću umirovljenika, a on ih ne smije otuđiti, ako mu to nije izričito dozvoljeno (k. 1429 §§ 1—3).

Biskup može pripustiti zahvalu na župi uz pridržanje doživotne mirovine iz župskog nadarja u prilog zahvaljivača. ZSab 20. V. 1923. (AAS 1923, 116).

891. PRETVARANJE NADARJA. — Dušobrižna nadarja ne može biskup pretvoriti u nedušobrižna, ni redovna u svjetovna, ni svjetovna u redovna. Ali može pretvoriti jednostavna u dušobrižna, samo ako ne smetaju uvjeti, stavljeni sa strane zakladnika (k. 1430 §§ 1—2).

POGLAVLJE 3

PODJELBA NADARJA (k. 1431—1447)

892. TKO MOŽE PODJELJIVATI NADARJA. — Sv. O. Papa ima pravo podjeljivati nadarja u cijeloj Crkvi i njihovu podjelbu sebi pridržavati (k. 1431). — Ispražnjena nadarja može podijeliti i stožernik u svojoj crkvi i djakoniji, a biskup na svom području. Opći namjesnik toga ne može bez posebnog ovlaštenja; kaptolski namjesnik ne može podjeljivati ispražnjenih župa, nego prema kan. 455 § 2 br. 3, ni drugih trajnih nadarja slobodne podjelbe. Ako biskup kroz šest mjeseci, otkad dozna za ispražnjenje, ne podijeli nadarja, podjelba prelazi na Sv. Stolicu, osim ako se radi o slučaju kan. 458 (k. 1432 §§ 1—3; v. gore br. 289 E).

Podjelba ne prelazi na Sv. Stolicu, kad biskup nema komu podijeliti nadarja. PT 24. 1920. (AAS 1920, 577).

893. PODJELBA PRIDRŽANA SV. STOLICI. — Pomoćnike (coadiutores) na nadarjima s pravom ili bez prava nasljedstva može postaviti samo Sv. Stolica, osim ako se radi o slučajevima kan. 475, 476 (k. 1433). — Nadarja, pridržana Sv. Stolici, nevaljano podjeljuju niži poglavari (k. 1434). — Osim sviju konsistorijalnih nadarja i sviju dostojanstva u stolnim i zbornim crkvama prema kan. 396 § 1, Sv. Stolici pridržana su, iako je ispražnjena, samo ova nadarja: 1) sva nadarja, pa i dušobrižna, koja su ispražnjena smrću, promaknućem, zahvalom i premještajem stožernika, poslanika Sv. O. Pape, viših dužnosnika Sv. Zborova, Sudišta i Ureda Rimskog Dvora i ukućana Sv. O. Pape, makar samo počasnih, za vrijeme ispražnjenja nadarja; 2) nadarja, osnovana izvan Rimskog Dvora, ispražnjena smrću nadarnika u Rimu; 3) nadarja, nevaljano podijeljena uslijed simonije; 4) nadarja, na koja Sv. O. Papa osobno ili preko svog odaslanika stavi ruku na jedan od ovih načina: a) ako izbor za nadarje proglasi nevaljanim, ili izbornicima zabrani biranje; b) ako prihvati zahvalu; c) ako nadarnika promakne, premjesti, liši nadarja; d) ako nadarje dade u pričuvu. Nikada nisu pridržana, ako se ne kaže izričito, priručna nadarja i nadarja zaštitničkoga svjetovnog i mješovitog prava. — Što se tiče podjelbe nadarja u Rimu, treba se držati posebnih zakona, koji vrijede za njih (k. 1435 §§ 1—3; v. gore br. 257).[1]

894. UVJETI ZA PODJELBU NADARJA. — Crkveno nadarje ne može se valjano podijeliti kleriku, koji ne će da ga primi (k. 1436). — Nitko ne može nadarja podijeliti samomu sebi (k. 1437). — Sva svjetovna nadarja imaju se podjeljivati nadarnicima doživotno, ako drukčije ne glasi zakladna isprava, nezapamćeni običaj ili posebna dozvola (k. 1438). — Nikakav klerik nije sposoban primiti ili držati bilo kao naslov bilo u doživotnoj pričuvi više nespojivih nadarja, prema kan. 156. Nespojiva su ne samo dva nadarja, kojih sviju obveza ne može u isti mah ispuniti isti nadarnik, nego i dva nadarja, od kojih je jedno dovoljno za njegovo pristojno uzdržanje (k. 1439 §§ 1—2). — Nadarja se imadu podijeliti bez umanjivanja, ali ostaje na snazi kan. 1429 §§ 1, 2 (k. 1440; v. gore br. 890). — Sva odbijanja prihoda, naknade i plaće, koje bi klerik imao učiniti u času podjelbe u prilog podjelitelja, zaštitnika ili koga drugoga, osuđene su kao simonijačne (k. 1441). — Svjetovna nadarja imadu se podjeljivati samo svjetovnim klericima, redovna samo članovima onoga Reda, kojemu pripadaju (k. 1442).

[1] O različitom smislu nekih riječi ove odredbe v. Wenner, Das päpstliche Reservationsrecht des kan. 1435 CIC, »Theol. u. Glaube« 1935, 471 sl.; v. također: Hilderscheid H., Die päpstlichen Reservationsrechte auf die Besetzung der niederen Kirchenämter im Gebiete des Deutschen Reiches, Emsdetten 1934.

Ne smatraju se umanjivanjem tereti, koji se stavljaju po dozvoli Sv. Stolice u konkordatu. Oni se smatraju kao zakonito stavljeni posebnim zakonom. ZSab 10. III. 1923. (AAS 1923, 525). — Kad bi biskup pri podjelbi župe, koja je već podložna danku za sjemenište, htio nametnuti pristojbu u prilog sjemeništa, trebao bi se obratiti na Sv. Stolicu za ovlaštenje. PT 16. X. 1919. (AAS 1919, 479).

895. PREUZIMANJE NADARJA. — A. Nitko ne smije svojom vlašću preuzeti podijeljeno mu nadarje, ili ako ne položi vjeroispovijedi, kad se ona traži. Kad se radi o nekonsistorijalnim nadarjima, uvađanje u posjed ili ustoličenje spada na biskupa, koji može za to odrediti i drugoga crkovnjaka (k. 1443 §§ 1—2). Ustoličenje biva prema propisima posebnog prava ili prema zakonitom običaju, ako biskup iz opravdanog razloga od tog načina ili obreda izričito pismeno ne oprosti. U tom slučaju oprost zamjenjuje ulazak u posjed. Biskup ima odrediti rok, dokle će uslijediti preuzimanje nadarja; ako taj rok isteče bez koristi, a nije bilo opravdane zapreke, nadarje će proglasiti ispražnjenim prema kan. 188 br. 2 (k. 1444 §§ 1—2). — Nadarje se može preuzeti i preko opunomoćenika (k. 1445).

Kod nas pri ustoličenju kanonika i župnika postoje posebne svečanosti, pri kojima sudjeluje i biskup ili njegov odaslanik, odnosno okružni namjesnik. Kadšto se pozivlju i druge crkovne i svjetovne ugledne osobe kao i predstavnici vjerskih društava, osobito kad se radi o ustoličenju župnika (v. gore br. 224, 258).

B. Ako klerik, koji posjeduje nadarje, dokaže, da ga posjeduje nesmetano i u dobroj vjeri već tri godine, iako možda iz nevaljanog naslova, nadarje dobiva zakonitim presvajanjem (k. 1446).

C. Tko traži nadarje, koje drugi mirno posjeduje, i za koje sigurno tvrdi, da je ispražnjeno, treba da u molbi naznači ime posjednika, vrijeme posjeda, i posebni razlog, radi kojega posjednik nema prava na to nadarje; ali nadarje se ne može podijeliti onomu koji ga traži, ako se prije po zakonu ne riješi pitanje prava (in petitorio, k. 1447).

POGLAVLJE 4

ZAŠTITNIČKO PRAVO (k. 1448—1471)

896. POJAM. — Zaštitničko pravo (ius patronatus) jest skup povlastica s nekim obvezama, koje Crkva daje katoličkim zakladnicima crkve, kapele ili nadarja, kao i njihovim nasljednicima (k. 1448).

Zaštitničko pravo, kako se obično uzimlje, nastalo je u srednjem vijeku kod germanskih naroda. Po njihovim zakonima, onaj, koji bi na svom zemljišta sazidao crkvu, bio je potpuni gospodar crkve, mogao je postaviti klerika, da u njoj obavlja svete čine, i otpustiti ga bez ikakva sudjelovanja biskupa (vestitura, Gewere). Postojalo je i drugo pravo, po kojemu su sve osobe na nekom području bile podložne gospodaru područja kao svom zaštitniku ili odvjetniku (mundium). Ako gospodar područja nije bio zaštitnik crkve, jer je nije sagradio, smatrao je crkvu svojom, zato što ju je branio oružjem i na sudu, te je sebi prisvajao prava zaštitnika, koji se u početku zvao starješina (senior). To pravo priznavali su i državni i crkveni zakoni. Ali je ono, radi posizanja svjetovnjaka u čisto crkvene poslove, kao u postavljanje osoba, napose biskupa i župnika, donijelo Crkvi prevelike štete. Radi toga je nastala t. zv. borba za investituru, koja je svršila tako, da je Crkva priznala svjetovnim dostojanstvenicima

pravo predlaganja klerika na ispražnjeno nadarje; ali im je nadarje s odnosnom službom davala crkvena oblast. Ako su pak dotični klerici obnašali svjetovna dostojanstva, svjetovni su im velikaši davali samo znakove tih dostojanstva. Povlastica, koju je priznala Crkva, počela se tada zvati zaštitništvom ili patronatom, jer je spojena s nadarjem, kojemu je povraćen crkveni značaj. Zakonodavstvo zaštitničkog prava potječe uglavnom od Aleksandra III. Njegovi su propisi uneseni u zbirku Grgura IX., a zadržao ih je i Tridentski sabor.

897. IZVORI I VRSTE ZAŠTITNIČKOG PRAVA. — Zaštitničko pravo nastajalo je redovito podizanjem i opskrbom crkve sa svime, što je potrebito za uzdržanje crkve i bogoslužja. Ali događalo se, da jedan dobročinitelj Crkve nije mogao sve providjeti, pa se je složio s drugima, te su svi dobili zajedničko zaštitničko pravo. Tako je na pr. jedan dao zemljište (titulus fundationis), na kojem će se sagraditi crkva; drugi je sagradio crkvu (titulus aedificationis), treći ju je opskrbio s potrebitim za uzdržavanje (titulus dotationis). Svaki je od njih sa svoga naslova dobio pravo zaštitništva. Pri doprinašanju za izgradnju i opskrbu crkve moglo je sudjelovati više bilo naravnih bilo moralnih osoba. Ako su te osobe bile crkovne, odnosno ako su uložili za gradnju i opskrbu crkve crkveno dobro, njihovo je zaštitništvo bilo: a) c r k o v n o; ako su bili svjetovnjaci, zaštitništvo je bilo b) s v j e t o v n o; ako jedni i drugi zajedno, zaštitništvo se zvalo c) m j e š o v i t o. Nadalje je zaštitništvo bilo: d) o s o b n o i e) s t v a r n o: prema tome da li je pravo pripadalo izravno osobi ili stvari, na pr. kući, polju, šumi. Uz to je bilo: f) n a s l j e d n o, g) o b i t e l j s k o, h) p l e m e n s k o, i) m j e š o v i t o: prema tome da li je prelazilo na sve nasljednike, ili samo na članove obitelji ili plemena zakladnikova, ili na one koji su ujedno baštinici i pripadaju njegovoj obitelji ili plemenu (k. 1449). — Te razlike postoje i sada.

Kakva je vrsta, to se vidi iz isprave, kojom je osnovano zaštitništvo. — Pravo zaštitništva sada se priznaje samo zakladnicima, a ne običaju, povlastici ili kojem drugom izvoru. ZSab 12. XI. 1921. i 10. VI. 1922. (AAS 1922, 459).

898. ZKP PREMA ZAŠTITNIČKOM PRAVU. — Budući da je uslijed zaštitničkog prava sloboda Crkve u postavljanju boljih crkvenih službenika vrlo skučena i često se radi toga događaju velika zla, ZKP je unaprijed zabranio osnivanje prava zaštitništva. Biskup može, mjesto toga: 1) vjernicima, koji u cijelosti ili djelomično sagrade crkvu ili osnuju nadarje, dozvoliti duhovna dobra, razmjerna njihovoj darežljivosti, za neko vrijeme pa i za uvijek; 2) osnivanje nadarja pripustiti uz uvjet, da se nadarje prvi put podjeli samom kleriku zakladniku ili drugom kleriku, kojega zakladnik označi (k. 1450 §§ 1—2). — Što se tiče postojećih zaštitnika, biskup ima nastojati, da zaštitnici, mjesto prava zaštitništva ili barem mjesto prava predlaganja, prihvate za se i za svoje potomke duhovna dobra, pa i za uvijek. Ne će li toga, njihovo se pravo ima ravnati prema slijedećim propisima (k. 1451 §§ 1—2).

Biskupi moraju nastojati svjetovati zaštitnike, da prihvate duhovna dobra, a zaštitnici, osobito crkovnjaci, vrlo dobro čine, ako poslušaju biskupov savjet. PT 12. XI. 1922. (AAS 1922, 663).

899. PRENAŠANJE ZAŠTITNIČKOG PRAVA. — Osobno zaštitničko pravo ne može valjano prijeći na nevjernike, javne otpadnike od vjere, krivovjerce, raskolnike, članove tajnih od Crkve osuđenih društava, niti na bilo koje izopćenike, osuđene ili proglašene takovima. Da bi na druge moglo valjano prijeći, hoće se pismena privola biskupa, osim ako je pri osnutku

drukčije određeno i osim slučaja kan. 1470 § 1 br. 4 (v. niže br. 907). U slučaju stvarnog zaštitništva, kad stvar, uz koju je vezano, prijeđe na koju od gornjih osoba, pravo se zaštitništva obustavlja (k. 1453 §§ 1—3).

900. DOKAZIVANJE ZAŠTITNIČKOG PRAVA. — Nikoje zaštitničko pravo ne smije se pripustiti, ako nije dokazano mjerodavnim ispravama ili drugim zakonitim dokazalima (k. 1454).

901. POVLASTICE ZAŠTITNIKA. — Povlastice zaštitnika jesu: 1) predlagati klerika na ispražnjenu crkvu ili nadarje; 2) ne dirajući u izvršenje obveza i pristojno uzdržanje nadarnika, primati iz pravičnosti uzdržanje od prihoda crkve ili nadarja, ako ih ima, kad bez ikakve svoje krivnje padne u bijedu, iako se odrekao zaštitničkog prava u prilog Crkve, ili mu je pri osnutku označen doprinos, ali nije dovoljan za pokriće oskudice[1]; 3) ako je uvedeno zakonitim običajem mjesta, držati u crkvi svog zaštitništva grb svoga plemena ili obitelji, imati prednost pred drugim svjetovnjacima u procesijama i sličnim obrednim činima, časnije mjesto u crkvi, ali izvan prostora za svećenike (presbyterium) i bez nebnice (k 1455; v. niže br. 906).

902. PREDLAGANJE KLERIKA. — A. Ako je zaštitnik j e d a n, on sam predlaže klerika na ispražnjenu župu ili nadarje u propisanom roku. Rok je četiri mjeseca od dana, kad ga biskup obznani o ispražnjenju nadarja i o svećenicima, koji su dobili natječaj, ako se radi o nadarju, koje se popunja putem natječaja. Zakladom ili zakonitim običajem može biti uveden i kraći rok (k. 1457). — Ako kroz to vrijeme nije nitko predložen, crkvu ili nadarje toga puta biskup podjeljuje slobodno komu hoće. Ako nastane spor, koji se ne može kroz korisno vrijeme riješiti, o pravu predlaganja bilo između biskupa i zaštitnika bilo između samih zaštitnika, ili o pravu prednosti između predloženika, podjelba se ima obustaviti do konca rasprave, a kroz to će biskup, ako je potreba, za upravu crkve ili nadarja odrediti privremenog upravitelja (k. 1458 §§ 1—2). — Žena vrši pravo predlaganja sama po sebi, malojetnici preko roditelja ili štitnika; ako su roditelji i štitnici nekatolici, pravo odlaganja u međuvremenu se obustavlja (k. 1456).

B. Ako v i š e p o j e d i n a č n i h o s o b a ima pravo zaštitništva, mogu se dogovoriti kako za se tako i za svoje nasljednike, da će predlagati po redu. Da dogovor vrijedi, treba da na to privoli biskup pismeno. Kad jednom privoli, ne može više privole opozvati ni on ni njegovi nasljednici (k. 1459 §§ 1—2).

C. Ako se pravo prikazivanja vrši z b o r n o, t. j. izborom, onaj se smatra predloženim, koji dobije najviše glasova prema kan. 101 § 1. Ako u prva dva glasovanja ne dođe do potrebite većine, a u trećem glasovanju više njih dobije veći broj glasova nego drugi, ali između sebe jednaki broj, svi se ti imaju smatrati predloženima. — Ako je zaštitništvo kod pojedinačnih osoba, koje se nisu dogovorile o predlaganju po redu, onaj se ima smatrati predloženim, koji dobije barem razmjernu većinu; ako ih je više dobilo jednaki broj, ali veći nego drugi, svi s jednakim većim brojem imaju se smatrati kao predloženi. — Tko imade zaštitništvo iz raznih naslova (na pr. radi zemljišta, gradnje, opskrbe), toliko u predlaganju ima glasova koliko ima naslova (k. 1460 §§ 1—3).

[1] Pitanje uzdržavanja zaštitnika načelno i praktično raspravlja Dr. J. C e n k i ć, Uzdržavanje siromašnog patrona na teret patronatskog beneficija ili crkve. KL 1943, br. 25.

D. Ako gdje postoji pučko predlaganje, na pr. gdje pravo zaštitništva ima cijela župa, ono se može trpjeti samo utoliko, da narod bira jednoga od trojice klerika, koje označi biskup (k. 1452).

E. Ako se crkva ili nadarje ima popuniti putem natječaja, zaštitnik, pa i svjetovnjak, može predložiti samo onoga, koji zakonito dobije natječaj (k. 1462).

Ako su župe i druga nadarja svjetovnog zaštitništva podložna natječaju posebnim pravom, na pr. uslijed zaklade ili zakonitog običaja, zaštitnik ne može predložiti nego klerika, koji je dobio natječaj; inače može i drugoga. PT 12. XI. 1922. (AAS 1929, 663).

F. Svaki zaštitnik, prije nego je predloženi prihvaćen, može predložiti ne jednoga, nego više klerika, bilo u jedanput bilo susljedno, ali u propisanom roku; samo ne smije isključiti one, koje je već predložio (k. 1460 § 4).

903. SVOJSTVA PREDLOŽENIH. — A. Nitko ne može predložiti samoga sebe, niti pristupiti drugima, da popuni broj glasova, koji se traži za izbor (k. 1461).

B. Predložena osoba mora biti podesna, t. j. na dan predlaganja ili barem na dan prihvaćanja mora imati sva ona svojstva, koja traži opće ili posebno pravo ili zakladna isprava (k. 1463). Prijedlog treba uputiti biskupu, koji će prosuditi, je li dotična osoba podesna ili ne. Da stvori o tome sud, biskup mora, prema kan. 149, povesti pomnjivu istragu o priloženoj osobi i pribaviti primjerene obavijesti, pa i tajne, ako je potrebito. Nije dužan navesti zaštitniku razloga, zašto ne može pripustiti predloženoga (k. 1464 §§ 1—3).

C. Ako se ustanovi, da predloženi nije podesan, zaštitnik može u navedenom roku, ako njegovom nemarnošću nije istekło vrijeme, predložiti drugoga. Ako ni taj nije podesan, biskup crkvu ili nadarje za taj put može dati komu hoće, ako zaštitnik ili predloženik u roku od deset dana, otkad mu se javi da je odbijen, ne uloži utoka na Sv. Stolicu. Za vrijeme utoka ima se obustaviti podjelba do konca rasprave, a kroz to će biskup, ako je potrebito, postaviti privremenog upravitelja (k. 1465 § 1).

D. Predlaganje, okaljano simonijom, nevaljano je i nevaljanim čini postavljanje, ako je možda uslijedilo (k. 1465 § 2).

E. Ako je više predloženih i svi su podesni, biskup odabire onoga, koga u Gospodinu smatra podesnijim (k. 1466 § 3).

904. KANONSKO POSTAVLJANJE. — A. Tko je zakonito predložen i nađen podesnim, kad je prihvaćen, ima pravo na kanonsko postavljanje, t. j. da se uvede u posjed nadarja. U nadarje ne može uvoditi opći namjesnik bez posebnog ovlaštenja (k. 1466 §§ 1—2).

B. Kanonsko postavljanje za svako nedušobrižno nadarje, ako nema opravdane zapreke, ima biti kroz dva mjeseca, otkad uslijedi predlaganje (k. 1467).

905. PONOVNO PREDLAGANJE. — Ako se predloženi prije kanonskog postavljanja zahvali ili umre, zaštitnik ima ponovno pravo predlaganja (k. 1468).

906. OBVEZE ZAŠTITNIKA. — Obveze ili dužnosti zaštitnika jesu: 1) upozoriti biskupa, kad opazi, da se dobra crkve ili nadarja raspadaju, a sam se ne smije miješati u upravu dobara; 2) ponovno sagraditi porušenu crkvu i obaviti popravke, koje biskup smatra potrebitima, ako mu zaštitništvo pripada po gradnji, a dužnost ponovne gradnje ili popravljanja crkve ne pripada drugima prema kan. 1186; 3) upotpuniti prihode, ako mu zaštitništvo pripada po naslovu opskrbe, kad se prihodi crkve ili nadarja tako smanje, da se više ne može u crkvi pristojno održavati bogoslužje, ili nadarje podijeliti. Ako se crkva poruši, ili treba nužnih popravaka, ili nestane prihoda prema kan. 1469 § 1 br. 2, 3, pravo zaštitništva kroz to miruje. Ako zaštitnik u roku, što mu ga odredi biskup pod prijetnjom prestanka zaštitništva, crkvu ponovno sagradi ili obnovi ili poveća prihode, pravo zaštitništva oživljuje; inače prestaje po samom zakonu i bez ikakve izjave (k. 1469 §§ 1—3).

Kod nas u nekim krajevima zaštitnici imadu neka prava pri upravi imovine crkve i nadarja (Prva sinoda, 311).

907. PRESTANAK ZAŠTITNIŠTVA. — Osim slučaja, navedenoga u prednjem broju, zaštitničko se pravo gasi: 1) ako se zaštitnik odreče prava; odreka može biti potpuna ili djelomična, ali ne može biti na štetu drugih zaštitnika, ako ih ima; 2) ako Sv. Stolica zaštitništvo opozove ili crkvu, odnosno nadarje zauvijek dokine; 3) ako protiv zaštitništva nastupi zastara; 4) ako propadne stvar, s kojom je spojeno zaštitništvo, ili se utrne obitelj, pleme, loza, kojoj je prema zakladnoj ispravi pridržano; u posljednjem slučaju zaštitništvo ne postaje nasljednim niti biskup može valjano dopustiti, da se ustupi drugima; 5) ako se, privolom zaštitnika, crkva ili nadarje združi s drugim, slobodnim, ili crkva postane izborna ili redovnička; 6) ako zaštitnik pokuša simonijom zaštitništvo prenijeti na drugoga; ako otpadne od vjere ili padne u krivovjerstvo ili raskolništvo; ako dobra i prava crkve ili nadarja nepravedno prisvoji ili drži; ako upravitelja crkve ili drugoga klerika, koji vrši službu u crkvi, ili nadarnika osobno ili preko drugoga ubije ili osakati. — Radi zločina, navedenih pod br. 6), zaštitničko pravo gubi sam zaštitnik, a radi posljednjega i njegovi baštinici. Da se smatra, da je zaštitnik radi tih zločina izgubio zaštitničko pravo, hoće se i dovoljna je proglasna presuda. Koji upadnu u zavezu ili u pravnu beščasnost, nakon osude ili proglasne presude, ne mogu vršiti zaštitničkog prava niti uživati njegovih povlastica, dok traje zaveza ili beščasnost (k. 1470 §§ 1—4).

908. POSEBNA POVLASTICA PREDLAGANJA. — Ako komu Sv. Stolica konkordatom ili bez konkordata dozvoli predlagati klerike na ispražnjenu crkvu ili nadarje, ne nastaje odatle pravo zaštitništva, a povlastica predlaganja ima se strogo tumačiti prema slovu dozvole (k. 1471).

POGLAVLJE 5

PRAVA I DUŽNOSTI NADARNIKA (k. 1472—1483)

909. PRAVA NADARNIKA. — Svaki nadarnik, od časa propisnog preuzimanja nadarja, uživa sva vremenita i duhovna prava svog nadarja (k. 1472). Iako ima drugih dobara, ipak se može slobodno služiti i uživati prihode nadarja, koji su mu potrebiti za pristojno uzdržanje; ali je dužan suvišak

dati siromasima ili nabožnim ustanovama, dok ostaje na snazi propis kan. 239 § 1 br. 19 (k. 1473; v. gore br. 163).

Prihodi rudokopa nadarja ne pripadaju nadarniku, nego nadarju, a nadarnik može sebi odbiti primjerenu svotu za troškove i gubitak plodova nadarja. ZSab 12-17. XII, 1931. (AAS 1931, 147; v. gore br. 880).

910. DUŽNOSTI NADARNIKA. — A. Ako se za postignuće nadarja traži primanje kojega reda (na pr. svećeničkoga ili biskupskoga), nadarnik je dužan prije primiti dotični red (k. 1474).

B. Nadarnik je dužan vjerno ispunjati obveze nadarja i osim toga svaki dan moliti kanonske časove. Ako, bez zakonite zapreke, ne bi udovoljio dužnosti kanonskih časova, gubi prihode nadarja prema veličini propusta časova, te ih mora dati crkvi ili sjemeništu ili siromasima (k. 1475 §§ 1—2).

Zakonita zapreka bila bi bolest ili velika zaposlenost radi službe, koju obnaša, pa ne bi mogao moliti i kanonske časove. Ako ipak vrši druge dužnosti, prema mišljenju naučitelja, ne gubi sviju prihoda, nego razmjerno prema vršenju, odnosno nevršenju dužnosti. Radi propusta časova župnik gubi peti dio, kanonik četvrti, obični nadarnik treći dio prihoda.

C. Dobrima, koja pripadaju nadarju, dužan je upravljati kao vjerni upravitelj prema propisima zakona. Ako bi u tome bio nemaran ili kako drukčije kriv, mora nadarju naknaditi štetu, a biskup ga ima na to prisiliti; ako je župnik, može ga maknuti sa župe prema kan. 2147 sl. (k. 1476 §§ 1—2; v. niže br. 1213 sl.). Biskup je dužan paziti i preko okružnih namjesnika, da se dobra nadarja čuvaju i propisno upravljaju (k. 1478). — Nadarnik je dužan snositi redovite troškove uprave dobara i primanja prihoda. Izvanredne troškove za popravak nadarne kuće moraju snositi oni, koji su dužni popravljati nadarnu crkvu, ako nije drukčije određeno pri osnutku nadarja ili zakonito ugovoreno i običajem uvedeno. Manje popravke, koji se traže, ima nadarnik obaviti što prije, da ne nastane potreba većih (k. 1477 §§ 1—3).

D. Kad se dobra nadarja daju u najam, zabranjeno je primati otkupninu preko šest mjeseci unaprijed bez dozvole biskupa, koji će u izvanrednim slučajevima odrediti što smatra uputnim, da ne bi otkup bio na štetu nabožnog mjesta ili nasljednika u nadarju (k. 1479).

911. MEĐUVREMENSKI PRIHODI. — A. Godišnji prihodi nadarja imadu se, u slučaju smrti, između nasljednika i predšasnika ili njegovih baštinika razdijeliti prema vremenu, koliko su jedan i drugi držali nadarje, odbivši prihode i troškove tekuće godine, ako zakoniti običaj ili posebne odobrene ustanove ne označuju drugog načina pravedne nagodbe (k. 1480).

B. Prihodi ispražnjenog nadarja, odbivši sve troškove i sačuvavši propis kan. 472 br. 1, pripadaju za jednu polovicu samom nadarju ili zajedničkoj gromadi (kod kaptola), za drugu polovicu imovini crkve (fabricae ecclesiae) ili sakristiji, ako ne postoji zakoniti običaj, da svi prihodi idu u zajedničko dobro biskupije (k. 1481).

Gledom na to v. zgodne odredbe u zagrebačkoj nadbiskupiji (Prva sinoda: Interkalarni nadarbinski prihodi; Razdioba prihoda i rashoda prigodom promjene u nadarbini, str. 341 sl.).

C. Što se tiče »polovice prve godine« (media annata), t. j. polovice prihoda, što ih dobije nadarnik u prvoj godini, kad počne uživati nadarje, gdje postoji neka se zadrži prema posebnim ustanovama i običajima dotičnoga kraja (k. 1482).

912. BISKUPSKA DOBRA. — Dobrima biskupskog stola (mensa episcopalis) ima biskup marljivo upravljati. Biskupska kuća ima se čuvati netaknuta i, ako je potreba, obnavljati i popravljati troškom istoga stola, kad to s drugog naslova ne spada na druge. Biskupi se imaju brinuti, da izrade točan imovnik i da sve, čime se služe, ili namještaj, koji se nalazi u biskupskoj kući, a pripada biskupskom stolu, bude u cijelosti i sigurno predano nasljedniku (k. 1483 §§ 1—3).

POGLAVLJE 6

NAPUŠTANJE I ZAMJENA NADARJA (k. 1484—1488)

913. NAPUŠTANJE NADARJA. — Napuštanje ili odreku na nadarju sa strane klerika u višim redovima ne smije biskup pripustiti, ako klerik nema s druge strane sredstava za pristojno uzdržanje, a ostaje na snazi i kan. 584 (k. 1484; v. gore br. 365 G). Nevaljano je napuštanje nadarja, na koje je klerik ređen, ako nije izričito spomenuto, da je klerik na nj ređen i da mu je, uz privolu biskupa, dan drugi zakoniti naslov ređenja (k. 1485). Biskup ne može pripustiti odreku u korist drugih ili uz kakav uvjet, koji se tiče popunjavanja nadarja ili davanja prihoda, osim u slučaju da je nadarje sporno, pa se jedan suparnik odriče u prilog drugoga (k. 1486).

Biskup može pristupiti odreku na župi uz pridržanje mirovine u prilog odricatelja. PT 20. III. 1923. (AAS 1923, 454; v. gore br. 890).

914. ZAMJENA. — Zamjena dvaju nadarja ne može biti valjana, nego: a) kad to traži potreba ili korist Crkve ili koji drugi opravdani razlog; b) bez štete drugih; c) uz privolu zaštitnika, ako se radi o zaštitničkom nadarju, i d) biskupa, ali ne općeg namjesnika bez posebnog ovlaštenja, ni kaptolskog namjesnika; e) još se treba držati propisa kan. 186 (v. gore br. 134 B). Biskup ima dati ili uskratiti privolu kroz mjesec dana, a zamjena vrijedi od časa kad biskup privoli. Biskup ne može dozvoliti zamjene, ako su nadarja ili jedno od njih pridržano Sv. Stolici (k. 1487 §§ 1—3). — Ako su nadarja nejednaka, ne mogu se naknaditi pridržavanjem prihoda ni davanjem novca ili koje druge procjenive stvari. Zamjena može biti samo između dvaju nadarnika (k. 1488 §§ 1—2).

Odsječak 2

DRUGE NEZBORNE CRKVENE USTANOVE (k. 1489—1494)

915. POJAM. — Nezborne crkvene ustanove, o kojima je ovdje govor, jesu ona pravna bića, koja služe za iskazivanje milosrđa i kršćanske ljubavi bijednima i potrebnima. Može ih ustanoviti crkvena oblast, i onda su crkvene ustanove, a mogu ih ustanoviti svjetovne osobe, pa su tada svjetovne usta-

nove. Takove ustanove jesu: bolnice, sirotišta, popravilišta, obdaništa, zavodi za starce i t. d.

916. OSNIVANJE. — Biskup može podignuti bolnice, sirotišta i slične dobrotvorne zavode, bilo duhovne bilo vremenite, i svojom odlukom proglasiti ih pravnim crkvenim bićima. Ali ih ne smije pripustiti, ako im svrha nije zaista korisna i ako im nisu osigurana sredstva za postignuće svrhe. Njihovim dobrima upravlja njihov upravitelj prema pravilima, prihvaćenima pri osnutku. Upravitelj ima iste dužnosti i prava kao i upravitelji drugih crkvenih dobara (k. 1489 §§ 1—3). — U zakladnoj ispravi osnivač ima točno opisati sav sustav ustanove, svrhu, imovinu, upravu, upotrebu prihoda i nasljedstvo dobara u slučaju da se ustanova ugasi. Isprava mora biti u dva primjerka, od kojih će se jedan čuvati u arhivu ustanove, a drugi u arhivu biskupskog dvora (k. 1490 §§ 1—2).

917. ODNOŠAJ PREMA BISKUPU. — Sve te ustanove, iako postanu pravnim osobama i bilo kako neovisnima, može i mora pohađati biskup. Pa i onda kad ne postanu pravnim osobama, a povjerene su redovničkoj kući, ako se radi o redovničkoj kući biskupskog prava, potpuno su podložne biskupovoj vlasti; ako se radi o kući papinskog prava, biskupskom nadzoru podložne su gledom na poučavanje u vjeri, ćudoređe, djela pobožnosti i obavljanje bogoslužja (k. 1491 §§ 1—2). — Iako je osnutkom, zastarom ili povlasticom sa strane Sv. Stolice nabožna ustanova izuzeta od biskupove vlasti i pohađanja, ipak on ima pravo tražiti polaganje računa, a protivni je običaj osuđen. Ako zakladnik hoće da upravitelji ne budu dužni biskupu polagati račune, osnutak se ne smije prihvatiti (k. 1492 §§ 1—2). — Biskup ima paziti, da se pobožna volja vjernika, izražena pri osnutku ovih ustanova, u cijelosti izvršuje (k. 1493).

Nabožne ustanove (causae piae) mogu imati dvostruki oblik: a) mogu biti samostalno tijelo, podignuto na pravnu osobu; b) mogu biti dobra, određena za nabožnu svrhu, ustupljena već postojećoj pravnoj osobi. Nabožne ustanove prvog oblika spominju se u ovim kanonima, dok se ustanove druge vrste zovu zakladama (k. 1544 sl.). U zakladama se ne radi o osnutku, jer se dobra povjeravaju postojećoj osobi. Ali je i za zaklade potrebito prihvaćanje, a za prihvaćanje potrebita je oblasnikova dozvola, bez koje prihvaćanje vrijedi, ali ga oblasnik može poništiti. Jedna i druga dobra jesu crkvena dobra. Ako se dobra dadu i osnuju kao moralna osoba bez posredovanja oblasnika, ili ako se dadu svjetovnoj osobi, nabožna ustanova nije crkovna, nego svjetovna, a dobra ostaju svjetovna, samo Crkva može nad njima vršiti nadzor. Okr. Stol 9. VII. 1920. (Decisiones, XII, 186. sl.). Svjetovne nabožne ustanove ostaju u vlasti privatnika i ne podliježu crkvenim zakonima. Ali na Crkvu spada paziti, da se vrši nabožna volja vjernika. Okr. Stol 30. VII. 1930. (Decisiones XXII, 487 br. 8; Coronata, Interpretatio, uz k. 1489; v. niže br. 944).

918. MIJENJANJE STANJA. — Nabožne ustanove ne mogu se, bez dozvole Sv. Stolice, dokinuti, sjediniti ni obratiti u druge svrhe, različite od onih za koje su ustanovljene, osim ako je u zakladnoj ispravi drukčije određeno (k. 1494).

DIO VI

CRKVENA VREMENITA DOBRA (k. 1495–1551)

919. POJAM. — Vremenita dobra, o kojima je ovdje govor, jesu ona dobra, koja služe za uzdržavanje bogoslužja, bogoštovnih zgrada, crkvenih službenika, siromaha kao i za podmirivanje drugih potreba Crkve. Ta su dobra različita: a) tvarna, bilo pokretna bilo nepokretna, kao kuće, polja, šume, pokućstvo i t. d.; b) netvarna, kao dionice, obveznice, prava i t. d. Ako su posvetom ili blagoslovom namijenjena bogoslužju, onda se posebno kaže, da su c) sveta ili posvećena (sacra); ako su znatne vrijednosti radi umjetnosti, prošlosti ili tvari, onda su d) dragocjena (pretiosa, k. 1497 §§ 1—2).[1]

920. CRKVA I VREMENITA DOBRA. — Katolička Crkva i Sv. Stolica imadu prirođeno pravo slobodno i neovisno od svjetovne oblasti stjecati, držati i upravljati vremenita dobra za postignuće svoje svrhe. Ali i pojedine crkve i druge crkvene moralne osobe imadu pravo, prema kanonima, stjecati, držati i upravljati vremenita dobra (k. 1495 §§ 1—2). — Crkva ima također pravo, neovisno od svjetovne oblasti, tražiti od vjernika što joj je potrebito za bogoslužje, za pristojno uzdržavanje klerika i drugih službenika kao i za ostale njihove potrebe (k. 1496). — Kad se radi o vremenitim dobrima, pod imenom Crkve razumije se ne samo čitava Crkva ili Sv. Stolica, nego i svaka moralna osoba u Crkvi, ako iz sklopa govora ili naravi stvari ne slijedi, da o njima nije govor (k. 1498).

Spomenuta crkvena prava osnivaju se: a) na njezinoj naravi, jer je ona savršeno, neovisno, vidljivo, od Boga ustanovljeno društvo, koje svak mora kao takovo priznati, u nj stupiti i njemu se pokoravati, ako želi postići vječno spasenje; b) na riječima i djelima Kristovim, koji kaže, da je poslenik dostojan svoje plaće (Mat. 10, 10; Luk. 10, 7), i jer su on i Apostoli imali sredstava za uzdržavanje. To potvrđuje: c) svećerna praksa Crkve, koja je tijekom vijekova posjedovala vremenita dobra, kao i d) njezina nauka, jer je osuđivala sve one, koji su joj poricali to naravno pravo, ili su tvrdili, da to ona može samo po dopuštenju države (Syllabus, br. 26, 27).

Odsječak 1

STJECANJE CRKVENIH DOBARA (k. 1499—1517)

921. KAKO SE STJEČU DOBRA. — A. Crkva kao i sve druge crkvene moralne osobe mogu steći vremenita dobra na sve pravedne načine naravnoga i pozitivnoga prava, kako je to dozvoljeno drugima. Vlasništvo dobara pripada, pod vrhovnom vlašću Sv. Stolice, onoj moralnoj osobi, koja ih je zakonito stekla (k. 1499 §§ 1—2).

Kod nas Crkva može steći dobra, prema propisima OGZ, uglavnom: darovanjem, kupovanjem, presvajanjem ili zastarom, nasljedstvom, zapisom i zakladom, odnosno onim vrstama čina i ugovora, po kojima i privatnici dolaze u posjed i vlasništvo dobara (Belaj, Kat. crkv. pravo, 320. sl.).

[1] V. o tome potanje: Pistocchi M., De bonis Ecclesiae temporalibus, Taurini 1932; Vromant, De bonis Ecclesiae temporalibus, Lovanii 1927; Forchielli G., Il diritto patrimoniale della Chiesa, Padova 1935.

B. Kad nadležna crkvena oblast razdijeli područje crkvene osobe tako, da se jedan dio pridruži drugoj moralnoj osobi, ili se od otrgnutog dijela stvori nova moralna osoba, moraju se razdijeliti razmjerno, pošteno i pravično i vremenita dobra, koja su bila na korist čitavog područja, a tako i dug, sklopljen za čitavo područje; ali ostaju netaknute odredbe zakladnika ili darovatelja, zakonito stečena prava kao i posebni zakoni, kojima se moralna osoba ravna (k. 1500).

O razdiobi desetina pri diobi župe v. rješenje ZSab od 16. VII. 1932. (AAS 1933, 470).

C. Kad se utrne moralna osoba, njezina dobra pripadaju moralnoj osobi, koja je neposredno nad njom, ako drukčije nije odredio zakladnik ili darovatelj, ili drukčije ne glase zakonito stečena prava kao i posebni zakoni utrnute osobe (k. 1501).

D. Što se tiče davanja desetina (decimae) i prvina (primitiae), treba se držati posebnih odredaba i odobrenih običaja pojedinih krajeva (k. 1502).

E. Zabranjeno je klericima i svjetovnjacima, bez pismene dozvole Sv. Stolice ili vlastitog biskupa i biskupa dotičnog mjesta, sabirati milostinju za bilo koju nabožnu ili crkvenu ustanovu i svrhu; ali ostaju na snazi propisi kan. 621—624 (k. 1503; v. gore br. 386).

922. CRKVENE DAĆE. — A. Sve crkve i nadarja, podložna biskupovoj vlasti, kao i sve svjetovne bratovštine moraju svake godine u znak podložnosti davati biskupu stolni prilog (cathedraticum), t. j. umjerenu pristojbu, koja će se odrediti prema kan. 1507 § 1, ako nije već određena starim običajem (k. 1504).

Stolni prilog ne daje se, kad je ispražnjena biskupska stolica, jer se daje u znak poštovanja prema biskupu, a ne kao podpora biskupiji. ZSab 20. VIII. 1917. (AAS 1917, 497). — Na taj prilog nisu dužne crkve i nadarja izuzetih redovnika, kao ni Treći Redovi, jer nisu podložni biskupu; jednako tako ni nabožne udruge, jer nisu spomenute u kanonu.

B. Biskup, osim danka za sjemenište, o kojem govore kan. 1355, 1356, i mirovine na nadarje, o kojoj kan. 1429, može, kad traži posebna potreba biskupije, svima nadarnicima, bilo svjetovnim bilo redovnim, nametnuti neku izvanrednu i umjerenu daću (k. 1505).

Koralne dnevnice nisu podložne ovoj daći, ili treći dio, ako svi prihodi nadarja sastoje od dnevnica. ZSab 20. III. 1931 (AAS 1931, 165). — Prema mišljenju naučitelja, ni ta se daća ne može nametnuti izuzetim redovnicima (Vermeersch-Creusen, Epitome, II, 826; Coronata, Institutiones, II, 1043; Sipos, Enhiridion, 814).

C. Drugu daću u korist biskupije ili zaštitnika može biskup nametnuti crkvama, nadarjima i drugim crkvenim ustanovama samo kad ih osniva ili posvećuje; ali se nikakva daća ne može staviti na doprinos za mise, bilo priručne bilo zakladne (k. 1506).

923. PRISTOJBE (TAKSE). — Na biskupe, skupljene na pokrajinskom saboru ili drugom sastanku, spada odrediti za čitavu crkvenu pokrajinu pristojbe za razne čine dobrovoljne ili nesudbene vlasti, za izvršenje otpisa Sv. Stolice kao i prigodom podjelbe sakramenata, posveta i blagoslova, izuzevši slučajeve kan. 1056 i 1234; ali da te odredbe vrijede, treba da ih odobri Sv. Stolica. Što se tiče pristojba za sudbene čine, treba se držati propisa kan. 1909 (k. 1507 §§ 1—2).

Kod nas su biskupi na svojim konferencijama g. 1938., na temelju financijskog zakona, izradili »Pravilnik o naplaćivanju taksa u službenom uredovanju samoupravnih ureda i ustanova kat. Crkve«. Taj je pravilnik odobrila državna oblast i u praksi ga se drže crkvene ustanove, premda se je visina pristojba kasnije mijenjala radi promijenjenih prilika (v. na pr. SV 1945, br. 1, str. 51—55). Pravilnik nije bio poslan Sv. Stolici na odobrenje. — Visina pristojba mora biti u cijeloj crkvenoj pokrajini jednolična, a ne smije se pripustiti minimalna i maksimalna. ZSab 11. XII. 1920. (AAS 1921, 350).

924. ZASTARA I PRESVAJANJE. — Zastara (praescriptio) uzima se u dvostrukom smislu: a) kao način stjecanja posjeda i kao način oslobođenja od tereta[1], ili b) kao gubitak nekog prava, koje se nije kroz stanovito vrijeme izvršivalo, i u isto vrijeme prijenos posjeda na drugoga. U prvom slučaju govori se o presvajanju (dosijelost); u drugome je govor o zastari u strogom smislu. Kan. 1508 prima zastaru bilo kao način stjecanja dobara bilo kao način oslobađanja od tereta ili gubitak prava za crkvena dobra onako kako postoji u zakonodavstvu dotične države, osim u slijedećim slučajevima:

A. Zastari nije podložno: 1) što spada na božansko pravo, bilo naravno bilo objavljeno; 2) što se može dobiti samo povlasticom Sv. Stolice (na pr. davanje malih redova kod običnog svećenika); 3) duhovna dobra, za koja su nesposobni svjetovnjaci, kad se radi o zastari u prilog svjetovnjaka (na pr. crkvene službe, nadarja); 4) stalne i nesumnjive granice crkvenih pokrajina, biskupija, župa, apostolskih namjesništva i predstojništva, samosvojnih opatija i prelatura; 5) doprinosi i obveze misâ; 6) crkveno nadarje bez naslova (na pr. uživati nadarje kanonika i župnika, a ne biti kanonik ni župnik); 7) pravo pohađanja i poslušnosti, tako da podložnike ne može pohađati nikoji poglavar i da ne budu nikojemu poglavaru podložni; 8) davanje stolnog priloga (cathedraticum, k. 1509).

B. Svete stvari, koje su u vlasti privatnika, zastarom ili presvajanjem mogu steći privatnici, ali ih oni ne mogu upotrebljavati u necrkvene (profane) svrhe; ako izgube posvetu ili blagoslov, mogu se upotrebljavati u necrkvene svrhe, ali ne gnusne. Svete stvari, koje nisu u vlasti privatnika, presvajanjem može steći samo jedna moralna crkvena osoba protiv druge (k. 1510 §§ 1—2).

C. Nepokretne stvari, pokretne dragocjene, prava i tužbe bilo osobne bilo stvarne, koje pripadaju Sv. Stolici, zastarijevaju u roku od 100 godina; koje pripadaju drugim crkvenim moralnim osobama, u roku od 30 godina (k. 1511 §§ 1—2).

Po našem OGZ pokretne stvari zastarijevaju kroz 3 godine (§ 1466); nepokretne privatne uknjižene kroz 3 godine, neuknjižene kroz 30 godina (§§ 1467-1471), državne, crkvene i općinske kroz 40 godina (§1472). — Stvari redovnika Prosjačkih Redova i sada, po mišljenju kanonista, zastarijevaju kroz 60 godina, a Franjevaca i Kapucina kroz 100 godina (Crnica, Kan. pravo I, 720).

C. Ne vrijedi presvajanje, ako se ne osniva na dobroj vjeri, ne samo u početku, nego i kroz cijelo vrijeme, potrebito za posjedovanje (k. 1512).

Staro rimsko pravo tražilo je dobru vjeru samo za početak posjedovanja. Tu je kanonsko pravilo ispravilo rimsko pravo. Savremena zakonodavstva traže dobru vjeru

[1] O tome v. potanje: Gismondi P., La prescrizione estintiva nel diritto canomico, Roma 1940.

samo za redovito, a ne za izvanredno presvajanje (S i p o s, Enchiridion, 817 sl., bilj. 39). Naš OGZ § 1463 traži, da posjed bude pošten; ali nepoštenje prijašnjeg posjednika ne smeta poštenom nasljedniku, da započne presvajanje od dana svog posjeda: po § 1464 posjed ima biti istinit, pa ako tko posvoji kakvu stvar silom ili lukavstvom, ili ako se uvuče u posjed potajno, ili ako posjeduje stvar samo na izmoljeni način, ni on ni njegovi nasljednici ne mogu presvojiti takove stvari.

925. POKLONI NABOŽNIM USTANOVAMA. — A. Tko po naravnomu ili po crkvenom pravu može slobodno raspolagati svojim dobrima, m o ž e t a d o b r a p o k l o n i t i nabožnim ustanovama bilo za života (per actum inter vivos) bilo nakon smrti (mortis causa). Pri izrazivanju posljednje volje ili pravljenju oporuke, imaju se držati, ako je moguće, propisi građanskih zakona; ako su propušteni, treba baštinike opomenuti, da izvrše volju oporučitelja (k. 1513 §§ 1—2).

Riječi: »treba opomenuti« imaju zapovjedno, a ne samo savjetno značenje. PT 14. II. 1930. (AAS 1930, 196). — Gledom na očitovanje posljednje volje uopće i oporuke napose kod nas dolaze u obzir propisi OGZ-a §§ 552-603.

B. Odredbe vjernika, koji svoja dobra poklanjaju ili ostavljaju nabožnim ustanovama za života ili nakon smrti, imaju se veoma brižno i s p u n j a t i, pa i gledom na način upravljanja (k. 1514). Izvršitelji nabožnih odredaba jesu oblasnici. Oni mogu i moraju paziti, pa i pohađanjem, da se odredbe ispunjaju, a drugi određeni izvršitelji moraju im, kad obave posao, položiti račun. Ograničenja protiv ovoga prava oblasnika, dodana ostavštinama, imaju se smatrati kao da nisu stavljena (k. 1515 §§ 1—3).

C. Klerik ili redovnik, koji p o v j e r l j i v o (fiduciarie) primi dobra za nabožne ustanove, bilo činom za života bilo činom nakon smrti, mora o tome obavijestiti oblasnika i naznačiti mu sva ta dobra koliko pokretna toliko nepokretna s odnosnim obvezama; ako darovatelj to izričito i strogo zabrani, povjerbu (fiducia) ne smije primiti. Oblasnik mora tražiti, da se povjerena dobra stave na sigurno mjesto, i paziti, da se ispunjaju odredbe predašnjega kanona 1515. — Kad se takova dobra povjere redovniku, ako su poklonjena crkvama u mjestu ili u biskupiji, oblasnik je biskup; inače njegov viši redovnički poglavar (k. 1516 §§ 1—3).

Kad se, radi protivnih državnih zakona, dobra ostavljena nabožnim ustanovama, u građanskim knjigama zapisuju drukčije, treba na to upozoriti oblasnika i kazati mu pravo stanje; ali dotična odredba ostavljača ne može se uzeti u obzir na crkvenom sudu, jer je povjerba, osobito ako je pismena, jedini izvor da se upozna volja ostavljača. Okr. Stol 6. VI. 1930. (Decisiones, XXII, 310 sl.; C o r o n a t a, Interpretatio, uz k. 1516).

D. S m a n j e n j e, u b l a ž e n j e i z a m j e n a posljednjih ostavinskih odredaba mogu biti samo iz opravdanog i nužnog razloga, a pridržani su Sv. Stolici, ako zakladnik nije tu vlast izričito dao biskupu. Ako pak izvršenje obveza, radi smanjenih prihoda i drugih razloga, postane nemogućim bez ikakve krivnje upravitelja, i biskup može, saslušavši one kojih se tiče i sačuvavši, koliko je moguće bolje, volju zakladnika, pravično smanjiti obveze, izuzevši smanjenje misâ, jer to uvijek pripada Sv. Stolici (k. 1517 §§ 1—2).

Po kan. 1517 i 1551 biskup može, radi smanjenih prihoda, smanjiti misne obveze, ako je to izričito dozvoljeno u zakladnoj ispravi. PT 14. VII. 1922. (AAS 1922, 529; v. također niže br. 944).

E. K a z n e protiv onih koji bilo kako oštećuju ili prikraćuju Crkvu u njezinim dobrima, sadržane su u kan. 2345—2348 (v. niže br. 1344—1346).

O d s j e č a k 2

UPRAVA CRKVENIH DOBARA (k. 1518—1528)

926. POJAM. — Uprava crkvenih dobara obuvata sve one čine, koji se odnose na uzdržanje i poboljšanje samih dobara kao i na primanje, uzdržanje i poboljšanje njihovih prihoda. Čini, koji su za to obično potrebiti, zovu se r e d o v i t i; važniji, koji rjeđe dolaze: i z v a n r e d n i.

927. UPRAVITELJI CRKVENIH DOBARA. — Sv. O. Papa jest vrhovni upravitelj i raspolagatelj sviju crkvenih dobara (k. 1518). Biskup ima brižno nadzirati upravu sviju crkvenih dobara na svom području, koja nisu izuzeta ispod njegove vlasti, a ostaju i posebne odredbe, koje mu daju veća prava. Uzevši u obzir prava, zakonite običaje i okolnosti, biskupi će se pobrinuti, da zgodnim uputama u granicama općeg prava, urede sav posao uprave crkvenih dobara (k. 1519 §§ 1—2).

Zgodne odredbe u tom pogledu donio je Prvi zagrebački biskupski sabor (Prva sinoda, str. 312—398).

928. UPRAVNI ODBOR U BISKUPIJI. — Da se posao obavlja uredno, biskup ima u svom biskupskom gradu ustanoviti odbor, koji će sastojati od njega kao predsjednika i dvaju ili više sposobnih ljudi, vještih, ukoliko je moguće, i svjetovnom pravu. Njih će izabrati saslušavši kaptol, ako nije posebnim pravom ili običajem ili na koji drugi jednaki način zakonito providno. Od te službe isključeni su biskupovi rođaci i srodnici (affines) u prvom ili drugom koljenu. U pravnim činima veće važnosti biskup mora saslušati odbor; ali odbornici imadu samo savjetni glas, osim kad opće pravo u posebnim slučajevima ili zakladna isprava traže njihovu privolu. Odbornici su dužni položiti pred biskupom zakletvu o savjesnom i vjernom ispunjanju službe (k. 1520 §§ 1—4).

929. UPRAVNI ODBOR POJEDINIH CRKAVA. — A. Osim općega biskupskog odbora, biskup će za upravu dobara p o j e d i n i h c r k a v a i n a b o ž n i h u s t a n o v a, koje po pravu ili po svom osnutku nemadu vlastitog upravitelja, odrediti ljude providne, sposobne i dobre. Njihova služba traje tri godine. Nakon toga treba uzeti druge, ako mjesne prilike ne svjetuju drugo. Ako i svjetovnjacima pripada neki udio u upravi bilo po zakladnim odredbama bilo po volji biskupa, ipak sva uprava ima biti u ime Crkve, a ostaje netaknuto pravo biskupa, da pohađa, traži račune i propisuje način upravljanja (k. 1521 §§ 1—2).

B. U p r a v i t e l j i, p r i j e n e g o p r e u z m u s l u ž b u: 1) moraju pred biskupom ili okružnim namjesnikom položiti zakletvu o savjesnom i vjernom upravljanju; 2) treba napraviti točan imovnik s pojedinostima nekretnina, pokretnih dragocjenih i drugih stvari s njihovim opisom i procjenom; taj imovnik imaju svi potpisati ili, ako je već učinjen, primiti ga i u nj unijeti stvari, koje se u međuvremenu izgube ili dobiju; 3) jedan primjerak ima se čuvati u arhivu odbora, drugi u arhivu biskupskog dvora, a u jednom i drugom treba zabilježiti svaku promjenu imovine (k. 1522).

C. Upravitelji s u d u ž n i: 1) paziti, da crkvena dobra, povjerena njihovoj brizi, ne propadnu ili se oštete; 2) držati se propisa crkvenoga i svjetovnoga prava i onoga, što je odredio zakladnik, darovatelj ili zakonita oblast; 3) savjesno u zgodno vrijeme tražiti prihode, čuvati ih na sigurnom mjestu i ulagati prema volji zakladnika ili zakonskim odredbama i uputama;

4) crkveni novac, što priteče od potrošaka i može se korisno uložiti, s privolom biskupa upotrebiti u korist iste crkve; 5) uredno voditi knjige prihoda i rashoda; 6) isprave i listine, na kojima se osnivaju prava crkve na dobra, pravilno urediti i čuvati u arhivu crkve i zgodnom spremnjaku; ovjerovljene prijepise isprava i listina, gdje se zgodno može, držati u arhivu ili spremnjaku biskupskog dvora (k. 1523).

D. Svi, a osobito klerici, redovnici i upravitelji crkvenih dobara, kad naimaju radnike za rad, moraju im dati pristojnu i pravednu plaću; brinuti se, da u zgodno vrijeme obavljaju djela pobožnosti. Nipošto ih ne smiju odvraćati od brige za kuću i nastojanja oko štedljivosti, niti im nametati više posla, nego njihove sile podnose, niti kakav posao, koji nije u skladu s njihovim godinama i spolom (k. 1524).

Ovdje treba imati pred očima ust. Lava XIII. »Rerum novarum« od 15. V. 1891. i okružnicu Pija XI. »Quadragesimo anno« od 15. V. 1931. Pijo XI. kaže, da je ustanova »Rerum novarum« magna charta kršćanskoga društvenoga reda (AAS 1931, 177 sl.). Isti Pijo XI. okr. »Divini Redemptoris« od 19. III. 1937. ponovno rješava neka društvovna pitanja radnika i gospodara i društvene pravde (AAS 1937, 85 sl.).

E. Upravitelji bilo crkovnjaci bilo svjetovnjaci koje mu drago crkve, pa i stolne, ili nabožnog mjesta kanonski ustanovljenoga ili bratovštine, dužni su svake godine biskupu polagati račune uprave, a osuđen je svaki protivni običaj. Ako se posebnim zakonom ima račun polagati i drugima, s njima se ima pripustiti i biskup ili njegov odaslanik; drugačije odredbe nisu upravitelju u prilog (k. 1525 §§ 1—2).

Ovaj propis ne veže one crkve i nabožna mjesta, koja su izuzeta od biskupske vlasti, kao što su crkve neovisnih redovnika i Trećih Redova.

F. Upravitelji ne smiju, u ime crkve, poduzimati ni prihvaćati parnice, ako prije ne dobiju dozvolu od biskupa, ili u žurnom slučaju barem okružnog namjesnika, koji će odmah obavijestiti biskupa o udijeljenoj dozvoli (k. 1526).

G. Ako upravitelji nešto učine, što prelazi granice i način redovite uprave, a ne dobiju prije pismenu dozvolu od biskupa, sve je nevaljano. Crkva nije dužna odgovarati za ugovore, koje upravitelji sklapaju bez dozvole nadležnog poglavara, osim i ukoliko je išlo u njezinu korist (k. 1527 §§ 1—2).

H. Iako upravitelji nisu dužni upravljati radi nadarja ili crkvene službe, ipak, ako napuštaju samovoljno službu upravitelja, koju su primili izričito ili šutke, pa od toga nastane šteta crkvi, dužni su na odštetu (k. 1528).

Odsječak 3

UGOVORI (k. 1529—1543)

930. OPĆI PROPIS. — Što svjetovno pravo na nekom području određuje o ugovorima, bilo uopće bilo napose, koli s vlastitim imenom toli bezimenim, kao i o plaćanjima, to isto prihvaća i kanonsko pravo za crkvene poslove s istim učincima, ako nije što protivno božanskom pravu ili ako kanonsko pravo što drukčije ne određuje (k. 1529).

931. POJAM. — Ugovor je sporazum dvojice ili više njih o nekoj stvari. Sporazum, odnosno ugovor može biti različit, ukoliko za obje stranke donosi terete ili nepogodnosti, ili samo za jednu stranku nosi nepogodnosti, a za drugu samo pogodnosti. U prvom slučaju kaže se, da je s teretom (onerosus); u drugom, da je bez tereta (gratuitus). Ali se u prvom slučaju nazivlje i dvostranim ugovorom (bilateralis, synallagmaticus), dok se u drugom slučaju zove jednostranim ugovorom (unilateralis). — Ugovor nadalje može biti: s vlastitim imenom (nominatus), ako ima svoje ime, na pr. dar, najam, oporuka, zapis, kupo-prodaja, zajam i t. d.; bezimeni (innominatus), ako nema posebnog imena. Bezimenih ugovora ima 4 vrste: a) do ut des, b) do ut facias, c) facio ut des, d) facio ut facias (dajem, da dadeš; dajem, da učiniš; činim, da dadeš; činim, da učiniš). Jedan primjer bezimenih ugovora imamo kod nabožnih zaklada, kod kojih zakladnik daje neka dobra, da uživatelj zaklade učini njemu nešto u prilog, na pr. da govori stalni broj misa ili obavlja druge obredne čine (do ut facias, k. 1544 § 2). — Ima i drugih vrsta ugovora, na pr. svečani i jednostavni ili obični: ukoliko se za valjanost traži ispunjenje nekih uvjeta i svečanosti, ili ne; izričiti i uključivi: ukoliko je utanačen riječima, pismom, znakovima, ili šutke preuzimanjem obveze, i t. d. Te se razlike razumiju po sebi, a ovdje manje dolaze u obzir.

Svako svjetovno zakonodavstvo ima potpuno izrađene zakone u tom pogledu, na koje nas upućuje ZKP. Naš OGZ donosi zakone o ugovorima ili pogodbama u §§ 859—1502.

932. OTUĐIVANJE CRKVENIH DOBARA. — A. Otuđivanje je prenašanje vlasništva neke stvari na drugoga bilo u cijelosti bilo djelomično. Kad se prenosi u cijelosti, onda je govor o otuđivanju u strogom smislu, što biva na pr. kod prodavanja, darivanja i t. d.; kad se prenosi djelomično, govor je u širem smislu, kao kod najma, služništva i t. d.

B. Za otuđivanje bilo nekretnina bilo pokretnih stvari, koje se mogu sačuvati, hoće se, osim kad se radi o slučaju kan. 1281 § 1: 1) pismena procjena sa strane vještaka; 2) opravdan razlog, t. j. žurna potreba ili očevidna korist Crkve ili pobožnost (pietas); 3) dozvola zakonitog poglavara, bez koje je otuđenje nevaljano. Ne smiju se propustiti ni druge mjere opreznosti, koje poglavar propiše prema raznim prilikama, da se spriječi šteta Crkve (k. 1530 §§ 1—2).

C. Stvar se ne smije dati za nižu cijenu, nego je procijenjena. Ima se obaviti javna dražba ili barem oglasiti, ako prilike ne svjetuju drugo, a stvar dati onomu, koji uzevši sve u obzir ponudi više. Novac se ima uložiti oprezno i sigurno u korist Crkve (k. 1531 §§ 1—3).

D. Zakoniti poglavar za davanje dozvole jest Sv. Stolica, kad se radi: 1) o dragocjenim stvarima; 2) o stvarima, kojih vrijednost prelazi trideset hiljada franaka ili lira (zlatnih). Ako se radi o stvarima, kojih vrijednost ne prelazi hiljadu franaka ili lira (zlatnih), dozvolu daje biskup, saslušavši upravni odbor, osim ako je stvar vrlo male vrijednosti, i uz privolu onih kojih se tiče. Ako se radi o stvarima, kojih se vrijednost kreće između hiljadu i trideset hiljada lira ili franaka, dozvolu daje isti biskup, ali uz privolu koliko stolnoga kaptola toliko upravnog odbora kao i onih kojih se tiče. Ako se radi o razdjeljivoj stvari, kad se traži dozvola, treba spomenuti već otuđene dijelove; inače je dozvola nevaljana (k. 1532 §§ 1—4).

Dozvola Sv. Stolice potrebita je za otuđivanje bilo kojih zavjetnih darova. ZSab 12. VII. 1919. — Kad se dar stavi na oltar ili pokraj svete slike, predmnijeva se, da je zavjetni dar, ako drugo nije sigurno. ZSab 14. I. 1922. (AAS 1919, 416; 1922, 160). — Dozvola Sv. Stolice potrebita je i onda, kad se otuđuje više stvari jedne crkvene osobe, koje zajedno nadilaze vrijednost trideset hiljada. PT 20. VII. 1929. (AAS 1929, 574).

E. Uvjeti pod B—D potrebiti su pri otuđivanju za svaki ugovor, gdje bi položaj Crkve mogao biti slabiji (k. 1533).

F. Crkvi pripada pravo na poduzimanje osobne tužbe (actio personalis) protiv onoga, koji je otuđio crkvena dobra bez potrebitih uvjeta, a tako i protiv njegovih baštinika; pravo stvarne tužbe (actio realis), ako je otuđenje bilo nevaljano, protiv bilo kojeg posjednika, uz netaknuto pravo kupca prema neovlaštenom otuđivaču. Protiv nevaljanog otuđivanja može nastupiti: 1) otuđivač; 2) njegov poglavar; 3) nasljednik jednoga i drugoga u službi; 4) svaki klerik one crkve, koja je imala štetu (k. 1534 §§ 1—2). — Protiv onih, koji se ne drže gornjih propisa, kan. 2347 predviđa posebne kazne (v. niže br. 1345).

G. Poglavari i upravitelji ne smiju darivati pokretnih stvari svojih crkava, osim malih i neznatnih prema zakonitom običaju mjesta, ako ne postoji opravdan razlog zahvalnosti, pobožnosti ili kršćanske ljubavi; inače nasljednici mogu dar opozvati (k. 1535).

933. DAROVI U PRILOG CRKVE. — Kad se nešto daruje upraviteljima crkve, makar bili i redovnici, predmnijeva se, da je darovano crkvi, ako nije dokazano protivno. Dar u prilog crkve ne može odbiti upravitelj ni starješina, bez dozvole oblasnika. Ako se nezakonito odbije, ima se pravo na povraćaj u prijašnje stanje ili na odštetu. Dar, zakonito prihvaćen, ne može se opozvati radi nezahvalnosti starješine ili upravitelja (k. 1536 §§ 1—4).

934. POSUĐIVANJE SVETIH STVARI. — Svete stvari ne smiju se posuđivati za upotrebu, koja se protivi njihovoj naravi (k. 1537).

935. ZALOG, UKNJIŽIVANJE, SKLAPANJE DUGA. — Ako se crkvena dobra imaju, iz zakonitog razloga, dati u zalog ili pod uknjižbu, ili se radi o sklapanju duga, zakoniti poglavar, koji će dati dozvolu prema kan. 1532, ima tražiti, da se prije saslušaju svi kojih se tiče, i brinuti se, da se dug što je moguće prije podmiri. Radi toga oblasnik će odrediti godišnju svotu za podmiru duga (k. 1538 §§ 1—2).

936. PRODAJA, ZAMJENA I NAJAM. — Pri prodaji i zamjeni svetih stvari nikako ne smije dolaziti u obzir, pri određivanju cijene, posveta ili blagoslov. Upravitelji mogu vrijednosne papire, koji glase na donosioca (tituli ad latorem), zamijeniti za druge papire sigurnije i unosnije ili barem jednako sigurne i korisne, isključivši i sam izgled trgovanja ili tjeranja obrta, uz privolu biskupa, biskupskog upravnog odbora i kojih se tiče (k. 1539 §§ 1—2). — Crkvene nekretnine ne smiju se prodavati ni davati u najam rođacima ni srodnicima upravitelja u prvom i drugom koljenu, bez posebne dozvole biskupa (k. 1540).

937. ZAKUP. — Crkveno zemljište ne smije se davati u zakup, nego prema kan. 1531 § 2. K tome treba dodati uvjete o čuvanju granicâ, dobrom obrađivanju, isplaćivanju dohotka (canon) i o primjerenom jamstvu za ispunjenje uvjeta. Da se mogu dati u zakup crkvena dobra, uz obdržavanje propisa kan. 1479: 1) ako zakupna procjena prelazi trideset hiljada lira ili franaka (zlatnih), a zakup će trajati preko devet godina, potrebita je dozvola Sv. Stolice; ako će trajati ispod devet godina, dozvola biskupa uz privolu stolnoga kaptola, upravnog odbora i kojih se tiče; 2) ako se procjena kreće između hiljadu i trideset hiljada, a zakup će trajati preko devet godina, opet dozvola biskupa uz privolu kao pod br. 1); ako zakup ne će trajati preko devet godina, dozvola biskupa nakon saslušanja upravnog odbora, uz privolu onih koji se tiče; 3) ako procjena ne prelazi hiljadu lira ili franaka, a zakup će biti preko devet godina, potrebita je dozvola biskupa, nakon saslušanja odbora, uz privolu onih kojih se tiče; ako zakup ne će biti preko devet godina, mogu ugovor učiniti sami zakoniti upravitelji, obavijestivši biskupa (k. 1541 §§ 1—2).

938. NASLJEDNI ZAKUP. — U nasljednom zakupu (emphyteusis) crkvenih dobara ne može zakupnik otkupiti dohodak (redimere canonem) bez dozvole nadležnog poglavara, o kojem u kan. 1532; ako ga otkupi, mora crkvi dati barem toliku svotu, koja odgovara dohotku. Od zakupnika treba tražiti primjereno jamstvo za davanje dohotka i o ispunjivanju uvjeta. U samoj ispravi zakupnog ugovora treba označiti crkveni sud, koji će rješavati sporove među strankama, i izričito izraziti, da poboljšice idu u prilog zemljišta (k. 1542 §§ 1—2).

939. ZAJAM. — Ako se nekomu pozajmi koja potrošna stvar (res fungibilis), tako da kasnije vrati samo stvar iste vrste, nikakav dobitak ne smije se tražiti gledom na sam ugovor; ali pri davanju takove stvari nije po sebi zabranjeno ugovoriti zakonski dobitak (kamate), osim ako je neumjeren, pa i veći, ako postoji opravdan i razmjeran naslov (k. 1543).

Naučitelji navode 4 naslova, radi kojih se može tražiti dobitak ili kamate na zajam. Ti su: 1) izgubljeni dobitak, što bi ga imao vlasnik, da je svoju stvar ili novac upotrebio u druge svrhe; 2) pretrpljena šteta, koju ima vlasnik, jer kasnije stvar mora skuplje platiti; 3) pogibao za glavnicu radi nespretnosti posuđivača ili prilika mjesta i vremena, i t. d.; 4) ugovorena kazna za slučaj, da netko od njih povrijedi ugovor ili se stvar ne vrati kako je ugovoreno (V. Ruspini Dr. I., Smisao kan. 1543, »Bogosl. Smotra« 1929, 217; Živković Dr. A., Kat. mor. bogosl., sv. II, Zagreb 1942, 251). — Protiv kamatnika ili lihvara kan. 2354 donosi posebne odredbe (v. niže broj 1349 C).

Odsječak 4

CRKVENE ZAKLADE (k. 1544—1551)

940. POJAM. — Pod imenom crkvenih ili nabožnih zaklada razumiju se vremenita dobra, na bilo koji način dana crkvenoj moralnoj osobi, s obvezom, da se za uvijek ili za dugotrajno vrijeme (40—50 godina) od godišnjih prihoda govore mise, ili obavljaju drugi određeni bogoštovni obredi, ili vrše neka djela pobožnosti i kršćanske ljubavi. Zakonito prihvaćena zaklada ima narav dvostranog ugovora: »Dajem, da učiniš« (k. 1544 §§ 1—2; v. gore br. 916).

941. OSNIVANJE ZAKLADA. — A. Na biskupa spada odrediti, kolika će biti imovina zaklade, ispod koje se ona ne može primiti, te kako će se njezini prihodi dijeliti (k. 1545). — Da moralna osoba može primiti zakladu, potrebita je njegova dozvola. On je ne smije dati, prije nego se zakonito utvrdi, da je moralna osoba u stanju primiti nove obveze i stare već primljene ispuniti. Osobito treba uglaviti, da prihodi potpuno odgovaraju obvezama prema običaju dotične biskupije. — U primanju, osnivanju i upravljanju zaklade zaštitnik crkve nema nikakva prava (k. 1546 §§ 1—2).

B. Ako imovinu zaklade sačinjava novac i pokretna dobra, treba ih odmah položiti na sigurno mjesto, koje odredi biskup, da se novac ili cijena pokretnih dobara čuva oprezno, te da se sigurno, prema razboritom sudu istog biskupa, nakon saslušanja onih kojih se tiče i biskupskog

upravnog odbora, ulože u korist iste zaklade naznačivši izričito i napose obveze (k. 1547).

C. Zaklade, pa i one koje su napravljene usmeno, treba odmah izraditi pismeno. Jedan primjerak isprave treba čuvati u arhivu biskupskog dvora, drugi u arhivu moralne osobe, kojoj pripada zaklada (k. 1548 §§ 1—2).

942. POPIS OBVEZA IZ ZAKLADA. — Prema propisima kan. 1514—1517 i kan. 1525, u svakoj crkvi treba da bude popis obveza nabožnih zaklada. Popis se ima čuvati kod upravitelja na sigurnome mjestu. Isto tako, osim knjige, o kojoj kan. 843 § 1., treba da upravitelj ima knjigu, u kojoj se bilježe sve obveze vječite i privremene, njihovo ispunjenje i doprinos, da se o svemu dade točan račun biskupu (k. 1549 §§ 1—2; v. gore br. 544).

943. ZAKLADE U REDOVNIČKIM CRKVAMA. — Ako se radi o zakladama u crkvama, pa i župskim, izuzetih redovnika, prava i dužnosti biskupa, o kojima govore kan. 1545—1549, pripadaju isključivo njihovu višem poglavaru (k. 1550).

944. SMANJENJE OBVEZA. — Smanjenje obveza crkvenih zaklada pridržano je Sv. Stolici, osim ako je u ispravi zaklade drukčije rečeno i uz očuvanje kan. 1517 § 2. Dozvola smanjivanja zakladnih misa ne proteže se ni na druge mise, koje se moraju govoriti po ugovoru, ni na druge obveze zaklada. Opća pak dozvola smanjivanja zakladnih obveza ima se tako razumjeti, ako drugo nije očito, da ovlaštenik ima smanjiti radije druge obveze negoli mise (k. 1551 §§ 1—3).

Ako zakladna imovina ili predmet potpuno propadne bez krivnje izvršitelja obveza, po naravnom pravu prestaju i obveze. Isto bi se moglo reći za slučaj, da imovina ne daje nikakva prihoda, da bi obveza dok traje takovo stanje bila obustavljena. Svakako bi trebalo stvar urediti sa Sv. Stolicom ili s onim koji ima ovlaštenje (Cenkić Dr. J., Zakladne mise i umanjena ili propala glavnica, KL 1943, br. 22). — Zaklade se ne mogu smatrati dijelom nadarja. I državni ih propisi isključuju iz popisa nadarne imovine. Prema tome, prijeporno je pitanje, komu pripada prihod zaklade u slučaju promjene upravitelja, ako je pređašnji upravitelj već izvršio sve obveze dotične godine. Moglo bi se reći, ako obveze nisu određene za stalne dane, a izvršio ih je predšasnik, da prihod ide predšasniku; ako su određene za stalne dane, a izvršio je predšasnik, što nije smio, prihod ide nasljedniku, koji ih mora izvršiti.[1]

[1] Cenkić, Dioba prihoda iz altarijskih nekretnina, KL 1943, br. 34). O zakladama i zakladnim obvezama, v. potanje: Lanović Dr. M., Vjerozakonske zaklade, Zagreb 1927; Herman Dr. F., Državni zakon o zadužbinama i crkvena pobožna zadužbina, »Glasnik bisk. bos. i srij.« 1935. 31 sl.: Miller Newton Th., Founded Masses according to the Code of Canon Law, Washington 1926. — O zakladama zagrebačkoga kaptola v. Bičanić Msgr. S., Praefectura piarum fundationum Capituli Cathedralis Zagrebiensis, KL 1944, br. 48—49.

KNJIGA ČETVRTA

POSTUPNO PRAVO

(DE PROCESSIBUS, k. 1552—2194)

945. PREDMET. — Prve tri knjige ZKP uglavnom uređuju međusobne odnošaje i poslove pojedinih naravnih i pravnih osoba u Crkvi, utvrđuju njihova prava i dužnosti, i tako uspostavljaju među njima red i sklad. Ali se može dogoditi, da red i sklad budu poremećeni, da prava pojedinaca budu povrijeđena i njihovi odnošaji pokvareni. Da se sve to popravi, služi četvrta knjiga: o postupcima. — No u Crkvi ima i drugih rasprava, sličnih parnicama za zaštitu prava i uspostavu reda. To su rasprave za proglašenje Slugu Božjih blaženima i svetima. A ima i poslova, kojih rješavanje zapravo ne spada ni u jednu ni u drugu vrstu tih rasprava, nego traže posebni postupak. Radi toga se kanonsko postupno pravo dijeli u tri dijela. U prvom se radi o sudovima uopće i napose; u drugomu, o proglasivanju blaženih i svetih; u trećemu, o skraćenom postupku pri rješavanju nekih posebnih poslova i primjeni kaznenih mjera.

DIO I

SUDOVI (k. 1552—1998)[1]

946. POJAM CRKV. SUDA. — Pod imenom crkvenog suda razumije se: raspravljanje i rješenje pred crkvenim sudcem spora u stvari, u kojoj Crkva ima pravo rasuđivanja. — Crkveni sud može biti: a) parbeni ili prijeporni i b) kazneni. Parbeni (iudicium contentiosum) je onda, kad se radi o zaštiti ili obrani prava naravnih i moralnih osoba i proglasivanju njihovih pravnih činjenica (kao što su vjenčanje, zavjeti, ređenje, ugovor i t. d.); kazneni (iud. criminale), kad se radi o primjeni ili proglašenju kazne (k. 1552 §§ 1—2).

947. O ČEMU CRKVA SUDI. — A. Crkva po svom vlastitom i isključivom pravu sudi: 1) parnice, koje se odnose na duhovne stvari (kao što su pitanja vjere, sakramenti, posvete, blagoslovi, misa, zavjet, zakletva i t. d.) i spojene s duhovnima (zaštitničko pravo, nadarja, vremenita crkvena dobra i t. d.); 2) povrede crkvenih zakona i sve, u čemu se nalazi grijeh, ukoliko se tiče uglavljenja krivnje i primjene crkvenih kazna; 3) sve parnice bilo parbene bilo kaznene osobâ, koje uživaju povlasticu crkvenog suda prema kan. 120, 614, 680.

[1] V. o tome potanje kod već navedenih pisaca, kao: Wernz-Vidal, Coronata, Cocchi, Jone, i t. d.; suviše: Noval P. I., O. P., Commentarium CIC Libri IV. de Processibus, P. I. De iudiciis, Taurini 1920; Eichmann, Das Prozessrecht des CIC, Paderborn 1921; Roberti, De processibus, Romae 1941; Lega-Bertocetti, Commentarius in iudicia ecclesiastica, 3 vol. Rmae 1938-41; Curinaldi O. A., D. I., Priručnik parbenog postupka kod crkvenih ženidbenih sudova po novom crkv. zakoniku, Split 1930; Cappello P. F., Praxis processualis ad normam CIC et peculiarum S. Sedis instructionum, Taurini 1940.

B. U parnicama, u kojima je jednako nadležna i Crkva i državna oblast, i koje se zovu m j e š o v i t i m parnicama (na pr. pitanje odštete radi zaruka), može se netko obratiti na koji sud hoće (k. 1553 § § 1—2). Ali ako se je obratio crkvenom sudu, ne smije se više obraćati svjetovnomu; ako to učini, može ga se kazniti primjerenim kaznama prema kan. 2222, a osim toga gubi pravo vođenja parnice na crkvenom sudu protiv iste osobe u istoj stvari i drugima, koje su s tom spojene (k. 1554).

Sudačka vlast Crkve o s n i v a se na naravnom i objavljenom božanskom pravu, jer je ona savršeno, od Boga neposredno osnovano društvo, koje kao takovo uključuje u sebi sudačku vlast. Tu je vlast ona vršila otkad postoji, i to neovisno od državne vlasti, pače i protiv nje, pozivljući na svoj sud i same vrhovne vladare državâ i narodâ. Ne može se trpjeti, da se stranke, koje se za pitanja s j e d a l a i k l e č a l a u c r k v i obraćaju na biskupa, upućuju svjetovnom sudu, osobito ako se parnica podiže protiv biskupove odluke. Ako gdje postoji takav običaj, treba nastojati, da se odstrani. ZSab 11. XII. 1920. (AAS 1921, 264; v. gore br. 756, 795 E).

948. POSEBNI SUD ZSS. — Sudište ZSS postupa na svoj poseban način i po svom vlastitom običaju; a i niža sudišta u raspravama, koje na nj spadaju (pitanja vjere, napastovanje na ružni grijeh u ispovijedi; i t. d.), moraju se držati njegovih uputa. Ostali sudovi drže se općih propisa ZKP. U parnicama za otpuštanje redovnika vrijedi propisi kan. 654, 668 (k. 1555 §§ 1—3; v. gore br. 171, 404—422).

Za Rimski Okrugli Stol vrijede propisi, što ih je donio Pijo XI. 29. VI. 1934. u »Normae S. R. Rotae Tribunalis« (AAS 1934, 449 sl.).

ODSJEK I

O SUDOVIMA UOPĆE (k. 1556—1924)

O d s j e č a k 1

NADLEŽNO SUDIŠTE (k. 1556—1568)

949. POJAM. — Nadležno sudište (forum competens) jest onaj sud, koji je ovlašten da sudi neku parnicu. Ima parnicâ, kojih neki sudovi ne mogu rasuđivati, jer nisu na to ovlašteni. Za njih se kaže, da nisu nadležni. Nadležnost može biti posvemašnja (incompetentia absoluta), a može biti i ograničena (relativa). Posvemašnja je onda, kad dotični sudovi nisu ni u kojem slučaju ovlašteni, da rasuđuju neku parnicu; ograničena je onda, kad sudac nema jednoga ili drugoga uslova, da bude ovlašten za rasuđivanje neke parnice.

950. SV. O. PAPA KAO SUDAC. — Sv. O. Papa kao namjesnik Kristov iznad svakog je suda. Stoga je od početka Crkve vrijedilo pravilo, da njega ne može nitko suditi: Prima Sedes a nemine iudicatur (k. 1556). — Samo on može suditi: 1) vrhovne vladare država, njihovu djecu i prijestolonasljednike; 2) stožernike; 3) poslanike Sv. Stolice i u kaznenim stvarima biskupe, makar bili samo naslovni. — Njegovim sudištima pridržano je suditi: 1) ustoličene biskupe u parbenim raspravama, osim u slučaju kan. 1572 § 2; 2) biskupije i druge crkvene moralne osobe, koje nemaju poglavara ispod Sv. O. Pape, kao

što su neovisni Redovi, monaške Skupine i t. d. Druge parnice, koje Sv. Otac prizove na svoj sud, sudi onaj sudac, kojega on odredi (k. 1557 §§ 1-3). —U tim raspravama nenadležnost je drugih sudaca posvemašnja (k. 1558).

951. REDOVITA NADLEŽNOST. — Tužitelj ima nekoga tužiti onom sudu na kojega spada tuženik. Ako ga se može tužiti kod više sudova, može izabrati koji sud hoće (k. 1559 § 3).

A. Neke parnice imadu n u ž n o s u d i š t e (forum necessarium), t. j. moraju se podnijeti kod onog sudca, kojega određuje zakon. Tako se moraju podnijeti: 1) parnice radi otimačine (actiones de spolio) kod biskupa mjesta, gdje se nalazi nekretnina; 2) parnice, koje se odnose na nadarje, iako jednostavno, kod biskupa, gdje je nadarje; 3) parnice o upravi, kod biskupa mjesta, gdje se vodila uprava; 4) parnice o baštini i nabožnim ostavštinama, kod biskupa, gdje je oporučitelj imao zavičaj, osim ako se radi samo o izvršenju ostavštine, jer to treba ispitati po redovitim pravilima nadležnosti (k 1560).

B. Protiv svakoga može se podnijeti tužba biskupu mjesta, gdje tuženik ima zavičaj ili poluzavičaj. Taj biskup ima vlast nad svojim podložnicima, iako su možda odsutni (k. 1561 § § 1—2) — Ako se tuženik nalazi kao s t r a n a c u R i m u, premda za kratko vrijeme, može ga se tužiti i u Rimu; ali on ima pravo tražiti, da se vrati kući i da ga sudi njegov biskup. Tko u Rimu boravi godinu dana, ima pravo otkloniti biskupov sud i tražiti, da ga pozovu rimski sudovi (k. 1562 §§ 1—2). — Beskućnik se može tužiti ondje, gdje se upravo nalazi, r e d o v n i k u mjestu njegove redovničke kuće (k. 1563).

C. Radi n e k r e t n i n a (ratione rei sitae) stranka se može tužiti biskupu mjesta, gdje se nalazi prijeporna stvar, kad je parnica upućena radi stvari (k. 1564).

D. Radi u g o v o r a stranka se može tužiti pred biskupom mjesta, gdje je ugovor sklopljen ili gdje se ima izvršiti. Ali u času sklapanja ugovora slobodno je ugovarateljima, u svrhu izjave, traženja i izvršenja obveze, izabrati mjesto, gdje se odsutni mogu pozvati i tužiti (k. 1565 § § 1—2).

Ako nije izabrano mjesto, pa je stranka odsutna, ne može se tužiti na drugom mjestu. PT 14. VII. 1922. (AAS 1922, 529).

E. Radi z l o č i n a krivac se ima tužiti ondje, gdje je zločin počinjen. Pa, iako je nakon zločina napustio mjesto, sudac ima pravo pozvati ga i nad njim izreći osudu (k. 1566 § § 1—2).

F. Radi p o v e z a n o s t i (connexio) dviju ili više parnica (na pr. za ubojstvo, otimačinu, slabu upravu, neplaćanje pristojba i t. d.) isti sudac može ispitati sve među sobom povezane parnice, ako se ne pretvori zakon (k. 1567).

Zakon se protivi na pr. u parnicama, koje po kan. 1560 imadu nužno sudište, ili po kan. 1557 § 2 spadaju pred sudište Sv. Stolice.

G. Kad su dva ili više sudaca jednako nadležni, onaj, koji tuženika prije zakonito pozove, ima pravo da rasudi parnicu radi p r e t j e c a n j a (praeventio, k. 1568).

Ako sudac nije ni na jedan od tih načina nadležan, njegova je nenadležnost ograničena (k. 1559 § 1 br. 2).

Odsječak 2

RAZNI STEPENI I VRSTE SUDOVA (k. 1569—1607)

952. UTJECANJE SV. STOLICI. — Svakom vjerniku po svemu katoličkom svijetu slobodno je, radi prvenstva Sv. Stolice, njezinom sudu podnijeti ili kod njega povesti kako parbenu tako kaznenu parnicu, u bilo kojem stepenu suda i u bilo kojem stanju rasprave. Ali utjecanje Sv. Stolici ne obustavlja, osim u slučaju priziva, vršenje vlasti kod sudca, koji je već počeo parnicu; pa je stoga može proslijediti do konačne presude, ako Sv. Stolica nije parnicu uzela preda se (k. 1569 § § 1—2).

953. POSTUPAK KOD DRUGIH SUDOVA. — Izuzevši parnice, koje su pridržane Sv. Stolici, ili ih ona uzme preda se, sve druge parnice vode sudovi, o kojima govori kan. 1572 i sl. Ali svaki sud, gledom na ispitivanje i pozivanje stranaka ili svjedoka, pregledavanje isprava ili parbene stvari, dostavljanje odluka i drugih sličnih stvari, ima pravo pozvati u pomoć i drugi sud, koji će se držati zakonskih propisa za pojedine čine (k. 1570 1—2). Ali onaj, koji se je bavio parnicom u jednom stepenu suda, ne može je ispitivati u drugom stepenu (k. 1571).

POGLAVLJE 1

REDOVITI SUD PRVOG STEPENA (k. 1572—1593)

954. ČLANOVI SUDA. — U svakoj biskupiji treba da bude redoviti sud t. j. sud prvog stepena ili molbe (primae instantiae) sa stalnim sudbenim osobljem. Osoblje sačinjavaju: jedan ili više sudaca, preslušnici, izvjestitelji, zapisničar ili perovođa, promicatelj pravde, branitelj ženidbenog veza, dostavljači i ovršitelji.

Čl. 1. SUDAC (k. 1572—1579)

955. BISKUP KAO SUDAC. — U svakoj biskupiji i za sve parnice, koje nisu zakonom izuzete, sudac prvog stepena ili prve molbe jest biskup, koji može vršiti vlast osobno ili preko drugoga, ali prema propisima kanona. Ako se radi o pravima ili vremenitim dobrima biskupa, biskupskog stola i biskupskog dvora (curia), spor se ima uputiti na rješenje, uz privolu biskupa, zbornom biskupskom sudu, koji sastoji od predsjednika i dvaju sabornih sudaca, ili neposredno višem sudcu (k. 1572 § § 1—2). Osim u tim slučajevima, biskup može osobno predsjedati sudu; ali je vrlo poželjno, da parnice, navlastito kaznene i parbene veće važnosti, prepusti redovitom sudu, koji će voditi predsjednik ili podpredsjednik suda (k. 1578).

956. PREDSJEDNIK I PODPREDSJEDNIK SUDA. — Svaki je biskup dužan izabrati predsjednika suda (officialis) s redovitom vlašću suđenja. Opći namjesnik ne smije biti predsjednik suda, ako ograničenost biskupije ili poslova ne preporuča, da se ta služba njemu povjeri. Predsjednik suda sačinjava jedan sud s biskupom; ali ne može suditi parnicâ, koje biskup pridrži sebi. — Predsjedniku se mogu dati pomoćnici, koji se zovu podpredsjednici (vice-officiales). Kako predsjednik tako podpredsjednici moraju biti svećenici, dobra glasa, doktori ili inače vješti kanonskom pravu, navršenih trideset godina života. Biskup ih može ukloniti prema uviđavnosti; ali ispražnjenjem biskupske stolice ne prestaje njihova služba, niti ih može ukloniti namjesnik kaptola; no kad dođe novi biskup, trebaju njegovu potvrdu. — Tko je u isti mah opći namjesnik i predsjednik suda, ispražnjenjem biskupske stolice gubi službu namjesnika, ali ne predsjednika. Ako se predsjednika izabere za kaptolskog namjesnika, on imenuje novog predsjednika (k. 1573 § § 1—7).

957. SABORNI SUDCI. — U svakoj biskupiji treba izabrati najviše dvanaest svećenika prokušana života i vještih kanonskom pravu, pa makar i stranih, koji će imati udio u rasuđivanju parnica, s vlašću povjerenom (delegata) sa strane biskupa. Zovu se saborni ili, ako se izaberu izvan biskupskog sabora, izvansaborni sudci. Za njihov izbor, zamjenu, prestanak i uklanjanje vrijede propisi kan. 385—388 (v. gore br. 251). Pod imenom sabornih sudaca razumiju se i izvansaborni (k. 1574 §§ 1—3).

Predsjednik suda s redovitom vlašću može imenovati zborni sud od sabornih i izvansabornih sudaca, ako biskup u pojedinom slučaju ne odredi drukčije. PT 28. VII. 1932. (AAS 1932, 314). — Ne može se trpjeti običaj, da u crkvenom sudu sudjeluju svjetovnjaci bilo kao pomoćnici bilo kao savjetnici, pa ni u parnicama, koje su u nekoj vezi sa svjetovnim zakonima. ZSab 14. XII. 1918. (AAS 1919, 128; v. gore br. 33 A).

958. SUDSKI PRISJEDNICI. — U svakom sudu, kad parnicu vodi sudac pojedinac (iudex unicus), može uzeti za savjetnike dva prisjednika (assessores) između sabornih sudaca (k. 1575).

Prisjednici pomažu sudca savjetom, ali ne glasuju pri donašanju odluka i presuda.

959. ZBORNI SUD. — Zbornom sudu triju sudaca pridržane su: 1) parnice o vezu višega reda i ženidbe, te o pravima i vremenitim dobrima stolne crkve; 2) kaznene parnice, u kojima se radi o oduzimanju nepomičnog nadarja ili o udaranju i proglasivanju izopćenja. — Zbornom sudu petorice sudaca pridržane su parnice, kad se radi o zločinima, koji nose sobom kaznu: 1) svrgnuća (depositio), 2) doživotnog lišenja crkvenog odijela, 3) oduzimanja redova (degradatio). Osuđen je svaki običaj i svaka povlastica, koji bi ove parnice podvrgavali manjem broju sudaca. — Biskup može zbornom sudu trojice ili petorice sudaca povjeriti i druge parnice, a to ima učiniti osobito kad se radi o parnicama, koje su teže i važnije radi prilika vremena, mjesta i osoba, kao i radi predmeta suda. Dva ili četiri suca, koji zajedno s predsjednikom sačinjavaju zborni sud, ima birati zaporedo (per turnum) između sabornih sudaca, osim ako po svojoj razboritosti smatra uputnijim što drugo (k. 1576 §§ 1—3). — Zborni sud ima nastupati i presude donositi prema većini glasova. Predsjeda mu predsjednik ili podpredsjednik suda, koji ravna postupkom i određuje što je potrebito za ostvarenje pravde u parnici (k. 1577 §§ 1—2).

960. SUD MEĐU REDOVNICIMA. — Ako nastane spor među izuzetim redovnicima istoga svećeničkog Reda, sudac prvog stepena, ako drukčije ne određuju ustanove, jest pokrajinski poglavar, a u samostalnom samostanu mjesni opat. Kad nastane spor između dvije redovničke pokrajine, a ustanove ne određuju drukčije, u prvom stepenu sudi osobno ili preko zamjenika vrhovni poglavar Reda; između dva samostalna samostana vrhovni poglavar monaške Skupine. Kad nastane spor između dvije naravne ili moralne osobe različitih Redova, ili između redovnika istoga neizuzetoga ili nesvećeničkog Reda, ili između redovnika i svjetovnoga klerika ili svjetovnjaka, sudac prvog stepena jest mjesni biskup (k. 1579 §§ 1—3).

Čl. 2. PRESLUŠNICI I IZVJESTITELJI (k. 1580—1584)

961. PRESLUŠNIK. — Preslušnik (auditor, actorum instructor) jest klerik, kojemu se povjerava izviđanje i upućivanje parnice. — Biskup može imenovati jednoga ili više njih, bilo stalno bilo za neku parnicu, a sudac može izabrati preslušnika samo za parnicu, koju vodi, ako ga nije već imenovao biskup (k. 1580 §§ 1—2). Preslušnici se biraju, ukoliko je moguće, između sabornih sudaca; za redovnički sud, uvijek među članovima istoga Reda prema ustanovama (k. 1581; v. gore br. 957). Na preslušnika spada pozivati i preslušavati svjedoke i upućivati sudbene poslove prema ovlaštenju, ali ne donositi konačnu presudu (k. 1582; PNŽ čl. 24). Tko izabere preslušnika, može ga u svakom času maknuti po službenoj dužnosti, ali iz opravdanog razloga i bez štete za stranke (k. 1583; PNŽ čl. 25).

962. IZVJESTITELJ. — Izvjestitelj je član zbornog sura, koji na poziv predsjedatelja izvješćuje o stanju parnice i pismeno sastavlja presudu. Predsjedatelj može, iz opravdanog razloga, i drugoga za to odrediti mjesto njega (k. 1584; PNŽ čl. 22 §§ 1—2).

Izvjestitelj obavješćuje o pravnim i stvarnima razlozima, koje donose stranke, tako da sudci mogu upoznati pravo stanje stvari.

Čl. 3. ZAPISNIČAR, PROMICATELJ PRAVDE, BRANITELJ VEZA (k 1585—1590)

963. ZAPISNIČAR. — U svakom postupku treba da sudjeluje bilježnik, koji vrši službu zapisničara (perovođe), tako da su nevaljani spisi, ako ih on svojom rukom ne napiše ili barem ne potpiše. Stoga sudac, prije nego počne ispitivati parnicu, treba da uzme za zapisničara jednoga od bilježnika biskupskog dvora, ako ga biskup nije već odredio (k. 1585 §§ 1—2; PNŽ čl. 17, 73.

964. PROMICATELJ PRAVDE I BRANITELJ VEZA. — U svakoj biskupiji treba da bude promicatelj pravde (promotor iustitiae), koji će sudjelovati u parnicama bilo parbenima, gdje, po mišljenju biskupa, može biti ugroženo javno dobro, bilo kaznenima. Isto tako treba da bude i branitelj veza (defensor vinculi), koji sudjeluje u parnicama, u kojima se radi o vezu višega reda ili ženidbe (k. 1586). U parnicama, gdje se traži njihova prisutnost, ako nisu pozvani, svi su čini nevaljani, osim ako su bili prisutni, premda nisu bili pozvani. Ako, zakonito pozvani, nekim činima ne prisustvuju, čini vrijede, ali se moraju svakako kasnije podvrći njihovu ispitu, da mogu bilo usmeno bilo pismeno primjetiti i predložiti sve, što smatraju potrebitim ili uputnim (k. 1587 §§ 1—2; PNŽ čl. 15, 16; PRVNŽ br. 27). — Ista osoba može vršiti jednu i drugu službu, ako toga ne onemogućuje množina posala i parnica. Mogu se imenovati za sve kao i za pojedine parnice (k. 1588 §§ 1—2). Za jednu i drugu službu izabrat će oblasnik svećenike dobra glasa, doktore kanonskoga prava ili barem vješte u njemu, koji su također prokušani revnošću za razboritost i pravednost. U redovničkom sudu promicatelj ima biti član Reda (k. 1589 §§ 1—2; PNŽ čl. 19). — Ni jedan ni drugi, ako su izabrani za sve poslove, ispražnjenjem biskupske stolice ne gubi službe, niti ih kaptolski namjesnik može maknuti; ali kad dođe novi biskup, trebaju njegovu potvrdu. Iz opravdanog razloga može im biskup oduzeti službu (k. 1590 §§ 1—2).

Čl. 4. DOSTAVLJAČI I OVRŠITELJI (k. 1591—1593)

965. SLUŽBA. — Dostavljači (cursores) su poslužnici suda za uručivanje sudbenih spisa, a ovršitelji (apparitores) za izvršenje sudbenih presuda i odluka. Mogu se postaviti stalno za sve parnice ili za pojedinu od njih; ali se sud za uručivanje spisa može služiti i drugim uobičajenim putem. Ista osoba može vršiti jednu i drugu službu (k. 1591 §§ 1—2; PNŽ čl. 18 § 1).

966. IMENOVANJE I VRIJEDNOST NJIHOVIH ČINA. — Dostavljač i ovršitelj moraju biti svjetovnjaci, ako razboritost u kojem slučaju ne svjetuje, da budu crkovnjaci. Što se tiče imenovanja, obustavljanja službe i opoziva, vrijedi što kan. 373 govori o bilježnicima (k. 1592; PNŽ čl. 18 § 2; v. gore br. 246). — Čini, koje oni obave, imadu javnu ili službenu vrijednost (k. 1593).

POGLAVLJE 2

REDOVITI SUD DRUGOG STEPENA (k. 1594—1596)

967. PRIZIVNI SUD. — Od suda p o d r u č n o g b i s k u p a prizivlje se na nadbiskupa (metropolita). — U parnicama, koje se u prvom stepenu vode pred n a d b i s k u p o m, priziv se upućuje biskupu, kojega nadbiskup odabere jedan put za uvijek, uz odobrenje Sv. Stolice. Ako nadbiskup n e m a p o d r u č n i h biskupa ili se radi o biskupu, koji je neposredno podložan Sv. Stolici, za njih je prizivni sud kod nadbiskupa, kojega izaberu prema kan. 285 (v. gore br. 204). — Za parnice, koje se vode kod izuzetih redovnika pred pokrajinskim poglavarom, prizivni je sud kod vrhovnog poglavara; za parnice pred mjesnim opatom, kod vrhovnog upravitelja monaške Skupine; za parnice među redovnicima različitih Redova, između redovnika istoga neizuzetoga ili nesvećeničkog Reda, između redovnika i svjetovnoga klerika ili svjetovnjaka, isti je prizivni sud kao kad se parnica u prvom stepenu vodi kod biskupa, odnosno kod nadbiskupa (k. 1594 §§ 1—4).

Za zagrebačkog nadbiskupa prizivni je sud sarajevski, i obratno za sarajevskoga zagrebački.

968. SASTAV I RAD SUDA. — Prizivni sud ima se sastaviti onako kako je bio sastavljen sud prvog stepena, a pri vođenju parnice imaju se držati ista pravila, primijenjena stvari (k. 1595). Ako se je parnica u prvom stepenu raspravljala zborno, zborno se ima raspravljati i u prizivu, a ne može je rješavati manji broj sudaca (k. 1596).

POGLAVLJE 3

REDOVITI SUDOVI SV. STOLICE (k. 1597—1605)

969. VRHOVNI SUDAC KAT. CRKVE. — Sv. O. Papa za sav je katolički svijet, prema kan. 1569, vrhovni sudac, koji izriče pravo osobno, preko svojih sudišta i preko ovlaštenih sudaca (k. 1597).

Čl. 1. RIMSKI OKRUGLI STOL (k. 1598—1601)

970. USTROJSTVO. — Redovito sudište Sv. Stolice za primanje priziva jest Rimski Okrugli Stol (S. Rota Romana). To je zborni sud od nekoliko sudaca, koji se zovu preslušnici (auditores), s načelnikom ili dekanom na čelu, a taj je prvi među jednakima. Preslušnici moraju biti svećenici, doktori barem u jednom i drugom pravu. Njihov izbor pridržan je Sv. O. Papi. Okrugli Stol rješava parnice: trojica sudaca po redu ili svi zajedno, ako za koju parnicu Sv. O. Papa ne odredi drukčije (k. 1598 §§ 1—4).

Okrugli Stol je vrlo stara crkvena ustanova za parnice. Tako se zove, jer sudci sjede oko okruglog stola (Rota). Rimski se zove, jer se nalazi u Rimu. I drugi su gradovi imali sličnih sudova, koji su dobivali naziv po svojim mjestima. Ustrojstvo i djelovanje Rim. Okr. Stola tijekom vjekova bilo je različito. Nakon zauzeća Rima g. 1870. gotovo je prestao djelovati. Pijo X. ponovno ga je oživio g. 1909. ustan. »Sapienti consilio«. Pijo XI. propisao je 29. VI. 1934. posebna pravila, kojima se ravna pri vođenju parnica. Sada sastoji od 10 sudaca, kojima je na čelu načelnik ili dekan. Sačinjavaju ga još: promicatelj pravde, branitelj veza i njegov zamjenik, bilježnici, pisari, blagajnik, dostavljači i ovršitelji. Svaki preslušnik ima dva tajnika, od kojih se jedan, uz privolu sudskoga zbora, zove službenim tajnikom (AAS 1934, 494 sl.).

971. NADLEŽNOST. — Okrugli Stol sudi: 1) u drugom stepenu parnice, koje su se raspravljale kod biskupskih sudova u prvom stepenu, pa su zakonitim prizivom došle pred Sv. Stolicu; 2) u posljednjem stepenu parnice, koje je Okrugli Stol kao i bilo koji drugi sud rješavao u drugom i daljnjem stepenu, a presuda još nije postala pravomoćnom. Ovaj sud već u prvom stepenu sudi parnice, o kojima govori kan. 1557 § 2, kao i druge, koje Sv. O. Papa sâm ili na molbu stranaka prizove pred svoj sud i njemu povjeri. Ako nije drukčije određeno u otpisu, te parnice Okrugli Stol sudi u drugom i trećem stepenu po sudcima, koji se mijenjaju po redu (k. 1599 §§ 1—2). Najviši poslovi (causae maiores) potpuno su isključeni iz nadležnosti ovoga sudišta (k. 1600; v. gore br. 153 B). — Protiv biskupovih odluka nema mjesta prizivu ili utoku na Okrugli Stol. Te utoke rješavaju isključivo Sv. Zborovi (k. 1601).

Gledom na utoke protiv biskupskih odluka isto je odgovorilo i PT 27. V. 1923. (AAS 1923, 251). Razumljivo je, jer se odluke donose upravnim putem, pa se i utoci protiv njih imadu rješavati upravnim, a ne sudbenim putem.

Čl. 2. VRHOVNO SUDIŠTE (k. 1602—1605)

972. VRHOVNI SUD SV. STOLICE. — Vrhovni sud Sv. Stolice zove se Signatura Apostolica, a sastoji od nekoliko stožernika, od kojih jedan vrši službu pročelnika (k. 1602).

Latinsko ime dolazi od onog ureda, koji je još u staro doba rješavao molbe, upravljene Sv. Stolici kako za milosti tako i za sporove. Pojedini izvjestitelji rješavali su molbe i podnosili ih Sv. O. Papi na potpis (signatura). Bila su uglavnom dva odsjeka: jedan za milosti, drugi za sporove. Prvi se zvao: Signatura gratiae, drugi: Signatura iustitiae. Jedan i drugi postojao je do u posljednje doba, više po imenu, nego u stvari, jer su Sv. Zborovi rješavali njihove poslove. Pijo X. ustan. »Sapienti consilio« dokinuo je jedan i drugi odsjek i pod imenom »Signatura Apostolica« ustanovio novo, Vrhovno Sudište Sv. Stolice. Njegovu nadležnost potanje je označio Benedikt XV. 28. VI. 1915. (AAS 1915, 320 sl.)

973. NADLEŽNOST. — Vrhovno Sudište Sv. Stolice redovitom vlašću ispituje: 1) povredu tajne i štetu, koju nanose sudci Okruglog Stola nevaljanim ili nepravednim činom; 2) prigovor sumnje protiv kojeg preslušnika Okr. Stola; 3) ništovnu žalbu protiv presuda Okr. Stola; 4) tražbu za povraćaj u prijašnje stanje protiv presude Okr. Stola, koja je postala pravomoćnom; 5) utoke protiv presude Okr. Stola, kojih on ne će da pripusti ponovnom ispitu; 6) sukob nadležnosti između nižih sudova prema kan 1612 § 2. Povjerenom vlašću ispituje molbe, upućene Sv. Ocu, da se parnica povjeri Okr. Stolu (k. 1603 §§ 1—2). — U kaznenoj parnici pod 1), ako je mjesto prizivnom sudu, priziv se upućuje Vrhovnom Sudištu. U slučaju sumnje, Vrhovno sudište rješava, ima li mjesta otklonu sudca ili ne; kad to riješi stvar vraća Okr. Stolu, da postupa po redovitim pravilima, isključivši ili zadržavši sudca, protiv kojega je podignut prigovor. U slučaju ništovne žalbe ili povraćaja u prijašnje stanje ili utoka, o kojima pod br. 3), 4), 5), sudi samo o tome, je li nevaljana presuda Okr. Stola, da li ima mjesta vraćanju u prijašnje stanje, i da li se ima utok pripustiti; kad proglasi nevaljanost, dozvoli povraćaj, ili pripusti utok, parnicu vraća Okr. Stolu, ako Sv. Otac ne odredi drukčije. U ispitivanju molbe Vrhovno Sudište, prikupivši primjerene obavijesti i saslušavši one kojih se tiče, odlučuje, da li će se molba uvažiti ili ne (k. 1604 §§ 1—4). — Presude Vrhovnog Sudišta imadu snagu, iako ne navode razloga ni stvarnih ni pravnih. Ipak, bilo na molbu stranke bilo po službenoj dužnosti, ako stvar traži, Vrhovno Sudište ima odrediti, da se razlozi navedu prema pravilima istog Sudišta (k. 1605 §§ 1—2).

POGLAVLJE 4

POSEBNO SUDIŠTE (k. 1606—1607)

974. POSTAVLJANJE. — Redoviti sudac ima vlast odrediti jednoga ili više sudaca, da riješe neku raspravu ili uopće neki skup rasprava. Ovako postavljeni sudci dužni su držati se propisa kan. 199—207, 209 (k. 1606).

975. SUDBENO OSOBLJE. — Sudac, tako postavljen od Sv. Stolice (iudex delegatus), može se poslužiti sudbenim osobljem biskupskog dvora, gdje ima suditi; ali može izabrati i druge koje hoće, ako u otpisu nije drukčije određeno. Posebni sudci, koje imenuje biskup, moraju se poslužiti osobljem biskupskog dvora, osim ako biskup u kojem slučaju iz važnog razloga ne odredi, da se imenuje drugo, izvanredno osoblje (k. 1607 §§ 1—2; PRVNŽ br. 13, 15).

Odsječak 3

STEGA U SUDOVIMA (k. 1608—1645)

POGLAVLJE 1

DUŽNOSTI SUDACA I SUDBENOG OSOBLJA (k. 1608—1626)

976. PRUŽANJE POMOĆI. — Nadležni sudac ne smije uskratiti posredovanja stranci, koja to zakonito traži; ako ga uskrati, primjenjuje se propis kan. 1625 § 1 (k. 1608; v. niže br. 986; PNŽ čl. 68, 69). Ali prije nego će nekoga pozvati preda se i suditi, treba da vidi, je li nadležan ili ne. Isto tako, prije nego će nekoga pripustiti pred svoj sud, treba da vidi, da li tužitelj

može po zakonu stati na sudu. Nije potrebito, da se to unese u zapisnik (k. 1609 §§ 1—3).

977. PRIGOVORI PROTIV SUDA. — Može se dogoditi, da sudac ne bude s jednoga ili drugoga razloga nadležan za rasuđivanje neke parnice, ili da se sumnja u njegovu nepristranost, ili da postoji koji drugi razlog, radi kojega ne bi smio voditi dotičnu parnicu. U tim slučajevima stranke mogu protiv njega podignuti prigovore i tražiti, da se ukloni.

978. PRIGOVOR PROTIV NADLEŽNOSTI. — A. Ako se podigne prigovor (exceptio) protiv nadležnosti, prigovor će ispitati sam sudac. U slučaju prigovora radi ograničene nenadležnosti, ako se sudac proglasi nadležnim, nema priziva protiv njegove odluke. Ako se sudac proglasi nenadležnim, stranka, koja drži, da joj je učinjeno krivo, može kroz deset dana uložiti priziv na viši sud (k. 1610 §§ 1—3; PNŽ čl. 9, 28). Ali u slučaju posvemašnje nenadležnosti, kad sudac u bilo kojem stanju rasprave vidi, da je tako nenadležan, mora se proglasiti nenadležnim (k. 1611; PNŽ čl. § 2, 29).

B. Kad nastane spor između dva sudca, koji je od njih nadležan za neki posao, spor ima riješiti neposredno viši sud. Ako ti sudci pripadaju raznim višim sudovima, spor će riješiti viši sud onoga sudca, kod kojega je parnica prije podignuta; ako nemadu višega suda, spor će riješiti poslanik Sv. Stolice, ako ga ima, ili Vrhovno Sudište (k. 1612 §§ 1—2; PNŽ čl. 10).

979. PRIGOVOR RADI SUMNJIVOSTI (exceptio suspicionis). — A. Sudac se ne smije upuštati u ispitivanje parnice, u kojoj bi on mogao biti zaniman radi rodstva ili srodstva u bilo kojem koljenu ravne loze i u prvom i drugom koljenu pobočne loze, ili radi štitništva ili skrbništva, velikog prijateljstva ili neprijateljstva, koristi ili štete, ili u kojoj je već bio odvjetnik ili zastupnik. U takovim okolnostima ima odustati i promicatelj pravde i branitelj veza (k. 1613 §§ 1—2; PNŽ čl. 30; PRVNŽ br. 16).

B. Kad stranka otklanja sudca radi sumnjivosti, iako je nadležan, prigovor, ako se podigne protiv posebnog sudca (delegatus) pojedinca u parnici ili protiv zbora ili većeg broja posebnih sudaca, ima riješiti onaj, koji je imenovao posebne sudce; ako je protiv jednoga ili drugoga od posebnih sudaca, makar bio i predsjednik zbora, rješavaju ga ostali posebni sudci, protiv kojih nije podignut prigovor; ako je protiv sudca Okr. Stola, Vrhovno Sudište prema kan. 1603 § 1 br. 2; ako protiv predsjednika suda (officialis), biskup; ako protiv sudskog preslušnika, glavni sudac. — Ako je sudac sâm biskup i protiv njega se podigne prigovor sumnjivosti, ima odustati od suđenja ili rješenje sumnjivosti povjeriti neposredno višem sudcu. — Ako se prigovor sumnjivosti podigne protiv promicatelja pravde, branitelja veza ili drugoga sudbenog osoblja, o tom prosuđuje predsjedatelj zbornog suda ili sam sudac, ako je pojedinac (k. 1614 §§ 1—3; PNŽ čl. 26, 31; PRVNŽ br. 17).

C. Ako se sudac pojedinac ili koji član pa i svi od Zbornog suda proglase sumnjivima, treba promijeniti osobe, ali ne stepen suda. Na biskupa spada sudce, koji su proglašeni sumnjivima, zamijeniti s nesumnjivima. Ako je sâm biskup proglašen sumnjivim, to će učiniti neposredno viši sudac (k. 1615 §§ 1—3; PNŽ čl. 32).

980. RJEŠAVANJE PRIGOVORA. — Prigovor sumnjivosti ima se riješiti najžurnije, saslušavši stranke, promicatelja pravde i branitelja veza, ako sudjeluju, a nije na njih pala sumnja (k. 1616; PNŽ čl. 33). — Što se tiče vremena, kad će se podnašati prigovori protiv nadležnosti i sumnjivosti, treba se držati kan. 1628 (k. 1617).

981. UREDOVANJE SUDCA. — U posebničkim poslovima sudac može nastupati samo na molbu stranke; ali kad se radi o zločinima i o stvarima, koje se tiču javnog dobra Crkve ili spasenja duša, tad i po službenoj dužnosti (k. 1918). — Ako tužitelj ne donosi sebi u prilog dokaza, koje bi mogao donijeti, niti ulaže prigovore, koje bi mogao uložiti, sudac ih ne smije dopunjati. Ali ako se radi o javnom dobru ili o spasenju duša, može i mora ih dopuniti (k. 1619 §§ 1—2).

982. ROK ZA RJEŠENJE PARNICA. — Sudci i sudovi imaju nastojati, da se sve parnice, sačuvavši pravednost, što prije svrše, i da se na sudu prvog stepena ne rastežu preko dvije, a na sudu drugog stepena preko jedne godine (k. 1620).

983. ZAKLETVA SUDBENOG OSOBLJA. — Izuzevši biskupa, kad osobno vrši sudačku vlast, svi koji sačinjavaju sud ili ga pomažu, dužni su položiti zakletvu (prisegu) o pravilnom i vjernom vršenju službe, pred biskupom ili sudcem, koji ih izabere, ili pred drugim crkovnjakom, kojega odredi biskup ili sudac. Zakletvu polažu na početku službe, ako su stalni, ili prije početka parnice, ako su postavljeni za pojedini slučaj. — I sudac, kojega postavi Sv. Stolica, kao i redoviti sudac u izuzetom svećeničkom Redu dužan je položiti zakletvu, kad se prvi put uspostavi sud, u prisutnosti bilježnika suda, koji će unijeti u zapisnik da je položena zakletva (k. 1621 §§ 1—2; PNŽ čl. 20). — Sudci i sudbeno osoblje, stranke, svjedoci i vještaci, kad polažu zakletvu, moraju je položiti zazvavši prije ime Božje, svećenici taknuvši prsi, a drugi vjernici knjigu evanđelja. Sudac, primajući na zakletvu stranku, svjedoka ili vještaka, ima mu redovito napomenuti koliko svetost čina i vrlo težak zločin, što ga počinjaju krivokletnici, toliko kazne, kojima su podložni oni, koji zakleti nešto lažno ustvrde na sudu. Zakletva se ima položiti prema obrascu, odobrenom od sudca, pred istim sudcem ili njegovim zamjenikom, u prisutnosti jedne i druge stranke ili one stranke, koja hoće da prisustvuje polaganju zakletve (k. 1622 §§ 1—3; PNŽ čl. 96 § 1).

984. SUDBENA TAJNA. — U kaznenom sudu uvijek, a u parbenom, ako iz očitovanja kojega postupnog čina može strankama nastati šteta, sudci i pomoćno osoblje dužni su na tajnu. Nepovredivu tajnu dužni su također uvijek čuvati i o raspravljanju u zbornom sudu prije donašanja presude, kao i o glasovima i tom prigodom iznesenim mišljenjima. Pače, kad je narav parnice ili dokaza takova, da bi uslijed iznašanja spisa ili dokaza bio u pogibli nečiji dobar glas, ili bi se dalo povoda neslozi, ili bi nastala sablazan ili koja slična neugodnost, može sudac svjedoke, vještake, stranke i njihove odvjetnike ili zastupnike zakletvom obvezati na čuvanje tajne (k. 1623 §§ 1—3).

985. ZABRANJENI DAROVI. — Sudcu i svemu sudbenom osoblju zabranjeno je, prigodom vođenja suda, primati bilo kakve darove (k. 1624).

986. POVREDA SLUŽBENE DUŽNOSTI. — Sudci, koji, kad su sigurno i očevidno nadležni, uskraćuju preuzimanje parnice, ili se nepromišljeno proglasuju nadležnima, ili griješe iz nemarnosti ili zlonamjerno obave koji

nevaljani ili nepravedni čin na štetu drugih, ili strankama nanesu kakvu drugu štetu, dužni su na odštetu, a biskup ili, ako se radi o biskupu, Sv. Stolica može ih, na molbu stranke ili također po službenoj dužnosti, kazniti primjerenim kaznama prema težini krivnje, ne isključivši ni oduzimanje službe. — Sudci, koji se usude povrijediti tajnu ili tajne spise drugomu saopćiti na bilo koji način, imaju se kazniti novčanom globom i drugim kaznama, ne isključivši ni oduzimanje službe, prema težini prekršaja, a ostaju i druge odredbe, koje predviđaju teže kazne. — Istim kaznama podložno je i drugo sudbeno osoblje, ako se tako iznevjere svojoj službi; no njih može kazniti i sudac (k. 1625 §§ 1—3).

987. JAMSTVO ZA IZVRŠENJE PRESUDE. — Kad sudac predviđa, da će tužitelj prezreti crkvenu presudu, ako mu bude nepovoljna, pa radi toga ne će biti dovoljno zaštićeno pravo tuženika, može, na molbu tuženika ili po službenoj dužnosti, prisiliti tužtelja, da položi primjereno jamstvo za izvršenje crkvene presude (k. 1626).

POGLAVLJE 2

RED ISPITIVANJA I RJEŠAVANJA (k. 1627—1633)

988. RED PARNICA. — Sudci i sudovi dužni su rješavati parnice onim redom, kojim su podnesene, osim ako koja od njih traži žurnije rješenje. To će sudac ili zborni sud odrediti posebnom odlukom (k. 1627).

Žurnije rješenje traže na pr. parnice ženidbene, nadarne i druge, od kojih ovisi dobro duša.

989. RED PRIGOVORA. — A. Vrste. Dvije su vrste prigovora: 1) odgodni (exceptiones dilatoriae) i 2) dokidni (exc. peremptoriae). Odgodni su oni, koji ne onemogućuju tužitelju pravo na poduzimanje parnice, nego ga samo odgađaju ili usporavaju, jer se tiču sudskog osoblja, na pr. da je sudac nenadležan, izopćen i t. d., ili da je tužitelj neovlašten za poduzimanje parnice, izopćen itd., ili da optužnica nije sastavljena u redu, i t. d. — Dokidni su oni, koji pobijaju sâmo pravo na parnicu. Oni mogu biti dvostruki: a) svršenog spora (litis finitae) i b) nesvršenog spora: ukoliko dokazuju, da je spor već riješen, ili još nije riješen, ali ne može postojati. Svršenog je spora na pr. prigovor, da su se stranke nagodile (transactio), ili da je već vođena parnica, pa je riješena presudom, koja je postala pravomoćna (res iudicata). Nesvršenog je spora na pr. pri tužbi radi krađe prigovor i dokaz kupoprodaje, pri tužbi radi smetanja posjeda prigovor zastare. Tako i prigovori prevare, straha, zablude i t. d. (v. niže br. 1009 B, 1010).

B. Ulaganje. Odgodni prigovori, navlastito oni koji se tiču osoba (stranaka, sudca, službenika i t. d.) i načina suda (optužnica, nevaljan poziv), imadu se uložiti i ispitati prije upuštanja u parbu (ante litis contestationem), osim ako iskrsnu nakon upuštanja ili stranka sa zakletvom potvrdi, da je tek tada za njih saznala. Ali prigovor protiv posvemašnje nenadležnosti sudca mogu stranke uložiti u svakom stanju i stepenu parnice. Isto tako prigovor izopćenja može se uložiti u svakom stanju i stepenu parnice, samo prije konačne presude; pače ako se radi o nepodnosivim izopćenicima, ili o podnosivima nakon osude ili proglasne presude, moraju se uvijek isključiti po službenoj dužnosti (k. 1628 §§ 1—3; PNŽ čl. 27 §§ 1, 3). — Dokidni prigovori svršenog spora moraju se uložiti i riješiti prije upuštanja u parbu; tko ih uloži kasnije, ne može se odbaciti, ali ga treba osuditi na troškove, ako ne dokaže, da nije odgađao zlonamjerno. Drugi dokidni prigovori moraju se uložiti nakon upuštanja u parbu, a raspravljat će se u svoje vrijeme prema pravilima za upadna pitanja (k. 1629 §§ 1—2).

Prigovor pravomoćne presude na svjetovnom sudu smeta, da se parnica ponovno vodi pred crkvenim sudom. Okr. Stol 18. III. 1922. (AAS 1922, 652).

990. PROTUTUŽBE. — Tuženik može tužiteljev zahtjev pobijati ne samo prigovorima, nego i protutužbom, t. j. može tužitelja tužiti za drugu stvar. — Protutužbu je bolje podignuti odmah nakon upuštanja u parbu, ali se može podići u svakom času rasprave, svakako prije presude. Ima se riješiti zajedno s tužbom, t. j. u istom stepenu s njom, osim ako je treba riješiti napose ili ako to sudac smatra za uputnije (k. 1630 §§ 1—2).

991. — SPOREDNA PITANJA. — A. Pitanja o jamstvu za sudbene troškove i za dozvolu besplatne obrane, koja je tražena odmah u početku, i druga takva pitanja redovito se imaju ispitati prije upuštanja u parbu (k. 1631).

B. Kad, nakon postavljanja glavnog pitanja, iskrsne koje presudno pitanje, t. j. takovo, od kojega ovisi rješenje glavnog pitanja, to pitanje ima sudac riješiti prije svih drugih (k. 1632).

Za onoga, koji traži baštinu, presudno je pitanje, da li je on zakoniti sin.

C. Kad iz glavne rasprave nastanu upadna pitanja (quaestiones incidentes), imaju se prije raspraviti ona pitanja, kojih rješenje utire put rješavanju drugih (na pr. pitanju o valjanosti redovničkih zavjeta utire put pitanje o valjanosti novaštva). Ako između sebe nemaju veze, prije treba riješiti ona, koja su prije podnesena. Ako nastane pitanje o otimačini (spolium), to treba riješiti prije svega (k. 1633 §§ 1—3).

POGLAVLJE 3

ROKOVI I ROČIŠTA (k. 1634—1635)

992. ZAKONSKI ROKOVI (fatalia legis). — Rokovi, koji su zakonom određeni za pobijanje prava (perimendis iuribus), ne mogu se produljivati (k. 1634 § 1).

To je rok, u kojem se nešto mora učiniti, inače se gubi pravo. Na pr. rok za podnašanje tužbe, priziva i t d. V. kan. 1610 § 1, 1688 § 1, 1698 § 2, 1703, 1709 § 3, 1881, 1883, 1922.

993. ROČIŠTA. — Ročišta, t. j. rokove, koje odredi sud (k. 1715 § 1, 1731 br. 2) ili ugovore stranke, može sudac iz opravdanog razloga, prije nego isteku, produljiti, saslušavši stranke ili na njihovu molbu. Ali ima paziti, da se uslijed toga parnice previše ne otegnu (k. 1634 §§ 2—3). — Ako je dan, određen za sudbeni čin, praznik, a u sudčevoj se odluci ne kaže izričito, da će sud ipak raditi, razumije se, da je rok produljen za slijedeći slobodni dan (k. 1635).

POGLAVLJE 4

MJESTO I VRIJEME SUDA (k. 1636—1639)

994. MJESTO SUDA. — Iako biskup ima pravo suditi na svakom mjestu svoje biskupije, koje nije izuzeto od njegove vlasti, ipak treba da kod svoje stolice odredi dvoranu, koja će biti redovito mjesto sudovanja. Tu treba da se ističe Križ i da bude knjiga evanđelja (k. 1636). — Sudac, silom otjeran sa svoga područja ili spriječen da tu vrši vlast, može i izvan područja vršiti vlast i donijeti presudu, samo treba da o tom obavijesti mjesnog biskupa (k. 1637).

995. VRIJEME SUDOVANJA. — U svakoj biskupiji ima biskup javnim oglasom odrediti dane i satove, podesne prema prilikama mjesta i vremena, kad se redovito može doći na sud i tražiti pravda. Iz opravdanog razloga i kad prijeti neminovna pogibao, slobodno je vjernicima u svako doba zatražiti pomoć sudca u zaštitu svoga prava ili javnog dobra (k. 1638 §§ 1—2). — Zapovjedni blagdani i tri posljednja dana Velikog tjedna jesu dani praznika. Tih dana zabranjeno je praviti pozive, držati saslušavanja, ispitivati stranke i svjedoke, primati dokaze, izdavati, proglasivati i izvršivati odluke i presude, ako toga ne traži nužda, kršćanska ljubav i javno dobro. U pojedinim slučajevima sudac će odrediti i oglasiti, da li i koji čini imaju se u te dane obaviti (k. 1639 §§ 1—2).

POGLAVLJE 5

OSOBLJE NA RASPRAVAMA, SASTAV I ČUVANJE SPISA (k. 1640—1645)

996. PRISTUP NA SUD. — Crkveno sudovanje nije javno. Stoga, dok se vodi parnica, imaju se odstraniti svi koji ne spadaju, a biti će prisutni samo oni, koje sudac smatra potrebitima za vođenje postupka. Sve, koji sudjeluju na sudu, ako se teško ogriješe o dužno poštovanje i poslušnost sudu, može sudac odmah i bezodvlačno prizvati na dužnost zavezama i drugim primjerenim kaznama, a osim toga odvjetnike i zastupnike lišiti prava sudjelovanja kod crkvenih sudova u drugim parnicama (k. 1640 §§ 1—2).

997. TUMAČ. — Ako u kojem postupnom činu sudjeluje netko, koji ne pozna jezika u mjestu, a sudci i stranke ne razumiju njegova jezika, ima se upotrebiti zakleti tumač, kojega će odrediti sudac, i kojemu nijedna stranka nema što prigovoriti (k. 1641).

998. SASTAVLJANJE SPISA. — A. Sudbeni čini, koliko oni koji se odnose na bit pitanja (meritum quaestionis) ili p a r n i č n i č i n i (acta causae), na pr. presude i bilo koje vrste dokazi, toliko oni što spadaju na način postupanja ili p o s t u p n i č i n i (acta processus), na pr. pozivi, dostavljanja i t. d., imaju se obaviti p i s m e n o. Ako opravdan razlog drugo ne svjetuje, imaju biti, ukoliko je moguće, na latinskom jeziku; ali upiti i odgovori svjedoka i drugo slično ima biti na materinskom jeziku (k. 1642 §§ 1—2).

Postupak je na crkvenom sudu pismen. To je od osobite važnosti za utvrđenje istine kao i za kasniji slučaj priziva.

B. Da se osigura vjerodostojnost spisa, pojedini listovi moraju biti označeni b r o j e v i m a, a na svršetku svakog lista treba da stoji p o t p i s zapisničara s pečatom suda. Isto tako, kad se dovrši koji čin ili se prekine i prenese na drugu sjednicu, treba da ga n a k o n c u potpiše zapisničar i sudac ili predsjedatelj suda. — Kad se u sudbenim spisima traži potpis stranaka ili svjedoka, ako stranka ili svjedok ne zna ili ne će da se potpiše, to treba naznačiti u spisu, a sudac i zapisničar posvjedočit će, da je spis od riječi do riječi pročitan stranci ili svjedoku, a stranka ili svjedok da nisu mogli ili nisu htjeli potpisati (k. 1643 §§ 1—3).

999. ODAŠILJANJE SPISA U SLUČAJU PRIZIVA. — U slučaju priziva imaju se poslati na viši sud primjerci spisa tako uređenih i svezanih u snopić, s kazalom svih spisa i isprava i posvjedočenjem zapisničara ili ravnatelja pisarne o vjernom prijepisu i cjelovitosti. Ako ih nije moguće prepisati bez velike nepogodnosti, treba poslati same izvorne spise uz odgovarajuće mjere opreznosti. — Ako se spisi imaju poslati onamo, gdje se ne razumije materinski jezik, treba ih prevesti na latinski jezik, uz potrebite mjere za vjeran prijevod. — Nisu li spisi izrađeni tako, viši sudac može ih odbiti. U tom slučaju treba spise ponovno izraditi i poslati, na trošak onoga tko je kriv (k. 1644 §§ 1—3; PRVNŽ br. 101 § 1).

1000. POVRAĆANJE I ČUVANJE ISPRAVA. — Kad svrši sud, isprave se imadu vratiti strankama, osim ako u kaznenim parnicama sudac smatra, da radi javnog dobra mora koju zadržati. Sve isprave, koje ostaju kod suda, treba položiti u javni ili tajni arhiv biskupskog dvora, kako traži njihova narav. Bilježnici, zapisničari i ravnatelj pisarne ne smiju bez dozvole sudca dati prijepisa sudbenih spisa i isprava, koje spadaju u postupak. Nepotpisana pisma, koja ništa ne doprinose biti parnice, a i potpisana koja su sigurno klevetnička, imadu se poništiti (k. 1645 §§ 1—4).

O d s j e č a k 4

STRANKE U PARNICI (k. 1646—1666)

POGLAVLJE 1

TUŽITELJ I TUŽENIK (k. 1646—1654)

1001. PARNIČNA SPOSOBNOST. — Svatko može biti tužitelj (agere in iudicio), ako mu toga ne zabranjuju kanoni; tko je pak zakonito tužen, mora odgovarati (k. 1646). Iako tužitelj i tuženik imadu zastupnika ili odvjetnika, ipak moraju osobno doći na sud, kad to traži zakon ili sudac (k. 1647; PNŽ čl. 45).

Nekatolik ne može biti tužitelj na crkvenom sudu. ZSS 27. I. 1928. (AAS 1928, 75; v. kan. 1971). — V. posebnu dozvolu đakovačkom oblasniku u parnicama o mješovitim ženidbama od 19. IV. 1936.: »Glasnik bisk. bos. i srij.« 1936. br. 22; B e l i ć Dr. M. Zbirka kan. propisa o braku, Zagreb 1937, 241; C r n i c a, kan. pravo, I, 542.

1002. ZAKONITI ZASTUPNICI. — A. Za m a l o l j e t n e i one k o j i n i s u p r i z d r a v o j s v i j e s t i kao tužitelji i kao tuženici imaju nastupati njihovi roditelji, štitnici ili skrbnici. Ako sudac smatra, da su njihova prava u sukobu s pravima roditelja ili štitnika, odnosno skrbnika, ili su oni toliko udaljeni od roditelja, štitnika i skrbnika, da se s njima ne mogu nikako ili samo teško poslužiti, tad će ih na sudu zastupati štitnik, kojega im on

odredi. Ali u duhovnim parnicama i parnicama spojenim s duhovnima (na pr. ženidbenima, gledom na zavjete, povlastice i t. d.), ako su maloljetni došli do razuma, mogu nastupati kao tužitelji i kao tuženici i bez privole oca ili štitnika. U tim slučajevima, ako su navršili četrnaest godina, mogu nastupati osobno; inače preko štitnika, kojega im dade biskup, a i preko zastupnika, kojega sami odrede uz odobrenje biskupa (k. 1648 §§ 1—3).

B. Moralne osobe, o kojima govori kan. 100 § 2, zastupa na sudu ravnatelj ili upravitelj, prema kan. 1653; u sukobu njihovih prava s pravima ravnatelja ili upravitelja, zastupnik, kojega odredi oblasnik (k. 1649).

Župnik može na sudu zastupati zaklade svoje župe kao njihov upravitelj; ali mu je potrebita biskupova dozvola. Okr. Stol 30. VII. 1930. (Decisiones, XXII, 480 sl., br. 15 sl.; Coronata, Interpretatio, uz k. 1649; Odar, Zakonik, uz i. k.).

C. Kojima je službeno oduzeta uprava dobara (bonis interdicti) i slaboumni (minus firmae mentis) mogu na sudu osobno nastupati samo da odgovaraju za svoje zločine ili kad to traži sudac; u ostalim slučajevima mogu tužiti i odgovarati preko svojih skrbnika (k. 1650). — Da na crkvenom sudu bude pripušten skrbnik, postavljen od svjetovne oblasti, hoće se privola biskupa osobe, kojoj je dan za skrbnika. Biskup može za crkveni sud staviti i drugoga skrbnika, ako sve zrelo promotrivši smatra, da to treba učiniti (k. 1651 §§ 1—2); PNŽ čl. 78).

Da se onima koji nisu pri zdravoj svijesti dade skrbnik, nije potrebit redoviti sudbeni postupak, nego je dovoljna biskupova odluka. PT 15. I. 1943. (AAS 1943, 5).

D. Redovnici mogu bez privole poglavara nastupati na sudu samo u slučaju: 1) kad protiv Reda traže redovnička prava, koja im pripadaju po zavjetima; 2) kad borave izvan samostana, pa je potrebita zaštita njihovih prava; 3) kad prijavljuju samoga poglavara (k. 1652).

E. Predstojnici moralnih nezbornih osoba, ustanova i zavoda: 1) biskupi mogu nastupati u ime stolne crkve ili biskupskog stola; ali, da to učine dozvoljeno, moraju saslušati stolni kaptol ili upravni odbor i dobiti njihovu privolu, odnosno savjet, kad je u pogibli svota, za koju se prema kan. 1532 §§ 2, 3 traži njihova privola ili savjet; 2) svi nadarnici mogu tužiti i odgovarati u ime nadarja; ali za dozvoljenost treba da se drže kan. 1526; 3) predstojnici i poglavari kaptola, društava i bilo kojih zavoda ne mogu, u ime svoje zajednice, nastupati na sudu bez njihove privole prema ustanovama. Ako bi biskupi, nadarnici, predstojnici i poglavari nastupili bez te privole ili savjeta, nabožna ustanova i zajednica imaju pravo na odštetu; ali u slučaju nedostatka ili nemarnosti upravljača, može sam biskup osobno ili preko drugoga nastupiti u ime moralnih osoba, koje su pod njegovom vlašću; 4) redovnički poglavari ne mogu svoje zadruge zastupati na sudu nego prema propisu ustanova (k. 1653 §§ 1—6).

Biskup može osobno ili preko drugoga nastupiti na sudu u ime bratovštine ili moralne osobe u svojoj biskupiji, prema kan. 1653 2 4, ako to zanemari onaj na kojega spada. Okr. Stol 5. V. 1922. (Decisiones XIV, 133 sl.; Coronata, Interpretatio, uz k. 1653; Odar, Zakonik, uz i. k)

F. Izopćenici nepodnosivi i podnosivi nakon osude ili proglasne presude smiju nastupati osobno kao tužitelji samo zato, da pobijaju pravednost ili zakonitost izopćenja; preko zastupnika, da odvrate od sebe bilo kakvu duševnu štetu; u ostalim stvarima ne mogu nastupati. Ostali izopćenici mogu uopće nastupati na sudu (k. 1654 §§ 1—2).[1]

[1] V. o tome potanje: Olivero G., Le parti nel giudizio canonico, Milano 1941.

POGLAVLJE 2

ZASTUPNICI U PARNICAMA I ODVJETNICI (k. 1655—1666)

1003. POJAM. — Zastupnik (procurator) je onaj, koji tužitelja ili tuženika zamjenjuje na sudu, nastupa u njegovo ime, iznosi dokaze, predlaže svjedoke i čini sve što bi činio onaj, koji ga je stavio za svoga zamjenika. Ali i sudac može, a kadšto i mora nekomu dati zastupnika, da ga zamjenjuje na sudu, kako je spomenuto u prednašnjem poglavlju. U prvom slučaju zastupnik je slobodan (liber), u drugome nuždan (necessarius). — Odvjetnik (advocatus) je onaj, koji stranku pomaže na sudu. Budući da stranke redovito ne poznaju zakona, ne znadu iznositi što im je u prilog. Zato uzimlju ljude vješte zakonu, da ih brane i upotrebe sva sredstva potrebita i korisna za pobjedu njihove stvari. U nekim slučajevima sudac je dužan dati strankama odvjetnika, koji će ih braniti i štititi njihova prava. U prvom slučaju odvjetnik je slobodan, u drugome nuždan.

1004. POSTAVLJANJE. — U kaznenim parnicama tuženik treba da uvijek ima odvjetnika, kojega izabere sâm ili mu ga dade sudac. I u parbenom sudu, kad se radi o maloljetnima ili o javnom dobru, sudac ima stranci, koja nema branitelja, dati ga po službenoj dužnosti ili, prema slučaju, ako ga ima, dodati i drugoga. Osim tih slučajeva, stranka može slobodno postaviti odvjetnika i zastupnika; ali može i sama osobno na sudu nastupati i odgovarati, osim kad sudac smatra potrebitim sudjelovanje zastupnika ili odvjetnika. Kad je pak biskup u parnici, on ima odrediti nekoga, koji će ga zamjenjivati kao zastupnik (k. 1655 §§ 1—4; PNZ čl. 43). — Svak može imenovati samo jednoga zastupnika, a ovaj ne može sebi odrediti zamjenika, ako nije na to izričito ovlašten. Ako ih je, iz opravdanog razloga, imenovao više, to treba tako odrediti, da tko prije počne, druge isključuje. Odvjetnika može biti u isti mah više. Ali jedna osoba može u istoj parnici i za istu stranku vršiti službu zastupnika i odvjetnika (k. 1656 §§ 1—4; PNŽ čl. 47).

1005. SVOJSTVA. — Zastupnik i odvjetnik moraju biti katolici, zrele dobi, dobra glasa; nekatolik se ne pripušta, osim iznimno i u nuždi. Odvjetnik, osim toga, mora biti doktor ili inače uistinu vješt barem u kanonskom pravu. Redovnik se može pripustiti, ako drukčije ne određuju ustanove, samo u parnicama, gdje se radi o koristi njegova Reda; ali s dozvolom poglavara (k. 1757 §§ 1—3; PNŽ čl. 48 §§ 1—3).

1006. ODOBRENJE I PUNOMOĆ. — A. Svak može po volji odrediti sebi zastupnika, samo ako ovaj ima navedene uvjete, a nije potrebito, da unaprijed dobije odobrenje od biskupa. Ali odvjetnik, da bude pripušten, treba biskupovo odobrenje, koje može biti opće za sve parnice ili za neku posebnu parnicu. Na sudu pred povjerenikom Sv. Stolice na povjerenika spada odobriti i pripustiti odvjetnika, s kojim stranka hoće da se posluži. Zastupnik i odvjetnik u parnicama, koje se prema kan. 1579 §§ 1, 2, vode na redovničkom sudu, imaju se izabrati iz istoga Reda i, prije nego preuzmu službu, odobriti sa strane sudca; u parnicama pak, koje se, prema § 3 istoga kanona, vode na biskupskom sudu, može se pripustiti i neredovnik (k. 1658 §§ 1—4; PNŽ čl. 44, 48, § 4, 53).

Odvjetnici klerici i svjetovnjaci, odobreni za obranu parnica u Rimskom Dvoru (Curia), ne isključivši ni konsistorijalne odvjetnike, trebaju odobrenje biskupa, da mogu iste parnice braniti na biskupskom sudu. Vrh. Sud. 23. VI. 1923. (AAS 1923, 105). PNŽ, čl. 48 § 4 kaže, da ne trebaju tog odobrenja. V. također Odar, Zakonik, uz k. 1658.

B. Sudac ne smije pripustiti zastupnika prije nego ovaj položi na sud posebnu pomoć za parnice, napisanu makar na kraju pozivnice, potpisanu od opunomoćitelja, s oznakom mjesta, dana i godine. Ako opunomoćitelj ne zna pisati, to treba naznačiti u ispravi, a župnik ili bilježnik biskupskog dvora ili dva svjedoka potpisat će punomoć mjesto opunomoćitelja (k. 1659 §§ 1—2; PNŽ čl. 49 §§ 1, 2). Punomoć treba čuvati u spisima parnice (k. 1660; PNŽ čl. 49 § 3). — I za odvjetnika je potrebito, da ima od stranke ili od sudca ovlaštenje, slično punomoći zastupnika, a to treba da bude razvidno iz spisa (k. 1661; PNŽ čl. 49 § 4).

C. Bez posebnog ovlaštenja ne može zastupnik: 1) odustati od parnice, nastavljanja parnice ili sudbenih čina; 2) parnicu završiti poravnanjem (transigere) ili nagodbom; 3) rješenje prepustiti sudu dobrih ljudi (compromittere in arbitros); 4) predložiti ili uzvratiti zakletvu, i 5) uopće činiti ono, za što pravo traži posebno ovlaštenje (k. 1662; PNŽ čl. 50).

1007. UKLANJANJE. — Sudac može svojom odlukom, iz opravdanog razloga, ukloniti zastupnika i odvjetnika, bilo po službenoj dužnosti bilo na molbu stranke (k. 1663; PNŽ čl. 51). — Mogu ih ukloniti i oni koji su ih postavili, uz obvezu da im plate pristojbu za rad; ali je potrebito, da im se to saopći i, ako je već započela parba, da se o tome obavijesti sudac i protivna stranka. Nakon konačne presude, zastupnik ima pravo i dužnost uložiti priziv, ako se ne protivi opunomoćitelj (k. 1664 §§ 1—2; PNŽ čl. 52).

1008. ŠTO IM JE ZABRANJENO. — Jednomu i drugomu zabranjeno je otkupiti parnicu ili ugovoriti o prevelikoj nagradi ili o dijelu spornog predmeta. Ako to učine, ugovor je nevaljan, a sudac ili biskup mogu ih kazniti novčanom globom. Odvjetniku, osim toga, mogu obustaviti službu kao i, ako isto ponovi, oduzeti mu službu i lišiti ga naslova (k 1665 §§ 1—2; PNŽ čl. 54). — Odvjetnici i zastupnici, koji se radi darova, obećanja ili s bilo kojega razloga, iznevjere svojoj službi, imadu se maknuti sa službe i, osim naknade štete, kazniti novčanom globom i drugim primjerenim kaznama (k. 1666; PNŽ čl. 54 br. 2).

Otkupljivanje parnice, po općem mišljenju naučitelja, nevaljano je ne samo po crkvenom i svjetovnom pravu, nego i po naravnom pravu, jer je nešto ružno u sebi. Okr. Stol 16. VII. 7920. (Decisiones XII. 199 br. 5; Coronata, Interpretatio, uz k. 1665; Odar, Zakonik, uz i. k.).

Odsječak 5

TUŽBE I PRIGOVORI (k. 1667—1705)

1009. POJAM. — A. Tužba (actio) je pravo zaštićivanja vlastitog prava od protivnika na sudu. Prema tome tužba je isto što i pravo, odnosno ona je primjena ili upotreba toga prava.

Tužba može biti: a) prijeporna i kaznena, kako smo već vidjeli;

b) osobna (personalis) i stvarna (realis): prema tome da li se traži tuženikov čin, na pr. da pita oproštenje, da tužitelja uvede u službu, nadarje i t. d., ili se traži neka stvar, na pr. kuća, polje, nadarje i t. d.;

c) vlasnosna (petitoria) i posjedovna (possessoria): prema tome da li se traži, da se tužitelju prizna pravo vlasništva na neku stvar, bez obzira na okolnost tko je posjeduje, ili se traži posjed dotične stvari, odnosno upotreba ili uživanje prava (quasi-possessio iuris), bez obzira komu ta stvar ili pravo pripada u vlasništvo (k. 1668 §§ 1—2).

B. Prigovor (exceptio) je obrana, kojom tuženik zavlači, t. j. usporava ili onemogućuje tužbu. Vidjeli smo, da ih ima dvije vrste: odgodni i dokidni: ukoliko za neko vrijeme odgađaju parnicu, ili je potpuno onemogućuju (v. gore br. 989 A).

1010. UPOTREBA TUŽBE I PRIGOVORA. — A. Svako pravo zaštićuje se ne samo tužbom, ako nije drukčije izričito određeno, nego i prigovorom, koji je uvijek na raspolaganje i po svojoj je naravi vječit (k. 1167). Tužitelj može protiv tuženika podignuti više tužaba bilo za istu stvar bilo za različite stvari, samo da nisu među sobom u sukobu, ako spadaju u nadležnost istoga suda. Tužitelju nije zabranjeno uložiti više prigovora, pa i međusobno protivnih (k. 1669 §§ 1—2).

B. Tužitelj može u jednoj raspravi spojiti vlasnosne i posjedovne tužbe, ako tuženik ne iznese prigovor otimačine posjeda (spolium). Jednako je slobodno tuženiku, protiv kojega je podignuta vlasnosna tužba, podignuti protiv tužitelja posjedovnu protutužbu, i obratno, ako se ne radi o otimačini (k. 1670 §§ 1—2).

C. Isto tako može tužitelj, prije nego završi dokazni postupak, odustati od vlasnosne parnice i ograničiti se na posjedovnu, kojom traži dobivanje ili povratak posjeda. Pače iz opravdanog razloga, sudac može dozvoliti ovaj prelaz i nakon dokaznog postupka, ali prije konačne presude. Na sudca spada, uzevši sve u obzir, jedno i drugo pitanje riješiti istom presudom, ili prije jedno pa onda drugo, kako smatra uputnijim za bržu i potpuniju zaštitu prava (k. 1671 §§ 1—3).

POGLAVLJE 1

POHRANA PREDMETA I ZABRANA VRŠENJA PRAVA (k. 1672—1675)

1011. KAD SE MOŽE I NE MOŽE DOZVOLITI. — A. Tko dokaže, da ima pravo na neku stvar, koja se nalazi kod drugoga, i da joj prijeti pogibao, ako se ne preda nekomu na čuvanje, ima pravo dobiti od suda pohranu dotične stvari (rei sequestratio). U sličnim prilikama može se postići, da se nekomu zabrani vršenje prava (exercitium iuris). Pohranu stvari i zabranu vršenja prava može sudac odrediti po službenoj dužnosti, osobito na prijedlog promicatelja pravde ili branitelja veza (k. 1672 §§ 1—3; PNŽ čl. 223).

To biva, kad na pr. polju, šumi i t. d., za koju se prepiru, prijeti pogibao štete, ako ostane u posjedu tuženika, ili ženi pogibao života, ako ostane zajedno s mužom.

B. Pohrana se pripušta i za osiguranje vjeresije (securitas crediti), samo ako je pravo vjerovnika nesumnjivo i uz propis kan. 1923 § 1. Pohrana se proteže i na dužnikove stvari, koje se nalaze kod drugoga kao polog (depositum) ili s bilo kojega drugoga naslova (k. 1673 §§ 1—2).

C. Pohrana stvari i obustava vršenja prava nipošto se ne smiju dozvoliti, ako se pribojavana šteta može drukčije naknaditi, pa se u tu svrhu ponudi jamstvo za naknadu štete (k. 1674).

1012. POHRANITELJ I ČUVANJE STVARI. — Na prijedlog stranaka sudac će odrediti podesnu osobu, koja će čuvati stvar, i koja se zove pohranitelj (sequester); ako se stranke ne slažu, sudac će ga odrediti po službenoj dužnosti. Pri čuvanju i brizi za stvar pohranitelj je dužan upotrebiti ne manju

pomnju, nego za svoje stvari, a kasnije će je sa svima pripadnostima (cum omni causa) predati onomu, komu dosudi sudac. Sudac će pohranitelju odrediti primjerenu nagradu, ako je zahtijeva (k. 1675 § § 1—3).

POGLAVLJE 2

TUŽBE RADI NOVOGA DJELA I RADI PRIJETEĆE ŠTETE (k. 1676—1678)

1013. TUŽBA RADI NOVOGA DJELA. — Tko se boji, da će neko novo djelo (na pr. kuća, crkva, samostan) biti na štetu njegove stvari, može to prijaviti sudcu (nuntiatio novi operis), da se rad obustavi, dok se sudbenom presudom ne riješe prava jedne i druge stranke. Onaj, kojemu je predana zabrana, mora obustaviti rad; ali može od sudca dobiti nastavak, ako položi odgovarajuće jamstvo, da će sve vratiti u prijašnje stanje, izgubi li parnicu. Tko prijavljuje novo djelo, ima na raspolaganje dva mjeseca, da dokaže svoje pravo. Ta dva mjeseca može sudac, iz opravdanog i nužnog razloga, saslušavši drugu stranku, produljiti ili skratiti (k. 1676 §§ 1—3). — Ako se staro djelo znatno izmijeni, ima se isto pravo kao i kod novog djela (k. 1677).

1014. TUŽBA RADI PRIJETEĆE ŠTETE. — Tko se boji velike štete za svoju stvar od tuđe zgrade, koja prijeti da će se srušiti, ili od stabla ili bilo koje druge stvari, ima pravo na tužbu radi prijeteće štete (de damno illato), da dobije odstranjenje pogibli ili jamstvo, da će se odvratiti šteta ili naknaditi, ako nastane (k. 1678).

POGLAVLJE 3

TUŽBE RADI NEVALJANOSTI ČINA (k. 1679—1683)

1015. KAD SE MOŽE TUŽBA PODIGNUTI. — Ako je čin ili ugovor po zakonu nevaljan, koga se tiče može tražiti od sudca proglašenje nevaljanosti (k. 1679). Čin je nevaljan samo onda, kad u njemu nema bitnih sastavina čina ili se ne drže uvjeti, koje kanoni traže pod kaznu nevaljanosti. Nevaljanost jednog čina ne nosi sobom nevaljanost prethodnih ili susljednih čina, koji nisu od njega ovisni (k. 1680 § § 1—2; v. također k. 186, 1017, 1094, 1465 § 2, 1530 § 1 br. 3). Tko učini nevaljani čin, dužan je na odštetu i podmiru troškova oštećenoj stranci (k. 1681).

1016. PROGLAŠENJE NEVALJANOSTI. — Sudac ne može proglasiti neki čin nevaljanim po službenoj dužnosti, ako toga ne traži javna korist, ili se ne radi o siromasima ili maloljetnima i drugima, koje zakon izjednačuje s maloljetnima (k. 1682). — Niži sudac ne može suditi o potvrdi čina ili isprave sa strane Sv. O. Pape, bez prethodnog ovlaštenja Sv. Stolice (k. 1683).

Niži je sudac svaki bilo koji sudac, pa i Okr. Stol i Sv. Zborovi. Potvrda, o kojoj se ovdje radi, jest posebna potvrda (in forma specifica), koju daje on sam, a ne koje nadleštvo Sv. Stolice. Okr. Stol 30. I. 1923, (AAS 1923, 296).

POGLAVLJE 4

RASKIDNE TUŽBE I POVRAĆAJ U PRIJAŠNJE STANJE

(k. 1684—1689)

1017. POJAM. — Raskidna tužba (actio rescissoria) jest tužba, kojom se traži od sudca, da obeskrijepi ili poništi čin ili ugovor, sklopljen pod uplivom velikoga i nepravednoga straha ili prevare (dolus), a koji nije nevaljan po samom zakonu. Ista tužba daje se kroz dvije godine i onomu, koji je, uslijed krivog mišljenja (error), ugovorom oštećen za preko polovice (k. 1684 § § 1—2). — Povraćaj u prijašnje stanje jest pravna zaštita, kojom se traži, da se neki čin ili ugovor smatra kao da nije obavljen.

1018. PODIZANJE RASKIDNE TUŽBE. — Ova tužba može se podignuti: 1) protiv onoga, koji je zadao strah ili počinio prevaru, iako nije radio za svoju, nego za tuđu korist; 2) protiv svakoga nepoštenog posjednika (possessor malae fidei), a i poštenoga, ako posjeduje stvari otete silom ili prevarom; ali ostaje pravo tražiti odštetu od bilo koga sve do uzročnika straha ili prevare (k. 1685). Ako onaj, koji je prouzročio strah ili učinio prevaru, traži izvršenje čina ili ugovora, oštećena stranka ima pravo na prigovor straha ili prevare (k. 1686).

1019. POVRAĆAJ U PRIJAŠNJE STANJE. — Maloljetnima i onima koji uživaju prava maloljetnih, njihovim baštinicima i nasljednicima, ako su teško oštećeni valjanim raskidnim poslom ili činom, osim drugih redovitih lijekova, pripada izvanredni lijek povraćaja u prijašnje stanje. Tu blagodat uživaju i punoljetni, koji se ne mogu poslužiti raskidnom tužbom ni drugim redovitim lijekom, samo ako dokažu, da imadu opravdan razlog i da im se šteta ne može pripisati u krivnju (k. 1687 § § 1—2). — Povraćaj se ima tražiti kod redovitog sudca, koji je nadležan za onoga, protiv kojega se traži. Može se tražiti kroz četiri godine od stečene punoljetnosti, ako se radi o maloljetnima, a od dana povrede i prestanka zapreke, ako o punoljetnima i moralnim osobama. Maloljetnima i onima koji uživaju njihova prava sudac može dozvoliti povraćaj i po službenoj dužnosti, saslušavši ili na prijedlog promicatelja pravde (k. 1688 §§ 1—2). Povraćaj u prijašnje stanje ima za posljedicu, da se sve vraća u stanje kako je bilo prije povrede, ali ostaju prava, koja su drugi stekli u dobroj vjeri, prije nego je zatražen povraćaj (k. 1689).

Preko četiri godine ne pripušta se povraćaj u prijašnje stanje. Vrh. Sud. 15. III. 1921. (AAS 1921, 269).

POGLAVLJE 5

MEĐUSOBNE TUŽBE ILI PROTUTUŽBE (k. 1690—1692)

1020. POJAM. — Tužba, koju tuženik podiže protiv tužitelja, da onemogući ili umanji njegov zahtjev, zove se protutužba (reconventio). No ne pripušta se protutužba protiv protutužbe (k. 1690 § § 1—2).

1021. PODNAŠANJE. — Protutužba se može podnijeti u svima parbenim parnicama, izuzevši parnicu protiv otimačine (spolium); u kaznenim parnicama ne pripušta se, osim prema kan 2218 § 3 (k. 1691; v. niže br. 1257). Ima se podastrijeti sudcu, kod kojega je podignuta glavna tužba, iako je od-

ređen samo za jednu parnicu ili inače nenadležan, osim ako se radi o posvemašnjoj nenadležnosti (k. 1692).

Ne pripušta se protutužba protiv promicatelja pravde, koji je jedini tužitelj u parnici. Okr. Stol 18. I. 1921. (Decisiones, XIII, 29, br. 10; Coronata, Interpretatio, uz k. 1691; Odar, Zakonik, uz i. k).

POGLAVLJE 6

POSJEDOVNE TUŽBE ILI ZAŠTITA POSJEDA (k. 1693—1700)

1022. POJAM. — Posjedovanje je držanje neke stvari kao svoje ili uživanje prava kao svojega, na temelju zakona. Može se dogoditi, da to držanje i uživanje bude povrijeđeno, i to na razne načine. Stoga i posjednik može na razne načine tražiti zaštitu svoga posjeda: a) da ga steče, b) da ga zadrži, c) da ga dobije natrag. Odatle tri vrste posjedovnih tužba.

1023. TUŽBA ZA STJECANJE POSJEDA (adipiscendae possessionis). — Tko na temelju zakona može dobiti posjed neke stvari ili vršenje nekog prava, može tražiti, da se uvede u posjed stvari ili u vršenje prava (k. 1693). Ali ne samo posjed, nego i jednostavno držanje stvari daje pravo na posjedovnu tužbu ili prigovor, prema kanonima (k. 1694).

Ova pritužba pripada na pr. onomu, koji je kupio neku stvar, a još je nije dobio, ili se je zakonito vjenčao, a druga stranka ne će da s njim stanuje, i t. d.

1024. TUŽBA ZA ZADRŽANJE POSJEDA (retinendae possessionis). — Tko je za jednu cijelu godinu bio u posjedu stvari ili uživanju prava (quasi-possessio iuris), ako ga tko u tome smeta, ima pravo na tužbu za zadržanje posjeda. Ta se tužba pripušta samo kroz godinu dana nakon počinjene smetnje protiv smetaoca, da odustane od smetanja (k. 1695 §§ 1—2). I onaj, koji stvar posjeduje silom, krišom ili do opoziva (precario), može se poslužiti ovom tužbom protiv svakoga smetaoca, ali ne protiv onoga, komu ju je oteo silom, krišom i od kojega ju je primio do opoziva. U parnicama, koje se tiču javnog dobra, promicatelj pravde ima pravo iznijeti prigovor nezakonitog posjeda protiv onoga, koji posjeduje silom, krišom ili do opoziva (k. 1696 §§ 1—2). — Ako nastane spor između dvojice, tko je od njih u posjedu, treba pretpostaviti onoga, koji je kroz godinu dana obavljao češće i značajnije čine posjeda. U dvojbi sudac će dati obojici nerazdijeljen posjed (pro indiviso: razdijelivši upotrebu stvari, da se sačuva mir). Ako narav stvari ili prava ili pogibao svađe i zavade ne dopuštaju nerazdijeljen posjed, sudac će dati stvar u pohranu ili obustaviti uživanje prava, dok se ne riješi pitanje vlasništva (in petitorio, k. 1697 §§ 1—3).

1025. TUŽBA ZA DOBIVANJE POSJEDA NATRAG (recuperandae possessionis). — Komu je posjed stvari ili uživanje prava oteto silom ili krišom na bilo koji način, može protiv svakoga otimača ili držaoca stvari podignuti tužbu za dobivanje posjeda natrag ili prigovor otimačine (de spolio). Tužba se pripušta kroz godinu dana nakon što dotičnik dozna za otimačinu; prigovor je, naprotiv, vječit (k. 1698 §§ 1—2). — Kad onaj, koji je pretrpio otimačinu, iznese protiv otimača i dokaže otimačinu, nije dužan odgovarati, ako se prije ne povrati u posjed. Da se povrati u posjed, ne treba dokazivati ništa drugo nego počinjenu otimačinu. Ali ako pri vraćanju stvari ili vršenja prava prijeti kakva pogibao (na pr. zlostavljanja, kad muž traži protiv žene uspostavu zajedničkog života), sudac će na prijedlog stranke ili promicatelja pravde, prema prilikama osobâ i parnicâ, odrediti, da se povratak obustavi, ili da stvar, odnosno osoba bude u pohrani, dok se ne riješi pitanje vlasništva ili prava (k. 1699 §§ 1—3).

1026. — KAKO SE RJEŠAVAJU POSJEDOVNE PARNICE. — Posjedovne parnice imaju se rješavati pozvavši samo protivnu stranku u parnicama za zadržanje ili dobivanje posjeda natrag; pozvavši sve, kojih se tiče, u parnicama za stjecanje posjeda (k. 1700).

POGLAVLJE 7

UTRNUĆE TUŽBE (k. 1701—1705)

1027. PARBENE PARNICE. — Parbene parnice bilo stvarne bilo osobne trnu se zastarom prema kan. 1508—1512; ali parnice o osobnom stanju ne trnu se nikada (k. 1701).

Parnice o osobnom stanju jesu na pr. parnice o valjanosti ženidbe, ređenja, zavjeta i t. d. Zato se tako zovu, jer se pojedinci ne mogu nikada odreći prava i dužnosti dotičnog stanja (Wernz-Vidal, VI, 361).

1028. KAZNENE PARNICE. — Svaka kaznena parnica trne se: a) smrću tuženika; b) oprostom sa strane zakonite oblasti; c) istekom vremena korisnoga za podnašanje tužbe (k. 1702). — Ne dirajući u slučajeve pridržane ZSS prema kan. 1555 § 1, korisno vrijeme za podnašanje kaznene tužbe jesu tri godine, osim ako se radi: 1) o tužbi radi nepravdâ (t. j. uvrede poštenja), koja se gasi kroz jednu godinu; 2) o tužbi radi zločina počinjenih pod otešćavajućim okolnostima (delicta qualificata) protiv šeste i sedme zapovijedi Božje, koja se trne kroz pet godina; 3) o tužbama radi simonije ili ubojstva, protiv kojih se kaznena tužba trne kroz deset godina (k. 1703). — Ali, iako zastarom prestaje kaznena tužba, ne prestaje parbena tužba, nastala možda iz zločina, za naknadu štete; oblasnik može još upotrebiti sredstva kan. 2222 § 2 (k. 1704; v. niže br. 1259 B).

1029. KAD POČINJE TEĆI ZASTARA. — U parbenim parnicama zastara počinje teći onda, kad se tužba može prvi put po zakonu podignuti; u kaznenima, danom počinjenog zločina. Ako je zločin trajan (habet tractum successivum), zastara počinje teći onoga dana, kad je prestao. U navadnom (habituale) ili nastavljenom (continuatum) zločinu zastara počinje teći istom nakon posljednjeg čina, a tuženik, tužen radi kojega nezastarjelog čina, odgovara i za prijašnje, koji su stvarno spojeni, iako bi pojedini, napose uzeti, bili isključeni radi zastare (k. 1705 §§ 1—3).

Trajni je zločin na pr. suložništvo (concubinatus), istodobno dvoženstvo (bigamia), i t. d.; nastavljeni ili navadni je na pr. širenje krivovjerstva, vračanje, držanje i čitanje zabranjenih knjiga, pisanje u zabranjenim novinama, i t. d.

Odsječak 6

PODIZANJE PARNICE (k. 1706—1725)

POGLAVLJE 1

OPTUŽNICA (k. 1706—1710)

1030. PODNAŠANJE OPTUŽNICE. — Tko želi nekoga tužiti, treba da nadležnom sudcu preda optužnicu, u kojoj će naznačiti predmet spora i zatražiti posredovanje za obranu navedenih prava (k. 1706; PNZ čl. 55). Tko ne zna pisati, ili je zakonito zapriječen u podnašanju optužnice, može tražbu iznijeti usmeno pred sudom. I u lakšim i manje važnim parnicama, koje se stoga brže rješavaju, prepušta se uviđavnosti sudca usmeno podnašanje tražbe. U jednom i drugom slučaju sudac će narediti bilježniku, da učini zapisnik, koji će se tužitelju pročitati, a on će ga odobriti (k. 1707 §§ 1—3; PNŽ čl. 56). — Optužnica mora: 1) izraziti, kod kojega se sudca podiže parnica, što se traži, i od koga se traži; 2) naznačiti, barem općenito, na što se oslanja tužitelj, da dokaže svoje navode i tvrdnje; 3) biti potpisana od tužitelja ili njegova zastupnika, s oznakom dana, mjeseca i godine, mjesta, gdje tužitelj ili njegov zamjenik stanuje ili će boraviti za primanje sudbenih spisa (k. 1708; PNŽ čl. 57).

1031. PRIPUŠTANJE ILI ODBIJANJE OPTUŽNICE. — Sudac ili sud, nakon što vide, da stvar spada u njihovu nadležnost, i da je tužitelj parnično sposoban, mora što prije optužnicu pripustiti ili odbiti, a u posljednjem slučaju navesti razloge odbijanja. Ako se optužnica odbija radi pogrješaka, koje se mogu ispraviti, tužitelj može podnijeti drugu, uredno sastavljenu optužnicu; ako sudac i tu odbije, treba da i za to navede razloge. Protiv odbijanja optužnice uvijek je slobodno stranci kroz deset dana uložiti utok na viši sud. Taj će, saslušavši stranku i promicatelja pravde ili branitelja veza, pitanje odbijanja najžurnije riješiti (k. 1709 §§ 1—3; PNŽ čl. 61—66). Ako sudac kroz mjesec dana od prikazanja optužnice ne izda odluku pripuštanja ni odbijanja, stranka, koje se tiče, može tražiti, da sudac izvrši svoju dužnost; ako ipak sudac muči, kad isteče pet dana od tražbe, može se uteći biskupu, ako on sam nije sudac, ili višem sudu, da sudca prisili na rješavanje parnice ili da se odredi drugi mjesto njega (k. 1710; PNŽ čl. 67).

POGLAVLJE 2

POZIV I DOSTAVA SUDBENIH SPISA (k. 1711—1725)

1032. POZIV TUŽENIKA. — Kad se prihvati optužnica ili usmena tražba, treba pozvati drugu stranku. Ako stranke dođu same, ne treba ih pozivati, nego će zapisničar unijeti u zapisnik, da su se stranke same prikazale na sud (k. 1711 §§ 1—2; PNŽ čl. 74 §§ 1, 2). — Poziv upravlja sudac, a napiše se na optužnici ili joj se priloži. Dostavlja se tuženiku; ako ih je više, svakomu napose. Na poziv se upozorava i tužitelj, da se u određeni dan i sat i on prikaže pred sudca (k. 1712 §§ 1—3). — Ako se parnica podiže protiv onoga, koji nema slobodne uprave stvari, radi kojih se vodi rasprava, poziv treba uputiti onomu, koji je dužan u njegovo ime doći na sud prema kan. 1648—1654 (k. 1713; PNŽ čl. 74 § 3, 75, 77). — Svaki se poziv upravlja samo

jedan put (citatio peremptoria), i ne treba ga ponavljati, osim u slučaju kan. 1845 § 2 (k. 1714; PNŽ čl. 86; v. niže br. 1093 B).

Poziv i presuda ne uručuju se onomu, koji nije pri zdravoj svijesti, nego njegovu skrbniku. PT 25. I. 1943. (AAS 1943, 58).

1033. KAKO SE UPRAVLJA POZIV. — A. Poziv se ima dostaviti p o z i v n i c o m, u kojoj će biti izražena sudčeva naredba tuženiku, da se prikaže, to jest naznačit će se: a) ime sudca, b) stvar, radi koje se poziva, barem općenito, c) tužitelj, d) tuženik, označen točno po imenu i prezimenu, e) zatim mjesto i vrijeme, to jest godina, mjesec i dan kad se ima prikazati. Na pozivu ima biti pečat suda i potpis sudca ili njegova preslušnika i bilježnika (k. 1715 §§ 1—2; PNŽ čl. 76; PRVNŽ br. 36). — Pozivnica se ima sastaviti u dva primjerka, od kojih se jedan upućuje tuženiku, a drugi se čuva u spisima (k. 1716).

B. Pozivnicu će dostavljač (cursor) biskupskog dvora, ako bude moguće, p r e d a t i samom tuženiku, gdje god se on nalazio. Zato dostavljač može stupiti i na područje druge biskupije, ako to sudac smatra uputnim i naredi. Kad dostavljač ne nađe tuženika u mjestu boravka, može pozivnicu ostaviti kojemu članu njegove obitelji ili posluge, ako je taj pripravan primiti je i obeća, da će mu je što prije uručiti; ako ne, donijet će je natrag sudcu, da se dostavi prema kan. 1719, 1720 (k. 1717 §§ 1-3; PNŽ čl. 79; PRVNŽ br. 37). — Tuženik, koji ne će da primi pozivnice, ima se smatrati kao zakonito pozvan (k. 1718; PNŽ čl. 82).

C. Ako je radi udaljenosti ili drugog razloga dostavljaču teško uručiti pozivnicu tuženiku, moći će se ona na zapovijed sudca uputiti p o š t o m, samo preporučena i uz priznanicu, ili na koji drugi način, koji je prema zakonima i prilikama mjesta najsigurniji (k. 1719; PNŽ čl. 80; PRVNŽ br. 37).

D. Kad se nakon pomnjive istrage još ne zna, gdje boravi tuženik, poziv se vrši o g l a s o m. To se čini tako, da dostavljač izvjesi na vrata biskupskog dvora pozivnicu kao oglas, kroz vrijeme prema razboritom mišljenju sudca, i uvrsti je u koji javni list; ako ne može biti jedno i drugo, dovoljno je jedno ili drugo (k. 1720 §§ 1—2; PNŽ čl. 83; PRVNŽ br. 28).

E. Kad dostavljač izručuje pozivnicu tuženiku, mora je p o t p i s a t i i o z n a č i t i dan i sat, kad mu je predaje. Isto ima učiniti, kad je ostavlja u rukama kojega od tuženikove obitelji ili posluge, i dodati još ime osobe, kojoj je preda. Ako se poziv upravlja oglasom, na dnu oglasa ima napisati, u koji je dan i sat oglas izvješen i koliko je ostao izvješen. — Ako tuženik ne će da primi pozivnice, dostavljač će je vratiti sudcu, potpisanu s oznakom dana i sata, kad je nije htio primiti (k. 1721 §§ 1—4).

F. Što dostavljač učini, ima i z v i j e s t i t i sudca pismeno uz vlastoručan potpis, a to se čuva u spisima. Ako se poziv šalje poštom, u spisima se čuva posvjedočenje pošte (k. 1722 §§ 1—2).

G. Ako pozivnica ne sadrži što naređuje kan. 1717 (v. ovaj broj A), ili nije zakonito uručena, ništa ne vrijedi ni poziv ni postupak (k. 1723; PNŽ čl. 84).

H. Što je rečeno za poziv, ima se primijeniti i o s t a l i m sudbenim č i n i m a, prema njihovoj naravi, kao dostavljanju odluka, presuda i drugoga sličnoga (k. 1724).

1034. UČINAK POZIVA. — Kad se poziv zakonito obavi ili stranke same dođu na sud: 1) stvar prestaje biti netaknuta (integra); 2) parnica spada na onoga sudca ili sud, kod kojega je povedena; 3) kod ovlaštenog sudca učvršćuje se vlast tako, da ne svršava prestankom vlasti ovlastitelja; 4) prekida se zastara prema kan. 1508, ako nije drugo rečeno; 5) počinje parnica, i nastupa načelo: »Dok traje parnica, ne smije se ništa mijenjati« (k. 1725; PNŽ čl. 85).

Odsječak 7

UPUŠTANJE U PARNICU (k. 1726—1731)

1035. USTANOVLJENJE SPORNOG PREDMETA. — Predmet suda ustanovljuje se upuštanjem u parnicu (litis contestatio), t. j. izričitim protivljenjem tuženika tužiteljevoj tražbi, s nakanom parbanja pred sudcem (k. 1726; PNŽ čl. 87). Za upuštanje u parnicu nije potrebita nikakva svečanost; dovoljno je, da se, kad se stranke prikažu pred sudca ili njegova zamjenika, unese u zapisnik tražba tužitelja i protivljenje tuženika, iz čega se vidi, o čemu se radi ili u čemu stoji spor (k. 1727; PNŽ čl. 88). — U zapletenijim parnicama, gdje nije jasna ni jednostavna tražba tužitelja, a protivljenje tuženika vrvi poteškoćama, sudac će, po službenoj dužnosti ili na prijedlog tužitelja ili tuženika, pozvati stranke, da propisno ustanove sporna pitanja (dubia concordanda, k. 1728). — Ako u određeni dan stranka ne dođe niti navede opravdanog razloga, ima se proglasiti oglušenom, a sporna pitanja ustanovit će se službeno u prisutnosti stranke, koja je pristupila, ako ona to traži. Oglušenoj stranci to će se odmah staviti do znanja po službenoj dužnosti, da iznese, ako hoće, prigovore protiv spornih pitanja i opravda ogluhu, kroz vrijeme, koje se sudcu čini primjerenim. — Kad su stranke prisutne i složne u spornim pitanjima, ako sudac nema što prigovoriti sa svoje strane, to će se navesti u odluci, kojom se ustanovljuju sporna pitanja. Ako se pak stranke ne slažu ili sudac ne može odobriti njihovih prijedloga, on će sam riješiti spor odlukom. — Jednom ustanovljena sporna pitanja ne mogu se više mijenjati, nego novom odlukom, iz važnog razloga, na prijedlog stranke, ili promicatelja pravde, ili branitelja veza, nakon saslušanja jedne i druge ili samo jedne stranke, i nakon što se prouče njihovi razlozi (k. 1729 §§ 1—4; PNŽ čl. 89, 92). — Prije ustanovljenja spornog predmeta sudac ne smije pristupati primanju svjedoka i dokaza, osim u slučaju ogluhe ili ako treba svjedoke saslušati, da ne propadnu svjedočanstva radi vjerojatne njihove smrti, radi njihova odlaska ili kojega drugoga opravdanog razloga, radi kojeg se kasnije ne bi mogli ili bi se teško mogli saslušati (k. 1730).

1036. UČINAK UPUŠTANJA U PARNICU. — Kad se stranke upuste u parnicu: 1) nije više slobodno mijenjati optužnicu, osim ako sudac, uz privolu tuženika, iz opravdanih razloga drži, da se promjena ima pripustiti, ali uvijek uz naknadu štete i troškova tuženiku, ako ih ima. Ne smatra se, da je optužnica promijenjena: a) ako se ograniči ili promijeni način dokazivanja; b) ako se umanji tražba ili sporednosti tražbe; c) ako se okolnosti događaja navedene u optužnici tako razjasne, popune ili isprave, da predmet spora ostane uvijek isti; d) ako se mjesto stvari traži cijena, kamate ili nešto jednako vrijedno; 2) sudac ima strankama odrediti primjeren rok za podnašanje ili dopunu dokaza; taj rok može, na prijedlog stranaka, po svojoj uviđavnosti produljiti, samo da se parnica ne rasteže više nego je pravično; 3) posjednik tuđe stvari prestaje nalaziti se u dobroj vjeri; radi toga, ako bude

osuđen na vraćanje stvari, ima vratiti ne samo stvar, nego i njezine prihode od vremena upuštanja u parnicu, i osim toga naknaditi štetu, ako je možda nastala (k. 1731).[1]

Odsječak 8

TOK PARNICE (k. 1732—1741)

1037. POČETAK I SVRŠETAK PARNICE. — Parnica počinje napuštanjem u nju; svršava na sve načine kako svršava sud, ali se može i prije ne samo prekinuti, nego i od nje odustati (k. 1732).

1038. PREKID PARNICE. — A. Kad parbena stranka umre ili promijeni stanje ili joj prestane služba, radi koje je vodila parnicu: 1) ako nije svršio dokazni postupak, prekida se parnica, dok je pokojnikov baštinik ili nasljednik ne obnovi; 2) ako je svršio postupak, parnica se ne prekida, nego sudac mora ići dalje, pozvavši zastupnika, ako ga ima, inače pokojnikova baštinika ili nasljednika (k. 1733). — Kad se raspravlja, koji od klerika ima pravo na nadarje, i jedan od njih kroz to umre ili se zahvali na nadarju, parnica se ne prekida, nego je protiv preživjeloga nastavlja promicatelj pravde, koji će se boriti za slobodu nadarja ili crkve, osim ako je nadarje slobodne podjelbe i biskup hoće da stvar dosudi preživjelomu kao pobjedniku (k. 1734).

B. Kad zastupniku ili skrbniku svrši služba, parnica se prekida dotle, dok stranka ili oni na koje spada imenuju novoga zastupnika ili skrbnika, ili izjave, da će oni sami unaprijed nastupati (k. 1735).

C. Ako nije obavljen nikakav postupni čin na sudu prve molbe kroz dvije godine, na prizivnom kroz jednu godinu, a nije bilo nikakve zapreke, u prvom slučaju parnica se prekida, u drugome presuda, napadnuta prizivom, postaje pravomoćna (k. 1736).

Kad prestaje tok parnice ili se parnica napušta, ako ne propada tužba, može se ponovno podignuti kod istoga sudca. Okr. Stol. 16. III. 1920. (Decisiones, XII, 63 sl.; Coronata, Interpretatio, uz k. 1736).

1039. UČINAK PREKIDA PARNICE. — Prekid parnice djeluje već po zakonu protiv sviju, pa i protiv maloljetnih i drugih njima ravnih. Prekid se mora uvijek iznijeti kao prigovor, pa i po službenoj dužnosti, uz pravo na tražbu odštete od štitnika, upravitelja, zastupnika, ako ne dokažu, da nisu krivi (k. 1737). — Prekid parnice utrnjuje čine postupka (pozive, naređenja i t. d.), ali ne utrnjuje čina rasprave (dokaze, presude, k. 1642); pače ovi mogu imati vrijednost i u drugoj parnici, samo ako se povede između istih osoba i za istu stvar; ali gledom na druge vrijede samo kao isprave (k. 1738). — U slučaju prekida parnice svaka stranka plaća svoje troškove (k. 1739).

1040. ODUSTAJANJE OD PARNICE. — U svakom stanju i u svakom stepenu suda može tužitelj odustati od parnice. Isto tako koli tužitelj toli tuženik mogu odustati bilo od sviju bilo od nekih čina postupka. Da odustajanje bude valjano, mora se: 1) obaviti pismeno i potpisati od stranke ili njezina posebno ovlaštenog zastupnika; 2) saopćiti drugoj stranci i od nje

[1] V. o tome potanje: Kienitz von E., Klageinhalt u. Klageänderung im Ziwilprozessrecht des CIC, München 1932.

prihvatiti ili barem ne pobijati; 3) od sudca pripustiti (k. 1740 §§ 1—2. Pripušteno odustajanje proizvađa isti učinak za čine, od kojih se odustaje, kao i prekid parnice, te odustajatelja obvezuje na podmiru troškova za čine, od kojih je odustao (k. 1741).

Odsječak 9

ISPITIVANJE STRANAKA NA SUDU (k. 1742—1746)

1041. DUŽNOST I SLOBODA ISPITIVANJA. — Sudac, da dozna istinu o stvari, za koju javno dobro traži, da bude nesumnjiva, mora stranke ispitati. U drugim slučajevima može jednu stranku ispitati ne samo na prijedlog druge stranke, nego i po službenoj dužnosti, kad se radi o razjašnjenju navedenog dokaza. Sudac može stranke ispitivati u svakom stanju parnice prije nego završi dokazni postupak; poslije završetka dokaznog postupka samo prema kan. 1861 (k. 1742 §§ 1—3; PNŽ čl. 101; v. niže br. 1100).

1042. DUŽNOST ODGOVARANJA. — Sudcu, koji zakonito pita, stranke su dužne odgovarati i priznati istinu, osim kad se radi o zločinu, što su ga počinile. Ako stranka, zakonito upitana, ne će da odgovara, sudac će prosuditi, koliko vrijedi uskrata: da li je opravdana ili jednaka priznanju. Stranka, koja mora odgovarati, ako nezakonito krati odgovor ili se, nakon što je odgovorila, ustanovi, da je lagala, ima se kazniti oduzimanjem zakonitih crkvenih čina (k. 2256 br. 2) za vrijeme, koje će odrediti sudac; ako je prije položila zakletvu, da će govoriti istinu, svjetovnjak se ima kazniti osobnom zabranom bogoslužja (interdictum personale), a klerik obustavom (k. 1743 §§ 1—3; PNŽ čl. 111, 112; PRVNŽ br. 40).

1043. ZAKLETVA. — Sudac ne može tražiti od tuženika u kaznenim parnicama, da položi zakletvu, da će govoriti istinu; u parbenima, kad je u pitanju javno dobro, mora je tražiti od stranaka; u drugima, može prema uviđavnosti (k. 1744). Za polaganje zakletve ili odgovaranje na upite stranke se moraju osobno prikazati sudcu, izuzevši one o kojima govori kad. 1770 § 2 br. 1, 2 (k. 1746; v. niže br. 1061).

1044. TOČKE PITANJA. — Kako tužitelj i tuženik međusobno tako i promicatelj pravde i branitelj veza mogu sudcu predati točke pitanja (positiones), o kojima će sudac ispitati stranku. U izrađivanju, pripuštanju i stavljanju ovih pitanja treba se držati odgovarajućih propisa kan. 1773—1781 (k. 1745 §§ 1—2; v. niže br. 1063).

Odsječak 10

DOKAZIVANJE (k. 1747—1836)

1045. POJAM. — Dokazivanje je utvrđivanje istine zakonitim sredstvima o nejasnoj ili prijepornoj stvari. Može biti: 1) sudbeno i izvansudbeno: prema tome da li se čini na sudu ili izvan suda; 2) potpuno i nepotpuno: prema tome da li je nešto utvrđeno očevidno, s moralnom sigurnošću, ili samo s nekom vjerojatnošću, bez moralne sigurnosti.

1046. ŠTO NE TREBA DOKAZIVATI. — Ne treba dokazivati: 1) razglašene čine (facta notoria), prema kan. 2197 br. 2, 3; 2) što sam zakon predmnijeva (praesumtiones); 3) činjenice, koje jedna stranka tvrdi, a druga pripušta, osim ako zakon ili sudac traži, da se ipak dokažu (k. 1747; v. niže br. 1246).

1047. TKO JE DUŽAN DOKAZIVATI. — Dokazivati mora onaj, koji nešto tvrdi. Ako tužitelj ne dokaže, tuženik se ima riješiti (k. 1748 §§ 1—2).

1048. DOZAKIVANJE ZA ODUGOVLAČENJE PARNICE. — Dokazivanje, koje izgleda da ide za odugovlačenjem parnice, kao što je ispit daleko boravećeg svjedoka, ili kojemu je nepoznat zavičaj, ili pregledavanje isprave, koja se ne može brzo dobiti, sudac ne smije pripustiti, osim ako se ti dokazi smatraju potrebitima, zato što nema drugih ili nisu dovoljni (k. 1749).

POGLAVLJE 1

DOKAZIVANJE PRIZNANJEM STRANAKA (k. 1750—1753)

1049. SUDBENO PRIZNANJE. — Prvi način dokazivanja jest, kad jedna stranka neku činjenicu sama od sebe ili na upit sudca pred sudcem bilo usmeno ili pismeno ustvrdi protiv sebe, a u prilog druge stranke. To je sudbeno priznanje (k. 1750). Ako se radi o posebničkom poslu, a u parnici nije javno dobro, sudbeno priznanje jedne stranke, ako je dano slobodno i promišljeno, lišava drugu stranku dužnosti dokazivanja (k. 1751). — Stranka, koja nešto prizna na sudu, ne može više toga poreći, osim ako to učini odmah nakon priznanja, ili dokaže, da priznanje nema spomenutih uvjeta (k. 1750), ili da se ima pripisati krivom mišljenju o stvari (k. 1752).

1050. IZVANSUDBENO PRIZNANJE. — Priznanje bilo usmeno bilo pismeno pred protivnikom ili pred drugima izvan suda, zove se izvansudbeno priznanje. Kad ono dođe na sud, sudac će procijeniti, promotrivši sve okolnosti, koliko vrijedi (k. 1753).

POGLAVLJE 2

DOKAZIVANJE SVJEDOCIMA (k. 1754—1791)

1051. DOZVOLJENOST SVJEDOKA. — U bilo kojim parnicama dozvoljeno je dokazivanje svjedocima, pod ravnanjem sudca prema propisima kanona (k. 1754).

1052. PRIZNANJE ISTINE SA STRANE SVJEDOKA. — Svjedoci su dužni odgovarati sudcu, kad ih zakonito pita, i priznati istinu. Od te dužnosti izuzeti su: 1) župnici i drugi svećenici gledom na ono, što im se očituje pri vršenju njihove službe izvan sakramenta ispovijedi; državne oblasti, liječnici, primalje, odvjetnici, bilježnici i drugi, koji su dužni na službenu tajnu pa i radi danog savjeta, što se tiče stvari, koje spadaju pod tu tajnu; 2) koji se iz svjedočenja boje za se ili za svoje rođake i srodnike u bilo kojem koljenu ravne loze i u prvom koljenu pobočne loze ozloglašenje, pogibeljno zlostav-

ljanje i druga vrlo teška zla. — Svjedoci, koji sudcu, kad zakonito pita, tvrde neistinu ili kriju istinu, imaju se kazniti prema kan. 1743 § 3. Istom kaznom imaju se kazniti i oni, koji se usuđuju svjedoka ili vještaka navesti darovima, obećanjima ili na koji drugi način, da krivo svjedoče ili zataje istinu (k. 1755 §§ 1—3; PNŽ čl. 121; v. gore br. 1042).

Čl. 1. TKO MOŽE BITI SVJEDOK (k. 1756—1758)

1053. OPĆA SPOSOBNOST. — Svak može biti svjedok, ako ga zakon ne isključuje potpuno ili djelomično (k. 1756; PNŽ čl. 118).

1054. POTPUNA I DJELOMIČNA NESPOSOBNOST. — Kao nepodesni (non idonei) odbijaju se od svjedočenja: a) nedorasli i b) slaboumni (mente debiles). — Kao sumnjivi (suspecti): a) izopćenici, krivokletnici, beščasni, nakon osude ili proglašenja; b) koji su tako slabog ponašanja, da im se ne može vjerovati; c) javni i veliki neprijatelji stranke. — Kao nesposobni (incapaces): a) stranke u parnici i njihovi zastupnici, kao što su štitnici u parnici štićenika, poglavar ili upravitelj u parnici svoje zajednice ili nabožne ustanove, u ime koje stoji na sudu, sudac i njegovi prisjednici, odvjetnik i drugi, koji pomažu ili su pomagali stranku u istoj parnici; b) svećenici, ukoliko se tiče svega onoga, što su doznali u sakramentalnoj ispovijedi, iako su riješeni ispovjedne tajne; pače sve što se je čulo od bilo koga i na bilo koji način prigodom ispovijedi, ne može se primiti ni kao znak (indicium) istine; c) suprug u parnici supruga, rođak i srodnik u parnici rođaka i srodnika u bilo kojem stupnju ravne loze i u prvom stupnju pobočne loze, osim ako se radi o parnicama, koje spadaju na građanski i vjerski stalež dotičnika, a ne može se stvar doznati s druge strane, dok javno dobro traži, da se dozna (k. 1757 §§ 1—3; PNŽ čl. 119). — Nepodesni i sumnjivi mogu se saslušati, ako sudac svojom odlukom izjavi, da je to korisno; ali će njihovo svjedočanstvo vrijedi samo kao znak i pomagalo dokazivanja, a uopće se imaju saslušati bez zakletve (k. 1758; PNŽ čl. 120).

Čl. 2. PREDVAĐANJE I ISKLJUČIVANJE SVJEDOKA (k. 1759—1766)

1055. TKO PREDVODI SVJEDOKE. — Svjedoke predvode stranke. Ali ih može predvesti i promicatelj pravde i branitelj veza, ako je korisno za parnicu. I sudac može predvesti svjedoke po službenoj dužnosti, kad se radi o maloljetnima i drugima, koji su njima izjednačeni, i uopće kad to traži javno dobro. Stranka, koja predvede svjedoka, može odustati od njegova ispita; ali protivnik može tražiti, da se svjedok ipak ispita (k. 1759 §§ 1—4; PNŽ čl. 123, 132). — Ako se tko sam prikaže, da svjedoči, sudac može njegovo svjedočanstvo pripustiti ili odbiti, kako smatra uputnim. Ali svjedoka, koji se sam prikaže, mora odbiti, kad vidi, da to čini za odugovlačenje suda ili da je na štetu istine i pravde (k. 1760 §§ 1—2; PNŽ čl. 124).

1056. KAKO SE PREDVODE SVJEDOCI. — Kad se traži dokazivanje svjedocima, treba sudu naznačiti njihova imena i zavičaj. Osim toga treba podastrijeti točke pitanja, o kojima će svjedoci biti ispitani. Ako u roku, što ga odredi sudac, stranka ne navede okolnosti svjedoka, smatra se, da je odustala od njih (k. 1761 §§ 1—2; PNŽ čl. 59, 125). — Sudac ima pravo i dužnost ograničiti preveliko mnoštvo svjedoka (k. 1762). — Stranke moraju jedna drugoj saopćiti imena svjedoka, prije nego počne njihov ispit ili, ako to po razboritom mišljenju sudca ne može biti, barem prije objelodanjenja svjedočanstva (k. 1763; PNŽ čl. 126, 130 § 2).

Može se držati praksa, da sudac drugoj stranci saopći točke pitanja, o kojima će svjedoke ispitati, da po njima sastavi upite i preda ih sudcu, samo ako nema pogibli za krivo svjedočanstvo. PT 12. III. 1929. (AAS 1929, 170).

1057. ISKLJUČENJE SVJEDOKA. — Svjedoci se moraju isključiti po službenoj dužnosti, kad je sudcu očevidno, da im je zabranjeno svjedočiti, osim u slučaju kan. 1758 (v. gore br. 1054 pri dnu). Ali na zahtjev protivnika imadu se isključiti, ako dokaže, da postoji opravdan razlog. To isključenje zove se otklon svjedoka (reprobatio personae testis). Stranka ne može otkloniti svjedoka, kojega je sama predvela, osim ako nastane novi razlog, premda može otkloniti njegovo svjedočanstvo. Otklon svjedoka ima biti kroz tri dana, otkad se stranci saopće imena svjedoka. Kasnije se ne smije pripustiti, ako stranka ne dokaže ili barem zakletvom ne potvrdi, da joj nedostatak svjedoka prije nije bio poznat. Sudac će raspravu o otklonu zadržati do svršetka parnice, osim: 1) ako protiv svjedoka stoji pravna predmnjeva; 2 ako je nedostatak razglašen; 3) ako se može odmah i lako dokazati; 4) ako se kasnije ne može dokazati (k. 1764 §§ 1—5; PNŽ čl. 131, 132 § 2).

1058. POZIVANJE SVJEDOKA. — Svjedoke pozivlje sudac svojom odlukom, koja im se ima saopćiti prema kan. 1715—1723 (k. 1765; v. gore br. 1033). Svjedok, propisno pozvan, mora se prikazati ili sudcu obrazložiti odsutnost. Neposlušnog svjedoka, koji se ne odazove bez opravdanog razloga ili, ako se odazvao, ne će dá odgovara ili položi zakletvu ili potpiše svoj iskaz, može sudac kazniti primjerenim kaznama i ujedno oglobiti prema šteti, što uslijed toga nastane strankama (k. 1766 §§ 1—2; PNŽ čl. 127 §§ 1, 2).

Čl. 3. ZAKLETVA SVJEDOKA (k. 1767—1769)

1059. ZAKLETVA PRIJE ISKAZA. — Svjedok, prije nego iskaže svjedočanstvo, mora položiti zakletvu, da će reći svu i samu istinu; ali ostaje propis kan. 1758 (v. gore br. 1054). Stranke i njihovi zastupnici mogu prisustvovati zakletvi, osim u slučaju kan. 1763 (v. gore br. 1056). Zakletva se može svjedocima i otpustiti, uz privolu jedne i druge stranke, ako se radi o čisto posebničkom pravu stranaka. Ali i kad se ne traži zakletva, sudac ima svjedoka opomenuti o teškoj obvezi da uvijek govori istinu (k. 1767 §§ 1—4; PNŽ čl. 97, 138).

1060. ZAKLETVA NAKON ISKAZA. — Svjedoci, iako su položili zakletvu, da će govoriti istinu, mogu se ipak prema razboritom nalazu sudca, nakon ispita prisiliti na zakletvu, da su rekli istinu u svima točkama ili samo nekima, kad to traži važnost posla i okolnosti iskazanog svjedočanstva (k. 1768). — Svjedoci se mogu prisiliti i zakletvom na čuvanje tajne o postavljenim upitima i danim odgovorima, sve dok se ne objave spisi i prilozi; pa i za uvijek prema kan. 1623 § 3 (k. 1769; v. gore br. 984).

Čl. 4. PRESLUŠAVANJE SVJEDOKA (k. 1770—1781)

1061. MJESTO PRESLUŠAVANJA. — Svjedoci se imadu ispitivati ili preslušavati u samoj sudskoj dvorani. Od toga pravila izuzeti su: 1) stožernici, biskupi i drugi odličnici, koji su po svjetovnom pravu slobodni od dužnosti, da se prikažu pred sudca za polaganje svjedočanstva; svi ti mogu izabrati mjesto, gdje će svjedočiti, samo o tome imadu obavijestiti sudca; 2) koji radi bolesti ili druge tjelesne i duševne zapreke ili staleža života, kao redovnice svečanih zavjeta, ne mogu doći u sudnicu; njih treba saslušati kod kuće; 3) koji borave izvan biskupije, pa se ne mogu vratiti bez velike teškoće; njih ima saslušati sud mjesta, gdje borave u smislu kan. 1570 § 2 (v. gore br. 953), prema upitima i uputama, koje će dostaviti sudac parnice; 4) koji u biskupiji borave, ali su toliko udaljeni od mjesta suda, da bez velikih troškova ne mogu doći ni oni do sudca ni sudac do njih; u tom slučaju sudac će odrediti jednoga bližega vrijednoga i sposobnog svećenika, da s nekim kao zapisničarom ispita dotične svjedoke, dostavivši mu ujedno upite, koje će staviti, i davši mu zgodne upute (k. 1770 §§ 1—2; PNŽ čl. 98; PRVNŽ br. 23, 24).

1062. STRANKE I PRESLUŠAVANJE SVJEDOKA. — Preslušavanju svjedoka stranke ne mogu prisustvovati, osim ako sudac drži, da ih treba pripustiti (k. 1771; PNŽ čl. 128). — Svjedoke treba ispitati svakoga napose. Razboritoj uviđavnosti sudca ostavlja se, da, nakon podnešenih svjedočanstva, svjedoke među sobom i sa strankama suoči (confrontare). To može biti, ako su ispunjeni svi ovi uvjeti: 1) ako se svjedoci razilaze među sobom ili sa strankama u velikoj stvari, koja se odnosi na bit parnice; 2) ako nema drugoga lakšeg puta, da se dozna istina; 3) ako iz suočenja nema pogibli sablazni ili svađe (k. 1772 §§ 1—3; PNŽ čl. 133; PRVNŽ br. 47 § 2).

1063. NAČIN PRESLUŠAVANJA. — A. Svjedoke preslušava sudac, njegov odaslanik ili preslušnik, uz kojega treba da bude zapisničar. Samo on stavlja upite, a stranke, promicatelj pravde ili branitelj veza, ako su prisutni te imadu novih upita, ne će ih sami stavljati, nego će ih predložiti sudcu ili njegovu zamjeniku, da ih on postavi svjedoku (k. 1773 §§ 1—2; PRVNŽ br. 41).

B. Svjedoka treba pitati najprije ne samo o općim okolnostima osobe, t. j. o imenu, prezimenu, rodu, dobi, vjeri, položaju, zavičaju, nego i o njegovu odnošaju sa strankama u parnici; zatim se imadu staviti pitanja, koja se odnose na samu parnicu, i izvidjeti, odakle mu je i kako poznato što tvrdi (k. 1774; PNŽ čl. 99; PRVNŽ br. 43 § 1).

C. Upiti imaju biti kratki, ne obuhvatati više stvari, ne zavodljivi, ne lukavi, ne stavljajući u usta odgovor, ne uvredljivi za bilo koga, a imaju se odnositi na dotičnu parnicu (k. 1775; PRVNŽ br. 43 § 2).

D. Upiti se ne smiju prije saopćiti svjedocima; ipak, ako je ono, o čemu treba svjedočiti, tako daleko od sjećanja, da se ne može sigurno ustvrditi, ako se prije ne ponovi, sudac može svjedoku napomenuti neke stvari, ako misli, da to može biti bez pogibli (k. 1776 §§ 1—2; PRVNŽ br. 43 § 2).

E. Svjedoci će svjedočiti usmeno, a ne će čitati napisano, osim ako se radi o računima; tad mogu pogledati bilješke, koje sobom donesu

(k. 1777). Zapisničar ima odgovor odmah zabilježiti, ne samo što se tiče jezgre, nego i riječi svjedočanstva, osim ako sudac, radi neznatnosti parnice, drži, da je dovoljna jezgra svjedočanstva (k. 1778; PNŽ čl. 129; PRVNŽ br. 44 § 1).

F. Zapisničar će u zapisniku parnice navesti položenu, oproštenu ili uskraćenu zakletvu, prisutnost stranaka i drugih, upite stavljene po službenoj dužnosti, i uopće sve što je vrijedno, da se upamti, a možda se dogodilo pri preslušavanju svjedoka (k. 1779; PRVNŽ br. 45).

G. Svjedoku, prije nego pođe iz dvorane, treba pročitati njegov usmeni iskaz, što ga je zabilježio zapisničar, i dati mogućnost, da doda, izbriše, ispravi, izmijeni. Napokon zapisnik imadu podpisati svjedoci, sudac i bilježnik (k. 1780 §§ 1—2; PRVNŽ br. 46).

H. Svjedoci, iako su već preslušani, mogu se ponovno pozvati na preslušanje, na zahtjev stranke ili po službenoj dužnosti, prije nego se objelodane spisi ili svjedočanstva, ako to sudac smatra potrebitim ili korisnim, samo da nema pogibli potajnog dogovora i podmićivanja (k. 1781; PRVNŽ br. 47 § 3).

Čl. 5. OBJELODANJENJE SVJEDOČANSTVA I NJIHOV OTKLON (k. 1782—1786)

1064. OBJELODANJENJE SVJEDOČANSTVA. — Kad stranke ili njihovi zastupnici ne prisustvuju preslušavanju svjedoka, svjedočanstva se mogu objelodaniti odlukom sudca odmah nakon preslušanja. Ali sudac, ako smatra uputnim, može to odgoditi dok svrši ostalo dokazivanje (k. 1782 §§ 1—2).

1065. UČINAK OBJELODANJENJA. — A. Nakon što se objelodane svjedočanstva: 1) ne može se više otkloniti svjedok kao osoba, osim u smislu kan. 1764 § 4 (v. gore br. 1057); 2) ali ostaje pravo otkloniti svjedoke, bilo gledom na način preslušavanja, kad su naime propušteni pravni propisi o preslušavanju, bilo gledom na sama svjedočanstva, kad se pobijaju kao neistinita, nestalna, protuslovna, nejasna, radi nedostatka znanja i slično (k. 1783). Otklon će sudac odbaciti svojom odlukom, kad opazi, da se osniva na nevažnom temelju ili da ide za odugovlačenjem postupka (k. 1784). Ako ga pripusti, odredit će stranci, koja to traži, kratak rok, da dokaže otklon, pa će ići dalje kao i u drugim upadnim pitanjima (k. 1785).

B. Nakon što se objelodane svjedočanstva, svjedoci već saslušani ne smiju se više saslušavati o istim točkama, niti novi svjedoci pripuštati, osim oprezno i iz važnog razloga u parnicama, koje nikad ne postaju pravomoćnima; iz vrlo važnog razloga, u drugima. U svakom slučaju treba da bude: 1) uklonjena pogibao prevare i uplivanja na krivi iskaz; 2) da se sasluša druga stranka; 3) da se zatraži mišljenje promicatelja pravde ili branitelja veza, ako sudjeluju u parnici. To će sve sudac odrediti svojom odlukom (k. 1786; PNŽ čl. 135).

Čl. 6. PRISTOJBE SVJEDOKA (k. 1787—1788)

1066. PRAVO NA PRISTOJBE. — A. Svjedok ima pravo tražiti naknadu za troškove puta i boravka u mjestu suda, kao i na primjerenu odštetu za prekid svoga posla ili rada. Na sudca spada, saslušavši stranku i svjedoka i, ako je potreba, vještake, odrediti odštetu i troškove, koje treba podmiriti (k. 1787 §§ 1—2).

B. Ako u neprekoračivom roku, što će ga odrediti sudac, stranka, koja predvodi svjedoke, ne položi primjerene svote prema kan. 1909 § 2, ima se smatrati, da je odustala od preslušavanja svjedoka (k. 1788).

Čl. 7. DOKAZNA MOĆ SVJEDOČANSTVA (k. 1789—1791)

1067. OCJENJIVANJE SVJEDOČANSTVA. — Pri ocjenjivanju svjedočanstva sudac treba da ima pred očima: 1) položaj i poštenje svjedoka, i da li se ističe kakvim dostojanstvom; 2) da li svjedoči po vlastitom znanju, osobito je li sam vidio i čuo, ili se radi o mišljenju, glasu, ili je čuo od drugoga; 3) da li je svjedok postojan i dosljedan, ili je nepostojan, nestalan i labav; 4) da li ima susvjedoka za to što kaže, ili je samac (k. 1789). Ako se svjedoci među sobom razilaze, sudac će izmjeriti, da li se njihova svjedočanstva protive jedno drugomu, ili su samo različita te se popunjuju (k. 1790).

1068. DOVOLJAN DOKAZ. — Svjedočanstvo jednoga svjedoka nema potpune dokazne snage, osim ako se radi o službenom svjedoku, koji svjedoči o službenim stvarima. Ako dvije ili tri besprijekorne osobe odlučno svjedoče na sudu pod zakletvom, po vlastitom znanju, o nekoj stvari ili činjenici, dokaz je dovoljan, osim ako u kojoj parnici sudac smatra potrebitim potpuniji dokaz radi vrlo velike važnosti stvari ili radi znakova, koji bacaju neku sumnju na ono što se tvrdi (k. 1791 §§ 1—2).

POGLAVLJE 3

DOKAZIVANJE VJEŠTACIMA (k. 1792—1305)

1069. POJAM. — Vještaci su osobe, koje radi osobitog poznavanja neke stvari daju o njoj stručno mišljenje. — Njihovo mišljenje treba saslušati, kad to traži zakon ili sudac, da se dokaže neka činjenica ili da se upozna narav neke stvari (k. 1792; PNŽ čl. 140).

1070. IZBOR. — Vještake određuje sudac. U čisto privatnim parnicama sudac to može učiniti samo na molbu obiju stranaka ili jedne uz privolu druge; u parnicama koje se tiču javnog dobra, saslušavši promicatelja pravde ili branitelja veza. Po svojoj uviđavnosti može izabrati jednoga ili više vještaka, prema naravi parnice i težini stvari, ako sâm zakon ne označuje broja vještaka (1793 §§ 1—3; 1979, 2031, 2118; PNŽ čl. 141—144).

1071. SVOJSTVA. — Za vještake se imadu izabrati, ako su u drugome jednaki, oni, koje je nadležna oblast odobrila kao takove. Koji su isključeni od svjedočenja prema kan. 1757, ne mogu se uzeti ni kao vještaci (k. 1795 §§ 1—2; PNŽ čl. 142). — S istih razloga, s kojih svjedoci, mogu se otkloniti i vještaci. Sudac će odlukom odrediti, da li se ima pripustiti otklon ili ne. Kad ga pripusti, na mjesto otklonjenoga ima staviti drugoga (k. 1796 §§ 1—2; PNŽ čl. 145).

1072. SLUŽBA. — A. Vještaci će svoje vještaštvo obaviti prema zahtjevima istine i pravde, ne tvrdeći neistinu niti prikrivajući istinu; ako u tome pogriješe, imaju se kazniti prema kan. 1743 § 3 (k. 1794; v. gore br. 1042).

B. Smatra se, da preuzimlju posao, kad polažu zakletvu, da će povjerenu zadaću vjerno ispuniti. Stranke mogu prisustvovati polaganju zakletve, kao i vršenju zadaće, ako narav stvari i pristojnost (k. 1979) drugo ne traži ili sudac ne odredi (k. 1797 §§ 1—2; PNŽ čl. 146). — Nakon položene zakletve, ako u određenom roku ne poslušaju naredbe ili bez opravdanog razloga izbjegavaju izvršenje, odgovaraju za štetu (k. 1798).

1073. DAVANJE STRUČNOG MIŠLJENJA. — A. Sudac, uvaživši sve što stranke navode, odlukom će odrediti sve i pojedine točke, o kojima će vještaci dati mišljenje. Ako smatra potrebitim ili uputnim, može odrediti vrijeme, kroz koje će se obaviti pregled i dati mišljenje, a može ga, saslušavši stranke, i produljiti (k. 1799 §§ 1—2; PNŽ čl. 147).

B. Ako se sumnja, tko je sastavio neko pismo, sudac će, osim dotičnog pisma, dati vještacima, na prijedlog stranaka, i druga pisma, s kojima će ono usporediti i sravnati. Ako se stranke ne slažu u pismima, koje bi trebalo sravniti, sudac će izabrati: 1) ona, koja je sama stranka inače priznala, ili 2) koja je tuženik napisao kao javna osoba, te se čuvaju u arhivima i drugoj javnoj zbirci spisa, ili 3) njegove potpise, koji su, po svjedočanstvu bilježnika ili druge javne osobe, pred njima stavljeni. Ako pisma, koja stranke ili sudac odrede za sravnjivanje, nisu, po mišljenju vještaka, dovoljna, a onaj, kojemu se pripisuje sporno pismo, još je živ, sudac će ga, na prijedlog stranke ili po službenoj dužnosti, pozvati, da nešto vlastoručno napiše pred sudcem ili njegovim odaslanikom, što mu vještaci, sudac ili njegov zamjenik budu u pero kazivali. Uskrata pisanja, ako nema opravdanog razloga, smatra se priznanjem ispravnosti spornog pisma na štetu uskratioca (k. 1800 §§ 1—4; PNŽ čl. 149).

C. Vještaci mogu svoje mišljenje podnijeti pismeno ili usmeno pred sudcem; ali ako ga daju usmeno, ima ga bilježnik odmah zapisati a vještaci potpisati. Sudac može vještaka, osobito ako je mišljenje dao pismeno, pozvati, da dade daljnja razjašnjenja, koja smatra potrebitima. Vještaci moraju jasno kazati, kako su postupali pri obavljanju posla, a osobito na kojim se razlozima osniva njihovo mišljenje (k. 1801 §§ 1—3; PNŽ čl. 152; PRVNŽ br. 93 § 1).

D. Svaki vještak treba da svoje mišljenje izradi napose, različito od drugih, ako sudac ne naredi, gdje se zakon ne protivi, da bude jedno, koje će svi potpisati. U tom slučaju moraju se točno označiti razlike u mišljenjima, ako postoje (k. 1802; PNŽ čl. 153; PRVNŽ br. 93 § 2).

1074. OCJENJIVANJE STRUČNOG MIŠLJENJA. — Ako se vještaci među sobom razilaze, slobodno je sudcu zatražiti mišljenje još vještijega o njihovim mišljenjima, ili upotrebiti nove vještake. Istu vlast ima sudac, kad

vještaci, nakon izbora, postanu sumnjivi ili se opazi, da nisu dorasli i sposobni za posao (k. 1803 §§ 1—2). — Sudac će uzeti u obzir ne samo mišljenja vještaka, iako su složna, nego i druge okolnosti parnice. Kad obrazlaže odluku, mora izraziti, s kojih razloga uvažuje ili odbacuje njihovo mišljenje (k. 1804 §§ 1—2; PNŽ čl. 154).

1075. PRISTOJBE VJEŠTAKA. — Troškove i nagradu vještaka odredit će sudac po pravu i pravičnosti, imajući pred očima odobreni običaj mjesta; ali ostaje pravo utoka prema kan. 1913 § 1 (k. 1805).

POGLAVLJE 4

DOKAZIVANJE SUDBENIM OČEVIDOM (k. 1806—1811)

1076. KAD SE OBAVLJA. — Ako sudac smatra potrebitim, da se pođe na sporno mjesto i pogleda sporna stvar, odredit će to odlukom i, saslušavši stranke, ukratko označiti što se ima pri tome učiniti (k. 1806).

1077. KAKO SE OBAVLJA. — Sudac može obaviti očevid osobno ili preko preslušnika ili preko posebnog sudca (k. 1807). Pregledavajući stvar ili mjesto, može se poslužiti vještacima, ako je njihova pomoć potrebita i korisna. Upotrebe li se vještaci, treba se držati propisa kan. 1793—1805 (k. 1808 §§ 1—2; v. gore br. 1070—1075). — Ako se sudac boji svađe ili nemira, može zabraniti prisustvovanje stranaka ili njihovih odvjetnika (k. 1809). — Sudac može svjedoke, predvedene po službenoj dužnosti ili propisno predložene od stranaka prije očevida, saslušati pri očevidu, ako drži, da je uputno za potpuniji dokaz ili za odstranjenje sumnja, radi kojih se očevid morao odrediti (k. 1810). — Bilježnik će točno zabilježiti, kojeg je dana i sata obavljen očevid, tko je bio prisutan, što je za vrijeme očevida rečeno ili učinjeno i što je sudac odredio. Zapisnik o izvršenom očevidu ima potpisati sudac i bilježnik (k. 1811 §§ 1—2).

POGLAVLJE 5

DOKAZIVANJE ISPRAVAMA (k. 1812—1824)

Čl. 1. NARAV I DOKAZNA MOĆ ISPRAVA (k. 1812—1818)

1078. POJAM. — Isprava je pismo, kojim se dokazuje neka činjenica. Isprave mogu biti: javne ili službene i privatne ili posebničke: prema tome da li ih izrađuje javna, t. j. službena oblast ili privatnici. — U postupku bilo koje vrste pripušta se dokazivanje s pomoću javnih i privatnih isprava (k. 1812; PNŽ čl. 155).

1079. JAVNE I POSEBNIČKE ISPRAVE. — Glavne javne crkvene isprave jesu: 1) spisi Sv. O. Pape, Rimskog Dvora i oblasnika, izrađeni u službenom obliku pri vršenju službe, kao i ovjerovljena posvjedočenja, što su ih dali oni ili njihovi bilježnici o istim spisima; 2) isprave, sastavljene od crkvenih bilježnika; 3) crkveni sudbeni spisi; 4) upisi krštenja, krizme, ređenja, redovničkih zavjeta, vjenčanja, smrti u matičnim knjigama biskupskog dvora, župe, Reda, i pismena posvjedočenja uzeta iz njih, izrađena sa

strane župnika, oblasnika i crkvenih bilježnika, ili njihovi ovjerovljeni prijepisi. — Javne državne isprave jesu one, koje se takovima smatraju po državnim zakonima svakoga pojedinog mjesta. — Pisma, ugovori, oporuke i bilo koji spisi, koje sastavljaju posebnici, smatraju se kao posebničke ili privatne isprave (k. 1813 §§ 1—3; PNŽ čl. 156).

1080. DOKAZNA MOĆ. — A. Javne isprave bilo crkvene bilo državne predmnijevaju se ispravne, dok se očevidno ne dokaže protivno (k. 1814; PNŽ čl. 169. — Priznanje ili pobijanje isprave može se predložiti na sudu bilo upadno (incidenter) bilo kao glavno pitanje (k. 1815). — Javne isprave svjedoče za ono, što se u njima tvrdi izravno i glavno (k. 1816).

Upis u župske matice dokazuje samo to, što spada na njih izravno i glavno. Tako upis u knjigu vjenčanih dokazuje samo činjenicu vjenčanja, a ne što se odnosi na službu župnika, miraz ili ugovore, uz koje je ženidba sklopljena, pa ni slobodno stanje, nepostojanje zapreka, slobodu privole, i t. d. Okr. Stol 14. III. 1927. (Decisiones XIX, 70 sl.).

B. Posebnička isprava, bilo priznata od stranke bilo prihvaćena na sudu, dokazuje protiv pisca, potpisnika i njihovih baštinika jednako kao i izvansudbeno priznanje; ali po sebi nema dokazne snage protiv drugih (k. 1817; PNŽ čl. 164, 165).

C. Ako se dokaže, da je u njima što brisano, popravljeno, umetnuto ili kako drukčije patvoreno, sudac će prosuditi, da li se i ukoliko ove isprave imadu uvažiti (k. 1818).

Čl. 2. PODNAŠANJE ISPRAVA I TRAŽBA ZA PODNAŠANJE

(k. 1819—1824)

1081. PODNAŠANJE ISPRAVA. — Isprave imadu dokaznu snagu na sudu, samo ako su izvorne ili u ovjerovljenom prijepisu, i položene u pisarni suda, izuzevši objelodanjene isprave, kao što su propisno proglašeni zakoni (k. 1819). Sudu se moraju podnijeti u službenom obliku, da ih sudac i protivnik mogu pregledati (k. 1820; PNŽ čl. 166). Ako nastane sumnja, da li je prijepis vjeran, sudac može, na prijedlog stranke, pa i po službenoj dužnosti, odrediti, da se podnese sama isprava, odakle je uzet primjerak. Ako to ne može biti ili vrlo teško, sudac može odrediti preslušnika ili zamoliti biskupa za ispit i sravnjenje isprave, naznačivši u čemu se i na koji način ima sravniti. Sravnjenju može prisustvovati jedna i druga stranka (k. 1821 §§ 1—2).

1082. TRAŽBA ZA PODNAŠANJE. — Zajedničke isprave i koje rade o zajedničkom poslu, kao što su oporuke i spisi, koji se odnose na nasljedstva, diobe dobara, ugovore i slično, o čemu se stranke prepiru, svaka stranka može tražiti, da ih podnese na sud ona stranka, koja tvrdi, da ih posjeduje (k. 1822). Ali nitko nije dužan podnijeti isprava, iako su zajedničke, koje se ne mogu saopćiti bez pogibli štete prema kan. 1755 § 2 br. 2 (v. gore br. 1052), ili bez pogibli prekršenja tajne. No ako bi se moglo ispisati barem koji dijelak isprave, koji bi trebalo podnijeti i donijeti u prijepisu bez tih poteškoća, sudac može odrediti, da se donese (k. 1823 §§ 1—2). — Ako stranka ne će da podnese isprave, za koju tvrdi, da je ima, sudac će, na zahtjev druge stranke i saslušavši, ako je potrebito, promicatelja pravde ili branitelja veza, međupresudom odrediti, da li i kako se isprava ima podnijeti.

Ako stranka ne će da posluša, sudac će procijeniti, koliko se ova uskrata ima uvažiti; ako pak poriče, da ima ispravu, sudac je može preslušati i prisiliti, da o tome položi zakletvu (k. 1824 §§ 1—3; PNŽ čl. 167; PRVNŽ br. 76).

POGLAVLJE 6

DOKAZIVANJE PREDMNJEVAMA (k. 1825—1828)

1083. POJAM. — Predmnjeva (praesumptio) jest znak, odnosno vjerojatno nagađanje nesigurne stvari. Predmnjeva može biti: a) zakonska (iuris), i b) ljudska (hominis): prema tome da li je pravi zakon ili sudac. Zakonska opet može biti: a) jednostavna (iuris simpliciter) i b) dvostruka (iuris et de iure). Jednostavna je svaka zakonska predmnjeva; Protiv nje pripušta se dokazivanje bilo izravno bilo neizravno. Dvostruka je ona, koju zakon smatra tako osnovanom, odnosno tako istinitom i pravednom, da protiv nje ne pripušta izravnog dokazivanja, nego samo neizravno, t. j. protiv činjenice, na kojoj se predmnjeva osniva (k. 1825, 1826; PNŽ čl. 170, 172). Takova predmnjeva stoji za pravomoćnu presudu prema kan. 1904 § 1 (v. niže br. 1119).

1084. DOKAZIVANJE U SLUČAJU PREDMNJEVE. — Tko ima za se zakonsku predmnjevu, oslobođen je od dužnosti dokazivanja, a dužnost pada na protivnika. Ako taj ne dokaže, presuda se ima izreći u prilog stranke, za koju stoji predmnjeva (k. 1827). Predmnjeve, kojih ne određuje zakon, ne smije praviti sudac, nego iz stalne i određene činjenice, koja je u izravnoj vezi s onim, o čemu je spor (k. 1828; PNŽ čl. 173, 174)[1].

POGLAVLJE 7

DOKAZIVANJE ZAKLETVOM (k. 1829—1836)

1085. VIŠESTRUKA ZAKLETVA. — Zakletva ili prisega može biti višestruka: a) dopunska (iusiurandum suppletorium), b) procjenska (aestimatorium) i c) rasudna (decisorium). Dopunska je onda, kad je stvar samo na pola dokazana a nema više drugih dokaznih pomagala, pa sudac ili naredi ili pripusti zakletvu za dopunu dokaza (k. 1829). — Procjenska je onda, kad postoji šteta, ali se ne može sa sigurnošću odrediti njezina visina, pa sudac pozove stranku, neka se zakune, da je šteta zaista onolika kako ona tvrdi (k. 1832). — Rasudna je onda, kad jedna stranka, uz odobrenje sudca, predloži drugoj, da se zakune, da stvar stoji onako, kako ona kaže, pa će se parnica smatrati riješenom (k. 1834 §§ 1—2).

1086. KAD SE POLAŽE DOPUNSKA ZAKLETVA. — A. Ova se zakletva polaže osobito onda, kad se drukčije ne mogu doznati okolnosti, koje se odnose na nečije građansko ili vjersko stanje. Ali se ne smije polagati u kaznenim parnicama, ni u parbenima, kad se radi o pravu ili o stvari velike vrijednosti ili o vrlo važnoj činjenici, ili ako pravo, stvar i činjenica ne pripadaju osobi, od koje se traži zakletva. Može se predložiti

[1] O zakonskim predmnjevama v. napose: Hayoit P., La présomption du droit dans la tradition canonique, Louvain 1941.

(deferre) bilo po službenoj dužnosti bilo na prijedlog druge stranke, promicatelja pravde i branitelja veza, ako sudjeluju u parnici. Redovito se ima predložiti onomu, kod koga su jači dokazi. Ali na sudca spada odlukom odrediti, da li se i kad stiču okolnosti, radi kojih se ova zakletva ima predložiti (k. 1830 §§ 1—5).

Kan. 1829 i 1830 § i dozvoljavaju polaganje dopunske zakletve, da se ustanovi slobodno stanje vjerenika. Tako ZS 20. V. 1920. (Sylloge, br. 70, str. 138).

B. Stranka, kojoj se predlaže dopunska zakletva u stvarima, koje ne spadaju na građansko ili vjersko stanje, može iz opravdanog razloga zakletvu uskratiti ili je uzvratiti (referre) protivniku. Na sudca spada prosuditi, kako se ima ocijeniti uskrata, da li je opravdana, ili se radije ima smatrati jednakom priznanju. Dopunsku zakletvu položenu od jedne stranke, može druga stranka pobijati (k. 1831 §§ 1—3).

1087. KAD SE PREDLAŽE PROCJENSKA ZAKLETVA. — U predlaganju procjenske zakletve: 1) sudac ima tražiti od stranke, koja je pretrpjela štetu, da pod svetost zakletve označi stvari, koje su joj odnesene ili koje je prevarno (dolo) izgubila, te kaže njihovu cijenu ili vrijednost prema svom vjerojatnom mišljenju; 2) ako se sudcu svota čini prevelikom, mora je pravično sniziti, imajući pred očima sve znakove i praktične dokaze, upotrebivši ako je potreba, i vještake, da stvar bude istinitija i pravednija (k. 1833).

1088. KAD SE POLAŽE RASUDNA ZAKLETVA. — A. Stranke se mogu sporazumjeti ne samo prije parnice, nego i u svakom času i stanju parnice, uz odobrenje sudca, da se parnica kao i svako upadno pitanje riješi onako kako se netko od njih zakune (k. 1834 § 1). Ali se ta zakletva može predložiti samo: 1) za stvar, u kojoj se pripušta ustupanje posjeda (cessio) i poravnanje (transactio), a koja za parbene stranke nije odviše važna ili vrijedna; 2) sa strane onoga, koji može učiniti ustupanje ili poravnanje; 3) onomu, koji može učiniti ustupanje ili poravnanje, a koji nema za se potpunog dokaza; 4) samo za poznavanje činjenicâ ili za činjenicu, koja pripada onomu, komu se predlaže zakletva (k. 1835).

B. Stranka, koja ovu zakletvu predloži, može je opozvati sve dok se ne položi, a druga stranka može je prihvatiti i položiti ili ne položiti ili je pak uzvratiti protivniku. Kad se položi zakletva, pitanje je riješeno, jednako kao da je učinjeno ustupanje ili poravnanje na sudu. Ako se zakletva uskrati i ne uzvrati protivniku, sudac će prosuditi, koliko to vrijedi: da li se osniva na opravdanim razlozima, ili je jednako priznanju. Ako se uzvrati protivniku, taj je mora položiti, inače pada parnica. Da se zakletva može uzvratiti protivniku, potrebiti su isti uvjeti kao kod predlaganja i posredovanje sudca (k. 1836 §§ 1—5).

Odsječak 11

UPADNA PITANJA (k. 1837—1857)

1089. POJAM. Upadno pitanje ili spor (causa incidens) nastaje onda, kad, nakon što počne postupak barem pozivom, jedna stranka, promicatelj pravde ili bratitelj veza, ako sudjeluju u parnici, istaknu pitanje, koje, iako nije izričito sadržano u optužnici, ipak spada na parnicu i redovito se mora riješiti prije glavnog pitanja (k. 1837; PNŽ čl. 187).

To se događa, na pr. kad se jedna stranka ne odazove pozivu, kad stranka ili tko drugi preinači optužnicu, kad se javi netko treći, i t. d.

1090. PREDLAGANJE UPADNOG PITANJA. — Upadno pitanje postavlja se usmeno ili pismeno, označivši vezu između njega i glavnog pitanja, i držeći se, koliko je moguće, pravila kan. 1706—1725 (k. 1838; v. gore br. 1030—1034). — Sudac, primivši pismenu ili usmenu tražbu, saslušavši stranke i, ako je potreba, promicatelja pravde ili branitelja veza, prosudit će, da li je to upadno pitanje bezvrijedno i pokrenuto jedino za odugovlačenje glavnog postupka; a isto tako, da li je upadno pitanje takovo i tako povezano s glavnim, da ga mora prije riješiti. Ako je stvar takova, pripustit će tražbu; inače će je odlukom odbaciti (k. 1839; PNŽ čl. 188, 189).

1091. RJEŠENJE UPADNOG PITANJA. — Da li će se upadno pitanje riješiti sudbenim postupkom ili samo odlukom, sudac će prosuditi, uzevši u obzir kakvoću i važnost stvari. Ako se mora riješiti sudbeno, treba se držati, koliko je moguće, propisa za redoviti postupak; ali će se sudac brinuti, da ročišta budu što je moguće kraća. Ako misli, da ne treba sudbenog postupka, u odluci, kojom odbacuje ili rješava upadno pitanje, ukratko će navesti pravne i stvarne razloge (k. 1840 §§ 1—3; PNŽ čl. 190—194; PRVNŽ br. 22 § 1). — Prije nego se riješi glavno pitanje, može sudac međupresudu iz opravdanog razloga popraviti ili opozvati sâm po sebi, saslušavši stranke, ili na prijedlog jedne stranke saslušavši drugu, i zatraživši uvijek mišljenje promicatelja pravde ili branitelja veza, ako sudjeluju (k. 1841; PNŽ čl. 195).

POGLAVLJE 1

OGLUHA (k. 1842—1851).

1092. POJAM. — Ogluha (contumacia) je uporna nepokornost ili neodaziv sudcu, koji stranku zakonito pozove preda se. Može biti koliko sa strane tuženika toliko sa strane tužitelja.

1093. OGLUHA TUŽENIKA. — A. Tuženik, koji pozvan na sud, bez opravdanog razloga ne pristupi ni osobno ni po zastupniku, može se proglasiti oglušenim (k. 1842; PRVNŽ br. 22 § 2). Ali ga sudac ne može takovim proglasiti, ako prije ne ustanovi: 1) da je kroz korisno vrijeme doznao za poziv, ili da je barem morao za nj doznati; 2) da je propustio opravdati odsutnost ili da je nije dovoljno opravdao. To se može ustanoviti bilo novim pozivom, da opravda izostanak, ako može, bilo na drugi način (k. 1843 §§ 1—2; PNŽ čl. 89; PRVNŽ br. 38 § 2).

B. Na prijedlog stranke, promicatelja pravde ili branitelja veza, ako sudjeluju u parnici, može sudac proglasiti ogluhu tuženika i zatim nastaviti postupak do konačne presude i njezina izvršenja. Ako nastavi postupak bez upuštanja u parbu, presuda će uzeti u obzir ono što traži optužnica; ako nakon upuštanja, sam sporni predmet (k. 1844 §§ 1—2). — Ali sudac može, da slomi tuženikovu nepokornost, zaprijetiti mu crkvenim kaznama. Ako to hoće, ima poziv ponoviti, s prijetnjom kazna. U tom slučaju nije dozvoljeno proglasiti ogluhu i udariti kaznama, ako se ne ustanovi, da je i drugi poziv bio bezuspješan (k. 1845 §§ 1—2).

C. Kad tuženik odustane od ogluhe i prikaže se na sud prije rješenja parnice, imaju se primiti prijedlozi i dokazi, što ih podnese; sudac ima paziti, da se ne bi postupak zlonamjerno i bez potrebe zavlačio (k. 1846; PNŽ čl. 90).

D. Nakon donesene presude može oglušenik tražiti od sudca, koji ju je donio, blagodat povraćaja u prijašnje stanje; ali ne preko tri mjeseca od uručenja presude, osim ako se radi o parnicama, koje nikada ne postaju pravomoćnima (k. 1847).

E. Gornjih pravila treba se držati i onda, kad se tuženik ogluši za vrijeme postupka (k. 1848).

1094. OGLUHA TUŽITELJA. — Ako se u dan i sat, kad se prikaže tuženik prema pozivu, ne prikaže tužitelj, i ne podnese nikakvo ili ne dovoljno opravdanje, sudac će ga, na prijedlog tuženika, ponovno pozvati. Ako se ne odazove ni na novi poziv ili kasnije propusti početi ili nastaviti postupak, treba ga, na prijedlog tuženika, promicatelja pravde ili branitelja veza, proglasiti oglušenim, prema pravilima koja vrijede za tuženika (k. 1849). — Kad sudac proglasi tužitelja oglušenim, prestaje mu pravo na nastavak parnice. Ipak je dozvoljeno promicatelju pravde ili branitelju veza preuzeti i nastaviti parnicu, kad to traži javno dobro. Tuženik pak ima pravo tražiti: 1) da slobodno pođe sa suda, ili 2) da se proglasi nevaljanim sve, što je do tada učinjeno, ili 3) da se konačno odriješi od tužiteljeve tražbe, ili 4) da se postupak nastavi do kraja u odsutnosti tužitelja (k. 1850 §§ 1—3; PNŽ čl. 91).

1095. TROŠKOVI I ODŠTETA U SLUČAJU OGLUHE. — Tko bude proglašen oglušenikom, a ne opravda se, bio tužitelj ili tuženik, ima se osuditi na troškove parnice, koji su učinjeni radi njegove ogluhe, kao i, ako je potreba, na odštetu drugoj stranci; ako se ogluše i tužitelj i tuženik, dužni su na troškove nepodijeljeno (k. 1851 §§ 1—2)[1].

POGLAVLJE 2

SUDJELOVANJE TREĆEGA U PARNICI (k. 1852—1953).

1096. PRIPUŠTANJE TREĆE OSOBE. — Onaj, koga se tiče, može biti pripušten na sudjelovanje u parnici u bilo kojem stanju rasprave. Ali da bude pripušten, treba da, prije nego završi dokazni postupak, podnese sudcu molbu, u kojoj će ukratko izložiti svoje pravo na sudjelovanje. Tko sudjeluje, treba ga pripustiti u onom stanju, u kojem se nalazi parnica, i dati mu kratak i neprekoračiv rok, da podnese svoje dokaze, ako je parnica došla do dokaznog stanja (k. 1852 §§ 1—3). — Ako je sudjelovanje treće osobe potrebito, sudac će to narediti na prijedlog stranke ili također po službenoj dužnosti (k. 1853).

[1] V o tome potanje: D' Ambrosio F. X., De contumacia iudiciali in antiqua et nova iuris canonici disciplina, Romae 1924.

POGLAVLJE 3

NAPADAJI ZA VRIJEME PARNICE (k. 1854—1857)

1097. POJAM. — Napadaj (attentatum) je sve, što za vrijeme parnice, jedna stranka učini protiv druge ili sâm sudac protiv koje od njih ili protiv obiju, u nesuglasnosti sa strankom i na njezinu štetu; bilo da se čin odnosi na sporni predmet, osim u slučaju kan. 1672, 1673 (v. gore br. 1011 A B), bilo da se tiče rokova, koje propisuje zakon ili ih je odredio sudac za obavljanje nekih sudbenih čina (k. 1854).

1098. PRAVNI UČINAK. — Napadaj je već po zakonu nevaljan. Radi toga stranci, oštećenoj uslijed napadaja, pripada tužba za proglašenje nevaljanosti. Ta se tužba ima podnijeti sudcu glavne parnice. Ako je sudac stranci sumnjiv radi napadaja, može podignuti prigovor sumnje, u čemu treba postupati prema kan. 1615 (k. 1855 §§ 1—3; v. gore br. 979 C). — Dok traje pitanje o napadaju tok se glavne parnice redovito obustavlja. Ali ako sudac smatra uputnijim, može se pitanje o napadaju raspravljati zajedno s glavnom parnicom. — Pitanja o napadajima treba raspraviti najžurnije i i riješiti odlukom sudca, nakon saslušanja stranaka, promicatelja pravde ili branitelja veze, ako sudjeluju (k. 1856 §§ 1—2). Kad se dokaže napadaj, sudac će odrediti njegov opoziv ili ispravak. Ako je napadaj učinjen silom ili prevarno, tko ga učini, dužan je na odštetu prema oštećenoj stranci (k. 1857 §§ 1—2).

Odsječak 12

OBJELODANJIVANJE POSTUPKA, ZAKLJUČAK DOKAZNOG POSTUPKA I PRETRES PARNICE (k. 1858—1867)

1099. OBJELODANJIVANJE POSTUPKA. — Prije pretresa parnice i donašanja presude, svi dokazi, koji su u spisima a još su tajni, imadu se objelodaniti (k. 1858; PNŽ čl. 175). Kad se strankama i njihovim odvjetnicima dozvoli, da pogledaju spise i zatraže prijepis postupka, znači, da je postupak objelodanjen (k. 1859).

1100. ZAKLJUČAK DOKAZNOG POSTUPKA (Conclusio in causa). — Kad se ispuni sve, što spada na podnašanje dokaza, treba pristupiti zaključku dokaznog postupka. Zaključak biva: 1) kad stranke, zapitane od sudca, izjave, da nemaju što više dodati; 2) kad isteče korisno vrijeme, koje im je dao sudac za podnašanje dokaza; 3) kad sudac izjavi, da je stvar dovoljno ispitao. O zaključku, na koji god način bio, sudac će izdati odluku (k. 1860 §§ 1—3; PNŽ čl. 176, 177). — Nakon zaključka dokaznog postupka zabranjeno je novo dokazivanje, osim ako se radi: 1) o parnicama, gdje presuda nikada ne postaje pravomoćnom; 2) o ispravama, koje su tek sada pronađene: 3) o svjedocima, koji radi zakonite zapreke nisu mogli prije pristupiti. Ako sudac misli, da mora pripustiti nove dokaze, to će odrediti odlukom, saslušavši drugu stranku, kojoj će dozvoliti primjeren rok, da može saznati za nove dokaze i obraniti se; inače je postupak bez vrijednosti (k. 1861 §§ 1—2; PNŽ čl. 178).

1101. PRETRES PARNICE. — A. Kad se zaključi dokazni postupak, sudac će, prema svojoj razboritosti, odrediti strankama primjeren rok, da podnesu svoju obranu bilo osobno bilo preko odvjetnika. Taj rok može, na molbu jedne stranke, saslušavši drugu, produljiti, ali i skratiti, uz pristanak jedne i druge stranke (k. 1862 §§ 1—2; PNŽ čl. 179, 181, 184).

B. Obrana ima biti pismena, redovito u toliko primjeraka koliko ima sudaca, da svaki može dobiti svoj. Po jedan primjerak treba dati i promicatelju pravde i branitelju veza, ako sudjeluju; osim toga stranke treba da jedna drugoj dade po jedan primjerak. — Predsjedatelj suda, kad po svojoj razboritosti smatra potrebitim i vidi, da je bez velike štete za stranke, može narediti, da se obrana tiska zajedno s glavnim ispravama, koje će se povezati u jedan snopić s kratkim sadržajem spisa i isprava. U tom slučaju naredit će, da se ništa ne tiska, ako se prije ne pokaže rukopis i dobije dozvola objelodanjivanja. Osim toga, brižno će se postarati, da se sačuva tajna, ako je potrebito (k. 1863 §§ 1—4).

C. Na sudca, a u zbornom sudu na predsjedatelja spada, da, prema svojoj razboritosti, stegne predugu obranu, ako to nije određeno posebnim zakonom suda (k. 1864).

D. Kad stranke dadu jedna drugoj obranu, jednoj i drugoj slobodno je dati odgovor kroz kratko vrijeme, što će ga sudac odrediti, a uz ista pravila i mjere za obranu (v. gore B i C). Stranke imadu pravo na to samo jedan put, ako sudac iz važnog razloga ne smatra, da se mora ponovno dozvoliti. U tom slučaju, kad se daje dozvola jednomu, smatra se, da je dana i drugomu (k. 1865 §§ 1—2).

E. Zabranjene su usmene obavijesti (informationes orales), kojima odvjetnici nastoje uputiti sudca u pravne i stvarne prilike parnice. Ipak se pripušta umjereni pretres (disputatio) pred sudcem na sudu, da se nešto razjasni, ako to, na želju jedne i druge stranke, sudac smatra korisnim i pripusti. Da se dobije pretres, stranke će podastrijeti pismeno kratke točke pitanja, koja će raspraviti s drugom strankom. Na sudca spada te točke saopćiti strankama i odrediti dan i sat pretresa, te ravnati sam pretres. Pretresu ima prisustvovati jedan bilježnik suda zato da, kad naredi sudac ili zatraži stranka a sud privoli, može odmah zabilježiti o čemu se raspravljalo, što se priznalo i zaključilo (k. 1886 §§ 1—4; PNŽ čl. 186).

F. U parbenim parnicama, ako stranke propuste kroz korisno vrijeme pripraviti obranu, ili se prepuste znanju i savjesti sudca, sudac može, ako mu je stvar iz spisa i dokaza potpuno jasna, odmah izreći presudu (k. 1867).

Odsječak 13

PRESUDA (k. 1868—1877)

1102. POJAM. — Presuda (sententia) je zakonita izjava, kojom sudac rješava po strankama predloženu i sudbeno raspravljenu parnicu. Može biti dvostruka: a) međupresuda (interlocutoria), ako rješava sporedno ili upadno pitanje; b) konačna (definitiva), ako rješava glavno pitanje. Druge izjave sudca zovu se odluke (decreta) (k. 1868 §§ 1—2; PNŽ čl. 196). — Presuda nadalje može biti: c) odrješna (liberativa), ukoliko tuženika oslobađa od sudbene tužbe (ab observatione indicii) ili oupće od tužiteljeve tražbe (a petitione actoris); d) osudna (condemnativa), ukoliko ga

obvezuje, da ispuni tražbu tužitelja; e) proglasna (declarativa), ukoliko u kaznenim parnicama sudac proglasuje, da je tuženik već upao u crkvenu kaznu.

1103. DONAŠANJE PRESUDE. — A. Da se donese bilo koja presuda, hoće se kod sudca moralna sigurnost gledom na stvar, koju treba presudom riješiti. Tu sigurnost ima sudac crpsti iz spisa i dokaza. Dokaze će prosuditi prema svojoj savjesti, ako zakon što izričito ne određuje gledom na snagu nekog dokaza. Sudac, koji nije mogao steći te sigurnosti, izreći će, da nije utvrđeno pravo tužitelja, i tuženika otpustiti, osim ako se radi o pogodovnoj stvari (causa favorabilis). U tom slučaju izreći će u prilog nje, izuzevši slučaj kan. 1697 § 2 (k. 1869 § 1—4, 1014, 1127; PNŽ čl. 197; v. gore br. 650, 717 G, 1024).

B. Presudu ima donijeti sudac, nakon što svrši pretres parnice; ako je parnica zapletenija i teža radi velikog broja spornih pitanja i isprava, može se za donašanje odrediti neko primjereno vrijeme (k. 1870; PNŽ čl. 198 § 1).

C. U zbornom sudu predsjedatelj će odrediti, u koji će se dan i sat sudci sastati na vijećanje. Ako poseban razlog drugo ne preporuča, sastanak ima biti u sudbenoj dvorani. U određeni dan svaki će sudac donijeti napisano svoje mišljenje o biti parnice kao i razloge bilo pravne bilo stvarne, na temelju kojih je došao do tog mišljenja. Ta mišljenja priložit će se spisima parnice i tajno čuvati. Nakon što svaki prema prednosti iznese svoje mišljenje, ali tako da uvijek počinje izvjestitelj, održat će se umjereni pretres pod vodstvom predsjedatelja, navlastito da se uglavi, što će se odrediti u izreci (pars dispositiva) presude. U pretresu svakomu je slobodno odustati od prijašnjeg mišljenja. Ako sudci ne će ili ne mogu doći do presude u prvom pretresu, može se odluka odgoditi do novog sastanka; odgoda ne smije biti dulja od jednog tjedna (k. 1871 §§ 1—5; PNŽ čl. 185, 198, §§ 2—6, 201, 203).

B. Ako je sudac pojedinac, on će sam sastaviti presudu; u zbornom sudu treba se držati propisa kan. 1584 (k. 1872; PNŽ čl. 200 § 2; v gore br. 962).

1104. SADRŽAJ PRESUDE. — A. Presuda mora: 1) riješiti parnicu vođenu pred sudom, t. j. optuženika odriješiti ili osuditi gledom na tražbe ili tužbe, iznesene protiv njega, davši svakoj spornoj točki primjeren odgovor; 2) odrediti (barem ukoliko je moguće i predmet dopušta), što osuđena stranka mora dati (na pr. nadarje, službu, konja,novac), učiniti (na pr. porušiti staru kuću, obustaviti gradnju nove), izvršiti (na pr. pitati oproštenje, opozvati u novinama) ili trpjeti (na pr. ne primati prihode nadarja, ne vršiti službu za neko vrijeme), ili od čega se ima uzdržati (na pr. od predlaganja klerika na ispražnjenu službu ili nadarje); a tako isto na koji će se način, gdje i kada obveza ispuniti; 3) zadržavati razloge toliko stvarne toliko pravne, na kojima se osniva izreka presude; 4) odrediti glede troškova parnice. U zbornom sudu uzet će sastavljač presude (izvjestitelj) one razloge, koje iznesu pojedini sudci pri pretresu, osim ako većina zaključi, koji se razlozi imadu navesti (k. 1873 §§ 1—2; PNŽ. čl. 200 §§ 3, 4).

Presuda se mora donijeti, zazvavši uvijek na početku ime Božje (na pr.: U Ime Božje. Amen). Zatim treba navesti po redu, koji je sudac ili sudište; tko je tužitelj, tuženik, zastupnik, označivši ih propisno po imenu i zavičaju, promicatelj pravde, branitelj veza, ako sudjeluju. Iza toga treba ukratko prikazati čin s navodima stranaka. Tada ima doći izreka (pars dispositiva)

presude s razlozima na kojima se osniva, a koji se navode prije izreke. Završit će s oznakom dana i mjesta, gdje je sastavljena, i potpisom sudca ili svih sudaca, ako ih je više, i bilježnika (k. 1874 §§ 1—5; PNŽ čl. 202 §§ 1—5).

Nevaljana je presuda zbornog suda, koju potpiše samo predsjedatelj i bilježnik. PT 14. VII. 1922. (AAS 1922, 529).

C. Ovih pravila treba se držati osobito pri donašanju konačne presude; ali se primjenjuju, ukoliko stvar dopušta, i međupresudi (k. 1875).

1105. PROGLAŠENJE PRESUDE. — Propisno sastavljena presuda ima se što prije proglasiti (k. 1876; PNŽ čl. 200 § 1). Proglašenje može biti na tri načina: 1) pozivanjem stranaka, da saslušaju svečano čitanje presude sa strane sudca u sudnici; 2) javljanjem strankama, da je presuda u sudbenoj pisarni, da je mogu pročitati i zatražiti prijepis; 3) gdje postoji običaj, odašiljanjem primjeraka presude strankama putem javne pošte prema kan. 1719 (k. 1877; PNŽ čl. 204; v. gore br. 1033 C)

Može se držati nezapamćeni običaj, da se presuda pošalje odsutnoj stranci preko župnika, koji je stranci uručuje; stranka potpisuje potvrdu primitka, a župnik potvrdu dostavlja biskupskom sudu zajedno sa svojim izvješćem o uručenju presude. Tako ZS u odgovoru zagrebačkom nadbiskupu 26. I. 1944 br. 644 s mišljenjem savjetnika ZS O. F. Cappello.[1]

Odsječak 14

PRAVNI LIJEKOVI PROTIV PRESUDE (k.1878—1901)

1106. RAZNI PRAVNI LIJEKOVI. — Može se dogoditi: 1) da presuda bude nevaljana, jer nije proveden postupak kako treba, ili jer sama presuda nije sastavljena kako je trebalo; 2) da je presuda valjana, ali nepravedna, jer stranku pogađa teže nego zakon predviđa; 3) da njome bude povrijeđeno pravo treće osobe. U tim slučajevima ZKP predviđa dva redovita pravna lijeka: protiv nevaljane presude ništovnu žalbu, protiv nepravedne priziv, i jedan izvanredni lijek: prigovor trećega, kad je njome povrijeđeno tuđe pravo. Protiv presude, koja je postala pravomoćnom, daje u nekim slučajevima drugi izvanredni lijek: povraćaj u prijašnje stanje.

1107. OBIČNI ISPRAVAK PRESUDE. — Ako se radi o tvarnoj pogrješci, koja je nastala pri prepisivanju izreke u presudi, ili pri navađanju činjenica, tražbe stranaka ili računa, pogrješku može ispraviti sam sudac. U tu svrhu izdat će odluku na prijedlog stranke, ako se druga stranka ne protivi. Ako se protivi, tad je to upadno pitanje, koje će se riješiti odlukom prema kan. 1840 § 3, a odluka će se donijeti na kraju ispravljene presude (k. 1878 §§ 1—3; PNŽ čl. 205; v. gore br. 1091).

[1] V. također: Herman Dr. F., Proglašenje osuda kod crkvenih sudova, »Bogosl. Smotra« 1944, 192. O presudi crkvenog suda v. potanje: Lemieux D. A., The sentence in ecclesiastical procedure, Washington 1934; Liebman E. T., Efficacia ed autorità della sentenza, Milano 1935.

POGLAVLJE 1

PRIZIV (k. 1879—1891)

1108. TKO MOŽE ULOŽITI PRIZIV. — Ne samo stranka, koja se smatra pogođena presudom, nego i promicatelj pravde i branitelj veza, ako sudjeluju u parnici, imadu pravo uložiti priziv protiv presude, t. j. od nižeg sudca, koji je donio presudu, pozvati se na višega, ako toga pravo ne zabranjuje (k. 1879; PNŽ čl. 212 § 1).

1109. KAD SE NE PRIPUŠTA PRIZIV. — Nema mjesta prizivu: 1) protiv presude Sv. O. Pape ili Vrhovnog Sudišta; 2) protiv presude sudca, kojega je odredila Sv. Stolica, da sudi s ogradom: »Priziv isključen«; 3) protiv nevaljane presude; 4) protiv pravomoćne presude; 5) protiv presude, koja se osniva na rasudnoj zakletvi; 6) protiv sudčeve odluke ili međupresude, koja nema snagu konačne presude, osim ako se podnosi zajedno s prizivom od konačne; 7) protiv presude u stvari, gdje zakon određuje, da se ima riješiti najžurnije; 8) protiv presude u slučaju oglušenika, koji nije opravdao ogluhu; 9) protiv presude donesene protiv onoga, koji je pismeno izjavio, da se odriče priziva (k. 1880; PNŽ čl. 214).

Međupresuda, koja ima snagu konačne presude, bila bi na pr. ona: a) koja bi tužitelju osporavala pravo na nastupanje na sudu, ili pravo priziva; b) koja ga ne bi priznavala malodljetnikom, koji uživa blagodat povraćaja u prijašnje stanje, i t. d. Okr. Stol. 13. VII. 1918., 17. II. 1930. i 30. VII. 1934. (Decisiones, X, 92 sl.; XXII, 81, 497 sl.).

1110. KAD I KAKO SE ULAŽE PRIZIV. — A. Priziv se ima uložiti kod sudca, koji je donio presudu, kroz deset dana otkad se dozna, da je proglašena (k. 1881; PNŽ čl. 215). — Ako se presuda javno čita, može se priziv uložiti usmeno na sudu, a zapisničar ga ima odmah unijeti u zapisnik; inače se ima uložiti pismeno, osim u slučaju kan. 1707 (k. 1882 §§ 1—2; v. gore br. 1030).

B. Priziv treba proslijediti višemu sudcu kroz mjesec dana, otkad je uložen, ako sudac, od kojega se prizivlje, ne doznači stranci dulji rok za prosljeđenje (k. 1883). Da se proslijedi priziv, potrebito je i dovoljno, da stranka zatraži pomoć višega sudca, neka popravi pobijanu presudu, priloživši primjerak presude i prizivnice, koju je predao nižemu sudcu. Ako stranka ne može dobiti u korisnom vremenu primjerka presude od nižeg suda, vrijeme joj ipak ne ističe, a zapreku ima prijaviti prizivnom sudu, koji će dotičnog sudca prisiliti naredbom, da što prije udovolji svojoj dužnosti (k. 1884 §§ 1—2).

C. Ako se dogodi, da parbena stranka umre (k. 1733) u roku korisnom za priziv, ali prije nego je uložen priziv, presudu treba saopćiti onima kojih se tiče, a razumije se, da im je dozvoljen zakonski rok, koji se računa od dana saopćenja; ako se dogodi nakon ulaganja priziva, treba ih obavijestiti o uloženom prizivu, a vrijeme korisno za prosljeđenje priziva počinje teći od dana obaviještenja (k. 1885 §§ 1—2).

D. Kad bez koristi isteče rok za ulaganje priziva od nižega sudca ili za njegovo prosljeđenje višemu sudcu, smatra se, da je priziv napušten (k. 1886).

Isto o posljednjem slučaju Okr. Stol 18. III. 1922., dodajući, da se parnica pravomoćna pred svjetovnim sudom ne može više voditi pred crkvenim sudom prvog stepena (AAS 1922, 652).

1111. UČINAK PRIZIVA. — A. Priziv, što ga ulaže tužitelj, koristi i tuženiku, i obratno. Ako jedna stranka uloži priziv protiv jedne točke presude, protivna stranka, premda je rok za priziv istekao, može se sporedno prizvati protiv drugih točaka; a to može učiniti i pod uvjetom, da će odustati, ako odustane prva stranka. Ako presuda sadrži više točaka, a prizivač pobija samo neke, druge su točke isključene; ako ne odredi ni jedne točke, predmnijeva se, da je priziv protiv sviju (k. 1887 §§ 1—3; PNŽ čl. 212 § 3).

B. Ako jedan od više tuženika ili tužitelja pobija presudu, smatra se, da to čine svi, kad je stvar, koja se traži, nerazdjeljiva ili obveza nepodijeljena (solidalis); a sudbene troškove ima snositi samo onaj, koji se prizvao, ako prizivni sudac potvrdi prvu presudu (k. 1888).

C. Obustavni priziv (appellatio in supensivo) obustavlja izvršenje pobijane presude, pa radi toga ostaje na snazi načelo: »Dok traje parnica, ne smije se ništa mijenjati«; odložni priziv (in devolutivo) ne obustavlja izvršenja, ako još traje parnica o biti stvari. Svaki je priziv obustavan, ako zakon ne kaže izričito drukčije; ali ostaje propis kan. 1917 § 2 (k. 1889 §§ 1—2; v. niže br. 1127).

D. Kad se uloži priziv, sud, od kojega se prizivlje, ima prema kan. 1644 dostaviti prizivnom sudu ovjerovljeni prijepis ili same izvorne spise rasprave (k. 1890; v. gore br. 999).

Pod »spisima rasprave« razumiju se svi sudbeni spisi. PT 31. I. 1942. (AAS 1942, 50).

E. U prizivu se ne može pripustiti nova parnica, ni kad je u vezi s prvom (cumulatio). Predmet rasprave ima biti samo to, da se prva presuda ili potvrdi ili izmijeni bilo u cijelosti bilo djelomično. Ali se spor može razjasniti novim ispravama i novim dokazima, prema pravilima kan. 1786 i 1861 (k. 1891 §§ 1—2; PNŽ čl. 213; v. gore br. 1065 B, 1100).

POGLAVLJE 2

NIŠTOVNA ŽALBA (k. 1892—1897)

1112. POJAM. — Ništovna je žalba pobijanje presude radi njezine nevaljanosti ili ništavosti, kad naime ne sadrži uvjete, koje zakon traži za valjanost, odnosno kad nije proveden postupak, koji se također traži za valjanost. Nedostatci, radi kojih je presuda nevaljana, mogu biti više ili manje važni i teški. Radi toga i ništavost može biti popravljiva (nullitas sanabilis) i nepopravljiva (insanabilis). Popravljiva je onda, kad se presuda može popraviti, a da se ne obnavlja sudbeni postupak; nepopravljiva, kad se ne može popraviti, nego treba iznova povesti sav postupak.

1113. NEPOPRAVLJIVA PRESUDA. — Nevaljana je presuda nepopravljiva: 1) kad je donese sudac, koji je posvema nenadležan (absolute incompetens) ili je u zbornom sudu donesena bez propisnog broja sudaca

protiv kan. 1576 § 1; 2) kad je donesena među strankama, od kojih barem jedna nije imala parnične sposobnosti; 3) kad je netko drugoga zastupao bez zakonitog ovlaštenja (k. 1892; PNŽ čl. 207). — Ta ništavost može se kao prigovor podignuti uvijek (in perpetuum); kao tužba pred sudcem, koji ju je donio, kroz trideset godina od dana proglašenja presude (k. 1893; PNŽ čl. 208).

Presuda je po naravnom pravu nevaljana, ako je stranci nezakonito uskraćeno pravo obrane. Taj primjer nevaljanosti ne spominje se u kan. 1892, jer ga nije ni trebalo posebno navoditi. Kad je presuda nevaljana, nema pravomoćne presude, jer nema mjesta ni roku za priziv od nje. Okr. Stol 27. II. 1930. (Decisiones, XXII, 117 sl. — U pretresanju parnice pred Vrh. Sud. 10—31. V. 1919. pripušta se, da u kan. 1892—1897 nisu nabrojeni svi razlozi, radi kojih je presuda nevaljana. (AAS 1919, 295).

1114. POPRAVLJIVA PRESUDA. — A. Nevaljana je presuda popravljiva: 1) kad nije bilo zakonitog poziva; 2) kad nisu navedeni razlozi, na kojima se osniva izreka, osim slučaja kan. 1605; 3) kad nema propisanih potpisa; 4) kad nije navedena godina mjesec, dan i mjesto, gdje je donesena (k. 1894; PNŽ čl. 209; v. gore br. 973).

Poziv ima biti po naravnom pravu, jer naravno pravo traži, da se optuženik može braniti. Okr. Stol 28. I. 1918. (Decisiones, X, 11 sl.).

B. Ništovna žalba u tim slučajevima može se uložiti ili zajedno s prizivom kroz deset dana, ili napose i jedino kao žalba kroz tri mjeseca od dana proglašenja presude pred sudcem, koji je donio presudu (k. 1895; PNŽ čl. 211 § 4). Ako se stranka boji, da će biti neraspoložen sudac, koji je izrekao presudu, pobijanu ništovnom žalbom, pa ga radi toga s pravom smatra sumnjivim, može tražiti, da na njegovo mjesto dođe drugi sudac prema kan. 1615, ali na istom sudu (k. 1896; v. gore br. 979 C).

1115. TKO PODNOSI NIŠTOVNU ŽALBU. — Ništovnu žalbu mogu uložiti ne samo stranke, koje se smatraju pogođenima, nego i promicatelj pravde i branitelj veza, kad sudjeluju u postupku. Pa i sam sudac može po službenoj dužnosti presudu, koju donese, preraditi i popraviti u navedenom roku (k. 1897 §§ 1—2; PNŽ čl. 211 §§ 1—3).

Napomenuti nam je, da slučajevi nevaljanosti nisu dovoljno nabrojeni u ovim kanonima, ni gledom na sastav presude, a još manje gledom na vođenje postupka. To se vidi i iz navedenih izjava Okr. Stola i Vrh. Sudišta, a još više iz podijeljenog mišljenja među naučiteljima. Veliko je pitanje, kojega još nitko nije riješio, na koju vrstu nevaljanosti: popravljivu ili nepopravljivu, spadaju ispušteni slučajevi, odnosno u kojem se roku i kako može radi njih uložiti žalba.[1]

POGLAVLJE 3

OPORBA TREĆEGA (k. 1898—1901)

1116. KAD SE PRIPUŠTA. — Ako konačna presuda povređuje tuđe pravo, dotičnik ima protiv nje izvanredni lijek, koji se zove oporba trećega (oppositio tertii). Onaj, koji se boji za povredu svojih prava uslijed presude,

[1] V. o tome potanje: Crnica, Defectus Codicis I. C. in designandis regulis pro querela nullitatis, »Jus Pontificium« 1935; Della Rocca F., Le nullitá della sentenza nel diritto canonico, Roma 1939; Hansen A., De sanctione nullitatis in processu canonico, »Apollinaris« 1939. 71 sl., 215 sl., 381 sl.; 1939, 198 sl.

može presudu prije njezina izvršenja pobijati i protiviti joj se (k. 1898). On može ili od istoga sudca tražiti ponovni ispit (revisio) presude ili se prizvati na višega sudca. U jednom i drugom slučaju ima dokazati, da je njegovo pravo zaista povrijeđeno ili da će vjerojatno biti povrijeđeno. Povreda mora nastati iz same presude, ukoliko je ona uzrok povrede ili, ako se izvrši, bit će dotičniku uvelike štetna. Ako se ne dokaže ni jedno ni drugo, sudac, uza svu oporbu, ima narediti provedbu presude (k. 1899 §§ 1—4).

1117. POSTUPAK. — Kad se pripusti tražba trećega, ako dotičnik hoće da to bude priziv kod višega sudca, treba se držati propisa za priziv; ako hoće da stvar raspravi sudac, koji je donio presudu, treba se držati propisa za upadne sporove (k. 1900). Ako pobijedi, sudac će presudu izmijeniti prema njegovoj tražbi (k. 1901).

Odsječak 15

PRAVOMOĆNA PRESUDA I POVRAĆAJ U PRIJAŠNJE STANJE (k. 1902— 1907)

1118. KAD JE PRESUDA PRAVOMOĆNA. — Presuda postaje pravomoćna (res iudicata): 1) dvostrukom jednakom presudom; 2) presudom, protiv koje nije pravodobno uložen priziv ili, ako je uložen kod nižega sudca, napušten je kod višega; 3) konačnom presudom jedinom, od koje nema priziva prema kan. 1880 (k. 1902; v. gore br. 1109). Pravomoćnost nikada ne nastupa u parnicama o osobnom stanju; ali ni u tim parnicama, kad su dvije presude jednake, ne smije se pripustiti daljnje podnašanje, osim ako se iznesu novi i to ozbiljni dokazi i isprave (k. 1903; PNŽ čl. 217 § 2).

Parnicu, raspravljenu pred sudom, ne može ponovno raspravljati drugi sud istoga stepena, iako se radi o stvari, koja ne postaje pravomoćnom. PT 16. VII. 1931. (AAS 1931, 353). — Rastavne ženidbene parnice spadaju među parnice, koje ne postaju pravomoćnima. PT 8. IV. 1941. (AAS 1941. 173).[1]

1119. POSLJEDICE PRAVOMOĆNOSTI. — Pravomoćna presuda smatra se dvostrukom predmnjevom (praesumptio iuris et de iure) kao istinita i pravedna, te se ne može izravno pobijati. Stvara među strankama pravo i daje prigovor protiv ponovnog podizanja iste parnice (k. 1904 §§ 1—2).

Prigovor pravomoćne presude pred svjetovnim sudom ne može se primijeniti slučajevima, gdje bi mogla biti pogibao za duše. Okr. Stol. 22. II. 1922. (Decisiones, XIV, 45 sl.

1120. POVRAĆAJ U PRIJAŠNJE STANJE. — Protiv presude, protiv koje nema redovitog lijeka priziva ni ništovne žalbe, postoji izvanredni lijek povraćaja u prijašnje stanje u granicama kan. 1687 i 1688, samo ako je jasno utvrđena očevidna nepravda pravomoćne presude. Nepravda se ne smatra očevidnom, nego: 1) ako se presuda osniva na ispravama, za koje se kasnije otkrije, da su krive; 2) ako se kasnije otkriju isprave, koje neosporno dokazuju nove činjenice i traže novo rješenje; 3) ako je presuda donesena prevarom (dolo) jedne stranke na štetu druge; 4) ako je propis zakona oče-

[1] V. o tome potanje: Oesterle P. G., Actiones et causae »de statu personarum« in iure processuali CIC, »Apollinaris« 1942, 39 sl.

vidno propušten (k. 1905 §§ 1—2). — Za dozvolu povraćaja nadležan je sudac, koji je donio presudu, osim ako se traži radi propuštanja zakona s njegove strane; u tom slučaju daje ga viši sud (k. 1906). — Tražba povraćaja obustavlja provedbu presude, koja još nije započela. Ako se pak na temelju vjerojatnih znakova sumnja, da tražba ide za odugovlačenjem provedbe, može sudac odrediti, da se presuda provede, zatraživši ipak od onoga, koji hoće provedbu, odgovarajuće jamstvo za odštetu, ako se povrati u prijašnje stanje (k. 1907 §§ 1—2).

Prema kan. 1687 i 1688 kao i prema uvjetima kan. 1905, povraćaj u prijašnje stanje dozvoljen je samo u slučaju očevidne nepravde nanesene presudom, a ne u slučaju nevaljanosti presude. Dosljedno za slučaj nevaljanosti pravomoćne presude ne bi bilo pravnoga lijeka. Radi toga su kanonisti u velikoj neprilici u razjašnjavanju ovih propisa. V. *Crnica*, Defectus Codicis, n. mj. Okr. Stol rješenjem od 5. VII. 1927. stavio se na stanovište, da se uvjet: »propis zakona očevidno propušten« ima razumjeti i za postupne zakone. Dosljedno, povraćaj bi bio dozvoljen i u slučaju nevaljanosti presude radi propusta postupnih zakona (Decisiones, XIX, 276 sl.; *Coronata*, Interpretatio, uz k. 1905). No ne čini se, da je to stanovište u skladu s kan. 1905, odnosno s kan. 1687 i 1688.

Odsječak 16

SUDBENI TROŠKOVI I BESPLATNA OBRANA (k. 1908—1916)

POGLAVLJE 1

SUDBENI TROŠKOVI (k. 1908—1913)

1121. KAD SE NE PLAĆAJU TROŠKOVI. — U parbenim parnicama (dakle ne u kaznenima) stranke se mogu prisiliti, da nešto plate za podmiru sudbenih troškova, ako od toga nisu oslobođene prema kan. 1914—1916 (k. 1908; PNŽ čl. 232).

1122. TKO ODREĐUJE SUDBENE TROŠKOVE. — Na pokrajinski sabor ili na sastanak biskupa spada odrediti popis i visinu pristojba za sudbene troškove, nagradu za odvjetnike i zastupnike, plaću za prijevode i prijepise, za njihov pregled i ovjerovljenje, kao i za ispisivanje isprava iz arhiva. Ali sudac može, prema svojoj razboritosti, tražiti, da novac za sudbene troškove, za odštetu svjedoka i nagradu vještaka stranka, koja ih predlaže ili, ako sudac postupa po službenoj dužnosti, tužitelj prije položi u pisarni suda ili dade odgovarajuće jamstvo, da će iznos podmiriti (k. 1909 §§ 1—2; PNŽ čl. 233—235).

U gore navedenom (v. br. 923) »Pravilniku o naplaćivanju taksa« naznačene su pristojbe i za sudbene troškove, koji se kod nas plaćaju u crkvenim parnicama, a kojima se je iznos promijenio radi izmijenjenih prilika.

1123. TKO PODMIRIVA TROŠKOVE. — A. *Tko izgubi*, redovito je dužan pobjedniku podmiriti troškove kako u glavnoj tako u upadnoj parnici. Ako se je tužitelj ili tuženik nepromišljeno parbao, mora biti osuđen i na naknadu štete (k. 1910 §§ 1—2). — Ako tužitelj ili tuženik izgubi samo

djelomično, ili se parnica vodi među rođacima ili srodnicima, ili se radi o vrlo teškoj parnici, ili iz bilo kojega drugoga opravdanog i važnog razloga, može sudac po svom razboritom sudu u cijelosti ili djelomično među strankama izravnati troškove; a to mora izraziti u samoj presudi (k. 1911; PNŽ čl. 236 §§ 1, 2, 237). — Ako ih je više u parnici, koji zaslužuju osudu na troškove, sudac će ih osuditi nepodijeljeno (in solidum), ako se radi o nedjeljivoj dužnosti; inače svakoga na otpadajući mu dio (k. 1912).

B. Protiv osude na troškove *nema posebnog priziva*; ali stranka, koja se smatra pogođenom, može kroz deset dana uložiti kod istog sudca oporbu (oppositio). Ovaj može tu stvar ponovno ispitati i odmjeru ispraviti i sniziti. Priziv protiv presude gledom na glavnu parnicu nosi sobom priziv protiv izreke o troškovima (k. 1913 §§ 1—2; PNŽ čl. 236 §§ 3, 4).[1]

POGLAVLJE 2

BESPLATNA OBRANA I SNIŽENJE SUDBENIH TROŠKOVA (k. 1914—1916)

1124. TKO IMA PRAVO NA TO. — Siromasi, koji nisu nikako u stanju snositi sudbenih troškova, imadu pravo na besplatnu obranu; koji nisu u stanju samo djelomično, imadu pravo na sniženje troškova (k. 1914). — Tko želi dobiti jedno ili drugo, treba da to zatraži od sudca, podastrijevši molbu i priloživši isprave, iz kojih se vidi njegov položaj i gospodarsko stanje. Osim toga ima dokazati, da ne vodi neozbiljnu i nepromišljenu parnicu. Sudac ne smije tražbe ni pripustiti ni odbaciti, ako ne zatraži, kad je potreba, pa i tajne obavijesti, iz kojih će mu biti jasno gospodarsko stanje molitelja, a ima saslušati i promicatelja pravde. Ali i kad uvaži molbu, može je opozvati, ako tokom postupka ustanovi, da nema dotičnog siromaštva (k. 1915 §§ 1—2; PNŽ čl. 238, 239).

1125. ODREĐIVANJE BRANITELJA. — Za besplatnu obranu sudac će u pojedinom slučaju odrediti jednoga između odvjetnika, koji su odobreni za njegov sud. Taj se ne može izmicati vršenju službe, osim iz razloga, što ih odobri sudac; inače ga sudac može primjereno kazniti, pa i obustavom službe. Ako nema odvjetnika, sudac će zamoliti biskupa, da odredi, ako je potreba, koga drugoga, koji je za to sposoban (k. 1916 §§ 1—2; PNŽ čl. 240).

Odsječak 17

IZVRŠENJE PRESUDE (k. 1917—1924)

1126. POJAM. — Izvršenje ili provedba presude (ovrha) jest predavanje dobitniku onoga, što mu je dosuđeno presudom. Ono može biti: a) *dobrovoljno* i b) *prisilno*: prema tome da li to čini sam pobijeđeni, ili biva posredovanjem sudbene osobe, koja se zove ovršitelj (apparitor). Nadalje izvršenje može biti: c) *privremeno* i d) *trajno*: prema tome da li se radi o presudi, koja nije još ili je već postala pravomoćnom.

---

[1] V. o tome potanje: *Russo* A., De damnatione ad expensas in iure canonico, Romae 1941.

1127. PRIVREMENO IZVRŠENJE. — Presuda, koja je postala pravomoćnom, može se izvršiti. Ali sudac može odrediti privremeno izvršenje i one presude, koja još nije postala pravomoćnom: 1) ako se radi o berivima ili davanjima, koja su potrebita za uzdržanje; 2) ako to traži druga važna potreba, ali tako da se jamstvima i zalozima dovoljno osigura odšteta druge stranke za slučaj, da se izvršenje opozove (k. 1917 §§ 1—2).

1128. NAREDBA ZA IZVRŠENJE. — Presuda se ne može izvršiti prije nego sudac izda odluku, kojom izriče, da se presuda ima izvršiti. Ta odluka ima biti, prema različitoj naravi parnice, uključena u samoj presudi ili se izdati posebno (k. 1918; PNŽ čl. 202 § 6). — Ako izvršenje traži prethodno polaganje računa, nastaje upadni spor, koji će po zakonu riješiti sudac, koji je naredio izvršenje (k. 1919). — Da se provede izvršenje presude, to ima narediti osobno ili preko drugoga biskup mjesta, gdje je donesena prvostepena presuda. Ako on toga ne će ili zanemari, na prijedlog stranke koje se tiče ili također po službenoj dužnosti, izvršenje spada na prizivnog sudca. Kod redovnika provedba spada na poglavara, koji je donio konačnu presudu ili odredio sudca (k. 1920 §§ 1—3).

1129. POSTUPAK PRI IZVRŠENJU. — A. Izvršitelj, ako što u presudi nije ostavljeno njegovoj uviđavnosti, mora presudu provesti k a k o g l a s i. Dozvoljeno mu je odlučiti o prigovorima gledom na način i snagu provedbe, ali ne o biti parnice. Ipak, ako mu je s druge strane poznato, da je presuda očito nepravedna, ima se uzdržati od provedbe i stranku uputiti onomu, koji mu ju je povjerio (k. 1921 §§ 1—2). — U s t v a r n i m p a r n i c a m a (nekretnine), kad je tužitelju dosuđena koja stvar, ima mu se izručiti odmah netom presuda postane pravomoćnom. U o s o b n i m parnicama, kad je tuženik osuđen na predaju pokretne stvari ili da isplati novac ili što drugo dade ili učini, dozvoljena su četiri mjeseca za ispunjenje obveze. Sudac može taj rok skratiti ili produljiti, ali ne ni ispod dva mjeseca ni iznad šest mjeseci (k. 1922 §§ 1—3).

B. Pri provedbi treba nastojati, da se osuđenomu nanese š t o j e m o g u ć e m a n j a š t e t a. Radi toga počet će se oduzimanjem (pljenidba) onih stvari, koje su manje potrebite, ostavivši uvijek što mu je potrebito za pristojno uzdržanje prema kan. 122. Sudac ne smije pristupiti oduzimanju nadarja kleriku, koji se obratio Sv. Stolici. Ako se radi o nadarju, s kojim je spojeno dušobrižništvo, biskup će providjeti postavljanjem privremenog zamjenika (k. 1923 §§ 1—2).

C. Izvršitelj se ima prije poslužiti o p o m e n a m a i n a r e d b a m a prema onomu, k o j i s e o p i r e. Do duhovnih kazna i zaveza ne smije doláziti, osim u nuždi i postepeno (k. 1924).

ODSJEK II

POSEBNE ODREDBE ZA NEKE POSTUPKE (k. 1925–1998)

Odsječak 1

KAKO TREBA IZBJEGAVATI PARBENI POSTUPAK (k. 1925—1932)

POGLAVLJE 1

PORAVNANJE (k. 1925—1928)

1130. POŽELJNOST PORAVNANJA. — Budući da je veoma poželjno, da se parnice među vjernicima izbjegavaju, sudac, kad mu se podnese sporni posao, koji se tiče posebničkog dobra, da ga riješi sudbenim putem, ako ima nade u mirno rješenje, ima svjetovati stranke, da spor riješe nagodbom ili poravnanjem (transactio). Toj dužnosti može udovoljiti prije nego pozove stranke na sud, ili kad dođu na sud, a i u svako doba, kad smatra da se može zgodnije i uspješnije pokušati. Dostojanstvu sudca ne odgovara, da taj posao obavlja osobno, barem redovito; nego će ga povjeriti kojem drugom svećeniku, navlastito među sabornim sudcima (k. 1925 §§ 1—3). — Pri poravnanju treba se držati odnosnih svjetovnih zakona, ako se ne protive Božjem i crkvenom pravu, kao i slijedećih propisa (k. 1926).

Kod nas postojeći svjetovni zakoni rade o poravnanju ili nagodbi u Građparničkom postupku §§ 282—284.

1131. KAD NIJE DOZVOLJENO PORAVNANJE. — Valjanog poravnanja ne može biti: 1) u kaznenoj parnici; 2) u parbenoj, kad se radi o raspustu ženidbe; 3) o nadarju, naime kad je spor o samom naslovu nadarja, osim ako pristupi zakonita oblast; 4) o duhovnim stvarima, kad god je po srijedi podmira s vremenitim stvarima. Ako je pitanje o vremenitim crkvenim dobrima i o stvarima, koje, premda su spojene s duhovnima, ipak se mogu promatrati neovisno od duhovnih, poravnanje može biti, držeći se, ako stvar dopušta, uvjeta određenih za otuđivanje crkvene imovine (k. 1927 §§ 1—2; PNŽ čl. 1 § 3).

1132. UČINAK PORAVNANJA. — Sretno provedeno poravnanje zove se nagodba ili sloga (concordia). Troškove, koji su za to potrebiti, ako nije što drugo izričito određeno, snose stranke napola (k. 1928 §§ 1—2).

POGLAVLJE 2

IZABRANI SUD (k. 1929—1932)

1133. DVIJE VRSTE. — Da se izbjegne sudbeno parbanje, stranke se mogu sporazumjeti, da rješenje spora povjere jednoj ili više osoba, koje će pitanje riješiti po zakonu, ili će stvar raspraviti i izgladiti pošteno i pra-

vično. Prvi se zovu izabrani sudci (arbitri), drugi dobri i pošteni ljudi (arbitratores, k. 1929). Propisi kan. 1926 i 1927 o poravnanju vrijede i za njih (k. 1930).

1134. TKO MOŽE BITI U IZABRANOM SUDU. — Izabranim sudcima u crkovnim parnicama ne smiju biti svjetovnjaci, izopćeni i beščasni nakon osude ili proglasne presude. Redovnici ne smiju te službe primati bez dozvole poglavara (k. 1931).

1135. UČINAK. — Rješenje spora putem izabranog suda ima taj učinak, da se stvar ne može više podnositi na sud, jer se spor smatra završenim. Protiv onoga, koji bi ga htio podnijeti sudu, može se uložiti dokidni prigovor svršenog spora (k. 1629 § 1; v. gore br. 989 A).

Ako stranke ne prihvate ni poravnanja ni izabranog suda, spor se ima riješiti sudbenim putem (k. 1932).

Naš Građ. parnični postupak radi o izabranim sudcima i postupku pred njima u §§ 672—695.

Odsječak 2

KAZNENE PARNICE (k. 1933— 1959)

1136. CRKVENI KAZNENI POSTUPAK. — U svjetovnom zakonodavstvu kazneni je postupak nešto sasvim različito od parbenog postupka, pa se za nj donose i posebni propisi. U crkvenom zakonodavstvu kazneni se postupak smatra samo jednom vrstom postupka. Dosljedno, propisi, koji vrijede za postupak uopće, primjenjuju se i njemu, a posebni propisi određuju se samo ukoliko to traži narav stvari. Slično je i kod ženidbenih parnica kao i kod parnica protiv ređenja. Ova okolnost oslobađa od ponavljanja propisa, koji su svima postupcima zajednički, a olakoćuje provedbu samog sustava sudbenog postupka.[1]

1137. O KOJIM JE ZLOČINIMA OVDJE GOVOR. — Zločini, koji padaju pod kazneni sud, jesu javni zločini. Izuzimlju se oni, koje treba kazniti kaznenim mjerama prema kan. 2168—2194. — U zločinima mješovitog sudišta, t. j. gdje može suditi i crkveni i svjetovni sud, biskupi redovito ne smiju postupati, kad je krivac svjetovnjak, a svjetovna je oblast dovoljno zaštitila javni red. — Pokora, kazneni lijek, izopćenje, obustava, zabrana bogoslužja, samo ako je zločin siguran, mogu se naložiti i naredbom izvan suda (k. 1933 §§ 1—4).

POGLAVLJE 1

OPTUŽBA I PRIJAVA (k. 1934—1938)

1138. TKO MOŽE PODIGNUTI OPTUŽBU. — Kaznenu optužbu može podignuti samo promicatelj pravde; drugi su svi isključeni (k. 1934).

1139. PRIJAVA. — Ali svaki vjernik može uvijek nečiji zločin prijaviti, da traži zadovoljštinu ili naknadu štete, kao i iz želje za pravdom, da se popravi sablazan ili zlo. Pače dužnost je prijaviti, kad god nekoga na to sili

[1] O crkvenom kaznenom postupku v. potanje: Haring J., Das kirchliche Strafprozessrecht, Graz 1931.

zakon ili posebna zakonita naredba, pa i sam naravni zakon radi pogibli za vjeru ili kojega drugoga prijetećega javnog zla (k. 1935 §§ 1—2).

1140. KAKO SE ČINI PRIJAVA. — Prijava ima biti pismena s potpisom dotičnika, ili usmena pred biskupom ili ravnateljem pisarne biskupskog dvora illi okružnim namjesnikom ili župnikom, koji će, ako se čini usmeno, stvar zabilježiti i odmah dostaviti biskupu (k. 1936). — Tko prijavljuje zločin, mora promicatelju pravde pružiti pomagala za dokazanje zločina (k. 1937). — U slučajevima uvrede i ozloglašenja, da se poduzme kaznena parnica, potrebita je prethodna prijava ili pritužba povrijeđene stranke. Ali ako se radi o teškoj uvredi ili ozloglašenju klerika ili redovnika, osobito u dostojanstvu, ili što ga je nanio klerik ili redovnik, kaznena parnica može se poduzeti i po službenoj dužnosti (k. 1938 §§ 1—2).

Kaznena tužba, u slučaju uvrede i ozloglašenja, pridržana je promicatelju pravde; ali on redovito ne može nastupiti bez prijave povrijeđene stranke. Krivac mora dati zadovoljštinu i nadoknaditi štetu, a osim toga može se kazniti i primjerenim kaznama prema kan. 2355 i pokorama. Okr. Stol 2. XII. 1922. (Decisiones, XIX, 276 sl.)

POGLAVLJE 2

ISTRAGA (k. 1939—1946)

1141. KAD SE PROVODI ISTRAGA. — Ako zločin nije ni razglašen ni posve siguran, nego se za nj doznalo bilo iz govorkanja i javnih glasina, bilo iz prijave, bilo iz pritužbe radi štete, bilo iz opće istrage, što ju je proveo oblasnik, bilo na koji drugi način, prije nego se netko pozove na odgovornost za zločin, treba povesti posebnu istragu, da se ustanovi, da li je i kako osnovano okrivljenje. Toga se treba držati, kad se radi o primjeni osvetne kazne i zaveze, kao i o proglašenju jedne i druge kazne, u koju je netko upao (k. 1939 §§ 1—2). — Ostavlja se razboritosti oblasnika, da odredi, kad postoje dovoljni dokazi za provedbu istrage. Ne smiju se uzimati u obzir prijave, koje dolaze od očitog neprijatelja ili od čovjeka propaloga i nedostojnoga, ili nepotpisane i bez okolnosti, po kojima bi optužba bila vjerojatna (k. 1942 §§ 1—2).

1142. TKO PROVODI ISTRAGU. — Ovu istragu, premda je može provesti sâm biskup, redovito treba povjeriti jednom sabornom sudcu, osim ako isti biskup iz posebnog razloga drži, da je treba povjeriti drugomu (k. 1940). — Istražitelj se ne mora odrediti za sve slučajeve, nego za svaki pojedini slučaj. On ima iste dužnosti kao i redoviti sudci; osobito mora položiti zakletvu, da će čuvati tajnu, službu vjerno vršiti i čuvati se primanja darova prema kan. 1621—1624. Istražitelj ne može u istoj parnici biti sudac (k. 1941 §§ 1—3; v. gore br. 983—985).

1143. KAKO SE PROVODI ISTRAGA. — Istraga se mora uvijek provoditi tajno i s najvećim oprezom, da se ne bi proširile glasine o zločinu, niti čiji dobar glas stradao (k. 1943). Da postigne svrhu, može istražitelj k sebi pozvati one, koje smatra upućenima u stvar, i ispitati ih pod zakletvu, da će reći istinu i čuvati tajnu. Dok ispituje, ima se držati, koliko je moguće i dopušta narav istrage, propisa kan. 1770—1781 (k. 1944 §§ 1—2; v. gore br. 1061, 1062). — Prije nego završi istragu, kad dođe u kakvu poteškoću, može zatražiti mišljenje promicatelja pravde i dati mu na uvid spise (k. 1945).

1144. ODLUKA NAKON OBAVLJENE ISTRAGE. — Nakon što dovrši istragu, istražitelj će o svemu obavijestiti biskupa, sa svojim mišljenjem. Biskup ili, po njegovoj posebnoj naredbi, predsjednik suda (officialis) naredit će: 1) ako je jasno, da se prijava ne osniva na čvrstom temelju, da se to unese u zapisnik, a zapisnik da se stavi u tajni arhiv biskupskog dvora; 2) ako postoje znakovi zločina, ali još nisu dovoljni za podizanje optužbe, spise treba čuvati u tajnom arhivu, a okrivljenoga kroz to vrijeme nadzirati i prema razboritom sudu biskupa o stvari zgodno ispitati, te, ako je slučaj takav, prema kan. 2307 opomenuti; 3) ako napokon postoje sigurni ili barem vjerojatni i dovoljni dokazi za podizanje optužbe, treba krivca pozvati na sud i dalje postupati prema slijedećim propisima (k. 1946 §§ 1—2).

POGLAVLJE 3

UKOR KRIVCA (k. 1947—1953)

1145. SUDBENI UKOR. — Ako optuženik prizna zločin, oblasnik se ima, mjesto kaznenog postupka, poslužiti sudbenim ukorom, ako ga se može upotrebiti (k. 1947).

1146. KAD SE NE PRIPUŠTA SUDBENI UKOR. — A. Sudbenog ukora ne može biti: 1) u zločinima, koji sobom nose kaznu izopćenja, pridržanu Sv. Stolici na najposebniji način, ili oduzimanja nadarja, bešćasnosti, svrgnuća i oduzimanja redova; 2) kad se radi o proglašenju osvetne kazne ili zaveze, u koju je netko već upao; 3) kad biskup drži, da ukor nije dovoljan za naknadu sablazni i povratak pravde (k. 1948).

B. Ukor se može dati jedan ili dva puta, ali ne tri puta istom krivcu. Stoga, ako je nakon drugog ukora krivac počinio isti zločin, mora se povesti kazneni postupak ili, ako je već poveden, nastaviti prema kan. 1954 sl. (k. 1949 §§ 1—2; v. niže br. 1149 sl.).

1147. KAD SE MOŽE UPOTREBITI. — U granicama kan. 1947 i 1948 može biskup upotrebiti ukor ne samo prije no što počne pravi sud, nego i nakon što je počeo, prije nego završi dokazni postupak; tad se sud obustavlja, osim ako ga treba nastaviti, zato što je ukor bio bez koristi (k. 1950). — Ukor se može upotrebiti i onda, kad je uložena pritužba radi štete od zločina. U tom slučaju može biskup, uz privolu stranaka, pitanje štete riješiti pošteno i pravično (de bono et aequo). Ali ako misli, da se pitanje štete može na taj način teško riješiti, slobodno mu je, prepustivši redovitom sudu rješenje toga pitanja, pobrinuti se ukorom za naknadu sablazni i popravak krivca (k. 1951 §§ 1—3).

1148. SADRŽAJ UKORA. — Sa sudbenim ukorom, osim spasonosnih opomena, treba da budu združeni i neki primjereni lijekovi ili pokore ili dobra djela, koja mogu javno naknaditi povrijeđenu pravdu i sablazan. Spasonosni lijekovi, pokore i dobra djela moraju biti blaža i lakša od onih, koja bi se mogla i morala narediti osudom kaznenog suda (k. 1952 §§ 1—2). — Ako krivac ne primi ili ne izvrši lijekova, pokora i dobrih djela, smatra se, da je ukor bio bez koristi (k. 1953).

POGLAVLJE 4

PODIZANJE KAZNENOG POSTUPKA I STAVLJANJE POD OPTUŽBU (k. 1954—1959)

1149. PODIZANJE KAZNENOG POSTUPKA. — Ako je sudbeni ukor nedovoljan za naknadu sablazni i povratak pravde, ili se ne može upotrebiti, jer krivac niječe zločin, ili je bio bez koristi, biskup ili predsjednik suda, po njegovu posebnom ovlaštenju, naredit će, da se spisi istrage predadu promicatelju pravde (k. 1954). Taj će odmah sastaviti optužnicu i predati je sudcu, kako je već rečeno u prvom odsjeku (k. 1955). — U težim slučajevima, ako biskup misli, da okrivljenik ne može bez sablazni vjernika obavljati svete čine ili vršiti koju duhovnu crkvenu ili nabožnu službu ili javno stupati na svetu pričest, može mu, saslušavši promicatelja pravde, zabraniti obavljanje bogoslužbenih čina, vršenje dotične službe, pa i javno primanje pričesti prema kan. 2222 § 2 (k. 1956). — Isto tako, ako sudac misli, da bi optuženik mogao zastrašiti ili potkupiti svjedoke, ili na koji drugi način osujetiti tok pravde, može, saslušavši promicatelja pravde, odlukom narediti, da za neko vrijeme napusti stanovito mjesto ili župu, ili također da pođe u određeno mjesto i tu ostane pod posebnim nadzorom (k. 1957).

1150. STAVLJANJE POD OPTUŽBU. — Gornje odluke (k. 1956, 1957) ne mogu se donijeti, nego kad se optuženik pozove i pozivu se odazove ili se ogluši, bilo nakon prvog saslušanja ili prikazanja bilo kasnije za vrijeme postupka. Protiv njih nema pravnog lijeka (k. 1958). — U ostalome drže se navedeni propisi o vođenju postupka kao i propisi o primjeni kaznenih mjera u petoj knjizi (k. 1959).

Odsječak 3

ŽENIDBENE PARNICE (k. 1960—1992)

1151. TRI VRSTE PARNICA. — Ženidbene parnice mogu se odnositi: 1) na pitanja o valjanosti i nevaljanosti ženidbe, na dovršenje ženidbe s obzirom na razrješenje ženidbenog veza i dozvolu za sklapanje nove ženidbe radi predmnijevane smrti ženidbenog druga; 2) na pitanja rastave od stola i postelje i drugih bitnih učinaka ženidbe; 3) na pitanja čisto građanskih učinaka ženidbe i zločina gledom na ženidbu. Treća vrsta parnica spada na svjetovne sudove, osim što je i Crkva nadležna, da sudi zločine protiv ženidbe, ukoliko su grijeh i zabranjeni njezinim zakonima. Prvu i drugu vrstu parnica vode crkveni sudovi, premda Crkva kadšto konkordatima pripušta državnim sudovima, da rasuđuju parnice rastave od stola i postelje, kao što je na pr. dala Italiji (čl. 34) i Austriji (Dodatak k čl. VII, 2). I kod nas u Dalmaciji, Vojvodini, Sloveniji, Međumurju, na temelju starog austrijskog konkordata, državni sudovi rješavaju te parnice, dok u svima drugim krajevima crkveni sudovi rješavaju prvu i drugu vrstu parnica.

Strogo sudbeni postupak potrebit je za parnice, koje se odnose na nevaljanost ženidbe i traže doživotnu rastavu, dok se privremena rastava, odnosno uspostava zajedničkog života, proglašenja smrti ženidbenog druga može dobiti i upravnim ili stegovnim putem.

Nakon ZKP ZS izdao je više odluka i naputaka, koji se odnose na ženidbene parnice. Tako je 7. V. 1923. izdao naputak o postupcima u pitanjima oprosta valjane nedovršene ženidbe, zajedno s odnosnim pravilima i obrascima; 27. III. 1929. propisao je pravila, kako će se u takovim postupcima sačuvati od zlobnog zamjenjivanja osoba; 1. VII. 1932. izdao je pismo o izvješću o ženidbenim parnicama; 15. VIII. 1936. naputak s pravilima, kojih se biskupski sudovi imaju držati pri vođenju parnica o nevaljanim ženidbama. Na naputke od 7. V. 1923. i 15. VIII. 1936. tokom postupnog prava često smo upozoravali, a upozoravati ćemo i ovdje niže, pa se lako može vidjeti što je u njima zajedničko s propisima ZKP. Osim toga, ima i drugih odluka Sv. Stolice, koje se odnose na ženidbene parnice, koje treba imati pred očima, pa ćemo se i na njih niže osvrnuti.[1]

POGLAVLJE 1

NADLEŽNO SUDIŠTE (k. 1960—1965)

1152. NADLEŽNOST CRKVE I DRŽAVE. — Ženidbene parnice među krštenima po vlastitom i isključivom pravu spadaju na crkvenog sudca (k. 1960). Parnice o čisto svjetovnim učincima ženidbe, kako je rečeno, ako se vode kao glavne parnice, pripadaju svjetovnim oblastima prema kan 1016; ali ako se vode sporedno, može ih i crkveni sudac svojom vlašću ispitati i riješiti (k. 1961; PNŽ čl. 1 § 2; v. gore. br. 648).

1153. NADLEŽNOST POJEDINIH CRKVENIH SUDOVA. — Ženidbene parnice, koje se tiču osoba iz kan. 1557 § 1 br. 1, ispitat će isključivo onaj Sv. Zbor ili sudište ili posebno povjerenstvo, kojemu to Sv. Otac prigodno povjeri; parnice za oprost od valjane nedovršene ženidbe, ZS; parnice koje se odnose na Pavlovu povlasticu, ZSS (k. 1962; PNŽ čl. 2 § 2; PRVNŽ br. 1). Stoga nijedan niži sudac ne može započeti postupka u parnicama za oprost od valjane nedovršene ženidbe, ako ga ne ovlasti Sv. Stolica. Ako ipak nadležni sudac svojom vlašću povede postupak o nevaljanoj ženidbi radi nemoći, a iz njega iskrsne dokaz ne nemoći, nego da ženidba nije dovršena, svi se spisi imadu poslati Sv. Zboru, koji se njima može poslužiti za donašanje presude o valjanoj nedovršenoj ženidbi (k. 1963 §§ 1—2; PRVNŽ br. 214). — U drugim ženidbenim parnicama nadležan je sudac mjesta, gdje je ženidba sklopljena ili gdje tužena stranka, odnosno, ako jedna od njih nije katoličke vjere, gdje katolička stranka ima zavičaj ili poluzavičaj (k. 1964; PNŽ čl. 3, 4, 6, 7.

Žena, koju muž zlobno napusti, ne može u ženidbenim parnicama biti tužena u mjestu svoga i različitoga poluzavičaja, nego u mjestu zavičaja ili poluzavičaja muža. Žena, katolikinja, nezakonito rastavljena od muža nekatolika, može muža tužiti bilo u mjestu svoga poluzavičaja bilo u mjestu muževa zavičaja. PT 14. VII. 1922. (AAS 1922, 529; v. niže br. 731). — ZS izdao je 23. XII. 1929. naputak o nadležnosti suda u ženidbenim parnicama uslijed poluzavičaja. Treba najprije istražiti: 1) da li je naslov poluzavičaja zakonito stečen; 2) zašto supruzi žele povesti parnicu u tom mjestu; 3) s kojeg se razloga tvrdi nevaljanost ženidbe; 4) koje dokaze mogu tu lakše iznijeti;

[1] Potanje o ženidbenim parnicama kao i odredbama Sv. Stolice može se vidjeti, osim kod navedenih pisaca, još: Wenner Dr. J., Kirchliche Eheprozessordnung (Instr. 15. VIII. 1936), Paderborn 1937; Benedetti I., Ordo iudicialis processus canonici super nullitate matrimonii instruendi iuxta instructionem a S. C. de Sacr. editam, Taurini 1938; gore navedeni: Curinaldi, Priručnik parbenog postupka kod crkvenih ženidbenih sudova po novom crkvenom zakoniku, Split 1930.

5) treba pitati biskupa zavičaja i poluzavičaja, jesu li istiniti njihovi navodi (AAS 1930, 168 sl.).

1154. NASTOJANJE PRIJE PODIZANJA PARNICE. — Ako se tužba protiv ženidbe podiže radi nedostatka privole, sudac će prije svega nastojati prikladnim opomenama navesti stranku, koja tvrdi, da nema privole, neka obnovi privolu; ako radi nedostatka bitnog načina (oblika) sklapanja ili radi zapreke, od koje se može i običaje dati oprost, nastojat će navesti stranke, da obnove privolu na propisan način ili da traže oprost (k. 1965; v. gore br. 725—731).

POGLAVLJE 2

USPOSTAVA SUDA (k. 1966—1969)

1155. SUDAC ISTRAŽITELJ. — Bez obzira na propis kan. 1576 § 1 br. 1, samo jedan sudac ima povesti predistragu za oprost od pravovaljane nedovršene ženidbe (k. 1966).

1156. BRANITELJ ŽENIDBENOG VEZA. — A. Kad se radi o nevaljanosti ženidbe, o dokazivanju nedovršenja kao i o razlozima za oprost od nedovršene ženidbe, mora biti pozvan branitelj ženidbenog veza, prema kan. 1586 (k. 1967; v. gore br. 964).

B. Njegova je dužnost: 1) prisustvovati preslušavanju stranaka, svjedoka i vještaka; predati sudcu zatvorena i zapečaćena pitanja, koja će se otvoriti u vrijeme preslušavanja i staviti strankama i svjedocima; sudcu predložiti nove upite, koji iskrsnu iz preslušavanja; 2) točke, koje predlože stranke, proučiti i protiviti im se, ukoliko je potreba; pregledati isprave, koje prikažu stranke; 3) napisati i navesti opaske protiv nevaljanosti ženidbe i za valjanost ili dovršenje ženidbe, a tako isto učiniti sve drugo, što smatra korisnim za zaštitu ženidbe (k. 1968; PRVNŽ br. 70).

U parnicama o nedovršenju ženidbe na nj spada iznijeti primjedbe ne o dovršenju, nego za obranu veza. Ne spada na njega mišljenje »pro rei veritate«, nego na biskupa. ZS 5. I. 1937. (Coronata, Interpretatio uz k. 1968; Odar, Zakonik, uz i. k.).

B. On ima pravo: 1) uvijek i u svakom stanju postupka pogledati spise postupka, iako još nije objelodanjen; tražiti nove rokove za dovršenje spisa, koje će sudac po svojoj razboritosti produljiti; 2) o svima dokazima i navodima tako se obavijestiti, da može protusloviti; 3) tražiti, da se predvedu drugi svjedoci ili da se isti ponovno preslušaju, makar bio dovršen ili objelodanjen postupak, i nove primjedbe iznijeti; 4) zahtijevati, da se sastave novi spisi, koje on predloži, osim ako se sud jednoglasno protivi (k. 1969; PNŽ čl. 71, 72; PRVNŽ br. 29). Druga njegova prava navode se u kan. 1672 § 3, 1709 § 2, 1745 § 1, 1759 § 2, 1786, 1793 § 1, 1830 § 3, 1841, 1850, 1856 § 2, 1863 § 2, 1874 § 2, 1879, 1897 § 1.

POGLAVLJE 3

PRAVO OPTUŽIVANJA ŽENIDBE I TRAŽENJA OPROSTA OD NEDOVRŠENE ŽENIDBE (k. 1970—1973)

1157. PRAVO OPTUŽBE. — A. Zborni sud ne može ispitati ni riješiti bilo koje ženidbene parnice, ako nije podignuta redovita optužba ili propisana tražba (k. 1980; PNŽ čl. 34). Za optužbu su sposobni: 1) supruzi u svima parnicama rastave i nevaljanosti, ako nisu sami bili povodom zapreke; 2) promicatelj pravde u zaprekama, koje su po svojoj naravi javne. Nitko drugi, iako je u rodstvu, nema prava optuživati ženidbu, nego samo prijaviti njezinu nevaljanost biskupu ili promicatelju pravde (k. 1971 §§ 1—2; PNŽ čl. 35, 37, 38—41).

Pod imenom zapreke razumije se svaka zapreka, koja obeskrepljuje ženidbu. PT 12. III. 1929. — Za optužbu je nesposoban suprug, koji je skrivio bilo zapreku bilo nevaljanost, na pr. nepoštenim, zabranjenim činom; ali je sposoban suprug, koji je bio pod uplivom straha ili sile. Kad nevaljanost prijave oni koji nemadu prava optužbe, promicatelj pravde radi po svojoj dužnosti. Supruzi, ako nemadu prava u gornjim slučajevima optužiti ženidbu, mogu je prijaviti biskupu ili promicatelju pravde. PT 17. VII. 1933. — Nije nesposoban tužiti suprug, koji je posredno i bez zle namjere bio uzrok zapreke ili nevaljanosti ženidbe. PT 27. VII. 1942. (ASS 1929, 171; 1930, 196; 1933, 345; 1942, 241; v. gore br. 1001).

B. Ženidba, koja nije bila optužena za života supruga, nakon njihove smrti ili jednoga od njih, tako se predmnijeva valjanom, da se protiv nje ne pripušta dokazivanje, osim ako nastane upadni spor (k. 1972; PNŽ čl. 42, 222 § 1).[1]

1158. TRAŽENJE OPROSTA OD NEDOVRŠENE ŽENIDBE. — Samo supruzi imaju pravo tražiti oprost od pravovaljane nedovršene ženidbe (k. 1973; PRVNŽ br. 5 § 1).

POGLAVLJE 4

DOKAZIVANJE (k. 1974—1982)

Čl. 1. SVJEDOCI (k. 1974—1875)

1159. SPOSOBNI SVJEDOCI. — Rođaci i srodnici, o kojima u kan. 1757 § 3 br. 3, sposobni su da budu svjedoci u parnicama svojih bližnjih (k. 1974; PNŽ čl. 122; v. gore br. 1054).

1160. SVJEDOCI SEDME RUKE. — U parnicama radi spolne nemoći ili nedovršenja, ako nemoć i nedovršenje nisu sigurno poznati s druge strane, mora jedna i druga strana dovesti svjedoke, koji se zovu »sedme ruke« (septimae manus), koji su s njima vezani rodstvom ili srodstvom, koji se mogu zakleti za poštenje supruga, a navlastito za istinitost gledom na stvar u sporu. Njima može sudac, prema kan. 1759 § 3, po službenoj dužnosti dodati i druge svjedoke. Svjedočanstvo sedme ruke jest dokaz vjerodostojnosti, koji podupire izjave supruga; ali nema snage potpunog dokaza, ako se ne osniva

[1] O pravu pobijanja ženidbe v. potanje: Lazzarato D., La causa culpabilis di cui al can. 1971, è indefinibile e inafferabile, »Riv. del dir. matrim. ital.« 1941, 72 sl.; Fedele P., In tema ius accusandi nullitatem matrimonii, »Archiv. di dir. eccles.« 1941, 106 sl.; Roberti F., De habilitate ad accusandum matrimonium, legitimatione ad causam et nullitate sententiae, »Apollinaris« 1941, 88 sl.

na drugim pomagalima ili dokazima (k. 1975 §§ 1—2; PNŽ čl. 137; PRVNŽ br. 58, 60 § 1, 71 § 1).

Svjedočanstvo sedme ruke prešlo je iz germanskoga u kanonsko pravo. Svaki suprug, koji je tvrdio, da ženidba nije dovršena, morao je dovesti sedam rođaka ili srodnika, koji su polagali zakletvu za poštenje i istinoljubivost supruga.[1]

Čl. 2. TJELESNI PREGLED (k. 1976—1982)

1161. KAD JE POTREBIT. — U parnicama radi nemoći ili nedovršenja ženidbe traži se tjelesni pregled jednoga i drugoga supruga ili samo jednoga sa strane vještaka, ako iz okolnosti nije očevidno suvišan (k. 1976; PNŽ čl. 139; PRVNŽ br. 64 § 1, 86).

Ženidba nije mogla biti dovršena, ako je vjenčanje obavljeno po zastupniku, a žena nije išla k mužu. Suvišan je pregled, kad se, gledom na nedovršenje, radi o udovcu ili udovici, koji imadu djece ili je inače javno poznato, da nisu više djevci. — Prema odluci ZSS od 12. VI. 1942., može se pregled žene oprostiti: 1) ako je po mišljenju oblasnika, iz moralne odličnosti stranaka i svjedoka, po istinitom odmjerenju njihova duševnog raspoloženja kao i predmnjeva i dokaza, potpuno dokazana spolna nemoć ili nedovršenost ženidbe; 2) ako je pregledom muža potpuno dokazano, da ženidba nije dovršena (ASS 1942, 200).

1162. TKO MOŽE OBAVITI PREGLED. — U izboru vještaka, osim propisa kan. 1792—1805, imaju se držati slijedeći propisi (k. 1977). Vještaci ne smiju biti oni, koji su supruge već privatno pregledali gledom na činjenicu, na kojoj se osniva tražba nevaljanosti ili nedovršenosti; ali ih se može predvesti kao svjedoke (k. 1978). — Za pregled muškarca imadu se odrediti po službenoj dužnosti dva vješta liječnika; za pregled ženske dvije primalje sa zakonitom poveljom o sposobnosti, ako ženska ne voli, da je pregledaju dva liječnika, koji će se također odrediti po službenoj dužnosti, ili ako to biskup smatra potrebitim. Tjelesni pregled ženske ima se obaviti, držeći se vjerno pravila kršćanske čednosti, i uvijek u prisutnosti jedne časne gospođe, koja će se odrediti po službenoj dužnosti (k. 1979 §§ 1—3; PNŽ čl. 150; PRVNŽ br. 89 § 1). — Primalje ili liječnici obavit će pregled ženske svaki napose (k. 1980 § 1).

1163. IZVJEŠĆE VJEŠTAKA. — Liječnici i primalje izradit će svaki svoje izvješće napose u roku, što ga odredi sudac. Ali sudac može izvješća primalja podložiti ispitu vještog liječnika, ako to smatra uputnim (k. 1980 §§ 2—3). Nakon obavljenog izvješća sudac će vještake, primalje i gospođu, svakoga napose pitati o točkama, koje je već sastavio branitelj veza, i na koje će oni odgovarati nakon položene zakletve (k. 1981; PRVNŽ br. 93 § 1).

O pregledu ženske ZSS odredio je 12. VI. 1942. još: 1) žensku će pregledati dvije liječnice ili dvije primalje s poveljom o sposobnosti; 2) ako nema takvih ženskih, može biskup uz privolu ženske odrediti, da pregled obave dva sposobna, poštena i vjerna liječnika; 3) ako ženska ne dozvoljava pregled ili da bi ga obavili muškarci, ne smije ju se siliti; dovoljno je upozoriti je na pravne posljedice njezina protivljenja, naime na nemogućnost dokazanja njezine tvrdnje; 4) kad ženske osobe obave pregled, treba ih usmeno saslušati u prisutnosti liječnika, koji može staviti svoje primjedbe i potrebita pitanja; 5) ženu, koja je stranka u parnici, ima pred sudom ispitati liječnik, kojega izabere biskup, a izabrat će vjernoga, pravoga, starijega i besprijekornoga liječnika; 6) pri izrađivanju presudâ, osobito ako se objelodanjuju, ne smiju se stvari opisivati previše potanko; činjenice i razlozi imadu se navesti riječima, koje ne povređuju čednosti (ASS. 1942, 200 sl.).

[1] Eichmann, Das Prozessrecht, 19. — O svjedocima u ženidbenim parnicama v. napose: Whalen D., The value of testimonial evidence in matrimonial procedure, Washington 1935.

1164. KAD JE JOŠ POTREBITO MIŠLJENJE VJEŠTAKA. — I u parnicama, gdje se navodi nedostatak privole radi umobolnosti, ima se tražiti mišljenje vještaka, koji će, prema potrebi, bolesnika i njegove čine, koji odaju sumnju umobolnosti, ispitati po propisima znanosti. Osim toga, moraju se kao svjedoci saslušati vještaci, koji su bolesnika prije pregledali (k. 1982; PNŽ čl. 143, 154).

POGLAVLJE 5

OBJAVA POSTUPKA, ZAKLJUČAK DOKAZNOG POSTUPKA, PRESUDA (k. 1983—1985)

1165. SASLUŠANJE NOVIH I STARIH SVJEDOKA. — Nakon što se objelodani postupak, još je slobodno strankama, prema kan. 1786, predvesti nove svjedoke za razne točke. Ako se već ispitani svjedoci imadu saslušati o predloženim točkama, treba se držati propisa kan. 1781, uz netaknuto pravo branitelja veza, da uloži shodne prigovore (k. 1983 §§ 1—2; v. gore br. 1063 H, 1065 B).

1166. PRAVO BRANITELJA VEZA. — Branitelj veza ima pravo, da se sasluša posljednji u navodima, tražbama i odgovorima, bilo pismenim bilo usmene obrane. Stoga sud ne smije pristupiti konačnoj presudi, ako branitelj veza upitan ne izjavi, da nema više što reći ni pitati. Ako u roku, što ga odredi sudac, branitelj ništa ne iznese, predmnijeva se, da nema što iznijeti (k. 1984 §§ 1—3; PNŽ čl. 183).

1167. PRIJAVA SV. STOLICI. — U parnicama, koje se odnose na oprost pravovaljane nedovršene ženidbe, sudac istražitelj ne smije pristupiti objavljivanju postupka ni donašanju presude o samoj nedovršenosti i uzrocima za oprost; nego sve spise ima uputiti Sv. Stolici zajedno s pismenim mišljenjem biskupa i branitelja veza (k. 1985; PRVNŽ br. 98 § 2; v. gore br. 1156 B).

POGLAVLJE 6

PRIZIVI (k. 1986—1989)

1168. PRIZIV NAKON PRVE I DRUGE PRESUDE. — Protiv prve presude, koja ustanovi nevaljanost ženidbe, branitelj veza mora u zakonitom roku uložiti priziv na viši sud; ako to zanemari, ima ga na to prisiliti sudac (k. 1986; PNŽ čl. 212 §§ 1, 2, 216, 221 §§ 1, 2, 222 § 2). Nakon druge presude, koja potvrdi nevaljanost, ako prizivni branitelj veza po savjesti smatra, da ne treba ulagati priziva, imadu supruzi pravo, nakon deset dana od proglašenja presude, sklopiti novu ženidbu (k. 1987; PNŽ čl. 220, 254).

1169. UPIS U ŽUPSKIM MATICAMA. — Kad se ženidba proglasi nevaljanom, biskup će se pobrinuti, da se to zabilježi u maticama krštenih i vjenčanih, gdje je zabilježeno vjenčanje (k. 1988; PNŽ čl. 254, 255).

1170. PONOVNO PODIZANJE PARNICE. — Budući da presude u ženidbenim parnicama nikada ne postaju pravomoćnima, same parnice, ako se pruže novi dokazi, mogu se ponovno raspravljati; ali ostaje propis kan. 1903 (k. 1989; PNŽ čl. 217 § 2, 218; v. gore br. 1118).

Da ženidbene parnice nikad ne postaju pravomoćnima, ne vrijedi za slučaj, gdje je jedan ženidbeni drug umro. Okr. Stol 20. VI. 1922. (ASS 1922, 600). — Ženidbenu

parnicu, vođenu pred jednim sudom, ne može, po kan. 1989, ponovno voditi drugi sud istog stupnja. PT 16. VI. 1931. (AAS 1931, 353; v. gore br. 1116). Jedni naučitelji drže, da bi istu parnicu imao ponovno suditi prizivni sud. Tako Hilling (AKR 1932, 310), Gillmann (AKR 1933, 486), Coronata Institutiones, III, 435 sl.): Haring misli, da bi je mogao suditi isti prvi sud ili njegov prizivni sud (Der kirchl. Eheprozess², 44).[1]

POGLAVLJE 7

IZNIMNI SLUČAJEVI (k. 1990—1992)

1171. KRATKI POSTUPAK. — A. Kad je iz sigurne i nekrivotvorene isprave, koja je iznad svakog protuslovlja i prigovora, jasno, da postoji zapreka: 1) različite vjere, 2) reda, 3) svečanih zavjeta, 4) ženidbenog veza, 5) rodstva, 6) srodstva ili 7) duhovnog rodstva, a ujedno se jednakom sigurnošću utvrdi, da od tih zapreka nije dobiven oprost, u tim slučajevima moći će biskup, propustivši dosadašnje propise, a pozvavši stranke, ustanoviti nevaljanost ženidbe, uz sudjelovanje branitelja veza (k. 1990; PNŽ čl. 226—228, 231).

Jednaka sigurnost može biti utvrđena i drugim zakonitim načinom, a stranke treba pozvati prije nego se proglasi nevaljanost. PT 16. VI. 1931. (AAS 1931, 353).

B. Protiv te izjave branitelj veza, ako razborito misli, da zapreke nisu sigurne ili da je oprost vjerojatno dobiven, dužan je prizvati se na sudca druge molbe, kojemu treba poslati spise, i koji će pismeno biti obaviješten, da se radi o iznimnom slučaju (k. 1991; PNŽ čl. 229).

C. Sudac druge molbe, uz sudjelovanje samoga branitelja veza, odredit će na isti način, da li se presuda ima potvrditi, ili radije treba u parnici postupati redovitim zakonskim putem, u kojem će je slučaju vratiti sudu prve molbe (k. 1992; PNŽ čl. 230).[2]

Odsječak 4

RASPRAVE PROTIV REĐENJA (k. 1993—1998)

1172. DVIJE VRSTE RASPRAVA. — U ovim raspravama mogu se pobijati obveze, što proizlaze iz viših redova, ili sama valjanost ređenja. U jednom i drugom slučaju molba se ima uputiti Sv. Zboru Sakramenata ili, ako se ređenje pobija zbog bitnog nedostatka obreda, Zboru Sv. Službe. Odnosni Zbor odredit će, da li će se rasprava voditi sudbenim ili stegovnim putem. Ako se ima voditi sudbenim putem, raspravu će vratiti sudu biskupije, kojoj je klerik pripadao u vrijeme ređenja; ako se ređenje pobija radi bitnog nedostatka obreda, sudu biskupije, gdje je obavljeno ređenje. Za prizive vrijede propisi kan. 1594—1601. Ako se rasprava ima voditi stegovnim putem, sam Sv. Zbor riješit će pitanje, uz prethodni obavještajni postupak sudišta nadležne biskupije (k. 1993 §§ 1—3; v. gore br. 967—971).

[1] O tome v. posebno: Bertola A., Sulla natura ed efficacia della sentenza, del primo grado di nullitá matrimoniale nel giudizio canonico, »Archiv. di dir. eccl.« 1941, 147 sl.

[2] V. o tome potanje: Kennedy E. J., The special matrimonial process in cases of evident nullity, Washington 1935; Lazzarato D., De processu extraordinario casus excepti, »Jus Ponticium« 1941, 103 sl.; Johnson, Jus vigens de processibus matrimonii exceptis, »Apollinaris« 1936, 631 sl.; Herman Dr. F., Sudjelovanje branitelja ženidbene veze kod proglašenja ženidbe nevaljanom u skraćenom postupku, »Bogosl. Smotra« 1944, 185 sl.

1173. TKO MOŽE PODNIJETI PRITUŽBU. — Valjanost ređenja može pobijati klerik jednako kao i biskup, kojemu je klerik podređen ili gdje je bio ređen. Ali proglašenje nevaljanosti obvezâ može tražiti samo klerik, koji drži, da ređenjem nije preuzeo obvezâ višega reda (k. 1994 §§ 1—2).

1174. VOĐENJE POSTUPKA. — Sve što je rečeno bilo u prvom odsjeku bilo u odsječku o ženidbenim parnicama, ima se držati i u raspravama protiv ređenja, primjenjujući slučaju što mu odgovara (k. 1995). — Branitelj veza reda ima ista prava i dužnosti kao i branitelj ženidbenog veza (k. 1996). — Premda se parnica ne pokreće radi nevaljanosti samog ređenja, ipak kleriku treba za sigurnost zabraniti vršenje redova (k. 1997). — Da klerik bude oslobođen od obvezâ reda, hoće se dvije jednake presude. Što se tiče priziva u ovim raspravama, imaju se držati propisi kan. 1986—1989 o ženidbenim parnicama (k. 1998 §§ 1—2; v. gore br. 1168—1170).

ZS izdao je 9. VI. 1931. pravila, kojih se treba držati u postupku radi nevaljanosti ređenja ili obvezâ višega reda. Ta su pravila slična pravilima za postupak o pravovaljanoj nedovršenoj ženidbi od 7. V. 1923. Molba se ima uputiti samomu Sv Ocu preko vlastitog oblasnika, s izvješćem iz prethodne izvansudbene istrage o osnovanosti molbe. Ako Sv. Zbor iz primljenih spisa vidi, da se molba osniva na razlozima, koji se ne mogu zabaciti, ovlastit će oblasnika, da povede postupak. Sud će sačinjavati sudac pojedinac s braniteljem veza i zapisničarom, a preslušavanju će se podložiti predlagač (actor) i svjedoci. Dokazna sredstva mogu biti također isprave, znakovi i predmnjeve. Zatim se zaključuje postupak i donosi presuda o biti tražbe, navedu se razlozi stvarni i pravni, a spisi s mišljenjem oblasnika, ako on nije vodio postupak, i s mišljenjem branitelja veza pošalju se Sv. Zboru Sakramenata (AAS 1931, 457 sl.).

DIO II

PROGLASIVANJE BLAŽENIH I SVETIH

(k. 1999—2141)

1175. NADLEŽNOST — Rasprave za proglasivanje Slugu Božjih blaženima i svetima pridržane su Sv. Stolici. U tim raspravama nadležan je, prema kan. 253 § 3, jedino Sv. Zbor Obreda. Biskupi mogu, po svom pravu, samo ono, na što ih kanoni ovlašćuju (k. 1999 §§ 1—3).

1176. DVOSTRUKI PUT. — A. Ove rasprave mogu se voditi dvostrukim putem: 1) r e d o v i t i m, t. j. neiskazivanja štovanja; 2) i z v a n r e d n i m ili iznimnim, t. j. putem iskazivanja štovanja. Redovitim putem postupa se, kad se, prije nego se dođe do pretresa o krepostima, nastoji dokazati, da Slugi Božjemu nije bilo iskazivano javno štovanje ili, ako se zloporabom iskazivalo, da je obustavljeno; izvanrednim putem, kad se nastoji dokazati, da je neki Sluga Božji već u posjedu javnog i crkvenog štovanja (k. 2000 §§ 1—2).

B. Rasprave mučenikâ, vodile se redovitim ili izvanrednim putem, n e s m i j u s e s p a j a t i, nego se ima raspravljati svaka napose, osim ako se radi o mučenicima u istom progonstvu i na istome mjestu. To treba protegnuti i na različite postupke i pretrese u tim raspravama od početka do kraja (k. 2001 §§ 1—2).

C. P o d i m e n o m o b l a s n i k a ili biskupa u ovim raspravama ne razumije se opći namjesnik bez posebnog ovlaštenja (k. 2002).

Odsječak 1

SUDIONICI U POSTUPCIMA (k. 2003—2018)

POGLAVLJE 1

PREDLAGAČ I POKRETAČ (k. 2003—2008)

1177. POJAM. — Svaki vjernik i svaki zakoniti skup vjernika ima pravo predložiti, da se pred nadležnim sudištem povede rasprava za proglašenje blaženih i svetih. Ako nadležna crkvena oblast pripusti prijedlog, time predlagač dobiva pravo pokrenuti raspravu i privesti je kraju. Biskup može započeti raspravu bilo po službenoj dužnosti bilo na nečiji prijedlog (k. 2003 §§ 1—3).

P r e d l a g a č (actor) može voditi raspravu osobno ili preko zakonito ovlaštenog zastupnika; ženske samo preko zastupnika. Koji vodi raspravu pred nadležnim sudištem, zove se p o k r e t a č (postulator).[1] Pokretač, bilo da nastupa u svoje ime bilo u ime drugoga, mora biti svećenik, svjetovni ili redovni, i stalno boraviti u Rimu (k. 2004 §§ 1—3).

Boravak pokretača u Rimu traži se u apostolskim, a ne u obavještajnim ili redovitim postupcima. PT 16. I. 1936. (AAS 1936, 178).

1178. SLUŽBA POKRETAČA. — A. Za svaku raspravu treba da bude po j e d a n pokretač. Samo on može mjesto sebe staviti druge, koji se zovu zamjenicima pokretača ili podpokretači (vice-postulatores, k. 2005). Kako pokretač tako njegovi zamjenici, ako raspravu vode u tuđe ime, prije nego budu pripušteni na vršenje službe, moraju predati sudištu p u n o m o ć, izrađenu prema kan. 1659. Punomoć pokretača ima biti pripuštena sa strane ZO i uvrštena u njegove spise, a punomoć zamjenika sa strane sudišta, gdje vrši službu (k. 2006 §§ 1—2).

B. Na p o k r e t a č a s p a d a: 1) voditi raspravu kod nadležnih sudaca; 2) snositi potrebite troškove; ali novcem poklonjenim od vjernika za troškove rasprave, treba upravljati prema uputama Sv. Stolice; 3) predlagati sudu imena svjedoka i isprave; 4) sastavljati i predavati promicatelju vjere točke, o kojima će se saslušati svjedoci u postupcima (k. 2007).

C. Ako pokretač nastupa u ime drugoga, punomoć mu s v r š a v a s istih razloga kao i ostalim zastupnicima (k. 2008).

POGLAVLJE 2

STOŽERNIK IZVJESTITELJ, PROMICATELJ I PODPROMICATELJ VJERE (k. 2009—2012)

1179. STOŽERNIK IZVJESTITELJ. — U raspravama, koje se vode kod Sv. Zbora, službu izvjestitelja (relator, ponens) vrši jedan stožernik dotičnog Zbora, kojega odredi Sv. O. Papa. Njegova je služba: posebnu brigu posvetiti povjerenoj mu raspravi i na redovitoj ili potpunoj sjednici izvjestiti o svemu, što je u prilog kao i protiv rasprave (k. 2009 §§ 1—2).

[1] Latinsku riječ: »postulator« prevodimo sa: »pokretač«, jer ta riječ najbolje označuje odnosnu službu, budući da on pokreće sav postupak.

1180. PROMICATELJ VJERE. — A. U svakom postupku treba da sudjeluje promicatelj vjere, koji štiti pravo ili vjeru. Njega treba uvijek zvati prema kan. 1587. Promicatelj vjere kod Sv. Zbora zove se opći promicatelj (promotor fidei generalis), a prisjednik (assessor) Sv. Zbora, koji ga pomaže, opći podpromicatelj vjere (sub-promotor fidei generalis, k. 2010 §§ 1—2). — Promicatelj vjere izvan Sv. Zbora može se odrediti za sve rasprave ili za jednu posebnu. Općeg promicatelja i podpromicatelja postavlja Sv. O. Papa; promicatelja kod biskupskih sudova, ako se radi o apostolskom postupku, imenuje opći promicatelj, i tad se zove podpromicatelj vjere. Inače ga imenuje biskup prije oglasa, o kojemu u kan. 2043 (k. 2011 §§ 1—2; v. niže br. 1193).

B. Na promicatelja vjere spada sastaviti trijezne, čisto povijesne upite, koji ne smiju ići za tim, da od upitanoga izvuku neki stalni odgovor, nego koji su kadri, da otkriju istinu o točkama, koje predloži pokretač. Te upite predaje sudcima uz dužnost tajne. Osim toga, ima nastojati, da se po službenoj dužnosti pozovu svjedoci, i uložiti shodne prigovore. Sudac može svjedoke pozvati i po službenoj dužnosti, iako ih ne predlaže ili se protivi promicatelj vjere; ali ga o tome treba obavijestiti (k. 2012 §§ 1—2).

POGLAVLJE 3

BILJEŽNIK, RAVNATELJ PISARNE, ODVJETNICI (k. 2013—2018)

1181. BILJEŽNIK I RAVNATELJ PISARNE. — A. Postupcima bilo apostolskim bilo onima koje vodi biskup po svom pravu, ima prisustvovati bilježnik ili zapisničar. Bilježnik kod Sv. Zbora mora biti jedan od pravih prabilježnika (k. 2013 §§ 1—2). Redovnici ne mogu valjano vršiti službu bilježnika, osim u slučaju nužde; ali se uvijek isključuju u raspravama svoga Reda (k. 2114). U postupcima, koje vodi biskup izvan Rima, službu bilježnika može vršiti bilježnik biskupskog dvora; u Rimu ima je vršiti prabilježnik Sv. Zbora, a kad je on odstutan, bilježnik rimskog općeg namjesništva (k. 2015).

B. Bilježniku se može dati pomoćnik (adiunctus), koji će ga pomagati u sravnjivanju prijepisa s izvornim spisima i prijepisa isprava iz izvornika u knjižnicama, arhivima i t. d. (k. 2016).

C. Bilježnik, pomoćnik i ravnatelj pisarne Sv. Zbora moraju biti svećenici, neporočna glasa i iznad svakog prigovora; ravnatelj pisarne osim toga mora biti doktor barem u kanonskom pravu (k. 2017).

1182. ODVJETNICI I ZASTUPNICI. — Odvjetnici i zastupnici u ovim raspravama moraju biti doktori kanonskog prava i dobiti barem licencijat iz bogoslovlja, te proći praksu kod kojeg odvjetnika Sv. Zbora ili kod općeg podpromicatelja vjere. Za odvjetnike usto se traži zakoniti naslov odvjetnika Okr. Stola (k. 2018).

Za odvjetnike i zastupnike kod biskupskog dvora ti uvjeti nisu potrebiti. Za njih vrijede opći propisi kan. 1657 sl. (v. gore br. 1005, 1006).[1]

[1] Eichmann, Prozessrecht, 229; Jone, Gesetzbuch, III, 292.

Odsječak 2

DOKAZIVANJE U OVIM POSTUPCIMA (k. 2019—2036)

POGLAVLJE 1

O DOKAZIVANJU UOPĆE (k. 2019—2022)

1183. SVJEDOCI I ISPRAVE. — U ovim raspravama dokazivanje mora biti potpuno, i to po svjedocima i ispravama (k. 2019). — Da se dokaže, da Slugi Božjemu nije bilo nikada iskazivano štovanje, potrebita su barem četiri svjedoka. Da se dokaže glas o krepostima, mučeništvu i čudesima, traži se barem osam svjedoka, koji mogu biti pojedinačni i međusobno se popunjati; osim toga treba pozvati barem dva svjedoka po službenoj dužnosti. — Da se dokažu kreposti i mučeništvo, hoće se svjedoci očevidci i susvjedoci (t. j. koji svjedoče istu stvar); povijesni spomenici mogu poslužiti samo kao pomagala. — Ako su u apostolskom postupku svjedočili svjedoci, koji su čuli od očevidaca, a u obavještajnom očevidci, svi se oni mogu povezati u dokazivanju. Ako su pak u obavještajnom postupku bili očevidci, a u apostolskom samo svjedoci po čuvenju čuvenja, njihova svjedočanstva imadu samo snagu pomagala, više manje prema razboritoj ocjeni sudca; a samo se onda može ići dalje, kad se iz svjedočanstva sviju tih svjedoka dobije takav dokaz, da u nj može povjerovati i prihvatiti ga razborit čovjek, koji sudi o tako važnoj stvari. — Ali u starim raspravama, koje se raspravljaju putem neiskazivanja štovanja, u kojima nema svjedoka očevidaca, i u raspravama, koje se raspravljaju iznimnim putem, kreposti i mučeništvo mogu se dokazati svjedocima iz čuvenja i iz javnoga glasa, koji sačinjava povezanu predaju iz čuvenja, te savremenim ispravama ili spomenicima priznatim kao mjerodavnima. — Napokon čudesa treba uvijek dokazivati očevidnim svjedocima i susvjedocima (k. 2020 §§ 1—7).

1184. ŠTOVANJE OD PAMTIVIJEKA. — Nezapamćeno štovanje ili od pamtivijeka dokazuje se mjerodavnim spomenicima, koji su stariji sto godina od ustanove Urbana VIII. »Coelestis Hierusalem« od 5. srpnja 1634., ili su izdani u tom vijeku, samo ako donose činjenice, koje su se zbile sto godina prije, zajedno s neprekidnom predajom naroda (k. 2021). Štovanje vrlo dugog vremena, dozvoljeno od Sv. Stolice, dokazuje se savremenim ispravama (k. 2022).

POGLAVLJE 2

SVJEDOCI I VJEŠTACI (k. 2023—2031)

1185. SVJEDOCI. — A. U postupcima za proglašenje blaženih svi su vjernici, osim ispovjednika dotičnih, dužni, premda nisu pozvani, prijaviti Crkvi što im se čini, da je protivno krepostima, čudesima i mučeništvu Sluge Božjega (k. 2023). — Kao svjedoke ima promicatelj vjere pozvati u prvom redu, iako ih nije predložio pokretač, sve one koji su sa Slugom Božjim bili u prijateljstvu ili su se s njime družili (k. 2024). Svi ti, ako ne znadu da su pozvani, moraju pismeno saopćiti svom biskupu, da li su sa Slugom Božjim drugovali, da li znadu kakvu činjenicu, koju bi trebalo kazati, i ukratko je navedu. Biskup će nastojati ta pisma priposlati promicatelju

vjere. Redovnici i redovnice ta će pisma poslati zapečaćena neposredno i izravno biskupu ili promicatelju vjere ili ispovjedniku, koji će se postarati, da se što prije dostave biskupu ili promicatelju. Nepismeni će stvar pri- povjediti župniku, a on će to saopćiti biskupu ili promicatelju (k. 2025 §§ 1—3). — Redovnički poglavari strogo su dužni nastojati, da svi podložnici, koji moraju, pristupe kao svjedoci; ali ih ne smiju ni izravno ni neizravno poticati, da svjedoče radije na jedan negoli na drugi način (k. 2026).

B. Kao svjedoci pripuštaju se rođaci, srodnici, prijatelji, krivo- vjerci i nevjernici. — Ne mogu se pripustiti: 1) ispovjednik prema kan. 1757 § 3 br. 2 (v. gore br. 1054); 2) pokretač, odvjetnik ili zastupnik u raspravi, za vrijeme službe; ako službu potpuno napuste, pripuštaju se, ali njihov iskaz može slušiti samo kao pomagalo; 3) koji su nekoć bili sudci u raspravi (k. 2027 §§ 1—2).

C. Liječnici, koji su liječili, bili oni koji mu drago, kad se radi o čudesima, imaju se pozvati kao svjedoci. Ako ne će da dođu u sudnicu, sudac će se pobrinuti, da dadu barem pismeno i sa zakletvom potvrđeno izvješće o bolesti i njezinu toku i to će se izvješće staviti u spise, ili da se njihovo mišljenje dobije preko posrednika, koji će onda biti ispitan (k. 2028 §§ 1—2).

D. Svjedoci, dok svjedoče, imadu kazati, kako su doznali što svjedoče; inače njihovo svjedočanstvo ne vrijedi ništa (k. 2029).

E. Da se dokaže glas svetosti ili mučeništva Sluge Božjega, koji je pripadao nekom Redu, barem polovica svjedoka mora biti izvan Reda (k. 2030).

1186. VJEŠTACI. — Kad su potrebiti vještaci: 1) moraju biti dva vještaka, od kojih jedan drugomu ne smije biti poznat, osim u slučaju pod br. 4; 2) ima ih odrediti sud većinom glasova, saslušavši promicatelja vjere ili, ako imaju sudjelovati kod Sv. Zbora, stožernik izvjestitelj, saslušavši općeg promicatelja vjere; ali uvijek treba isključiti one, koji su u raspravi bili svjedoci; 3) pokretač ne smije kazati, koji su, a i sami vještaci imaju čuvati tajnu o svom imenovanju; 4) vještaci moraju svaki napose obaviti vještaštvo, osim ako sudac, uz privolu promicatelja vjere, iz opravdanog razloga, dozvoli, da ga obave zajedno; 5) svaki će predati svoje izvješće pismeno, ali se kasnije ima ispitati svaki napose, iako su izvješće učinili zajednički (k. 2031)

POGLAVLJE 3

ISPRAVE (k. 2032—2036)

1187. VRIJEDNOST ISPRAVA. — A. Isprave ili listine, na koje se pokretač oslanja, imaju se predati sudu netaknute. Ali sud može od pokretača tražiti i druge, za koje smatra, da doprinose otkrivanju istine (k. 2032 §§ 1—2).

B. Izvansudbena pismena svjedočanstva bilo onih, za koje se pokretač pobrine, da u postupku budu saslušani gledom na kreposti i mučeništvo Sluge Božjega, bilo drugih, koje će predložiti, da budu saslušani,

premda se iznesu u postupcima, ne mogu se ubrojiti među isprave, koje na sudu dokazuju svetost ili mučeništvo Sluge Božjega. A ni nadgrobni govori ni osmrtnice, sastavljene ili tiskane neposredno nakon smrti Sluge Božjega, nemaju zakonite dokazne moći. Mnogo manje to imadu svjedočanstva pa i odličnih muževa o krepostima i djelovanju Sluge Božjega, napisana još za njega živa, ne na vlastitu pobudu, nego na molbu prijatelja (k. 2033 §§ 1—3).

C. Koji daju isprave, moraju se izjaviti o njihovu postanku i ispravnosti (k. 2034).

D. Povijesni opisi nemadu snage isprava, ako se ne osnivaju na ispravama, koje su predane sudu. Ako su se koji veliki muževi služili tim ispravama i odobrili ih, njihovo svjedočanstvo ima se donijeti samo za potvrdu ispravnosti i ugleda isprava (k. 2035 §§ 1—2).

E. Povijesne isprave, bilo rukopisne, bilo tiskane, s kojima pokretač nastoji dokazati kreposti Sluge Božjega ili starinu štovanja i njegovu neprekidnost, treba priložiti spisima postupka, s njima zajedno poslati Sv. Zboru i dati ispitati po vještacima. Ako se koja od njih čuva u knjižnici ili arhivu, odakle se ne može uzeti, ima se dostaviti ovjerovljeni prijepis ili fotografski snimak s pismenim posvjedočenjem bilježnika suda o njegovoj ispravnosti. Ako ni to nije moguće, stvar će se prijaviti Sv. Zboru, koji će odrediti vještake, da ih oni pregledaju ondje, gdje se čuvaju (k. 2036 §§ 1—3).

Odsječak 3

POSTUPAK PROGLASIVANJA BLAŽENIH PUTEM NEISKAZIVANJA ŠTOVANJA (k. 2037—2124)

1188. PREDMET. — Ovaj postupak obuhvaća tri dijela, zapravo tri različita postupka. Prvi obavlja biskup svojom vlašću, drugi Sv. Zbor Obreda, odnosno biskupov sud po ovlaštenju Sv. Zbora, treći sâm Sv. Zbor. Kad biskup obavi što spada na njega, sve šalje Sv. Zboru. Tada se otvara postupak kod Sv. Zbora, koji ovlašćuje biskupski sud, da ga nastavi prema njegovim uputama. Kad se obavi sve to, spisi se šalju Sv. Zboru, koji sada sâm stvar dalje vodi.

1189. ZAKLETVA. — Osobe, koje sudjeluju u postupku, što ga obavlja biskup svojom vlašću ili sud ovlašten od Sv. Stolice, naime sudci, promicatelji vjere, bilježnik i njegov pomoćnik moraju na početku svakog postupka položiti zakletvu, prema obrascu odobrenom od Sv. Zbora, da će vjerno vršiti službu, čuvati tajnu sve do objelodanjenja postupka i da ne će primati nikakvih darova. — I biskup, iako nije sudac, dužan je položiti zakletvu, da će čuvati tajnu. — Svi svjedoci bez iznimke, prije nego budu ispitani, moraju položiti zakletvu, osim o čuvanju tajne, još da će reći istinu, a nakon saslušanja, da su rekli istinu; vještaci, tumači, preglednici i pisar, da će vjerno vršiti službu, prije nego obave stručni ispit, prijevod iz jednog jezika u drugi, pregled i prijepis, kao i da su službu vjerno izvršili. — I dostavljač je dužan položiti zakletvu, da će službu vjerno vršiti. — Pokretač i njegovi zamjenici moraju položiti t. zv. »zakletvu protiv klevete« (iusiurandum calumniae), t. j. da će u čitavom postupku govoriti istinu i da se ne će služiti nikakvom varkom (k. 2037 §§ 1—5).

POGLAVLJE 1

POSTUPCI, KOJE PODUZIMLJE BISKUP PO SVOM PRAVU (k. 2038—2064)

1190. PREDUVJETI ZA OTVARANJE RASPRAVE. — Da se kod Sv. Stolice može povesti rasprava za proglašenje Sluge Božjega blaženim, mora prije biti ustanovljena čistoća nauke u njegovim spisima, glas o njegovoj svetosti, krepostima i čudesima ili o mučeništvu, da nema nikakve neodstranjive zapreke; zatim da mu se nije iskazivalo javno štovanje. Radi toga će biskup na molbu pokretača, ako smatra, da se molba ima uvažiti: 1) potražiti spise Sluge Božjega; 2) povesti obavještajni postupak o glasu svetosti, o glasu kreposti uopće ili mučeništva, uzroka mučeništva i čudesa; 3) povesti postupak da mu nije iskazivano štovanje (k. 2038 §§ 1—2). — Za to je nadležan biskup mjesta, gdje je Sluga Božji umro, ili gdje su se dogodila čudesa. Ali on ne smije voditi postupak osobno, ako je u rodu sa Slugom Božjim. Kad postoji stari postupak o glasu svetosti ili mučeništva, obavljen prije trideset godina, ali rasprava je bila s kojeg mu drago razloga prekinuta prije nego je od Sv. Stolice dobiveno otvaranje rasprave, na istog biskupa-i njegove nasljednike spada obaviti obavještajni postupak o nastavku glasa svetosti ili mučeništva (k. 2039 §§ 1—2).

Ovdje nije nadležan biskup mjesta, gdje se svjedoci mogu najbolje saslušati. PT 25. VII. 1931. (AAS 1931, 338). — ZO izdao je 4. I. 1939. pravila, kojih se treba držati pri redovitim postupcima u povijesnim raspravama. Prije nego se povede postupak, biskup, saslušavši promicatelja vjere, imenuje povjerenstvo od 3 člana, vješta povijesnim i istraživačkim metodama. Oni će nepodijeljeno (in solidum) pokupiti sve pisane izvore o životu, krepostima ili mučeništvu, starom glasu svetosti ili mučeništva i starom štovanju Sluge Božjega. Ako je Sluga Božji redovnik, dva člana povjerenstva ne smiju pripadati istom Redu. Članovi povjerenstva imaju se pozvati kao službeni svjedoci bilo u postupku za pretraživanje spisa bilo u postupku o glasu svetosti, o glasu kreposti ili mučeništva i čudesa. Isprave i pismena svjedočanstva, skupljena u istrazi, imaju se priložiti postupku u izvorniku ili fotografirana ili u ovjerovljenom prijepisu. Svi svjedoci ne smiju svjedočiti o životu, krepostima, starom glasu svetosti ili mučeništva ili starom štovanju samo prema onomu, što su doznali čitajući pisana svjedočanstva (AAS 1940, 174 sl.).

1191. SASTAV I DJELOVANJE SUDA. — A. Sud ima s a s t o j a t i od predsjedatelja, koji će biti sam biskup osobno ili preko drugoga svećenika, kojega za to odredi, a u posljednjem slučaju zajedno s druga dva sudca, koje će biskup odrediti između sabornih sudaca. Biskup će svojom odlukom odrediti predsjedatelja suda, bilo da tu službu pridrži za se, bilo da imenuje drugoga sa još dva sudca. Istom odlukom imenovat će promicatelja vjere i bilježnika (k. 2040 §§ 1—2).

B. S j e d n i c e suda za polaganje zakletve i preslušavanje svjedoka imaju se držati ukoliko je moguće, obdan i u svetome mjestu. Nakon svake sjednice spisi se imaju zatvoriti i zapečatiti sudčevim pečatom, a ne smiju se otvoriti nego na slijedećoj sjednici, nakon što se sudac uvjeri, da je pečat cio i netaknut; ako nađe, da pečat nije cio i netaknut, stvar će prijaviti Sv. Zboru (k. 2041 §§ 1—2).

Čl. 1. POTRAŽIVANJE SPISA SLUGE BOŽJEGA (k. 2042—2048)

1192. POJAM SPISA. — Pod imenom spisa ili sastavaka razumiju se ne samo neobjelodanjena djela Sluge Božjega, nego i već tiskana; tako isto propovijedi, pisma, dnevnici, vlastiti životopisi, napokon sve što je on izradio osobno ili tuđom rukom (k. 2042).

1193. POSTUPAK PRI POTRAŽIVANJU. — A. B i s k u p ć e j a v n i m o g l a s o m, koji se ima, ako je moguće, objelodaniti u pojedinim župama, ili na drugi zgodniji način narediti svima, kod kojih se nalaze spisi Sluge Božjega, da ih donesu na sud, prizivajući im u pamet i ponavljajući propise kan. 2023—2025. Ako se radi o Slugi Božjemu, koji je pripadao nekom Redu, oglas se ima objelodaniti i u pojedinim kućama istoga Reda; a poglavari su strogo dužni nastojati, da se to objelodani, te se ima izričito napomenuti kan. 2025 § 2, kao i da svi podložnici, koji mogu, predadu spise. Na promicatelje vjere spada pobrinuti se, da se oglas izda i u drugim mjestima, gdje postoji nada, da će se netko naći, koji kakav spis ima kod sebe (k. 2043 §§ 1—3). — Biskup je dužan pomnjivo tražiti spise Sluge Božjega, ne samo na molbu pokretača, nego i po službenoj dužnosti. Kad se spisi nalaze u drugoj biskupiji, sudac će zamoliti biskupa te biskupije, da ih on potraži prema propisima kanona, njemu ih pošalje zajedno sa spisima o potraživanju (k. 2044 §§ 1—2).

B. Ako tko želi zadržati izvorne spise, bilježnik će nastojati uzeti o v j e r o v l j e n i p r i j e p i s, koji će dostaviti Sv. Zboru zajedno s postupkom. Što se tiče spisa, koji se čuvaju u knjižnici ili arhivu, treba se držati kan. 2036 §§ 2, 3 (k. 2045 §§ 1—2; v. gore br. 1187 E).

C. Bilježnik će pomnjivo o p i s a t i kako broj i kakvoću spisa tako i sve spise istrage. Te spise mora još potpisati biskup ili njegov zamjenik i promicatelj vjere i zapečatiti biskupovim pečatom (k. 2046).

D. Pokretač će pred biskupom položiti z a k l e t v u, da će spise marljivo tražiti, a kasnije, da ih je tako tražio. Ako se radi o Službenici Božjoj, koja je pripadala nekom Redu, vrhovna glavarica Reda ili predstojnica samostana svečanih zavjeta također će položiti zakletvu, da je spise marljivo tražila, sve spise Službenice Božje, koje je posjedovala, da je predala, te da joj nije poznato, da koja njezina podložnica ili tko drugi još ima drugih spisa Službenice Božje (k. 2047 §§ 1—2).

E. Ako se radi o m u č e n i c i m a, potraživanje spisa može biti i nekon što se potpiše otvaranje rasprave kod Sv. Zbora, prema uputama, koje će o tome dati opći promicatelj vjere (k. 2048).

Čl. 2. OBAVJEŠTAJNI POSTUPAK (k. 2049—2056)

1194. ROK ZA PODUZIMANJE POSTUPKA. — Obavještajni postupak o glasu svetosti, o glasu kreposti uopće ili mučeništva, o uzroku mučeništva i o glasu čudesa, obavlja biskup kroz trideset godina nakon smrti Sluge Božjega. Ako nije obavljen kroz to vrijeme, da se može ići dalje, treba dokazati, da nije bilo nikakve varke, zle namjere ni grješne nemarnosti (k. 2049).

1195. KAKO SE OBAVLJA POSTUPAK. — A. Pri ispitivanju svjedoka o glasu svetosti, mučeništva i čudesa, t r e b a s e d r ž a t i kan. 2019

i 2020 (v. gore br. 1183). Nije potreba, da se ustanove pojedine kreposti, mučeništvo i pojedina čudesa; nego je dovoljno, da se dokaže glas uopće, koji dolazi sam od sebe, ne stvaran umjetno ili ljudskim nastojanjem, koji je potekao od poštenih i ozbiljnih ljudi, neprekidan, svaki dan se sve više širio te postoji i danas kod većeg dijela naroda. — Predpostavivši opća pitanja prema kan. 1774 (v. gore br. 1063 B), sudac će svjedoke najprije pitati, što znadu o životu, krepostima, čudesima i mučeništvu Sluge Božjega, kako to znadu, i da li znadu, da se o tome javno govori. Zatim će ih pitati o pitanjima, koja sastavi promicatelj vjere, i o točkama, koje predloži pokretač (k. 2050 §§ 1—3). — Ne može se zaključiti obavještajni postupak, ako promicatelj vjere prije ne pregleda sva upućena mu pisma, prema kan. 2025, i uvjeri se, da su saslušani oni, o kojima govore kan. 2023—2025 (k. 2051; v. gore br. 1185).

B. Sud, kad smatra, da su pokupljeni svi dokazi bilo preslušanjem svjedoka bilo predajom isprava, i da su svi sastavci Sluge Božjega, koji su se mogli dobiti, priloženi spisima, saslušavši promicatelja vjere, pozvat će pokretača, da u određenom roku podnese i druge, ako ih ima. Kad isteče taj rok, zaključuje se postupak (k. 2052).

C. Ako se ne protivi promicatelj vjere, bilježnik će, po naredbi sudca, objelodaniti postupak, koji će biti predan pisaru, određenom od suda, da ga prepiše (k. 2053). Prijepis postupka, zvan »prijenos« (transsumptum), kao i izvorne spise treba prepisati rukom (k. 2054).

D. Kad svrši prepisivanje, bilježnik i njegov pomoćnik sravnit će, u prisutnosti jednog sudca i promicatelja vjere, prijenos s izvornikom; nakon sravnjenja, za dokaz ispravnosti potpisat će prijenos bilježnik, sudac i promicatelj vjere i staviti na nj pečat (k. 2055).

E. Izvorni spisi, nakon sravnjenja, zatvore se i zapečate, te se brižno čuvaju u arhivu biskupskog dvora, a nikad se ne smiju otvoriti bez dozvole Sv. Stolice. Prijenos se zatvori i zapečati biskupovim pečatom. O tome bilježnik napravi zapisnik u dva primjerka, od kojih se jedan šalje u Rim, a drugi se čuva u arhivu biskupskog dvora (k. 2056 §§ 1—2).

Čl. 3. POSTUPAK O NEISKAZIVANJU ŠTOVANJA (k. 2057—2060)

1196. IZVIDI I PRESUDA. — Osim svjedoka, koje predvodi pokretač, sud će, po službenoj dužnosti, predvesti još dvojicu, i sve ispitati, da li se je Slugi Božjemu ikada iskazivalo javno štovanje (k. 2057). Usto će pomnjivo pregledati grob Sluge Božjega, sobu, u kojoj je stanovao ili umro, te, ako ima još koje mjesto, gdje bi se s pravom moglo sumnjati, da li ima znakova štovanja (k. 2058). Ako se tokom postupka opaze ne laki znakovi štovanja, dužnost je promicatelja vjere tražiti, da se o tome povede daljnja istraga (k. 2059). Sud će svojom presudom odlučiti, da li se je Slugi Božjemu iskazivalo javno štovanje ili ne (k. 2060).

Čl. 4. UPUĆIVANJE SPISA SV. ZBORU (k. 2061—2064)

1197. IZVJEŠĆE O POTRAŽIVANJU. — Biskup, netom dovrši potraživanje spisa, poslat će ih u Rim, a zajedno s njima i izvješće o potraživanju (processiculus diligentiarum), t. j. pravni prikaz svega što je učinio u potraživanju spisa Sluge Božjega (k. 2061). Ako se nakon obavljenog pretraživanja, pronađu tokom rasprave drugi spisi, treba ih odmah uputiti Sv. Zboru, a ne smije se ići dalje prije nego budu pregledani (k. 2062).

1198. ODAŠILJANJE PRIJENOSA I POSTUPKA O NEISKAZIVANJU ŠTOVANJA. — Prijenos (transsumptum) obavještajnog postupka biskup će predati pokretaču, da ga dostavi Sv. Zboru. Zajedno s prijenosom poslat će pismo sudaca Sv. Zboru, a pismo promicatelja vjere općem promicatelju vjere, da Sv. Zbor bude obaviješten kako o vjerodostojnosti svjedoka tako i o svima zakonito obavljenim činima. Biskup će također poslati opis oblika pečata, koji je stavljen na prijenos, ili primjerak pečata (k. 2063 §§ 1—3). — Isto tako poslat će Sv. Zboru preko pokretača postupak o neiskazivanom štovanju (k. 2064).

POGLAVLJE 2

OTVARANJE POSTUPKA KOD SV. ZBORA (k. 2065—2086)

Čl. 1. PREGLEDAVANJE SPISA (k. 2065—2072)

1199. MIŠLJENJE PREGLEDNIKA. — Netom spisi Sluge Božjega stignu u Rim, treba ih podložiti ispitu; ali će Sv. Zbor i dalje tražiti, ima li još koji bilo kod privatnika bilo u knjižnicama i arhivima (k. 2065). Za ispit spisa stožernik izvjestitelj imenovat će preglednike, saslušavši općeg promicatelja vjere. Preglednici moraju biti svećenici, barem doktori bogoslovlja ili, ako su redovnici, s jednakovažnim naslovom. Njihova imena moraju ostati tajna (k. 2066 §§ 1—2). Svaki sastavak tajnik će predati dvojici preglednika, od kojih jedan ne smije biti drugomu poznat. Ako je velik broj sastavaka, mogu se razdijeliti na dijelove i predati raznim preglednicima (k. 2067 §§ 1—2). — Njihovo mišljenje mora biti, da li u sastavcima ima nešto, što se protivi vjeri i ćudoređu, i da u općim potezima pokažu, koja svojstva, kreposti i nedostatci Sluge Božjega izbijaju iz njegovih sastavaka. Mišljenje će izraziti pismeno i potkrijepiti ga razlozima i dokazima (k. 2068 §§ 1—2). Ako se mišljenja preglednika ne slažu, ima se, prema kan. 2066, odrediti treći, koji će posao obaviti na isti način (k. 2069).

1200. PRIGOVORI. — Opći promicatelj vjere predložit će stožernicima na pretres prigovore iz spisa Sluge Božjega i mišljenja preglednika, ako ih ima (k. 2070). Ako se stalno dokaže, da u spisima Sluge Božjega ima nešto, što nije u skladu s vjerom ili što bi sada moglo kod vjernika pobuditi negodovanje, Sv. O. Papa, saslušavši mišljenje stožernika i promotrivši sve okolnosti, odredit će, da li se može ići dalje (k. 2071). Povoljan sud Sv. Oca ne nosi sobom odobrenja spisa, niti priječi, da opći promicatelj vjere i savjetnici ne mogu ili ne moraju u pretresu kreposti iznijeti prigovore iz spisa Sluge Božjega (k. 2072).

Čl. 2. PRETRES OBAVJEŠTAJNOG POSTUPKA (k. 2073—2084)

1201. OTVARANJE, PRIJEPIS I PRIJEVOD POSTUPKA. — Obavještajni postupak, obavljen sa strane biskupa i poslan u Rim — kad pravi bilježnik Sv. Zbora izjavi, da su pečati netaknuti, a nema nikakve zapreke

i Sv. Otac izda posebnu odluku — ima se otvoriti pred pročelnikom Sv. Zbora, koji će ga predati ravnatelju pisarne, da se prepiše (k. 2073). Izvjestitelj će se pobrinuti, ako je potreba, da ga prevede odobreni tumač u Rimu, a prijevod će se dati pregledniku, da ga ispita (k. 2074). Prijenos postupka, što ga pošalje biskup, čuvat će se u arhivu Sv. Zbora, a prijepis, odobren sa strane ravnatelja pisarne, predat će se pokretaču (k. 2075).

1202. KRATAK IZVADAK PRIJENOSA I IZVJEŠĆE. — Odvjetnik i zastupnik izradit će kratak izvadak (summarium) iz prijenosa ili, ako ih je više, iz sviju, kao i izvješće (informatio) o životu Sluge Božjega, prema obavještajnom postupku, te ga priložiti izvatku. Izvatku treba priložiti i posvjedočenje općeg podpromicatelja vjere, da se slaže sa spisima, dostavljenim Sv. Zboru (k. 2076 §§ 1—2). — Pisma, s kojima ugledne bilo crkvene bilo svjetovne osobe mole Sv. Oca, da bi počeo postupak za proglašenje Sluge Božjega blaženim, s korišću se prilažu, ako su podnesena svojevoljno i po vlastitom znanju (k. 2077).

ZO izdao je 15. I. 1935. uputu o sastavljanju molbe za početak postupka, tko ima i kako uputiti molbu za dozvolu oficija ili mise nekog Blaženika ili Sveca, kao i za proširenje svetkovine na cijelu Crkvu (AAS 1935, 58 sl.).

1203. UPUĆIVANJE POSTUPKA. — A. Ako se, nakon što su pregledani spisi, odluči, da se može ići dalje, opći promicatelj vjere izradit će prigovore protiv uvađanja rasprave, a na njih će odgovoriti odvjetnik u raspravi (k. 2078). Prije prigovora donijet će trijezni i jasni pregled (synopsis) života sluge Božjega. U tu svrhu upotrebit će ne samo isprave u izvatku, nego i druge, ako ih ima i misli, da se na njih treba osvrnuti (k. 2079 §§ 1—2). — Prigovori i odgovori imaju biti kratki i jasni, gotovo po skolastičkoj metodi, prema starom običaju Sv. Zbora (k. 2080). — Zabranjeno je davanje usmenih obavijesti ne samo sudcima, nego i svima, koji moraju glasovati kako u ovom tako i u kasnijim postupcima (k. 2081).

B. Mišljenje o valjanosti obavještajnog postupka donose stožernici na redovitoj sjednici, na prijedlog stožernika izvjestitelja: »Da li se ima potpisati otvaranje rasprave u slučaju i u svrhu, za kojom se ide?« (k. 2082). Ako je mišljenje povoljno, treba predložiti Sv. Ocu, da odredi, ako mu je po volji, otvaranje rasprave (commissio introductionis causae). Ako Sv. Otac odredi, tajnik Sv. Zbora izradit će o tome odluku i objelodaniti je (k. 2083 §§ 1—2).

C. Kad se izda odluka, biskup ne može više ništa bez dozvole Sv. Zbora. Zabranjeno je Slugi Božjemu davati naslov: »Časni« (venerabilis), a pokretači će se čuvati, da se ne bi tom prigodom u čast Sluge Božjega što činilo, što bi odavalo javno štovanje (k. 2084 §§ 1—2).

ZO izdao je 25. XI. 1931. odluku o ispitivanju obavještajnih postupaka prije nego se otvori rasprava (AAS 1935, 310).

Čl. 3. PRETRES POSTUPKA O NEISKAZIVANJU ŠTOVANJA (k. 2085—2086)

1204. POTVRDA PRESUDE O NEISKAZIVANJU ŠTOVANJA. — Kad se izda nalog o otvaranju rasprave, stožernici na redovitom sastanku pretrest će pitanje, da li se ima potvrditi biskupova presuda o neiskazivanju štovanja. Ako izjave, da se je štovanje iskazivalo, prema njihovoj uviđavnosti, s obzirom na sve okolnosti, rasprava će se obustaviti dok se ne uklone znakovi zabranjenog štovanja, a to će potrajati neko vrijeme prema odredbi stožernika (k. 2085).

1205. AKO POSTUPAK NIJE DOVRŠEN. — Ako biskup nije dovršio postupka o neiskazivanju štovanja prije nego je otvorena rasprava, treba ga dovršiti posredovanjem Sv. Stolice. U tu svrhu opći promicatelj vjere izradit će pitanja, koja će Sv. Zbor poslati zajedno s ovlasnicom, o kojoj u kan. 2087 sl., sudcima, koje će odrediti. Kad se radi o mučenicima, kod kojih je biskup propustio provesti postupak o neiskazivanju štovanja prije otvorenja rasprave, ovlasnici za provedbu postupka o mučeništvu i uzroku mučeništva treba priložiti ovlaštenje za prikupljanje dokaza o neiskazivanju štovanja zajedno s posebnim pitanjima sa strane općeg promicatelja vjere (k. 2086 §§ 1—3).

POGLAVLJE 2

APOSTOLSKI POSTUPCI (k. 2087—2124)

Čl. 1. VOĐENJE APOSTOLSKOG POSTUPKA (k. 2087—2097)

1206. OVLASNICA. — A. Kad se izda odluka, da nije bilo iskazivano štovanje, zatražit će se od Sv. Oca i stožernik pročelnik poslat će t. zv. ovlasnicu (litterae remissoriales) za provedbu apostolskog postupka kako o glasu svetosti, čudesa i mučeništva, tako o pojedinim krepostima i čudesima ili o mučeništvu i njegovu uzroku. Oba ova postupka treba obaviti napose; ali se prvi može ispustiti, ako pročelnik i opći promicatelj vjere ne smatraju ni korisnim ni uputnim ponovno istraživanje o nastavku glasa. Kad je dan nalog za otvaranje postupka, a još nije izdana odluka o neiskazivanju štovanja, ako je pogibao, da se kroz to izgube neki očevidni svjedoci, dat će se odmah ovlasnica za provedbu apostolskog postupka o krepostima i čudesima napose ili o mučeništvu i njegovu uzroku, da ne propadnu dokazi (k. 2087 §§ 1—3).

B. Ovlasnica će se poslati barem petorici sudaca, ako je moguće, u crkvenom dostojanstvu. Ako je biskup uzet među sudce, on će predsjedati; inače presjedatelja imenuje Sv. Zbor. Poželjno je, da barem predsjedatelj ne bude isti kao u obavještajnom postupku. Ako se u postupku radi o čudesima, imenovat će se barem jedan vještak, koji će prisustvovati sjednicama i moći zamoliti sudca, da svjedocima stavi upite, potrebite za veće razjašnjenje riječi i stvari (k. 2088 §§ 1—3).

C. Ovlasnici treba priložiti posebno pismo općeg promicatelja vjere, kojim imenuje dva podpromicatelja, da u njegovo ime sudjeluju u postupku (k. 2089). — Opći promicatelj sastavit će pitanja prema prigovorima, pretresanim pri otvaranju rasprave, i svjedočanstvima, dobivenim u obavještajnom postupku prema kan. 2050, a tako i prema izvansudbenim obavijestima, za koje smatra, da ih treba ispitati, upotrebivši i jednog vještaka, ako se radi o čudesima (k. 2090).

D. Ovlasnicu treba predati pokretaču, da je dostavi predsjedatelju suda. Zajedno s njima imadu se poslati jednom podpromicatelju vjere zatvorena pitanja, koja će se otvoriti u času preslušavanja.

Prema njima treba ispitivati svjedoke, koji će biti predvedeni (k. 2091 §§ 1—2).

E. Sudci, prije nego nastupe službu, imadu biskupu pokazati ovlasnicu, kojom su imenovani, a biskup je dužan svojom ih vlašću podupirati (k. 2092).

1207. DJELOVANJE SUDA. — A. Kad primi ovlasnicu, predsjedatelj će se postarati, da što prije sazove sud. Saziv ne smije odgađati preko tri mjeseca, ako nema zakonite zapreke, o kojoj će kroz to obavijestiti Sv. Zbor. Na prvoj sjednici sud će izabrati bilježnika i pomoćnika mu, vještaka, prema slučaju, i dostavljača, o čemu će bilježnik biskupskog dvora izraditi zapisnik (k. 2093 §§ 1—2). — Premda svi navedeni u ovlasnici mogu prisustvovati pojedinim sjednicama, ipak je za valjanost dovoljno, da bude prisutan predsjedatelj i dva sudca ili, uz njegovu privolu i u njegovoj odsutnosti, druga tri sudca, a tako i jedan podpromicatelj vjere, bilježnik ili pomoćnik (k. 2094).

B. Postupak ima svršiti barem kroz dvije godine, koje će se računati od dana otvaranja ovlasnice. Nakon tog roka, budući da se postupak ne može nastaviti bez dozvole Sv. Stolice, treba obavijestiti Sv. Zbor o zaprekama, radi kojih naredba Sv. Stolice nije kraju privedena (k. 2095). — Prije nego završi apostolski postupak o pojedinim krepostima sud će obaviti zakonski pregled tijela Sluge Božjega prema propisima u ovlasnici (k. 2096).

C. U prepisivanju, sravnjivanju i slanju primjerka izvornih spisa u Rim treba se držati onoga, što je rečeno u kan. 2054—2056 i 2063 za obavještajni postupak. Postupak će se predati, otvoriti i prepisati kod Sv. Zbora prema kan. 2073—2075 (k. 2097 §§ 1—2; v. gore br. 1195 C—E, 1198, 1201).

Čl. 2. PROSUĐIVANJE VALJANOSTI APOSTOLSKOG POSTUPKA (k. 2098—2100)

1208. DNEVNI RED. — Kad se apostolski postupak uputi Sv. Zboru, prije svega treba ustanoviti njegovu valjanost, a ujedno ponovno ispitati valjanost obavještajnog postupka (k. 2098). U tu svrhu odvjenik rasprave pripravit će dnevni red sjednice (positio), koji će sačinjavati: 1) izvješće (informatio), kojim se na temelju potrebitih isprava sadržanih u postupku, dokazuje, da je sve učinjeno po zakonu; 2) primjedbe (animadversiones) općeg promictelja vjere protiv valjanosti, s odgovorima odvjetnika, a jedno i drugo treba da bude izrađeno prema kan. 2080 (k. 2099; v. gore br. 1203). — Sjednica se drži u prisutnosti pročelnika Sv. Zbora, izvjestitelja i drugih triju stožernika, koje odabere Sv. Otac, tajnika, apostolskoga prabilježnika, općeg promicatelja i podpromicatelja vjere. Ovi dostojanstvenici iznose svoje mišljenje na prijedlog izvjestitelja, a opći promicatelj stavlja poteškoće, ako ih ima. Kad se sve to raspravi, stožernici donose presudu. Ako je povoljna i potvrdi je Sv. Otac, izda se odluka o valjanosti postupka (k. 2100 §§ 1—3).

Čl. 3. SUD O VITEŠTVU KREPOSTI ILI MUČENIŠTVU I UZROKU MUČENIŠTVA (k. 2101—2115)

1209. RAD NA SJEDNICAMA. — A. Pretres kreposti ne smije početi prije nego se navrši pedeset godina od smrti Sluge Božjega (k. 2101).

To se ne odnosi na raspravljanje o mučeništvu Sluge Božjega. PT 28. VII. 1932. (AAS 1932, 314). — Razumije se, da Sv. Otac može od toga pravila oprostiti, kao što je bio slučaj kod sv. Terezije M. I. i kod sv. Konrada od Parzhama.

B. Viteštvo kreposti ili mučeništvo i uzrok mučeništva pretresa se na trima sjednicama: predpripravnoj, pripravnoj i općoj (k. 2102). Prelati i savjetnici glasuju na svakoj sjednici pismeno. Svaki od njih može, prije nego svrši sjednica, odstupiti od prijašnjega glasa. Zaključke pojedinih glasovanja tajnik bilježi u zapisnik, koji se čuva tajno, a same pismene glasove treba dati općem promicatelju vjere (k. 2103 §§ 1—3).

C. U raspravama ispovjednikâ raspravlja se pitanje: »Da li je u ovom slučaju i u svrhu, za kojom se ide, utvrđen viteški stepen kreposti: vjere, uhvanja i ljubavi bilo prema Bogu bilo prema bližnjemu, kao i stožernih: razboritosti, pravednosti, trijeznosti, jakosti, i s njima spojenih?«; u raspravama mučenika: »Da li je u ovom slučaju i u svrhu, za kojom se ide, utvrđeno mučeništvo i njegov uzrok, i znakovi ili čudesa?« (k. 2104).

1210. PREDPRIPRAVNA SJEDNICA. — Predpripravna sjednica drži se pred stožernikom izvjestiteljem zajedno s prelatima i savjetnicima (k. 2105). Dnevni red sačinjava: 1) izvadak (summarium) iz izvornog postupka, koji ima biti tako sastavljen, da se donesu svjedočanstva i isprave u cijelosti; 2) sastavak odvjetnika, kojim se, prema onomu što se kaže u izvatku, ukratko osvjetljuje život i viteštvo kreposti Sluge Božjega, ili mučeništvo i njegov uzrok, razlikujući na osobiti način ono što se donosi kao dokaz i ono što se navodi kao pomagalo i potpora dokaza; 3) pregled (synopsis) općeg promicatelja vjere, o kojem u kan. 2079 (v. gore br. 1203); 4) primjedbe općeg promicatelja vjere i odgovori odvjetnika; 5) pismena mišljenja preglednika spisa Sluge Božjega (k. 2106). Ako dvije trećine prisutnih glasuju protiv, ne smije se prelaziti s predpripravne sjednice na pripravnu, osim ako Sv. Otac odredi drukčije, nakon što ga pročelnik o tome obavijesti (k. 2107).

1211. PRIPRAVNA SJEDNICA. — Sudjeluju joj svi stožernici ZO, prelati i savjetnici (k. 2108). Dnevni red sačinjavaju: 1) poteškoće općeg promicatelja vjere; 2) poteškoće, što su ih iznijeli savjetnici u svojim glasovima, ako opći promicatelj smatra, da se ne smiju zabaciti; 3) odgovori odvjetnika; 4) novo pronađene isprave bilo za raspravu bilo protiv nje s dodatcima izvadaka (summaria additionalia) kako za pobijanje tako i za obranu (k. 2109). — Na pripravnoj sjednici stožernici, saslušavši savjetnike, odlučuju, može li se ići dalje. Tajnik i opći promicatelj vjere, iako nisu pitani, mogu uzimati riječ, da se neko pitanje i činjenica bolje razjasni (k. 2110 §§ 1—2). Nakon pretresa pročelnik će obavijestiti Sv. Oca ne samo o ishodu pretresa, nego i o glavnim razlozima, koji su izneseni s jedne i s druge strane (k. 2111).

1212. OPĆA SJEDNICA. — Opća sjednica drži se pred Sv. Ocem, uz prisutnost stožernika ZO, prelata i savjetnika (k. 2112). Za sjednicu se pripravlja dnevni red isti kao za pripravnu sjednicu, a tomu se dodaje kratko službeno izvješće o svemu, što je gledom na raspravu do tada učinjeno (factum concordatum, k. 2113). Na ovoj sjednici sud o viteštvu kreposti

Sluge Božjega ili o mučeništvu i njegovu uzroku pridržan je Sv. Ocu; savjetnici, prelati i stožernici imadu samo savjetni glas (k. 2114). Kad naredi Sv. Otac, tajnik Sv. Zbora izradit će odluku, kojom se, u ime Sv. Oca mjerodavno izjavljuje, da je propisno dokazano viteštvo kreposti Sluge Božjega ili njegovo mučeništvo. Ta odluka objelodanit će se onda i onako kako odredi Sv. Otac. Kad se ona objelodani, Sluga Božji može se nazivati: »Časni« (venerabilis); ali taj naslov ne nosi sobom nikakve dozvole štovanja (k. 2115 §§ 1—2).

Čl. 4. SUD O ČUDESIMA SLUGE BOŽJEGA (k. 2116—2124)

1213. POTREBA I BROJ ČUDESA. — A. Osim viteških kreposti ili mučeništva, za proglašenje Sluge Božjega blaženim traže se čudesa, učinjena na njegov zagovor. Ali ako se radi o mučeniku i očevidno je utvrđeno mučeništvo i uzrok mučeništva, bilo u sebi bilo s formalnog stanovišta, a nema čudesa, Sv. Zbor može odrediti, da li su u slučaju dovoljni znakovi (signa, milosti), a kad nema ni njih, da li treba u tom slučaju moliti Sv. Oca za oprost od znakova (k. 2116 §§ 1—2).

B. Za proglašenje blaženim hoće se dva čuda, ako su svjedoci očevidci dokazivali kreposti i u obavještajnom i u apostolskom postupku, ili ako su u apostolskom postupku bili barem svjedoci, koji su čuli od očevidaca; tri, ako su u obavještajnom postupku bili svjedoci očevidci, a u apostolskom svjedoci iz čuvenja po čuvenju; četiri, ako su se u oba postupka kreposti dokazivale samo po svjedocima iz predaje i ispravama (k. 2117).

1214. VJEŠTACI. — Za dokazivanje čudesa treba na početku pretresa po službenoj dužnosti pozvati dva vještaka. Ako se oba slažu u zabacivanju čuda, ne smije se ići dalje. Budući da se u pretresu čudesa najčešće radi o ozdravljenju od koje bolesti, vještaci moraju biti glasovitiji liječnici ili ranarnici; pače, ako je moguće, treba izabrati one, koji se posebno ističu u poznavanju i liječenju dotične bolesti (k. 2118 §§ 1—2). — Kratko i jasno, s razlozima potkrijepljeno mišljenje vještaka treba da sadrži dvoje, naime: 1) kad se radi o ozdravljenju, da li se onaj, o komu se govori, da je zdrav, mora zaista smatrati zdravim; 2) da li se činjenica, koja se navodi kao čudo, može protumačiti naravnim zakonima ili ne (k. 2119).

1215. SJEDNICE. — A. Čudesa se imaju pretresati na trima sjednicama gotovo na isti način kao kod viteštva kreposti; na istoj sjednici, osim na općoj pred Sv. Ocem, ne smije se raspraviti više od dvaju čudesa (k. 2120).

B. Dnevni red predpripravne sjednice ima sačinjavati: 1) obavijest sastavljena od odvjetnika; 2) izvadak iz iskaza svjedoka; 3) dva mišljenja vještaka za svako čudo; 4) poteškoće općeg promicatelja vjere; 5) odgovori odvjetnika (k. 2121).

C. Za pripravnu sjednicu dnevni je red isti kao kod kreposti (v. gore br. 1211), samo se još priloži mišljenje vještaka. Ako su na predpripravnoj sjednici oba vještaka bila za čudo, za pripravnu se određuje samo jedan vještak; ako je bio samo jedan za čudo, po službenoj dužnosti treba odrediti dva vještaka. Stožernici, ako smatraju potrebitim, imadu pravo imenovati ih više, nego je određeno. I odvjetniku rasprave slobodno je poslužiti se jednim vještakom u izrađivanju odgovora; ali je zabranjeno mišljenje za potporu (votum ad opportunitatem, k. 2122 §§ 1—4).

D. Za opću sjednicu treba se držati propisa kan. 2113 i 2114 (k. 2123; v. gore br. 1212).

E. Nakon odluke o priznanju čudesa ima biti pred Sv. Ocem novi pretres pitanja: »Da li se može sigurno pristupiti proglašenju Sluge Božjega blaženim?«. Sv. Otac, saslušavši mišljenje stožernika, odlučuje o tome i, kad hoće, naredi, da se izradi i objelodani odluka (k. 2124 §§ 1—2).

Odsječak 4

POSTUPAK PROGLASIVANJA BLAŽENIH PUTEM ISKAZIVANJA ŠTOVANJA (k. 2125—2135)

1216. NA KOJE SE SLUČAJEVE ODNOSI. — Za Sluge Božje, kojima se nakon Pape Aleksandra III. (1159—1181) i sto godina prije ustanove Urbana VIII. »Coelestis Hierusalem« (5. VII. 1634.), podnosilo iskazivanje štovanja, može se tražiti od Sv. Oca odobrenje štovanja. U tu svrhu potrebit je slijedeći postupak (k. 2125 §§ 1—2).

1217. NADLEŽNOST BISKUPA. — Za provedbu postupka nadležan je biskup mjesta, gdje se iskazuje štovanje ili gdje se nalaze dokazi štovanja, uz netaknuto pravo pretjecanja, ako ih je više (k. 2126). Na molbu pokretača biskup će: 1) potražiti spise Sluge Božjega; 2) povesti postupak o glasu svetosti života, kreposti ili mučeništva i čudesa, a postupak će se odnositi na pitanja: »Da li je u mjestu postojan i opći glas i uvjerenje o svetom životu Sluge Božjega na zemlji, ili o njegovu mučeništvu i uzroku mučeništva, te o čudesima učinjenim po njegovu zagovoru; da li tu postoji štovanje Sluge Božjega i kakovo?« (k. 2127).

1218. POSTUPAK KOD SV. ZBORA. — A. Kad se sve obavi i dostavi Sv. Zboru, kao u slučaju redovitog puta prema kan. 2061—2063, na redovitoj sjednici, na prijedlog stožernika izvjestitelja, stavit će se stožernicima na pretres pitanje: »Da li se ima narediti otvaranje postupka?« (k. 2128). Kad se izda nalog, poslat će se ovlasnica onima, koje označi Sv. Zbor, da ovlašteni sudac povede prema propisima kanona postupak o iznimnom slučaju i donese presudu (k. 2129). Postupak treba da dokaže kako početak štovanja tako njegov neprekidni nastavak sve do presude (k. 2130; v. gore br. 1197, 1198).

B. Kad se postupak pošalje Sv. Zboru i otvori, te odvjetnik rasprave pripravi dnevni red s primjedbama općeg promicatelja vjere i svojim odgovorima, na redovitoj sjednici stavit će se pitanje: »Da li se ima potvrditi presuda ovlaštenog sudca ili da li je iznimni slučaj tako dokazan, da se može ići dalje?« (k. 2131). Potvrda presude sa strane Sv. Oca ima samo tu vrijednost, da dokazuje činjenicu nezapamćenog štovanja, koje je trajalo do presude (k. 2132).

C. Ako je presuda povoljna i potvrdi je Sv. Otac, treba poslati ovlasnicu, da se obavi postupak o krepostima ili o mučeništvu i njegovu uzroku, prema različitom slučaju, a treba se držati kanona 2087—2115 (k. 2133; v. gore br. 1206—1212).

D. Kad se izda odluka o činjenici nezapamćenog štovanja i viteškim krepostima ili o mučeništvu, a Sv. Otac svojom odlukom potvrdi isto štovanje, Sluga Božji ima se smatrati jednakomoćno (aequipollenter) proglašen blaženim (k. 2134).

Tako je 25. V. odnosno 6. VI. 1889. proglašen blaženim i naš bl. Nikola Tavelić (Crnica, Bl. Nikola Tavelić — dika i ponos hrvatskog naroda, Zagreb 1944, 105).

E. Koji su tako proglašeni blaženima moraju se častiti istim činima javnog štovanja kao i oni, koji su takovima proglašeni redovitim putem (k. 2135). — Koji su to čini v. kan. 1277—1287 (v. gore br. 801—803).

Odsječak 5

PROGLASIVANJE SVETIH (k. 2136—2141)

1219. KAD SE MOŽE TRAŽITI. — Nitko ne može tražiti proglašenje nekoga svetim ili na njegovu čast dobiti od Sv. Zbora Obreda neke čine štovanja, ako prije ne dokaže, da je dotični Sluga Božji redovitim putem ili jednakomoćno uvršten među Blaženike (k. 2136). Da se to dokaže, treba Sv. Zboru podnijeti mjerodavnu ispravu. Ako nema nje, treba povesti postupak, da se dokaže, da je Sv. Otac to štovanje zaista dozvolio. Kad svrši postupak, na redovitoj sjednici izdat će se presuda, koja će se podnijeti Sv. Ocu na odobrenje (k. 2137 §§ 1—3).

1220. RASPRAVLJANJE O ČUDESIMA. — A. Da se proglase svetima oni, koji su izričito ili redovitim putem proglašeni blaženima, hoće se odobrenje dvaju čudesa, koja su se dogodila nakon proglašenja; za proglašenje onih, koji su proglašeni blaženima jednakomoćno, hoće se takova tri čuda (k. 2138 §§ 1—2).

B. Kad se kaže, da je čudo učinjeno na zagovor nekoga Blaženika, Sv. Zbor će, na molbu pokretača, izdati odluku, da se preuzme rasprava, ako se svidi Sv. Ocu, i povedu novi postupci prema već navedenim propisima. Kad se dokaže valjanost postupaka, pretres o novim čudesima obavlja se prema kan. 2116—2124 (k. 2139 §§ 1—2; v. gore br. 1213—1215).

C. Nakon svega toga, Sv. Otac, saslušavši mišljenje stožernika i savjetnika, ako smatra uputnim, izdat će odluku, da se može pristupiti svečanom proglašenju svetim (k. 2140).

D. Svečano proglašenje svetih, nakon što se odluči u konsistoriju, obavlja se posebnim obredima i svečanostima Rimskog Dvora (k. 2141).[1]

[1] O proglasivanju blaženih i svetih može se potanje vidjeti: Noval, De processibus, P. II. De causis beatificationis Servorum Dei et canonizationis Beatorum, Taurini 1932; Lauri-Fornari-Santarelli, Codex pro postulatoribus causarum beatificationis et canonizationis, Taurini 1929, kao i kod već navedenih pisaca. S velikom koristi mogu se o tome vidjeti djela Pape Benedikta XIV: De Servorum Dei beatificatione et Beatorum canonizatione; De Azevedo, Benedicti XIV doctrina de Servorum Dei beatificatione et Beatorum canonizatione in synopsim redacta; Memmi G. B., Il sacro rito di canonizzare i Santi, Roma 1726; Trama J., Manuale theoretico-practicum pro conficiendis processibus sive ordinariis sive apostolicis in causis beatificationis et canonizationis Servorum Dei, Neapoli 1876.

DIO III

SKRAĆENI POSTUPAK

(k. 2142—2194)

1221. PREDMET. — Treći dio knjige o postupcima radi više o upravnim ili stegovnim postupcima u pitanjima, koja zbog svoje naravi traže žurnije rješenje, a postupak se kadšto mora provesti, iako ne postoji krivnja sa strane dotičnika. U tim slučajevima propuštaju se redovite sudbene svečanosti i provodi se skraćeni i jednostavni postupak, da se lakše dođe do cilja.[1] — Šest je vrsta poslova, u kojima se upotrebljava taj postupak: 1) uklanjanje nepomičnih i pomičnih župnika; 2) premještanje župnika; 3) postupak protiv klerika, koji ne čuvaju sjedišta; 4) protiv klerika suložnika; 5) protiv župnika, nemarna u vršenju župničkih dužnosti; 6) pri obustavi iz obaviještene savjesti.

1222. OPĆI PROPISI. — A. U ovim postupcima ima uvijek biti bilježnik, koji će unijeti u zapisnik sve što se učini. Zapisnik treba da svi potpišu i da se čuva u arhivu (k. 2142).

B. Kad su potrebite opomene, moraju se dati usmeno pred ravnateljem pisarne ili drugim činovnikom biskupskog dvora ili dvama svjedocima, ili pismeno prema kan. 1719. U spisima treba čuvati zapisnik o danoj opomeni kao i samu opomenu. Tko zapriječi, da bude opomenut, ima se smatrati opomenutim (k. 2143 §§ 1—3; v. gore br. 1032 C).

Ako se ne zna, gdje dotičnik boravi, a on time nastoji izmaći pozivu, dovoljno je pozvati ga oglasom ili putem novina. PT 24. XI. 1920. (AAS 1920, 577).

C. Ispitatelji, savjetnici i bilježnik moraju u početku postupka položiti zakletvu, da će čuvati tajnu o svemu, što doznadu po svojoj službi, a osobito o tajnim ispravama, pretresanju u vijeću, broju glasova i razlozima za njih. Ako to prekrše, ne samo da se imaju maknuti sa službe, nego ih biskup može, prema kanonima, kazniti i drugom primjerenom kaznom. Osim toga dužni su naknaditi štetu, koja bi odatle nastala (k. 2144 §§ 1—2).

D. Iako se ovdje postupa skraćenim postupkom, ipak nije zabranjeno saslušati dva ili tri svjedoka, pozvana po službenoj dužnosti ili predložena od stranaka, osim ako biskup, saslušavši župnike savjetnike ili ispitatelje, drži, da ih stranke predlažu za odugovlačenje stvari. Svjedoci i vještaci ne smiju se pripuštati nego kad polože zakletvu (k. 2145 §§ 1—2).

E. Protiv konačne odluke ima samo jedan pravni lijek, a taj je utok na Sv. Stolicu. U slučaju utoka treba sve spise poslati Sv. Stolici. Dok traje utok, biskup ne može trajno podijeliti župu ili nadarje, oduzeto kleriku (k. 2146 §§ 1—3).

Rok za ulaganje utoka jest deset dana. ZS 12. I. 1924. (AAS 1924, 162).

[1] Skraćeni postupak nosi u izvorniku naslov: De modo procedendi in nonnullis expediendis negotiis vel sanctionibus poenalibus applicandis. Mi smo izabrali naslov: Skraćeni postupak, jer je kraći i jezgrovitiji. O tom postupku v. potanje u navedenim djelima, napose kod: Noval, De processibus v. II. P. III; Coronata, Institutiones, v. III; Jone, Gesetzbuch, B. III (v. niže br. 1242, bilj. 1).

POGLAVLJE 1

POSTUPAK PRI UKLANJANJU NEPOMIČNIH ŽUPNIKA (k. 2147-2156)

1223. RAZLOZI ZA UKLANJANJE. — Nepomični župnik može se ukloniti sa župe s razloga, koji njegovu službu čini štetnom ili barem nemogućom, i bez njegove velike krivnje. Ti su razlozi osobito slijedeći: 1) nevještina ili trajna duševna ili tjelesna nemoć, po kojoj je župnik nesposoban za vršenje službe, ako se, po mišljenju biskupa, ne može pomoći dobru duša postavljanjem zamjenika pomagača prema kan. 475 (v. gore br. 298); 2) mržnja naroda, premda nepravedna i ne opća, samo ako je takva, da sprečava korisnu župnikovu službu i predviđa se, da ne će brzo prestati (po mišljenju naučitelja: oko 6 mjeseci; isto se drži i za protivnost državne oblasti); 3) gubitak dobroga glasa kod poštenih i ozbiljnih ljudi, bilo da je nastao iz župnikova lakoumnog života, bilo iz starog zločina, koji je sad otkriven i slobodan od kazne radi zastare, bilo radi ponašanja ukućana i rodbine, s kojom župnik živi, ako se njihovim odlaskom dovoljno ne providi dobrom glasu župnika; 4) vjerojatni tajni zločin, za koji je župnik okrivljen, a biskup iz njega razborito predviđa tešku sablazan vjernika; 5) slaba uprava vremenitih dobara na veliku štetu crkve ili nadarja, kad se ne može pomoći bilo oduzimanjem uprave župniku, bilo na koji drugi način, premda inače župnik korisno vrši duhovnu službu (k. 2147 §§ 1—2).

Ovi su razlozi glavni, ali ne jedini. Ako biskup smatra potrebitim, može i radi drugih razloga upotrebiti ovaj postupak. Razlozi su preuzeti iz odluke Pija X. »Maxima cura« od 20. VIII. 1919. (AAS 1910, 636 sl.; v. potanje: Cappello, De administrativa amotione parochorum seu Commentarium in Decretum »Maxima cura«, Romae 1911).

1224. POSTUPAK. — A. Kad biskup, po svom razboritom sudu, drži, da postoji jedan od takovih razloga, saslušavši dva ispitatelja i raspravivši s njima istinitost i težinu razloga, pozvat će župnika pismeno ili usmeno, da se u stalnom roku zahvali na župi, osim ako se radi o duševno bolesnom župniku. Za valjanost je potrebito, da se u pozivu navede razlog i dokazi, na kojima se razlog osniva (k. 2148 §§ 1—2).

B. Ako se župnik u određenom roku ne odazove, t. j. ne zahvali se niti zatraži odgodu niti pobija navedenih razloga, biskup, nakon što utvrdi, da je župnik primio poziv, a nije bio spriječen da odgovori, odmah će ga maknuti sa župe i nije dužan držati se propisa kan. 2154 (v. niže br. 1226). Ako to nije utvrđeno, ponovit će poziv ili produljiti rok za odgovor (k. 2149 §§ 1—2).

C. Ako se župnik zahvali na župi, biskup će proglasiti župu ispražnjenom na temelju zahvale. Mjesto razloga, što ga navodi biskup, može župnik navesti neki drugi razlog, da mu zahvala bude manje neugodna ili teška, samo ako je istinit i pošten, kao na pr.: da odgovori želji biskupa. Zahvala može biti ne samo bezuslovna i jednostavna, nego i uvjetna, samo ako biskup može zakonito primiti i zaista primi uvjet, a ostaje na snazi kan. 186 (k. 2150 §§ 1—3; v. gore br. 134 B, 890, 913)

D. Župnik, ako hoće pobijati razlog, naveden u pozivu, može zatražiti odgodu za podastiranje dokaza, a to biskup može, prema svom razboritom sudu, dozvoliti, samo da ne bude na štetu duša (k. 2151).

E. Biskup, da valjano radi, ima razloge, koje navede župnik, ispitati, odobriti ili odbaciti, saslušavši iste ispitatelje kao i pri upućivanju poziva. Rješenje, bilo jesno ili niječno, ima se župniku dostaviti odlukom (k. 2152 §§ 1—2).

1225. UTOK NA BISKUPA. — Protiv odluke uklanjanja može župnik u roku od deset dana uložiti utok na istog biskupa. Biskup mora za valjanost saslušati župnike savjetnike (ne ispitatelje), gledom na nove navode, koje župnik dostavi kroz deset dana od ulaganja utoka, i zajedno ih s već navedenim razlozima ispitati, odobriti ili odbaciti. Župnik može predvesti svjedoke prema kan. 2145 § 1, za koje dokaže, da ih nije mogao predvesti prvi put. Rješenje se ima saopćiti župniku odlukom (k. 2153 § § 1—3; v. gore br. 1222 D).

1226. MJERE NAKON UKLANJANJA. — A. Biskup, kad makne župnika, posavjetovavši se s istim ispitateljima ili župnicima savjetnicima, koji su sudjelovali pri odluci uklanjanja, prema silama će se postarati za maknutog župnika premještajem na drugu župu ili dajući mu drugu službu ili nadarje, ako je za to sposoban, ili mirovinom, prema slučaju i prilikama. Uostalom, treba imati više obzira prema onome, koji se zahvali, nego prema onome, koji je maknut (k. 2154 § § 1—2). Novo providanje maknutog župnika može biskup obaviti bilo samom odlukom uklanjanja bilo kasnije, ali čim prije (k. 2155).

B. Svećenik, uklonjen sa župe, ima što prije ostaviti slobodnu župničku kuću i sve što pripada župi, novom župniku ili upravitelju, kojega biskup međutim postavi. Ako se radi o bolesniku, koji se iz župske kuće ne može bez poteškoće premjestiti u drugu, biskup će mu ostaviti na upotrebu kuću, pa i isključivo, dok traje nužda (k. 2156 § § 1—2; v. gore br 290).

POGLAVLJE 2

POSTUPAK PRI UKLANJANJU POMIČNIH ŽUPNIKA (k. 2157—2161)

1227. OČINSKI POZIV. — Pomični župnici mogu se ukloniti s istih razloga kao i nepomični; jedino za redovnike župnike vrijedi propis kan. 454 § 5 (k. 2157 §§ 1—2; v. gore br. 287, 2). Kad, po mišljenju biskupa, postoji jedan takav razlog, župnika će očinski opomenuti i svjetovati, da se zahvali na župi, i navesti mu razlog, radi kojega je njegova služba vjernicima štetna ili barem nemoguća (k. 2158).

1228. ISPITIVANJE ODGOVORA I DALJNJE MJERE. — Ako župnik ne odgovori i ostalo kao u kan. 2149 (v. gore br. 1224 B), postupa se kako je tu rečeno; ali ako ne posluša poziva, svoje će razloge navesti pismeno, a biskup, da valjano radi, promotrit će ih s dvama ispitateljima (k. 2159). Ako drži, da razlozi nisu dovoljni, ponovit će očinski savjet i zaprijetiti uklanjanjem, ako u određenom primjerenom roku svojevoljno ne napusti župu (k. 2160). Kad prođe taj rok, koji biskup može po svojoj razboritosti i produljiti, izdat će odluku uklanjanja. Župniku, koji se zahvalio ili je uklonjen, dužan je providjeti prema kan. 2154—2156 (k. 2161 § § 1—2; v. gore br. 1226).

POGLAVLJE 3

POSTUPAK PRI PREMJEŠTANJU ŽUPNIKA (k. 2162—2167)

1229. —PRIJEDLOG ZA PREMJEŠTAJ.— Ako dobro duša traži, da se župnik premjesti sa župe, kojom korisno upravlja, na drugu župu, biskup će mu predložiti i preporučiti premještaj, da na nj pristane iz ljubavi prema Bogu i dušama (k. 2162). Nepomičnog župnika, ako on ne će, ne može premjestiti, ako ne dobije od Sv. Stolice posebno ovlaštenje. Pomičnoga, ako druga župa nije mnogo slabija od prve, može premjestiti i protiv njegove volje, držeći se slijedećih propisa (k. 2163 §§ 1—2).

1230. POSTUPAK. — Ako župnik ne pristane na savjet i preporuku biskupa, razloge će izložiti pismeno (k. 2164). Biskup, ako uza sve te razloge drži, da ne smije odustati od prijedloga, mora, da valjano postupa, o tim razlozima, saslušati dva župnika savjetnika i s njima zajedno promotriti prilike bilo prve bilo druge župe i razloge, koji svjetuju korist ili potrebu premještaja (k. 2165). Ako nakon toga drži, da premještaj mora biti, ponovit će očinsku preporuku, da se podloži volji svojeg poglavara (k. 2166). Ako župnik još ustraje, a biskup drži, da premještaj mora biti, naredit će župniku, da kroz određeno vrijeme pođe na novu župu, dostavivši mu pismeno do znanja, da će nakon toga roka župa, koju sada drži, istog časa biti ispražnjena. Kad taj rok prođe bez koristi, proglasit će je ispražnjenom (k. 2167 § § 1—2).

Župnik, koji se premješta po ovom postupku na drugu župu, nije podložan župničkom ispitu, o kojem kan. 459 § 3 br. 3, niti se u tom slučaju traži natječaj. ZSab 21. VII. 1919. i 24. XI. 1920. (AAS 1919, 318; 1920, 574; v. gore br. 290).

POGLAVLJE 4

POSTUPAK PROTIV KLERIKA, KOJI NE ČUVAJU SJEDIŠTA (k. 2168—2175)

1231. OPOMENA. — Župnika, kanonika i drugoga klerika, koji ne čuva svoje mjesto, na što je dužan po nadarju, biskup će opomenuti. Kroz to, ako se radi o župniku, na njegov trošak postarat će se, da duše ne trpe štetu. U opomeni navest će kazne, u koje dotični klerici upadaju, kao i kan. 188 br. 8 (v. gore br. 134 C 8), te će klerika pozvati, da se u primjerenom roku, što će mu ga odrediti, povrati na svoje mjesto (k. 2168 § § 1—2).

1232. RAZLIČIT POSTUPAK. — A. Ako klerik u određenom roku n e p o s l u š a niti navede razloga odsutnosti, biskup će, držeći se propisa kan. 2149 (v. gore br. 1224 B), proglasiti župu ili drugo nadarje ispražnjenim (k. 2169). — Ako posluša, biskup ne samo mora, ako je odsutnost bila nezakonita, lišiti ga prihoda za vrijeme odsutnosti, o čemu kan. 2381, nego također može, ako je slučaj takav, kazniti ga prema težini krivnje (k. 2170). — Ako ne posluša, nego o p r a v d a svoju o d s u t n o s t, biskup će, pozvavši dva saborna ispitatelja i obavivši, ako je potreba, shodne izvide, ispitati, da li su razlozi zakoniti (k. 2171). — Ako nakon toga misli, da razlozi nisu zakoniti, ponovno će kleriku odrediti rok, kroz koji se mora vratiti, lišivši ga kroz to vrijeme prihoda prema vremenu odsutnosti (k. 2172).

B. Ne vrati li se u određenom roku p o m i č n i ž u p n i k, biskup može odmah pristupiti oduzimanju župe; ako se vrati, dat će mu naredbu, da se bez njegove pismene dozvole više ne udaljuje pod kaznu gubitka župe istog časa (k. 2173).

C. Ako se ne vrati klerik, koji ima n e p o m i č n o n a d a r j e, nego navede nove razloge, biskup će ih ponovno ispitati zajedno s ispitateljima prema kan. 2171 (v. ovaj broj A). Ako ni ti ne budu zakoniti, kleriku će narediti, ne osvrćući se na bilo koje druge razloge, da se vrati u roku, što će mu ga ponovno odrediti, pod kaznu gubitka nadarja istog časa. Ako se ne vrati, proglasit će ga lišenim nadarja; ako se vrati, dat će mu gore navedenu naredbu za pismenu dozvolu pod prijetnjom iste kazne (k. 2174 §§ 1—3).

D. Ni u kojem slučaju ne smije biskup p r o g l a s i t i n a d a r j e i s p r a ž n j e n i m, nego nakon što, promotrivši zajedno s ispitateljima razloge odlaska, koje klerik možda navede, utvrdi, da je klerik mogao tražiti njegovu pismenu dozvolu (k. 2175).

POGLAVLJE 5

POSTUPAK PROTIV KLERIKA SULOŽNIKA (k. 2176—2181)

1233. OPOMENA. — Klerika, koji protiv kan. 133 (v. gore br. 96 B) drži kod sebe ili bilo kako pohađa sumnjivu žensku, biskup će opomenuti, da je otpusti ili odustane od pohađanja, zaprijetivši mu se kaznama, predviđenima protiv klerika suložnika u kan. 2359 (k. 2176; v. niže br. 1351 C).

1234. POSTUPAK U SLUČAJU NEODGOVORA. — Ako klerik ne posluša niti odgovori, biskup će, nakon što utvrdi, da je dotičnik mogao to učiniti: 1) obustaviti mu vršenje službe Božje (suspensio a divinis); 2) župnika osim toga odmah lišiti župe; 3) klerika, koji ima drugo nadarje bez dušobrižništva, nakon što isteku dva mjeseca od obustave, ako se ne popravi, lišiti polovine prihoda nadarja; nakon druga tri mjeseca, svih prihoda; nakon ponovna tri mjeseca, samog nadarja (k. 2177).

1235. POSTUPAK U SLUČAJU ODGOVORA. — Ako klerik ne posluša, nego navede opravdanje, biskup mora o tome saslušati dva ispitatelja (k. 2178). Ako nakon toga drži, da navedeni razlozi nisu zakoniti, to će kleriku što prije dostaviti do znanja i dati izričitu naredbu, da posluša kroz kratko vrijeme, koje će mu odrediti (k. 2179). Neposlušnoga pomičnog župnika može odmah kazniti prema kan. 2177 (v. gore br. 1234). Ne posluša li onaj, koji ima nepomično nadarje, nego navede nove razloge, biskup će ih proučiti zajedno s ispitateljima (k. 2180). Ako ni te razloge ne smatra zakonitima, kleriku će ponovno narediti, da u određenom roku posluša. Kad i taj rok prođe bez koristi, postupat će prema kan. 2177 (k. 2181; v. gore br. 1234).

Protiv odluke oblasnika, po kan. 2146 § 1, ostaje u oba slučaju jedini pravni lijek: utok na Sv. Stolicu (v. gore br. 1222 E; niže br. 1242).

POGLAVLJE 6

POSTUPAK PROTIV ŽUPNIKA, NEMARNA U VRŠENJU ŽUPNIČKIH DUŽNOSTI (k. 2182—2185)

1236. OPOMENA. — Župnika, koji teško zanemari ili povrijedi dužnosti, o kojima kan. 467 § 1, 468 § 1, 1178, 1330—1332, 1334, biskup će opomenuti prizivljući mu u pamet i strogu dužnost savjesti i kazne, predviđene kanonima (k. 2182; v. gore br. 293 D E, 753, 834, 835).

1237. UKOR I KAZNA. — Ako se župnik ne popravi, biskup će ga ukoriti i kazniti drugom primjerenom kaznom prema težini krivnje, nakon što, saslušavši dva ispitatelja i davši župniku mogućnost obrane, smatra dokazanim, da su spomenute župničke dužnosti ponovno kroz znatno vrijeme u važnoj stvari propuštane ili povređivane, a njihovi se propusti ili povrede ne mogu nikako opravdati (k. 2183). Ako ukor i kazna budu bez koristi, može biskup, kad se kao u pređašnjem slučaju utvrdi, da župnik i dalje grješno propušta ili povređuje župničke dužnosti u velikoj stvari, pomičnog župnika odmah lišiti župe; nepomičnoga mora, prema težini krivnje, potpuno ili djelomično lišiti prihoda nadarja, koje će biskup razdijeliti siromasima (k. 2184). Ako se dokaže, kao i u pređašnjim slučajevima, da i dalje postoji zla volja, biskup će i nepomičnoga župnika maknuti sa župe (k. 2185).

POGLAVLJE 7

OBUSTAVA IZ OBAVIJEŠTENE SAVJESTI (k. 2186—2194)

1238. KAD SE MOŽE PODUZETI. — Oblasnici mogu svojim podložnicima obustaviti vršenje službe bilo potpuno bilo djelomično iz obaviještene savjesti (suspensio ex informata conscientia). To izvanredno sredstvo ne smije se upotrebiti, ako se može postupati prema redovitim kanonskim propisima (k. 2186 §§ 1—2).

1239. KAKO SE POSTUPA. — A. Za donašanje ove obustave ne traže se ni sudbene svečanosti ni kanonske opomene. D o v o l j n o j e, da oblasnik, držeći se slijedećih propisa, jednostavnom odlukom izjavi, da proglasuje obustavu (k. 2187).

B. Odluka se daje p i s m e n o, ako prilike ne traže drugo, s oznakom dana, mjeseca i godine; u njoj: 1) ima se izričito kazati, da se obustava donosi iz obaviještene savjesti, t. j. iz razloga poznatih samom oblasniku; 2) označit će se vrijeme trajanja kazne; ali se treba čuvati, da ne bude doživotna; može se donijeti i kao zaveza (censura), no u tom slučaju treba kleriku kazati razlog, radi kojega se udara kazna; 3) jasno će se označiti čini, koji se zabranjuju, ako obustava nije potpuna nego samo djelomična (k. 2188).

C. Ako se kleriku obustavlja vršenje službe, na koju treba staviti drugoga mjesto njega, kao na pr. privremenog upravitelja za dušobrižništvo, onaj koji se stavlja na njegovo mjesto, ima primati n a g r a d u od prihoda nadarja prema razboritom biskupovom sudu. Klerik, pogođen obustavom, ako misli, da mu je previše oduzeto, može tražiti smanjenje od neposrednog poglavara, koji bi bio prizivni sudac u sudbenom postupku (k. 2189 §§ 1—2).

D. Oblasnik, koji donosi obustavu iz obaviještene savjesti, mora u istrazi sabrati t a k o v e r a z l o g e, koji sigurno dokazuju, da je klerik zaista počinio zločin, i to tako težak, te se mora udariti ovom kaznom (k. 2190).

1240. OBUSTAVA U SLUČAJU JAVNOG ZLOČINA. — Obustava iz obaviještene savjesti može se udariti samo iz opravdanog i zakonitog razloga, a taj je tajni zločin prema kan. 2197 br. 4. Radi razglašenog zločina (delictum notorium) ne može se nikada donijeti ova obustava. Da se javni zločin (delictum publicum) može kazniti obustavom iz obaviještene savjesti, hoće se da bude jedan od ovih uvjeta: 1) ako pošteni i ozbiljni svjedoci očituju oblasniku zločin, ali se nikako ne mogu skloniti, da o njemu svjedoče na sudu, a nikojim drugim dokazima ne može se zločin dokazati na sudu; 2) ako sam klerik prijetnjama ili drugim sredstvima priječi, da se povede sudbeni postupak ili započeti da se dovrši; 3) ako provađanju sudbenog postupka i donašanju presude dolaze zapreke iz protivnih državnih zakona ili iz velike pogibli sablazni (k. 2191 §§ 1—3). — Obustava iz obaviještene savjesti vrijedi, ako je od više zločina samo jedan tajan (k. 2192).

1241. OČITOVANJE UZROKA OBUSTAVE. — Ostavlja se razboritoj uviđavnosti oblasnika, da razlog obustave ili zločin kleriku očituje ili prešuti, upotrebivši pastirsku brigu i ljubav, da, ako drži, da zločin treba očitovati, kazna iz očinskih opomena, koje će dati, služi ne samo za okajanje grijeha, nego i za popravak grješnika i za uklanjanje prigode grijeha (k. 2193).

1242. UTOK. — Ako klerik uloži utok na Sv. Stolicu, oblasnik će poslati Sv. Stolici sve dokaze, da je klerik zaista počinio zločin, koji se može kazniti ovom izvanrednom kaznom (k. 2194).[1]

Ovom kaznom može i viši redovnički poglavar kazniti svoga podložnika, jer i on dolazi pod imenom oblasnika, koji se, po kan. 2186 § 1 (v. gore br. 1238, niže br. 1294), može poslužiti ovim izvanrednim sredstvom. Ali ako redovnik želi uložiti utok protiv te kazne, utok se ne šalje vrhovnom poglavaru, odnosno prizivnom sudcu Reda, o kojima govori kan. 1594 § 4 (v. gore br. 967), nego Sv. Stolici. Za svjetovne svećenike dolazi u tom slučaju u obzir ZSab, za misionare ZŠV, za redovnike ZR (E i c h m a n n, Prozessrecht, 250; J o n e, Gesetzbuch, III, 335, 367).

Ako redovnički poglavar ovom kaznom kazni svoga podložnika, po mišljenju kanonista, ne diže mu vlasti, koju je dobio od biskupa. Redovnik, koji bi u tom slučaju, na pr. ispovijedao, odrješivao bi nedozvoljeno, ali valjano. Dosljedno ne bi upadao ni u nepravilnost. (J o n e, u mj. 360, 457).

Ovu kaznu može dignuti samo oblasnik, koji ju je primijenio, ili njegov poglavar. Glede ostaloga vrijede opći propisi o obustavi (v. niže br. 1294, 1295).[1]

[1] O ovim postupcima opširnije se može vidjeti kod navedenih pisaca kao i kod: P i s t o c c h i M., De suspensione ex informata conscientia, Taurini 1932; S u a r e z E., De remotione parochorum aliisque processibus tertiae partis libri IV. CIC, Romae 1931.

KNJIGA PETA

KAZNENO PRAVO

(DE DELICTIS ET POENIS, k. 2195—2414)

1243. PREDMET. — Peta knjiga ZKP dijeli se na tri dijela. Prvi dio radi o zločinima, drugi o kaznama uopće i napose, treći određuje kazne za pojedine zločine. Sva tri ova dijela donose stvarno ili materijalno kazneno pravo, a o postupnom ili formalnom kaznenom pravu bio je govor u četvrtoj knjizi.

DIO I

ZLOČINI (k. 1952—2213)

Odsječak 1

NARAV I DIOBA ZLOČINA (k. 2195—2198)

1244. POJAM. — Pod imenom zločina u crkvenom pravu razumije se vanjski, moralno ubrojivi prekršaj zakona, kojemu je dodana kanonska prinudna mjera (sanctio canonica), barem neodređena. Ako iz okolnosti drugo ne izbija, što se govori o zločinima, vrijedi i za povrede naredbe, s kojom je spojena kanonska prinudna mjera (k. 2195 §§ 1—2)

A. Da se neki prekršaj u kanonskom pravu može nazvati zločinom, hoće se: 1) da bude prekršen z a k o n bilo opći bilo posebni; 2) da prekršaj bude v a n j s k i, makar i tajni, a ne nutarnji (što bi bio grijeh, ali ne zločin); 3) da prekršaj bude u b r o j i v ili uračunljiv, jer ako nije ubrojiv, nema ni odgovornosti; 4) da sa zakonom bude spojena p r i n u d n a mjera (sanctio) ili kazna, jer ako nje nema, ne može se prekršaj smatrati zločinom, pa kao takav ni kazniti.

B. Premda ZKP za zločin obično upotrebljava riječi: delictum, a kadšto i crimen, facinus, flagitium, scelus, excessus i t. d., ipak svi ti nazivi nemaju različitoga pravnoga značenja, jer ZKP ne pozna one r a z l i k e p o j m o v a u prekršaju zakona, kakovi postoji u svjetovnim zakonodavstvima. Opći i osnovni pojam, na kojemu je izrađeno kanonsko kazneno pravo, jest: delictum — zločin. Možda taj naziv nije najsretnije izabran, osobito za slučaj, kad nije ustanovljena nečija krivnja ili kad se radi o manjim prekršajima pa i važnijih zakona ili o običnim prekršajima manje važnih zakona. No, jer ZKP obično upotrebljava riječ: delictum, i mi ćemo redovito upotrebljavati za oznaku toga riječ: zločin, a prigodno ćemo se poslužiti i kojom drugom blažom riječju.

C. Budući da, prema kan. 2222 § 2, i onaj prekršaj zakona, uz koji nema nikakve prinudne mjere, može biti kažnjen primjerenom kaznom, ako to traži sablazan ili posebna težina prekršaja, na pr. općenje s nepodnosivim izopćenicima (k. 2258 § 2),

v e l i k a j e r a s p r a među naučiteljima, kako nazvati taj prekršaj, odnosno kako složiti taj zakon s kan. 2195 § 1. M i c h i e l s (De delictis et poenis, I, 79) drži, da se, po kan. 2222 § 1, svaki crkveni zakon može smatrati kaznenim, t. j. snabdjeven s neodređenom prinudnom mjerom, kad god je njegov prekršaj sablažnjiv i posebno težak. Ali se drugi s time ne slažu (v. H i l l i n g, Archiv für kath. KR 1935, 283; R o b e r t i, De delictis et poenis, V. I, P. I, 69-76).

1245. NARAV I TEŽINA ZLOČINA. — Kakvoća ili narav zločina ima se prosuđivati po predmetu povrijeđenog zakona, a težina se ima mjeriti ne samo po različitoj težini povrijeđenog zakona, nego i prema većoj ili manjoj ubrojivosti ili nanesenoj šteti (k. 2196).

Načelno govoreći, narav ili kakvoća zločina mora se prosuđivati prema predmetu zakona, jer je druga vrsta zločina krađa crkvenih dobara i prihoda crkvenih nadarja, a druga krivovjerstvo, druga opet zanemarivanje župničkih dužnosti ili neovlašteno sudjelovanje u crkvenim izborima, i t. d. No ima slučajeva, gdje se po predmetu ne može odrediti različita narav ili kakvoća zakona. Tako na pr. povreda čistoće sa strane redovnika svećenika, iako je povreda jednog istog predmeta ipak sadrži više raznih zločina, jer je zabranjena po Božjem zakonu, po zavjetu čistoće i po višem redu. Slično je sa nesluženjem mise sa strane dušobrižnika, na koju je dužan po svećeništvu, nadarju, dušobrižništvu, a možda i po preuzetoj obvezi, i t. d. Radi toga postoje među naučiteljima tri mišljenja, po kojima se grijesi, odnosni zločini razlikuju prema tome, da li se povređuje: 1) različit predmet, 2) različita krepost, kao i ista krepost u suprotnom smislu (per excessum et defectum), 3) različit zakon.

1246. DIOBA ZLOČINA. — Zločin je: 1) j a v a n (publicum), ako je već poznat ili se dogodio, odnosno nalazi se u takovim prilikama, da se može i mora zaključiti, da će se lako saznati; 2) p r a v n o r a z g l a š e n (noritorium notorietate iuris), nakon pravomoćne presude nadležnog sudca ili priznanja krivca na sudu prema kan. 1750 (v. gore br. 1049); 3) s t v a r n o r a z g l a š e n (notorium notorietate facti), ako je već javno poznat i počinjen u takovim okolnostima, da se više nikako ne može sakriti ni pravno opravdati; 4) t a j a n (occultum), ako nije javan; t a j a n s t v a r n o (occultum materialiter) ako nije poznat sam zločin; t a j a n u z r o č n o (occultum formaliter), ako nije poznato komu se ima pripisati ubrojivost (k. 2197), t. j. tko ga je počinio.

1247. NADLEŽNOST ZA PROGANJANJE ZLOČINA. — Zločin, koji povređuje samo crkvene zakone, progoni samo crkvena oblast, zatraživši kadšto, kad ista oblast smatra potrebitim ili uputnim, pomoć svjetovne oblasti; zločin, koji povređuje samo zakon državne oblasti, po svom pravu kažnjava samo državna oblast, izuzevši slučajeve kan. 120 (v. gore br. 87 B), iako je i Crkva tu nadležna radi grijeha; zločin, koji povređuje zakon jedne i druge oblasti, može kazniti jedna i druga oblast (k. 2198).

POGLAVLJE 2

UBROJITOST ZLOČINA, OTEŠČAVAJUĆI I OLAKOČUJUĆI UZROCI, PRAVNI UČINCI ZLOČINA (k. 2199—2211)

1248. UBROJIVOST. — Ubrojivost ili uračunljivost (imputabilitas) zločina ovisi : a) od zle nakane činioca, i b) od njegove krivnje radi neznanja povrijeđenog zakona ili propuštanja dužne pomnje. Stoga svi uzroci, koji uvećavaju, umanjuju i dižu zlu nakanu ili krivnju, tim istim uvećavaju, umanjuju i dižu ubrojivost zločina (k. 2199). — Zla nakana (dolus, zloba)

ovdje je odlučna volja povrijediti zakon, a protivi joj se sa strane razuma nedostatak spoznanja, sa strane volje nedostatak slobode. U slučaju vanjske povrede zakona zla se nakana na vanjskom području predmnijeva, dok se ne dokaže protivno (k. 2200 §§ 1—2).

1249. UZROCI, KOJI UPLIVAJU NA UBROJIVOST. — A. Nesposobni su, da učine zločin oni, koji dok rade (actu) *nisu pri svijesti* (carent usu rationis). — Predmnijevaju se, da su nesposobni za zločin oni, koji su *trajno umobolni* (habitualiter amentes), iako im kadšto dolaze svijetli časovi (lucida intervalla), ili u nekim razlaganjima ili činima izgledaju zdravi. — Zločin, počinjen u svojevoljnom *pijanstvu*, nije bez neke ubrojivosti, ali ta je manja, nego kad ga počinja onaj, koji je potpuno pri sebi, osim ako se pijanstvo namjerno traži, da se zločin učini ili opravda. Ako se zločin počini u nehotičnom pijanstvu, a ono potpuno oduzme razum, nema nikakve ubrojivosti; umanjuje se, ako ga oduzme djelomično. Isto vrijedi i za druga *slična duševna poremećenja*. — Duševna slaboća (debilitas mentis) umanjuje ubrojivost, ali je ne diže potpuno (k. 2201 §§ 1—4).

B. Povreda zakona, za koji nismo znali (ignorantia), nikako se ne ubraja, ako je *neznanje* bilo bez krivnje; inače se ubrojivost umanjuje više ili manje prema krivnji neznanja. Neznanje same kazne ne diže ubrojivosti zločina, nego je nešto umanjuje. Što je rečeno o neznanju, vrijedi i za *nepažnju* (inadvertentia) i *krivo mišljenje* (error, k. 2202 §§ 1—3).

C. Ako tko prekrši zakon iz *propuštanja dužne pomnje* (omissio debitae diligentiae), umanjuje se ubrojivost, kako razboriti sudac procijeni prema prilikama; ako je stvar predvidio, a ipak propustio mjere opreznosti, koje bi upotrebio svaki pomnjivi, krivnja je blizu zloj nakani. — *Slučaj*, koji se ne može predvidjeti, ili predviđen ne može se izbjeći, oslobađa od svake ubrojivosti (k. 2203 §§ 1—2).

D. *Maloljetnost* (minor aetas), ako se ne dokaže drugo, umanjuje ubrojivost, to više što se više približava djetinjstvu (k. 2204).

Maloljetnici su oni, koji nisu navršili 21. godinu života (v. gore br. 71). — Jugosl. kriv. zak. § 14 smatra djecom one, koji nisu navršili 14 godina, mladim maloljetnicima one, koji imaju 14, a nisu navršili 17 godina; starijim maloljetnicima one, koji imaju 17, a nisu navršili 21 godnu. Prema tome u § 26-30 predviđa protiv njih različit postupak. Ove bi stavke sada trebale neku izmjenu radi razlika u nastupu punoljetnosti.

E. *Naravna sila* (vis physica), koja oduzimlje svaku moć djelovanja, isključuje zločin potpuno. — I *veliki strah* (metus gravis), pa i samo razmjerno (relative) takav, *nužda*, pače i *velika nepogodnost* (incommodum), ako se radi o čisto crkvenim zakonima, zločin obično (plerumque) potpuno dižu. Ali ako je čin u sebi (intrinsece) zao ili se okreće u prezir vjere ili crkvene oblasti ili na štetu duša, ti uzroci umanjuju, ali ne dižu ubrojivosti. — *Zakonita obrana* od nepravednog napadača, ako se drži dužna mjera (debitum moderamen), zločin potpuno oduzimlje; inače umanjuje ubrojivost isto kao *izazov* (k. 2205 §§ 1—4).

F. *Strast*, ako je svojevoljno i promišljeno uzbuđena ili podržavana, radije uvećava ubrojivost; inače je umanjuje više ili manje prema raznoj žestini strasti; a potpuno diže, ako se uzbudi prije i spriječi svako promišljanje razuma i pristanak volje (k. 2206).

G. Osim drugih otešćavajućih okolnosti, zločin se *povećava*: 1) prema većem dostojanstvu osobe, koja zločin počinja ili se njime povređuje; 2) prema zloupotrebi vlasti ili službe za počinjanje zločina (k. 2207).

H. *Priupadnik* (recidivus) u pravnom smislu jest onaj, koji nakon osude ponovno učini zločin iste vrste i u takovim stvarnim a osobito vremenskim okolnostima, da se može razborito zaključiti upornost u zloj volji (k. 2208 §§ 1—2).[1]

1250. SUDIONICI. — Koji *dogovorno tvorno* (physice) sudjeluju u izvršenju zločina, svi su jednako krivi, ako okolnosti ne uvećavaju ili ne umanjuju nečiju krivnju. — U zločinu, koji *po svojoj naravi traži* sudionika (na pr. dvoboj, preljub), svaka je stranka jednako kriva, ako iz okolnosti ne izbija drugo. — Ne samo onaj koji *naređuje*, a taj je glavni počinitelj zločina, nego i oni koji *navađaju* na izvršenje zločina ili u tome bilo kako *sudjeluju* imadu, ako su u drugome jednaki, ne manju ubrojivost negoli sam izvršitelj, ako zločin *ne bi bio učinjen* bez njihova sudjelovanja. — Ako je njihovo sudjelovanje učinilo zločin lakšim, pa bi on *i bez njih bio izveden*, nosi sobom manju ubrojivost. — Tko svoj utjecaj na zločin zgodnim *povlačenjem* potpuno ukloni, oslobođen je svake ubrojivosti; ako nije potpuno uklonio utjecaja, povlačenje umanjuje, ali ne oduzimlje krivnje. — Tko sudjeluje u zločinu zanemarujući samo svoju službu, njegova je ubrojivost razmjerno tolika kolika mu je bila dužnost spriječiti zločin. — Hvaljenje počinjenog zločina, dioba plodova, skrivanje i primanje zločinca i drugi čini, koji slijede *iza već dovršenog zločina*, mogu biti novi zločini, ako zakon protiv njih predviđa kaznu; ali ne nose sobom ubrojivosti počinjenog zločina, ako prije zločina nije postojao dogovor glede tih čina (k. 2209 §§ 1—7)[2].

1251. POSLJEDICE ZLOČINA. — Iz zločina nastaje: 1) kaznena tužba, koja traži, da se proglasi ili primijeni kazna i dade zadovoljština; 2) parbena tužba, da se naknadi šteta, koju je zločin prouzrokovao. Jedna i druga tužba provodi se prema kan. 1552—1959 (v. gore br. 945—1150); a isti sudac u kaznenom sudu može, na prijedlog povrijeđene stranke, ispitati i riješiti parbenu tužbu (k. 2210 §§ 1—2). — Svi koji sudjeluju u zločinu prema kan. 2209 §§ 1—3, nepodijeljeno (in solidum) snose troškove i nadoknađuju štetu, koja je uslijed zločina nastala bilo komu, iako ih je sudac osudio na razmjerne dijelove (k. 2211).

POGLAVLJE 3

POKUŠAJ ZLOČINA (k. 2212—2213)

1252. POJAM. *Pokušaj zločina* jest započeto izvršivanje zločina. Biva onda, kad netko učini ili propusti čine, koji po svojoj naravi vode k izvršenju zločina, ali zločina ne izvrši, bilo stoga što je promijenio odluku, bilo jer se poslužio nedovoljnim i nespretnim sredstvima. — Kad se pak svi čini, koji po svojoj naravi vode do izvršenja zločina, učine ili propuste, ali se s drugog razloga, mimo volje činioca, ne izvrše, pokušaj zločina zove se posebnim imenom *osujećeni* ili *promašeni zločin* (delictum frus-

[1] V. o tome potanje: Ruspini Dr. I. A., Uzroci, koji umanjuju kaznenu ubrojivost i njihov utjecaj na kazne, »Bogosl. Smotra« 1927, 257 sl.

[2] V. o tome napose: Pinna J. M., De participatione iure poenali canonico, »Apollinaris« 1941, 447—462; 1942, 52—94 (nedovršeno).

tratum). Pokušaju se približuje čin onoga, koji nastoji nekoga navesti na zločin, ali bez uspjeha. — Ako je protiv pokušaja predviđena u zakonu posebna kazna (v. k. 2351 § 1, 2407), onda je on pravi zločin (k. 2212 §§ 1—4).

1253. UBROJIVOST. — Pokušaj zločina ima svoju ubrojivost, to veću što se više približuje izvršenju, iako manju nego kod izvršenog zločina. Osujećeni ili promašeni zločin teži je negoli jednostavni pokušaj zločina. Slobodan je od svake ubrojivosti onaj, koji svojevoljno odustane od započetog izvršenja, ako iz pokušaja ne nastane nikakva šteta ili sablazan (k. 2213 §§ 1—3).[1]

DIO II

KAZNE (k. 2214–2313)

ODSJEK I

O KAZNAMA UOPĆE (k. 2214–2240)

1254. PRAVO CRKVE. — Kan. 2214 § 1 naglasuje prirođeno i vlastito pravo Crkve, da, neovisno od bilo koje ljudske oblasti, svoje podložnike, kad skrive, kazni bilo duhovnim bilo vremenitim kaznama. — Ovo njezino osnovno pravo shvatljivo je svakomu, koji pomisli, da je Crkva — govorimo o pravoj Kristovoj Crkvi — savršeno društvo, ustanovljeno od samoga Boga. Njezina se vlast osniva na Sv. Pismu (Mat. 18, 15 sl.). Ona ju je vršila otkad postoji i kao vjerske zablude osuđivala sve tvrdnje, koje su joj to pravo poricale ili ograničivale (Denzinger-Bannwart, Enchiridion symbolorum, br. 499, 1504, 1505).

Isti kanon prizivlje u pamet crkvenim poglavarima opomenu Tridentskog sabora (Sess. XIII, de ref. c. 1), da se sjete, da su oni pastiri, a ne bojovnici, da podložnike ljube kao sinove i braću, da ih nastoje više savjetom i opomenom zastrašiti od nedopuštenih čina, da ih ne bi morali kazniti, kad skrive; da više djeluje dobrohotnost nego vlast. Ako težina zločina traži, da uzmu šibu, neka spoje s blagošću strogost, s milosrđem nepopustljivost, da se sačuva narodu potrebita stega, a kažnjeni da se poprave; ako pak ne će, da se drugi spasonosnim primjerom odvrate od zla (k. 2214 § 2).

---

[1] V. o tome potanje: Michiels, De delictis et poenis, P. I. De delictis, Brasschaat 1934; o tome kao i o slijedećim dijelovima pete knjige, osim navedenih djela: Sole J., De delictis et poenis, Romae 1920; Eichmann, Strafrecht des CIC, Paderborn 1920; Roberti, De delictis et poenis, Romae 1930; Chelodi-Ciprotti, Ius canonicum de delictis et poenis, ed. 5. Romae 1942; Coronata, Manuale practicum iuris disciplinaris et criminalis regularium, Taurini 1942; Coronata, Pene e sanzioni canoniche estragiudiziali, Torino 1933. S korišću se može pogledati i: Seriski P. M., Poenae in iure byzantino ecclesiastico ab initiis ad saeculum XI, Romae 1941.

POGLAVLJE 1

POJAM, VRSTE, ODMJERIVANJE I TUMAČENJE KAZNA (k. 2215—2219)

1255. POJAM I VRSTE. — Crkvena kazna jest lišenje nekoga dobra, koje nadležna crkvena oblast upotrebljava za popravak zločinca i kaznu zločina (k. 2215). — U toj oznaci crkvene kazne sadržane su dvije vrste kazna, kojima se Crkva služi, ukoliko ide: a) za popravkom krivca, ili b) za njegovom kaznom, odnosno za naknadom sablazni i uspostavom narušenoga javnog reda. Prva vrsta kazna jesu: ljekovite (medicinales) kazne ili zaveze (censurae), druga: osvetne ili odmazdne (poenae vindicativae). Osim toga, crkveni se poglavari služe i kaznenim lijekovima i pokorama, bilo zato da ne upotrebe samih kaznâ, bilo zato da se krivac lakše popravi i javnom redu dade veća zadovoljština (k. 2216).

1256. RAZNI NAZIVI. — Kazna se zove: a) određena (determinata), ako je utvrđena zakonom ili naredbom; b) neodređena (indeterminata), ako je ostavljena razboritoj uviđavnosti sudca i poglavara zapovjednim ili ovlasnim riječima; c) izrečena ili donesena (latae sententiae), ako je tako dodana zakonu ili naredbi, da u nju krivac upada netom prekrši zakon ili naredbu; d) koju treba izreći ili donijeti (ferendae sententiae), ako sudac ili poglavar mora s njome krivca kazniti; e) zakonska (a iure), ako je zakon predviđa; f) starješinska (ab homine), ako je donosi poglavar ili sudac posebnom naredbom ili sudbenom presudom, iako je određena u zakonu; stoga je kazna koju treba izreći prije sudbene presude samo zakonska kazna, a nakon presude zakonska i starješinska, ali se smatra starješinskom. Kazna se uvijek razumije kao da je treba izreći (ferendae sententiae), ako se ne kaže izričito, da je već izrečena (latae sententiae) ili da se u nju upada istog časa (ipso facto) ili odredbom zakona (ipso iure), ili se upotrebljava drugi sličan izraz (k. 2217 §§ 1—2).

1257. ODMJERIVANJE KAZNE. — U odmjerivanju kazne treba čuvati pravičan razmjer sa zločinom, računajući na ubrojivost, sablazan i štetu. Stoga treba uzeti u obzir ne samo predmet i težinu zakona, nego i dob, znanje, uzgoj, spol, položaj, duševno stanje krivca, dostojanstvo osobe, koja je zločinom povrijeđena ili koja je zločin počinila, svrhu, za kojom je išla, mjesto i vrijeme počinjenog zločina, da li je krivac radio pod uplivom strasti ili velikoga straha, dali se kaje za zločin, da li je nastojao izbjeći njegove zle učinke, i slično.— Ne samo što opravdava od svake ubrojivosti, nego i što opravdava od teške, opravdava i od svake bilo izrečene kazne bilo one koju treba izreći, pa i na vanjskom području, ako se dokaže opravdanje za vanjsko područje. — Međusobna uvreda izravnava se, ako se jedna strana ne mora osuditi radi teže uvrede, umanjivši kaznu prema slučaju (k. 2218 §§ 1—3).

1258. TUMAČENJE KAZNE. — U kaznama treba upotrebljavati blaže tumačenje. Ali ako se sumnja, da li je kazna, s kojom kazni nadležni starješina, pravedna ili ne, kaznu treba držati na jednom i drugom području, osim u slučaju obustavnog priziva. Nije dozvoljeno kaznu protezati s jedne osobe na drugu ili s jednoga slučaja na drugi, iako postoji jednak, pače i teži razlog, osim u slučaju kan. 2231 (k. 2219 §§ 1 —3; v. niže br. 1265).

Posljednje pravilo zabranjuje pravnu analogiju u primjeni kazna, o kojoj govori kan. 20 (v. gore br. 27). Tako na pr. ne upadaju u kazne protiv pometnuća (k. 2350 § 1) oni koji počinjaju umjetnu neplodnost (sterilizaciju).

POGLAVLJE 2

POGLAVAR, KOJI MOŽE KAZNITI (k. 2220—2225)

1259. TKO MOŽE NEKOGA KAZNITI. — A. Tko ima vlast donositi zakone ili naredbe, može i zakonu ili naredbi dodati kaznu; tko ima samo sudačku vlast, taj može samo zakonito ustanovljene kazne prema propisima zakona primijeniti. Opći namjesnik nema vlasti kažnjavanja bez posebne ovlasti (k. 2220 §§ 1—2). — Koji posjeduju zakonodavnu vlast, mogu u granicama svoje vlasti, ne samo zakone, koje donesu oni ili njihovi predšasnici, nego kad traže posebne prilike, i zakon bilo božanski bilo crkveni, koji je donijela viša oblast a postoji na njihovu području, učvrstiti s nekom primjerenom kaznom ili kaznu zakonom određenu pooštriti (k. 2221).

B. Iako zakon nema nikoje prinudne mjere (sanctio), može ipak nadležni poglavar prekršaj, i bez prethodne prijetnje s kaznom, kazniti nekom pravednom kaznom, ako to traži sablazan, koja je možda dana, ili posebna težina prekršaja; inače se krivac ne može kazniti, ako nije prije opomenut s prijetnjom izrečene kazne ili koju treba izreći u slučaju prekršaja, a zakon je ipak prekršen (v. gore br. 1244 C). — Jednako tako isti poglavar, iako je samo vjerojatno, da je zločin počinjen ili da je nastupila zastara za zločin, koji je sigurno učinjen, ima ne samo pravo nego i dužnost ne promaknuti klerika, kojega sposobnost nije utvrđena, te da izbjegne sablazan, zabraniti mu vršenje svetih čina ili ga maknuti sa službe, prema propisima zakona. To sve u slučaju nema značenja kazne (k. 2222 §§ 1—2). Protiv takovih mjera nema pravog priziva. Ali bi se mogao uložiti utok na Sv. Stolicu (V. Jone, Gesetbuch, III, uz k. 2222).

1260. POSTUPAK PRI PRIMJENJIVANJU KAZNA. — Primjenjujući kazne sudac ne može određenu kaznu pooštriti, ako toga ne traže izvanredne otešćavajuće okolnosti. Ako se zakon, određujući kaznu koju treba izreći (ferendae sententiae), služi ovlasnim riječima (facultativis verbis), prepušta se razboritosti i savjesti sudca, da je primijeni ili, ako je kazna određena, ublaži. Ako se pak služi zapovjednim riječima (praeceptivis verbis), redovito se ima kazna primijeniti; ali se prepušta savjesti sudca ili poglavara: 1) primjenu kazne odgoditi za prikladnije vrijeme, ako se iz prenaglog kažnjavanja predviđaju gora zla; 2) od primjenjivanja kazne odustati, ako se je krivac potpuno popravio, ili sablazan naknadio, ili je dovoljno kažnjen ili će biti kažnjen sa strane državne oblasti; 3) određenu kaznu ublažiti ili mjesto nje upotrebiti koji kazneni lijek ili naložiti koju pokoru, ako postoji okolnost, koja znatno umanjuje ubrojivost, ili se je krivac popravio, ili ga je državna oblast kaznila, ali sudac i poglavar smatraju uputnim primijeniti još koju blažu kaznu. — Uopće se prepušta razboritosti poglavara proglasiti izrečenu kaznu (latae sententiae); ali bilo na prijedlog stranke, koje se tiče, bilo kad traži opće dobro, proglasnu presudu mora donijeti (k. 2223 §§ 1—4).

1261. BROJ KAZNA. — Redovito koliko zločina toliko kazna. Ali ako bi radi toga bilo previše kazna, ostavlja se razboritosti sudca ili primijeniti najtežu kaznu, dodavši, prema slučaju, kakvu pokoru ili kazneni lijek, ili kazne zadržati u granicama pravičnosti, imajući pred očima broj i težinu zločina. Ako je kazna predviđena kako protiv pokušaja tako i protiv izvršenog zločina, kad se učini zločin, treba primijeniti kaznu, predviđenu protiv izvršenog zločina (k. 2224 §§ 1—3).

1262. NAČIN PROGLASIVANJA. — Ako sudac sudbeno proglasi kaznu ili krivca osudi, treba se držati propisa za donošenje sudbene presude; ako se pak donosi kao naredba, redovito ima biti pismeno ili pred dvama svjedocima, s oznakom razloga za kaznu, osim u slučaju kan. 2193 (k. 2225; v. gore br. 1241).

POGLAVLJE 3

PODLOŽNIK KAZNE (k. 2226—2235)

1263. OSOBNA PODLOŽNOST. — Na kaznu, koja je spojena sa zakonom ili s naredbom, dužan je onaj, koji je podložan zakonu ili naredbi, ako nije izričito izuzet. — Iako kasniji kazneni zakon dokida prijašnji, ako je zločin već bio počinjen, kad je donesen kasniji zakon, treba primijeniti krivcu povoljniji zakon. Ako pak kasniji zakon dokida prijašnji zakon ili samo kaznu, kazna odmah prestaje, osim ako se radi o zavezama, u koje je netko već upao. — Kazna krivca veže svagdje na svijetu, pa i kad svrši vlast poglavara, ako nije drukčije izričito rečeno (k. 2226 § 1—4). — Osobe, o kojima u kan. 1557 § 1 (v. gore br. 950), može kazniti ili kaznu nad njima proglasiti samo Sv. O. Papa. — Stožernici ne potpadaju pod kazneni zakon, ni biskupi pod izrečene kazne obustave i zabrane bogoslužja, ako nisu izričito spomenuti (k. 2227 §§ 1—2).

1264. UZROCI, KOJI OSLOBAĐAJU OD KAZNE. A. U predviđenu kaznu ne upada se, ako zločin nije počinjen u svojoj vrsti onako kako zakon glasi (k. 2228).

B. Ni od kojih izrečenih kazna nikada ne oslobađa traženo neznanje (ignorantia affectata) bilo zakona bilo kazne.

C. Ako zakon sadrži riječi: »tko bi se usudio«, »znajući«, »namjerno«, »drsko«, »navlaš radio« ili druge slične, koje traže potpuno poznavanje i odlučivanje, svako umanjenje ubrojivosti bilo sa strane razuma bilo sa strane volje oslobađa od izrečenih kazna.

D. Ako zakon nema tih riječi: 1) neznanje zakona ili same kazne, ako je grubo (ignorantia crassa) ili bezbrižno (ignorantia supina), ne oslobađa ni od koje izrečene kazne; ako nije grubo ni bezbrižno, oslobađa od ljekovitih (medicinales), ali ne od osvetnih (vindicativae) izrečenih kazna; 2) pijanstvo, propuštanje dužne pomnje, duševna slaboća, navala strasti, ako je, uza sve umanjenje ubrojivosti, čin još teško grješan, ne oslobađaju od izrečenih kazna; 3) veliki strah, ako se zločin okreće u prezir vjere, crkvene vlasti ili na javnu štetu duša, nikako ne oslobađa od izrečenih kazna. — Iako krivac nije dužan na izrečene zaveze prema br. 1), ipak to ne smeta, da mu se odredi, ako je slučaj takav, neka druga kazna ili pokora (k. 2229 §§ 1-4)

Veliki strah oslobađa od izrečenih kazna, ako se zločin, iako je u sebi zao i teško grješan, ne okreće u prezir vjere ili crkvene vlasti ili na javnu štetu duša prema kan. 2229 § 3 br. 3. PT 30. XII. 1937. (AAS 1938, 73).[1]

E. Nedorasli (impuberes) oslobođeni su od izrečenih kazna i treba ih popravljati više uzgojnim kažnjavanjima negoli zavezama i drugim težim osvetnim kaznama; ali dorasli (puberes), koji ih navedu na kršenje zakona

[1] V. o tome: Crnica, De metu gravi ut causa eximente a poenis latae sententiae, »Jus Pontificium« 1925, br. 1—2.

ili s njima počine zločin prema kan. 2209 §§ 1—3 (v. gore br. 1250), oni upadaju u kaznu zakonom predviđenu (k. 2230; v. o tome: Crnica, Maloljetnost i crkvene kazne, KL 1944, br. 50).

1265. KAZNA SUDIONIKA. — Ako ih je više sudjelovalo u počinjanju zločina, iako zakon spominje samo jednoga, svi su sudionici prema kan. 2209 §§ 1—3 (v. gore br. 1250) dužni na istu kaznu, ako zakon ne kaže izričito što drugo; ostale treba kazniti drugom pravednom kaznom prema razboritoj uviđavnosti poglavara, osim ako zakon protiv njih predviđa posebnu kaznu (k. 2231).

1266. KAD POČINJE OBVEZIVATI KAZNA. — Izrečena kazna, bila ljekovita ili osvetna, krivca, koji je svijestan zločina, odmah veže na jednom i na drugom području, ali ipak prije nego je sudac proglasi, nije je dužan vršiti, ako toga ne može bez ozloglašenja, a na vanjskom području nitko ne može od njega tražiti vršenje kazne, ako zločin nije razglašen, dok ostaje propis kan. 2223 § 4 (v. gore br. 1260). — Presuda, koja proglasuje kaznu, ima učinak od časa kad je zločin počinjen (k. 2232 §§ 1—2).

1267. UPORNOST. — Nikakva se kazna ne može primijeniti, ako nije stalno, da je zločin počinjen i da nije propisno zastario. Pa iako je to stalno, kad se radi o primjeni zaveze, treba krivca pokarati i opomenuti, da odustane od upornosti (tvrdokornost, contumacia) prema kan. 2242 § 3, i dati mu, ako je po razboritom mišljenju sudca ili poglavara takav slučaj, primjereno vrijeme, da se opameti. Ako ustraje u upornosti, onda se može primijeniti zaveza (k. 2233 §§ 1—2).

Nije potrebita nova opomena, kad je dana posebna naredba i ujedno se zaprijetilo zavezom koju treba izreći. PT 14. VII. 1922. (AAS 1922, 530).

1268. NADZOR. — Tko počini više zločina, mora se ne samo teže kazniti, nego, ako je po razboritom mišljenju sudca slučaj takav, podložiti nadzoru ili kojem drugom kaznenom lijeku (k. 2234).

1269. POKUŠAJ ZLOČINA. — Osujećeni zločin i pokušaj zločina, ako ih zakon ne kažnjava kao posebne zločine, mogu se prema težini kazniti primjerenom kaznom, a ostaje propis kan. 2213 § 3 (k. 2235; v. gore br. 1253).

Tko se uteče svjetovnoj oblasti, da spriječi vršenje crkvene vlasti, ako utjecanje nije bilo djelotvorno, može se prema ovom kanonu, kazniti za osujećeni zločin ili za pokušaj zločina. PT 25. VII. 1926. (AAS 1926; v. kan. 2334, niže br. 1334).

POGLAVLJE 4

DIZANJE KAZNE (k. 2236—2240)

1270. TKO JE ZA TO NADLEŽAN. — Zaveze se dižu odrješenjem (absolutio), osvetne kazne opraštanjem (dispensatio). Jedne i druge može dignuti onaj, koji ih je primijenio ili njegov nadležni poglavar ili nasljednik ili koga oni za to ovlaste. — Tko može osloboditi od zakona, može dignuti i kaznu, koja je s njim spojena. Sudac, koji po službenoj dužnosti primjenjuje kaznu, ustanovljenu od višeg poglavara, jednom primijenjenu ne može više dignuti (k. 2236 §§ 1—3).

1271. OBLASNIK I DIZANJE KAZNE. — U javnim slučajevima može oblasnik dignuti izrečene kazne, predviđene općim zakonom, izuzevši: 1) slučajeve, koji su već pred sudom; 2) zaveze, pridržane Sv. Stolici; 3) kazne nesposobnosti za nadarja, službe, dostojanstva, poslove u Crkvi, za djelatni i trpni glas i njegovo oduzimanje, kazne trajne obustave, pravne beščasnosti, oduzimanja zaštitničkog prava i povlastice ili milosti dobivene od Sv. Stolice. U tajnim slučajevima može osobno ili preko drugoga dignuti izrečene kazne, predviđene općim zakonom, izuzevši zaveze pridržane Sv. Stolici na najosobitiji način, a ostaju na snazi propisi kan. 2254 i 2290 (k. 2237 §§ 1—2); v. niže br. 1283, 1297 B).

1272. POSTUPAK PRI DIZANJU KAZNE. — Dizanje kazne, iznuđene silom ili velikim strahom, po samom je zakonu nevaljano (k. 2238). — Kazna se može valjano dignuti prisutnomu i odsutnomu, bezuvjetno ili uz uvjet, na vanjskom ili samo na nutarnjem području. Iako se može dignuti usmeno, bolje je, ako je primijenjena pismeno, da se i digne pismeno (k. 2239 §§ 1—2).

1273. — ZASTARA KOD KAZNA. — Kazne, odnosno kaznene tužbe svršavaju zastarom prema kan. 1703 (k. 2240; v. gore br. 1028).

ODSJEK II

POJEDINE VRSTE KAZNA (k. 2241—2313)

Odsječak 1

LJEKOVITE KAZNE ILI ZAVEZE (k. 2241—2285)

POGLAVLJE 1

O ZAVEZAMA UOPĆE (k. 2241—2254)

1274. POJAM. — Zaveza (censura) je kazna, kojom se kršteni i uporni krivac lišava nekih duhovnih ili s duhovnima spojenih dobara, dok ne bude odriješen nakon što odustane od upornosti. — Zaveze, a navlastito izopćenje, imaju se primjenjivati trijezno i s najvećim oprezom (k. 2241 §§ 1—2).

1275. PODLOŽNIK ZAVEZA. — Zavezom se može kazniti samo zločin: a) vanjski, b) teški, c) dovršeni, d) spojeni s upornošću ili tvrdokornošću. Ali se ona može donijeti i protiv nepoznatih krivaca. — Budući da zaveza ide za tim, da se popravi krivac, što ne može biti, ako on ne odustane od upornosti ili tvrdokornosti u zlu, upornim se smatra, kad se radi o zavezama koje treba izreći (ferendae sententiae), onaj, koji uza sve opomene prema kan. 2233 § 2 (v. gore br. 1267), ne odustane od zločina ili ne će da čini pokoru, naknadi štetu i popravi sablazan; da netko upadne u izrečenu (latae sententiae) zavezu, dovoljan je prekršaj zakona ili naredbe, s kojom je spojena kazna, ako ga opravdan razlog od nje ne oslobođa. — Da je prestala upornost, ima se smatrati onda, kad se krivac pokaje za zločin i ujedno dade primjerenu zadovoljštinu za štetu i sablazan ili barem ozbiljno obeća. Suditi pak, da li je kajanie pravo, zadovoljština primjerena a obe-

ćanje iskreno, ili ne, spada na onoga, od koga se traži odrješenje (k. 2242 §§ 1—3).

1276. — PRIZIV OD ZAVEZA. — Zaveze, primijenjene sudbenom presudom, nose sobom dužnost vršenja, netom je presuda donesena, i ne pripuštaju nego odložni priziv (in devolutivo); jednako tako daje se samo odložni utok od zaveza primijenjenih naredbom. Ali priziv i utok od sudbene presude ili naredbe, koja se prijeti zavezama, pa i već izrečenima, ali u koje netko još nije upao, ne obustavljaju ni presude, odnosno naredbe, ni zaveza, ako se radi o stvari, gdje zakon ne pripušta priziva ni utoka s obustavnim učinkom (in suspensivo, k. 1880; v. gore br. 1109); inače obustavljaju zaveze, a ostaje dužnost učiniti ono, što naređuje presuda ili naredba, osim ako krivac uloži utok ne samo od kazne, nego i od presude ili naredbe (k. 2243 §§ 1—2).

1277. UMNAŽANJE ZAVEZA. — Ne samo zaveza različite vrste, nego i iste vrste može se u istom krivcu umnožiti. Izrečena zaveza umnaža se: 1) kad se jednim ili različitim činom učine razni zločini, od kojih svaki nosi sobom zavezu; 2) kad se isti zločin, kažnjen zavezom, ponovi više puta, tako da ima više različitih zločina; 3) kad se jedan put ili više puta učini zločin, kažnjen različitim zavezama od različitih poglavara. Starješinska (ab homine) zaveza umnaža se, kad više naredaba ili presuda ili više različitih dijelova iste naredbe ili presude ima svaki svoju zavezu (k. 2244 §§ 1—3).

1278. PRIDRŽAVANJE ZAVEZA. — A. Pridržavanje zaveza jest čin, kojim poglavar o d u z i m l j e podložnicima v l a s t o d r j e š i v a t i od zaveza, a pridržaje je sebi (v. gore br. 569). Neke su zaveze pridržane, druge nisu. Od posljednjih može odriješiti svaki ispovjednik, od prvih samo onaj koji ima ovlast.

B. Od pridržanih zaveza neke su pridržane: a) z a k o n o m (a iure); od druge b) s t a r j e š i n s k o m n a r e d b o m (ab homine). Od pridržanih zakonom jedne su pridržane: a) o b l a s n i k u (ordinario), druge b) S v. S t o l i c i (Apostolicae Sedi). Zaveze, pridržane Sv. Stolici, pridržane su: a) na j e d n o s t a v a n n a č i n (simpliciter), b) na p o s e b a n n a č i n (speciali modo), c) na n a j p o s e b n i j i n a č i n (specialissimo modo). To znači, da od prvih može odriješiti samo onaj svećenik, koji je dobio od Sv. Stolice redovito ovlaštenje, od drugih onaj koji je dobio posebno ovlaštenje, od trećih onaj koji je dobio najposebnije ovlaštenje. Izrečena zaveza nije pridržana, ako to nije izričito rečeno u zakonu ili u naredbi; u dvojbi bilo pravnoj bilo stvarnoj pridržanje ne obvezuje (k. 2245 §§ 1—4, 2253 br. 3; v. niže br. 1282).

C. Zaveza s e n e s m i j e p r i d r ž a t i, osim kad je zločin osobito težak i nužda sili, da se što bolje zaštiti crkvena stega i pomogne savjesti vjernika. — Pridržanje treba strogo tumačiti. — Pridržanje zaveze, koja priječi primanje sakramenata (na pr. izopćenje, osobna zabrana bogoslužja) nosi sobom pridržanje grijeha, s kojim je spojena; ali ako je tko slobodan od zaveze ili od nje odriješen, pridržanje grijeha posve prestaje (k. 2246 §§ 1—3).

D. Ako je zaveza pridržana Sv. Stolici, n e m o ž e o b l a s n i k odrediti protiv istog zločina d r u g u zavezu, njemu pridržanu. — Pridržanje n a n e k o m p o d r u č j u nema moći izvan toga područja, premda onaj koji

je upao u nju, pođe iz njega, da dobije odrješenje; ali starješinska zaveza pridržana je svagdje na svijetu, pa dotičnik ne može nigdje biti odriješen bez potrebitog ovlaštenja. — Ako ispovjednik, n e z n a j u ć i z a p r i d r ž a n j e, odriješi pokornika od zaveze i grijeha, vrijedi odrješenje od zaveze, samo ako nije starješinska ili pridržana Sv. Stolici na najposebniji način (k. 2247 §§ 1—3).

Stranca vežu zaveze, pridržane u mjestu, gdje boravi. PT 24. XI. 1920. (AAS 1922, 575).

1279. ODRJEŠENJE OD ZAVEZE. — A. Svaka zaveza, kad se jednom u nju upadne, diže se s a m o zakonitim o d r j e š e n j e m. Odrješenje se ne može uskratiti, kad krivac odustane od upornosti prema kan. 2242 § 3 (v. gore br. 1275). Tko odrješuje, može, prema slučaju, za počinjeni zločin primijeniti o s v e t n u k a z n u i l i p o k o r u. — Zaveza, dignuta odrješenjem, n e o ž i v l j u j e, osim u slučaju kad se ne ispuni obveza, naložena pod kaznu priupadanja u zavezu (k. 2248 §§ 1—3).

B. Koga veže v i š e z a v e z a, može se odriješiti od jedne, dok druge ostaju. Stoga tko traži odrješenje, mora naznačiti sve slučajeve; inače odrješenje vrijedi samo za navedeni slučaj. Ako je odrješenje bilo općenito, premda je tražba bila posebna, vrijedi za slučajeve nenavedene u dobroj vjeri, izuzevši zavezu, koja je na najposebniji način pridržana Sv. Stolici; ali ne vrijedi za slučajeve, nenavedene zlonamjerno (k. 2249 §§ 1—2).

C. Ako se radi o zavezi, koja n e p r i j e č i p r i m a n j e s a k r a m e n a t a (na pr. obustava, mjesna zabrana bogoslužja), krivac, koji je upao u zavezu ako je propisno pripravljen i odustaje od upornosti, može biti odriješen od grijeha, iako ostaje zaveza (v. niže br. 1292). Ako se radi o zavezi, k o j a p r i j e č i primanje sakramenata (izopćenje, osobna zabrana bogoslužja), dotičnik ne može biti odriješen od grijeha, ako nije prije odriješen od zaveze. — Odrješenje od zaveze u ispovijedi sadrži se u običnom o b r a s c u odrješenja od grijeha prema obrednim knjigama; izvan ispovijedi može se dati na bilo koji način, ali je za odrješenje od izopćenja uputno, da se upotrebi obrazac propisan u obrednim knjigama (k. 2250 §§ 1—3).

1280. UČINAK ODRJEŠENJA. — Ako se odrješenje dade na vanjskom području, vrijedi i za nutarnje; ako li u nutarnjemu, odriješeni može se, odstranivši sablazan, kao takav vladati i u činima vanjskog područja. Ali ako se dobiveno odrješenje ne dokaže ili barem zakonito ne predmnijeva na vanjskom području, poglavari za vanjsko područje, koje je krivac dužan slušati, mogu tražiti vršenje zaveze, dok ne dobije odrješenje na vanjskom području (k. 2251).

1281. ODRJEŠENJE U SMRTNOJ POGIBLI. — Tko u smrtnoj pogibli primi odrješenje od svećenika, koji nema posebnog ovlaštenja od zaveze starješinske ili pridržane Sv. Stolici na najposebniji način, dužan je, nakon što ozdravi, pod kaznu priupadanja, obratiti se onomu, koji je donio zavezu, ako se radi o starješinskoj zavezi, Sv. Pokorničarni ili biskupu ili drugomu, koji je ovlašten, prema kan. 2254 § 1, ako se radi o zakonskoj zavezi, i držati se njihovih odredaba (k. 2252).

Ispovjednik može odriješiti od zaveza samo na području savjesti. PT 28. XII. 1927. (AAS 1928, 61). — Ni biskup ne može u gornjem slučaju davati naredaba, ako nije posebno ovlašten. PT 12. XI. 1922. (AAS 1922, 663).

1282. ODRJEŠENJE IZVAN SMRTNE POGIBLI. — Izvan smrtne pogibli: a) od nepridržane zaveze može u ispovijedi odriješiti svaki ispovjednik; izvan ispovijedi, tko nad krivcem ima vlast na vanjskom području; b) od starješinske zaveze onaj, komu je pridržana prema kan. 2245 § 2 (v. gore br. 1278 B); on može dati odrješenje, iako je krivac trajno ili privremeno prešao u drugo mjesto; c) od zaveze, pridržane zakonom, koji je zavezu ustanovio ili komu je pridržana, njihovi nasljednici i nadležni poglavari ili od njih ovlašteni (k. 2253). — Što se tiče odrješenja od zaveza pridržanih biskupu ili oblasniku, odnosno Sv. Stolici, v. gore br. 1278 B.

1283. ODRJEŠENJE U ŽURNIM SLUČAJEVIMA. — U žurnim slučajevima, kad se izrečena zaveza ne može držati na vanjskom području bez pobigli velike sablazni ili ozloglašenja, ili je pokorniku teško ostati u stanju smrtnoga grijeha dok se od nadležnog poglavara dobije odrješenje, može svaki ispovjednik u ispovijedi odriješiti od bilo kako pridržanih zaveza, naloživši pokorniku, da se pod kaznu priupadanja, kroz mjesec dana pismeno i preko ispovjednika, ako može bez velike teškoće, obrati, premučavši ime, Sv. Pokorničarni ili biskupu ili drugom ovlaštenom poglavaru, i drži se njihovih naredaba. — Ništa ne smeta, da pokornik, i nakon što primi odrješenje i obrati se poglavaru, pođe drugom ovlaštenom ispovjedniku i od njega, ispovjedivši barem grijeh i zavezu, dobije odrješenje, te izvrši ono što on naredi, a da nije dužan kasnije činiti što naredi poglavar. — Ako je u kojem izvanrednom slučaju moralno nemoguće obratiti se Sv. Pokorničarni ili poglavaru, može sam ispovjednik, ako se ne radi o slučaju kan. 2367, dati odrješenje bez gornje obveze, naredivši pokorniku što mora narediti po zakonu, i naloživši primjerenu pokoru i zadovoljštinu za zavezu, tako da pokornik ponovno upada u zavezu, ako kroz primjereno vrijeme, odredjeno od ispovjednika, ne izvrši pokore i ne dade zadovoljštine (k. 2254 §§ 1—3; v. niže br. 1359).

Tko izvan ovih slučajeva svijesno odriješi od izopćenja, koje je na najposebniji ili na poseban način pridržano Sv. Stolici, prema kan. 2338 § 1, istog časa upada u izopćenje, jednostavno pridržano Sv. Stolici (v. niže br. 1337 A).

Prema izjavi ZSS od 4. V. 1937., ne može se ni po kan. 2254 § 1 odriješiti od izopćenja svećenika radi pokušane ženidbe prema kan. 2388, osim u smrtnoj pogibli. Izvan te pogibli odrješenje je pridržano Sv. Pokorničarni (AAS 1937, 283; v. niže br. 1374).

POGLAVLJE 2

POJEDINE VRSTE ZAVEZA (k. 2255—2285)

1284. PODLOŽNICI ZAVEZÂ. — Tri su vrste zavezâ; izopćenje, obustava i zabrana bogosluž ja. Izopćenje (excommunicatio) se može donijeti samo protiv naravnih ili fizičkih osoba. Stoga, ako se koji put proglasi nad moralnim tijelom, razumije se, da pogađa samo one, koji su sudjelovali u zločinu. Zabrana bogoslužja (interdictum) i obustava (suspensio) mogu se donijeti i protiv zajednice, kao moralne osobe. Izopćenje i zabrana bogoslužja pogađaju i svjetovnjake, obustava samo klerike; zabrana bogoslužja još i mjesto. Izopćenje je uvijek zaveza, dok zabrana bogoslužja i obustava mogu biti zaveze i osvetne kazne, ali se u dvojbi predmnijeva, da su zaveze (k. 2255 §§ 1—2).

Glavna razlika, po kojoj se raspoznaje, kad su obustava i zabrana bogoslužja zaveze a kad osvetne kazne, jest njihovo trajanje. Ako se primjenjuju bez određenog roka, tad su zaveze, jer idu za popravkom krivca, i kad se popravi, onda će svršiti; ako se primjenjuju za određeni rok ili za uvijek, tad su osvetne kazne, jer idu za kažnjavanjem zločina i naknadom javnog dobra i sablazni, pa ne svršavaju popravkom krivca.

1285. BOGOŠTOVNI I ZAKONITI CRKVENI ČINI. — Zaveze zabranjuju bogoštovne i zakonite crkvene čine. Pod imenom bogoštovnih čina (divina officia) razumiju se obredni čini (functiones) vlasti reda, koji su po ustanovi Krista ili Crkve određeni za bogoslužje, a mogu ih obavljati samo klerici (kao na pr. govorenje mise, propovijedanje, dijeljenje sakramenata, vođenje procesija, i t. d.). — Zakoniti crkveni čini (actus legitimi ecclesiastici) jesu: vršenje službe upravitelja crkvenih dobara, sudca, preslušnika i izvjestitelja, branitelja veza, promicatelja pravde i vjere, bilježnika i ravnatelja pisarne, dostavljača i ovršitelja, odvjetnika i zastupnika u crkvenim parnicama, kuma na krštenju i krizmi; glasovanje pri crkvenim izborima, vršenje prava zaštitništva (k. 2256).

Zakonite crkvene čine Jone nazivlje počasnim crkvenim pravima (Gesetzbuh, III., 444), Odar počasnim crkvenim poslovima (Zakonik, o. k.).

Čl. 1. IZOPĆENJE (k. 2257—2267)

1286. POJAM. — Izopćenje (excommunicatio) je zaveza, kojom se vjernik isključuje iz zajednice vjernika ili Crkve. Zove se anathema ili svečano izopćenje ili, kako su ga naši stari nazivali, prokletstvo, osobito ako se proglasuje sa svečanostima Biskupskog Obrednika (k. 2257 §§ 1—2).

Ima dvije vrste izopćenika: 1) nepodnosivih, t. j. onih koje treba izbjegavati (vitandi) i 2) podnosivih, t. j. onih koji se mogu trpjeti (tolerati). Nitko se ne mora izbjegavati: a) ako ga nije izopćila Sv. Stolica po imenu, b) ako izopćenje nije javno oglašeno, i c) u odluci ili presudi nije izričito rečeno, da se mora izbjegavati, osim slučaja kan. 2343 § 1 br. 1 (k. 2258 §§ 1—2; v. niže br. 1342). — Imena onih, koje treba izbjegavati, objelodanjuju se u »Acta Apost. Sedis«.

1287. UČINCI IZOPĆENJA. — A. Nijedan izopćenik nema prava prisustvovati bogoštovnim činima, osim propovijedi riječi Božje. Ako prisustvuje nedjelatno ili trpno (passive) podnosivi, ne treba ga istjerati; ako prisustvuje nepodnosivi, treba ga istjerati ili, ako se ne može istjerati, prestati s dotičnim činom, samo ako se može bez velike neugodnosti; ali od djelatnog prisustvovanja, koje sobom nosi neko sudjelovanje u obavljanju bogoslužja, mora biti odstranjen ne samo nepodnosivi, nego i svaki drugi nakon osude ili proglasne presude ili je inače razglašen kao izopćen (k. 2259 §§ 1—2).

B. Ne može primati sakramenata, a nakon osude ili proglasne presude ni posveta ni blagoslova (sacramentalia). — Što se tiče crkvenog pokopa, treba se držati kan. 1240 § 1 br. 2 (k. 2260 §§ 1—2; v. gore br. 782).

C. Zabranjeno mu je tvoriti (conficere) i dijeliti sakramente, posvete i blagoslove. Vjernici mogu iz svakog opravdanog razloga od njega tražiti sakramente, posvete i blagoslove, osobito kad nema drugih svećenika, a izopćenik ih tada može podjeljivati i nije dužan ispitivati, zašto traže. Ali od nepodnosivih i drugih nakon osude ili proglasne presude, vjernici

mogu samo na času smrti zatražiti sakramentalno odriješenje prema kan. 882, 2252, kao i, kad nema drugih svećenika, ostale sakramente, posvete i blagoslove (k. 2261 §§ 1—3; v. gore br. 564 B, 1281).

D. Izopćenik nije dionik oproštenja, zagovora (suffragia) ni javnih crkvenih molitava. Ali nije zabranjeno: a) vjernicima za njega privatno moliti; b) svećenicima za njega privatno i odstranivši sablazan namijeniti misu; no ako se radi o nepodnosivome, mogu misu namijeniti samo za njegovo obraćenje (k. 2262 §§ 1—2).

E. Lišen je zakonitih crkvenih čina, kako je na svom mjestu rečeno; ne može nastupati kao tužitelj na crkvenom sudu, osim prema kan. 1654; zabranjeno mu je vršiti crkvene službe i poslove, i uživati već dobivene crkvene povlastice (k. 2263; v. gore br. 1002 F).

F. Čin vlasti, što ga učini izopćenik kako na vanjskom tako na unutarnjem području, nedozvoljen je; nakon osude ili proglasne presude, i nevaljan, osim u slučaju kan. 2261 § 3; inače je valjan, pa i dozvoljen, ako ga vjernici traže prema kan. 2261 § 2 (k. 2264; v. ovaj br. C).

G. Svakomu je izopćeniku zabranjeno: 1) birati, predlagati, imenovati; 2) ne može dobiti dostojanstva, služba, nadarja, crkvenih beriva ni drugog zanimanja u Crkvi; 3) ne može biti ređen. Ali ipak čin protiv 1) i 2) nije nevaljan, ako ga ne učini nepodnosivi ili podnosivi nakon osude ili proglasne presude. Ako je donesena takova presuda, izopćenik ne može, osim toga, valjano dobiti nikoje milosti Sv. Stolice, ako u otpisu nije spomenuto izopćenje (k. 2265 §§ 1—2).

H. Nakon osude ili proglasne presude lišen je prihoda dostojanstva, službe, nadarja, beriva, zanimanja, što ga ima u Crkvi; nepodnosivi i samog dostojanstva, službe, nadarja, beriva, zanimanja (k. 2266).

I. Općenje u necrkvenim (profanim) stvarima moraju izbjegavati vjernici s nepodnosivim, osim ako se radi o suprugu, roditeljima, djeci, služinčadi, podložnicima i uopće ako ne opravdava razložit razlog (k. 2267).[1]

Čl. 2. ZABRANA BOGOSLUŽJA (k. 2268—2277)

1288. POJAM. — Zabrana bogoslužja (interdictum) jest zaveza, kojom se vjernicima, dok ostaju u zajednici s Crkvom zabranjuju neke svete stvari, prema slijedećim propisima. Zabrana može biti: a) osobna (interd. personale) i b) mjesna (locale): ukoliko se nekim osobama izravno zabranjuje upotreba tih dobara, ili se u stanovitim mjestima zabranjuje njihovo podjeljivanje ili primanje (k. 2268 §§ 1—2). — Jedna i druga može biti: c) opća i d) posebna: prema tome da li se primjenjuje svima osobama u nekom mjestu ili kraju i svima mjestima na pr. u biskupiji i državi, ili pak samo jednoj osobi i jednome mjestu.

1289. DONAŠANJE ZABRANE BOGOSLUŽJA. — Opću zabranu bogoslužja, bilo mjesnu u nekoj biskupiji i državi, bilo osobnu za narod

[1] Izopćenje se upotrebljava u Crkvi već od njezina početka. Gotovo potpuno je razvijeno već u 12. st. Njegov povijesni razvoj, kao i postanak i razvoj zabrane bogoslužja i obustave v. Crnica. Modificationes in tractatu de censuris per CIC introductae, S. Mauritii Ag. 1919; o izopćenju posebno: Hyland F. E., Excommunication, its Nature, Historical Development and Effects, Washington 1928; o zavezama uopće i napose v.: Cappello, De censuris, ed. 3.

biskupije i države, može donijeti samo Sv. Stolica ili drugi po njezinu ovlaštenju; opću u nekoj župi ili za puk župe i posebnu bilo mjesnu bilo osobnu može donijeti i biskup. Osobna zabrana prati dotičnika kuda god pođe, dok mjesna ne obvezuje izvan dotičnog mjesta; ali su je dužni čuvati svi koji se tu nalaze, pa i stranci i izuzeti od biskupske vlasti, ako nemaju posebne povlastice (k. 2269 §§ 1—2).

Početke mjesne zabrane bogoslužja nalazimo u 6. st., kad su se za kaznu zatvarale crkve u gradu. Ali ona je potanje uređena u 10. i 11. st. U 12. st. počele su se zabrane bacati na cijelu državu. Tada su je Sv. OO. Pape počeli ublaživati, navlastito dajući redovnicima posebne povlastice. Tridentski sabor staro je pravo potvrdio i odredio nove zabrane. Dosadašnja stega znatno je ublažena u ZKP.

1290. UČINCI MJESNE ZABRANE. — A. Mjesna zabrana bogoslužja bilo opća bilo posebna ne zabranjuje dijeliti umirućima, prema kanonskim propisima, sakramente, posvete i blagoslove, nego zabranjuje u dotičnim mjestima bilo koji bogoštovni čin ili sveti obred, izuzevši ono što se niže spominje. Na Božić, Uskrs, Tijelovo i Uznesenje Marijino obustavlja se mjesna zabrana, a zabranjeno je samo ređenje i svečani vjenčani blagoslov (k. 2270 §§ 1—2).

B. Kad je proglašena opća mjesna zabrana, a u proglasu nije što drugo izričito određeno: a) dozvoljeno je klericima, ako nisu upali u osobnu zabranu, obavljati u bilo kojoj crkvi ili kapeli sve bogoštovne čine i svete obrede, zatvorenih vrata, tiho i bez zvonjenja zvona; b) u stolnoj crkvi, župskim crkvama i koja je jedina u mjestu, i to u njima samima, dozvoljeno je služiti jednu misu, čuvati svetotajstvo, krstiti, pričešćivati, ispovijedati, prisustvovati vjenčanju, isključivši vjenčani blagoslov, zadušnice za mrtve, ali je zabranjena svaka svečanost, blagoslov krsne vode i svetih ulja, propovijedanje riječi Božje. Ali je u ovim obrednim činima zabranjeno pjevanje i sjaj crkvenih predmeta, zvonjenje zvona, sviranje orgulja i drugih glazbila; popudbina se ima bolesnicima nositi privatno (k. 2271).

C. U posebnoj mjesnoj zabrani, ako je zabranom pogođen oltar ili kapela u crkvi, na oltaru ili u kapeli ne smiju se vršiti bogoštovni čini ni sveti obredi. Ako je pogođeno groblje, tjelesa vjernika mogu se pokapati, ali bez ikakvog crkvenog obreda. Ako je pogođena crkva ili kapela: 1) ako je crkva stolna, a nije kažnjen kaptol, vrijedi što je rečeno gore pod B a), osim ako proglas naređuje, da se misa ima govoriti a kanonski časovi moliti u drugoj crkvi ili kapeli; 2) ako je župska, vrijedi što je rečeno pod B b), osim ako proglas mjesto nje određuje koju drugu crkvu dok traje zabrana (k. 2272 §§ 1—3).

D. Kad je zabranom pogođen grad, pogođena su sva pripadna pa i izuzeta mjesta kao i stolna crkva; kad je pogođena crkva, obuhvaćene su i s njom spojene kapele, ali ne groblje; kad je pogođena kapela, nije pogođena čitava crkva, niti je, kad je pogođeno groblje, pogođena crkva, iako je uz groblje, ali su pogođene sve kapele na groblju (k. 2273).

E. Kad zločin počini zajednica ili zbor, zabrana se može proglasiti ili na pojedine osobe, koje su skrivile, ili na zajednicu kao takovu, ili na osobe i na zajednicu. Ako pogađa samo osobe, koje su skrivile, tad vrijede propisi za osobnu zabranu u slijedećem broju; ako samo zajednicu ili zbor, zajednica i zbor ne mogu vršiti nikojeg duhovnog prava, što im pripada; ako treće, tad vrijedi jedno i drugo (k. 2274 §§ 1—4).

1291. UČINCI OSOBNE ZABRANE. — Udareni osobnom zabranom a) ne mogu obavljati bogoštovnih čina niti im prisustvovati, izuzevši propovijedi riječi Božje; ako nedjelatno prisustvuju, ne treba ih otjerati, ali od djelatnog prisustvovanja, koje sobom nosi neko sudjelovanje u obavljanju službe Božje, imaju biti otjerani nakon što su osuđeni ili je proglašena presuda, ili je inače razglašeno, da su udareni zabranom; b) zabranjeno im je dijeliti, tvoriti i primati sakramente, posvete i blagoslove, prema kan. 2260 § 1, 2261 (v. gore br. 1287 B C); c) i oni su dužni na propis kan. 2265 (v. gore br. 1287 G); d) nemaju crkvenog pokopa prema kan. 1240 § 1 br. 2 (k. 2275; v. gore br. 782).

1292. PRIMANJE SAKRAMENATA. — Tko je podložan mjesnoj zabrani ili zabrani protiv zajednice ili zbora, a nije joj dao povoda, niti ga veže koja druga zaveza, može, ako je propisno pripravan, primati sakramente i bez odrješenja od zabrane i druge zadovoljštine (k. 2276).

1293. ZABRANA ULASKA U CRKVU. — Zabrana ulaska u crkvu nosi sobom zabranu obavljanja bogoštovnih čina u crkvi, prisustvovanja istim činima i crkvenog pokopa; ako kažnjeni tom kaznom prisustvuje, ne treba ga otjerati ni, ako se ukopa, tijelo mu vaditi iz groba (k. 1277).

Čl. 3. OBUSTAVA (k. 2278—2285)

1294. POJAM. — Obustava (suspensio) je zaveza, kojom se kleriku zabranjuje služba ili nadarje ili jedno i drugo. Ona ne nosi sobom uvijek iste učinke. Kad se kaže samo: »obustava« bez dodatka, tad se podrazumijeva, da je zabranjeno sve što kanoni zabranjuju; ali kad se kaže: »obustava službe« (ab officio) ili: »obustava nadarja« (a benificio), tad je zabranjeno samo ono, što spada na dotičnu stvar, naime na službu ili na nadarje (k. 2278 §§ 1—2).

Crkva je ovu kaznu upotrebljavala već od početka. Ipak njezine granice nisu bile označene, pa se često istovjetovala sa svrgnućem (depositio). U 6. st. počelo se nazivlje obustave bolje određivati, a u 12. st., kad je sustav nadarja već bio razvijen, razlikuje se obustava reda, službe i nadarja, a nadošle su i djelomične obustave. Postojala je i obustava iz obaviještene savjesti, koja je prije vrijedila samo za redovnike, ali ju je Tridentski sabor protegao i na svjetovne svećenike.

1295. RAZNE VRSTE I UČINCI OBUSTAVE. — A. Obustava službe, bez dodatka, zabranjuje svaki čin reda i vlasti kao i obične uprave, koja proizlazi iz službe, izuzevši upravu dobara vlastitog nadarja. — Nadalje obustava: 1) duhovne (upravne) vlasti (a iurisdictione) uopće zabranjuje svaki čin vlasti za jedno i za drugo područje bilo redovite bilo povjerene; 2) službe Božje (a divinis): svaki čin vlasti reda, koju je netko dobio ređenjem ili povlasticom; 3) redova (ab ordinibus): svaki čin vlasti reda, primljen ređenjem; 4) viših ili svetih redova (a sacris ordinibus): svaki čin vlasti reda, primljene po višim redovima; 5) vršenja stalnog i određenog reda (a certo et definito ordine exercendo): svaki čin dotičnog reda, ali dotičnik usto ne može tog reda podijeliti, višega primiti ni primljenoga nakon primanja vršiti; 6) podjeljivanja stalnog i određenog reda: podjeljivati taj red, ali ne viši i niži; 7) stalne i određene službe (a certo et determinato ministerio vel officio), na pr. ispovijedanja ili dušobrižne službe: svaki čin dotične službe; 8) biskupskog reda (ab ordine pontificali): svaki čin vlasti biskupskog reda; 9) biskupskih čina (a pontificalibus):

vršenje biskupskih čina prema kan. 337 § 3. Tako k. 2279 §§ 1—2, dok pojedini kanoni spominju i druge vrste obustave, na pr. obustavu govorenja mise (k 2321, 2368 § 1, 2410), podjeljivanja sakramenata (k. 2364), prava biranja, imenovanja ili predlaganja (k. 2394 br. 3), primljenog reda ili primljenih redova (k. 2374, 2379), vršenja svojih redova (k. 2346), podjeljivanja redova (k. 2379 §§ 1—2).

B. Obustava nadarja lišava prihoda nadarja, izuzevši stanovanje u zgradi nadarja; ali ne lišava prava upravljanja dobrima nadarja, ako je odluka ili presuda izričito ne oduzme i dade drugomu. Ako bi nadarnik, uza sve to, primao prihode nadarja, mora ih vratiti, a na to se može prisiliti i kanonskim prinudnim mjerama (k. 2280 §§ 1—2).

C. Obustava uopće ili obustava službe ili nadarja zahvaća sve službe ili nadarja, koja klerik ima u biskupiji kažnjavajućeg poglavara, ako drugo nije očito (k. 2281). — Biskup ne može oduzeti kleriku stalnu službu ili nadarje u tuđoj biskupiji; ali izrečena (latae sententiae) obustava, predviđena općim pravom, zahvaća sve službe ili nadarja, gdje god ih posjeduje (k. 2282; v. također br. 1242).

D. Što kan. 2265 određuje o izopćenju, ima se primijeniti i obustavi (k. 2283; v. gore br. 1287 G).

E. Ako se upadne u obustavu, koja zabranjuje podjeljivanje sakramenata, treba se držati kan. 2261; ako u obustavu, koja zabranjuje čin vlasti na vanjskom ili nutarnjem području, čin je nevaljan, na pr. sakramentalno odrješenje, ako je donesena osuda ili proglasna presuda, ili poglavar izjavi, da opozivlje i samu vlast; inače je nedopušten, ako ga vjernici ne zatraže prema kan. 2261 § 2 (k. 2284; v. gore br. 1287 C).

F. Ako zajednica ili zbor počini zločin, obustava se može izreći protiv krivaca ili protiv zajednice kao takove ili protiv krivaca i zajednice. Ako prvo, vrijedi sve što je rečeno dosada; ako drugo, zajednici je zabranjeno vršenje prava, koja joj pripadaju kao zajednici; ako treće, onda jedno i drugo (k. 2285 §§ 1—4).

Osječak 2

OSVETNE ILI ODMAZDNE KAZNE (k. 2286—2305)

1296. POJAM. — Osvetne ili odmazdne kazne (poenae vindicativae) jesu one, koje idu izravno za okajanjem zločina, tako da njihovo otpuštanje ne ovisi od prestanka upornosti sa strane krivca (k. 2286). One svršavaju okajanjem, t. j. kad isteče rok, za koji su dane, a prije toga oprostom sa strane poglavara prema kan. 2236 (k. 2289; v. gore br. 1270).

Dok ljekovite kazne ili zaveze idu za popravkom krivca i moraju prestati, kad prestane njegova upornost, odnosno kad se popravi, dotle osvetne kazne idu za okajanjem zločina, za naknadom javnog reda i sablazni; pa, dosljedno, njihovo opraštanje ne može zavisiti od popravka krivca. Razumije se, da popravak doprinosi, da poglavar oprosti kaznu; ali mu je ne mora oprostiti kao kad se radi o ljekovitim kaznama.

Već u starom Zavjetu upotrebljavale su se ovake kazne, i to kadšto vrlo stroge. One su se nalazile kod svih naroda, bilo prije bilo nakon dolaska kršćanstva. Mnoge

oštre zakone pojedinih naroda Crkva je nastojala ublažiti, kad ih je prevela na kršćanstvo; ali se i sama služila kaznenim mjerama protiv krivaca, koji su kadšto bili kršćani samo po imenu.

1297. OBUSTAVLJANJE I OPRAŠTANJE KAZNA. — A. Od ovih kazna daje se priziv ili utok, i to obustavni (in suspensivo), ako zakon ne kaže izričito drukčije (k. 2287). — Izuzevši kazne oduzimanja redova (degradatio), svrgnuća (depositio), oduzimanja službe ili nadarja, te ako ne sili nužda popravljanja sablazni, prepušta se razboritosti sudca, ako je krivac takav, da je zlo učinio prvi put nakon pohvalnog života, obustaviti izvršenje kazne primijenjene osudom, uz uvjet da, ako kroz tri slijedeće godine počini isti ili drugi zločin, snosi kaznu za oba (k. 2288).

Priziv se ulaže, kad se kazna primijeni sudbenim, a utok, kad se primijeni stegovnim putem.

B. U tajnim žurnim slučajevima, kad bi se vršenjem osvetne kazne krivac morao odati s ozloglašenjem i sablazni, može svaki ispovjednik u ispovijedi obustaviti vršenje kazne, naredivši mu, da se uteče barem kroz mjesec dana i preko ispovjednika, ako može bez velike poteškoće, Sv. Pokorničarni ili biskupu, koji je ovlašten, i da se drži njihovih odredaba. Ako je u kojem izvanrednom slučaju to utjecanje nemoguće, tad sam ispovjednik može dati oprost prema kan. 2254 § 3 (k. 2290 §§ 1—2; v. gore br. 1283).

POGLAVLJE 1

ZAJEDNIČKE OSVETNE KAZNE (k. 2291—2297)

1298. GLAVNE ZAJEDNIČKE KAZNE. — Osvetne ili odmazdne kazne, koje se mogu primijeniti svima vjernicima prema težini zločina, uglavnom su slijedeće: 1) mjesna zabrana bogoslužja i zabrana protiv zajednice ili zbora za uvijek ili za određeno vrijeme ili prema uviđavnosti poglavara; 2) zabrana ulaska u crkvu za uvijek ili za određeno vrijeme ili prema uviđavnosti poglavara; 3) kazneno prenašanje ili dokidanje biskupske ili župničke stolice; 4) pravna beščasnost; 5) lišenje crkvenog pokopa prema kan. 1240 (v. gore br. 782); 6) lišenje posveta i blagoslova; 7) oduzimanje ili obustava za neko vrijeme beriva, koja se dobivaju od Crkve ili crkvenih dobara, ili drugoga crkvenog prava i povlastice; 8) uklanjanje od vršenja zakonitih crkvenih čina; 9) nesposobnost za crkvene milosti ili službe, koje ne traže kleričkog staleža, ili za postignuće akademskih stepena, koji se imaju dobiti po crkvenom ovlaštenju; 10) oduzimanje ili obustava za neko vrijeme službe, ovlasti ili milosti već dobivene; 11) oduzimanje prava prednosti ili djelatnog i trpnog prava glasa ili prava nositi počasne naslove, odijelo, odličja, koja je dala Crkva; 12) novčana globa (k. 2291).

1299. DOKIDANJE I PRENAŠANJE STOLICE. — Kazneno dokidanje i prenašanje biskupske stolice pridržano je Sv. O. Papi; župničke stolice ne može biskup odrediti, nego nakon savjetovanja s kaptolom (k. 2292).

1300. BEŠČASNOST. — A. Beščasnost se dijeli na: a) pravnu (iuris) i b) stvarnu ili činjeničnu (facti). Pravna je ona, u koju se upada u slučajevima, predviđenima zakonom (k. 2320, 2328, 2343 i t. d.); u stvarnu upada onaj, koji radi počinjenog zločina ili slabog ponašanja, izgubi dobar glas kod poštenih i ozbiljnih vjernika: o čemu sudi biskup. Ni jedna ni druga ne hvata dotičnikove rođake ni srodnike, ali ostaje propis kan. 2147 § 2 br. 3 (k. 2293 §§ 1—4; v. gore br. 1223).

B. Tko upadne u pravnu beščasnost, ne samo da je nepravilan prema kan. 984 br. 5 (v. gore br. 627), nego je još nesposoban: 1) dobiti crkvena nadarja, beriva, službe i dostojanstva; 2) obavljati zakonite crkvene čine; 3) vršiti crkveno pravo ili zanimanje; napokon 4) mora biti odalečen od poslužbe pri crkvenim obrednim činima. — Tko upadne u stvarnu beščasnost ne može: 1) biti ređen prema kan. 987 br. 7 (v. gore br. 629); 2) primati dostojanstva, nadarja i službe; 3) vršiti bogoštovne ni zakonite crkvene čine (k. 2294 §§ 1—2).

C. Pravna beščasnost prestaje oprostom sa strane Sv. Stolice; stvarna, kad krivac opet dobije dobar glas kod poštenih i ozbiljnih vjernika, prema razboritom sudu biskupa, koji će promotriti sve prilike, a osobito dugotrajan popravak krivca (k. 2295).

1301. NESPOSOBNOST. — Ako se radi o stvarima, za koje opće pravo traži sposobnost (na pr. za zaštitništvo), kaznom nesposobnosti može kazniti samo Sv. Stolica. Ali uslijed naknadno nadošle nesposobnosti ne gube se već stečena prava, ako joj nije dodana kazna oduzimanja tih prava (k. 2296 §§ 1—2).

1302. NOVČANE GLOBE. — Novčane globe, propisane općim pravom, za koje nije kazano u što će se uložiti, kao i druge određene posebnim zakonom, ima biskup uložiti u nabožne svrhe, ali ne u korist biskupskoga ni kaptolskoga stola (k. 2297).

POGLAVLJE 2

POSEBNE OSVETNE KAZNE ZA KLERIKE (k. 2298—2305)

1303. KOJE SU. — Osvetne kazne, kojima se kažnjavaju samo klerici, jesu: 1) zabrana obavljati bogoštovne čine osim u nekoj crkvi; 2) obustava za uvijek ili za određeno vrijeme ili prema uviđavnosti poglavara; 3) kazneni premještaj na nižu službu ili nadarje; 4) oduzimanje nekog prava, spojenoga s nadarjem ili službom; 5) nesposobnost za sva ili za neka dostojanstva, službe, nadarja ili druga klerička zanimanja; 6) kazneno oduzimanje nadarja ili službe sa ili bez beriva; 7) zabrana boravka u nekom mjestu ili području; 8) naredba, da se boravi na nekom mjestu ili području; 9) privremeno oduzimanje crkvenog odijela; 10) svrgnuće (depositio); 11) doživotno oduzimanje crkvenog odijela; 12) oduzimanje redova (degradatio, k. 2298).

1304. ODUZIMANJE NADARJA. — Ako klerik ima nepomično nadarje, može mu se za kaznu oduzeti samo u slučajevima označenima u pravu; ako pomično, i s drugih razloga. Klericima, koji imadu nadarja, službe, dostojanstva, može se za neko vrijeme zabraniti neki posao s njima u vezi, na pr. propovijedanje, ispovijedanje i t. d. Ali se ne može kleriku oduzeti nadarje ili berivo, na koje je ređen, osim ako mu se na drugi način providi pristojno uzdržavanje, a ostaju propisi kan. 2303, 2304 (k. 2299 §§ 1—3; v. niže br. 1307, 1308).

1305. PRIVREMENO ODUZIMANJE CRKVENOG ODIJELA. — Ako klerik daje velike sablazni i opomenut ne će da se opameti, a sablazan se ne

može drukčije ukloniti, može mu se za neko vrijeme oduzeti pravo nošenja crkvenog odijela. To oduzimanje nosi sobom zabranu vršenja bilo kojih crkvenih zanimanja i oduzimanje kleričkih povlastica (k. 2300).

1306. BORAVAK U DRUGOJ BISKUPIJI. — Biskup ne može kleriku narediti, da boravi u nekome mjestu izvan granica svoje biskupije, ako: a) na to ne privoli biskup dotičnog mjesta, ili se b) ne radi o kući pokore ili popravka za klerike, ne samo domaće, nego i strane, ili se c) ne radi o redovničkoj neovisnoj kući, uz pristanak poglavara dotične kuće (k. 2301). — Kako naredba tako zabrana boravka u nekome mjestu i stavljanje u kuću pokore ili u redovničku kuću, osobito ako ima dugo trajati, imaju se naložiti samo u teškim slučajevima, kad su, po razboritom mišljenju biskupa, te kazne potrebite za popravak klerika i naknadu sablazni (k. 2302).

1307. SVRGNUĆE. — Svrgnuće (depositio), dok ostaju obveze reda i kleričke povlastice, nosi sobom kako obustavu od službe i nesposobnost za bilo koje službe, dostojanstva, nadarja, beriva, zanimanja u Crkvi, tako i onoga, što klerik ima, iako je na taj naslov bio ređen. Ali u posljednjem slučaju, ako je klerik zaista u oskudici, biskup će mu nastojati, prema svojoj ljubavi, što bolje pomoći, da ne mora prositi na sramotu kleričkog staleža. Kaznom svrgnuća ne može se kazniti nego kad to predviđa pravo (k. 2303 §§ 1—3; v. također k. 2314 § 1 br. 2, 2320, 2322 br. 1, 2328, 2350 § 1 i t. d.).

1308. DOŽIVOTNO ODUZIMANJE CRKVENOG ODIJELA. — Ako svrgnuti klerik ne daje znakova kajanja, a osobito ako i dalje daje sablazan, pa opomenut ne će da se opameti, biskup mu može zauvijek (perpetuo) oduzeti pravo nošenja crkvenog odijela. Ovo oduzimanje nosi sobom oduzimanje kleričkih povlastica i prestanak propisa kan. 2303 § 2 (k. 2304 §§ 1—2; v. gore br. 1307).

1309. ODUZIMANJE REDOVA. — Oduzimanje redova (degradatio) je najteža osvetna kazna Crkve. Ono nosi sobom: svrgnuće, doživotno oduzimanje crkvenog odijela i povratak u stanje svjetovnjaka. Tom kaznom može se kazniti samo kad predviđa pravo (k. 2314 § 1 br. 3, 2343 § 1 br. 3, 2354 § 2 i t. d.), ili ako klerik, koji je već svrgnut i lišen kleričkog odijela, još za godinu dana daje veliku sablazan. — Oduzimanje redova može biti u s m e n o (degradatio verbalis) ili p r o g l a s n o (edictalis), t. j. osudom, koja odmah stupa na snagu bez ikojeg izvršenja, i s t v a r n o (realis), kad se obavlja po obredu propisanom u Biskupskom Obredniku (k. 2305 §§ 1—3).

Kad se obavlja stvarno oduzimanje redova, dovede se klerika obučena za službu Božju. Tad mu se pred narodom skida komad po komad. Redovito nakon toga dotičnik se predaje državnoj vlasti, da ona protiv njega postupa radi teških zločina, po kojima je došao do te najteže kazne. Taj način sada se rijetko upotrebljava. Obično se izriče osudom, koja se objelodanjuje u novinama.

Odsječak 3

KAZNENI LIJEKOVI I POKORE (k. 2306—2313)

POGLAVLJE 1

KAZNENI LIJEKOVI (k. 2306—2311)

1310. ŠTO SU I KOJI SU. — Kazneni lijekovi jesu ona prethodna sredstva, koja služe bilo za sačuvanje od zločina i ponovnoga pada, bilo za naknadu javne sablazni i javnog reda. Kao takovi uzimlju se: 1) opomena, 2) ukor, 3) naredba, 4) nadzor (k. 2306).

1311. OPOMENA I UKOR. — Onoga, koji se nalazi u bližoj prigodi, da počini zločin, ili na kojega, nakon obavljene istrage, pada teška sumnja da ga je učinio, crkveni poglavar ima osobno ili preko drugoga opomenuti (k. 2307). — Ako iz nečijeg ponašanja nastane sablazan ili teška povreda reda, treba da ga crkveni poglavar osobno ili preko drugoga ukori, pa i pismeno, prema posebnim prilikama osobe i slučaja, o kojemu se radi (k. 2308). — Opomena i ukor mogu se dati javno ili skrovito. Javno se čini pred bilježnikom ili dvama svjedocima, ili pismeno, ali tako da se s nekom ispravom može dokazti primitak i sadržaj pisma. Javni ukor može biti samo protiv krivca, kojemu je zločin dokazan ili ga je priznao; ako ga daje sudac na sudu ili crkveni poglavar prije kaznenog postupka, onda je to sudbeni ukor. Sudbeni ukor daje se mjesto kazne ili za pooštrenje kazne, navlastito ako se radi o priupadniku. Ako se pak opomena i ukor daju skrovito, ipak treba da se i oni mogu dokazati kojom ispravom, koja se čuva u tajnom arhivu biskupskog dvora. Kako opomena tako i ukor mogu se dati jedan put ili više puta, prema starješinskoj uviđavnosti i razboritosti (k. 2309 §§ 1—6).

1312. NAREDBA I NADZOR. — Ako opomena i ukor budu bezuspješni ili se od njih ne može očekivati uspjeh, daje se naredba, što dotičnik ima činiti ili izbjegavati, pod prijetnjom kazne u slučaju prekršaja (k. 2310). Ako pak traži težina slučaja, a osobito ako se radi o onomu, koji se nalazi u prigodi ponovnoga pada u isti zločin, podložit će ga crkveni poglavar nadzoru. Nadzor se može odrediti i za pooštrenje kazne, osobito priupadnicima (k. 2311 §§ 1—2).

Nadzor može vršiti okružni namjesnik, kanonik ili koji drugi svećenik. Tko je pod nadzorom mora slušati onoga, koji ga nadzire. i držati se njegovih naredaba, na pr. da ne ide u neko mjesto ili kuću, da češće zalazi u koji samostan, sjemenište, itd.

POGLAVLJE 2

POKORE (k. 2312—2313)

1313. POJAM. — Pokore su kaznena djela, naložena na vanjskom području, da krivac izbjegne kaznu ili, ako je već snosi, da od nje dobije odrješenje ili oprost (k. 2312 § 1).

Te pokore treba razlikovati od onih, što se nalažu u ispovijedi, da se Bogu dade zadovoljština za počinjene grijehe.

1314. PRIMJENA. — Za tajni zločin ili prekršaj ne smije se nalagati javna pokora. Pri odmjerivanju pokore treba uzimati u obzir ne toliko težinu prekršaja koliko pokornikovo kajanje, njegova svojstva i prilike prekršaja (k. 2312 §§ 2—3).

1315. GLAVNE POKORE. — Glavne pokore jesu slijedeće: 1) moliti određene molitve; 2) obaviti neko hodočašće ili druge pobožne čine; 3) održati posebni post; 4) dati milostinju u nabožne svrhe; 5) obaviti duhovne vježbe za nekoliko dana u kojoj nabožnoj ili redovničkoj kući. — Opomenama i ukorima može oblasnik, prema svojoj razboritosti, dodati i koju pokoru (k. 2313 §§ 1—2).

DIO III

KAZNE PROTIV POJEDINIH ZLOČINA

(k. 2314—2414)

1316. PREDMET. — Prije ZKP nije postojalo cjelovito crkveno kazneno zakonodavstvo, u kojem bi bili navedeni svi zločini i kazne protiv njih. Postojale su razne odredbe za pojedine vrste zločina. Kao mjerodavni i isključivi popis crkvenih kazna smatrala se je ustan. Pija IX. »Apostolicae Sedis« od 12. X. 1869., ali samo za izrečene kazne (latae sententiae). K ovima su nadošle kaznene mjere Lava XIII. u ustan. »Officiorum ac munerum« od 25. I. 1897. i Pija X. u ustan. »Vacante Sede Apostolica« od 25. XII. 1904. Tom nedostatku pomogao je ZKP, označivši točno pojedine zločine i odredivši za njih kazne, bilo ljekovite bilo osvetne, izrečene i one koje treba izreći. Zločini su razdijeljeni u devet naslova ili poglavlja, prema njihovim vrstama. U prvom se navode zločini protiv vjere i jedinstva Crkve s odnosnim kaznama; u drugome protiv bogoštovlja (religio); u trećemu protiv crkvenih oblasti, osoba i stvari; u četvrtome protiv života, slobode, vlasništva, dobroga glasa i ćudoređa; u petome zločini krivotvorenja; u šestome zločini pri podjeljivanju i primanju redova i drugih sakramenata; u sedmome protiv dužnosti kleričkoga ili redovničkoga staleža; u osmome zločini pri podjeljivanju, primanju i napuštanju crkvenih dostojanstva, službа i nadarja; u devetome zločini pri zloupotrebi crkvene vlasti ili službe.
Nakon ZKP dodana je još jedna izrečena obustava ustan. »Magni semper« od 30. XII. 1918., protiv onih, koji putuju iz Europe u Ameriku i na Filipinske otoke, ne držeći se propisa te ustanove. Svima njima obustavlja se služba Božja; ako je obavljaju, istog čas postaju nepravilni (irregulares). Od jednoga i drugoga može ih odriješiti samo ZK.

POGLAVLJE 1

ZLOČINI PROTIV VJERE I CRKVENOG JEDINSTVA (k. 2314—2319)

1317. OTPAD OD VJERE, KRIVOVJERSTVO I RASKOLNIŠTVO. — Svi otpadnici od kršćanske vjere i svi i pojedini krivovjerci i raskolnici: 1) istog časa upadaju u izopćenje, koje je u ispovijedi pridržano na poseban način Sv. Stolici; ali ako dođe do biskupa na bilo koji način, makar i dobrovoljnim priznanjem, isti biskup — ali ne opći namjesnik bez posebnog ovlaštenja — može pokajnika, nakon prethodnog pravnog opoziva (abiuratio) pred istim biskupom ili njegovim zamjenikom i barem dvama svjedocima, i ostaloga, što treba učiniti po zakonu prema vrsti zločina i prilikama, svojom vlašću odriješiti za vanjsko područje, a dotičnik se tada može ispovjediti kojem hoće ispovjedniku; 2) ako se opomenuti ne opamete, treba ih lišiti nadarja, dostojanstva, beriva, službe ili drugog zanimanja, što ga imadu u Crkvi, proglasiti ih beščasnima, a klerici, nakon ponovne opomene, imaju se svrgnuti (deponantur); 3) ako su se upisali u nekatoličku sljedbu ili javno uza nju pristali, istog su časa beščasni i, uz propis kan. 188 br. 4, klericima, ako su bez koristi opomenuti, imaju se oduzeti redovi (degradentur, k. 2314 §§ 1—2; v. gore br. 830 B).

1318. SUMNJIVI ZA KRIVOVJERSTVO. — A. Tko je sumnjiv za krivovjerstvo, pa opomenut ne ukloni uzroka sumnje, imaju mu se zabraniti zakoniti crkveni čini, a klerika treba ponovno opomenuti; ako je opomena bezuspješna, ima mu se obustaviti služba Božja. Ako se onaj, koji je sumnjiv za krivovjerstvo, kroz šest mjeseci nakon obustave ne popravi, ima se smatrati krivovjercem i podložnim kaznama za krivovjerce (k. 2315).

Koji za svoje pokojne traže sprovod krivovjeraca sumnjivi su za krivovjerje i podložni kaznama k. 2315; ako se opomenuti ne poprave, mogu se udariti izopćenjem i ne smiju se pripustiti na sakramente, dok ne naknade sablazan prema uviđavnosti biskupa. ZSab 23. II. 1926. br. 1004/25 (AKR 1926, 191; Coronata Interpretatio, uz. k. 2315; Odar, Zakonik, uz i. k.).

B. Tko na bilo koji način svojevoljno i znajući pomaže širenje krivovjerja, ili tko opći u bogoslužju s krivovjercima protiv kan. 1258, sumnjiv je za krivovjerje (k. 2316; v. gore br. 794).

C. Sumnjivi su za krivovjerje: 1) koji sklapaju ženidbu s izričitim ugovorom, da se sva ili netko od djece uzgoji izvan kat. Crkve; 2) koji se usude dati svoju djecu nekatoličkim vjerskim službenicima, da ih krste; 3) roditelji ili njihovi zamjenici, koji znajući daju djecu, da se uzgoje ili poučavaju u nekatoličkoj vjeri. Svi ti istog časa upadaju u izopćenje, koje je pridržano biskupu. U isto izopćenje upadaju i oni, koji sklapaju ženidbu pred nekatoličkim vjerskim službenikom protiv kan. 1063 § 1 (k. 2319 §§ 1—2; v. gore br. 675 C).

1319. BRANITELJI ZABRANJENE NAUKE. — Svima, koji uporno uče ili brane bilo javno bilo privatno nauku, koju je osudila Sv. Stolica ili sveopći sabor, iako ne kao strogo krivovjersku, ima se oduzeti propovijedanje, ispovijedanje i bilo koje poučavanje, uz druge kazne, koje možda odredi osuda ili koje oblasnik, nakon opomene, smatra potrebitima za naknadu sablazni (k. 2317; v. gore br. 829).

1320. IZDAVAČI I ČITATELJI ZABRANJENIH KNJIGA. — Izdavači knjiga otpadnika od vjere, krivovjeraca i raskolnika, koje brane otpad od vjere, krivovjerje i raskolništvo, nakon što se knjiga objelodani, kao i oni koji te knjige ili druge, zabranjene po imenu sa strane Sv. Stolice, brane ili znajući bez potrebite dozvole čitaju ili drže, istog časa upadaju u izopćenje, koje je na poseban način pridržano Sv. Stolici. — Pisci i izdavači, koji bez potrebite dozvole izdaju knjige Sv. Pisma ili njihovih bilježaka ili tumača, istog časa upadaju u izopćenje, nikomu ne pridržano (k. 2318 §§ 1—2; v. gore br. 871—876).

POGLAVLJE 2

ZLOČINI PROTIV BOGOŠTOVLJA (RELIGIO) (2320—2329)

1321. OBEŠČAŠĆENJE SVETIH ČESTICA. — Tko baci svete čestice (hostiae) ili ih u zlu svrhu uzme ili drži, sumnjiv je za krivovjerje; upada u izrečeno izopćenje, koje je na najposebniji način pridržano Sv. Stolici; istog je časa beščastan, a klerik se ima osim toga svrgnuti (k. 2320).

Odredbom ZSS od 21. VII. 1934. ovaj je propis protegnut i na istočnu Crkvu; stvar je na nutarnjem području pridržana SP, a na vanjskomu ZSS (AAS 1934, 550).

1322. ZLOČINI PRI GOVORENJU MISE. — Svećenicima, koji bi se usudili, protiv propisa kan. 806 § 1 i 808, reći dvije mise na dan ili govoriti misu kad nisu natašte, ima se obustaviti govorenje mise za vrijeme, što će ga odrediti oblasnik prema raznim prilikama (k. 2321; v. gore br. 523, 525).

1323. PRISVAJANJE REDA. — Tko nije ređen za svećenika: 1) ako bi hinio govorenje mise ili ispovijedao, istog časa upada u izopćenje, pridržano Sv. Stolici na poseban način; osim toga svjetovnjaku se ima oduzeti berivo ili zanimanje, ako ga ima u Crkvi, i treba ga kazniti drugim kaznama prema težini grijeha; klerika treba svrgnuti; ako bi prisvojio druge svećeničke poslove, ima ga oblasnik kazniti prema težini krivnje (k. 2322).

1324. PSOVKA I KRIVA KLETVA. — Tko opsuje ili se krivo zakune izvan suda, ima biti kažnjen prema uviđavnosti oblasnika, navlastito klerik (k. 2323).

1325. ZLOČINI KOD MISNIH DOPRINOSA. — Tko se ogriješi protiv propisa kan. 827, 828, 840 § 1, t. j. tko bilo kako s misnim doprinosima trguje ili posluje, ne govori onoliko misa koliko je doprinosa, makar bili i neznatni, ili sebi nezakonito zadržava jedan dio doprinosa, kad mise šalje drugima, ima ga oblasnik kazniti prema težini krivnje, ne isključivši, ako stvar sobom nosi, obustavu i oduzimanje crkvenog nadarja ili službe ili, ako se radi o svjetovnjacima, izopćenje (k. 2324; v. gore br. 538, 539, 543 B).

1326. PRAZNOVJERJE I SVETOGRĐE. — Tko obavlja praznovjerje (superstitio), ili počini svetogrđe, ima ga oblasnik prema težini krivnje opomenuti; ali ostaju kazne, koje zakon određuje protiv nekih praznovjernih i svetogrdnih čina (k. 2325; v. također k. 2322, 2328, 2329, 2343 i t. d.).

1327. KRIVE SVETAČKE MOĆI. — Tko pravi krive svetačke moći (reliquiae), ili ih znajući prodaje, dijeli ili izlaže javnom štovanju vjernika, istog časa upada u izopćenje pridržano oblasniku (k. 2326; v. gore br. 803).

1328. DOBITAK NA OPROŠTENJIMA. — Tko pravi dobitak s oproštenjima, istog časa upada u izopćenje, jednostavno pridržano Sv. Stolici (k. 2327; v. gore br. 584, 590).

1329. OSKVRNA MRTVIH TJELESA, CRKVE ILI GROBLJA. — Tko oskvrne tjelesa ili grobove mrtvih za krađu ili u drugu svrhu, ima se kazniti osobnom zabranom bogoslužja, istog je časa beščastan, a klerik se osim toga ima svrgnuti (k. 2328). — Oskvrnitelje crkve ili groblja, o kojima govore kan. 1172 i 1207, ima biskup kazniti zabranom ulaska u crkvu i drugim primjerenim kaznama prema težini zločina (k. 2329; v. gore br. 752 A, 771).

POGLAVLJE 3

ZLOČINI PROTIV CRKVENIH OBLASTI, OSOBA I STVARI (k. 2330—2349)

1330. ZLOČINI PRI IZBORU SV. O. PAPE. — Što se tiče kazna protiv zločina pri izboru Sv. O. Pape, treba se držati jedino ustan. Pija X. »Vacante Sede Apostolica« od 25. XII. 1904. (k. 2330; v. gore br. 152).

1331. NEPOSLUH. — Tko uporno uskraćuje posluh Sv. O. Papi ili svom oblasniku, kad nešto zakonito zapovijeda ili zabranjuje, ima se kazniti primjerenom kaznom, prema težini krivnje, ne isključivši ni zaveze. Koji prave urotu protiv vlasti Sv. O. Pape ili njegova poslanika ili svog oblasnika ili protiv njihovih zakonitih naredaba, kao i oni koji izazivlju podložnike na neposluh prema njima, imaju se kazniti zavezama i drugim kaznama; ako su klerici, imaju im se, osim toga, oduzeti dostojanstva, nadarja i druga zanimanja; ako su redovnici, djelatni i trpni glas i služba (k. 2331 §§ 1—2).

1332. PRIZIV NA SVEOPĆI SABOR. — Svi i pojedini vjernici bilo kojega staleža, stepena i položaja, pa i kraljevskog, biskupskog i stožerničkoga, koji se prizivlju protiv zakona, odluka, naredaba živućeg Sv. O. Pape na sveopći sabor, sumnjivi su za krivovjerje i istog časa upadaju u izopćenje, na poseban način pridržano Sv. Stolici; zadruge pak, zavodi, kaptoli i druge moralne osobe, kako god se one zvale, upadaju u zabranu bogosluža, također na poseban način pridržanu Sv. Stolici (k. 2332).

1333. UTJECANJE SVJETOVNOJ OBLASTI. — Koji se utječu svjetovnoj oblasti, da spriječe pisma i bilo koje spise Sv. Stolice ili njezinih poslanika, ili njihovo objelodanjenje ili izvršenje izravno ili neizravno zabranjuju, ili radi njih bilo one, kojima pripadaju pisma i spisi bilo druge povređuju ili zastrašuju, istog časa upadaju u izopćenje, na poseban način pridržano Sv. Stolici (k. 2333).

1334. POVREDA SA STRANE DRŽAVNIH OBLASTI. — U izrečeno izopćenje, na poseban način pridržano Sv. Stolici, upadaju: 1) koji izdaju zakone, naredbe i odluke protiv slobode ili prava Crkve; 2) koji priječe izravno ili neizravno vršenje crkvene vlasti bilo nutarnjega bilo vanjskog područja, obraćajući se u tu svrhu na bilo koju svjetovnu oblast (k. 2334).

U drugom slučaju upada se u izopćenje samo, ako je obraćanje na svjetovnu oblast bilo djelotvorno, a ne ako nije imalo uspjeha. PT 25. VII 1926. (AAS 1926, 394).

1335. UPISIVANJE U ZABRANJENA DRUŠTVA. — Koji se upisuju u slobodnozidarsku sljedbu i slična društva, koja rovare protiv Crkve i zakonitih svjetovnih oblasti, istog časa upadaju u izopćenje, jednostavno pridržano Sv. Stolici (k. 2335). — Klerici, koji počine bilo taj zločin bilo ono što je rečeno u kan. 2334, osim dotičnih kazna, imaju se još kazniti obustavom ili oduzimanjem samog nadarja, službe, dostojanstva, beriva ili zanimanja, ako ih imadu u Crkvi; a redovnici oduzimanjem službe i djelatnog i trpnog glasa kao i drugim kaznama prema ustanovama. Osim toga, klerici i redovnici, koji se upišu u slobodnozidarsku sljedbu i slična udruženja, imaju se prijaviti ZSS (k. 2336 §§ 1—2).

1336. SPREČAVANJE CRKVENE VLASTI SA STRANE ŽUPNIKA. — Ako se župnik usudi, da spriječi izvršenje crkvene vlasti, praviti pobunu, za se javno kupiti potpise, puk govorom ili spisima buniti i činiti slične stvari,

ima ga biskup, po svom razboritom sudu, prema težini krivnje, kazniti, ne isključivši, ako je slučaj takav, ni obustavu. Na isti način ima kazniti svećenika, koji na bilo kakav način buni mnoštvo, da spriječi ulazak u župu svećeniku, koji je zakonito imenovan župnikom ili privremenim upraviteljem (k. 2337 §§ 1—2).

1337. KRŠENJE IZOPĆENJA I ZABRANE BOGOSLUŽJA. — A. Tko se usudi bez potrebite ovlasti odriješiti od izopćenja pridržanoga na najposebniji ili na poseban način Sv. Stolici, istog časa upada u izopćenje, jednostavno pridržano Sv. Stolici. Koji pružaju bilo kakvu pomoć ili pogodnost nepodnošivom izopćeniku u zločinu, radi kojega je izopćen, a tako isto klerici, koji znajući i svojevoljno s njim opće u bogoslužju i primaju ga na službu Božju, istog časa upadaju u izopćenje, jednostavno pridržano Sv. Stolici.

B. Koji znajući obavljaju ili naređuju, da se obavlja služba Božja u mjestima, pogođenima zabranom bogoslužja, ili pripuštaju na obavljanje službe Božje klerike izopćene, udarene zabranom bogoslužja ili obustavom nakon osude ili proglasne presude, istog časa upadaju u zabranu ulaska u crkvu, dok ne dadu zadovoljštinu prema uviđavnosti onoga, kojega su presudu prezreli. — Koji su dali uzrok zabrani bogoslužja u mjestu, ili protiv zajednice ili zbora, sami istog časa upadaju u osobnu zabranu (k. 2338 §§ 1—4).

1338. PRISILNI CRKVENI POKOP. — Tko se usudi narediti ili prisiliti, da se dade crkveni pokop nevjernicima, otpadnicima od vjere, krivovjercima, raskolnicima i drugima bilo izopćenima bilo udarenima zabranom bogoslužja protiv propisa kan. 1240 § 1, upadaju u izrečeno izopćenje, nikomu nepridržano; koji im daju pokop svojevoljno, upadaju u zabranu ulaska u crkvu, pridržanu oblasniku (k. 2339; v. gore br. 782).

1339. UPORNOST U IZOPĆENJU ILI OBUSTAVI. — Ako tko uporno ustraje u izopćenju kroz godinu dana, sumnjiv je za krivovjerje. Ako klerik ustraje u zavezi obustave kroz šest mjeseci, ima se ozbiljno opomenuti; ako, nakon mjesec dana od opomene, ne odustane od upornosti, ima se lišiti nadarja ili služba, što ih možda ima u Crkvi (k. 2340 §§ 1—2).

1340. POVREDA POVLASTICE SUDA. — Ako bi se tko usudio protiv kan. 120 tužiti svjetovnom sudu kojega stožernika ili poslanika Sv. Stolice, ili višega činovnika Rimskog Dvora (Curia) radi poslova, koji spadaju na njegovu službu, ili svog oblasnika, istog časa upada u izopćenje, na poseban način pridržano Sv. Stolici; ako drugog biskupa, pa i čisto naslovnoga, ili samosvojnog opata i prelata ili kojega vrhovnoga redovničkog poglavara papinskog prava, u izopćenje, jednostavno pridržano Sv. Stolici; napokon, ako bez dozvole mjesnog biskupa, tuži drugu osobu, koja uživa povlasticu suda, klerik istog časa upada u obustavu službe, pridržanu oblasniku, a svjetovnjaka ima kazniti njegov biskup prema težini krivnje (k. 2341; v. gore br. 87 B).

ZSab proglasio je 6. V. 1928. ovu kaznu nad nekim svećenikom, koji je svog biskupa tužio svjetovnom sudu (AAS 1928, 146).

1341. POVREDA SAMOSTANSKE ZAGRADE. — U izopćenje jednostavno pridržano Sv. Stolici istog časa upadaju: 1) koji povređuju samostansku zagradu redovnicâ svečanih zavjeta, kojega god roda, položaja ili spola oni bili, ulazeći bez zakonite dozvole u njihove samostane, kao i oni koji njih uvode ili pripuštaju; ako su klerici, imaju se osim toga kazniti obustavom za vrijeme, što će ga odrediti oblasnik prema težini krivnje; 2) ženske, koje povređuju samostansku zagradu redovnika svečanih zavjeta, poglavari i drugi, koji god bili, koji njih, bilo koje dobi, uvode ili pripuštaju; osim toga redovnici, koji njih uvode ili pripuštaju, imaju se lišiti službe, ako je obnašaju, i djelatnog i trpnog prava glasa; 3) redovnice svečanih zavjeta, koje nezakonito izlaze iz samostanske zagrade protiv kan. 601 (k. 2342; v. gore br. 377).

1342. POVREDA POVLASTICE NEPOVREDIVOSTI. — Tko nasilno stavi ruku na osobu Sv. O. Pape: 1) upada u izopćenje, na najposebniji način pridržano Sv. Stolici, i nepodnosiv je; 2) po samom je pravu beščastan; 3) kleriku se imaju oduzeti redovi. — Tko na osobu stožernika ili poslanika Sv. O. Pape: 1) upada u izopćenje, na poseban način pridržano Sv. Stolici; 2) po samom je pravu beščastan; 3) ima se lišiti nadarja, služba, dostojanstva, beriva i bilo kojeg zanimanja, što ga ima u Crkvi. — Tko na osobu patrijarha, nadbiskupa, biskupa pa i samo naslovnoga, upada u izopćenje, na poseban način pridržano Sv. Stolici. — Tko na osobu drugih klerika, redovnika i redovnica, upada u izopćenje, pridržano oblasniku, koji će ga, ako je slučaj takav, kazniti još i drugim kaznama prema svom razboritom sudu (k. 2343 §§ 1—4; v. gore br. 87 A, 383).

Propisi, koji se odnose na Sv. O. Papu, vežu i istočnu Crkvu, jer ih je ZSS 21. VII. 1934. protegao i na nju (AAS 1934, 550).

1343. POVREDA RIJEČJU I PISMOM. — Tko Sv. O. Papu, stožernika, poslanika Sv. O. Pape, Sv. Rimske Zborove, Sudišta Sv. Stolice i njihove više činovnike, svoga oblasnika javnim novinama, govorima, spisima bilo izravno bilo neizravno uvrijedi, ili digne bunu ili mržnju protiv njihovih čina, odluka, odredaba, presuda, ima ga oblasnik ne samo na prijedlog stranke, nego i po službenoj dužnosti, prisiliti, pa i zavezama, na davanje zadovoljštine, kao i kazniti drugim primjerenim kaznama ili pokorama, prema težini krivnje i veličini sablazni (k. 2344).

1344. PRISVAJANJE I POVREDA CRKVENIH PRAVA I DOBARA. — A. Koji prisvajaju osobno ili preko drugoga dobra ili prava Sv. Stolice, upadaju istog časa u izopćenje, na poseban način pridržano Sv. Stolici; ako su klerici, imaju im se, osim toga, oduzeti dostojanstva, nadarja, službe, beriva i proglasiti nesposobnima za to (k. 2345).

B. Ako se tko usudi crkvena dobra bilo koje vrste, bilo pokretna bilo nepokretna, tvarna ili netvarna, osobno ili preko drugoga, okrenuti u svoju korist ili spriječiti, da njihove plodove ili prihode ne prime oni, kojima pripadaju, podložan je izopćenju sve dotle, dok dotična dobra ne vrati u cijelosti, ne ukloni zapreku a onda dobije odriješenje od Sv. Stolice; ako je zaštitnik iste crkve ili dobara, istog časa lišen je prava zaštitništva; klerika pak, koji počini taj zločin ili na nj privoli, ima njegov oblasnik lišiti bilo kojih nadarja, i za druga bilo koja proglasiti nesposobnim, obustaviti mu vršenje primljenih redova, pa i nakon potpune zadovoljštine i odriješenja, prema svojoj uviđavnosti (k. 2346).

1345. NEZAKONITO OTUĐIVANJE CRKVENIH DOBARA. — Uz nevaljanost čina i obvezu, koja se ima tražiti pa i zavezom, da se vrate crkvena dobra nezakonito stečena i naknadi nanesena šteta, onaj koji se usudi otuđiti crkvena dobra ili njihovu otuđivanju dati privolu protiv pro-

pisa kan. 435 § 1 i kan 1532: 1) ako se radi o stvari, koje vrijednost ne prelazi hiljadu lira, ima ga nadležni crkveni poglavar kazniti primjerenim kaznama; 2) ako se radi o stvari, koje vrijednost prelazi hiljadu lira, zaštitnik ima biti lišen prava zaštitništva, upravitelj upraviteljske službe, redovnički poglavar ili nadstojnik vlastite službe i sposobnosti za ostale službe, osim drugih primjerenih kazna, kojima će ih poglavar kazniti; biskup pak i drugi klerici, koji imaju u Crkvi službu, nadarje, dostojanstvo, zanimanje, imadu naplatiti dvostruko u korist oštećene crkve ili nabožne ustanove; ostali klerici moraju biti kažnjeni obustavom za vrijeme, koje će odrediti biskup; 3) ako se znajući propusti dozvola Sv. Stolice, koju traže kanoni, svi koji su na bilo kakav način krivi, bilo dajući bilo primajući bilo privoljujući, upadaju još u izopćenje, nikomu ne pridržano (k. 2347; v. gore br. 333, 932).

1346. NEISPUNJENJE OSTAVŠTINE I DAROVŠTINE. — Tko je primio ostavštinu ili darovštinu za nabožne ustanove, bilo činom za života bilo činom nakon smrti, pa i povjerljivo, i to zanemari izvršiti, oblasnik će ga na to prisiliti, upotrebivši i zaveze (k. 2348).

1347. USKRAĆENA PODAVANJA I PRISTOJBE. — Koji uskraćuju zakonita podavanja i pristojbe prema kan. 463 § 1, 1507, imaju biti kažnjeni prema razboritoj uviđavnosti oblasnika (k. 2349; v. gore br. 292 C, 923).

POGLAVLJE 4

ZLOČINI PROTIV ŽIVOTA, SLOBODE, VLASNIŠTVA, DOBROGA GLASA I ĆUDOREDA (k. 2350—2359)

1348. ZLOČINI PROTIV ŽIVOTA. — A. Koji prave pometnuće, upadaju, ne izuzimajući ni majku, ako uslijedi pometnuće, u izopćenje, pridržano biskupu; ako su klerici, imaju se osim toga svrgnuti (k. 2350 § 1).

B. Koji s t a v e r u k u n a s e, pa uslijedi smrt, imaju se lišiti crkvenog pokopa prema kan. 1240 § 1 br. 3; inače ih treba ukloniti od zakonitih crkvenih čina i, ako su klerici, kazniti obustavom za vrijeme, što će ga odrediti biskup, kao i maknuti s nadarja ili služba s dušobrižništvom na nutarnjem ili vanjskom području (k. 2350 §§ 1—2; v. gore br. 782).

C. Koji prave d v o b o j ili samo na nj privoljuju ili ga prihvaćaju ili ga bilo kako pomažu ili pogoduju, kao i oni koji dogovorno gledaju, koji ga dozvoljavaju ili koliko je do njih ne zabranjuju, kojega god dostojanstva oni bili, upadaju istog časa u izopćenje, jednostavno pridržano Sv. Stolici, a ostaje i propis kan. 1240 § 1 br. 4 gledom na crkveni pokop. Oni pak koji dvoboj prave i njihovi t. zv. kumovi, osim toga, istog su časa beščasni (k. 2351 §§ 1—2; v. gore br. 782).

U dvoboju sudjeluje: 1) onaj, koji ga naređuje ili svjetuje, samo ako uslijedi; 2) kumovi, liječnici, ispovjednici, koji su po dogovoru pripravni pružiti pomoć; 3) koji daju mjesto za dvoboj; 4) koji prate na dvoboj i potiču na nj, uklanjaju javne redare, da ga ne bi spriječili: 5) javni redari, koji ga ne sprečavaju, a mogli bi; 6) osobe u vlasti, koje dozvoljavaju dvoboj, pogoduju mu ili ga ne zabranjuju.

1349. ZLOČINI PROTIV SLOBODE. — A. U izopćenje, nikomu ne pridržano, upadaju istog časa svi, u bilo kojem se dostojanstvu nalazili, koji na koji god način s i l e sile bilo muškarca, da prigrli k l e r i č k i s t a l e ž, bilo muškarca ili žensku, da u đ e u R e d ili da položi redovničke zavjete, svečane ili jednostavne, doživotne ili privremene (k. 2352)

B. Koji radi vjenčanja ili zadovoljenja požude o t m e ž e n s k u, koja se protivi, silom ili prevarno (dolus), ili maloljetnu žensku, koja pristaje, ali bez znanja ili protiv volje njezinih roditelja ili štitnika, po zakonu je isključen od zakonitih crkvenih čina i još k tome ima se kazniti drugim kaznama prema težini krivnje (k. 2353).

C. Svjetovnjak, zakonito o s u đ e n r a d i u b o j s t v a, o t m i c e nedoraslih obojega spola, prodaje čovjeka u ropstvo ili u drugu zlu svrhu, lihvarstva, grabeža, krađe pod stanovitim okolnostima (furtum qualificatum) i bez tih okolnosti u vrlo znatnoj stvari, paleža ili zlobnog i vrlo znatnog poništenja stvari, teškog osakaćenja ili ozleđenja ili nasilja, istog časa ima se smatrati isključenim od zakonitih crkvenih čina i svakog zanimanja, što ga možda ima u Crkvi, uz obvezu da naknadi štetu. Klerika, koji bi počinio jedan od takovih zločina, ima crkveni sud kazniti prema različitoj težini krivnje, pokorama, zavezama, oduzimanjem službe i nadarja, dostojanstva i, ako je slučaj, svrgnućem; ako je učinio grješno ubojstvo, imaju mu se oduzeti redovi (k. 2354 §§ 1—2).

1350. ZLOČINI PROTIV DOBROGA GLASA. — Tko nanese drugomu uvredu, ne djelom, nego riječju ili pismom ili na koji drugi način, ili mu povrijedi dobar glas, može se ne samo, prema kan. 1618 i 1938, prisiliti na davanje zadovoljštine i odštete, nego i kazniti primjerenim kaznama i pokorama, ne isključivši, ako se radi o klericima i slučaj iznese, obustavu ni oduzimanje službe i nadarja (k. 2355; v. gore br. 981, 1140).

1351. ZLOČINI PROTIV ĆUDOREĐA. — A. D v o ž e n a r i, t. j. koji protiv ženidbenog veza, pokušaju sklopiti ženidbu, pa makar i građansku, istog su časa beščasni; pa ako, prezrevši oblasnikovu opomenu, ustraju u nedozvoljenom općenju, imaju se, prema raznoj težini krivnje, izopćiti ili udariti osobnom zabranom bogoslužja (k. 2356).

B. S v j e t o v n j a c i, zakonito osuđeni radi zločina protiv šeste zapovijedi Božje s maloljetnima ispod šesnaest godina, ili radi silovanja, istospolnog općenja (sodomia), rodoskvrnstva (incestus), zavodništva (lenocinium), istog su čas beščasni, osim drugih kazna, koje biskup smatra da ih ima upotrebiti. — Tko počini suložništvo (priležništvo, concubinatus) ili u njemu javno živi, ili je zakonito osuđen radi drugih zločina protiv šeste zapovijedi Božje, ima biti isključen od zakonitih crkvenih čina, dok ne dade znakove iskrenog popravka (k. 2357 §§ 1—2).

Nije dozvoljeno izravno izvoditi proliće ljudskog sjemena (masturbatio), da bi se dobila sperma za znanstveno otkrivanje zarazne bolesti »blenorragia« i, ukoliko je moguće, liječenje. ZSS 2. VII. 1929. (AAS 1929, 490).

C. K l e r i c i u nižim redovima, koji počine kakav zločin protiv šeste zapovijedi Božje, imaju se kazniti prema težini krivnje, pa i otpuštanjem iz kleričkog staleža, ako prilike to svjetuju, osim kazna, o kojima u kan. 2357, ako im je mjesto (k. 2358; v. gornji broj B). — Klerici u višim redovima, bilo svjetovni bilo redovni, ako su suložnici, te su bezuspješno opomenuti, imadu se prisiliti, da odustanu od nedozvoljenog općenja i da naknade sablazan obustavom službe Božje, oduzimanjem prihoda službe, nadarja, dostojanstva, držeći se propisa kan. 2176—2181. Ako zločin protiv šeste zapovijedi Božje počine s maloljetnima ispod šesnaest godina, ili preljub, silovanje, spolno općenje sa životinjom (bestialitas), istospolno općenje (sodomia), zavodništvo (lenocinium), rodoskvrnstvo s rođakinjama ili svojtom u prvom koljenu, imaju se udariti obustavom, proglasiti beščasnima, lišiti bilo

koje službe, nadarja, dostojanstva, zanimanja, ako ga imadu, a u težim slučajevima svrgnuti. Ako drukčije sagriješe protiv šeste zapovijedi Božje, imaju se kazniti primjerenim kaznama prema težini slučaja, ne isključivši oduzimanje službe ili nadarja, osobito ako su dušobrižnici (k. 2359 §§ 1—3; v. gore br. 1233—1235).

POGLAVLJE 5

ZLOČINI KRIVOTVORENJA (k. 2360—2363)

1352. KRIVOTVORENJE PISAMA SV. STOLICE. — Svi oni, koji krivotvore ili patvore pisma, odluke i otpise Sv. Stolice, kao i oni koji se tim pismima, odlukama i otpisima znajući služe, istog časa upadaju u izopćenje, na osobiti način pridržano Sv. Stolici. Klerici, koji učine taj zločin, osim toga, imaju se kazniti drugim kaznama, koje mogu biti i oduzimanje crkvenog nadarja, službe, dostojanstva i beriva; redovnicima se imaju oduzeti sve službe, što ih obnašaju u Redu, djelatno i trpno pravo glasa, osim drugih kazna prema njihovim ustanovama (k. 2360 §§ 1—2).

1353. ZATAJIVANJE ISTINE I NAVAĐANJE NEISTINE. — Ako tko u molbi za dobivanje otpisa Sv. Stolice ili svog oblasnika varkom ili zlonamjerno zataji istinu ili navede neistinu, može ga njegov oblasnik kazniti prema težini krivnje, a ostaje propis kan. 45 i 1054 (k. 2361; v. gore br. 46, 664).

1354. ISKRIVLJIVANJE CRKVENIH ISPRAVA. — Krivotvoritelji pisama i crkvenih spisa bilo javnih bilo privatnih i koji se tim ispravama znajući služe, imaju se kazniti prema težini zločina, a ostaje propis kan. 2406 § 1 (k. 2362; v. niže br. 1392).

1355. LAŽNA PRIJAVA NAPASTOVANJA NA RUŽNI GRIJEH. — Tko osobno ili preko drugoga lažno prijavi kod starješina ispovjednika za zločin napastovanja na ružni grijeh (sollicitatio), istog časa upada u izopćenje, na poseban način pridržano Sv. Stolici. Od njega ne može biti odriješen ni u kojem slučaju, ako svoju lažnu prijavu izričito ne opozove i štetu, koja odatle nastane, prema silama ne popravi, uz tešku i dugotrajnu pokoru, a ostaje propis kan. 894 (k. 2363; v. gore br. 570).

Da prijava bude zločin, treba: 1) da bude kod crkvenih sudaca, t. j. poglavara, koji dotičnika preslušavaju s bilježnikom, koji bilježi prijavu; 2) da bude lažna, t. j. zlonamjerna, znajući da nije istinita; 3) da bude prijavljen ispovjednik kao takav, a ne svećenik, koji nije ispovijedao. Inače nije zločin napastovanja (sollicitatio).

POGLAVLJE 6

ZLOČINI U PODJELJIVANJU I PRIMANJU REDOVA I DRUGIH SAKRAMENATA (k. 2364—2375)

1356. PODJELJIVANJE SAKRAMENATA NEDOSTOJNIMA. — Djelitelju, koji bi se usudio podijeliti sakramente onima, kojima ih je zabranjeno primati po božanskom ili po crkvenom zakonu, ima se obustaviti podjeljivanje sakramenata za vrijeme, što će ga odrediti oblasnik prema svom razboritom sudu, i treba ga kazniti drugim kaznama prema težini krivnje, a ostaju i posebne kazne, zakonom predviđene protiv nekih od tih zločina (k. 2364).

1357. KRIZMANJE BEZ OVLAŠTENJA. — Svećenik, koji bi se usudio krizmati, a da na to nije ovlašten ni zakonom ni sa strane Sv. O. Pape, ima biti kažnjen obustavom; ako se pak usudi prekoračiti granice ovlaštenja, istog časa lišen je ovlaštenja (k. 2365).

1358. ODRJEŠIVANJE BEZ OVLASTI. — Svećeniku, koji se usudi ispovijedati bez potrebite ovlasti, istog časa obustavlja se vlast obavljanja službe Božje; tko se usudi odrješivati od pridržanih grijeha, istog časa obustavlja mu se vlast ispovijedanja (k. 2366).

1359. ODRJEŠIVANJE SUKRIVCA U RUŽNOM GRIJEHU. — Tko odriješi ili se pričinja da odrješuje sukrivca (complicem) u ružnom grijehu, upada u izopćenje na najposebniji način pridržano Sv. Stolici; pa i na času smrti, ako drugi svećenik, makar i ne bio odobren za ispovijedanje, može umirućega ispovjediti bez kakvoga velikog ozloglašenja i sablazni, izuzevši slučaj, da umirući ne će da se u drugoga ispovjedi. U isto izopćenje upada i onaj koji odrješuje, ili se pričinja da odrješuje sukrivca, koji grijeh sukrivnje, od kojega još nije odriješen, ne ispovijeda, nego se tako ponaša, jer ga je ispovjednik sukrivac na to naveo izravno ili neizravno (k. 2367 §§ 1—2).

Izravno navađanje bilo bi, kad bi ispovjednik sukrivcu rekao, da ne kazuje toga grijeha u ispovijedi; neizravno, kad bi mu rekao, da dotični grijeh nije grijeh ili barem da nije težak grijeh, pa da ga ne treba ispovjediti. — ZSS izjavio je odlukom od 16. XI. 1934., da bi neizravni nagovor bio, kad bi svećenik nekoga uvjeravao bilo u ispovijedi bilo izvan ispovijedi, da u ružnim stvarima, koje će oni među sobom kasnije učiniti, nema ili sigurno nema teškoga grijeha, i kad bi mu taj, dosljedno, kasnije ispovjedio samo druge grijehe, a ovaj ga odriješio. I u tom bi slučaju upao u isto izopćenje (AAS 1934, 634). — Isti ZSS ovaj je kanon protegao 21. VII. 1934. i na istočnu Crkvu (AAS 1934, 550).

1360. NAPASTOVANJE NA RUŽNI GRIJEH. — Tko počini zločin napastovanja na ružni grijeh (sollicitatio), o kojem u kan. 904, ima mu se obustaviti govorenje mise, ispovijedanje a i, prema težini zločina, ima se proglasiti nesposobnim za ispovijedanje, lišiti svih nadarja, dostojanstva, djelatnog i trpnog prava glasa i proglasiti nesposobnim za sve to, u težim slučajevima još mu se imadu oduzeti redovi. Vjernik pak, koji propusti napasnika kroz mjesec dan prijaviti protivno propisu kan. 904, upada u izopćenje, nikomu ne pridržano, ali se ne može odriješiti prije nego izvrši dužnost ili barem ozbiljno obeća, da će je izvršiti (k. 2368 §§ 1—2; v. gore br. 576, 1355).

1361. POVREDA ISPOVJEDNE TAJNE. — Ispovjednika, koji bi se usudio izravno povrijediti ispovjednu tajnu, čeka izopćenje, na najposebniji način pridržano Sv. Stolici; koji bi samo neizravno, podložan je kaznama, predviđenim u kan. 2368 § 1, t. j. isto kao i onaj, koji počini zločin napastovanja na ružni grijeh. Tumač kao i svatko drugi, koji sazna za ispovjednu tajnu prema kan. 889 § 2, pa je povrijedi, ima se, prema težini krivnje, kazniti spasonosnom kaznom, koja može biti i izopćenje (k. 2369 §§ 1—2; v. gore br. 566, 1360).

Ovaj kanon vrijedi i za istočnu Crkvu, prema odluci ZSS od 21. VII. 1934. (AAS 1934, 550).

1362. ZLOČINI PRI PODJELJIVANJU I PRIMANJU REDOVA. — A. Biskup, koji nekoga posvećuje za biskupa, biskupi ili mjesto njega svećenici, koji dvore, kao i onaj koji prima posvetu bez ovlaštenja

Sv. Stolice protiv kan. 953, po samom zakonu upadaju u obustavu, dok ne dobiju oprost od Sv. Stolice (k. 2370; v. gore br. 611).

B. Svi, pa i biskupi, koji nekoga simonijačno znajući rede ili su ređeni, ili sakramente daju ili primaju, sumnjivi su za krivovjerje; klerici, osim toga, upadaju u obustavu pridržanu Sv. Stolici (k. 2371).

C. U obustavu obavljanja službe Božje, pridržanu Sv. Stolici, istog časa upadaju oni, koji se usude primiti redove od izopćenika, udarenoga obustavom ili zabranom bogoslužja nakon osude ili proglasne presude, ili od razglašenoga otpadnika od vjere, krivovjerca, raskolnika; tko je pak u dobroj vjeri ređen od kojega od njih, ne smije vršiti dotičnog reda dok ne dobije oprost (k. 2372).

D. U obustavu podjeljivanja redova kroz jednu godinu, pridržanu Sv. Stolici, istog časa upadaju: 1) koji protivno propisu kan. 955 rede tuđeg podložnika bez otpusnice njegova oblasnika; 2) koji svog podložnika, koji je na drugom mjestu toliko boravio, da je tu mogao navući na se kanonsku zapreku, redi protivno propisu kan. 993 br. 4, 994; 3) koji nekomu podijeli više redove bez kanonskog naslova proti propisu kan. 974 § 1 br. 7; 4) koji, izuzevši zakonitu povlasticu, redi redovnika, koji pripada obitelji izvan njegova područja, pa i s otpusnicom redovničkog poglavara, ako se zakonito ne dokaže, da postoji koji od slučajeva kan. 966 (k. 2373; v. gore br. 612, 614, 621, 634, 635).

E. Onomu, koji zlonamjerno pristupi na ređenje bez otpusnice, ili s krivom otpusnicom, ili prije kanonske dobi, ili preskačući redove, istog časa obustavlja se primljeni red; onaj pak, koji to učini bez posvjedočenja ili pod kakvom zavezom, nepravilnošću ili smetnjom, ima se kazniti teškim kaznama prema prilikama (k. 2374; v. gore br. 613, 622, 624, 627, 628, 629).

1363. MJEŠOVITA ŽENIDBA. — Katolici, koji se usude sklopiti mješovitu ženidbu, iako valjanu, bez crkvenog oprosta, istog časa isključeni su od zakonitih crkvenih čina, posveta i blagoslova, dok od biskupa ne dobiju oprost (k. 2375).

POGLAVLJE 7

ZLOČINI PROTIV DUŽNOSTI KLERIČKOG I REDOVNIČKOG STALEŽA (k. 2376—2389)

1364. TROGODIŠNJI ISPIT. — Svećenike, koji bez oprosta sa strane biskupa i bez zakonite zapreke, ne će da polažu ispita, o kojem u kan. 130, ima biskup na to prisiliti primjerenim kaznama (k. 2376; v. gore br. 94).

1365. RJEŠAVANJE SLUČAJEVA. — Svećenike, uporne protiv kan. 131 § 1, ima biskup kazniti po svom razboritom sudu; ako su redovnici ispovjednici bez dušobrižne službe, ima im obustaviti ispovijedanje (k. 2377; v. gore br. 95).

1366. ZANEMARIVANJE OBREDA I SVEČANOSNIH ČINA. — Klerici viših redova, koji u bogoslužju zanemaruju obrede i svečanosne čine (ritus et caeremoniae) i opomenuti ne poprave se, imaju se kazniti obustavom prema težini krivnje (k. 2378).

1367. NAPUŠTANJE CRKVENOG ODIJELA. — Klerici, koji protiv kan. 136 ne nose svećeničkog odijela i kleričke čelike (tonsura), imaju se

strogo opomenuti; kad prođe bez koristi mjesec dana od opomene, gledom na niže klerike ima se držati § 3 istoga kanona; višim pak klericima, osim propisa kan. 188 br. 7, imaju se obustaviti primljeni redovi i, ako razglašeno prijeđu na način života, koji se ne slaže s kleričkim stanjem, niti se nakon ponovne opomene opamete, poslije tri mjeseca od posljednje opomene imaju se svrgnuti (k. 2379; v. gore br. 99, 134 C).

1368. TRGOVANJE I POSLOVANJE. — Klerike i redovnike, koji vode obrt ili osobno ili preko drugoga protiv kan. 142, ima oblasnik kazniti primjerenim kaznama prema težini krivnje (k. 2380; v. gore br. 105).

1369. NEČUVANJE SJEDIŠTA. — Tko ima službu, nadarje, dostojanstvo s obvezom čuvanja sjedišta (residentia), ako je nezakonito odsutan: 1) istog časa lišen je svih prihoda nadarja ili službe razmjerno prema nezakonitoj odsutnosti, i mora ih dati svom oblasniku, koji će ih razdijelit crkvi ili kojoj nabožnoj ustanovi ili siromasima; 2) ima se lišiti službe, nadarja, dostojanstva, prema kan. 2168—2175 (k. 2381; v. gore br. 1231, 1232).

Ako je kanonik prisutan za jedan ili nekoliko kanonskih časova, a inače nezakonito odsutan, smatra se, da je nezakonito odsutan cijeli dan. ZSab 13. III. 1924. (AAS 1924, 192; v. gore br. 260, 910 B).

1370. ZANEMARIVANJE ŽUPNIČKIH DUŽNOSTI. — Ako župnik tako zanemari podjeljivanje sakramenata, dvorbu bolesnika, poučavanje djece, propovijedanje u nedjelje i na druge blagdane, čuvanje župske crkve, presv. euharistije, svetih ulja, njegov će ga oblasnik kazniti prema kan. 2182—2185 (k. 2382; v. gore br. 1236, 1237); ako župske knjige ne piše marljivo i ne čuva ih, prema propisu zakona, oblasnik će ga kazniti prema težini krivnje (k. 2383).

1371. NEMARNOST KANONIKA BOGOSLOVA I POKORNIČARA. — Kanonike bogoslova i pokorničara, nemarne u vršenju službe, biskup će svrnuti postepeno opomenama, prijetnjom kazna, oduzimanjem dijela prihoda, što će ih dati onima, koji njih zamjenjuju; ako kroz godinu dana ustraju u nemarnosti nakon opomene, udarit će ih obustavom; ako se nemarnost nastavi još za šest mjeseci, lišit će ih samog nadarja (k. 2384).

1372. ODMETNUĆE I BIJEG IZ REDA. — Redovnik, odmetnik od Reda, po samom pravu upada u izopćenje, pridržano njegovu višem poglavaru ili, ako je Red nesvećenički ili neizuzet, biskupu mjesta, gdje boravi; isključen je od zakonitih crkvenih čina, lišen sviju povlastica njegova Reda; ako se vrati, za uvijek je lišen djelatnog i trpnog prava glasa, a osim toga imadu ga poglavari kazniti kako propisuju ustanove prema težini krivnje, uz propis kan. 646 (k. 2385; v. gore br. 404). — Redovnik bjegunac istog časa lišen je službe, ako je ima u Redu, i upada u obustavu, pridržanu njegovu višem poglavaru, ako je primio više redove; kad se vrati, ima biti kažnjen prema ustanovama, a ako one ništa ne određuju, poglavar će ga kazniti prema težini krivnje (k. 2386).

Posljednja odredba vrijedi i za svećeničke družbe bez zavjeta (v. gore br. 432).

1373. PREVARA PRI POLAGANJU REDOVNIČKIH ZAVJETA. — Redovnik klerik, kojega su zavjeti proglašeni nevaljanima radi njegove prevare (dolus), ako je u nižim redovima, ima se izbaciti iz kleričkog staleža; ako je u višima, istog je časa pogođen obustavom, dok Sv. Stolica drukčije ne odredi (k. 2387).

Ovo vrijedi i za svećeničke družbe bez zavjeta (v. gore br. 432).

1374. POVREDA REDOVNIČKE I KLERIČKE ČISTOĆE. — Klerici u višim redovima, redovnici i redovnice nakon svečanog zavjeta čistoće, kao i svi oni, koji se s nekim od njih usude sklopiti ženidbu, pa makar samo građansku, upadaju istog časa u izopćenje, jednostavno pridržano Sv. Stolici; klericima, osim toga, ako se, opomenuti, kroz vrijeme, što će ga biskup odrediti prema prilikama, ne opamete, imaju se oduzeti redovi, a ostaje i propis kan. 188 br. 5 (v. gore br. 134 C). — Ako su položili jednostavne doživotne zavjete u bilo kojem Redu ili redovničkoj Skupini, svi gore navedeni upadaju u izopćenje, pridržano oblasniku (k. 2388 §§ 1—2).

Prema odredbi SP od 18. IV. 1936. i 4. V. 1937., odriješenje svećenika od izopćenja radi pokušane ženidbe, koji živi čisto sa dotičnom ženskom, i njegovo pripuštanje k sakramentima kao svjetovnjaka, pridržano je isključivo SP, osim na času smrti, a u tom slučaju ostaje obveza kao kod kan. 2252 za zaveze pridržane na najposebniji način (AAS 1936, 242; 1937, 283 sl.; v. gore br. 1283).

1375. POVREDA REDOVNIČKOGA ZAJEDNIČKOG ŽIVOTA. — Redovnici, koji u znatnoj stvari krše zajednički život, propisan ustanovama, imaju se ozbiljno opomenuti; ako se ne poprave, imaju se kazniti pa i oduzimanjem djelatnog i trpnog prava glasa, a ako su poglavari, i službe (k. 2389).

Vrijedi i za svećeničke družbe bez zavjeta (v. gore br. 432).

POGLAVLJE 8

ZLOČINI U PODJELJIVANJU, PRIMANJU I NAPUŠTANJU CRKVENIH DOSTOJANSTVA, SLUŽBA I NADARJA (k. 2390—2403)

1376. POVREDA CRKVENE SLOBODE PRI IZBORIMA. — Koji slobodu crkvenog izbora na bilo koji način osobno ili preko drugoga prijeće, ili izbornicima ili izabranomu, nakon kanonskog izbora, radi izbora bilo kako smetaju, imaju se kazniti prema težini krivnje. Ako se svjetovnjaci ili svjetovna oblast usudi nezakonito umiješati, protiv kanonske slobode u izbor, što ga ima obaviti zbor klerika ili redovnika, izbornici, koji to miješanje prouzroče ili ga dobrovoljno pripuste, istog časa za taj su put lišeni prava biranja; tko pak znajući prihvati izbor tako obavljen, istog je časa nesposoban za službu ili nadarje, o kojem se radi (k. 2390 §§ 1—2).

1377. IZBOR NEDOSTOJNOGA. — Zbor, koji bi znajući izabrao nedostojnoga, istog časa lišen je za taj put prava pristupanja novom izboru. Pojedine pak izbornike, koji znajući ne bi držali bitnog načina (forma) biranja, može oblasnik kazniti prema težini krivnje. Klerici i svjetovnjaci, koji bi znajući predložili ili imenovali nedostojnoga, istog su časa za taj put lišeni prava predlaganja ili imenovanja (k. 2391 §§ 1—3).

1378. SIMONIJA PRI CRKVENIM SLUŽBAMA I NADARJIMA. — Koji počine zločin simonije u bilo kojim crkvenim službama, nadarjima i dostojanstvima uz propis kan. 729: 1) istog časa upadaju u izopćenje, jednostavno pridržano Sv. Stolici; 2) istog su časa za uvijek lišeni prava biranja, predlaganja, imenovanja, ako ga imadu; 3) ako su klerici, još se imaju udariti obustavom (k. 2392; v. gore br. 471 C).

1379. PODJELJIVANJE SLUŽBA BEZ POTVRDE. — Koji zakonito uživaju pravo biranja, predlaganja ili imenovanja, ako se mimoišavši vlast onoga, komu pripada potvrda ili postavljanje, usude dati crkvenu službu, nadarje ili dostojanstvo, istog su časa za taj put lišeni svog prava (k. 2393).

1380. SAMOVLASNO PREUZIMANJE SLUŽBE. — Tko samovlasno preuzme crkveno nadarje, službu ili dostojanstvo, ili izabran, predložen ili imenovan, stavlja se u njihov posjed ili upravu, prije nego primi potrebitu pismenu potvrdu ili postavljanje i pokaže je onima kojima je mora pokazati: 1) po samom zakonu ima biti nesposoban za njih a osim toga oblasnik će ga kazniti prema težini krivnje; 2) uz prethodnu opomenu ima se prisiliti obustavom, oduzimanjem službe, dostojanstva, što je prije dobio i, ako je slučaj takav, svrgnućem, da odmah napusti nadarje, službu, dostojanstvo i njihovu upravu; 3) kaptolima, samostanima i svima drugima, na koje spada, koji tako izabrane, predložene ili imenovane primaju prije nego prikažu pismenu ispravu, istog časa obustavlja se pravo biranja, imenovanja ili predlaganja do odredbe Sv. Stolice (k. 2394).

1381. PRIMANJE NEISPRAŽNJENE SLUŽBE. — Koji znajući primi službu, nadarje ili dostojanstvo, koje nije pravno ispražnjeno, i dozvoli, da se uvede u posjed, ima biti istog časa nesposoban da ih kasnije dobije i kazniti se drugim kaznama prema krivnji (k. 2395).

1382. PREUZIMANJE NESPOJIVE SLUŽBE. — Klerik, koji se, preuzevši miran posjed službe ili nadarja nespojiva s prijašnjim, usudi zadržati prijašnje protiv propisa kan. 156, 1439, po zakonu je lišen jednoga i drugoga (k. 2396; v. gore br. 116, 894).

1383. PROPUŠTANJE STOŽERNIČKE ZAKLETVE. — Ako se tko, promaknut na stožerničko dostojanstvo, krati položiti zakletvu, o kojoj u kan. 234, istog časa za uvijek je lišen stožerničkog dostojanstva (k. 2397; v. gore br. 159).

1384. PROPUŠTANJE BISKUPSKOG POSVEĆENJA. — Ako tko, promaknut za biskupa, zanemari kroz tri mjeseca primiti biskupsko posvećenje protiv kan. 333, ne dobiva prihoda, nego se moraju dati imovini stolne crkve; ako kasnije ustraje tri mjeseca u nemarnosti, po zakonu je lišen samog biskupskog dostojanstva (k. 2398; v. gore br. 224).

1385. NEZAKONITO NAPUŠTANJE SLUŽBE. — Klericima u višim redovima, koji se usude napustiti, bez oblasnikove dozvole, službu, koju im on povjeri, ima se obustaviti obavljanje službe Božje za vrijeme, što će ga on odrediti prema raznim slučajevima (k. 2399).

1386. ODREKA NA SLUŽBI U RUKE SVJETOVNJAKA. — Klerik, koji bi se usudio zahvaliti se na crkvenoj službi, nadarju ili dostojanstvu u ruke svjetovnjaka, istog časa upada u obustavu obavljanja službe Božje (k. 2400).

1387. NEZAKONITO ZADRŽAVANJE SLUŽBE. — Tko ustraje u zadržavanju službe, nadarja, dostojanstva, premda mu je zakonito oduzeto ili je maknut, ili nezakonito odugovlači napustiti ih, ima se prisiliti na napuštanje, uz prethodnu opomenu, obustavom od obavljanja službe Božje i drugim kaznama, ne isključivši, ako je stvar takova, ni svrgnuće (k. 2401).

1388. PROPUŠTANJE OPATSKOG BLAGOSLOVA. — Samosvojnom opatu ili prelatu, koji ne primi blagoslova protiv propisa kan. 322 § 2, istog časa obustavlja se vlast (k. 2402; v. gore br. 218).

1389. PROPUŠTANJE POLAGANJA VJEROISPOVIJEDI. — Tko bez opravdane zapreke zanemari položiti vjeroispovijed protiv kan. 1406, ima se opomenuti i odrediti mu za to prikladan rok; kad rok isteče, ako je uporan, ima se kazniti pa i oduzimanjem službe, nadarja, dostojanstva, zanimanja; a međutim ne dobiva prihoda nadarja, službe, dostojanstva, zanimanja (k. 2403; v. gore br. 878).

POGLAVLJE 9

ZLOUPOTREBA CRKVENE VLASTI ILI SLUŽBE (k. 2404—2414)

1390. OPĆE PRAVILO. — Zloupotreba crkvene vlasti ima se kazniti po razboritom sudu poglavara, prema težini krivnje, uz primjenu kanona, koji određuju posebnu kaznu protiv stanovitih zloupotreba (k. 2404).

1391. SKRIVANJE ILI NIŠTENJE ISPRAVA. — Kaptolski namjesnik i svi drugi kako iz kaptola tako strani, koji kakvu ispravu biskupskog dvora osobno ili preko drugoga tajno uklone, unište ili sakriju ili bitno izmijene, upadaju istog časa u izopćenje, jednostavno pridržano Sv. Stolici, a biskup ih može kazniti i oduzimanjem službe i nadarja (k. 2405).

1392. PREKRŠAJI GLEDOM NA URED. — Tko je po službi dužan spise ili isprave, odnosno knjige biskupskog dvora ili župske knjige izrađivati, pisati ili čuvati, ako bi se usudio iskriviti ih, patvoriti, poništiti ili sakriti, ima ga oblasnik lišiti službe i drugim težkim kaznama kazniti prema težini krivnje. Tko se zlonamjerno krati ove spise, isprave ili knjige onomu, koji zakonito traži, prepisati, poslati ili predati, ili se na koji god drugi način iznevjeri svojoj službi, može ga oblasnik kazniti prema uviđavnosti oduzimanjem ili obustavljanjem službe i globom, prema težini slučaja (k. 2406 §§ 1—2).

1393. NAVAĐANJE CRKVENIH SLUŽBENIKA NA NEZAKONITOST. — Tko pokuša činovnike biskupskog dvora ili bilo koje crkvene službenike, sudce, odvjetnike ili zastupnike darovima i obećanjima navesti na čin ili propust protivan njihovoj službi, ima se kazniti primjerenom kaznom i prisiliti na naknadu štete, ako je nanesena (k. 2407).

1394. POVISIVANJE PRISTOJBA. — Koji povisuju redovite i propisno prema kan. 1507 ustanovljene pristojbe ili što drugo traže preko njih, imaju se kazniti teškom novčanom globom, a priupadnicima se ima obustaviti ili oduzeti služba, prema težini krivnje, osim obveze da vrate što su nepravedno primili (k. 2408; v. gore br. 923).

Isto potvrđuje presuda Okr. Stola od 2. XII. 1922. (Decisiones, XIV, 328 sl.; Coronata, Interpretatio, uz k. 2408; Odar, Zakonik, uz. I. k.).

1395. NEZAKONITO IZDAVANJE OTPUSNICE. — Kaptolski namjesnik, koji daje otpusnicu za ređenje protiv propisa kan. 958 § 1 br. 3, istog časa upada u obustavu obavljanja službe Božje (k. 2409; v. gore br. 613 A). — Redovnički poglavari, koji se usude, protiv propisa kan. 955—967, svoje podložnike poslati na ređenje tuđem biskupu, istog časa pogođeni su obustavom govorenja mise za mjesec dana (k. 2410; v. gore br. 612—614).

Ovo vrijedi i za svećeničke družbe bez zavjeta (v. gore br. 432).

1396. NEDOZVOLJENO PRIMANJE U RED. — Redovnički poglavari, koji nesposobnog molitelja protiv propisa kan. 542, ili bez pismenog posvjedočenja protiv propisa kan. 544, prime u novaštvo, ili na zavjete protiv propisa kan. 571 § 2, imaju se kazniti prema težini krivnje, ne isključivši ni oduzimanje službe (k. 2411; v. gore br. 341, 343, 357).

1397. PREKRŠAJI GLEDOM NA OPREMU I NA IZVID SLOBODE. — Predstojnice redovnica, pa i neovisnih, ima biskup kazniti prema težini krivnje, ne isključivši, ako je stvar takova, ni oduzimanje službe: 1) ako se usude u bilo što upotrebiti opremu primljenih djevojaka protiv kan. 549, a uvijek ostaje obveza kan. 551; 2) ako protiv kan. 552 propuste obavijestiti biskupa o predstojećem primanju u novaštvo ili na zavjete (k. 1412; v. gore br. 344 B C, 345).

1398. SPREČAVANJE KANONSKOG POHODA. — Predstojnice, koje bi, nakon urečenog pohoda, premjestile redovnice u drugu kuću, bez privole pohoditelja, kao i sve redovnice, bile predstojnice ili podložnice, koje bi osobno ili preko druga, izravno ili neizravno, navodile redovnice, da, zapitane od pohoditelja, ne odgovaraju ili istinu na bilo koji način zataje ili ne kažu iskreno, ili im, radi odgovora danih pohoditelju, pod bilo kojom izlikom dosađuju, ima pohoditelj proglasiti nesposobnima za službe, koje sobom nose upravu drugih, a predstojnice lišiti službe, koju obnašaju. — Sve to vrijedi i za redovnike (k. 2413 §§ 1—2).

Prema odgovoru PT od 2.—3. VI. 1918., ovaj propis vrijedi i za družbe bez zavjeta (AAS 1918, 347).

1399. SPREČAVANJE SLOBODE ISPOVIJEDI. — Predstojnicu, koja se ponaša protivno kan. 521 § 3, 522, 523, ima biskup opomenuti; ako ponovno pogriješi, kaznit će je oduzimanjem službe i o tome odmah obavijestiti Sv. Zbor Redovnika (k. 2414; v. gore br. 327 B—D).

Opomena se u ovom slučaju daje prema kan. 2143 i 2309 (v. gore br. 1222 B, 1311), jer se ne radi o sudbenom postupku. Ali propis vrijedi i za izuzete redovnice (Coronata, Institutiones, IV. 666; Jone Gesetzbuch, III. 546).[1]

[1] O pojedinim zločinima i protiv njih određenim kaznama, osim u navedenim djelima, v. potanje: Coronata, Institutiones, IV str. 275—666.

KAZALO STVARI

Navodimo glavnije stvari, o kojima je govor u knjizi. Manje važne mogu se lako naći po njima. Brojevi označuju početne brojeve, pod kojima se raspravlja o dotičnim stvarima.

KAZALO IMENA

Brojevi označuju naše početne brojeve. Pod dotičnim brojem nalazi se ime bilo u tekstu bilo u bilješci. Gdje je sastavljeno (Pr.), znači, da se navodi u predgovoru. Uz pojedina nadleštva Sv. Stolice navedene su njihove nove odredbe.

ISPRAVCI

Dok je knjiga bila u tisku, potkralo se nekoliko pogrješaka, od kojih su neke krupnije, pa na njih upozoravamo čitatelja.

Na str. 21, br. 52 B, mjesto retka: To bi bilo, na pr. kad..., treba da stoji redak: To bi bilo onda, kad još ne bi postojao razlog, na temelju kojega je otpis.

Na str. 24, br. 60, redak 4, mjesto: podijedio, treba čitati: podijelio.

Str. 36, br. 96, redak 8, mjesto broja: 623, treba da stoji br.: 629.

Str. 36, br. 98, redak 3, mjesto broja: 123, treba da stoji br.: 213.

Str. 46, redak 13 ima da glasi: Duhovna vlast — iuristidictio obuhvata dva područja: vanjsko i nutarnje.

Str. 82, br. 251, u naslovu članka, mjesto: ispisatelji, treba da stoji: ispitatelji.

Str. 101, redak 13, mjesto: 1933, treba da stoji: 1923; br. 298, mjesto: auditor, treba da stoji: adiutor.

Str. 113, br. 326 B, redak 2, mjesto: 1875, treba da stoji: 875.

Str. 131, br. 384, redak 6, mjesto broja: 56, treba da stoji: 57.

Str. 174, br. 573, na kraju retka 8 treba dodati: 1920.

Str. 193, br. 651, u retku 5, mjesto: jedino, treba da stoji: jedno.

Str. 209, br. 689, redak 7, mjesto: valjane, treba da stoji: nevaljane.

Str. 229, br. 756, redak posljednji, mjesto broja: 946, treba da stoji: 947.

Str. 269, u naslovu, mjesto: neizborne, treba da stoji: nezborne.

Str. 322, br. 1054, redak 2 odozdo, mjesto: vrijedi, treba da stoji: vrijediti.

Str. 362, Pogl. 3. u naslovu, mjesto broja: 1305, treba da stoji: 1805.

Druge manje nedostatke lako će opaziti sam čitatelj.

Od istoga pisca

Modificationes in tractatu de censuris per CIC introductae, S. Mauritii Agaunensis 1919, pag. XIII—204 (Iscrpljeno).

Odnošaj Crkve i države u Kodeksu kan. prava (Pretisak iz »Časa«), Ljubljana 1921, str. 15 (Iscrpljeno).

Staat u. katholische Kirsche in Jugoslavien (Pretisak iz »Festgabe Ulrich Lampert zum 60. Geburtstage«), Freiburg i. d. Schweiz 1925, str. 8 (Iscrpljeno).

Glavni događaji iz povijesti Preslavne Gospe od Zdravlja Split—Dobri, Šibenik 1934, str. 100.

Defectus Codicis iuris canonici in designandis normis pro quaerela nullitatis (Pretisak iz »Ius Pontificium«), Romae 1935, str. 11 (Iscrpljeno).

Kanonsko pravo kat. Crkve, sv. 1. **Uvod i Opća pravila**, Split 1937, str. XXIV—797.

Važnost konkordata između kraljevine Jugoslavije i Sv. Stolice (Pretisak iz »Nove Revije«), Šibenik 1938, str. 23 (Iscrpljeno).

Naša Gospa od Zdravlja i Njezina slava. Kritički prikaz štovanja Čudotvorne Gospe od Zdravlja, Njezina svetišta i samostana u Splitu na Dobromu, Šibenik 1938, str. XV—701.

Commentarium theoretico-practicum CIC, Vol. I. **Normae generales et de personis**, Šibenik 1940, pag. XXX—513; Vol. II, P. I. **De sacramentis et sacramentalibus**, Šibenik 1941, pag. VI—313.

Uredba o rangu rimokat. bogoslovskih škola s tumačem, Šibenik 1940, str. 30.

De lacunis legum supplendis ad normam CIC. Izlazilo u »Jus Pontificium« od g. 1936. do g. 1940; nedovršeno, jer je časopis prestao izlaziti.

Hierarhija kat. Crkve (Kanonsko pravo kat. Crkve, sv. 2, ul. 1), Šibenik 1941; str. VIII—290.

Redovničko i laičko pravo (Kan. pravo kat. Crkve, sv. 2, ul. 2), Šibenik 1941, str. XI—305.

Bl. Nikola Tavelić — dika i ponos hrvatskog naroda, Zagreb 1944, str. 130 sa 12 slika.

Osim toga mnoštvo rasprava, članaka i priloga crkvenopravnoga, povijesnoga i opće kulturnoga sadržaja, objelodanjenih u raznim časopisima, godišnjacima i listovima.